

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ДВНЗ «УНІВЕРСИТЕТ МЕНЕДЖМЕНТУ ОСВІТИ»
ЦЕНТРАЛЬНИЙ ІНСТИТУТ
ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ**

Кафедра філософії і освіти дорослих

**КУРИКУЛУМ ПІДВИЩЕННЯ
КВАЛІФІКАЦІЇ
педагогічних, науково-педагогічних працівників та
керівників закладів освіти
галузі знань 01 Педагогічна освіта**

Київ – 2017

УДК 378.37.001

Рекомендовано до друку вченою радою ЦППО ДВНЗ «Університет менеджменту освіти»
НАПН України (протокол № 2 від 12.04.2017 р.)

Рекомендовано до друку науково-методичною радою ДВНЗ «Університет менеджменту освіти»
НАПН України (протокол № 3 від 20.04.2017 р.)

Рецензенти:

Клокар Н.І. – доктор педагогічних наук, професор, заслужений працівник освіти України, професор кафедри державної служби та менеджменту освіти ЦППО ДВНЗ «Університет менеджменту освіти» НАПН України;

Аніщенко О.В. – доктор педагогічних наук, професор, завідувач відділу андрагогіки Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України

Автори-розробники:

Єрмоленко А.Б. – кандидат політичних наук, доцент;

Ілляхова М.В. – кандидат філософських наук, доцент;

Кравчинська Т.С. – кандидат педагогічних наук, старший викладач;

Левченко В.В. – кандидат філософських наук, доцент;

Наумова В.Ю. – старший викладач;

Ніколенко Л.Т. – кандидат педагогічних наук, доцент;

Панченко Л.Ф. – доктор педагогічних наук, професор;

Сорочан Т.М. – доктор педагогічних наук, професор, заслужений працівник освіти України, директор Центрального інституту післядипломної педагогічної освіти ДВНЗ «Університет менеджменту освіти» НАПН України, професор кафедри філософії і освіти дорослих;

Сидоренко В.В. – доктор педагогічних наук, професор;

Скрипник М.І. – кандидат педагогічних наук, доцент;

Швень Я.Л. (Катюк) – кандидат психологічних наук, доцент.

Редактори, упорядники:

В.В. Сидоренко, завідувач кафедри філософії і освіти дорослих ЦППО ДВНЗ «Університет менеджменту освіти» НАПН України, доктор педагогічних наук, професор;

М.І. Скрипник, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри філософії і освіти дорослих ЦППО ДВНЗ «Університет менеджменту освіти» НАПН України

Курикулум підвищення кваліфікації педагогічних, науково-педагогічних працівників та керівників закладів освіти галузі знань 01 Педагогічна освіта: зб. робочих навчальних програм: авторський колектив / загальна ред. Т.М. Сорочан; наукова ред., упорядкування В.В. Сидоренко, М.І. Скрипник. К.: ЦППО, 2017. 447 с.

Курикулум підвищення кваліфікації (ККПК) є рамковою основою змісту навчання слухачів та розроблено як рамковий документ концептуального характеру, що вміщує формалізований пакет робочих навчальних тем і спецкурсів для курсів ПК педагогічних, науково-педагогічних працівників та керівників закладів освіти, норми годин для їх опанування, цільові групи, систему компетентностей, взаємозв'язок нових методичних принципів із запропонованими навчальними матеріалами, систему і принципи самонавчання, самоконтролю і самооцінювання, андрагогічні методи, прийоми, технології навчання, принципи моніторингу результатів навчання.

ККПК вміщує плановий (спрогнозований як модель суспільного замовлення на підготовку фахівця нової формації на компетентнісній основі), упроваджуваний (реалізується в процесі навчання на курсах ПК відповідно до професійних запитів і потреб, компетентнісного досвіду фахівця, його індивідуальних можливостей, мотиваційних детермінант, розробленої «Я-концепції» та визначає вибір індивідуальної освітньої траєкторії, параметрів, термінів, змісту навчання) і досягнутий (цінності, знання, уміння, навички, набуті під час освітнього процесу) курикулами.

Для науковців, працівників вищих навчальних закладів, організаторів післядипломної педагогічної освіти, слухачів курсів підвищення кваліфікації педагогічних працівників, керівників загальноосвітніх навчальних закладів та установ системи загальної середньої освіти, методичних служб усіх рівнів, а також усіх, хто цікавиться питаннями модернізації вітчизняної системи післядипломної педагогічної освіти.

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

БО – безперервна освіта
ВНЗ – вищий навчальний заклад
ВО – вища освіта
ЄДЕБО – єдина державна електронна база з питань освіти
ЄС – Європейський Союз
ЄСК – Європейська система кваліфікацій
ЄПВО – Європейський простір вищої освіти
ІППО – Інститут післядипломної педагогічної освіти
ІКТ – інформаційно-комунікаційні технології
ISCO – Міжнародна стандартна класифікація трудових занять
КПК – курикулум підвищення кваліфікації
МОНУ – Міністерство освіти і науки, молоді і спорту України
МСКО – Міжнародна стандартна класифікація освіти
НАПН – Національна академія педагогічних наук України
НДР – науково-дослідна робота
НПП – науково-педагогічні працівники
ОППО – обласний інститут післядипломної педагогічної освіти
ОД – освіта дорослих
ОПП – освітньо-професійна програма
ПК – підвищення кваліфікації
ППО – післядипломна педагогічна освіта
РЄ – Рада Європи
СППОУ – система післядипломної педагогічної освіти України
TESE – Тезаурус для освітніх систем у Європі
УВУПО – Український відкритий університет післядипломної освіти
УМО – ДВНЗ «Університет менеджменту освіти» НАПН України
ЦППО – Центральний інститут післядипломної педагогічної освіти

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ	3
ПЕРЕДМОВА: ПІДГОТОВКА ВЧИТЕЛЯ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ ДО ОПАНУВАННЯ ФІЛОСОФІЇ НАЦІОНАЛЬНОГО КУРИКУЛУМУ (Т.М. Сорочан).....	9
РОЗДІЛ І. МЕТОДОЛОГІЯ І МЕТОДИКА ПРОЕКТУВАННЯ КУРИКУЛУМУ ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ	15
2.1. Закономірності та принципи формування змісту підвищення кваліфікації у проектованому курикулумі (М.І. Скрипник).....	15
2.2. Пояснювальна записка (В.В. Сидоренко, М.І. Скрипник).....	23
2.2.1. Актуальність розроблення курикулуму підвищення кваліфікації.....	23
2.2.2. Основні підходи до визначення курикулуму.....	24
2.2.3. Курикулум підвищення кваліфікації як рамкова основа змісту навчання в системі освіти дорослих	26
2.2.4. Методика розроблення курикулуму підвищення кваліфікації.....	26
2.2.5. Структура курикулуму підвищення кваліфікації педагогічних, науково-педагогічних працівників та керівників закладів освіти.....	28
2.3. Порівняння особливостей освітньо-професійних програм підвищення кваліфікації та курикулуму підвищення кваліфікації (М.І. Скрипник).....	30
РОЗДІЛ ІІ. РОБОЧІ НАВЧАЛЬНІ ПРОГРАМИ ТЕМ	32
МОДУЛЬ. ОСВІТОЛОГІЧНИЙ І НОРМАТИВНО-ПРАВОВИЙ	32
Тема: <i>Методологія інноваційного розвитку національної освіти</i> (М.В. Ілляхова).....	32
Тема: <i>Філософські засади становлення сучасних освітніх практик</i> (М.В. Ілляхова).....	35
Тема: <i>Політична система сучасної України: стан і тенденції розвитку</i> (А.Б. Єрмоленко).....	39
Тема: <i>Розвиток освіти в Україні: історія, підходи, перспективи</i> (Т.С. Кравчинська).....	47
Тема: <i>Освіта дорослих у суспільстві знань</i> (М.І. Скрипник).....	50
Тема: <i>Освіта дорослих в суспільстві, яке навчається</i> (В.В. Левченко)	53

Тема: Філософія вітчизняної освіти крізь призму Теорії поколінь: протиріччя та перспективи розвитку (А.Б. Єрмоленко).....	58
МОДУЛЬ. ПОСАДОВО-ФУНКЦІОНАЛЬНИЙ.....	62
Тема: Професійний розвиток педагогічного працівника як менеджера освітнього процесу (В.В. Левченко).....	62
Тема: Науково-методичний супровід розвитку педагогічної майстерності фахівців в умовах відкритої освіти (В.В. Сидоренко).....	65
Тема: Методичний супровід формальної, неформальної та інформальної освіти педагога (Л.Т. Ніколенко).....	77
Тема: Соціокультурна компетентність працівника освіти (А.Б. Єрмоленко).....	78
Тема: Педагогічна підготовка конкурентоздатного викладача вищої школи (М.І.Скрипник).....	83
Тема: Професійна підготовка педагогічних працівників: акмеологічний підхід (В.В. Левченко).....	86
Тема: Реалізація акмеологічного підходу до професійної підготовки педагогічних працівників. (В.В.Левченко).....	89
Тема: Педагогічне дорадництво в системі науково-методичної роботи (В.В. Сидоренко).....	91
Тема: Педагогічний коучинг як інноваційна технологія науково-методичного супроводу в системі післядипломної освіти (В.В. Сидоренко).....	94
Тема: Професійна деонтологія методиста (Я.Л. Швень).....	101
Тема: Інтерактивні технології в післядипломному навчанні (М.І. Скрипник).....	104
Тема: Інтерактивні технології у вищій школі (М.І. Скрипник).....	107
Тема: Як підготувати й ефективно провести лекцію і семінар у вищій школі (М.І. Скрипник).....	110
Тема: Організація інклюзивної освіти (Т.С. Кравчинська).....	114
Тема: Зв'язки з громадськістю як ефективний засіб формування позитивного іміджу закладу освіти (А.Б.Єрмоленко).....	118
Тема: Розвиток мотивації професійної діяльності педагогічних працівників (Т.С.Кравчинська).....	122
Тема: Формування мотивації навчальної діяльності студентів (Т.С.Кравчинська).....	125
Тема: Рефлексія як педагогічна проблема (Л.Т. Ніколенко).....	128
Тема: Основи професійної деонтології педагогічних працівників (В.Ю. Наумова).....	129

Тема: Модель професійної діяльності методиста (В.Ю. Наумова).....	131
Тема: Формування технологічної культури методиста в умовах оновленої мовно-літературної парадигми (В.В. Сидоренко).....	133
Тема: Професійна діяльність методиста з формування іміджу навчального закладу (В.Ю.Наумова).....	144
Тема: Моніторинг якості навчально-методичного забезпечення освітнього процесу ВНЗ (М.І. Скрипник).....	147
Тема: Діагностування професійної компетентності педагогічних працівників у системі науково-методичної роботи (В.Ю. Наумова).....	150
Тема: Культура наукової української мови (В.В. Сидоренко).....	154
Тема: Культура наукового мовлення педагогічних працівників (Я.Л. Швень).....	159
Тема: Культура ділових комунікацій методиста (В.Ю. Наумова).....	161
Тема: Діловодство в професійній діяльності методиста (В.Ю. Наумова).....	165
РОЗДІЛ III. РОБОЧИ НАВЧАЛЬНІ ПРОГРАМИ	170
СПЕЦКУРСІВ.....	170
МОДУЛЬ. ПОСАДОВО-ФУНКЦІОНАЛЬНИЙ.....	170
Спецкурс: Особливості професійної діяльності педагогічних працівників в контексті Теорії поколінь (А.Б. Єрмоленко).....	170
Спецкурс: Розвивальні технології навчання (Л.Т.Ніколенко).....	174
Спецкурс: Розвиток креативної компетентності педагогічних працівників у системі ППО (М.В. Ілляхова).....	180
Спецкурс: Науково-методичний супровід формальної, неформальної та інформальної освіти педагога (Л.Т. Ніколенко).....	185
Спецкурс: Педагогічний коучинг як інноваційна технологія науково-методичного супроводу в системі післядипломної освіти (В.В. Сидоренко).....	191
Спецкурс: Педагогічне дорадництво в системі науково-методичної роботи (В.В. Сидоренко).....	198
Спецкурс: Педагогічна підготовка конкурентоздатного викладача вищої школи (М.І. Скрипник).....	200
Спецкурс: Превентивна педагогіка (М.І. Скрипник).....	206
Спецкурс: Методи і форми організації освітнього процесу ВНЗ (М.І. Скрипник).....	208

<i>Спецкурс: Інтерактивні технології навчання у вищій школі (М.І. Скрипник).....</i>	212
<i>Спецкурс: Розвивальні технології навчання (Л.Т. Ніколенко).....</i>	220
<i>Спецкурс: Технологія проведення воркшопу (Я.Л. Швень).....</i>	227
<i>Спецкурс: Основи педагогічного професіоналізму (В.Ю. Наумова).....</i>	245
<i>Спецкурс: Праксеологічні основи професійно-педагогічної діяльності (В.В.Сидоренко).....</i>	249
<i>Спецкурс:Розвиток мотивації професійної діяльності педагогічних працівників у системі методичної роботи (Т.С.Кравчинська).....</i>	253
<i>Спецкурс: Професійна діяльність методиста з формування іміджу навчального закладу (В.Ю.Наумова).....</i>	259
<i>Спецкурс: Полілог у науковому дискурсі (В.В. Сидоренко).....</i>	261
<i>Спецкурс: Культура наукової української мови андрагога (В.В. Сидоренко).....</i>	267
<i>Спецкурс: Соціальні комунікації в освіті (Я.Л. Швень).....</i>	273
<i>Спецкурс: Професійна комунікація викладача (Я.Л. Швень).....</i>	277
МОДУЛЬ. ІННОВАЦІЙНО-ДОСЛІДНИЦЬКИЙ.....	283
<i>Спецкурс: Технологія організації дослідно-експериментальної роботи в регіоні (М.І. Скрипник).....</i>	283
<i>Спецкурс: Методологія педагогічного дослідження та практичної андрагогіки (М.І. Скрипник).....</i>	286
<i>Спецкурс: Підготовка педагога-дослідника в системі науково-методичної роботи (М.І. Скрипник).....</i>	307
МОДУЛЬ. ПРОФЕСІЙНО-ОСОБИСТІСНИЙ РОЗВИТОК.....	323
<i>Спецкурс: Науково-методичний супровід розвитку педагогічної майстерності фахівців в умовах відкритої освіти (В.В. Сидоренко).....</i>	323
РОЗДІЛ IV. РОБОЧІ НАВЧАЛЬНІ ПРОГРАМИ ТЕМ (СПЕЦКУРСІВ) МІЖДИСЦИПЛІНАРНИХ МОДУЛІВ.....	353
МОДУЛЬ. МЕНЕДЖМЕНТ І ЛІДЕРСТВО.....	353
<i>Тема: Науково-методичний менеджмент освітніх інновацій (В.В. Сидоренко).....</i>	353
<i>Тема: Культуровідповідне управління якістю дошкільної освіти (В.В. Сидоренко).....</i>	361

МОДУЛЬ. СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ.....	368
Тема: Психологія діяльності і освітній менеджмент (Я.Л. Швень).....	368
Тема: Стрес-менеджмент у діяльності педагогічних працівників (В.В. Левченко).....	369
Тема: Нормативна і девіантна поведінка: психологічний аспект (В.В. Левченко).....	372
Тема: Сучасні проблеми адаптації та соціалізації особистості: вікові аспекти (Левченко В.В.).....	374
Тема: Психологічні особливості управління конфліктами в діяльності працівників освітніх установ (В.В. Левченко).....	378
Тема: Формування сприятливого соціально-психологічного клімату в студентській групі (Я.Л. Швень).....	380
МОДУЛЬ. ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИЙ.....	382
Спецкурс: Масові он-лайн відкриті курси (Л.Ф. Панченко).....	382
Спецкурс: Цифровий сторітеллінг (Л.Ф. Панченко).....	385
РОЗДІЛ V. ПУБЛІКАЦІЇ ВИКЛАДАЧІВ КАФЕДРИ ФІЛОСОФІЇ І ОСВІТИ ДОРΟΣЛИХ У ВІДКРИТОМУ ІНФОРМАЦІЙНОМУ ПРОСТОРІ.....	388
РОЗДІЛ VI. СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ СПІВРОБІТНИКІВ КАФЕДРИ, ЯКІ ВНЕСЕНО ДО БАЗИ ЄДЕБО.....	393

ПЕРЕДМОВА:

ПІДГОТОВКА ВЧИТЕЛЯ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ ДО ОПАНУВАННЯ ФІЛОСОФІЇ НАЦІОНАЛЬНОГО КУРИКУЛУМУ

В умовах переходу від індустріального до інформаційного суспільства освіта акумулює глобальні інновації – утвердження нових цінностей та формування на їх основі ціннісних орієнтацій молоді, які сприятимуть інтеграції молодих громадян України до світової спільноти та відповідатимуть оновленій соціокультурній ситуації ХХІ століття.

Отже, немає сумніву в тому, що на часі обговорення такого інноваційного освітнього явища, як **національний курикулум**, та його складових – від філософії до змісту.

Поява філософії освіти була викликана кризовими явищами в освіті ХХ століття, недостатньою практичною ефективністю попередніх вузько наукових, але з претензією на універсальність, підходів до вирішення проблем соціалізації, виховання та навчання дітей. У той період важливими імпульсами для розвитку філософії освіти стали масові громадські рухи щодо гуманітаризації освіти, гуманізації систем шкільного навчання, альтернативних шкіл тощо. Поява ж філософії курикулуму, на нашу думку, викликана глибокою суспільною кризою ціннісних основ системи освіти та ціннісних орієнтацій педагогів у професійній діяльності, кризою, яка, загострившись на межі століть, дісталась у спадок новій державі та суттєво впливає на сьогодення освіти. Очевидно, що у філософії освіти, як галузі досліджень загальної теоретичної проблематики, цілей та ціннісних основ освіти, принципів формування її змісту й спрямованості, філософія національного курикулуму відбиватиме запити інформаційного суспільства.

Питання про статус філософії освіти до цього часу залишається предметом дискусії. З одного боку, загальна філософія завжди була одним із джерел теоретико-педагогічних концепцій, отже освіту можна розглядати як одну зі сфер накладання філософії на соціальну практику. З цієї точки зору, відмежування філософії освіти від загальної філософії можна вважати закономірним. З іншого боку, освітня теорія в осмисленні практики виховання і навчання зіштовхується з необхідністю узагальнення даних окремих наук, таких, як психологія, вікова фізіологія тощо. Необхідність вдаватися до філософських концепцій як до джерел категорійного обґрунтування вихідних педагогічних понять та побудови їх системи підкреслюється багатьма вітчизняними науковцями: С. Гессеном, В. Донієм, Г. Заїченком, О. Сухомлинською.

За висловом педагога і філософа С. Гессена, «навіть найбільш часткові і конкретні питання педагогіки підносяться в останніх своїх засадах до суто філософських проблем»¹. Отже, сучасна педагогіка звертається до доробку філософії з метою пізнання універсальних смислів та еталонів людської

---

¹ Гессен С.И. Основы педагогики. – М.: Школа-Пресс, 1995. – 447 с. – С. 20.

діяльності як до методологічного базису, особливо в дослідженні проблем цінностей та ціннісних орієнтацій, які в умовах інноваційного процесу суспільного розвитку та створення національного курикулуму набувають нових акцентів, провідним серед яких, на нашу думку, є універсальність єдності ціннісних категорій.

Питання розвитку національного курикулуму, без сумніву, потребує наукового обґрунтування. Ми поділяємо думку О. Я. Савченко, що новий етап розвитку цивілізації, посилення інтеграційних процесів суттєво змінюють уявлення про цілі й цінності освіти та виховання, про сам процес формування людської особистості, актуалізують проблеми екологічного, економічного, полікультурного, патріотичного виховання молоді. Актуальний сьогодні в педагогічній науці соціокультурний аспект, передбачає утвердження аксіологічної основи процесу навчання і виховання молоді, тобто створення педагогічних умов, які відповідають новій соціокультурній ситуації, забезпечують міжпоколінну трансляцію культури й на цій основі формують ціннісні орієнтації молоді, сприяють самовизначенню та самореалізації особистості.

Сучасне ставлення до ціннісної проблематики визначимо словами Ф. Ніцше, який здійснив напередодні ХХ ст. найбільш кардинальну переоцінку віджилих цінностей та застарілих ідеалів: “Питання про цінності, – стверджував він, – більш фундаментальне, ніж питання про достовірність: останнє набуває всієї своєї серйозності лише за умови, що ми відповіли на питання про цінності”².

Отже, цінності виступають рушійною силою розвитку найважливіших філософських ідей, які у свою чергу виступають методологічним ґрунтом у навчанні та вихованні молоді. До того ж інноваційний процес пов’язується в сучасних філософсько-соціологічних дослідженнях із механізмами переведу нововведень із сфери безпосереднього досвіду у сферу досвіду суспільно-історичного. Такий перехід може здійснюватися в різноманітних формах, однією з яких можна вважати трансляцію нововведень у систему культурних норм та взірців, що будуть відтворюватися в процесі опанування їх новими поколіннями людей. У зв’язку з цим інноваційний процес актуалізує важливу роль таких суспільних інститутів, як освіта, засоби масової інформації та комунікації, які забезпечують динаміку культури, прискорений обіг нового досвіду в різних сферах суспільної практики. Отже, національний курикулум можна вважати засобом такої трансляції.

Сьогодення системи освіти різноманітне: традиційне та інноваційне, передбачуване й одночасно суперечливе, спрямоване на розвиток особистості та на задоволення її інтересів, і в той же час іноді неспроможне дати ґрунтовну базову освіту. Проте, безсумнівно, утверджуються нові стандарти мислення, поведінки людини, майбутня доля України пов’язується з високим інтелектом народу, з його віковичною мудрістю, з патріотизмом, з відданістю молоді рідній державі. Актуальність вироблення продуктивної освітянської політики щодо

---

² Ніцше Ф. *Воля к власти. Опыт переоценки всех ценностей*. – М., 1910. – 430 с. – С. 287.

створення педагогічних умов навчання і виховання молоді є очевидною і виявляється як на регіональному рівні, так і в цілому в державі.

Оновлення всіх компонентів системи освіти та виховання, інноваційність освітянської політики, системні зміни в реальній шкільній практиці – ці та інші ознаки сьогодення актуалізують пошук продуктивних шляхів розвитку професіоналізму педагогічних працівників. Немає сенсу переконувати когось у тому, що педагог постійно вчиться, постійно оновлює знання. Питання лише в тому, на які цінності він орієнтується у своїй професійній діяльності. Чому до цього часу певна, і досить значна, категорія педагогів свято вірить у те, що «колишня» система освіти і виховання залишається до цього часу єдиною вірною і продуктивною? Чому серед учителів так багато тих, хто не розуміє, що стосовно дитини він є професійний педагог, а отже має професійно розуміти, що найвищою цінністю для нього є особистість учня, а не утвердження власного авторитету? На жаль, негативізм стосовно вчительства набув сьогодні загрозливих масштабів. Хто може зупинити цю тенденцію недовіри до вчителя? Переконані, лише сама спільнота педагогів.

Оскільки реалізація національного курикулуму буде здійснюватися в основному педагогами, які отримали основи професійної освіти та розвивали власний професіоналізм у минулому столітті та на межі XX-XXI століть, тобто в соціокультурній ситуації, що характеризувалася певними усталеними ціннісними орієнтаціями і морально-етичними підходами та нормами в освіті, то особливо актуальним питанням ми вважаємо підготовку вчителя до опанування філософії національного курикулуму, адже в сучасних умовах державного та громадського розвитку України така філософія буде ґрунтуватися на оновлених ціннісних засадах і вимагатиме інших ціннісних орієнтацій у професійній діяльності.

Ми виходимо з того, що вчитися сам учитель може лише в системі післядипломної педагогічної освіти. Післядипломна освіта створює соціально-освітній простір, у якому може вдосконалюватися кожен професіонал. Інститути післядипломної освіти мають стати не стільки центрами систематичного проведення курсів підвищення кваліфікації, скільки центрами забезпечення системного розвитку професіоналізму педагогічних працівників. Діяльність інститутів післядипломної педагогічної освіти вже зараз носить випереджально-моделюючий характер щодо загальної середньої освіти в регіонах і враховує весь комплекс змін в освіті: інтенсифікацію навчально-виховного процесу, новий зміст і форми його організації, соціокультурну і ціннісну переорієнтацію освітньої діяльності, нові стратегії в управлінні навчальними закладами тощо.

Посилення світоглядної, смислотворчої, розвивальної функції післядипломної педагогічної освіти є основою фасилітативної підготовки педагогічних працівників. Фасилітація як нова функція має бути пов'язана з допомогою педагогічним працівникам, керівникам шкіл у саморозвитку та самореалізації, в опануванні філософії курикулуму. На думку, для розуміння фасилітації ключовим є поняття саморозвитку. У наукових працях саморозвиток розглядається як процес «людинотворення» (М. Мамардашвілі), як самовдосконалення і «сходження до самого себе – кращого» (С. Рубінштейн), як проходження «духовної вертикалі» (В. Соловйов, Л. Виготський). Отже,

саморозвиток є духовно-практичною діяльністю, спрямованою на творення самого себе. Якщо провідним чинником саморозвитку вважати внутрішню потребу, прагнення до нього самої особистості, то фасилітація є важливою умовою, яку зовні створює педагог у системі післядипломної педагогічної освіти для професійного саморозвитку педагогічних працівників і керівників шкіл.

Перенесення цих підходів у реалії сучасної післядипломної педагогічної освіти може бути основою для розуміння фасилітації як її нової функції. Фасилітація – це такий тип педагогічної взаємодії, при якому головною метою діяльності педагога стає створення сприятливих умов для саморозвитку та самореалізації іншого суб'єкта. У післядипломній педагогічній освіті взаємодіяти можуть викладачі та методисти з педагогічними працівниками. Фасилітуюча взаємодія розглядається як ціннісно-сміслова, коли між суб'єктами утворюється глибокий, стійкий зв'язок, який сприяє професійному розвитку.

Діяльність викладачів і методистів у системі післядипломної педагогічної освіти специфічна, її закономірності визначаються андрагогікою – теорією навчання дорослих. Саморозвиток і самореалізація відбуваються в загальному контексті розвитку професіоналізму, на що й спрямовується спільна діяльність суб'єктів післядипломної педагогічної освіти.

Можна виокремити дві функції освіти стосовно дорослого – збагачення відносин з оточуючим світом і створення передумов для саморозвитку. Здатність до збагачення предметної діяльності можлива лише за умови збагачення власного «Я». З іншого боку, розвинена самосвідомість є передумовою активної взаємодії особистості з оточуючим середовищем.

Залучення дорослого до освітнього процесу є чинником розвитку його як суб'єкта діяльності. У цій ситуації особливого значення набуває зміст освіти, тобто, сукупність знань, умінь і навичок, які забезпечують формування професійної компетентності спеціаліста. Розвиток особистості дорослого в процесі навчання відбувається, якщо знання та вміння є особистісно значущими; враховують нові досягнення науки в певній сфері професійної діяльності; можуть бути застосовані в предметно-практичній діяльності; мають інтегрований характер, адже дорослий у практиці вирішує не одну, а комплекс проблем.

Така складна сукупність умов є аргументом щодо необхідності спрямувати зусилля на розвиток в процесі навчання ключових професійних компетенцій, а не на подальше вдосконалення вузькопрофесійних знань.

Для сучасного навчання в системі післядипломної педагогічної освіти важливими є вихідні положення андрагогіки, сформульовані С. Змеєвим³. Тому, хто навчається, стверджує учений, належить провідна роль у процесі свого навчання. Дорослий учень має життєвий (побутовий, соціальний, професійний) досвід, який може бути використаний як важливе джерело навчання як його самого, так і його колег. Доросла людина навчається для вирішення важливої життєвої проблеми і досягнення конкретної мети, тому прагне до самореалізації, до самостійності, до самокерування. Навчальна діяльність дорослого учня

---

³ Змеєв С.И. *Технология обучения взрослых* // Педагогика. – 1998. - №7. – С.42-45.

значною мірою детермінується часовими, просторовими, побутовими, професійними, соціальними факторами, які або обмежують, або сприяють процесу навчання. Процес навчання дорослого учня організований у вигляді спільної діяльності того, кого навчають, і того, хто навчає, на всіх його етапах: планування, реалізації, оцінювання і, певною мірою, корекції.

Виходячи з цього, С. Змеев визначив основні андрагогічні принципи, які покладені в основу теорії навчання дорослих. Прокоментуємо їх зміст.

1. Пріоритет самостійного навчання. Самостійна діяльність тих, хто навчається, є основним видом навчальної роботи дорослих учнів. Під самостійною діяльністю розуміємо не проведення самостійної роботи як виду навчальної діяльності, а самостійне здійснення організації процесу свого навчання.

2. Принцип спільної діяльності передбачає спільну діяльність тих, хто навчається, з тими, хто навчає, а також з іншими учасниками щодо планування, реалізації, оцінювання і корекції процесу навчання.

3. Принцип опори на досвід того, хто навчається. Згідно з цим принципом життєвий (побутовий, соціальний, професійний) досвід того, хто навчається, використовується як одне з джерел навчання самого учня і його товаришів.

4. Індивідуалізація навчання. Відповідно до цього принципу кожен, хто навчається, спільно з тим, хто навчає, а в деяких випадках і з іншими учнями, створює індивідуальну програму навчання, що орієнтована на конкретні освітні потреби і цілі навчання і враховує досвід, рівень підготовки, психофізіологічні, когнітивні особливості того, хто навчається.

5. Системність навчання. Цей принцип передбачає дотримання відповідності цілей, змісту, форм, методів, засобів навчання і оцінювання результатів навчання.

6. Контекстність навчання. Відповідно до цього принципу навчання спрямоване на конкретні, життєво важливі для дорослого цілі, орієнтоване на виконання ним соціальних ролей або вдосконалення особистості, будується з урахуванням професійної, соціальної, побутової діяльності того, хто навчається, його просторових, часових, професійних, побутових факторів або умов.

7. Принцип актуалізації результатів навчання. Даний принцип передбачає невідкладне застосування на практиці набутих дорослим учнем знань, умінь, навичок, якостей.

8. Принцип елективності навчання передбачає надання тому, хто навчається, певної свободи вибору цілей, змісту, форм, методів, джерел, засобів, термінів, часу, місця навчання, оцінювання результатів навчання, а також тих, хто з ним навчається.

9. Принцип розвитку освітніх потреб. За цим принципом оцінювання результатів навчання здійснюється, по-перше, шляхом виявлення реального ступеня засвоєння навчального матеріалу і визначення тих матеріалів, без засвоєння яких не можливе досягнення поставленої мети навчання; по-друге, процес навчання будується за цілями формування у тих, хто навчається, нових освітніх потреб.

10. Принцип усвідомленості навчання означає усвідомлення тим, хто навчається, і тим, хто навчає, всіх параметрів процесу навчання і своїх дій щодо організації процесу навчання.

Вважаємо, що організована за такими принципами післядипломна освіта педагогів сприятиме успішному опануванню українським учительством найскладнішого на сьогодні питання – філософії національного курикулуму, а відбуватися ефективно вона буде в системі інститутів післядипломної педагогічної освіти, оскільки у цих закладах накопичено досвід проведення наукових досліджень і методичної роботи, впровадження наукових ідей та інновацій у практику освіти, підвищення кваліфікації і розвитку професіоналізму висококваліфікованих педагогічних і управлінських кадрів. Подібно Research Park в ІППО концентруються ресурси і науково-педагогічні кадри для забезпечення інноваційної діяльності в регіоні. Педагоги, які працюють у системі загальної середньої освіти, саме в ІППО приходять за консультаціями, щоб поповнити професійні знання, ознайомитися з прогресивним педагогічним досвідом, засвоїти нові педагогічні технології. Стратегією ІППО є не тільки залучення педагогів до інноваційної діяльності з метою вирішення задач модернізації освіти, але й навчання філософії, змісту й засобам цієї діяльності.

Таким чином, організоване на основах андрагогіки навчання педагогів в інститутах післядипломної педагогічної освіти на курсах підвищення кваліфікації та в міжкурсовий період є, на нашу думку, одним з ефективних шляхів опанування ними філософії національного курикулуму, а отже, розуміння ними нагальної потреби його розробки та ефективного впровадження.

РОЗДІЛ І

МЕТОДОЛОГІЯ І МЕТОДИКА ПРОЕКТУВАННЯ КУРИКУЛУМУ ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ

2.1. ЗАКОНОМІРНОСТІ ТА ПРИНЦИПИ ФОРМУВАННЯ ЗМІСТУ ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ У ПРОЕКТОВАНОМУ КУРИКУЛУМУ

Формування змісту ПК слід розглядати як цілісну, комплексну проблему, розв'язувати яку допоможуть сформовані вітчизняними та зарубіжними ученими наукові здобутки, серед яких:

- розроблена характеристика основних історико-компаративістських підходів до з'ясування значущості ПК ПП, специфікації в освіті дорослих;
- охарактеризовані закономірності та принципи андрагогіки як теорії та практики навчання дорослих; андрагогічне забезпечення інформатизації підготовки педагогічних кадрів;
- сформульовані положення щодо закономірностей та принципів проектування змісту ПК спеціалістів у її функційному призначенні⁴.

Джерелом формування змісту ПК педагогічних, науково-педагогічних працівників, окрім **соціуму**, є **культура**. Культура стає глобальною реальністю, де розгортається цілий спектр окремих реалій людського існування. Фундаментальні роботи філософів М. Вебера⁵, В. Віндельбанда⁶, Р. Кронера⁷, О. Шпенглера⁸, К. Ясперса⁹ послугували підґрунтям для переконання: саме культурно-центристський погляд дасть змогу глибше проникнути в сутність культурних явищ, процесів.

Такий підхід у відборі закономірностей і принципів формування змісту підготовки вможливилює ретельніше вивчення досліджуваного об'єкта в контексті культурологічного існування, окреслення аспектів феномену змісту ПК як одного з механізмів розвитку культури. Остання в її цілісному, найзагальнішому, інтегративному визначенні виступає, на думку М. Кагана, у єдності трьох модальностей¹⁰:

- людської, у якій культура виступає як сукупність неуспадкованих якостей людини (людства, етносів, особистостей), що виявляються і в предметній її діяльності, й у спілкуванні;

---

⁴ Скрипник М. І. Закономірності та принципи формування змісту підготовки науково-педагогічних працівників у системі післядипломної освіти / М. І. Скрипник // *Післядипломна освіта в Україні*. – 2013. – № 2 (23). – С. 95 – 101.

⁵ Вебер М. *Избранные произведения* / М. Вебер. – М. : Прогресс, 1990. – 890 с. [электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Sociolog/vebizbr/in-dex.php.

⁶ Виндельбанд В. *История новой философии в ее связи с общей культурой и отдельными науками* : в 2 т. – Т. 2. *От Канта до Ницше*. – М. : Терра-Канон-Пресс-Ц., 2000. – 512 с.

⁷ Кронер Р. *Самоосуществление духа. Основные деления культуры: пролегомены к философии культуры* / Р. Кронер. 1995 // *Культурология: XX век: антология* ; ред. С. Я. Левит. – М. : Юрист, 1995. – С. 256–280.

⁸ Шпенглер О. *Закат Европы. Образ и действительность* / О. Шпенглер. – СПб., 1991. – Т. 1. – С. 170.

⁹ Ясперс К. *Духовная ситуация времени* / К. Ясперс // *Смысл и назначение истории*. – М. : Политиздат, 1991. – С. 288 [электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://psylib.org.ua/books/yaspk01/index.htm>.

¹⁰ Каган М. С. *Философия культуры* / М. С. Каган. – СПб., 1996. – С. 78–91.

- процесуально-діяльнісної, у якій культура виступає як спосіб діяльності людини, її «технологій»;
- предметної, у якій культура є інобуттям людини, що охоплює всю різноманітність її витворів – матеріальних, духовних і художніх, що формують «другу природу» (людський світ, ноосферу).

Підкреслимо основні положення: культура є ціннісною і змістовою основою процесу ПК педагогічних, науково-педагогічних працівників, керівників закладів освіти; концептуально визначаємо, що **зміст ПК базується на освоєнні педагогічно адаптованого соціокультурного досвіду, досвіду організації науково-педагогічної роботи та освітньої діяльності у навчальних закладах.** Можна виділити такі його основні різновиди, що відображаються у змісті ПК:

1. Методологічні знання про суспільство, природу наукового пізнання, способи науково-педагогічної діяльності. Засвоєння цих знань забезпечує формування у свідомості педагогічних, науково-педагогічних працівників і керівників закладів освіти наукової картини світу, озброює методологічними підходами до наукової, педагогічної і управлінської діяльності.

2. Досвід здійснення відомих загальнолюдських способів діяльності та організації науково-педагогічної діяльності, що втілюються зі знаннями, вміннями та навичками особистості педагога, викладача, управлінця. Саме система загальних та спеціальних інтелектуальних і практичних умінь та навичок, що становлять стрижень змісту цього досвіду, є основою конкретних видів професійної діяльності, забезпечує здатність педагогічних, науково-педагогічних працівників і керівників закладів освіти до збереження соціальної культури, формування науково-методичного потенціалу освітнього закладу.

3. Досвід творчої науково-педагогічної діяльності з розв'язання інноваційних проблем, що виникають перед суспільством та його освітньою інституцією. Цей вид соціального досвіду вимагає самостійного перетворення здобутих загальних і спеціальних знань та вмінь у нових, інноваційних ситуаціях, формування інноваційних способів професійної діяльності. Він забезпечує розвиток у педагогічних, науково-педагогічних працівників і керівників закладів освіти здатності до професійного зростання.

4. Досвід ціннісного ставлення до культури, світу, особистості, людства, що зумовлює формування науково-педагогічної свідомості. Норми ставлення педагогічних, науково-педагогічних працівників і керівників закладів освіти до світу, культури, людства, до самого себе передбачають не тільки знання світоглядних ідей, а й переконаність у їхній істинності, правомірності.

Чинники, що впливають на структуру та зміст ПК, прийнято називати **детермінантами**. Окреслимо детермінанти структури змісту ПК педагогічних, науково-педагогічних працівників і керівників закладів освіти найбільш високого в ієрархічному плані рівня.

Перша детермінанта визначає **неперервний характер ПК** педагогічних, науково-педагогічних працівників і керівників закладів освіти. Ця детермінанта характеризує різні рівні ПК: формальний (шкільний – районний – обласний – державний); неформальний (соціальна взаємодія у віртуальному та реальному середовищі, громадські об'єднання тощо); інформальний (учіння суб'єктів ПК).

Друга детермінанта визначає **освітологічний та фаховий характер ПК** і, як наслідок, необхідність поділу змісту на модулі: освітологічний і нормативно-правовий; менеджменту і лідерства; інноваційно-дослідницький; соціально-психологічний та професійно-особистісний.

Третя детермінанта пов'язана з поділом педагогічного, науково-педагогічного, управлінського досвіду, якостей особистості залежно **від міри вияву педагогічної та науково-педагогічної творчості**. Ця група детермінант ґрунтується на чотирирівневому членуванні науково-педагогічних знань: знання, що дають змогу здійснити науково-технічну діяльність; знання, що дають змогу здійснити науково-культурологічну діяльність; знання, що дають змогу здійснити науково-освітню діяльність; знання-вміння, що забезпечують можливість творчого перетворення, перенесення на розв'язання нових освітніх завдань і проблем.

Четверта детермінанта відображає специфіку **індивідуального розвитку особистості** педагогічного, науково-педагогічного працівника, керівника закладу освіти й пов'язана зі створенням власної траєкторії саморозвитку та самореалізації.

Проектування курикулуму підвищення кваліфікації педагогічних, науково-педагогічних працівників і керівників закладів освіти не можливо без обґрунтування **закономірностей**. У сучасній науці розрізняють два основні класи закономірностей: статистичні та динамічні (закономірності жорсткої детермінації). Для дослідження і характеристики динамічних закономірностей використовуються методи класичного математичного аналізу; хоча ці методи також використовуються і в пізнанні статистичних закономірностей, проте вирішальну роль у їх характеристиці відіграють методи теорії ймовірності. Таким чином, динамічні закономірності – об'єктивні, необхідні, істотні зв'язки і залежності, які характеризують поведінку відносно ізольованих об'єктів, при дослідженні яких можна абстрагуватися від численних випадкових факторів. На відмінну від динамічних статистичні закономірності – це форма вияву взаємозв'язку явищ, коли даний стан системи визначає весь її наступний стан не однозначно, а лише з певною мірою імовірності, стає об'єктивною мірою можливості реалізації закладених у минулому тенденції зміни. Статистичні закономірності характеризують абстрактно-теоретичні моделі складних систем, до яких також належить і модель змісту ПК педагогічних, науково-педагогічних працівників і керівників закладів освіти ¹¹.

---

¹¹ Скрипник М. І. Закономірності та принципи формування змісту підготовки науково-педагогічних працівників у системі післядипломної освіти /М.І.Скрипник // Післядипломна освіта в Україні. – 2013. – № 2 (23). – С. 95 – 101.

У педагогіці проблема законів і закономірностей – одна з найфундаментальніших, спроби її розв'язати реалізовували неодноразово. До таких робіт належать дослідження В. Загвязінського¹², В. Краєвського¹³, І. Лернера¹⁴. У формулюванні педагогічних закономірностей слід виокремити декілька підходів, підґрунтя яких у методології дослідженні двох основних класів закономірностей (статистичних та динамічних). Одні дослідники С. Архангельський¹⁵, В. Беспалько¹⁶, Н. Кузьміна¹⁷) вважають, що в основі педагогічних закономірностей – специфіка суспільних закономірностей, тобто їхній статистичний характер, недовговічність. Інша методологічна позиція щодо педагогічних закономірностей ґрунтована на фактах, отриманих природничими науками (В. Кушнір¹⁸). Істинними можуть бути лише ті теорії, в основу яких покладено не суб'єктивні суспільні закономірності, а об'єктивні закономірності природи, що не залежать від волі та свідомості людини^{19,20}.

Методологічною базою основних закономірностей ПК педагогічних, науково-педагогічних працівників і керівників закладів освіти стала **концепція, що обґрунтовує педагогічні закони та закономірності на підставі еволюції природничих і суспільних систем (В. Симонов²¹)**. Такий підхід є достатнім і повним для розуміння механізмів формування та еволюції змісту ПК педагогічних, науково-педагогічних працівників і керівників закладів освіти. Виявлено такі **загальні** (істотні; такі, що мають однотипний характер змін, виявляються на всіх рівнях ПК) закономірності формування змісту:

1. Залежності розвитку й ефективності змісту ПК від ступеня відкритості. Завдяки відкритості посилюється варіативність, гнучкість змісту ПК, стає можливий якісний його відбір відповідно до запитів та потреб педагогічних, науково-педагогічних працівників і керівників закладів освіти. Будь-яка закритість системи призводить до деградації, спрямовує систему до самоліквідації.

---

¹² Загвязинский В. И. Дидактика высшей школы : текст лекций / В. И. Загвязинский. – Челябинск, 1990. – 95 с.

¹³ Краевский В. В. Содержание образования: вперед к прошлому / В. В. Краевский // Педагогическое общество России. – М., 2000. – 191 с.

¹⁴ Лернер И. Я. Дидактические основы методов обучения / И. Я. Лернер. – М. : Педагогика, 1981. – 186 с.

¹⁵ Архангельский С. И. Лекции по теории обучения в высшей школе / С. И. Архангельский. – М. : Высш. шк., 1974. – 384 с.

¹⁶ Беспалько В. П. Слагаемые педагогической технологии / В. П. Беспалько. – М., 1989. – С. 192.

¹⁷ Кузьмина Н. В. Методы исследования педагогической деятельности / Н. В. Кузьмина. – Л. : Изд-во ЛГУ, 1970. – 114 с.

¹⁸ Кушнір В. А. Системний аналіз педагогічного процесу: методологічний аспект : моногр. / В. А. Кушнір. – Кіровоград : вид. центр КДПУ, 2001. – 348 с.

¹⁹ Фельдштейн Д. И. Проблемы психолого-педагогических наук в XX в. / Д. И. Фельдштейн // Педагогика. – 2013. – № 1. – С. 3 – 16.

²⁰ Юдин Б. Г. Наука и жизнь в контексте современных технологий / Б. Г. Юдин // Человек. – 2005. – № 6. – С. 5–25.

²¹ Симонов В. П. Как хорошо быть ассиметричным или законы существования и эволюции естественных и социальных систем / В. П. Симонов // Проблемы подготовки, аттестации и повышения квалификации педагогических кадров : сб. науч. тр. ; под ред. В. П. Симонова. – М. : Междунар. пед. акад., 2001. – Вып. № 2. – 171 с.

2. **Періодичного еволюційного поштовху змісту ПК** як умова подальшого інтенсивного розвитку системи ПК. Як відомо, для ефективного функціонування системи необхідно її періодично стимулювати. Наприклад, нині зміст ПК педагогічних, науково-педагогічних працівників і керівників закладів освіти в Україні отримав потужний стимул до вдосконалення й розвитку, що пов'язано з такими чинниками, як-то: модернізація змісту ПК відповідно до європейських, світових вимог та запитів нової української школи; ідентифікація змісту ПК у глобальній системі позиттєвої освіти й у системі національної культури та освіти; системне представлення у змісті ПК синтезу гуманітарних та науково-раціональних стратегій як детермінуючих характеристик методології постнеокласичного розвитку науки.

3. **Співвідношення випадкового й закономірного у змісті ПК педагогічних, науково-педагогічних працівників і керівників закладів освіти** ґрунтований на тому, що все випадкове в змісті ПК є наслідком закономірних подій.

Часткові (однотипні зміни, які виявляються в системі ПК) закономірності формування змісту ПК педагогічних, науково-педагогічних працівників і керівників закладів освіти:

1. **Взаємозв'язок у змісті підвищення кваліфікації педагогічного, науково-педагогічного, управлінського та особистісного досвіду.** Зміст ПК не лише віддзеркалює педагогічний, науково-педагогічний, управлінський досвід, але і створює умови для переходу цього досвіду в особистісний, разом з цим розриває, переструктурує особистісний досвід, піднімає його до нормативного, соціально визнаного рівня.

2. **Взаємодоповнюваність теоретичного аналізу та емпіричного узагальнення,** що визначає вектори професійної діяльності педагогічних, науково-педагогічних працівників і керівників закладів освіти.

3. **Домінування асиметрії у змісті підвищення кваліфікації** – умова його стабільності, стійкості та адаптації загалом. З'ясовано, що в основі симетрії лежить математична ідея існування обмеженої кількості засобів виявлення симетрії, які пов'язані єдиною математичною закономірністю²². Для просторових відношень багатьох природних об'єктів характерна **золота пропорція** – золотий переріз, дослідження якого пов'язане з іменем італійського математика Фібоначчі. Число Фібоначчі $\Phi = 0,618$ (1,618) наближається до відношення золотого перерізу²³. Оскільки пропорційність, упорядкованість природних об'єктів описана числами Фібоначчі, то логічно, щоб у формуванні змісті ПК відношення між складниками також було схарактеризоване за допомогою цих чисел.

---

²² Васютинский Н. А. Золотая пропорция / Н. А. Васютинский. – М. ; СПб. : ДИЛЯ, 2006. – 367 с.

²³ Там само.

Зазначимо, що відношення золотого зрізу в змісті ПК педагогічних, науково-педагогічних працівників і керівників закладів освіти має діяти як вертикально (у блоках), так і горизонтально (у темі та спецкурсі). Зміст будь-якого навчального заняття та спецкурсу можна подати як трискладову систему, де взаємопов'язані **фундаментальність**, або **загальне**, що репрезентоване єдністю науково-педагогічних знань та вмінь; ступеневість характеру пізнання, або **особливе**, як досвід творчої діяльності; спрямованість, або **окреме**, як досвід емоційно-ціннісного ставлення.

Підґрунтям для формування змісту ПК педагогічних, науково-педагогічних працівників і керівників закладів освіти є і **загальні принципи**, що визначають підхід до цього процесу. Принцип (від лат. *principium* – начало, основа) тлумачать як упровадження необхідності або закону явища. Аналіз педагогічних досліджень (Ю. Бабанський²⁴, В. Загвязинский²⁵, Т. Ільїна²⁶, М. Скаткин²⁷, А. Хуторської²⁸ та ін.) дозволяє зробити висновок, що природа принципів, їх номенклатура, зміст і функції не залишаються незмінними. Вони істотно змінюються разом із зміною соціально-економічних умов життя суспільства, його провідної ідеології, ролі освіти у житті суспільства, рівня розвитку науки, техніки. На розвиток принципів впливає досягнення самої педагогічної науки.

У логічному змісті принципи є центральними поняттями, основою системи, що становить узагальнення і поширення певного положення на всі явища тієї галузі, із якої ці принципи абстраговані. Характеризуючи принципи дидактики, В. Бондар пише: «Принципи дидактики, або наукові принципи, означають вимоги до розгортання знання в систему, в якій теоретичні положення певним чином пов'язані між собою й впливають одне з одного. Вони виконують логічну функцію систематизації науково-теоретичного знання, а також методологічно-евристичну функцію й виступають як вихідні положення, загальні вимоги до організації дослідження, або як кінцевий науковий результат»²⁹.

З точки зору методології стосовно змісту підготовки принципи вказують загальні напрями діяльності з формування змісту підготовки. Таким чином, принципи формування змісту ПК педагогічних, науково-педагогічних працівників і керівників закладів освіти абстрагуються з практики освітнього процесу, їх значущість полягає, перш за все, у тому, що вони відповідають природі дослідження ПК педагогічних, науково-педагогічних працівників і керівників закладів освіти та закономірностям історичного розвитку цього процесу. Як

---

²⁴ Бабанский Ю. К. Методы обучения в современной общеобразовательной школе / Ю. К. Бабанский. – М. : Просвещение, 1985. – 208 с.

²⁵ Загвязинский В. И. Дидактика высшей школы : текст лекций / В. И. Загвязинский. – Челябинск, 1990. – 95 с.

²⁶ Ильина Т. А. Структурно-системный подход к организации обучения / Т. А. Ильина. – М. : Знание, 1972. – 124 с.

²⁷ Скаткин М.Н. Проблемы современной дидактики. – 2-е изд. / М. Н. Скаткин – М. : Педагогика, 1984. – 96 с.

²⁸ Хуторской А. В. Современная дидактика : учеб. пособие / А. В. Хуторской. – 2-е изд., перераб. – М. : Высш. шк., 2007. – 639 с.

²⁹ Бондар В. І. Дидактика / В. І. Бондар. – К. : Либідь, 2005. – С. 143 – 144..

узагальнення певних педагогічних положень, принципи виступають уже у формі елементів науково-педагогічного знання, виконуючи методологічно-евристичну функцію.

Узгодженої позиції з проблеми вироблення загальних принципів формування змісту ПК педагогічних, науково-педагогічних працівників і керівників закладів освіти в літературі не існує. На базі критичного, творчого переосмислення різних концепцій та на основі зазначених закономірностей, вважаємо, що принципи формування змісту ПК слід згрупувати у **три блоки: інституційний; системогенетичний; спеціальний.**

Перший блок принципів має **інституційний характер**, пов'язаний із методологією розвитку системи ПК, яка реагує на соціокультурний розвиток й соціоприродну еволюцію, та містить принципи:

- **випереджувального розвитку якості системи ПК в суспільстві**, яка конститується первинним випередженням «живих знань» (за В. Зінченком) у їхній наступності, відкритості та гнучкості;
- **проектності та рефлексивності системи ПК** як детермінації її діалектичного розвитку;
- **неперервності освіти стосовно онтогенезу особистості**, що вможливорює постійну її адаптивність і мобільність.

Другий блок принципів має **системогенетичний характер**, репрезентує особливості еволюції змісту ПК педагогічних, науково-педагогічних працівників і керівників закладів освіти. До цього блоку належать принципи:

- **системності** як відображення у змісті ПК структурних зв'язків, адекватних зв'язкам між знаннями всередині наукової теорії; у змісті ПК цей принцип найдоцільніше представляти через систему спеціальних теоретико-методологічних знань (загальнонаукові терміни; знання про структуру знання; знання про методи наукового пізнання);
- **науковості та прикладної спрямованості** як відповідність підготовки рівню сучасної науки, систематизація педагогічними, науково-педагогічними працівниками і керівниками закладів освіти уявлень про загальні методи наукового пізнання та практичне застосування найважливіших закономірностей процесу наукового пізнання;
- **інваріантності та варіативності** як детермінант добору й проектування змісту ПК;
- **модульності** в структуризації змісту ПК як орієнтації на єдність розвитку особистісного й професійного начал;
- **нерівномірності розвитку змісту ПК**, що зумовлене гетерохронністю систем освіти, нерівномірністю розвитку ПК педагогічних, науково-педагогічних працівників і керівників закладів освіти у планетарному, країнознавчому та регіональному вимірах, як результату рівня розвитку науки, технології, культури; у структурі змісту ця неспівмірність розвитку виявляється в нерівномірності наукових знань за модулями, у незбалансованому розподілі за темпами й цикловими ритмами оновлення їхнього змісту, у темпах розвитку науки й освіти за спектром дисциплінарних угруповань;

- **діалектики домінант правопівкульового та лівопівкульового інтелекту в когнітивній структурі змісту ПК** як урахування пропорційності між стильовими моделями мислення особистості (психологічний аспект) та пізнавальними детермінантами в змісті ПК (педагогічний аспект);
- **фундаменталізації, гуманітаризації та універсалізації знань** у змісті ПК як подолання усталеної технократичної асиметрії, забезпечення адаптивності та мобільності педагогічних, науково-педагогічних працівників і керівників закладів освіти до змін у методології професійної діяльності в умовах постнекласичного розвитку.

Третій блок принципів змісту підготовки пов'язаний із інституційними та системогенетичними принципами та відображає спеціальні положення щодо формування змісту ПК педагогічних, науково-педагогічних працівників і керівників закладів освіти в системі післядипломної педагогічної освіти. Виокремлення специфічних принципів зумовлена, з одного боку, появою нових спеціалізованих наук і теорій, диференціацією (дивергенцією) та, з іншого – інтеграцією, універсалізацією (конвергенцією).

До групи специфічних принципів формування змісту ПК належать базові положення, що генерують зміст із позицій екзогенних та ендогенних функцій педагогічної, науково-педагогічної і управлінської діяльності у системі післядипломної педагогічної освіти:

- **аксіологічний**, що дає змогу усвідомити основні завдання діяльності педагогічних, науково-педагогічних працівників і керівників закладів освіти як проблему доступності до цінностей, культурних, освітніх і наукових здобутків;
- **андрагогічний**, що відображає специфічні особливості навчання дорослого;
- **феноменологічний**, який зумовлює з'ясування змісту в контексті історії наукових поглядів, а також трансцендентного та суспільного усвідомлення зміни функцій і ролей педагогічних, науково-педагогічних працівників і керівників закладів освіти;
- **інформаційно-технологічний**, що сприяє створенню єдиного інформаційно-технологічного простору для якісної підготовки педагогічних, науково-педагогічних працівників і керівників закладів освіти;
- **науково-економічний**, що характеризує програму підготовки педагогічних, науково-педагогічних працівників і керівників закладів освіти в руслі вимог методології постнекласичного розвитку науково-освітніх здобутків;
- **діяльнісно-культурологічний**, що вмотивовує програми ПК з погляду вивчення педагогічної, науково-педагогічної і управлінської діяльності як виду соціокультурної діяльності.

2.2. ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

2.2.1. Актуальність розроблення курикулуму підвищення кваліфікації

Українські реалії соціокультурних трансформаційних викликів і нових запитів до освітньої системи, сформульовані у Концепції «Нової української школи» (2016)³⁰, не лише загострюють проблеми історично сформованої вітчизняної системи ПК педагогічних, науково-педагогічних працівників і керівних кадрів освіти, а й нагально зумовлюють її реформування відповідно до сучасності.

У системі підвищення кваліфікації України дотепер залишаються помітними виклики, пов'язані, *по-перше*, з необхідністю віднайти себе у європейському контексті зламу XX – XXI ст., з урахуванням існування у ньому як мінімум двох різноспрямованих векторів концептуальної динаміки позитивної освіти: європейської та пострадянської. Легко простежити, що «відкриття світові» вітчизняної системи підвищення кваліфікації відбувається саме у річищі відбору між двома конкуруючими парадигмами та подолання пов'язаних з цим внутрішніх теоретико-методологічних суперечностей та організаційних, соціальних ускладнень.

По-друге, виникає необхідність знайти собі місце не тільки у глобальній системі позитивної освіти, але й у системі національної культури та освіти. Пострадянська система підвищення кваліфікації педагогічних, науково-педагогічних працівників і керівних кадрів освіти знаходить себе на стику суперечностей традиціоналістських та модернізаційних інтенцій у культурі та освіті. До цієї системи виявляється звернутим особливий соціальний інтерес, соціальне замовлення – набагато ширше та невпорядкованіше, ніж було за радянської доби, і система підвищення кваліфікації далеко не завжди демонструє здатність виконувати його. Наприклад, виникають питання, пов'язані зі становленням післядипломних кваліфікацій у Міжнародній стандартній класифікації освіти.

По-третє, особливим викликом для системи підвищення кваліфікації педагогічних, науково-педагогічних працівників і керівних кадрів освіти стають зміни у методології професійної діяльності в умовах постнеокласичного розвитку: синтезу гуманітарних і науково-раціональних стратегій.

Напрями реформування системи підвищення кваліфікації виокремлюємо такі:

1) перехід від одноразового курсового підвищення кваліфікації до моделі неперервного професійного розвитку фахівця шляхом формальної, неформальної та інформальної освіти;

2) надання сервісних послуг на принципах бенчмаркінгової діяльності, що передбачає створення гнучкого, конкурентного освітнього середовища з

---

³⁰ Підготовка **вмотивованого педагога**, який має свободу творчості й розвивається професійно впродовж життя шляхом формальної, неформальної та інформальної освіти, уміє організувати людиноцентризований освітній процес, зорієнтований на формування всебічно розвинутої, здатної до критичного мислення цілісної особистості, патріота з активною позицією, інноватора, здатного змінювати навколишній світ

домінуванням мобільних програм підвищення кваліфікації, перевагою активних і практико орієнтованих технологій навчання;

3) розроблення й упровадження в систему підвищення кваліфікації багатоваріантних, різнорівневих, диверсифікованих за профілем освітньо-професійні програми, форм освіти дорослих, андрагогічних метатехнологій відповідно до соціально-педагогічних запитів і особистісно-професійних потреб фахівців, що забезпечують їм свободу вибору місця, термінів, змісту навчання за індивідуальною освітньою траєкторією впродовж життя;

4) забезпечення інформаційно-комунікаційної підтримки професійного розвитку фахівців шляхом створення єдиної інформаційно-технологічної інфраструктури системи післядипломної педагогічної освіти, включаючи освітянську телекомунікаційну мережу, платформи з обміну знань, освітні сайти, навчальні освітні портали, інформаційні бази даних, електронні каталоги, персональні веб-ресурси тощо, сприяючи тим самим формуванню і вдосконаленню медіа-грамотності й медіа-культури;

5) розроблення кваліфікаційних характеристик фахівців із визначенням переліку професійно значущих компетентностей, фундаментальних (дослідницьких) і прикладних (педагогічних) компетенцій, конкретизувати професійно-кваліфікаційні вимоги до фахівців із переліком інноваційних ролей і функцій тощо;

6) підготовка андрагогів освітньої сфери для ефективного науково-методичного супроводу професійного розвитку фахівців упродовж життя тощо.

2.2.2. Основні підходи до визначення курикулуму

Означене впливає й на формування змісту підвищення кваліфікації, де тривалий час домінує переважно емпіричні підходи. Це призводило до: нехтування науковими дослідженнями; відсутності збалансованості у структурі змісту та його ієрархічних складових; маніпулювання суб'єктивними міркуваннями щодо пріоритетності тих чи інших знань. Аналіз історико-педагогічного досвіду проектування змісту підготовки доводить, що найяскравішою спробою системного опису для позначення існуючого договору між суспільством, державою і сферою освіти є **теорії курикулуму** (curriculum)³¹. На переконання Сесілії Браславської³², теорія курикулуму використовувалась в англомовному середовищі як еквівалент французької концепції *programme d'études*. Датою створення теорії курикулуму вважають 1918 р. Наприкінці 70-х років минулого століття існувало близько тридцяти підходів до з'ясування сутності курикулуму³³; нині функціює понад 400 його дефініцій³⁴. Серед представлених підходів найтипівішими є три позиції, які повною мірою

³¹ Simmel G. Das individuelle Gesetz // Simmel G. Das individuelle Gesetz. Philosophische Exkurse / Hg. v. M. Landmann. Frankfurt a. – M., 1968. S. 174–230.

³² Браславски Сесилия. Курикулум. – МБП-ЮНЕСКО, Женева, 2003. [електронний ресурс]. – Режим доступу : www.ibe.unesco.org

³³ Briscoe G. J. Need for risk standards and education // Risk analysis. – New York, 1992. – 12. – № 3. – P. 331.

³⁴ Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України ; голов. ред. В. Г. Кремень. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – С. 443.

ілюструють евристичну цінність теорії. *Перший підхід*, репрезентований В. Сійгелом³⁵, характеризує теорію курикулуму як кінцеві цілі та завдання освіти, шляхи, засоби, способи діяльності з досягнення цілей, а також методи й засоби перевірки ефективності дій. *Інша позиція* обґрунтована в працях Дж. Бейхампа³⁶, де предмет теорії курикулуму описаний як сукупність взаємопов'язаних положень, за допомогою яких осмислюють зміст навчального плану й програми, формують зв'язки між їхніми елементами, відбувається управління розвитком та оцінювання. Із дослідженнями Дж. Фаджардо³⁷ пов'язаний *третій підхід* до потрактування курикулуму. Дослідник вважає, що курикулум – це сукупність соціального досвіду, зміст освіти, який засвоює особистість.

Отже, попри деякі розбіжності в тлумаченні поняття «курикулуму» (або як кінцеві цілі та завдання освіти, або шляхи, засоби діяльності для досягнення цих цілей, або взаємопов'язані положення, що регламентують зміст навчального плану та програми, чи сукупність соціального досвіду, що має засвоїти особистість), об'єднувальною в педагогічній теорії є думка про опанування *суб'єктом навчання соціального досвіду, репрезентованого цілями та завданнями в змісті освіти*³⁸. У педагогічній лексиці США аналізовану категорію нині використовують для позначення навчального курсу або предмета, зміст якого був «відображений, як правило, у підручнику». На сучасному етапі в курикулумі виокремлюють відкриту (зміст навчання) і приховану частини. Відкрита частина курикулуму зазвичай відображає ті навчальні предмети, що входять до розряду обов'язкових, відповідно до стандартизованих американських вимог. До прихованої частини курикулуму належать стосунки між учнями, між учнями та вчителями, самосприйняття та самооцінювання учнів, клімат у колективі, навчальний стиль тощо³⁹. Нині в зарубіжній педагогічній науці виокремлено галузі, предметом наукових досліджень яких є розроблення і вдосконалення курикулуму, зокрема теорія розвитку курикулуму, методологія досліджень тощо⁴⁰.

³⁵ Siegel W. P. *Reflections concerning the evaluation of curriculum, Regional seminar on techniques of curriculum evaluation.* – Caracas, 7–16 Oct., 1974. Santiago (Chili). – UNESCO Regional Office of Education for Latin American analyzes.

³⁶ Beochamp G. A. *Curriculum theory.* – Pealsk Kop, 1981.

³⁷ Fajardo J. *Curriculum in the Peruvian Educational Reform.* – Paris, 1976.

³⁸ Скрипник М.І. *Закономірності та принципи формування змісту підготовки науково-педагогічних працівників у системі післядипломної освіти // Підготовка науково-педагогічних кадрів у системі післядипломної педагогічної освіти: зміст, організаційні форми, технології: наук. посіб. / авт. кол.: Є. Р. Чернишова, Н. В. Гузій, В. П. Ляхощкий [та ін.]; за наук. ред. Є. Р. Чернишової; Держ. вищ. навч. заклад «Ун-т менедж. освіти».* — К.: ДВНЗ «Ун-т менеджменту освіти» НАПН України, 2014. — С 173 – 194..

³⁹ *Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України ; голов. ред. В. Г. Кремень.* – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.

⁴⁰ Інноваційні підходи до конструювання курикулуму у вищій школі вирізняються домінуванням якісних підходів (етнографічного, культурологічного, феноменологічного), які формують особливий дискурс використання педагогічних методів і технологій. Серед них особливе місце посідають історії з життя, біографії, автобіографії, особистісні розповіді, що впливають на становлення індивідуального професійного стилю аналізу реальних ситуацій⁴⁰.

2.2.3. Курикулум підвищення кваліфікації як рамкова основа змісту навчання в системі освіти дорослих

Викладачами кафедри філософії і освіти дорослих розроблено **Курикулум підвищення кваліфікації (ККПК) педагогічних, науково-педагогічних працівників та керівників закладів освіти галузі знань 01 Педагогічна освіта**, що ґрунтується на:

- засадах культурно-центристського, компетентісного, андрагогічного, акмеологічного тощо підходів, поділяє філософію визначення вимог до фахівця, закладену в основу Болонського процесу та в міжнародному Проєкті Європейської Комісії «Гармонізація освітніх структур в Європі» (Tuning Educational Structures in Europe, TUNING);
- окреслених вище закономірностях і принципах;
- досягненнях у напрямках соціальної, педагогічної, психологічної, управлінської, економічної, правової, технологічної та ін. підготовки висококваліфікованих та конкурентоспроможних на ринку освітніх послуг фахівців.

Курикулум підвищення кваліфікації (ККПК) як рамкова основа змісту навчання слухачів сформовано рамковим документом концептуального характеру, що вміщує формалізований пакет робочих навчальних тем і спецкурсів для курсів ПК педагогічних, науково-педагогічних працівників та керівників закладів освіти, норми годин для їх опанування, принципи моніторингу результатів навчання тощо. На відміну від навчальних програм, що в основному окреслюють змістове наповнення підвищення кваліфікації, ККПК визначає новий зміст відповідно до запитів замовників освітніх послуг, мету навчання, цільові групи, систему компетентностей, взаємозв'язок нових методичних принципів із запропонованими навчальними матеріалами, систему і принципи самонавчання, самоконтролю і самооцінювання, андрагогічні методи, прийоми, технології навчання.

2.2.4. Методика розроблення курикулуму підвищення кваліфікації

ККПК вміщує *курикулуми*:

- **плановий** (спрогнозований як модель суспільного замовлення на підготовку фахівця нової формації на компетентнісній основі);
- **упроваджуваний** (реалізується в процесі навчання на курсах ПК відповідно до професійних запитів і потреб, компетентісного досвіду фахівця, його індивідуальних можливостей, мотиваційних детермінант, розробленої «Я-концепції» та визначає вибір індивідуальної освітньої траєкторії, параметрів, термінів, змісту навчання);
- **досягтий** (цінності, знання, уміння, навички, набуті під час освітнього процесу).

Курикулум ПК педагогічних, науково-педагогічних працівників та керівників закладів освіти визначає:

- науково обґрунтований зміст і структуру навчання слухачів, цінності, цілі навчання (варіативну та інваріативну складові модулів освітньо-професійних програм, зокрема теми, спецкурси);
- основні вимоги до рівня їхніх знань і вмінь, розвиток компетентностей;
- обсяг навчального часу (ЄКТС-кредити), необхідний для опанування змісту теми, спецкурсу;
- профілі загальних і спеціальних компетентностей слухача, які розвиваються в системі підвищення кваліфікації, зокрема *інтегральної, загальної* (освітологічної, нормативно-правової), *спеціальної або посадової* (управлінська, науково-методична, соціально-психологічна, інноваційно-дослідницька, компетентність з інформальної освіти та професійно-особистісного розвитку, інформаційно-комунікаційна) компетентностей протягом усього міжкурсового періоду;
- види педагогічного контролю тощо;
- вимоги до змісту підвищення кваліфікації (за таксонімією Блума: має знати, вміти, володіти) слухачів на компетентнісній основі;
- нормативний зміст підвищення кваліфікації слухачів, сформульований у термінах результатів навчання, досягнення яких передбачає оновлення, вдосконалення, розвиток системи цінностей, знань, практичних умінь і навичок, які здобуті за 7 і 8 (в окремих випадках за індивідуальним запитом за 9) кваліфікаційними рівнями вищої освіти Національної рамки кваліфікацій (НРК);
- визначення форм оцінювання результатів навчання слухачів тощо.

Результатом підвищення кваліфікації є підготовка конкурентоспроможних на ринку освітніх послуг фахівців, які здатні реалізовувати основні ідеї Концепції «Нової української школи»

Програмні результати навчання, що визначають нормативний зміст підвищення кваліфікації. У результаті підвищення кваліфікації слухач має:

1. Організовувати професійну/управлінську діяльність в системі післядипломної освіти на засадах еколюдиноцентризму, керуючись нормативно-правовими документами, вимогами безпеки життєдіяльності, фінансової автономії, вимогами інтеграції в європейський освітній простір.

2. Залучати в простір освіти дорослих потенційних партнерів наукової, методичної, практичної сфери, що передбачає обмін досвідом, фіндрайзинг освітніх педагогічних ініціатив та інновацій, реалізацію спільних освітніх і наукових проєктів, отримання стипендій міжнародних фондів, участь у проєктних грантах, взаємозалучення наукових експертів, консультантів і коучів із відповідної проблематики, активізацію наукових дискусій і рефлексії, взаємозбагачення й поширення кращих практик тощо.

3. Проектувати рішення і форми управління професійним розвитком фахівців системи ППО.

4. Здійснювати неперервний науково-методичний супровід професійного розвитку педагогічних працівників шляхом формальної, неформальної, інформальної освіти протягом усього міжкурсового періоду.

5. Активно долучатися до розбудови освіти дорослих на засадах інноваційних методологічних підходів і принципів освіти дорослих, моделей

відкритої освіти шляхом участі у різних інституціях (Українського відкритого університету післядипломної освіти (УВУПО) та громадських об'єднаннях).

6. Надавати дорадницькі освітні послуги педагогічним, науково-педагогічним працівникам, керівникам закладів і установ освіти.

7. Аналізувати, узагальнювати та транслювати кращі освітні здобутки та перспективний педагогічний досвід.

8. Адекватно оцінювати власний рівень педагогічної майстерності, реальні можливості, професійно-особистісні потреби, запити, професійні настанови.

9. Моделювати індивідуальну освітню траєкторію розвитку педагогічної майстерності (програму індивідуально-особистісного руху) з опорою на мотиваційні детермінанти протягом міжкурсового періоду тощо.

10. Володіти навичками, настановами до педагогічного акмепрофесіогенезу шляхом формальної, неформальної, інформальної освіти, системного використання андрагогічних, акмеологічних технологій у системі освіти дорослих, створення людиноцентрованого, фасилітативного формату освітньої діяльності, співпраці, інноваційності й адаптивності.

11. Розробляти науково-методичне забезпечення професійного розвитку фахівців і здійснювати експертизу професійної діяльності.

12. Опрацьовувати, аналізувати та репрезентувати професійно важливі знання із різних джерел, дані експериментальних досліджень із використанням сучасних інформаційно-комунікаційних технологій.

2.2.5. Структура курикулуму підвищення кваліфікації педагогічних, науково-педагогічних працівників та керівників закладів освіти

Курикулум структуровано так:

- передмова, де зацентровано увагу на підготовці вчителя нової української школи до опанування філософії національного курикулуму;
- у першому розділі – «Методологія і методика проектування курикулуму підвищення кваліфікації» – обґрунтовано закономірності та принципи формування змісту підвищення кваліфікації у проектованому курикулумі; вміщено пояснювальну записку; здійснено порівняння особливостей освітньо-професійних програм підвищення кваліфікації та курикулуму підвищення кваліфікації;
- у другому розділі подано робочі навчальні програми тем;
- у третьому розділі – робочі навчальні програми спецкурсів до модулів освітньо-професійних програм ПК педагогічних, науково-педагогічних працівників та керівників закладів освіти («Освітологічний і нормативно-правовий», «Посадово-функціональний», «Інноваційно-дослідницький», «Професійно-особистісний розвиток»);
- у четвертому розділі – теми, спецкурси міждисциплінарного характеру, розроблені співробітниками кафедри філософії і освіти дорослих у межах модулів «Менеджмент і лідерство», «Соціально-психологічний».
- у п'ятому розділі запропоновано публікації викладачів кафедри філософії і освіти дорослих у відкритому інформаційному просторі; розділ шостий уміщує список публікацій співробітників кафедри, які внесено до бази ЄДЕБО.

2.3. ПОРІВНЯННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНИХ ПРОГРАМ ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ТА КУРИКУЛУМУ ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ

Основна ідея курикулума полягає у наданні всім учасникам підвищення кваліфікації орієнтирів для організації і здійснення професійного розвитку.

Порівняння особливостей ОПП ПК та КПК ПП подано в табл. 1.

Таблиця 1

Порівняння особливостей освітньо-професійної програми підвищення кваліфікації та курикулуму підвищення кваліфікації педагогічних працівників

Аналізовані сфери	ОПП ПК	КПК ПП
Філософія підвищення кваліфікації	<ul style="list-style-type: none"> – ПК здійснює підготовку слухачів до виконання прагматичних функцій; – знання та здібності досягаються репродуктивним шляхом; – учіння йде шляхом накопичування інформації, знань; – слухачі – пасивні споживачі інформації; – зміст програм представлено повністю. 	<ul style="list-style-type: none"> – ПК – етап професійного розвитку слухача; – знання відкриває слухач для себе самостійно; – процес навчання подано як змістову спіраль; – слухачі – активні учасники освітнього процесу; – зміст є гнучким і при необхідності може бути перебудований; – домінують очікування результату й цілі їх досягнення; – визнає реальні запити слухачів і готує їх до професійної успішної діяльності; – увага акцентується на розумінні найважливіших професійних концептах і на формування професійних здібностей.
Цілі	<ul style="list-style-type: none"> – Сформульовані у загальних термінах; – увага акцентована на цілях, пов'язаних із знаннями; – є додатковими. 	<ul style="list-style-type: none"> – Формулюються на засадах культурно-центристського, компетентісного, андрагогічного, акмеологічного тощо підходів; – спрямовані на професійний розвиток слухачів; – ґрунтуються на діагностичній основі (з урахуванням освітніх запитів та потреб слухачів).
Зміст	<ul style="list-style-type: none"> – Стандартизований, статичний; – розміщено лінійно або концентрично; 	<ul style="list-style-type: none"> – Гнучкий; – розміщено блоками, інтегрується в залежності від запитів; – структуровано відповідно до блоків

	– неструктуровано цінності.	професійної діяльності; – ґрунтується на особистісних, професійних та європейських цінностях.
4. Методологія і стратегія взаємодії учіння та навчання	– Не подано; – викладач – єдине джерело інформації; – методи викладання орієнтовані на правильну чи неправильну відповідь, репродуктивні запитання.	– Пропонуються методичні рекомендації; – викладач-андрагог виконує функції модератора, фасилітатора, коуча через: <ul style="list-style-type: none"> • взаємодію зі слухачами інтерактивно; • спільне навчання із слухачами; • створення освітніх ситуацій на основі професійного досвіду слухачів, дослідження професійного розвитку педагогічних науково-педагогічних працівників і керівників закладів освіти; • стимулювання мислєдіяльності слухачів шляхом продуктивних запитань, творчих проектів тощо.
5. Методологія зворотного зв'язку	– Пропоновано критерії та норми оцінювання; – наявні конкретні терміни; – оцінювання має один еталон; – орієнтовано на відтворення інформації.	– Пропоновано загальні вказівки щодо зворотного зв'язку та рекомендовані форми виконання проектів та завдань; – має практичне спрямування; – орієнтовано на рефлексивність.

РОЗДІЛ II.

РОБОЧИ НАВЧАЛЬНІ ПРОГРАМИ ТЕМ

Модуль. ОСВІТОЛОГІЧНИЙ І НОРМАТИВНО-ПРАВОВИЙ

На основі освітологічного аналізу реформування й модернізації системи освіти в Україні поглибити та розширити уявлення педагогічних, науково-педагогічних працівників та керівників закладів освіти щодо сучасної філософії освіти, етичних засад професійної діяльності, оновлення, нормативно-правового забезпечення діяльності системи освіти. Розширення і вдосконалення інформаційної та діяльнісної функцій із питань гуманізації і гуманітаризації освіти, нормативно-правового забезпечення її, філософії освіти, трансформаційних освітніх процесів, стратегії розвитку регіональної системи освіти, соціології, охорони праці та безпеки життєдіяльності учасників освітнього процесу та інших аспектів професійно-педагогічної діяльності тощо.

ТЕМА: МЕТОДОЛОГІЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ОСВІТИ

Категорія слухачів: для всіх категорії слухачів курсів підвищення кваліфікації
Розробник: доц. М.В. Ілляхова

Зміст

1. Тематичний план
2. Зміст теми
3. Самостійна робота слухачів
4. Комплекс практичних завдань для самоконтролю
5. Рекомендована література

Тематичний план

№ з/п	Тематика	Форми заняття, кількість годин		
		Практичні заняття	Самостійна робота	Разом
1.	Методологія інноваційного розвитку національної	2	4	6

	освіти			
--	--------	--	--	--

Метою навчальної теми є поглиблення знань слухачів щодо сутності законів реалізації інноваційної методології в межах національного освітнього простору.

Завдання полягають у необхідності:

- удосконалення та оновлення знання з проблем методології сучасної освіти і основних методів упровадження національної стратегії освіти;
- знати актуальні методологічні варіанти модернізації сучасної освіти;
- аналізувати процеси самоорганізації освітнього простору;
- зрозуміти сутність і специфіку інноваційної діяльності в освіті.

Очікувані навчальні результати

Слухач повинен усвідомлювати:

- значення парадигм у становленні моделей сучасної освіти;
- необхідність удосконалення організаційно-педагогічних умов розвитку цінностей педагогічних працівників у процесі модернізації освіти;
- зміну ролі викладача: перехід до спільних дій у нових, нетривіальних ситуаціях відкритого світу, інформаційного суспільства;
- роль методології в обґрунтуванні шляхів модернізації вітчизняної освіти, входження її до освітнього простору

Слухач повинен уміти:

- застосовувати у процесі освіти синергетичні уявлення про відкритість світу, цілісність та взаємозв'язок людини, природи і суспільства;
- інтерпретувати зразки розв'язання освітніх завдань, що задаються тією або іншою парадигмою;
- сприяти розвитку самостійного, критичного, креативного мислення, творчої активності майбутніх фахівців;
- володіти загальною системою орієнтації у потоці інформації, створювати чіткі способи відбору дійсно важливої та цінної інформації.

Слухач повинен знати:

- тенденції загальноєвропейських наукових підходів щодо модернізації освітнього простору;
- типи управління процесом самоорганізації освітнього простору;
- персоніфіковану модель визначення образу-ідеалу нового типу особистості.
- технології організації інноваційної педагогічної діяльності відповідно до новітніх підходів управління в освіті.

Зміст теми

Трансформація класичної освітньої парадигми в XIX ст. Становлення некласичної парадигми освіти. Ідеї екзистенціалізму та критична педагогіка постмодернізму. Необхідність зміни пануючої парадигми освіти. Основні аспекти нової парадигми освіти (предметний, комунікативний, культурний, інституціональний, інформаційно-технологічний, економічний). Освіта в інформаційному суспільстві. Філософсько-методологічні засади освітньо-педагогічної прогностики. Інтеграційні тенденції освітніх систем і технологій в умовах глобалізації.

Сутність філософської методології сучасної освіти. Вивчення специфічних законів самоорганізації, розвитку і функціонування освіти як соціокультурного феномена. Концептуальні основи системного забезпечення стратегії розвитку освіти. Новітні методологічні розробки щодо освітнього процесу. Модель персоніфіції в освіті. Роль діалогових методів, проблемних підходів до процесу навчання. Розвиток синергетичної методології у вітчизняній науці.

Проблема формування нової філософської парадигми вітчизняної освіти та її концептуалізація. Філософія і тенденції створення єдиного освітнього простору. Роль і можливості України в євроінтеграційних освітніх тенденціях сучасності. Методологічні засади

стандартизації у сфері освіти. Співвідношення освітніх стандартів і творчого характеру освітньо-педагогічної діяльності.

Самостійна робота слухачів

1. Проаналізуйте основні тенденції розвитку освіти в інформаційному суспільстві.
2. Визначте роль діалогових методів, проблемних підходів до процесу навчання у контексті нових орієнтирів освітньої діяльності.
3. Проаналізуйте розвиток та значення синергетичної методології в освітньому просторі.
4. Розкрийте сутність та значення персонології в освіті.
5. Визначте новітні філософсько-методологічні розробки щодо навчально-виховного процесу.
6. Поясніть на чому ґрунтується стратегія розвитку національної системи освіти.
7. Визначте шляхи досягнення інформатизації освіти.
8. Проаналізуйте основні проблеми, виклики та ризики у контексті нових орієнтирів освітньої діяльності.

Комплекс практичних завдань для самоконтролю

1. Чому сучасному педагогу слід бути готовим до змін?
2. Які зміни відбуваються у сучасних інноваційних освітніх системах та які вимоги до суб'єктів навчання – учнів та педагогів – диктують ці зміни?
3. У чому полягає сутність та особливості інноваційної діяльності в освіті?
4. Чим визначається готовність до інноваційної діяльності, які компоненти є складовими цієї готовності?
5. Якою є готовність до інноваційної діяльності вітчизняних педагогів?
6. Як можна розвинути готовність педагогів до інноваційної діяльності в системі післядипломної педагогічної освіти?
7. Розвиток людини інноваційного типу мислення та культури.

Рекомендована література

1. Ващенко Л. Інноваційні процеси в системі загальної середньої освіти особливості управління//Освіта і управління. – 2003. – т. 6. – №3. – С. 97–104.
2. Даниленко Л. Управління процесом здійснення інноваційної діяльності в системі загальної середньої освіти // Післядипломна освіта в Україні. – 2003.– №3. – С. 70–74.
3. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології : Навчальний посібник.–К.: Академвидав, 2004.– 352 с. (Альма-матер).
4. Закон України «Про інноваційну діяльність» <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/40-15>
5. Інновації як основа змін освітньої практики. Інформаційно-методичний збірник / Упорядник Г.О. Сиротенко. – Полтава: ПОППО, 2005. – 160 с.
6. Крутій К. Термінологічне поле інновацій в дошкільній освіті. Електронний ресурс: <http://www.ukrreti.com/nauka.php?ar=5>
7. Макагон К. Діагностика готовності педагогів до пошукової діяльності // Рідна школа. – 2002. – № 1. – С. 27-29.
8. Набока Л., Скрипник М. Як підготувати педагога-дослідника // Директор школи, ліцею, гімназії.–2002. – №4. – С. 91–96.
9. Наказ Міністерства освіти і науки України 07.11.2000 № 522 (у редакції наказу Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 30.11.2012 № 1352) Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 18 грудня 2012 р. за № 2111/22423 Положення про порядок здійснення інноваційної освітньої діяльності
10. Наказ МОН від 23.11.2009 № 1054 «Про внесення змін до Положення про експериментальний загальноосвітній навчальний заклад» <http://www.mon.gov.ua/ua/about-ministry/normative/244->
11. Наказ МОН від 30.11.2012 № 1352 «Про внесення змін до Положення про порядок здійснення інноваційної освітньої діяльності» <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z2111-12>

12. Остапчук О. Шляхи підвищення інноваційного потенціалу методичної роботи // Шлях освіти – 2002. – №2. – С. 9-15.
13. Паламарчук В Педагогічні інновації і передовий педагогічний досвід // Післядипломна освіта в Україні – 2003. – № 3. – С. 74-76.
14. Положення про загальноосвітній навчальний заклад, затверджене Постановою Кабінету Міністрів України від 27.08.2012 № 778 <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/778-2010-%D0%BF>
15. Положення про порядок здійснення інноваційної освітньої діяльності, затверджене наказом МОНмолодьспорт 30.11. 2012 №1352 <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z2111-12>
16. Положення про експериментальний загальноосвітній навчальний заклад, затверджене наказом МОН України від 20.02.2002 № 114 <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0428-02>
17. Садова Н. Ведемо персональний блог // Вихователь – методист дошкільного закладу. – 2012. - №2. – С. 53 – 55.

ТЕМА: ФІЛОСОФСЬКІ ЗАСАДИ СТАНОВЛЕННЯ СУЧАСНИХ ОСВІТНІХ ПРАКТИК

Категорія слухачів: для всіх категорії слухачів

Розробник: доц. М.В. Ілляхова

Зміст

1. Тематичний план
2. Зміст теми
3. Самостійна робота слухачів
4. Комплекс практичних завдань для самоконтролю
5. Рекомендована література

Тематичний план

№ з/п	Тематика	Форми заняття, кількість годин		
		Практичні заняття	Самостійна робота	Разом
11.	Філософські засади становлення сучасних освітніх практик	2	4	6

Метою навчальної теми є поглиблення знань слухачів щодо сутності законів реалізації інноваційної педагогічної діяльності та виявлення основних домінант сучасних освітніх практик.

Завдання полягають у необхідності:

- удосконалення та оновлення знання з проблем філософії сучасної освіти і основних підходів до їхнього розв'язання;
- знати актуальні методологічні варіанти модернізації сучасної освіти;
- аналізувати процеси самоорганізації освітнього простору;
- зрозуміти сутність і специфіку інноваційної діяльності в освіті.

Очікувані навчальні результати

Слухач повинен усвідомлювати:

- значення парадигм у становленні моделей сучасної освіти;
- необхідність удосконалення організаційно-педагогічних умов розвитку цінностей педагогічних працівників у процесі модернізації освіти;
- зміну ролі викладача: перехід до спільних дій у нових, нетривіальних ситуаціях відкритого світу, інформаційного суспільства;

- роль методології в обґрунтуванні шляхів модернізації вітчизняної освіти, входження її до освітнього простору

Слухач повинен уміти:

- застосовувати у процесі освіти синергетичні уявлення про відкритість світу, цілісність та взаємозв'язок людини, природи і суспільства;
- інтерпретувати зразки розв'язання освітніх завдань, що задаються тією або іншою парадигмою;
- сприяти розвитку самостійного, критичного, креативного мислення, творчої активності майбутніх фахівців;
- володіти загальною системою орієнтації у потоці інформації, створювати чіткі способи відбору дійсно важливої та цінної інформації.

Слухач повинен знати:

- тенденції загальноєвропейських наукових підходів щодо модернізації освітнього простору;
- типи управління процесом саморганізації освітнього простору;
- персоніологічну модель визначення образу-ідеалу нового типу особистості.
- технології організації інноваційної педагогічної діяльності відповідно до новітніх підходів управління в освіті.

Зміст теми

Трансформація класичної освітньої парадигми в XIX ст. Становлення неklasичної парадигми освіти. Ідеї екзистенціалізму та критична педагогіка постмодернізму. Необхідність зміни пануючої парадигми освіти. Основні аспекти нової парадигми освіти (предметний, комунікативний, культурний, інституціональний, інформаційно-технологічний, економічний). Освіта в інформаційному суспільстві. Філософсько-методологічні засади освітньо-педагогічної прогностики. Інтеграційні тенденції освітніх систем і технологій в умовах глобалізації.

Сутність філософської методології сучасної освіти. Вивчення специфічних законів самоорганізації, розвитку і функціонування освіти як соціокультурного феномена. Концептуальні основи системного забезпечення стратегії розвитку освіти. Новітні філософсько-методологічні розробки щодо навчально-виховного процесу. Модель персоніології в освіті. Роль діалогових методів, проблемних підходів до процесу навчання. Розвиток синергетичної методології у вітчизняній науці.

Проблема формування нової філософської парадигми вітчизняної освіти та її концептуалізація. Філософія і тенденції створення єдиного освітнього простору. Роль і можливості України в євроінтеграційних освітніх тенденціях сучасності. Методологічні засади стандартизації у сфері освіти. Співвідношення освітніх стандартів і творчого характеру освітньо-педагогічної діяльності.

Самостійна робота слухачів

1. Проаналізуйте основні тенденції розвитку освіти в інформаційному суспільстві.
2. Визначте роль діалогових методів, проблемних підходів до процесу навчання у контексті нових орієнтирів освітньої діяльності.
3. Проаналізуйте розвиток та значення синергетичної методології в освітньому просторі.
4. Розкрийте сутність та значення персоніології в освіті.
5. Визначте новітні філософсько-методологічні розробки щодо навчально-виховного процесу.
6. Поясніть на чому ґрунтується стратегія розвитку національної системи освіти.
7. Визначте шляхи досягнення інформатизації освіти.
8. Проаналізуйте основні проблеми, виклики та ризики у контексті нових орієнтирів освітньої діяльності.

Комплекс практичних завдань для самоконтролю

1. Яким є розвиток людини інноваційного типу мислення та культури.
2. Розрахуйте проект акмеологічного освітнього простору з урахуванням інноваційного розвитку освіти, запитів особистості, потреб суспільства і держави.
3. Яким чином можливо забезпечити випереджувальний характер підвищення кваліфікації педагогічних, науково-педагогічних і керівних кадрів відповідно до потреб реформування системи освіти, викликів сучасного суспільного розвитку.
4. Наведіть приклади реалізації сучасних технологій професійного вдосконалення та підвищення кваліфікації педагогічних працівників.
5. Розробіть проект електронних підручників.

**Тестові завдання для модульного контролю
(дистанційний етап навчання)**

1. Як визначається інноваційна освітня діяльність?
  - а. сукупність процедур, необхідних для отримання колективної думки про експеримент
  - б. залучення педагогічних і наукових працівників до творчої діяльності;
  - в. педагогічні дослідження на основі нововведення;
  - г. участь у розробці, поширенні та застосуванні інновацій;
  - д. дослідно-експериментальна діяльність з метою одержання педагогічних продуктів.
2. Якими є основні функції філософії освіти?
  - а. розробка нових педагогічних ідей;
  - б. конкретизація загальнофілософських ідей щодо освіти;
  - в. узагальнення закономірностей педагогічної діяльності;
  - г. науковий аналіз сучасних складних проблем освіти;
  - д. розробка парадигми розвитку освіти.
3. Що характеризує високий рівень розвитку інновацій?
  - а. нововведення полягає у заміні зовнішнього антуражу (форми) без поліпшення сутності процесу;
  - б. нововведення веде до підвищення результатів навчальної діяльності вчителя;
  - в. нововведення виражається у незвичних назвах та формулюваннях відомих явищ, процесів, технологій;
  - г. нововведення змінює систему і веде до нарощування продуктів педагогічної діяльності;
  - д. нововведення інноваційне за формою.
4. У чому полягають основні завдання філософії освіти?
  - а. визначати основні парадигми розвитку освіти;
  - б. поглиблювати науковий аналіз складних проблем освіти;
  - в. визначати головну мету і завдання освіти;
  - г. розвивати філософсько-педагогічні концепції (теорії);
  - д. розвивати філософське мислення освітян.
5. У чому полягає роль філософії освіти у модернізації вітчизняної освіти?
  - а. обґрунтовувати сутність майбутніх процесів та проблем;
  - б. розробляти теоретичні засади програм, планів тощо;
  - в. прогнозувати соціальні дії в освіті;
  - г. аналізувати найгостріші науково-методичні проблеми реформування системи освіти;
  - д. визначати найбільш перспективні напрями реформування управління системою управлінської освіти.
7. Дайте найбільш правильне визначення поняттю «Відкрита освіта» з точки зору її організації:
  - а. система, яка забезпечує загальнонаціональний доступ до освітніх ресурсів шляхом широкого використання інформаційних освітніх технологій та дистанційного навчання;

- б. система, яка забезпечує вільний доступ до джерел навчальної інформації;
- в. система, яка складається з мережі відкритих навчальних закладів;
- г. система вільного вибору місця, часу, форм і змісту навчання.

8. Якими є базові компоненти інформаційної культури?

- а. культура організації подання інформації;
- б. культура сприйняття та користування інформацією;
- в. культура поведінки особи в соціумі;
- г. культура використання інформаційних технологій;
- в. культура спілкування через засоби інформаційних технологій

9. Яке поняття не є методологічним принципом наукового дослідження?

- а. сутнісний аналіз
- б. синергетичний підхід
- в. концептуальний підхід
- г. єдність логічного та історичного
- д. системний підхід

10. Який тип мислення відповідає умовам інфосоціуму?

- а. аналітичний;
- б. системний;
- в. лінійний;
- г. креативний;
- д. системно-креативний

Рекомендована література

1. Ващенко Л. Інноваційні процеси в системі загальної середньої освіти особливості управління//Освіта і управління. – 2003. – т. 6. – №3. – С. 97–104.
2. Даниленко Л. Управління процесом здійснення інноваційної діяльності в системі загальної середньої освіти // Післядипломна освіта в Україні. – 2003.– №3. – С. 70–74.
3. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології : Навчальний посібник.–К.: Академвидав, 2004.– 352 с. (Альма-матер).
4. Закон України «Про інноваційну діяльність» <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/40-15>
5. Інновації як основа змін освітньої практики. Інформаційно-методичний збірник / Упорядник Г.О. Сиротенко. – Полтава: ПОППО, 2005. – 160 с.
6. Крутий К. Термінологічне поле інновацій в дошкільній освіті. Електронний ресурс: <http://www.ukrdeti.com/nauka.php?ar=5>
7. Макагон К. Діагностика готовності педагогів до пошукової діяльності // Рідна школа. – 2002. – № 1. – С. 27-29.
8. Набока Л., Скрипник М. Як підготувати педагога-дослідника // Директор школи, ліцею, гімназії.–2002. – №4. – С. 91–96.
9. Наказ Міністерства освіти і науки України 07.11.2000 № 522 (у редакції наказу Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 30.11.2012 № 1352) Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 18 грудня 2012 р. за № 2111/22423 Положення про порядок здійснення інноваційної освітньої діяльності
10. Наказ МОН від 23.11.2009 № 1054 «Про внесення змін до Положення про експериментальний загальноосвітній навчальний заклад» <http://www.mon.gov.ua/ua/about-ministry/normative/244->
11. Наказ МОН від 30.11.2012 № 1352 «Про внесення змін до Положення про порядок здійснення інноваційної освітньої діяльності» <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z2111-12>
12. Остапчук О. Шляхи підвищення інноваційного потенціалу методичної роботи // Шлях освіти –2002 .– №2. – С. 9-15.

13. Паламарчук В Педагогічні інновації і передовий педагогічний досвід // Післядипломна освіта в Україні – 2003. – № 3. – С. 74-76.
14. Положення про загальноосвітній навчальний заклад, затверджене Постановою Кабінету Міністрів України від 27.08.2012 № 778 <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/778-2010-%D0%BF>
15. Положення про порядок здійснення інноваційної освітньої діяльності, затверджене наказом МОНмолодьспорт 30.11.2012 №1352 <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z2111-12>
16. Положення про експериментальний загальноосвітній навчальний заклад, затверджене наказом МОН України від 20.02.2002 № 114 <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0428-02>
17. Садова Н. Ведемо персональний блог // Вихователь – методист дошкільного закладу. – 2012. - №2. – С. 53 – 55.

ТЕМА: ПОЛІТИЧНА СИСТЕМА СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ: СТАН І ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ

Категорія слухачів: для всіх категорії слухачів курсів підвищення кваліфікації
Розробник: доц. А.Б. Єрмоленко

Зміст

ВСТУП		2
I. СУЧАСНИЙ СТАН ВІТЧИЗНЯНОЇ ПОЛІТИЧНОЇ СИСТЕМИ		
1.1 Політична система за умов трансформації українського суспільства: загальні особливості		4
1.2 Політична система сучасної України: модель і реалії		5
II. СТРУКТУРА ПОЛІТИЧНОЇ ВЛАДИ УКРАЇНИ		
2.1 Основні гілки державної влади: стратегічний курс на взаємоузгодження		6
2.2 Партії в політичній системі сучасного українського суспільства: місце та роль		9
III. ОРІЄНТОВНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ПОЛІТИЧНОЇ СИСТЕМИ СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ		10
ВИСНОВКИ		11
Контрольні запитання та завдання		13
Основна рекомендована література		14

Вступ

Політична система тісно пов'язана із середовищем, у якому вона функціонує і розвивається, що зумовлює способи реалізації влади, сукупність прийомів, засобів і методів здійснення. Україна, як й інші постсоціалістичні країни, перебуває на етапі трансформації своєї суспільно-політичної системи. Йдеться про перехід від авторитарно-тоталітарного суспільно-політичного устрою до демократичної, соціальної, правової держави, а в майбутньому — до високорозвиненого громадянського суспільства.

Україна пододала початковий етап перехідного періоду — проголошення незалежності й набуття атрибутів державності — і перейшла до етапу розвитку демократичних процесів, політичного та економічного облаштування, обравши демократичний тип політичної системи суспільства. Все чіткішими стають контури сучасної, повноцінної та цивілізованої країни з політичною та економічною визначеністю. Але цей процес відбувається складно, суперечливо, на тлі перманентних криз у політичній, економічній, соціальній та духовній сфері.

Політична еліта сучасної України, становлення якої відбулося здебільшого ще до проголошення незалежності, виявилася неспроможною вирішувати державні проблеми на рівні

загально цивілізованих правил і норм. Посилюється апатія людей до діяльності владних структур: сподівання на оптимізацію суспільно-політичного та економічного життя після парламентських виборів 1998 та 2002 років не виправдалися. Влада в особі всіх її гілок неухильно втрачає довіру народу. Країна переживає своєрідний синдром політичної перевтоми. Результати соціологічних опитувань, проведені в жовтні 1998 р. україно-американським Центром стратегічних досліджень, свідчать: 48,5% опитаних вважало, що реальна влада у країні належить кримінальним структурам, мафії, 37,2% — “приватному капіталу”. І лише 14,6% респондентів стверджували, що влада належить Президентові, 11,4% — уряду, 9,2% — Верховній Раді, 10,1% — місцевим органам влади; 78,9% відповіли, що інтереси народу влада не захищає; 58,5% вважали, що правосуддя в Україні несправедливе і не захищає права та інтереси громадян. Цифри засвідчують невдоволеність владою загалом.

Складна ситуація і в економічній сфері. Процес формування ринкової системи в Україні розпочався за відсутності зрілих ринкових структур, досвіду поведінки економічних суб’єктів у ринковому середовищі. За переважання державної власності значно деградувало державне управління економічними процесами, що разом з іншими чинниками призвело до гіперспаду, гіперінфляції. За роки незалежності Україна втратила майже половину промислового і сільськогосподарського потенціалу. Зовнішній борг її на початок квітня 2001 р. становив 10,33 млрд дол. На його обслуговування тільки в 1999 р. витрачено 2,5 млрд дол.

Економічні труднощі спричинені не тільки необхідністю подолання потворних явищ адміністративної системи, а й серйозними управлінськими помилками, яких припустилися останніми роками. Через малоефективну неузгоджену діяльність законодавчих і виконавчих владних структур, відсутність стратегії ринкових реформ, безоглядний розрив економічних зв’язків з пострадянськими державами, а також з державами Центральної і Східної Європи українська економіка ризикує опинитися на узбіччі світового економічного процесу.

У соціальній сфері не вдалося подолати поглиблення майнової нерівності, зупинити процес зубожіння переважної частини населення. Для соціально незахищених прошарків населення дедалі гострішою стає проблема фізичного виживання. Знецінено чинники, які гарантують соціальну стабільність. Значна частина інтелігенції, насамперед науково-технічні та висококваліфіковані працівники, залишають виробництво, переходять у торговельно-підприємницьку сферу.

У сфері ідеологічній посилюється криза духовності, невпевненість багатьох людей у своєму майбутньому. Деструктивно впливають на духовну сферу міжконфесійні конфлікти, правовий нігілізм, злочинність, корупція, наростання ідеологічного авторитаризму, монополізація ЗМІ, виникнення заборонених для критики зон, збідніння інформаційної сфери.

Криза, в якій опинилася Україна на зламі ХХ—ХХІ ст., є системною за своїм характером. Відповідно перед суспільством постало питання, якою має бути політико-ідеологічна доктрина державотворення. Щодо цього окреслилося два підходи. Прихильники одного з них стверджують, що “оптимальною формою організації буття нації на сучасному етапі може бути тільки національна держава”, поза як молода українська державність є не просто наслідком розпаду радянської імперії, а закономірним історичним підсумком багатовікової боротьби українського народу за збереження власної етнокультурної ідентичності та побудову національної незалежної держави як найдієвішого чинника консолідації української нації.

Безперечно, національна ідея (національно-етнічний погляд на минуле, сучасне і майбутнє України) має бути повною мірою врахована в політико-ідеологічній доктрині державотворення. Але в багатонаціональній державі, якою є Україна, вона — надто делікатний інструмент, невміле поводження з яким може зруйнувати соціально-політичну стабільність.

Прихильники іншого підходу вважають, що пріоритет у державотворенні має належати громадянсько-правовій ідеї. В Україні суб’єктом права на самовизначення проголошено не націю, яка дала назву країні, а її народ загалом, тобто не етнічну спільність, а поліетнічне громадянське суспільство. За громадянським принципом, який відображено в Конституції України, формуються владні структури, здійснюється адміністративне і військове будівництво.

I. Сучасний стан вітчизняної політичної системи

1.1 Політична система за умов трансформації українського суспільства: загальні особливості

Нині всі колишні соціалістичні країни (Україна не є винятком) переживають перехідний період. Нагадаємо, що йдеться про перехід від авторитарно-тоталітарного суспільного устрою до демократичної правової держави, а в майбутньому — до громадянського суспільства. Перехідний період буде значно тривалішим, ніж передбачалось: не п'ять, а десять-п'ятнадцять років. При цьому слід мати на увазі, що перехід відбуватиметься поетапно. Перший етап — фундаментальна зміна усталених політичних і економічних структур. Другий — розвиток і закріплення демократичних процесів, зміцнення економічних інститутів, стабілізація виробництва. І нарешті, третій етап — політична консолідація як неодмінна умова економічного піднесення.

Особливості нинішнього етапу перехідного періоду полягають в тому, що Україна завершила початковий етап перехідного періоду — проголошення незалежності та набуття атрибутів держави і перейшла до етапу розвитку демократичних процесів, політичного та економічного облаштування.

Досліджуючи державотворчий процес, слід мати на увазі радикальний характер змін, які відбуваються в сучасній Україні. Перехід від командної економіки до ринкового господарства, від авторитарно-тоталітарної системи до демократичної правової соціальної держави зумовлює необхідність відповідної політичної культури населення, формування масового менталітету, адекватного ринковій економіці і плюралістичній демократії. І якщо європейська політологічна думка орієнтує громадян на дотримання своїх зобов'язань і виявлення поваги до держави та її законів, а американська політологія на перший план висуває інтереси особи, її вміння вирішувати свої власні проблеми в цивілізованому співробітництві зі співвітчизниками, то в Україні на перехідному етапі її розвитку слід враховувати як запити окремої особи, так і інтереси держави.

У політичній трансформації суспільства важлива роль належить національній ідеї. Звертаючись до питання про національну ідею, слід виходити з того, що ця ідея має сприйматися більшістю населення України.

Полеміка, що розгорнулася навколо національної ідеї, засвідчує не тільки її актуальність, а й складність. Національна ідея — це не лише етнічна, а й державно-політична категорія. Її основна функція — консолідувати весь народ України на будівництво нового суспільного устрою незалежної держави. Для цього потрібна політична нація, яка в Україні складається з українців, росіян, білорусів, румунів, угорців, євреїв, кримських татар та інших етнічних груп. Українці як корінне населення (титульна нація) дали назву країні, українська мова є державною. Політична нація повинна і може скластися лише на загальноцивілізованих принципах громадянського суспільства. І лише їй під силу вивести з кризи національну економіку, науку, освіту, культуру, піднести на рівень державної українську мову, сприяти розвитку мов інших етнічних груп, позбутися відчуття меншовартості, уявлення про підневільний, стражденний народ, яке дедалі нас супроводжує.

Справа ця не проста. Щоб оволодіти такою ідеєю, необхідно створити наукові школи, з'єднати їх з комп'ютерними технологіями, які б системніше поширювали її консолідуючий зміст, впливали на засоби масової інформації для ефективного формування у свідомості громадян почуття цілісності, соборності, єдності з суспільством, народом.

Зрозуміло, що на це підуть роки. Але вже сьогодні слід розв'язувати життєві, реальні проблеми і мати ідею, яка б сприяла поліпшенню життя співвітчизників. Такою могла б бути ідея викорінення бідності. У майбутньому, коли подолаємо бідність, національною ідеєю могла б стати ідея соціального партнерства, яка забезпечує поступове зняття відчуження в суспільстві, визначає рівновагу між демократичними інститутами і соціальною владою, плануванням і ринком, різноманітними формами власності, економічною ефективністю і соціальною справедливістю. Про продуктивність ідеї соціального партнерства свідчить і досвід

західноєвропейських країн, де цей демократичний інститут функціонує багато років. Соціальна злагода й економічна стабільність не можливі без ефективно налагодженої взаємодії тих, хто дає роботу, і тих, хто отримує її, профспілок і владних структур та їхніх спільних зусиль, спрямованих на визначення і здійснення економічної політики, яка б забезпечила поєднання індивідуальних, колективних і суспільних інтересів громадян.

1.2 Політична система сучасної України: модель і реалії

Яким же бачиться співвідношення моделі та дійсного стану політичної системи в сучасній Україні, виходячи з Конституції та стратегічних теоретико-програмних документів, з одного боку, обставин практичного становлення нових політичних структур — з іншого?

В Україні, як і в інших республіках колишнього Радянського Союзу, перехід від авторитарно-тоталітарної системи суспільного устрою до демократичного суспільства і правової держави розпочався зі створення нової політичної системи.

Слід зазначити, що на початковому етапі Україна прагнула створити соціально-політичні інституції за цивілізованим європейським зразком. Наблизилася до професійного парламенту Верховна Рада України, введено інститут президентства, змінено статус уряду, затверджено концепцію судової влади. Проте відсутність системного підходу до формування політичних структур призвела до протистояння різних гілок влади і, зрештою, до кризи влади в цілому, яка проявилась у граничній неефективності всіх владних структур, неузгодженості і суперечливості їх дій, протистоянні місцевих рад і виконавчих органів, втрати авторитету влади у населення.

Кризові явища, з якими стикається Україна, значною мірою пояснюється браком професійно підготовлених до управлінської діяльності авторитетних політичних лідерів. Більшість із них направили зусилля на руйнування старих структур тоталітарної системи, часом не маючи навичок управління, конструктивної діяльності, а в умовах правового нігілізму, дехто вирішував і власні проблеми, що гальмувало загалом розвиток політичної системи.

Надто складною є проблема становлення державних структур. Стару державність зруйновано, нова лише формується, причому ефективність її діяльності надзвичайно низька. Саме тому в Україні у 2003 році ініційовано початок реформи політичної системи.

Україна відповідно до її Конституції є суверенною і незалежною, демократичною, соціальною, правовою державою. Носієм суверенітету і єдиним джерелом влади є народ. Народ здійснює владу безпосередньо і через органи державної влади та органи місцевого самоврядування.

Саме на цих засадах і повинна будуватися нова політична система. Суть проблеми полягає в тому, наскільки реально забезпечується основоположний демократичний принцип, який, за визначенням Авраама Лінкольна, означає владу народу, здійснювану народом і в інтересах народу. Легітимність влади, таким чином, виходить від народу, що через вибори виявляє свою волю владним структурам і через вибори контролює їх.

2.1 Основні гілки державної влади: стратегічний курс на взаємоузгодження

Україна є президентсько-парламентською республікою. Державна влада здійснюється на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу і судову. Основним Законом визначається і гарантується самоврядування.

За новою Конституцією, єдиним органом законодавчої влади в Україні є парламент — Верховна Рада України, конституційний склад якої — чотириста п'ятдесят народних депутатів.

До повноважень Верховної Ради України, зокрема, належать: внесення змін до Конституції України; визначення засад внутрішньої і зовнішньої політики; призначення виборів Президента України; усунення Президента України з поста в порядку особливої процедури (імпідменту); розгляд і прийняття рішення щодо схвалення Програми діяльності Кабінету Міністрів України; надання згоди на призначення Президентом України Прем'єр-міністра України.

Верховна Рада України здійснює також інші повноваження, які відповідно до Конституції належать до її відання.

Президент України обирається громадянами держави на основі загального, рівного і прямого виборчого права, шляхом таємного голосування терміном на п'ять років. Має бути громадянином України, жити в Україні до дня виборів не менше 10 років, володіти активним виборчим правом, а також державною мовою. Президент може обіймати цю посаду не більше двох термінів поспіль. Він може бути обраним і на третій термін, однак після того, як на цій посаді перебувала інша особа. Президентові України забороняється мати інший представницький мандат, обіймати посаду у державних або громадських органах, займатись підприємницькою діяльністю. Повноваження обраного Президента починаються з моменту складання ним присяги на вірність народу

України, до якої його приводить на урочистих зборах Верховної Ради Голова Конституційного Суду.

Президент України наділяється повноваженнями глави держави, є гарантом державного суверенітету, територіальної цілісності України, додержання Конституції України, прав і свобод людини і громадянина. Президент України: забезпечує державну незалежність, національну безпеку і правонаступництво держави; представляє державу в міжнародних відносинах, здійснює керівництво зовнішньополітичною діяльністю держави; призначає позачергові вибори до Верховної Ради України та припиняє повноваження парламенту, якщо протягом тридцяти днів однієї чергової сесії пленарні засідання не можуть розпочатися; за згодою Верховної Ради України призначає Прем'єр-міністра України; припиняє повноваження Прем'єр-міністра України та приймає рішення про його відставку; призначає за поданням Прем'єр-міністра України членів Кабінету Міністрів України, керівників інших центральних органів виконавчої влади, а також голів місцевих державних адміністрацій та припиняє їхні повноваження на цих посадах; є Верховним Головнокомандувачем Збройних Сил України.

Вищим органом у системі органів виконавчої влади є Кабінет Міністрів України. Кабінет Міністрів України відповідальний перед Президентом України та підконтрольний і підзвітний Верховній Раді України. Прем'єр-міністр України керує роботою Кабінету Міністрів України, спрямовує її на виконання Програми діяльності Кабінету Міністрів України, схваленої Верховною Радою України.

Кабінет Міністрів забезпечує державний суверенітет і економічну самостійність України, здійснення внутрішньої і зовнішньої політики держави, виконання Конституції і законів України, актів Президента України.

Виконавчу владу в областях і районах, містах Києві та Севастополі здійснюють місцеві державні адміністрації у співробітництві з регіональними, місцевими виборчими органами. Якщо голові районної чи обласної державної адміністрації висловили недовіру дві третини депутатів від складу відповідної ради, то Президент України приймає рішення про відставку голови місцевої державної адміністрації.

Отже, коли ми говоримо про модель політичної системи в сучасній Україні, то йдеться, зрештою, про устрій, де парламент приймає закони, Президент є главою держави, Прем'єр-міністр та його кабінет здійснюють виконавчу владу. Владні структури, насамперед законодавчі органи, формуються за участю політичних партій. У такій державі чітко розподілено функції та повноваження законодавчої, виконавчої та судової влади. Головним у ній є верховенство закону в усіх сферах громадського життя. Йдеться про правову демократичну державу та громадянське суспільство. Проте це в ідеалі. Україні до такої моделі ще надто далеко.

У 1996 р. Верховна Рада України конституційною більшістю ухвалила Основний Закон країни, чим підтвердила свою дієздатність. Водночас ситуативний характер сформованої більшості та ненормований статус опозиції значно гальмують законодавчу діяльність цього органу. До цього слід додати систематичну дискредитацію парламенту з боку деяких засобів масової інформації. Після президентських виборів (1999 р.) і референдуму (2000 р.) простежується тенденція перерозподілу владних повноважень на користь глави держави.

Більш визначеними мають бути відносини між Кабінетом Міністрів та Адміністрацією Президента. У самій виконавчій владі важливо подолати бікамеральність і створити умови, коли б Кабінет Міністрів України відповідно до Конституції насправді став вищим органом у

системі виконавчої влади і здійснював визначені йому функції, серед яких — забезпечення внутрішньої і зовнішньої політики держави, виконання Конституції і законів України, указів Президента України.

Серед найскладніших проблем — створити досконалий механізм стримувань і противаг між законодавчою і виконавчою гілками влади, протистояння між якими не припиняється, а в періоди передвиборних кампаній навіть загострюється. Заборонні повноваження і Президента, і парламенту повинні використовуватись там, де вони необхідні, і застосовуватись достатньо зважено. При цьому слід враховувати історичний та власний досвід, який переконує, що «влада розбещує, абсолютна влада розбещує абсолютно». Конституційний Суд України покликаний забезпечити дотримання владними структурами відповідно до Основного Закону країни своїх функцій і повноважень. Наголосимо, створення чіткого механізму стримувань і противаг між гілками влади, а головне — неухильне дотримання владними структурами Конституції України — неодмінна умова поглиблення демократичних засад в управлінні державою.

Новим соціальним інститутом для України є місцеві органи самоврядування. Як відомо, з середини XIX ст. місцеве управління такого роду, за ініціативою пруського юриста Рудольфа Гнейста, стало називатись «місцевим самоврядуванням». Ця форма суспільного устрою відображена у таких міжнародних правових документах, як Всесвітня декларація та Європейська хартія про місцеве самоврядування. Згідно з правовими актами, важливими ознаками будь-якого органу місцевого самоврядування є його права, організаційна та фінансова автономія.

Згідно з законом, місцеве самоврядування — це гарантоване державою право та реальна здатність територіальної громади — жителів села чи жителів кількох сіл, селища та міста — самостійно вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції і законів України. Місцеве самоврядування здійснюється територіальною громадою в порядку, встановленому законом, як безпосередньо, так і через органи місцевого самоврядування: сільські, селищні, міські ради та їх виконавчі комітети.

Органами місцевого самоврядування, що представляють спільні інтереси територіальних громад села, селища та міста, є районні та обласні ради. Статус голів, депутатів і виконавчих органів ради та їхні повноваження, порядок утворення, реорганізації, ліквідації визначаються законом. Держава фінансово підтримує місцеве самоврядування.

2.2 Партії в політичній системі сучасного українського суспільства: місце та роль

Винятково важливу роль у процесі вдосконалення нашої політичної системи відіграють партії. Політична партія — добровільне об'єднання громадян, яке виражає інтереси певних соціальних верств і груп, бере участь у процесах здобуття, утримання державної влади і впливу на неї та прагне досягти цієї влади шляхом обрання своїх членів на державні посади, причому влада стає засобом для реалізації політичної програми такого об'єднання.

Політичний спектр сучасних партій характеризується переважно такими напрямками:

Лівий. Це — Комуністична партія України, Соціалістична партія України, Прогресивно-Соціалістична партія України, Селянська партія України та ін. Партії цього напрямку зорієнтовані переважно на пріоритет колективних форм власності і господарювання в економіці, розвиток міждержавних відносин, зокрема інтеграційних економічних процесів у межах СНД.

Центристський. Це — Народно-демократична партія України, Соціал-демократична партія України (об'єднана), Партія зелених України, партія Регіонів, партія Трудова Україна та ін. Визначаючи самоцінність незалежності України, ці партії зосереджують свою увагу на проблемах соціально-економічного розвитку, реалізації прав громадян України.

Правий. Це — Народний рух України, Демократична партія України, Українська республіканська партія, Християнська демократична партія України, Конгрес українських націоналістів та ін. Побудова держави за національною ознакою, вихід України із СНД — основні програмні вимоги цих партій.

Прогнозуючи розвиток багатопартійності, можна передбачити, що партійна система в Україні (нині зареєстровано понад сто партій) буде поступово трансформуватися від атомізованої, з великою кількістю нечисленних, маловпливових партій, яка зараз справляє враження квазіпартійної системи, до більш стабільної системи поляризованого плюралізму в його класичному розкладі на лівих, центр і правих.

Отже, лише за умови чіткої визначеності соціальної бази, наявності програм, здатних позитивно впливати на свідомість громадян, приваблювати їх своїми ідеями і, що головне, спроможних вивести суспільство з політичної та економічної кризи, партії здатні стати дійовими суб'єктами політичної системи в Україні.

III. Орієнтовні напрями розвитку політичної системи сучасної України

Враховуючи реалії суспільного життя в Україні, важливо чітко визначити і здійснити такі основні напрями поступу її політичної системи:

- подальший розвиток і вдосконалення політичних відносин шляхом відкриття максимального простору демократичним засадам в управлінні суспільством на всіх рівнях його соціально-політичної організації, повсюдне запровадження виборів посадових осіб, зокрема глав обласних та районних державних адміністрацій;

- будівництво справді демократичної, правової, соціальної держави на принципах демократії і політичного плюралізму; з ефективно діючим парламентом, авторитетним Президентом, високопрофесійним урядом, незалежними судовими органами, незалежними засобами масової інформації;

- законодавче забезпечення можливості встановлення балансу політичних сил, яке спонукало б до рівноваги стримуючих противаг, законодавчої, виконавчої і судової гілок влади, їх плідного співробітництва;

- законодавче забезпечення залучення представників політичної опозиції, засобів масової інформації до участі у діяльності владних інститутів, розробки, прийняття та реалізації важливих державних законів;

- забезпечення реальної підзвітності виборчих органів влади, політичних сил, що їх утворюють, перед виборцями і створення умов, які б дозволяли змінність влади, що вичерпала законодавчий термін або не виправдала довір'я відповідного електорату;

- формування інститутів громадянського суспільства як співтовариства вільних людей і їхніх самодіяльних організацій, політичних партій, рухів, профспілок, кооперативів, асоціацій;

- забезпечення дійової участі громадськості у формуванні та реалізації внутрішньої і зовнішньої політики держави;

- забезпечення необхідних прав для розвитку політичної нації в цілому і кожного етносу окремо, формування і зростання національної свідомості і самосвідомості, політичної культури владної еліти і кожного громадянина;

- своєчасне самооновлення політичної системи України з урахуванням внутрішнього і міжнародного становища, тобто її постійна самоадаптація.

Висновки

Перехід від командної економіки до ринкового господарства, від авторитарно-тоталітарної системи до демократичної, соціальної, правової держави зумовлює необхідність відповідної політичної культури населення, формування національного менталітету, адекватного ринковій економіці та плюралістичній демократії. І якщо європейська політологічна думка орієнтує громадян на дотримання ними своїх обов'язків і повагу до держави та її законів, а американська на передній план висуває інтереси особи, її вміння вирішувати власні проблеми в цивілізованому співробітництві зі співвітчизниками, то в Україні на перехідному етапі її розвитку важливим є врахування як потреб окремої особи, так й інтересів держави.

Національна ідея має сприйматися більшістю населення України, позаяк вона, за словами академіка П. Толочка, — не етнічна, а державно-політична категорія. Для національної

ідеї, спроможної консолідувати народ України на будівництво нового суспільного устрою, потрібна політична нація, до якої в Україні належать українці, росіяни, білоруси, румуни, угорці, євреї, кримські татари та інші етнічні групи. Становлення політичної нації можливе лише на загальноцивілізованих принципах громадянського суспільства. І лише їй під силу вивести з кризи національну економіку, науку, освіту, культуру, підняти до рівня державної українську мову, сприяти розвитку мов інших етнічних груп, позбутися відчуття меншовартості тощо.

Проте, сьогодні в нашій державі відбувається активний процес становлення нового типу політичної системи, що відображається у формуванні системи органів місцевого самоврядування, запровадженні інституту президентської влади, поділі політичної влади та наявності механізму стримувань і противаг.

Якщо узагальнити, то політична система України характеризується як:

- перехідна від неправового до правового типу;
- легітимна для більшості населення;
- перехідна до втілення консесуальної моделі соціальних конфліктів (але при збереженні можливості на практиці суто конфронтаційної моделі);
- миролюбна, неагресивна;
- позбавлена власної глобальної (загальнопланетарної) системи забезпечення національних інтересів;
- система, яка поки що нездатна забезпечити зростання рівня й якості добробуту усіх основних верств населення, але яка зберігає елементи "соціальної держави";
- світська (на відміну від релігійної чи атеїстичної);
- етатизована (одержавлена);
- система з недостатньо високим інтелектуальним рівнем політики;
- система з політичним домінуванням певних соціальних верств "реформованої традиційної номенклатури", нової "номенклатури" та ін.

Основними напрямками формування і розвитку політичної системи України є:

- побудова демократичної соціальної правової держави;
- утвердження громадянського суспільства;
- подальший розвиток й вдосконалення політичних відносин, політичних принципів та норм;
- зростання політичної свідомості та політичної культури суспільства і особи;
- вдосконалення діяльності засобів масової інформації.

Контрольні запитання і завдання

1. Хто запровадив термін «політична система суспільства»? Дайте визначення поняття «політична система суспільства». Простежте основні етапи становлення сучасного змісту поняття політичної системи суспільства.
2. Назвіть спільні риси та відмінності політичної системи суспільства і політичної організації суспільства.
3. Розгляньте структуру політичної системи суспільства і схарактеризуйте її основні елементи.
4. Яка відмінність між соціологічною і правовою концепціями визначення політичної системи? За якими критеріями можна здійснювати типологізацію політичних систем? Назвіть основні типи політичних систем.
5. З яких ланок складається механізм функціонування політичної системи суспільства?
6. Якими особливостями держави спричинене її місце як центрального елемента політичної організації суспільства? Дайте типологію держав.
7. Дайте визначення поняття «політичний режим». Чи є відмінності — і якщо є, в чому вони полягають — між тоталітарними режимами в Радянському Союзі і фашистській Німеччині?

8. Які вам відомі форми організації державної влади та форми державного устрою? Дайте визначення поняття «правова держава», «громадянське суспільство».
9. Якою має бути політико-ідеологічна доктрина державотворення в Україні?
10. Дайте характеристику моделі державно-політичного устрою України.
11. Охарактеризуйте партійно-політичний спектр сучасної України.

Рекомендована література

1. Політична система сучасної України: Особливості становлення, тенденції розвитку. – К.: Парламентське видавництво, 2002. – С. 7-33.
2. Рудич Ф.М. Много ли власти нужно власти? (Украина в контексте трансформации политических систем в странах СНГ и Балтии, Центр, и Вост. Европы): Учеб. пособие для студентов высш. учеб. заведений. – 2-е изд., перераб. и доп. – К.: Изд-во «Довіра», 1999. – С. 11-55.
3. Політологія: Навч. посібник для вузів / Упоряд. та ред. М. Сазонова. – Харків: Фоліо, 1998. – С. 221-313.
4. Шляхтун П.П. Політологія (Теорія та історія політичної науки): Підручник для студентів вищих навчальних закладів. – К.: Либідь, 2002. – С. 220-408.
5. Пугачев В.П., Соловьев А.И. Введение в политологию: Учебник для студентов высш. учеб. заведений. – 3-е изд., перераб. и доп. – М.: Аспект Пресс, 1998. –С. 182-289.
6. Рябов СП Політологічна теорія держави: навч. посібник для вузів. – К.: Тандем, 1996. – 240 с.
7. Мухаев Р.Т. Политология: учеб. для вузов. – М.: ПРИОР, 1998. –С. 131-173.
8. Политология для юристов: Курс лекций / Под ред. Н.И. Матузова и А.В. Малько. – М.: Юристъ, 2002. – С. 181-242.
9. Политология: Хрестоматия / Сост. М.А. Васирик, М.С. Вершинин. – М.: Гарда-рики, 2000.— С. 319-415; 443-558.
10. Білоус А. О. Політико-правові системи: світ і Україна. – К., 2000. – 200 с.
11. Политическая наука: новые направления / Пер. с англ. М.М. Гурвица, А.Л. Демчука, Т.В. Якушевой. Науч. ред. Е.Б. Шестопал. – М., 1999. – 816 с.
12. Скрипнюк О.В. Соціальна, правова держава в Україні: проблеми теорії і практики. До 10-річчя незалежності України. – К., 2000. – 600 с.

ТЕМА: РОЗВИТОК ОСВІТИ В УКРАЇНІ: ІСТОРІЯ, ПІДХОДИ, ПЕРСПЕКТИВИ

Категорія слухачів: керівники, методисти Р(М)МК(Ц) та керівники методичних об'єднань

Розробник: ст.викл. Т.С. Кравчинська

Тематичний план

Мета: засвоєння теоретичних засад історії освіти в Україні та аналіз стану і розвитку іональної освіти за 25-річний період незалежності України.

№ з/п	Назва теми	Форма заняття, кількість годин		
		Тематична дискусія	Самостійна робота	Разом
1	Розвиток освіти в Україні: історія, підходи, перспективи	2	2	4
	Усього	2	2	4

Зміст

Питання для обговорення

1. Періодизація формування національної освіти за 25-річний період незалежності

аїни.

2. Ключові проблем розвитку освіти.
3. Розвиток дошкільної освіти.
4. Розбудова Нової української школи.
5. Освіта дітей з особливими потребами.
6. Національно-патріотичне виховання.
7. Професійна освіта.
8. Вища освіта.
9. Професійна підготовка науково-педагогічних та педагогічних працівників.
10. Освіта дорослих.
11. Післядипломна педагогічна освіта.
12. Психологічний супровід системи освіти.
13. Інформатизація освіти.
14. Європейська та світова інтеграція освіти.
15. Економіка освіти.
16. Бібліотечно-інформаційне забезпечення.

Самостійна робота слухачів

Мета: опрацювання практичних дій для здійснення модернізації вітчизняної освіти в тексті глобалізації, європейської інтеграції та національної самоідентифікації.

Практичне завдання (завдання для самостійної роботи): скласти комплекс дій щочергового значення для Вашого регіону (району, місту, закладу).

План семінарського заняття

Питання для обговорення

1. Періодизація формування національної освіти за 25-річний період незалежності України. Етапи періодизації формування національної освіти за 25-річний період незалежності України.
2. Ключові проблем розвитку освіти. Модернізація освітньої діяльності передбачає розв'язання низки ключових проблем.
3. Розвиток дошкільної освіти. Дошкільна освіта: доступність і якість для кожної дитини. Концептуальні положення державної політики щодо дошкільного дитинства. Мережа дошкільних навчальних закладів. Науково-методичний супровід дошкільної освіти. Актуальними завдання розвитку дошкільної освіти на найближчу перспективу.
4. Розбудова Нової української школи. Концепцією «Нової української школи». Формула «Нової української школи». Фази розбудови Нової української школи. Зміни які очікуємо.
5. Освіта дітей з особливими потребами. Освіта дітей з особливими потребами: від інституалізації до інклюзії. Здобутки та невизначеність. Системного реформування освіти дітей з особливими потребами.
6. Національно-патріотичне виховання. Завдання оновлення виховного змісту. Форми і методи національно-патріотичного виховання.
7. Професійна освіта. Створення закладів нового типу. Задоволення індивідуальних потреб особистості у здобутті сучасних і затребуваних на ринку праці кваліфікацій.
8. Вища освіта. Створення потужних національних регіональних університетів.
9. Професійна підготовка науково-педагогічних та педагогічних працівників

Визначення вимог до керівників навчальних закладів щодо управлінської кваліфікації.

10. Освіта дорослих. Актуальність освіти дорослих як невід'ємної складової освіти впродовж життя.

11. Післядипломна педагогічна освіта. Забезпечення безперервного професійного розвитку і компетентнісне зростання педагогічних кадрів відповідно до вимог державної політики в галузі освіти.

12. Психологічна служба системи освіти Психологічний супровід системи освіти.

13. Інформатизація освіти. Розвиток сучасних інформаційно-комунікаційних технологій.

14. Європейська та світова інтеграція освіти. Стандартизоване оцінювання навчальних досягнень учнів.

15. Економіка освіти. Ключові проблеми економічних відносин у сфері освіти.

16. Бібліотечно-інформаційне забезпечення. Проблеми в бібліотечно-інформаційному забезпеченні освіти.

Запитання для самоконтролю

1. Етапи періодизації формування національної освіти за 25-річний період незалежності України.

2. Ключові проблеми розвитку освіти.

3. Актуальні завдання розвитку дошкільної освіти на найближчу перспективу.

4. Формула «Нової української школи».

5. Освіта дітей з особливими потребами: від інституалізації до інклюзії.

6. Форми і методи національно-патріотичного виховання.

7. Створення закладів нового типу.

8. Створення потужних національних регіональних університетів.

9. Вимоги до керівників навчальних закладів щодо управлінської кваліфікації.

10. Освіта дорослих як невід'ємна складова освіти впродовж життя.

11. Забезпечення безперервного професійного розвитку і компетентнісне зростання педагогічних кадрів відповідно до вимог державної політики в галузі освіти.

12. Психологічний супровід системи освіти.

13. Розвиток сучасних інформаційно-комунікаційних технологій.

14. Стандартизоване оцінювання навчальних досягнень учнів.

15. Ключові проблеми економічних відносин у сфері освіти.

16. Проблеми в бібліотечно-інформаційному забезпеченні освіти.

Рекомендована література

1. Кремень В. Г. Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні [Електронний ресурс] / Нац. акад. пед. наук України ; [редкол.: В. Г. Кремень (голова), В. І. Луговий (заст. голови), А. М. Гуржій (заст. голови), О. Я. Савченко (заст. голови)] ; за заг. ред. В. Г. Кременя. — Київ : Педагогічна думка, 2016. — 448 с. — Режим доступу : <https://drive.google.com/file/d/0B6UkMWiy4uKzbmZNd0RrWjZLRIE/view> (дата звернення 19.03.2017). — Назва з екрана.

ТЕМА: ОСВІТА ДОРΟΣЛИХ У СУСПІЛЬСТВІ ЗНАНЬ

Категорія слухачів: викладачі коледжів (технікумів), науково-педагогічні працівники, слухачі курсів підвищення кваліфікації.

Розробник: доц. М.І. Скрипник

План проведення заняття

1. Освіта в умовах транзитивного суспільства. Концептуальні засади нової парадигми освіти. Андрагогіка в системі сучасного людинознавства. Освіта дорослих, перманентна освіта, підвищення кваліфікації, післядипломна освіта: сутність та характеристика.

2. Формування науки про освіту дорослих. Історія андрагогіки. Синергія історії андрагогіки з іншими історіями педагогік. Взаємодія історії андрагогіки із різними видами соціогуманітарної діяльності: філософською, психологічною, педагогічною, культурологічною, соціологічною. Історія андрагогіки як окремий вид-потік гуманітарного знання. Генезис історії андрагогіки (за А. Марон, С. Вершловським, С. Змійовим, С. Прийми, М. Скрипник). Історична біографістика в андрагогічних розвідках. Термін та поняття «андрагогіка». Вихідні позиції андрагогіки. Рівні усвідомлення андрагогіки як науки (за С. Вершловським).

3. Доросла людина як суб'єкт освіти і навчання. Андрагогічні принципи та андрагогічна модель навчання. Основні напрями дослідження освіти дорослих.

Форма проведення: тематична дискусія.

Запитання для обговорення

1. Які особливості транзитивного суспільства та у чому сутність сучасної освіти?
2. У чому різниця понять «освіта дорослих», «перманентна освіта», «підвищення кваліфікації», «післядипломна освіта»?
3. Н. Ничкало в роботі «Андрагогіка в системі педагогічних наук» наводить систематизацію педагогічних наук польського вченого З. Вятровського: «І. Фундаментальні педагогічні дисципліни – педагогіка загальна; історія освіти і виховання та педагогічних доктрин; теорія виховання; дидактика (і технологія навчання). II. Основні педагогічні дисципліни, зумовлені лінією розвитку людини – педагогіка сім'ї; педагогіка дошкільна і молодшого шкільного віку; педагогіка шкільна (в тому числі загальноосвітньої і професійної школи); педагогіка вищої школи; педагогіка дорослих (андрагогіка); педагогіка спеціальна (ревалідаційна, ресоціалізаційна, реабілітаційна та ін.); теорія подальшого навчання; теорія попереднього навчання (навчання перманентне); педагогіка людей третього віку (педагогічна геронтологія). III. Педагогічні дисципліни, що відповідають головним напрямам діяльності людини – педагогіка соціальна; педагогіка культури; педагогіка праці; педагогіка здоров'я; теорія загальнотехнічного виховання; теорія військового виховання; педагогіка вільного часу і рекреації. IV. Допоміжні та пограничні дисципліни – педагогіка порівняльна; педевтологія; освітня політика; економіка освіти; організація освіти і виховання; філософія виховання; психологія виховання; соціологія виховання; біологія виховання; освітня інформатика і кібернетика».

Порівняйте запропоновану систематизацію педагогічних наук з традиційною.

4. Розкрийте зміст понять «вік окремої людини», «час життя», «життєвий шлях». Розкрийте поняття «інтелект дорослого» та обґрунтуйте визначальні фактори його розвитку.

Індивідуальні завдання для самостійної роботи

1. Ґрунтуючись на критеріях успіху віртуального освітнього простору, розробіть дистанційний курс для студентів (за конкретною дисципліною).
2. Розробіть пропозиції організації пізнавальної діяльності викладача як дорослого учня.

3. Порівняйте підходи різних учених до вікової періодизації життя людини. Підготуйте схему-таблицю (у довільній формі) порівняльного аналізу періодизації дорослості у дослідженні вітчизняних і зарубіжних учених.
4. На основі досліджень школи Б. Ананьєва обґрунтуйте специфічні закономірності розвитку психофізіологічних функцій дорослого.
5. Познайомтеся із працею з проблем історії андрагогіки, наведених у списку літератури:
  - a) складіть розгорнуту рецензію цієї роботи;
  - b) окресліть ті ідеї статті, які залишаються дотепер актуальними.

Завдання для самоконтролю

Навчальні завдання, спрямовані на розвиток дослідницької діяльності

1. Тепер під поняттям «парадигма» найчастіше мається на увазі яке-небудь одне з визначень Т. Куна (зазначимо, що у нього було двадцять вісім). Проаналізуйте ці означення, подані у праці Т. Куна «Структура научных революций» (Томас Кун // Кун Т. Структура научных революций / Томас Кун. Нормальная наука и опасности, связанные с ней / Карл Поппер. Ответ на критику / Имре Лакатос ; [пер. с англ. : И. З. Налетов и др.]. - М. : АСТ, 2002. – С. 9-268).

Вкажіть систему концептів цього феномену.

2. Ознайомтеся із поданими нижче вимогами до сучасного стану наукових досліджень і сформулюйте наукові проблеми з педагогіки та андрагогіки, розв'язання яких буде відповідати означеним вимогам.

Ознаки сучасного стану науки: технологізація та науковість технологій; задачний характер досліджень; конструкційність; економічна детермінація, економічна підтримка та економічні обмеження; корисність результатів.

Навчальні завдання, спрямовані на повноцінне досягнення науково-дослідницьких результатів у практиці післядипломної педагогічної освіти

1. Андрагогіка – це ... (продовжте речення). У дослідженні історії андрагогіки існує різна періодизація. Обґрунтуйте періодизацію андрагогіки, виконавши такі завдання:

- a) вкажіть ключові слова для наукового пошуку.
- b) віднайдіть наукову інформацію.
- c) у табличній формі порівняйте підходи різних учених до періодизації.
- d) обґрунтуйте власну періодизацію.
- e) зробіть висновок, порівнюючи з власною періодизацією історії андрагогіки.

2. С. Вершловський у роботі: «Становление андрагогики как науки» (Педагогика. – 2012. – № 5. – С. 35 – 44) обґрунтовує рівні усвідомлення андрагогіки як науки: перший – опис андрагогічної дійсності на основі аналізу практики і даних суміжних наук; другий – розроблення основи і внутрішньої структури організації освіти за «законами» андрагогіки (принципи навчання, система категорій); третій – переведення андрагогічних знань на мову навчального предмета і відповідних технологій; четвертий – характеристика андрагога як представника особливої професійної групи.

Обґрунтуйте актуальні проблеми для наукового дослідження з проблем андрагогіки для кожного означеного рівня. Визначте алгоритм розроблення запропонованих проблем.

3. Наведіть приклад технологій навчання дорослих.
4. Визначте спільне та відмінне у різних підходах до трактування поняття «технології навчання дорослих».
5. Оцініть, чи правильно визначено поняття «андрагогіка – наука про мистецтво навчання»?

Рекомендована література

1. Ананьев Б. Г. Интеллектуальная деятельность и терморегуляция // Возрастная психология взрослых: материалы конф. Вып. 3. – Л., 1971. – С. 75 – 84.
2. Ананьев Б. Г. О проблемах современного человекознания. – М., 1977. – 379 с.
3. Ананьев Б. Г. Человек как общая проблема современной науки // Вестник ЛГУ, 1957. - № 11. – С. 90 – 101.
4. Ананьев Б. Г. Человек как предмет воспитания // Советская педагогика. 1965. - № 1. – С. 24 – 36.
5. Ананьев Б. Г., Степанова Е. И. (ред.). Развитие психофизиологических функций взрослых людей. – М., 1972.
6. Ананьев Б. Г. Педагогические приложения современной психологии // Хрестоматия по возрастной и педагогической психологии : работы советских психологов периода 1946-1980 гг. [Текст] / под ред. И. И. Ильсова, В. Я. Ляудис / Б. Г. Ананьев. – М. : Изд-во МГУ, 1981. – С. 7–18.
7. Архипова С. П. Освіта дорослих як фактор соціальної адаптації і соціального захисту [Електронний ресурс] / С. П. Архипова. – Режим доступу : <http://www.nbuv.gov.ua/portal/natural/Nvuu/Ped/2009/www16/Arhipova.pdf>.
8. Архипова С. П. Основы андрагогіки : навчальний посібник / С. П. Архипова. – Черкаси-Ужгород : Мистецька лінія, 2002. – 184 с.
9. Давидовский И. В. Геронтология / И.В. Давидовский. – М. : Медицина, 1966. – 300 с.
10. Дернава М. Г. Моделі самокерованого навчання в освіті дорослих / М. Г. Дернава // Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи. Випуск 7, 2013. – С. 52 – 64.
11. Еріксон Е. Г. Дитинство і суспільство / Пер. [з англ.] і науч. ред. А. А. Алексеев. - СПб.: Літній сад, 2000. Еріксон Е. Ідентичність: юність і криза / Пер. з англ.; заг. ред. і предисл. А. В. Толстих. - М.: Прогрес, б.г. (1996)
12. Зязюн Іван. Аксиологічні критерії вікової психології // Естетика і етика педагогічної дії. 2013. Вип. 5. – С. 21 – 42.
13. Національний освітній глосарій: вища освіта [Текст] / авт.-уклад.: І. І. Бабин, Я. Я. Болюбаш, А. А. Гармаш й ін.; за ред. Д. В. Табачника і В. Г. Кременя. – К.: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2011. – 100 с. С. 29-30
14. Огієнко, О. І. Тенденції розвитку освіти дорослих у скандинавських країнах / О. І. Огієнко. – Суми : ПВП “Еллада-S”, 2008. – 444 с.
15. Онушкин В. Г. Образование взрослых: междисциплинарный словарь терминологии / В. Г. Онушкин, Е. И. Огарев. – СПб. – Воронеж: ВИПКРО, 1995. – 232 с
16. Панченко С. Н. Психологические особенности взрослого человека как субъекта обучения // Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. – 2013. – Випуск 3.
17. Психологічна енциклопедія / Автор-упорядник О.М.Степанов. – К.: «Академвидав», 2006. – 424 с. (Енциклопедія ерудита).
18. Савчин М. В. Вікова психологія : навчальний посібник / М. В. Савчин, Л. П. Василенко. – К. : Академвидав, 2005. – 360 с.
19. Скрипник М. І. Інтерактивні технології в післядипломному навчанні: довідник / М. І. Скрипник ; НАПН України, ДВНЗ «Ун-т менедж. освіти». – К., 2013. – 202 с.
20. Скрипник М.І. Напрями досліджень проблем освіти дорослих / М. І. Скрипник. – Режим доступу: http://umo.edu/_katalog/793-elektronne-naukove-fahove-vydannja-qteorij
21. Слободчиков В. И. Психология развития человека: развитие субъективной реальности в онтогенезе / В. И. Слободчиков, Е. И. Исаев. – М. : Школьная пресса, 2000. – 416 с.
22. Смольсон М. Л., Лотоцька Ю. М., Назар М. М., Дітюк П.П., Комісарова О. Ю., Цап В. Й. Концепція інтелектуального розвитку дорослих у віртуальному освітньому просторі // http://psytir.org.ua/index.php/technology_intellect_develop/article/view/54.
23. Степанова Е. И. Умственное развитие и обучаемость взрослых. – Л.: ЛГУ, 1981.
24. Степанова Е. И. Комплексное изучение человека / Становление психологической школы Б.Г.Ананьева: Памятные даты и события. – СПб., 2003. – С. 81-118.

25. Brundage D. H. Adult Learning Principles and their Application to Program Planning / D.H.Brundage, D.Mackeracher. – Toronto, 1980.
26. Candy P.C. (1991). Self-Direction for Lifelong Learning: A Comprehensive Guide to Theory and Practice. San Francisco: Jossey-Bass Publishers.
27. Darkenwald G. G. Adult Education: Foundations of Practice / G.G.Darkenwald, S.B.Merriam. – N.Y., 1982.
28. Furter P. Grandeur et misere de la pedagogie. – Neuchatel, 1971.
29. Ganser T. An ambitious vision of professional development for teachers / T. Ganser // NASSP Bulletin. – 2000. – № 84 (618). – P. 6–12, P. 9
30. Garrison D.R. (1997). Self-Directed learning: Toward a comprehensive model. Adult Education Quarterly, 48(1), 18-33.
31. Glatthorn A. Teacher development / A. Glatthorn // International encyclopedia of teaching and teacher education ; ed. L. Anderson. – London : Pergamon Press, 1995. – P. 41–45., P., 41
32. Grow, G.O. (1991). Teaching Learners to be Self-Directed. Adult Education Quarterly, 41 (3), 125-149.
33. Hiemstra R., Brockett R. (2012). Reframing the Meaning of Self-Directed Learning: An Updated Model [Електронний ресурс]. URL. – Режим доступу 20.09.2013 : <<http://www.adulterc.org/Proceedings/2012/papers/hiemstra.pdf>>. – Загол. з екрану. – Мова англ.
34. Hiemstra R. (1994). Self-directed learning. In T. Husen & T. N. Postlethwaite (Eds.), The International Encyclopedia of Education (second edition), Oxford: Pergamon Press., с. 24
35. Huberman A.M. Some Models of Adult Learning and Adult Change. Studies on Permanent Education. – Strasbourg, 1974.
36. Knowles M. S. (1975). Self-directed learning: A guide for learners and teachers. Englewood Cliffs: Prentice Hall/Cambridge. – 135 p.
37. Knowles M.S. The Modern Practice of Adult Education. From Pedagogy to Andragogy. – Chicago, 1980.
38. Knowles, M. S. The Adult Learner: A Neglected Species / Malcolm Shepherd Knowles. – 4th ed. – Houston, London, Paris, Zurich, Tokyo : Gulf Publishing Company, 1990. – 293 p.
39. Lorge I. Adult Learning // Adult Education. – N.Y., 1952. – № 5.
40. Muchielli R. Les methods actives dans la pedagogie des adultes. – Paris, 1985.
41. Scheerens J. Teachers' professional development. Europe in international comparison. An analysis of teachers' professional development based on the OECD's Teaching and Learning International Survey (TALIS) / J. Scheerens. – Luxembourg: Office for Official Publications of the European Union, 2010. – 204 p. P., 7
42. Schoenfeld L., Owens W.A. Age and Intellectual Change: a Cross-Sectional View of Longitudinal data. Труды XVIII Международного психологического конгресса, вып. 29. Owens W.A. Age and Mental Abilities: a Longitudinal Study. Genet. Psychol. Monogr., 1953
43. Spear G.E., & Mocker, D.W. (1984). The organizing circumstance: Environmental determinants in self-directed learning. Adult Education Quarterly, 35(1), P. 1-10.
44. Turos L. Andragogika. Zarus teorii oswiaty I wychowania doroseych. – Wyd. II. – Warszawa, PWN, 1978.
45. Unesco. The General Conference Adopts a Recommendation on Adult Education // Adult Education Information Notes. – Paris, 1977. – № 1.
46. Колеченко А.К. Энциклопедия педагогических технологий: пособие

ТЕМА: ОСВІТА ДОРОСЛИХ В СУСПІЛЬСТВІ, ЯКЕ НАВЧАЄТЬСЯ

Категорія слухачів: *для всіх категорій слухачів*

Розробник: *доц. В.В. Левченко*

Анотація

Тема розкриває філософсько-педагогічну ідею освіти дорослих; розглядає освіту впродовж життя, як ключовий інструмент подолання основних викликів сьогодення, представляє сукупність усіх навчальних заходів як у сфері формальної, так і неформальної освіти для громадян, що досягли повноліття для повнішої самореалізації в сучасних умовах.

Здійснено проблемно-орієнтований аналіз потенціалу навчання дорослих; проаналізовано форми освіти дорослих, окреслено структуру і цілісне бачення системи навчання дорослих (на прикладі проектів «Програма підтримки навчання дорослих» в різних регіонах України). Освіта впродовж життя, освіта дорослих розглядаються як визначальні чинники регіонального розвитку, фактори конкурентоспроможності як окремих територій, так і держави в цілому.

Особливу увагу приділено поняттєво-термінологічному апарату проблеми формальної, неформальної, інформальної освіти дорослих, дистанційної освіти, післядипломного навчання, освіти людей третього віку, технологіям навчання дорослих.

Тема має міждисциплінарний характер. Вона інтегрує відповідно до свого предмету знання з інших освітніх і наукових галузей: психологічних, педагогічних, філософських тощо.

Компетентності

Отримані знання зумовляють формування професійної компетентності, педагогічно-методичної компетентності – володіння і цілеспрямоване вдосконалення предметних і методичних компетентностей, володіння сучасними психолого-педагогічними технологіями та уміння організовувати освітній процес в різних соціокультурних умовах; психологічної компетентності – здатність здійснювати особистісно-орієнтований підхід під час навчання, володіти системою, знань про дорослу людину як суб'єкта освітнього процесу, визнавати і поважати внутрішню мотивацію поведінки і діяльності слухачів; загальнонаукової компетентності - здатність отримувати необхідну інформацію щодо наукових відкриттів та використовувати її в навчальному процесі.

Метою навчальної теми є: розглянути актуальність, основні підходи до освіти дорослих як системи, визначити завдання, принципи і форми освіти дорослих, сучасні розробки й упровадженні технології забезпечення в освіті дорослих з метою реалізації права особи на освіту впродовж життя, залучення її до професійного та громадського життя шляхом надання необхідного для цього рівня грамотності.

Завдання навчальної дисципліни полягають у необхідності:

- опанувати проблеми освіти дорослих в філософському, психологічному, педагогічному аспектах;
- дати знання про особливості і сутність дорослої людини, яка навчається і особливості педагогічної діяльності андроґога;
- сформувати уявлення про систему освіти дорослих у вітчизняних регіонах і регіонах зарубіжжя.

Слухач повинен уміти:

- узагальнювати й систематизувати накопичені сучасною наукою знання про психолого-педагогічні особливості навчання дорослої людини;
- актуалізувати знання, вміння та навички з педагогіки, забезпечуючи процес навчання впродовж життя, професійно-педагогічної самореалізації на різних етапах особистісно-професійного становлення;
- створити умови для навчання дорослої людини;
- інтегрувати знання і вміння з предметно-фахових дисциплін і використовувати їх у педагогічній практиці.

Слухач повинен знати:

- специфіку філософсько-соціологічного і психолого-педагогічного підходів до освіти дорослих, основні положення, принципи, форми і напрями розвитку освіти дорослих;
- компоненти процесу навчальної діяльності дорослого (структурно-функціональні, змістові);

- основні компетентності педагогічних працівників, які навчають дорослих;
- критерії, показники, рівні сформованості готовності особистості до навчання впродовж життя.

Загальна кількість годин та їх розподіл.

Згідно з навчальним планом бюджет навчального часу на вивчення теми становить 4 години. Для 1 етапу навчання: тематична дискусія – 2 год., самост. робота - 2 год.

План

- Поняття «освіта дорослих», мета і завдання системи освіти дорослих.
- Функції та форми здійснення освіти дорослих у суспільстві, яке навчається.
- Психолого-педагогічні особливості дорослої людини, яка навчається.
- Особистісне зростання та його критерії. Стадії професійного зростання.
- Основні компетентності педагогічних працівників, які навчають дорослих.
- Вітчизняний і зарубіжний досвід навчання дорослих у регіонах.

Зміст теми

Питання 1. Поняття «освіта дорослих», мета і завдання системи освіти дорослих.

Освіта дорослих (або освіта впродовж життя) – цілеспрямований процес розвитку і виховання особистості шляхом реалізації освітніх програм та послуг, здійснення освітньо-інформаційної діяльності в межах та поза межами загальної середньої, професійно-технічної, вищої та післядипломної освіти.

Освіта дорослих – пролонгований процес і результат розвитку людини (особистості, громадянина, індивідуальності, фахівця), що відбувається упродовж усього життя, завдяки якому дорослі розвивають свої здібності або підвищують професійну кваліфікацію.

Метою діяльності системи освіти дорослих є реалізація права особи на освіту впродовж життя; залучення її до професійного та громадського життя шляхом надання необхідного для цього рівня грамотності. Провідними типами освіти дорослих є: а) загальна (здобуття загальної грамотності або її підвищення); б) професійна (набуття нових професійних компетенцій або їх підвищення); в) корективна (вивчення державної мови, набуття навичок цивільного спілкування тощо).

До основних завдань системи освіти дорослих відносять: задоволення потреб особистості в інтелектуальному, культурному і духовному розвитку через отримання неперервної освіти; формування в осіб, які навчаються, громадянської позиції, здатності до праці й життя в умовах сучасної цивілізації, її демократичного розвитку; збереження та примноження моральних, культурних, наукових цінностей суспільства; поширення знань серед населення; підвищення його культурного та освітнього рівня.

Питання 2. Функції та форми здійснення освіти дорослих у суспільстві, яке навчається.

Функціями системи освіти дорослих є: адаптивна – пристосування до нових вимог життя в суспільстві, що динамічно змінюється; компенсуюча – відтворення освітніх можливостей, які раніше були відсутні або втрачені; розвивальна – збагачення діяльнісних можливостей людини та її духовного світу; аналітична – дослідження й аналіз чинників, що впливають на потребу громадян у неперервній освіті; перетворювальна – зміна освітнього та освітньо-кваліфікаційного рівня особи впродовж життя, а також інтелектуального та культурного рівня суспільства; прогностична – наукове передбачення розвитку особи й суспільства; комунікативна – передавання соціального досвіду від покоління до покоління; заохочувальна – стимулювання освітніх потреб людини.

На сучасному етапі розвитку суспільства йдеться про три види освітньої діяльності дорослих: формальна освіта, яка завершується видачею загальноновизнаного диплома або атестата; неформальна освіта – здійснюється в освітніх установах або громадських організаціях, під час індивідуальних занять, зазвичай не супроводжується отриманням документа; інформальна освіта – індивідуальна пізнавальна діяльність (життєвий досвід), яка супроводжує повсякденне життя та необов'язково має цілеспрямований характер.

Формами здійснення системи освіти є: очна (стаціонарна); вечірня (змінна); заочна; екстернатна; дистанційна; педагогічний патронаж; самоосвіта; комбінована.

Питання 3. Психолого-педагогічні особливості дорослої людини, яка навчається.

Дорослість – етап онтогенезу, для якого характерні найвищий рівень розвитку духовних, інтелектуальних, творчих і фізичних здібностей людини. На цьому етапі виникають специфічні особливості Я-концепції, спонукальної та емоційної сфер особистості, змінюється спосіб життєдіяльності (створення сім'ї, сімейні стосунки, батьківські функції, кар'єра, творчі досягнення тощо).

Дорослий учень – особа дієздатного віку, соціально зріла, у цілому сформована особистість, яка у різний спосіб поєднує навчальну діяльність із зайнятістю у сфері оплачуваної праці. Для неї навчання не є основним видом діяльності, оскільки відбувається одночасно, паралельно з іншим видом діяльності (професійною та ін.), сімейним життям.

Навчальна діяльність дорослого – цілеспрямований процес, у ході якого набуваються нові знання, формуються вміння, розширюється й поглиблюється усвідомлення життєвих явищ і процесів, збагачуються здібності особистості та її творчий потенціал.

Питання 4. Особистісне зростання та його критерії. Стадії професійного зростання.

Розвиток особистості дорослої людини відбувається на тлі зростання її самостійності, свободи і відповідальності, розвитку індивідуальності (неповторності), творчого ставлення до дійсності й власного життєвого шляху, а також посилення соціально-духовної інтегрованості людини, соціальної відповідальності, збагачення форм її життєдіяльності.

Зміст поняття «зрілість», «зрілість професійна» як період професійного життя людини, що характеризується досягненням повного професійного розвитку. Складові професійної зрілості. Психологічний портрет зрілої особистості. Ставлення до себе, до інших, до світу - критерій зрілості. Конкретне змістовне наповнення цього поняття у народів, що належать до різних культур і жили в різні історичні епохи.

Особистість як внутрішня система саморегуляції людини. Рушійні сили, що визначають лінію життя людини. Прагнення до зростання – головна рушійна сила життя та розвитку. Особистісне зростання як складний багатоаспектний процес. Критерії особистісного зростання: інтраперсональні та інтерперсональні.

Питання 5. Основні компетентності педагогічних працівників, які навчають дорослих.

Створення державних центрів з підготовки, підвищення кваліфікації й перепідготовки андрагогів (організаторів процесу навчання дорослих) сприятиме підвищенню рівня компетентності спеціалістів, які працюють з дорослим населенням. Отримані знання зумовлять формування професійної компетентності, педагогічно-методичної компетентності – володіння і цілеспрямоване вдосконалення предметних і методичних компетентностей, володіння сучасними психолого-педагогічними технологіями та уміння організовувати освітній процес в різних соціокультурних умовах; психологічної компетентності – здатність здійснювати особистісно-орієнтований підхід під час навчання, володіти системою, знань про дорослу людину як суб'єкта освітнього процесу, визнавати і поважати внутрішню мотивацію поведінки і діяльності слухачів; загальнонаукової компетентності - здатність отримувати необхідну інформацію щодо наукових відкриттів та використовувати її в навчальному процесі.

Освіта дорослих має ґрунтуватися на засадах відкритості, саморозвитку на основі нових принципів, орієнтованих на соціально-економічні зміни у суспільстві, наявність відмінностей між навчальною і професійною діяльністю дорослих.

Питання 6. Вітчизняний і зарубіжний досвід навчання дорослих у регіонах.

Проблемно-орієнтований аналіз потенціалу навчання дорослих; форми освіти дорослих, структура і цілісне бачення системи навчання дорослих (на прикладі проєктів «Програма підтримки навчання дорослих» в різних регіонах України). Освіта впродовж життя, освіта дорослих розглядаються як визначальні чинники регіонального розвитку, фактори конкурентоспроможності як окремих територій, так і держави в цілому.

Навчально-методичне забезпечення

Слухачі мають доступ до повнотекстових електронних варіантів методичних вказівок до самостійної роботи. На паперових носіях на кафедрі є методичні вказівки до самостійної роботи.

Рекомендована література, методичне забезпечення та ресурси.

Основна література

1. Андрущенко В. Філософія як теорія та методологія розвитку освіти / В. Андрущенко, Л. Губерський // Філософія освіти: пошук пріоритетів: у 7 кн. – К. : «МП Леся», 2012. – кн.. 3. – 568 с.
2. Балл Г.О. Сучасний гуманізм і освіта: Спеціально-філософські та психолого-педагогічні аспекти / Г.О. Балл. – Рівне : «Ліста-М», 2003. – 123 с.
3. Вернадский В. И. Научная мысль как планетарное явление / В. И. Вернадский. - М. : Наука, 1991. – 273 с.
4. Вершловский С.Г. Непрерывное образование (историко-теоретический анализ феномена) / С.Г. Вершловский. – СПб : Санкт-Петербургская академия постдипломного образования, 2007. – 148 с.
5. Гершунский Б.С. Философия образования для XXI века (В поисках практико-ориентированных образовательных концепций). – М. : Изд-во Совершенство, 1998. – 607 с.
6. Кремень В. Освіта і наука в Україні – інноваційні аспекти. Стратегія. Реалізація. Результати / В. Кремень. – К. : Грамота, 2005. – 448 с.
7. Лук'янова Л. Б. Концепція освіти дорослих в Україні / Л. Б. Лук'янова. – Ніжин : ПП Лисенко М.М., 2011. – 24 с.
8. Освіта дорослих: бібліографічний покажчик / упорядник Л.Лук'янова. – Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України; Українська Асоціація освіти дорослих. – Київ ; ТОВ «ДКЦ-Центр», 2016. – 144 с.

Додаткова література

1. Ананьев Б. Г. Некоторые проблемы психологии взрослых / Б. Г. Ананьев. – М. : Знание, 1972. – 32 с.
2. Бодалев А. А. Вершина в развитии взрослого человека: характеристика и условия достижения / А. А. Бодалев. - М. : Знание, 1998. – 387 с.
3. Змеев С.И. Андрогогика. Основы теории, истории и технологии, обучения взрослых / С.И. Змеев. – М. : ПЕР СЭ, 2007. – 272 с.
4. Зязюн І.А. Філософія педагогічної дії: монографія / І.А. Зязюн. – Черкаси : ЧПУ ім.. Б.Хмельницького, 2008. – 608 с.
5. Кириченко А. В. Современные психологические технологии влияния на личность в профессиональных целях / Науч. ред. А. А. Деркач. – М. : Наука, 2003. – 237 с.
6. Освіта дорослих: термінологічний словник / Л.Лук'янова, О. Аніщенко. – К.; Ніжин: Видавець Лисенко М.М., 2014. – 125 с.

Інформаційні ресурси

1. Освіта дорослих : теоретичні і методологічні засади : [монографія] / авт. Кол.: Л.Б. Лук'янова, Л.Є. Сігаєва, О.В. Аніщенко та ін. – К. : Педагогічна думка, 2012. – 272 с. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://lib.iitta.gov.ua/11193>
2. Энн И. А. Концепция «обучающего региона» как способ обретения идентичности в обществе знания. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.culturalnet.ru/main/congress_person/1484

Питання для тестування

1. Що означає поняття «освіта дорослих»?
2. Складіть глосарій за темою «Освіта дорослих».
3. Описати актуальність і сучасне бачення проблеми розвитку освіти дорослих.
4. Розкрити філософсько-педагогічну ідею освіти дорослих.

5. Форми освіти дорослих, визнані ЮНЕСКО.
  6. Основні напрями розвитку освіти дорослих.
  7. Основні принципи освіти дорослих.
  8. Назвіть основні технології навчання дорослих.
  9. Що таке професійне зростання?
  10. Назвіть критерії професійного зростання.
  11. Особистісне зростання та його критерії.
  12. Назвіть основні стадії професійного розвитку; рівні, етапи, шаблі професіоналізму.
  13. Особливості навчальної діяльності дорослого.
  14. Види і загальні компоненти професійної компетентності андроґога.
  15. Значення розвитку освіти дорослих для суспільства і особистості.
- Порівняйте стратегії розвитку освіти дорослих в різних регіонах України і зарубіжжя

ТЕМА: ФІЛОСОФІЯ ВІТЧИЗНЯНОЇ ОСВІТИ КРІЗЬ ПРИЗМУ ТЕОРІЇ ПОКОЛІНЬ: ПРОТИРІЧЧЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Категорія слухачів: для всіх категорії слухачів

Розробник: доц. А.Б. Єрмоленко

Анотація

Сучасні акценти більшості досліджень вказують на необхідність відпрацювання випереджувальних стратегій в освіті та адекватної реакції на зміни середовища. Одним із інструментів реалізації зазначеного може бути використання надбань міжгалузевого дослідження "Теорії поколінь".

Дане заняття розраховано на розвиток предметно-наукової, методологічної, аксіологічної, психолого-фасилітативної та виховної компетентності педагогічних працівників. Оскільки його завданнями є:

- сформулювати базові поняття щодо особливостей та ціннісних орієнтирів різних поколінь;
- допомогти у подоланні протиріч комунікації між педагогами та учнями;
- полегшити взаємодію в педагогічних колективах з різновіковим складом;
- надати можливості прогнозування соціокультурного портрету майбутніх учнів та їх освітніх запитів.

Використання напрацювань спецкурсу надасть можливість педагогічним працівникам на особистісному та локальному рівнях адекватно реагувати на зміни соціокультурного середовища та трансформації в освіті.

Заняття на тему «Філософія вітчизняної освіти крізь призму Теорії поколінь: протиріччя та перспективи розвитку» розраховано на викладання для всіх категорії слухачів курсів підвищення кваліфікації не залежно від форми навчання.

Він має міждисциплінарний характер та інтегрує, відповідно до свого предмету, знання з інших освітніх і наукових галузей: філософських, соціологічних, педагогічних, психологічних та ін., носить прикладний характер.

Тему розраховано на 6 годин, із яких 2 год. – тематична дискусія, 4 год. – самостійна робота слухача.

Зміст

1. Тематичний план заняття
2. Зміст за темами.
3. Завдання для самостійного опрацювання слухачів;
4. Комплекс тестових (практичних) завдань для самоконтролю;
5. Анкета (рефлексія спецкурсу)
6. Глосарій основних понять;

7. Рекомендована література.

Тематичний план

№ з/п	Тема	форми заняття, кількість годин		
		Тематична дискусія	Самостійна робота	Разом
1.	Філософія вітчизняної освіти крізь призму Теорії поколінь: протиріччя та перспективи розвитку	2	4	6
	<i>Разом</i>	2	4	6

Зміст

Тема. Філософія вітчизняної освіти крізь призму Теорії поколінь: протиріччя та перспективи розвитку (**тематична дискусія**)

Визначення базових понять та напрацювання Теорії поколінь.

Теорія поколінь – як дослідження, яке описує цикли поколінь, що повторюються. Покоління як сукупність людей, народжених в проміжок часу, що становить приблизно 20 років. Ідентифікація покоління за трьома критеріями. Цикл покоління. Зміна поколінь приводить в рух цикл перетворень і визначає його періодичність. Залежність між історичними подіями і типами поколінь. Історичні події формують покоління в дитинстві і молодості; потім, будучи батьками і лідерами в середині життя і в старості, покоління формують історію. 4 види архетипів поколінь, які повторюються послідовно в ритмі циклу Криз і Пробуджень.

Співвідношення ціннісних орієнтирів різних поколінь освітян, можливості їх взаємодії та конфліктні моменти. Аксіологічні особливості сучасних поколінь учнів та студентів. Визначення позитивних сторін та протиріч між представниками різних поколінь (педагог-педагог, педагог-учень, учень-учень).

Аналіз ціннісних орієнтирів та особливостей діяльності та навчання поколіннями «Y» та «Z». Різниця між можливостями та пріоритетами сприйняття інформації, мотивація та моделей освіти. Представники покоління «Y» в педагогічному колективі. Представники покоління «Z» – учні в школі та майбутні студенти.

Завдання для самостійного опрацювання слухачів

1. Опрацювати елементи повтору певних рис між поколіннями які повторюються в новому циклі і визначити можливі варіанти пріоритетів розвитку запитів до освіти представників «Y» та «Z».

2. Скласти порівняльну таблицю за основними ознаками поколінь (спільність та різниця). Визначити позитивні моменти для взаємодії та критичні моменти – як прецедент протистояння:

1.1 Покоління, які сьогодні працюють в сфері освіти.

1.2 Покоління, які навчаються.

1.3 Вчителі – учні.

3. Визначити, які ціннісні орієнтири формуються в родинному колі, під впливом близького оточення та на глобальному рівні. Як це можна використати для педагогічної практики.

Анкета (рефлексія курсу)

1. Які нові знання, уміння, компетенції Ви отримали, поглибили, удосконалили?
2. В якій сфері професійно-педагогічної діяльності Ви зможете їх використовувати?
3. З якими труднощами зіткнулись під час опрацювання матеріалів?

Глосарій основних понять

«Мовчазні» – майже повна протилежність їх батьків «переможців». Виховані в умовах найжорстокіших сталінських репресій, колективізації, індустріалізації, Другої світової війни, післявоєнної розрухи, голоду, вони мовчазні, старанні і надзвичайно терплячі.

Архетип – це загальні для покоління утворення: поведінки, особистісного розвитку та розуміння світу. Архетипи утворюють психічні та поведінкові програми, впливають на особливості поведінки, мислення і бачення світу. Духовне життя особистості тісно пов'язане з архетипами, оскільки в процесі творчої активності людей за допомогою архетипів утворюється відповідна послідовність образів.

Будівельники або переможці, 1903-1923 рр. Їхні цінності формувалися до початку тридцятих років. А це означає, що на них наклали свої відбитки цілих три революції, 1905-го і Лютнева і Жовтнева 1917, Громадянська війна, дві пандемії (холера і «іспанка»), НЕП, перші п'ятирічки, стаханівський рух, колективізація, електрифікація.

Кожні чотири покоління послідовно стикуються формують **цикл**, який учені уподібнюють сезонному: зима, весна, літо, осінь. Тривалість кожного такого циклу становить близько 80-90 років.

Покоління – це група людей, народжених у певний віковий період, які зазнавали впливу одних і тих же подій у суспільстві, вихованих в рамках певної сімейної моделі (у них схожі поняття про те, що добре і погано, що можна робити і чого не можна). Приблизний часовий проміжок покоління – 20-25 років.

Покоління «героїв» народжується після підйому в епоху індивідуального прагматизму, самовпевненості і політики невтручання. Такі покоління запам'ятовуються своїми колективними військовими тріумфами в молодості і своїми політичними досягненнями в зрілості. Найбільший внесок вони вносять у справи громади, в благоденство, а також у сферу технології. «Герої» активно і раціонально зводять суспільні інститути. Прикладами є «будівельники», або «переможці», що народилися в період з 1903 по 1923 р, і сьогодинське покоління «міленіуму» 1983-2003 рр.

Покоління «мандрівників» народжуються під час підйому, затвердження нових соціальних ідеалів і духовних пріоритетів, коли молоді люди пристрасно атакують інституційні порядки, що встановилися. У зв'язку з дорослішанням в період такого чергування спадів і підйомів ці покоління запам'ятовуються своїм стрімким дорослішанням і відчуженістю і своїм прагматичним стилем керівництва в зрілі роки. Це проникливі реалісти, які віддають перевагу індивідуалістичним прагматичним рішенням проблем. Прикладом є сьогодинське покоління "X", що з'явилося в 1964-1984 рр.

Покоління «пророків» (домінантне) народжується після криз, під час відновлення суспільного життя і встановлення консенсусу з приводу нового соціального порядку. Такі покоління запам'ятовуються своїм запалом в молодості і орієнтованістю на цінності під час зрілості. Їх основний соціальний внесок у сфері світогляду, цінностей і релігії. Вони є принциповими моралістами, які ведуть ідеалістичні війни та спонукають до жертв (прикладом є бебі-бумери 1943-1963 р н.). Найактивніша фаза життя «бумерів» припадає на осінь (1983-2000 рр.), Коли відбуваються руйнування звичного ладу життя, зміна пріоритетів і цінностей.

Покоління «художників» (рецесивне) народжується під час кризи, коли значні загрози суспільству нівелюють соціальні та політичні складнощі на користь суспільного консенсусу, агресивних інститутів та етики особистого пожертвування. До такого архетипу відноситься мовчазне покоління, що народилося в період з 1923 по 1943 р, і покоління Z (2004-2020 р н.).

Покоління X («невідоме покоління», «діти з ключем на шії»), народилися в 1965-1982 роках («літо», «кочівники»). Фоном для них були «холодна війна» і війна в Афганістані, застій, наркотики, СНІД, тотальний дефіцит, початок перебудови. Прокотився в їхній час по країні бум розлучень зробив X-ів більш гнучкими у стосунках з людьми, а постійна зайнятість батьків-трудоголів на роботі – більш самостійними.

Покоління Y, що народилося в період «осені» 1983-2003 років («герої»), зараз лише входить у фазу активного життя. Як і належить, вони дуже схожі на покоління GI. Основні події їх становлення - це розпад СРСР, часті теракти, нові епідемії. І все це на тлі самого бурхливого розвитку нових інформаційних, комунікаційних, цифрових та біотехнологій. Y-ки наївні і схильні до роботи в команді. Вони чудово орієнтуються в комп'ютерних мережах, як наслідок -

їм легше спілкуватися з однодумцем, які проживають на іншому краю планети, ніж з сусідом по під'їзду.

Покоління Z, що тільки почало формування своєї системи цінностей (2004-, «зима», «художники»). Поки сказати про нього що-небудь точно складно. Але припустити, яким воно буде, вже цілком можна. Їх становлення відбувається в країні, яка поступово вибирається з глибокої економічної кризи, намагається набирати стабільність. Дрібні компанії поглинаються великими мережами, слабке гине, сильне міцнішає. А суспільство переживає постійний стан терористичної загрози та АТО. Фактично – терористичної війни. І нових страшних епідемій типу пташиного грипу або атипової пневмонії.

Покоління бекі-бумерів («весна» 1943-1964 років, «пророки») названо так на честь події після війни буму народжуваності. В основі їх характеру лежить психологія переможців. Але їх «переможне» настрій сильно відрізняється від настрою покоління G1 і в корені - від настрою «мовчазних». Вони росли в справжньої супердержаві, яку боявся і поважав весь світ, яка перемогла в найстрашнішій війні, яка підкорила космос. І до всіх цих подій вони причетні особисто. Гагарін летів у космос не один, разом з ним на борту космічного корабля «Восток» летіли все дівчата і хлопці Радянського Союзу. Жаботинський піднімав штангу на Олімпіаді в Токіо не на самоті - разом з ним її піднімала ціла країна.

Цінність — будь-яке матеріальне або ідеальне явище, яке має значення для людини чи суспільства, заради якого вона діє, витрачає сили, час, гроші, здоров'я тощо, заради якого вона живе. Також, соціально схвалювані уявлення більшості людей про те, що таке добро, справедливість, патріотизм, любов, дружба тощо.

Рекомендована література

1. Громадкова Тереза Поколение Y: кто идет на смену трудоголикам? (Tereza Hromádková для газети «iHNed.cz», Чехія) / <http://www.inosmi.ru>
2. Ермоленко А.Б. Вимоги та можливості вітчизняної системи освіти: подолання протиріч / Ермоленко А.Б. / Матеріали Всеукраїнської науково-практичної Інтернет конференції Особливості впровадження Національної рамки кваліфікацій у післядипломну освіту: зб. наук. праць за матеріалами Всеукраїнської науково-практичної Інтернет конференції 26 листопада 2015 р., м. Харків праць / за заг. ред. Л.Д. Покроєвої, Т.В. Дрожжиної, М.Є. Смирнової. – Харків / Харківська академія неперервної освіти, 2015. – С.17-21.
3. Ермоленко А.Б. Розвиток національного освітнього простору в контексті надбань Теорії поколінь / Ермоленко А.Б. / Вісник національного університету оборони, 2014. – №3(40). – С. 82-87.
4. Фуколова Ю. Игрек неизвестный / Секрет Фирмы, июнь 2014
5. Шамис Е. Дети, взрослые, образование и Теория поколений: стратегические выборы 2003-2023 годов / <http://rugenations.su/>
6. Howe, Neil; Strauss, William (1991). Generations: The History of America's Future, 1584 to 2069. New York: William Morrow & Company. ISBN 978-0-688-11912-6.
7. Howe, Neil; Strauss, William (2008). Millennials Go to College: Strategies for a New Generation on Campus (2nd ed.). Great Falls: LifeCourse Associates. ISBN 9780971260610.

Модуль. ПОСАДОВО-ФУНКЦІОНАЛЬНИЙ

Удосконалення науково-методичної компетентності педагогічних, науково-педагогічних працівників та керівників закладів освіти. Модуль орієнтує на здобуття додаткових знань, умінь, формування певних навичок, набуття компетенцій відповідно до професійно-кваліфікаційних характеристик щодо оновлення змісту освіти, знань нормативно-правової бази, нових підходів в освіті дорослих, технології організації дослідно-експериментальної роботи в регіоні, практичної андрагогіки в післядипломній педагогічній освіті, концептуально-технологічних і практичних аспектів впровадження інноваційних освітніх технологій в освітній процес, діалогізації освіти, комунікативного, соціально-перцептивного та інтерактивного аспектів спілкування тощо.

ТЕМА: ПРОФЕСІЙНИЙ РОЗВИТОК ПЕДАГОГІЧНОГО ПРАЦІВНИКА ЯК МЕНЕДЖЕРА ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ

Категорія слухачів: викладачі коледжів, технікумів; методисти ВНЗ

Розробник: доц. В.В. Левченко

Анотація

Тема розкриває проблему професійного розвитку педагогічного працівника, акцентується увага на розвитку компетентності щодо управління навчально-пізнавальним процесом в умовах ринкової економіки. Розглянуто інноваційні концепції та технології управління навчально-пізнавальним процесом на різних рівнях в освітніх установах. Проаналізовано основні ідеї про вищі досягнення в професійній діяльності та розвитку людини.

Розкрито суть менеджменту в освіті (педагогічного менеджменту) як комплекс принципів, методів, організаційних форм і технологічних прийомів управління навчально-виховним та навчально-пізнавальним процесами, спрямованих на підвищення ефективності таких процесів в умовах розвитку ринку освітніх послуг.

Тема має міждисциплінарний характер. Вона інтегрує відповідно до свого предмету знання з інших освітніх і наукових галузей: психологічних, педагогічних, філософських тощо.

Компетентності

Отримані знання зумовлять формування професійної компетентності, оволодіння основами менеджменту в освіті, допоможе ефективно здійснювати функції самоменеджменту в сфері педагогічної діяльності (управління собою), формулювати чіткі особистісні цілі, раціонально використовувати час, кваліфіковано переробляти і використовувати інформацію.

Мета навчальної теми: сприяти оновленню ціннісного ставлення до педагогічної діяльності на різних рівнях в освітніх установах, розвивати компетентності щодо управління навчально-пізнавальної процесом, розглянути інноваційні концепції та технології управління навчально-пізнавальним процесом.

Завдання навчальної дисципліни полягають у необхідності:

- опанувати проблеми професійного розвитку в філософському, психологічному, педагогічному аспектах;

- дати знання про особливості і сутність педагогічного менеджменту в діяльності педагогічного працівника;
- сформувати уявлення інноваційні концепції та технології управління навчально-пізнавальним процесом.

Слухач повинен уміти:

- узагальнювати й систематизувати накопичені сучасною психологією й суміжними науками знання про професійний розвиток людини;
- організувати навчально-пошукову, експериментально-дослідну та навчально-професійну діяльність суб'єктів навчального процесу;
- проводити самоаналіз обмежень професійного розвитку, зробити професійну діяльність більш відповідною потребам сучасності;
- створити умови для найповнішого розкриття професійних якостей в процесі педагогічної діяльності;
- використовувати інноваційні концепції та технології в управлінні навчально-пізнавальним процесом.

Слухач повинен знати:

- специфіку понять «менеджер освіти», «менеджер навчально-виховного процесу», «менеджер навчально-пізнавального процесу»;
- основні принципи педагогічного менеджменту;
- компоненти процесу підготовки (структурно-функціональні, змістові) в різних видах діяльності педагогів (виховній, навчально-пізнавальній, дослідницькій, самоосвітній);
- застосовувати критерії, показники, рівні сформованості для самомоніторингу власних особистісно-професійних якостей.

Загальна кількість годин та їх розподіл

Згідно з навчальним планом бюджет навчального часу на вивчення теми становить **4** години. Для 1 етапу навчання: тематична дискусія – 2 год., самост. робота - 2 год.

План

- Професійний розвиток педагогічного працівника.
- Акмеологічна концепція розвитку професіонала. Стадії професійного розвитку.
- Поняття педагогічного менеджменту. Професійна роль педагога як фахівця нового типу — менеджера навчально-пізнавального процесу.

ЗМІСТ ТЕМИ

Питання 1. - Професійний розвиток педагогічного працівника. Професійне становлення як розвиток особи в процесі вибору професії, професійної освіти і підготовки, а також продуктивного виконання професійної діяльності. Основні закони та закономірності професійного розвитку; умови та фактори розвитку. Технології самопізнання, самооцінки, саморозвитку та самоменеджменту професіонала. Роль професійної мотивації та ціннісних орієнтацій у професійному становленні особистості. Рівні професіоналізму у становленні професіонала (за А.К. Марковим). Професійна соціалізація

Питання 2. Акмеологічна концепція розвитку професіонала. Стадії професійного розвитку (за Е.А. Клімовим). Концепція професійного розвитку Д. Сьюпера. Етапи професійної дороги за Хейвігхерстом. Дорослість і зрілість: зміст понять. Зрілість професійна як період професійного життя людини, що характеризується досягненням повного професійного розвитку. Складові професійної зрілості. Психологічний портрет зрілої особистості. Ставлення до себе, до інших, до світу - критерій зрілості. Конкретне змістовне наповнення цього поняття у народів, що належать до різних культур і жили в різні історичні епохи .

Питання 3. Загальна характеристика принципів і функцій педагогічного менеджменту. Менеджмент в освіті (педагогічний менеджмент) – вид управлінської діяльності, комплекс принципів, методів, організаційних форм і технологічних прийомів управління навчально-

виховним та навчально-пізнавальним процесами, спрямованих на підвищення ефективності таких процесів в умовах розвитку ринку освітніх послуг.

Менеджмент у сфері вищої освіти: маркетинг ринку освітніх послуг і професійних кадрів, пошук, розробка та впровадження педагогічних інновацій, підготовка й прийняття управлінських рішень, планування, організація, мотивація, керівництво, моніторинг якості освітнього процесу. Сутність понять: «менеджер освіти» (особа, яка професійно здійснює функції педагогічного менеджменту на рівні будь-якої педагогічної системи (від міністра освіти, його заступників, інспекторів відділів освіти і до окремого викладача); «менеджер навчально-пізнавального процесу» - вчитель, вихователь, викладач, педагог, який виступає в професійній ролі суб'єкта системи управління навчально-пізнавальною діяльністю тих, кого він навчає і виховує; «менеджер навчально-виховного процесу» - керівник закладу освіти (директор (ректор), його заступники), який виступає в професійній ролі суб'єкта системи управління навчально-виховною (педагогічною) діяльністю працівників освіти.

Питання 4. Професійний розвиток студентської молоді в освітньому середовищі ВНЗ. Вікові особливості студентської молоді. Створення умов для ефективного навчання студентів. Формування професійної орієнтації у студентів. Професійне зростання юнаків в освітньому середовищі. Період професійної освіти та криза юності (І. Слободчиков). Я-концепція, образ професії та розвиток професійної самосвідомості студентів.

Навчально-методичне забезпечення

Слухачі мають доступ до повнотекстових електронних варіантів методичних вказівок до самостійної роботи. На паперових носіях на кафедрі є методичні вказівки до самостійної роботи.

Рекомендована література, методичне забезпечення та ресурси

Основна література

1. Абульханова-Славская К. А. Стратегия человеческой жизни / К. А. Абульханова-Славская - М. : Наука, 1991. – 342 с.
2. Баева О.В. Основы менеджменту: практикум: навч. посіб-ник / В.О. Баева, Н.І. Новальська, Л.О. Згалт-Лозинська. – К. : Центр навчальної літератури, 2007. – 524 с.
3. Деркач А. А. Акмеология: личностное и профессиональное развитие человека / А. А. Деркач. - М. : Знание, 2000-2002.
4. Климов Е. А. Психология профессионального самоопределения: Учеб. Пособие для студ. высш. пед. учеб. Заведений / Е.А. Климов. – М.: издательский центр «Академия», 2004 – 304с.
5. Мармаза О.І. Менеджмент в освіті: дорожня карта керівника / О.І. Мармаза. –Х.: Видав. група «Основа», 2007. – 448 с.
6. Хекхаузен Х. Мотивация и деятельность / Х. Хекхаузен. - М. : Педагогика, 1986. – 463 с.
7. Шнейдер Л.Б. Профессиональная идентичность: теория, эксперимент, тренинг / Л.Б. Шнейдер. М.: МОДЭК, 2004. – 600 с.

Додаткова література

1. Бодалев А. А. Вершина в развитии взрослого человека: характеристика и условия достижения / А. А. Бодалев. - М. : Знание, 1998. – 387 с.
2. Гусева Н. Д. Акмеология профессиональной деятельности преподавателя высшей школы / Н. Д. Гусева. – М. : Педагогика, 2003. – 320 с.
3. Даниленко Л. І. Менеджмент інновацій в освіті / Лідія Даниленко. – К. : Шк. світ, 2007. – 120 с.
4. Крайг Г. Психология развития / Г.Крайг, Д.Бокум. – СПб.: Питер, 2005. – 940 с.
5. Кузьмина Н. В. Акмеологическая теория повышения качества подготовки специалистов образования / Н. В. Кузьмина. - – М. : Педагогика, 2001. – 238 с.
6. Льюнс Д. Стресс-менеджер / Д. Льюнс ; пер. сангл. – М. : Реол-бук. АСТ, 2000. – 266 с.

Інформаційні ресурси

1. Величко Е. В. Акмеологический подход к профессиональной подготовке будущих педагогов в условиях колледжа [Електронний ресурс] / Е. В. Величко. – Режим доступу: <http://sociosphera.com/publication/journal/2011/167>
2. Освітній менеджмент: Навчальний посібник /За заг. редакцією Л.І.Даниленко, Л.М.Карамушки. - К. : Шкільний світ, 2003. - 400 с. [Електронний ресурс] / Н. В. Кошарна. – Режим доступу: <http://www.uaorpp.com.ua/read/70/>
3. Гаєвська Л. А. Управління освітою: нові пріоритети [Електронний ресурс] / Л. А. Гаєвська // Проблеми та перспективи входження України в Європейський інтелектуальний простір : освітні аспекти // Зб. наук.-експ. мат. / За ред. Н.В. Грицяк. – Київ : НІСД, 2009. – С.73–79. – Режим доступу : <http://www.niss.gov.ua/book/Osvita/index.htm>
4. Даниленко Л. І. Управління інклюзивною школою на засадах менеджменту освітніх інновацій [Електронний ресурс] / Л. І. Даниленко // Інклюзивна школа : особливості організації та управління : навчально-методичний посібник [кол. авторів : А. А. Колупаєва, Ю. М. Найда, Н. З. Софій та ін.]; За заг. ред. Л. І. Даниленко. – Режим доступу : <http://ussf.kiev.ua/index.php?go=Inklus&id=21>

Запитання для самоперевірки

1. Що означає поняття «освітній менеджмент»?
2. Методологічні основи менеджменту в освіті
3. Розкрити сутність циклу менеджмента.
4. Управління діловою кар'єрою менеджера освіти.
5. Менеджмент у професіограмі педагога.
6. Що таке професійне зростання? Назвіть критерії професійного зростання.
7. Особистісне зростання та його критерії?
8. Назвіть основні стадії професійного розвитку.
9. Інтегративні показники професіоналізму в діяльності.
10. Феномен духовного наповнення професії.
11. Рівні, етапи, шаблі професіоналізму?
12. Види і загальні компоненти професійної компетентності.
13. Особливості ділового спілкування.
14. Основні функції керівника, лідера, менеджера.
15. Практична робота:
  - Визначення мети проекту методом побудови «Дерева проблем».
  - Здійснити маркетинговий аналіз стану навчального закладу, з яким пов'язана ваша професійна діяльність.
  - Діагностика спрямованості особистості на управління діловою кар'єрою.
  - Діагностика стилю лідерства.

ТЕМА: НАУКОВО-МЕТОДИЧНИЙ СУПРОВІД РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ ФАХІВЦІВ В УМОВАХ ВІДКРИТОЇ ОСВІТИ

Категорія слухачів: для всіх категорій слухачів за різними моделями навчання.

Розробник: *проф. В.В. Сидоренко*

Зміст теми

1. Анотація.
2. Тематичний план викладу та засвоєння матеріалу.
3. Зміст за підтемами.
4. План тематичної дискусії.
5. Проблемно-пошукові питання для самостійної та індивідуальної роботи

слухача.

6. Комплекс тестових завдань для самоконтролю й самооцінки.
7. Глосарій ключових слів.
8. Рефлексійна анкета.
9. Рекомендована література для самостійної діяльності, поглиблення фахових компетенцій.

Анотація

Актуальність теми визначається цивілізаційно-історичними й освітніми викликами ХХІ століття, зростаючою роллю людиноцентрованої освіти та необхідністю забезпечити її випереджувальне значення, необхідністю підготовки педагога-майстра, акмепрофесіонала, конкурентоздатного на ринку освітніх послуг фахівця.

Теоретичні й практико-зорієнтовані аспекти модуля спрямовано на неперервний розвиток педагогічної майстерності керівних і педагогічних працівників на всіх етапах міжкурсового періоду, зокрема таких складників, як професіоналізм, професійно-педагогічна компетентність, творчість, технологічна культура. Розглядаються критерії і рівні розвитку педагогічної майстерності педагогічних працівників в системі післядипломної освіти. Запропоновано технології вдосконалення педагогічної техніки сучасного педагога, його вербального і невербального професійного іміджу.

Передбачено розроблення програми (акмеограми, індивідуальної освітньої траєкторії, акмеокarti та ін.) неперервного професійного розвитку педагогічних працівників протягом усього життя.

Розроблено проблемно-пошукові запитання і завдання для самостійної та індивідуальної роботи слухача.

Матеріали теми спрямовано на **розвиток освітологічної, методологічної, професійно-педагогічної, дидактичної, андрагогічної, психолого-фасилітативної та ін. компетентностей** педагогічних працівників.

Тему розраховано на 4 години, із яких 2 год. – тематична дискусія, 2 год. – самостійна робота слухача.

Навчальну тему розроблено для керівних і педагогічних кадрів освіти, методичних служб усіх рівнів, організаторів системи післядипломної педагогічної освіти, слухачів курсів підвищення кваліфікації педагогічних працівників на організаційно-мотиваційному й підсумково-звіттовому етапах курсової підготовки за різними моделями навчання.

Тематичний план викладу та засвоєння матеріалу

№ з/п	Тематичний план	Форми заняття, кількість годин			
		Лекції	Тематична дискусія	Самостійна робота	Разом
	Підтема 1. Педагогічна майстерність як інноваційна технологія професійно-педагогічної дії в умовах відкритої освіти	–	2	2	4
	Підтема 2. Науково-методичний супровід розвитку педагогічної майстерності в умовах неперервної освіти: інноваційні шляхи і технології				
	Разом		2	2	4

Зміст за підтемами

ПІДТЕМА 1. Педагогічна майстерність як інноваційна технологія професійно-педагогічної дії в умовах відкритої освіти.

ПІДТЕМА 2. Науково-методичний супровід розвитку педагогічної майстерності: інноваційні шляхи і технології.

План тематичної дискусії

Проблеми для тематичної дискусії:

1. Як Ви вважаєте, чи можна вважати компетентного, знаючого, гуманного педагога майстром своєї справи? На Вашу думку, які ще характеристики необхідні для досягнення педагогічної майстерності?
2. Чи завжди педагогічний стаж і педагогічний досвід є показниками педагогічної майстерності? З'ясуйте умови такого співвідношення на прикладах з власної професійно-педагогічної діяльності.
3. Які фактори сприяють Вашому професійному самовдосконаленню, творчому саморозвитку і самореалізації? Назвіть окремо ті, що залежать тільки від Вас (*внутрішні фактори*), і ті, що зумовлені Вашим соціально-професійним оточенням (*зовнішні фактори*).
4. Чи можна ототожнювати поняття «науково-методичний супровід» і «науково-методичне забезпечення» розвитку педагогічної майстерності? У чому, на Ваш погляд, полягає специфіка науково-методичного супроводу професійного розвитку педагога в нових соціокультурних умовах?
5. Які методологічні підходи мають бути підґрунтям до організації розвитку педагогічної майстерності протягом життя?
6. Визначте завдання і функції методичних служб як науково-методичних осередків освітнього простору районів і міст в організації розвитку педагогічної майстерності в умовах неперервної освіти.
7. Які традиційні та інноваційні технології науково-методичного супроводу неперервного розвитку педагогічної майстерності протягом міжкурсового періоду Ви використовуєте в професійно-педагогічній діяльності?
8. Застосовуючи матеріали щодо комунікативної майстерності, стилів спілкування педагога з дітьми, проаналізувати педагогічні ситуації (за бажанням слухачів, можливе рольове розігрування ситуацій із залученням експертної оцінки колег).

КСЗ № 1

Визначте комунікативно-навчальний стиль педагогічного працівника. Чи були у Вас подібні комунікативні бар'єри (конфліктні ситуації)? Спрогнозуйте власну поведінкову стратегію:

- а) за таку некоректну поведінку відправила(в) до директора (представника адміністрації) навчального закладу;
- б) вигнала(в) з класу;
- в) викликала(в) батьків хлопця;
- г) спробувала(в) з'ясувати причини такої поведінки дитини;
- г) попросила(в) однокласників оцінити поведінку хлопця;
- д) не звернула(в) уваги;
- е) переключила(в) увагу учнів на інші моменти освітнього процесу;
- є) запропонувала(в) власне бачення розв'язання конфліктної ситуації.

Продемонструйте свій варіант розв'язання конфлікту; змодельуйте можливі приклади комунікативної атаки, в якому моменті ситуація може розвиватись неефективно, де вчителів слід, спираючись на принципи педагогічного такту, змінити хід подій, залучити школяра до ефективної взаємодії, передбачити його реакцію на шляху до вирішення проблеми.

«Це трапилось на останньому уроці. Ганна Василівна роздавала учням зошити з домашнім завданням з російської мови. «Бурма!» – викликала вона. Коли хлопчина підійшов до столу, учителька простягла йому зошит. – Ти, Бурма, соромився б подати таку роботу, – сказала вона. – Брудно, неохайно й до того ж кілька помилок. Ганна Василівна й зараз пам'ятає вираз школяревого обличчя, коли він розгорнув зошит і побачив двійку. Кров хлинула йому в обличчя, почервоніли навіть кінчики вух. Школяр спідлоба кинув на вчительку швидкий погляд і враз розірвав зошита надвоє...» (Донченко О.В. *Розірваний зошит // Донченко О.В. Золота медаль: Твори. – К., 2014. – С. 430*).

КСЗ № 2

Пропонуємо уривок із творчої лабораторії педагогічного працівника. Проаналізуйте ППДС. Назвіть принципи й методи навчання, застосовані педагогом.

«...моє поле – школа, клас, діти. А я – сівач, котрий засіває ниву добірним зерном слова правди, добра, людяності. ...До сьогодні питаю себе: «У чому секрет педагогічної майстерності?» Мабуть, у всьому: як ти, вчителю, увійдеш до класу, як глянеш на дітей, чи не побачать вони часом журби у твоїх очах... Завжди намагаюся в 5-му класі бути п'ятикласницею, а в 11-му – сімнадцятилітньою. Тоді зникає бар'єр відчуженості й легше працювати... На кожному уроці намагаюся створити умови для активного самовираження, саморозкриття і самоствердження учня як творчої особистості... Перед вивченням кожної теми обмірковую, як разом з учнями найефективніше проводити урок... Для прикладу візьмемо тему «Рідна мова». Перший учень декламує строфу будь-якого поета про мову й естафетну паличку передає іншому... Коли учень не може пригадати авторської поезії, дозволяю скласти (але без затримки) свою. Для індивідуальних робіт з учнями зі слабкими творчими задатками практикую картки, де наводжу схеми відповіді, а учень самостійно доопрацьовує і завершує її...» (Капелюх Г. *Щоб творчий вогник не погас // Дивослово. – 2014. – № 6. – С. 24-26*).

КСЗ № 3

Якої помилки, на Ваш погляд, припустився педагог? Які компетенції набули низького рівня сформованості? Дайте поради-рекомендації щодо планування його подальшої діяльності, аргументуючи прикладами з власного перспективного досвіду.

«...я писала величезні списки про те, що маю зробити на уроці. Мені здавалося, що маленьких завдань треба назбирати якомога більше. Про всяк випадок: раптом діти швидко все зроблять, а до дзвоника ще п'ять хвилин, і – о жах! – мені нічого буде їм запропонувати. Проте жодного разу не було, щоб ми закінчили до дзвоника. ...Діти не встигали зробити навіть третину моїх завдань. ...Які плани? Які дзвоники? Які списки? Який початок уроку і який може бути кінець? Ось цим вашим списком – та по голові дитині. Так?.. Одне речення можна писати п'ять – шість уроків. Але ж справа не в цьому, а в тому, як розвивається сюжет, яким буде плін життя...» (З роздумів учителів // *Завуч. – 2014. – № 3 (45). – С. 11*).

9. Які навчально-методичні матеріали супроводжують Ваш професійний розвиток протягом усього міжкурсового періоду?

10. Які форми, технології науково-методичної роботи є дієвими, продуктивними у Вашій професійно-педагогічній діяльності для розвитку педагогічної майстерності протягом життя?

Критерії оцінювання участі слухачів у тематичній дискусії

Критерії оцінювання тематичної дискусії	Кількість балів
Повнота відповідей на запропоновані запитання	1
Зв'язок відповідей, наданих прикладів із власним компетентнісним досвідом	1
Уміння творчо адаптувати матеріали модуля змісту роботи	0,5
Уміння вести конструктивний діалог	1

Відповіді на зауваження, запитання, пропозиції лектора, колег	0,5
Активність слухача, творча позиція, самостійність	1
УСЬОГО	5 балів

**Проблемно-пошукові питання для самостійної
та індивідуальної роботи слухача**

1. Які, на Вашу думку, нові функції і ролі виконує педагогічний працівник в нових соціокультурних умовах порівняно із традиційною парадигмою, якими новими компетенціями має володіти?
2. У кожного педагога в професійно-педагогічній діяльності виявляються індивідуальні складності й труднощі. Спробуйте сформулювати їх для себе і проаналізувати їх можливі причини (якщо у Вас немає досвіду практичної діяльності, зробіть спробу спрогнозувати складності і труднощі, які очікують вас на педагогічній ниві, враховуючи свої індивідуальні особливості).
3. Змодельуйте **програму науково-методичного супроводу неперервного розвитку педагогів в міжкурсовий період**, назвавши інноваційні ролі і функції методичної служби, спланувавши форми роботи і методи, які забезпечуватимуть підвищення професійного рівня педагогічних працівників, реалізацію завдань міжурсового періоду.

**Програма науково-методичного супроводу
неперервного розвитку педагога в міжкурсовий період**

Роль і функції методичної служби в організації розвитку педагогічної майстерності	Форми роботи з педагогічними працівниками в міжкурсовий період			
	Пропедевтичний етап	Власне курсовий		Післякурсний етап
		очний	дистанційний	

4. Заповніть анкету «Оцінка реалізації потреб педагога в професійному в розвитку й саморозвитку». Опрацюйте результати, плануючи подальші кроки професійного розвитку на всіх етапах міжкурсового періоду.

**«Оцінка реалізації потреб педагогічного працівника
в розвитку й саморозвитку»**

Шановні колеги!

Відповідаючи на питання анкети, поставте, будь ласка, бали, що відповідають Вашій думці:

- 5** – якщо дане твердження повністю відповідає дійсності
4 – скоріше відповідає, ніж ні
3 – і так, і ні
2 – скоріше не відповідає
1 – не відповідає

	Перелік професійних знань, умінь і настанов, ціннісних орієнтирів педагогічного працівника	Оцінна шкала				
		1»	2»	3»	4»	5»
1.	Я прагну вивчити себе					
2.	Я залишаю час для розвитку, як би не був (була) завантажений(а) справами					

3.	Перешкоди, які виникають у професійній діяльності, стимулюють мою активність					
4.	Я шукаю зворотний зв'язок із суб'єктами навчального процесу, оскільки це допомагає пізнати й оцінити себе					
5.	Я аналізую свою діяльність, виділяючи для цього спеціальний час					
6.	Я аналізую свої почуття і досвід					
7.	Я багато читаю					
8.	Я широко дискутую з питань, що мене цікавлять					
9.	Я вірю у свої можливості					
10.	Я прагну бути більш відкритою людиною					
11.	Я усвідомлюю той вплив, що справляють на мене учні, колеги, батьки, адміністрація					
12.	Я керую своїм професійним розвитком і одержую позитивні результати					
13.	Я одержую задоволення від освоєння нового					
14.	Відповідальність не лякає мене					
15.	Я позитивно ставлюсь щодо просування по службі					

Підрахуйте суму балів.

Від 55 балів і більше – Ви активно реалізуєте потреби у саморозвитку і самореалізації. Так тримати!

Від 36 до 54 балів – у Вас відсутня сформована система у саморозвитку і самореалізації. Під лежачий камінь вода не тече! Почніть із найпростішого: проаналізуйте, що заважає Вам рухатись вперед, що залежить від Вас, а що від колег, адміністрації. Продумайте, як нейтралізувати ці бар'єри у своїй професійній діяльності. Заплануйте конкретні шляхи, що допоможуть побачити динаміку зростання Вашої педагогічної майстерності: відвідайте майстер-клас колеги, критично проаналізуйте власну професійно-педагогічну діяльність, оберіть пролонговану інноваційну модель курсової підготовки.

Від 15 до 35 балів – Ви перебуваєте в стадії зупиненого саморозвитку. Згадайте загальновідоме: «Учитель живе доти, доки він вчиться». Спробуйте виявити ті бар'єри, які заважають Вам саморозвиватись і самореалізовуватись. Дайте відповідь на запитання, чому у Вас настає педагогічне старіння? Зробіть перший крок: проведіть за новою формою, освітньою технологією виберіть інноваційну методичну тему, актуальну попрацюйте над плануванням розвитку самоосвітньої, методичної, комунікативної компетентності. Усе залежить тільки від Вас і Вашого бажання не зупинятися на досягнутому, А РУХАТИСЬ ТІЛЬКИ ВПЕРЕД.

6. назвіть вашу методичну тему, над якою ви працюєте в міжкурсовий період. чим вона **актуальна** для навчального закладу (методичного кабінету (центру), в якому ви працюєте? відповідно до вашої методичної теми змодельовати **програму розвитку педагогічної майстерності в міжкурсовий період**. сплануйте відповідно до вашої методичної теми форми роботи і методи, які забезпечуватимуть підвищення професійно-особистісного рівня, якості і результативності навчального процесу. заповніть таблицю (тільки другу колонку).

Програма розвитку педагогічної майстерності педагога в міжкурсовий період
МЕТОДИЧНА ТЕМА: „

№ п/п	Перелік форм і методів роботи в міжкурсовий період	I РІК	II РІК	III РІК	IV РІК	V РІК

	Оцінювання діяльності за роками	Оцінка діяльності		Самооцінка		Оцінка діяльності		Самооцінка		Оцінка діяльності		Самооцінка	
		Оцінка	Самооцінка	Оцінка	Самооцінка	Оцінка	Самооцінка	Оцінка	Самооцінка	Оцінка	Самооцінка	Оцінка	Самооцінка
I.	МОТИВАЦІЙНО-ПЛАНУВАЛЬНА ТА САМООСВІТНЯ ДІЯЛЬНІСТЬ												
1.													
2.													
3.													
II.	ДОСЛІДНИЦЬКО-ПОШУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ												
III.	ПРАКТИЧНО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ДІЯЛЬНІСТЬ												
IV.	КООПЕРАТИВНА ТВОРЧА ДІЯЛЬНІСТЬ												
V.	УЧАСТЬ У МЕТОДИЧНІЙ РОБОТІ												
VI.	КОНТРОЛЬНО-ОЦІНЮВАЛЬНА ДІЯЛЬНІСТЬ												

Комплекс тестових завдань для самоконтролю й самооцінки

1. Чи вірним є твердження, що рівень засвоєння навчального матеріалу безпосередньо залежить від обраних і використовуваних педагогом методів:

A)		Так
B)		Ні

2. Зазначте основні ролі, що виконує сучасний педагог:

A)		Фасилітатор
B)		Управлінець
B)		Наставник
Г)		Дослідник
Г)		Керівник освітнього процесу

3. Із поданого переліку оберіть шляхи, що сприятимуть розвитку педагогічної майстерності:

A)		Аналіз відкритих уроків, позакласних заходів
B)		Наставництво
B)		Проведення уроків і позакласних заходів
Г)		Самоосвітня діяльність
Г)		Курси підвищення кваліфікації
Д)		Стан здоров'я
E)		Рівень суб'єктного досвіду учнів, володіння ними певними компетентностями

4. Єдність знань, умінь і відношень у процесі професійної діяльності, спосіб досягнення мети, що визначаються вимогами посади, ситуації, конкретними професійними завданнями та цілями навчального закладу – це:

А)		Компетентність
Б)		Компетенція
В)		Педагогічна майстерність
Г)		Педагогічний досвід
Ґ)		Стиль педагогічної діяльності
Д)		Комунікативна стратегія

5. Систематична й цілеспрямована діяльність педагога, спроектована на розширення й поглиблення знань, умінь, визначення установок, підвищення рівня певних складових професійної компетентності – це:

А)		Самоосвіта
Б)		Самоактуалізація
В)		Самоустановка
Г)		Цілепокладання
Ґ)		Прогнозування

6. Назвіть інноваційні компетентісно зорієнтовані технології:

А)		Пояснювально-ілюстративна технологія
Б)		Технології особистісно зорієнтованого навчання
В)		Модульно-рейтингова технологія навчання
Г)		Диференційоване навчання
Ґ)		Технологія групової навчальної діяльності
Д)		Програмована технологія навчання

7. Оберіть обов'язкові елементи педагогічної майстерності педагогічного працівника:

А)		Гуманістична спрямованість освітнього процесу
Б)		Педагогічна техніка
В)		Професійна мобільність
Г)		Любов до дітей, своєї професії
Ґ)		Педагогічна ситуація

8. Педагогічний напрямок, за якого в центрі уваги є особистість, вироблення відповідних технологій і методів навчання, спрямованих на індивідуальну траєкторію розвитку дитини, вироблення вмінь, навичок, установок, ставлення як до суб'єкта виховної взаємодії:

А)		Креативний
Б)		Антропологічний
В)		Культурологічний
Г)		Соціологічний
Ґ)		Особистісно зорієнтований

9. Виберіть різновид професійної компетентності, що включає вміння педагога прогнозувати хід педагогічного процесу, конструювати траєкторію і здійснювати індивідуальний розвиток суб'єктів освітнього процесу, передбачати розвиток, динаміку.

А)		Соціальна
Б)		Рефлексивно-аналітична
В)		Аутопсихологічна
Ґ)		Комунікативно-ситуативна

10. Зовнішніми бар'єрами для формування та вдосконалення рівня педагогічної майстерності, розвитку креативних якостей є:

А)		Низький соціальний статус педагогічної професії
Б)		Стихийне, неусвідомлене професійне становлення вчителя
В)		Низький професійний рівень учителя, недостатні знання з педагогіки,

	психології, методики предмета, інноваційних форм і методів роботи
Г)	Акцент на нормативно-регламентованому компоненті методичної діяльності, ігнорування інноваційного
Г)	Відсутність методичної підтримки з боку керівництва

Глосарій ключових слів

❖ **Акме-синергетичне моделювання (конструювання еталона)** – метод, який використовується для визначення стратегії життя, поведінки та формування педагогічної майстерності в системі післядипломної педагогічної освіти. Причому педагог досліджується у функційному стані, що неперервно змінюється, розвивається, удосконалюється. Моделювання є методом пізнання, невід’ємною складовою цілеспрямованої діяльності, складається із процесу створення, дослідження і використання моделей і розглядається як педагогічне відтворення суб’єктів освіти за допомогою реальних (фізичних) або ідеальних (логічних, математичних) моделей.

❖ **Досвід** – відображення в людській свідомості об’єктивного світу, що базується на сприйманні довкілля.

❖ **Індивідуальна освітня траєкторія (ІОТ)** – це специфічна інновація в системі післядипломної педагогічної освіти, що передбачає особливо організований диференційований акмеологічний освітній простір з орієнтацією на пошук і засвоєння педагогом індивідуальних освітніх проектів (програм) розвитку педагогічної майстерності, підвищення кваліфікації за варіативними та інваріативними кредитними (змістовими) модулями, блоками тощо частково чи повністю самостійного, прискореного чи пролонгованого навчання.

❖ **Мобільність професійна** – можливість і здатність педагога успішно переключатися на інший вид професійно-педагогічної діяльності. Професійна мобільність передбачає володіння системою узагальнених професійних прийомів, уміння ефективно їх застосовувати для виконання будь-яких завдань у суміжних галузях.

❖ **Мотивація** – система мотивів або стимулів, яка спонукає людину до конкретних форм діяльності або поведінки. Мотивами можуть виступати уявлення й ідеї, почуття й переживання, що виражають матеріальні й духовні потреби людини. Одна й та сама діяльність може здійснюватись за різних мотивів.

❖ **Науково-методичний супровід** – педагогічна технологія, що полягає у створенні диференційованого акмеологічного освітнього простору, в якому відбувається професійна взаємодія рівноправних партнерів на принципах людиноцентризму, гуманізму, фасилітативності, індивідуалізації, здійснюється неперервний розвиток педагогічної майстерності за індивідуальною освітньою траєкторією протягом усього життя.

❖ **Неперервна освіта, або освіта протягом усього життя (lifelong education), продовжена освіта (continuing education)** – процес, що охоплює базову і післядипломну освіту, остання включає навчальну (самоосвіта, курси підвищення кваліфікації, виконання міжкурсних завдань тощо) і практичну діяльність педагога.

❖ **Педагогічна дія** – а) елемент професійно-педагогічної діяльності; б) педагогічно доцільний, спланований чи імпровізований учинок педагога, що спричиняє зміну педагогічної ситуації або особистісні зміни.

❖ **Педагогічний досвід** – це сукупність засвоєних, практично виважених знань, прийомів і навичок педагогічної діяльності, що динамізують дидактичний процес і дають педагогу можливість обирати найбільш оптимально-результативні форми й методи залежно від мети, завдань, установок навчального процесу, формують індивідуальний педагогічний почерк, визначають творчий портрет педагогічного працівника.

❖ **Педагогічна майстерність** – це комплекс властивостей особистості, що забезпечує самоорганізацію високого рівня професійної діяльності на рефлексивній основі. **Майстерність** можна розглядати як найвищий рівень пед. д-ті (якщо ми характеризуємо якість результату)

або як вияв творчої активності особистості педагога (психологічний механізм успішної діяльності).

❖ **Професіоналізм** (від лат. *profession* – професія < *profiteer* – оголошую своєю справою) – інтегральна характеристика професійно-педагогічної діяльності, сформована в системі післядипломної педагогічної освіти (у процесі навчання на курсах підвищення кваліфікації, участі у заходах міжтестастійного циклу, самоосвітньої і практичної роботи), що полягає у здатності педагога компетентно, кваліфіковано, продуктивно-творчо здійснювати метадіяльність відповідно до стратегічних завдань, на рівні світових і вітчизняних професійних стандартів. Педагогічний професіоналізм має складну ієрархічну структуру, що включає діяльнісний, індивідуально-особистісний і акме-орієнтований рівні.

❖ **Професіоналізм діяльності** – якісна характеристика суб'єкта праці, що відображає високу професійну кваліфікацію і компетентність (інтегративного особистісного ресурсу), різноманітність ефективних професійних навичок і вмінь, у тому числі тих, які ґрунтуються на творчих рішеннях, володіння сучасними алгоритмами і способами вирішення професійних завдань, що дозволяє здійснювати професійно-педагогічну діяльність із високою і стабільною продуктивністю (Л.В. Абдаліна, Н.В. Гузій, А.О. Деркач, В.Г. Зазикін, Н.І. Клокар, Н.В. Кузьміна, Н.В. Кухарев, С.С. Пальчевський тощо). Про професіоналізм діяльності свідчить постійно поповнювальна і збагачувальна система знань, умінь, навичок, розширення діапазону професійних завдань, зростання ефективності професійно-педагогічної діяльності, що набуває продуктивно-перетворювального, творчого характеру. Це лише один із аспектів (інший – професіоналізм особистості) досягнення професійних вершин у цілісному розвитку педагога в системі післядипломної педагогічної освіти.

❖ **Професіоналізм особистості** – якісна характеристика суб'єкта праці, яка засвідчує високий рівень професійно важливих та особистісно-ділових якостей, акмеологічних варіантів, зокрема креативності, суб'єктності як вияву активності у професійно-педагогічній діяльності, автентичного характеру спрямованості особистості, мотиваційної сфери і ціннісних орієнтацій, зорієнтованих на прогресивний розвиток фахівця (Л.В. Абдаліна, Н.В. Гузій, А.О. Деркач, В.Г. Зазикін, Н.І. Клокар, С.С. Пальчевський та ін.). Про професіоналізм особистості йдеться тоді, коли розглядається здатність суб'єкта діяльності гнучко, творчо, мобільно застосовувати особистісні ресурси, зокрема професійно важливі (увага, пам'ять, терплячість тощо) та особистісно-ділові якості (організованість, відповідальність, ініціативність, креативність тощо.) для успішного вирішення професійних завдань.

❖ **Розвиток педагогічної майстерності** – цілеспрямований, пролонгований і поетапний процес фахового становлення та самореалізації педагога в системі післядипломної педагогічної освіти, що характеризується неперервністю, системністю, динамізмом, циклічністю, синергізмом і передбачає ефективний науково-методичний і акметехнологічний супровід за індивідуальною освітньою траєкторією з урахуванням наявного професійного досвіду, освітнього рівня, навчальних потреб, мотиваційних детермінантів тощо.

❖ **Траєкторія професійного розвитку** – це окреслення перспективи формування й подальшого професійного зростання педагога, напрямів, засобів, форм підвищення кваліфікації, прогнозування ймовірних ризиків на цьому шляху та засобів їх подолання.

❖ **Шлях професійного розвитку** передбачає поступове, поетапне й не завжди лінійне професійне зростання від педагога-репродуктора до майстра, інноватора.

❖ **Синергетика** - термін походить від грецького «*synergeia*» – «співдружність», «співробітництво», що виражає ідею погодженості, взаємодії частин при розгляді структури як єдиного цілого. У словнику сучасної західної філософії термін «синергетика» розкривається як міждисциплінарний напрям наукових досліджень, що виник на початку 70-х рр. ХХ ст. та має за головне своє завдання пізнання загальних закономірностей і принципів, які лежать в основі процесів самоорганізації в системах самої різної природи: фізичних, хімічних, біологічних, технічних, економічних, соціальних тощо. У "Великому енциклопедичному словнику «синергетика» визначається як науковий напрям, що вивчає зв'язки між елементами структури (підсистемами), що утворюються у відкритих системах завдяки інтенсивному (потоківому)

обміні речовиною й енергією з навколишнім середовищем у невірноважених умовах. У таких системах спостерігається погоджена поведінка підсистем, у результаті чого зростає ступінь їх упорядкованості, тобто зменшується ентропія. У філософському словнику зазначається, що синергетика – сучасна теорія самоорганізації, нове світобачення, що пов'язується з дослідженням феноменів самоорганізації, нелінійності, невірноваженості, глобальної еволюції, з вивченням процесів становлення «порядку через хаос» (І. Пригожин), біфуркаційних змін, незворотності часу, нестійкості як основної характеристики процесів еволюції. Отже, синергетика – це наука, що вивчає явища "синергізму", який постає комбінованою дією компонентів системи, що самоорганізується; це наукова концепція цілісного сприйняття світу та його окремих систем, науково-філософський принцип, що розглядає Всесвіт, природу і суспільство як комплексну систему, що самоорганізується й підпорядковується єдиним закономірностям, розкритим синергетикою.

Рефлексійна анкета

1. Які нові знання, уміння, компетенції Ви отримали, поглибили, удосконалили?
2. В якій сфері професійно-педагогічної діяльності Ви зможете їх використовувати?
3. З якими труднощами зіткнулись під час опрацювання матеріалів навчального модуля?

Рекомендована література для самостійної діяльності, поглиблення фахових компетенцій

1. Деркач А.А. Акмеологические основы развития профессионализма / Анатолий Алексеевич Деркач. – М.: Моск. психолого-соц. ин-т; Воронеж: МОДЭК, 2004. – 752 с.
2. Деркач А.А. Педагогическое мастерство тренера / Анатолий Алексеевич Деркач, Анатолий Анатольевич Исаев / Предисл. Н.В. Кузьминой, А.Ц. Пуни, А.В. Тарасова. – М.: Физкультура и спорт, 1981. – 375 с.
3. Завалевський Ю. Формування вчителя як конкурентноспроможного фахівця за умов модернізації освітньої галузі України [Текст] / Ю.Завалевський / Нова педагогічна думка: науково-методичний журнал // Матеріали Всеукраїнської конференції «Підготовка вчителя як конкурентноспроможного фахівця в умовах модернізації освіти в Україні». – Рівне: РОППО. – 2008. – № 4. – С. 70-75.
4. Калашникова С.А. Навчання дорослих на основі компетентнісно-орієнтованого підходу [Текст] : навчально-методичні матеріали / С.А. Калашнікова – К., 2008. – 57 с.
5. Клокар Н. Андрагогічна модель підвищення кваліфікації педагогів на засадах диференційованого підходу [Текст] / Н. Клокар // Післядипломна освіта в Україні. – 2008. – № 2. – С. 23-28.
6. Кузьмина Н.В. Акмеология качества профессиональной деятельности специалиста / Н.В. Кузьмина, С.Д. Пожарский, Л.Е. Паутова. – СПб.–Коломна-Рязань, 2008. – 376 с.
7. Кузьмина Н.В. Психологическая структура деятельности учителя (Тексты лекций) / Нина Васильевна Кузьмина, Николай Васильевич Кухарев. – Гомель: Гомельский гос. ун-т, 1976. – 57 с.
8. Маркова А.К. Акме в профессиональном развитии человека / Аэлита Капитоновна Маркова / Акмеология : учебник. Изд. 2-е, перераб. / Под общ. ред. А.А. Деркача. – М.: Изд-во РАГС, 2006. – С. 294-305.
9. Олійник В.В. Наукові основи управління підвищенням кваліфікації педагогічних працівників профтехосвіти : монографія / Віктор Васильович Олійник. – К.: Міленіум, 2003. – 594 с.
10. Олійник В.В. Освіта впродовж життя: як і чому вчити дорослих? [Електронний ресурс] / Віктор Васильович Олійник. – Режим доступу: [www. URL: http://www.apsu.org.ua/ua/information/press/956784](http://www.apsu.org.ua/ua/information/press/956784).
11. Олійник В.В. Теоретико-методологічні засади управління підвищенням кваліфікації педагогічних працівників профтехосвіти: автореф. дис... д-ра. пед. наук: 13.00.01 / Віктор Васильович Олійник; Київ. нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова. – К., 2004. – 45 с.

12. Палтышев Н.Н. Секреты педагогического мастерства / Николай Николаевич Палтышев // Директор школы : наук.-метод. журнал. – 2000. – № 8. – С. 104-110.
13. Сидоренко В.В. Акмеограма як засіб самооцінювання й професійного саморозвитку педагогічних працівників протягом міжатастаційного циклу / В. Сидоренко // матеріали Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції «Особливості впровадження Національної рамки кваліфікацій у післядипломну освіту»: зб. наук. праць за матеріалами Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції 26 листопада. 2015 р., м. Харків / за заг. ред. Л.Д. Покроєвої, Т.В. Дрожжиної, М.Є. Смирнкової. – Харків: Харківська академія неперервної освіти, 2015. – С. 9-13.
14. Сидоренко В. Науково-методична діяльність педагогічних працівників у системі післядипломної освіти / В.В. Сидоренко // Школа. – 2012. – № 7(79) – липень. – С. 15-17.
15. Сидоренко В. Науково-методичний сервіс для розвитку педагогічної майстерності / В.В. Сидоренко // Методист. – 2012. – № 11. – листопад. – С. 34-39.
16. Сидоренко В.В. Педагогічна майстерність учителя української мови і літератури в системі післядипломної освіти : акме-синергетичний аспект : термінологічний словник-довідник / автор-укладач В.В. Сидоренко. – Донецьк: Каштан, 2013. – 100 с.
17. Сидоренко В.В. Розвиток педагогічної майстерності вчителя української мови і літератури в системі післядипломної освіти : монографія / В.В. Сидоренко. – Донецьк: Каштан, 2012. – 492 с.
18. Сидоренко В.В. Феномен педагогічної майстерності вчителя в концептуальних вимірах творчої спадщини В.О. Сухомлинського / В.В. Сидоренко // Рідна школа. – 2012. – № 7(991). – липень. – С. 39-43.
19. Сидоренко В.В. Феноменологія педагогічної майстерності вчителя-словесника / В.В. Сидоренко / Педагогічна творчість, майстерність, професіоналізм у системі підготовки освітянських кадрів: здобутки, пошуки, перспективи : монографія / кер. авт. кол. Н.В. Гузій; Мін-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т імені М.П. Драгоманова. – К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2015. – С. 156-199.
20. Сорочан Т. Місія та функції андрагогіки у системі післядипломної педагогічної освіти / Тамара Михайлівна Сорочан // Післядипломна освіта в Україні : міжгалуз. наук.-освітній журнал. – 2012. – № 2(21). – грудень. – С. 92-96.
21. Сорочан Т.М. Підготовка керівників шкіл до управлінської діяльності : теорія та практика : монографія / Тамара Михайлівна Сорочан. – Луганськ: Знання, 2005. – 384 с.
22. Сорочан Т. Післядипломна педагогічна освіта у добу змін (регіональний аспект) / Тамара Михайлівна Сорочан // Освіта на Луганщині : наук.-метод. журнал. – 2009. – № 1(30). – С. 10-17.
23. Сорочан Т. Регіональна післядипломна педагогічна освіта : пошук нових стратегій і моделей розвитку / Тамара Михайлівна Сорочан // Післядипломна освіта в Україні: міжгалуз. наук.-освітній журнал. – 2008. – грудень. – С. 11-14.
24. Субетто А.И. Сочинения. Ноосферизм. Том четвёртый. Кн. 2. Ноосферное или Неклассическое человековедение : поиск оснований [Текст] / Александр Иванович Субетто / Под ред. Л.А. Зеленова. – СПб. – Кострома: КГУ им. Н.А. Некрасова, 2006. – 1000 с.
25. Хозяинов Г.И. Педагогическое мастерство преподавателя : метод. пособ. [Текст] / Геннадий Иванович Хозяинов. – М.: Высш. шк., 1988. – 168 с.
26. Харламов И.Ф. О педагогическом мастерстве, творчестве и новаторстве / И.Ф. Харламов // Педагогика. – 1992. – № 5-6. – С. 11-15.
27. Як стати майстерним педагогом [Текст] : навчально-методичний посібник / за ред. Л.І. Даниленко. – К.: ТОВ «Етіс плюс», 2007. – 184 с.
28. Sydorenko V.V. Zasady naukowo-metodyczne rozwoju mistrzostwa pedagogicznego nauczyciela języka ukraińskiego i literatury w wykształceniu podyplomowym / V.V. Sydorenko // Nauka i Studia : Sp. z o.o.: pedagogiczne nauki. – 2013. – № 15(83) – P. 55-59.
29. What Teachers Should Know and Be Able to Do : report of NBPTS. – National Board for Professional Teaching Standards, 2002. – 22 p.

30. White R. Motivation reconsidered : the concept of competence / R. White // Psychological review. – 1959. – № 66. – P. 297-333.

ТЕМА: МЕТОДИЧНИЙ СУПРОВІД ФОРМАЛЬНОЇ, НЕФОРМАЛЬНОЇ ТА ІНФОРМАЛЬНОЇ ОСВІТИ ПЕДАГОГА

Категорія слухачів: *для всіх категорій слухачів*

Розробник: *доц. Л.Т. Ніколенко*

План тематичної дискусії

1. Актуальність розвитку формальної, неформальної та інформальної освіти.
2. Перспективність та неоднозначність освіти дорослих: дослідження психології дорослих; ефективність навчання дорослих.
3. Зміст неперервної освіти.
4. Форми освіти дорослих, визнані ЮНЕСКО.
5. Поняття «освіта дорослих», «формальна освіта», «неформальна освіта», «інформальна освіта».
6. Групи країн, у яких розвинута неформальна та інформальна освіта.
7. Форми освіти в Україні.
8. Спонукальні чинники розвитку неформальної та інформальної освіти.
9. Основні характеристики неформальної та інформальної освіти.
10. Порівняння структур формальної, неформальної та інформальної освіти.
11. Ознаки неформальної та інформальної освіти.
12. Порівняння змісту формальної, неформальної та інформальної освіти.
13. Використання соціальних мереж для розвитку індивідуальності педагога у формальній та неформальній освіті.
14. Соціальні мережі, які сприяють розвитку неформальної та інформальної освіти.

Самостійна робота слухачів

Запитання до теми:

1. Яка організація освіти в Україні?
2. Назвіть форми освіти дорослих в Україні?
3. Як ви розумієте поняття «не/інформальна освіта»?
4. Назвіть спонукальні чинники розвитку не/інформальної освіти в Україні.
5. Які основні ознаки не/інформальної освіти?
6. Які принципи неформальної освіти.
7. Які соціальні мережі не/інформальної освіти, які сприяють розвитку індивідуальності педагога.
8. Які ознаки формальної, не/інформальної освіти?
9. Розробити презентацію на тему: Розвиток індивідуальності засобами неформальної освіти.

Комплекс тестових (практичних) завдань для самоконтролю

Завдання 1.

Напишіть наукове есе на тему «Форми неформальної освіти».

Завдання 2.

Визначте принципи неформальної освіти.

Завдання 3. Опишіть соціальні мережі, які сприяють неформальній та інформальній освіті.

Завдання 4. Визначте чинники, які сприяють розвитку неформальної та інформальної освіти.

Завдання 5. Порівняйте формальну, неформальну та інформальну освіти.

Завдання 6. Дослідити, які форми освіти дорослих актуальні у вашому районі.

Рекомендована література

1. Громкова М.Т. Андрагогика: теория и практика образования взрослых: учеб.пособ. / М.Т.Громкова. – М.: Юнити-Дана, 2005. – 495 с.
2. Деркач Ю. Неформальна освіта як умова неперервного навчання молоді // Вісник Львівського університету. Серія педагогічна. – 2008. – Вип. 23. – С.17-22.
3. Десятов Т.М. Тенденції розвитку неперервної освіти в країнах Східної Європи (друга половина ХХ століття) : дис. ...доктора пед. наук : 13.00.01 / Десятов Тимофій Михайлович. – К., 2006. – 431 с.
4. Європейські програми Болгарії [Електронний ресурс] // www.paideiafoundation.org.
5. Зінченко С. Психологічні особливості неформальної освіти дорослих [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/OD/2009_1/09ZSVNOD.pdf. – Загол. з екрану. – Мова укр.
6. Карпенко М. Освіта протягом життя: світовий досвід і українська практика / Карпенко М. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/252/>. – Загол. з екрану. – Мова укр.
7. Мельниченко Н.О. Законодавче регулювання формальної, неформальної та позаформальної освіти у деяких країнах-членах ЄС // Н.О.Мельниченко // Митна справа. – № 2 (74). – Частина 2. – 2011. – С.158-162.
8. Меморандум неперервного образования Европейского Союза [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.znanie.org/jornal/n2_01/mem_nepr_obraz.html. – Загол. з екрану. – Мова рос.
9. Наumenko P.A. Позашкільна освіта в Україні та країнах Європи: порівняльний аспект // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/dutp/2006-2/txts/GALUZEVE%5C06nraera.pdf>. – Загол. з екрану. – Мова укр.
10. Неперервна професійна освіта у документах європейського Союзу: посіб. / Сисоева С.О., Заскалета С.Г. – М.: „Миколаївська обласна друкарня” 2009. – 275 с.
11. Овчаренко С.Г. Неформальна освіта – необхідний елемент сучасної освітньої системи [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dialog.lviv.ua/files/champions-final-conference.pdf>. – Загол. з екрану. – Мова укр.
12. Школа європейської інтеграції для лідерів громадянського суспільства України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ipro.org.ua/upload/documents/Education.doc>. – Загол. з екрану. – Мова укр.
13. <https://sites.google.com/site/ustavniky/home/konstitucia/konstitucii-kvalificirovannyh-gosudarstv>.
14. Non-formal and informal Education in Europe (Дополнительное и неформальное образование в Европе) / Под ред. Президента ЕАІСУ Рене Кларийса. – Прага, 2005. – 138 с.
15. Youth In Action (Молодь в дії) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.eufunds.in.ua/prohramy-es-ukrajina/youth-in-action>. – Загол. з екрану. – Мова укр.

ТЕМА: СОЦІОКУЛЬТУРНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ПРАЦІВНИКА ОСВІТИ

Категорія слухачів: для всіх категорій слухачів

Розробник: доц. А.Б. Єрмоленко

Актуальність. Сьогодні, як ніколи відбувається глобальна переоцінка цінностей, і перш за все змінюються орієнтири підрастаючого покоління. Однією з актуальних проблем, яка потребує особливої уваги на даному етапі розвитку не лише освіти а й суспільства у цілому, є проблема соціокультурної компетентності як ціннісного аспекту життєдіяльності особистості. Поряд з цим, вона є важливою складовою професійної кваліфікації науково-педагогічного працівника.

Соціокультурна компетентність – це складне багатоаспектне та багатокомпонентне явище. За різних умов цей феномен розглядають як рівень знань соціокультурного контексту при

використанні іноземної мови, характеристику досвіду спілкування та використання мови в різноманітних соціокультурних ситуаціях; як лінгвокраїнознавчі знання, уявлення про основні національні звичаї та традиції, як систему навичок і вмінь, що дозволяють узгоджувати свою поведінку у відповідності з цими знаннями. В широкому розумінні – це формування суб'єктної активності у повсякденному житті і професійній діяльності особистості.

Загальна характеристика та спрямування. Дане заняття дає змогу розширити горизонти уявлення слухачів курсів підвищення кваліфікації про соціокультурну компетентність освітянина: з одного боку як особистості, а з іншого – як працівника освіти. Ми розглядаємо її як один з аспектів життєдіяльності особистості, що проявляється як, повсякденна функція і здатність особи здійснювати діяльність у спосіб і в межах, звичайних для людини за визначених умов. Важливо врахувати, той факт, що особистість обов'язково повинна адаптуватися до трансформації умов її діяльності. Мало того, працівник освіти, оскільки він здійснює цілеспрямований вплив на іншу особистість, повинен здійснювати випереджальний освітній процес щодо розвитку соціокультурної компетентності як себе так і учня.

Міждисциплінарні зв'язки. Навчальна тема має міждисциплінарний характер. Вона інтегрує відповідно до свого предмету знання з інших освітніх і наукових галузей: філософських, соціологічних, педагогічних, психологічних та ін., носить прикладний характер.

Компетентності, які розвиваються (цінності, мотиви, знання, уміння)
Соціокультурна компетентність як здатність особистості до свідомого вибудовування повсякденної життєдіяльності та відносин у соціумі, за наявності знань та вмінь здійснювати самозміну. Вона відображає знання глобальних процесів розвитку цивілізації та функціонування сучасного суспільства, основ соціології, економіки, менеджменту і права, володіння сучасними інформаційними технологіями, а також необхідний рівень загальної, національної, громадянської та педагогічної культури, засоби її продукування серед студентів, творчість у розв'язанні різних педагогічних завдань. Це дозволить здійснювати ефективний вплив на життєдіяльність інших, громади, переосмислення, усвідомлення існування культурних значень раніше привласненого сенсу життєдіяльності.

Так як формування соціокультурної компетентності можливо у контексті життєдіяльності особистості, заняття акцентує увагу на чинниках які впливають на цей процес. Серед них: мотивація – внутрішня рушійна сила, що спонукає людину до дії або певного типу поведінки, пов'язана з її органічними та культурними потребами; орієнтир – керівні принципи, система цінностей, яка дозволяє приймати рішення; спрямованість – властивість особистості, що становить собою систему взаємопов'язаних внутрішніх спонукань, які спрямовують та орієнтують її життєвий шлях у соціальному просторі й часі; самоствердження, самореалізація – досягнення людиною суб'єктивного задоволення результатом і (або) процесом самореалізації.

Слухач повинен усвідомлювати:

- вплив соціокультурної складової на успішність реалізації професійної діяльності;
- взаємозалежність між внутрішньо-особистісним та інструментально-операційним компонентом структури соціокультурної компетентності;
- роль і значення дійової моделі компетентнісної складової;
- можливості розвитку особистісних характеристик та оптимізації їх дієвої проекції.

Слухач повинен знати:

- сутність і призначення, основні цілі розвитку соціокультурної складової методичної роботи;
- високий рівень соціокультурної компетентності досягається у контексті формування цілісної соціально зрілої особистості;
- засоби формування цілісної особистості з розвинутою соціокультурною компетентністю;
- можливості формування соціокультурної компетентності за рахунок інтегрування різних областей знань, синтезу різних навчальних предметів тощо.

Слухач повинен уміти:

- регулювати рівень умотивованості освітян до реалізації соціокультурної діяльності;

- визначити проблемні моменти особистісної моделі методичного працівника та проектувати рішення з удосконалення особистісних якостей та культурно-фонових знань;
- використовувати вербальні та невербальні засоби спілкування з представниками різних соціокультурних груп;
- виявляти причини соціокультурних бар'єрів, їх прогнозувати і, відповідно, своєчасно попереджати;
- знаходити оптимальні способи вирішення соціокультурних завдань, які виникають у процесі взаємодії.

Мета – сформувати уявлення слухачів про соціокультурну компетентність як складову професійної кваліфікації науково-педагогічного працівника та розвинути здатність особистості до свідомого вибудовування повсякденної життєдіяльності, самоактуалізації та особистісної трансформації відносно соціуму, на основі засвоєних знань та вмінь.

Завдання, які необхідно реалізувати в контексті досягнення мети:

- визначити роль і місце соціокультурної компетентності освітянина в системі його кваліфікації;
- удосконалення та оновлення знань з проблеми соціокультурної компетентності у педагогіці (теоретичні знання, філософські підходи, сучасні концепції);
- виявлення можливостей підвищення компетентності методиста щодо покращення ефективності реалізації професійних завдань через систему соціокультурних цінностей;
- навчити слухачів орієнтуватися в соціокультурній ситуації на регіональному та локальному рівнях та адаптувати професійні орієнтири в залежності від обставин.

Загальна кількість годин на вивчення навчальної теми становить 4 години (для очної та очно-дистанційної форми). **Розподіл навчального часу:** 2 години для аудиторного та 2 години для самостійного опрацювання.

План

1. Теоретичні аспекти проблеми формування та зміст феномену соціокультурної компетентності в психологічній, педагогічній, філософській теорії і практиці.

Дослідження дає можливість констатувати, що на сучасному розвитку суспільства не просто знання в їх традиційному, вузькопрофесійному розумінні виступають детермінуючими і регулятивними факторами освітніх процесів, а й певні якості особистості учасників освітньої діяльності, певна система стосунків, яка складається між ними.

Соціокультурна компетентність як найважливіша якість особистості, необхідна для успішної життєдіяльності будь-якого суб'єкта, стала предметом вивчення в Раді Європи. П'ять проголошених там базових компетентностей (політична і соціальна, культурна, комунікативна, інформативна і компетентність, що передбачає здатність оновлювати знання відповідно до умов, що змінюються) набувають особливого звучання в контексті готовності сучасних педагогів до здійснення гуманістично-орієнтованого педагогічного процесу.

Соціокультурна компетентність – це інтегральна якість особистості, яка дозволяє людині на основі відрефлексованої наявної системи знань визначати свої ціннісні переваги, виходячи з яких конструювати свою поведінку і відносини з партнерами по взаємодії, надавати конструктивну відповідь на проблемні ситуації в системах відносин "Людина - людина", самореалізуватися в конкретних культурно-історичних умовах власної життєдіяльності.

Структура соціокультурної компетентності розглядається в єдності двох її складових: внутрішньої і зовнішньої. Внутрішньо-особистісний компонент передбачає особистісну зрілість учителя, його готовність до прояву соціокультурної компетентності, тобто здатність зробити адекватний вибір, вибудувати конструктивні відносини з партнерами по взаємодії та інші. Зовнішній, або інструментально-операційний компонент передбачає навички організації такої діяльності і спілкуванні, в яких здійснюється дійова реалізація тієї внутрішньо-особистісної готовності.

2. Роль соціокультурної компетентності методистів в структурі загальної готовності до здійснення педагогічної діяльності. Соціокультурна компетентність як особистісна характеристика є потенційною. Вона закладена, проте її необхідно цілеспрямовано розвивати.

Досягнення високого рівня соціокультурної компетентності розглядається автором у контексті формування цілісної соціально зрілої особистості, яку характеризує: орієнтація на позитивне, а не на негативне сприйняття життя; здатність реально оцінювати себе і добре розуміти інших; прагнення до безперервного оновлення і вдосконалення своїх знань; упевненість у собі. Оскільки вчитель здійснює визначальний вплив на оточуючих, навіть не застосовуючи яких-небудь прийомів і не докладаючи певних зусиль, йому дуже важливо самому бути цілісною особистістю. Значне місце в роботі займає розгляд системи принципів розвитку особистості.

3. Умови, які сприяють розвитку соціокультурної компетентності у методичних працівників. Можливості розвитку соціокультурної компетентності при вивченні різних навчальних дисциплін значно зростають у межах інтенсивного способу організації вузівського навчального процесу (за рахунок інтегрування різних областей знань, синтезу різних навчальних предметів тощо), тому що він спрямований на створення цілісної картини світу, що сприяє більш продуктивному оволодінню студентами новим арсеналом не тільки професійних умінь, але й професійно значущих особистісних якостей, що, як наслідок, закономірно підвищує їх власний рівень професійної і особистісної успішності.

Формування соціокультурної компетентності – процес цілісний і багатогранний, такий, що припускає не просто навчання вчителя іноземної мови новим способам професійної діяльності, а становлення його мотиваційної, інтелектуальної, афективної і поведінкової сфер особистості. Тому формування соціокультурної компетентності доцільно здійснювати в рамках основної професійної підготовки, тобто в процесі вузівського навчання і на тому наочному змісті, який складає основу майбутньої спеціалізації. В цьому випадку соціокультурна компетентність майбутнього вчителя іноземної мови як психічне новоутворення стає центральним особистісним новоутворенням.

4. Ефективна діяльність методичного працівника як результат соціокультурної компетентності. Дискусія з проблеми уміння методистами:

- регулювати рівень мотивованості викладача до реалізації соціокультурної діяльності;
- визначити проблемні моменти особистісної моделі методичного працівника та проектувати рішення з удосконалення особистісних якостей та культурно-фонових знань;
- використовувати вербальні та невербальні засоби спілкування з представниками різних соціокультурних груп;
- виявляти причини соціокультурних бар'єрів, їх прогнозувати і, відповідно, своєчасно попереджати;
- знаходити оптимальні способи вирішення соціокультурних завдань, які виникають у процесі взаємодії.

Самостійна робота слухачів над навчальною дисципліною включає такі форми:

- самостійне вивчення теоретичної бази;
- самостійна робота з літературними джерелами з метою кращого засвоєння програмного матеріалу після відвідування лекцій;
- підготовка вибіркового дослідницького завдання на базі критичного огляду наукових публікацій, розробки пропозицій щодо вирішення актуальних проблем або прогнозів за обраною тематикою;
- презентація результатів виконання вибіркового дослідницького завдання на практичних заняттях;
- систематизація вивченого матеріалу дисципліни модульним контролем.

Питання для самостійного опрацювання слухачами:

1. Проаналізувати вплив соціокультурної компетентності на соціалізацію особистості, як ціннісного аспекту життєдіяльності особистості.
2. Визначте організаційно-педагогічні та психолого-педагогічні умови формування соціокультурної компетентності.
3. Визначити теоретичні аспекти проблеми формування соціокультурної компетентності в психологічній, педагогічній, філософській теорії і практиці.
4. Розкрити зміст поняття "соціокультурна компетентність" та її роль.

5. Виокремити умови, які сприяють формуванню соціокультурної компетентності.

Навчально-методичне забезпечення

1. План заняття;
2. Навчальні та наочні посібники, технічні засоби навчання тощо;
3. Комплекс питань для визначення знань за темою, завдання для самостійного опрацювання;
4. Інструктивно-методичні матеріали для практичної роботи;
5. Питання до тестових завдань;
6. Методичні рекомендації та розробки викладача;
7. Методичні матеріали, що забезпечують самостійну роботу студентів;
8. Методичні матеріали для опрацювання теми за дистанційною формою навчання;

Рекомендована література

Основна література:

1. Болотов В.А. Компетентностная модель: от идеи к образовательной парадигме / В. А. Болотов, В. В. Сериков // Педагогика. – 2003. – № 10. – С. 8 – 14.
2. Закір'янова І.А. Формування соціокультурної компетентності у майбутніх вчителів іноземної мови в процесі професійної підготовки // автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук: Київ – 2006
3. Закір'янова І.А. Проблема соціокультурної компетентності // Теоретичні питання освіти та виховання: Збірник наукових праць. - Київ: Видавничий центр КДПУ. - 2000. - Випуск 13. - С. 109 - 112.
4. Зимняя И.А. Ключевые компетенции – новая парадигма результата образования / И. А. Зимняя // Высшее образование сегодня. – 2003. – № 5. – С. 34 – 42.
5. Калінін В.О. Структура і зміст поняття «соціокультурна компетенція» вчителя // Неперервна професійна освіта: Теорія і практика. – Київ, 2003. Вип. III – IV. – С. 65 – 72.
6. Ключевые компетенции и образовательные стандарты: Доклад А.В.Хуторского на Отделении философии образования и теоретической педагогики РАО 2002г. – Центр «Эйдос»
7. Мардахаев Л. В. Социальная педагогика : учебник [для студ. высш. учебн. завед.] / Л. В. Мардахаев. – М., 2003. – 269 с.
8. Маслова В. А. Лингвокультурология : учеб. пособие [для студ. высш. учебн. завед.] / В. А. Маслова. – М. : Высш. образование, 2001. – 136 с.
9. Присяжная А. Ф. Прогностическая компетентность преподавателей и обучаемых / А. Ф. Присяжная // Педагогика. – 2005. – № 5. – С. 71 – 78.
10. Топалова В.М. Формирование социокультурной компетенции студентов технического вуза (на материале английского языка): Дис... канд. пед. наук. - К., 1998. - 168 с.
11. Хоменко Н.В. Вплив соціокультурної компетентності на соціалізацію особистості: <http://intkonf.org/homenko-nv-vpliv-sotsiokulturnoyi-kompetentnosti-na-sotsializatsiyu-osobistosti/>

Додаткова література:

1. Андрущенко В.П. Сучасна соціальна філософія: курс лекцій / В.П. Андрущенко, М.І. Михальченко. - К.: Генеза, 1996. - 368 с.
2. Жорнова О.І. Соціокультурна компетентність студентів в контексті оминання «слабких ланок» сучасного освітнього процесу. //Вища освіта України. - Додаток 3 (Т.3) 2006. - Тематичний випуск „Вища освіта у контексті інтеграції до європейського простору”. - с. 93 - 100.
3. Життєва компетентність особистості: Науково - методичний посібник / За ред. Л.В. Сохань, І.Г. Єрмакова, Г.М. Несен - К.: Богдана, 2003. - 520 с.
4. Закір'янова І.А. Формування соціокультурної компетентності у майбутніх вчителів іноземної мови в процесі професійної підготовки// Автореф. дис. канд. пед. наук: 13.00.04; ін-т вищої освіти АПН України. - К., 2006. - 22 с. - укр. // <http://www.lib.ua-ru.net/inode/6623.html>
5. Коломінова О.О. Автор. дис. канд. пед. наук: 13.00.02; Київ. держ. лінгв. ун-т. - К., 1998. - 17 с. - укр. // <http://www.lib.ua-ru.net/inode/4435.html>

6. Ніколаєва В.І. Постановка проблемы личностного выбора в процессе формирования личности.// сборник - Л.И.Божович и современная психология личности. <http://psyjournals.ru/articles/d8690.shtml>
7. Степаненко М.Д. Автореф. дис. канд. філос. наук: 09.00.03; Харківський університет Повітряних Сил ім. Івана Кожедуба, Харків, 2006.//<http://avtoreferat.net/content/view/5904/67/>
8. Сорокин П.А. Человек. Цивилизация, Общество /общ. ред., сост. и предисл. А.Ю. Согомонов; пер. с англ. П.А. Сорокин - М.: Политиздат, 1992.
9. Професійний журнал для вчителів „Освіта. UA” // <http://osvita.ua/school/theory/381>

Інформаційні ресурси

1. Міжнародний банк реконструкції та розвитку – <http://www.worldbank.org>
2. Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України – <http://mon.gov.ua>
3. Інститут статистики ЮНЕСКО – <http://unesco.org>
4. Інформаційна мережа Європейського Союзу з питань освіти – <http://eurydice.org>
5. Депозитарій електронних освітніх ресурсів ДВНЗ «УМО» – <http://depositorium.umo.edu.ua/>

Форма підсумкового контролю

Усний контроль (індивідуальне і фронтальне опитування), письмовий контроль (анкетування). Питання даної теми входять до системи попереднього, поточного та підсумкового контролю з навчальної дисципліни.

ТЕМА: ПЕДАГОГІЧНА ПІДГОТОВКА КОНКУРЕНТОЗДАТНОГО ВИКЛАДАЧА ВИЩОЇ ШКОЛИ

Категорія: науково-педагогічні працівники університетів, академій, інститутів

Розробник: доц. М.І. Скрипник

Робоча навчальна програма спецкурсу «Педагогічна підготовка конкурентоздатного викладача вищої школи» складена відповідно до освітньо-професійної програми підвищення кваліфікації педагогічних, науково-педагогічних працівників та керівників закладів освіти за напрямом 0101 Педагогічна освіта. Предметом вивчення є педагогічна складова професійної діяльності викладача. Програма містить план практичного заняття, індивідуальні завдання для самостійної роботи слухачів, рекомендовану літературу, тестові завдання для діагностування когнітивного рівня.

План проведення заняття

1. Конкурентоздатність сучасного викладача: сутність, характеристика.
2. Місія і мета вищої освіти та конкурентоздатність викладача.
3. Навчальні цілі, їх класифікація.
4. Технологія визначення навчальних цілей.
5. Основні вербальні моделі, які використовують для опису і формулювання цілей освіти та навчання.
6. Правила формулювання навчальних цілей.
7. Алгоритм визначення навчальних цілей теми (модуля).
8. Навчальні та навчально-творчі завдання: підходи до визначення.
9. Технологія формулювання навчальних завдань.
10. Особливості навчально-методичного забезпечення викладання дисципліни.

Форма проведення: тренінг.

Завдання для самостійної роботи

1. Складіть термінологічний словник за темою.
2. Сформулюйте місію вашого навчального закладу та мету професійної діяльності викладача.

3. Назвіть типові помилки формулювання навчальних цілей.
4. Розробіть правила формулювання навчальних цілей.
5. Розкрийте сутність принципів формулювання навчальних цілей.
6. Ієрархізуйте подані цілі: цілі навчального заняття; цілі профілів підготовки; державні цілі освіти; цілі етапів навчання; цілі навчальних закладів; цілі навчальних предметів; цілі навчальних тем.
7. Розробіть «дерево» навчальних цілей до навчальної дисципліни, яку викладаєте.
8. Розробіть навчальні завдання для п'яти категорій когнітивного домену.
9. На прикладі дисципліни, яку викладаєте, охарактеризуйте модель навчально-методичного комплексу.
10. За запропонованим алгоритмом віднайдіть інформацію та виробіть спільну позицію щодо проблеми: місія і мета вищої освіти та конкурентоздатність викладача. Алгоритм пошуку інформації: 1) визначте ключові слова пошуку; 2) обґрунтуйте історію досліджуваного питання; 3) визначте провідних дослідників із проблеми, вкажіть їх основні позиції; 4) за допомогою таблиці порівняйте вашу точку зору на проблему із поглядами провідних учених.

Тестові завдання для самоконтролю

1. Вам пропонується ряд визначень понять і варіанти відповідей, одна з яких правильна. Виберіть правильну, на Вашу думку, відповідь.

1. Цілі навчання – це:

- a) відповідальне завдання, роль, доручення;
- b) суспільне замовлення для освітньої системи, спроба визначити суспільний характер впливу на студентів, що здійснюється через стандарт;
- c) узгодження зовнішніх інтересів суб'єктів, що впливають на об'єкт управління і внутрішніх інтересів учасників навчального процесу;
- d) спосіб представлення навчального закладу в зовнішньому середовищі та формування іміджу.

2. Навчально-методичний комплекс – це:

- a) певна, чітко визначена сукупність навчально-методичних документів, представлених моделлю освітнього процесу, яка реалізується на практиці;
- b) забезпечення цілісного навчального процесу з певної дисципліни;
- c) єдність цілей навчання, змісту, дидактичного процесу й організаційних форм навчання;
- d) модель освітнього процесу.

Б. Які з перерахованих далі ознак мають відношення до запропонованого поняття (можна вказати декілька, якщо вважаєте за потрібне)?

3. Вкажіть співвідношення між принципом формулювання навчальних цілей та змістом кожного принципу:

а) конкретизація	а) можуть бути реалізовані на даному освітньому рівні й етапі навчання
б) диференціація	б) розподіляти на таку кількість конкретизованих, щоб загальні цілі були досягнуті, однак не ціною високих затрат
в) діагностичність	в) на початках висувати загальні цілі, а потім досягати їх послідовного уточнення (будувати «дерево цілей»)
г) оптимальність	г) мають бути чіткими, шляхи їх досягнення – очевидними, а ступінь реалізації контрольованою
д) результативність	д) формулювати різноманітні навчальні цілі

4. Завдання, що вимагають мнемічного відтворення даних – це :

- a) завдання із пізнання;

- b) завдання з відтворення окремих фактів, чисел, понять;
- c) завдання з відтворення дефініцій, норм, правил;
- d) завдання з відтворення великих текстів блоків, віршів, таблиць тощо;
- e) завдання з виявлення фактів (вимірювання, зважування, прості обчислення тощо);
- f) завдання із перерахування й опису фактів (обчислення, перелік тощо).

5. Завдання, що вимагають простих розумових операцій з даними – це:

- a) завдання із пізнання;
- b) завдання з відтворення окремих фактів, чисел, понять;
- c) завдання з відтворення дефініцій, норм, правил;
- d) завдання із розбору і структури (аналіз і синтез);
- e) завдання із розподілу (категоризація і класифікація);
- f) завдання з абстракції, конкретизації та узагальнення.

6. Завдання, що вимагають складних розумових операцій з даними – це:

- a) завдання з перенесення (трансляція, трансформація)
- b) завдання з викладу (інтерпретація, роз'яснення змісту, значення, обґрунтування)
- c) завдання з індукції
- d) завдання із розбору і структури (аналіз і синтез);
- e) завдання із розподілу (категоризація і класифікація);
- f) завдання з абстракції, конкретизації та узагальнення.

Рекомендована література

1. Андреев В.И. Конкурентология. Учебный курс для творческого саморазвития конкурентоспособности / В.И. Андреев. – Казань: Центр инновационных технологий, 2013. – 468 с.
2. Балл Г. А. Теория учебных задач / Г. А. Балл. – М. : Педагогика, 1990. – 181 с.
3. Батышев А.С. Практическая педагогика для начинающего преподавателя. – М.: Ассоциация "Профессиональное образование", 2003. — 200 с.
4. Машбиц Е. И. Психологический анализ учебной задачи / Е. И. Машбиц // Советская педагогика. – 1973. – № 2. – С. 58-65.
5. Підготовка науково-педагогічних кадрів у системі післядипломної педагогічної освіти: зміст, організаційні форми, технології: наук. посіб. / авт. кол. : Є. Р. Чернишова, Н. В. Гузій, В. П. Ляхоцький [та ін.]; за наук. ред. Є. Р. Чернишової; Держ. вищ. навч. заклад «Ун-т менедж. освіти». — К. : Вид-во ДВНЗ «Ун-т менеджменту освіти» НАПН України, 2014.
6. Практична андрагогіка в післядипломній педагогічній освіті: Науково-методичний посібник. Книга 1. Евтагогіка: практична андрагогіка для самоосвіти андрагога / Євгенія Родіонівна Чернишова, Марина Іванівна Скрипник; Тамара Михайлівна Сорочан; Держ. вищ. навч. закл. «Ун-т менедж. освіти». – Луцьк: Вежа-Друк, 2015. – 124 с.
7. Практична андрагогіка в післядипломній педагогічній освіті: Науково-методичний посібник. Книга 2. Дидактичне портфоліо андрагога / Євгенія Родіонівна Чернишова, Марина Іванівна Скрипник; Держ. вищ. навч. закл. «Ун-т менедж. освіти». – Луцьк: Вежа-Друк, 2015. – 76 с.
8. Розвиток педагогічної майстерності викладача вищого навчального закладу непедагогічного профілю в умовах інформаційно-технологічного суспільства: колективна монографія / за ред. акад. І.А. Зязюна. – К.: Педагогічна думка, 2012. – 498с.
9. Скрипник М. І. Парадигмальні засади психолого-педагогічної підготовки науково-педагогічних працівників / М. І. Скрипник // Вісник післядипломної освіти: зб. наук. пр. / Ун-т менедж. освіти НАПН України; О.Л.Ануфрієва [та ін.]. – К., 2015. – Вип. 14 (27)/голов. ред. В.В.Олійник. – К.: АТОПОЛ ГРУП, 2015. – 260 с., С. 136 – 146.
10. Скрипник М. І. Програми психолого-педагогічної підготовки науково-педагогічних працівників у системі післядипломної освіти / М. І. Скрипник // Наукові записки КУТЕП, 2015. – Вип. 19. – С. 298 – 313.

11. Скрипник М. І. Психолого-педагогічна підготовка науково-педагогічних працівників у післядипломній освіті: праксеологічний вимір / М. І. Скрипник // Нові технології навчання: наук.-метод. зб. / Інститут інноваційних технологій і змісту освіти МОН України. – К., 2015. – Вип. 84. – К.: «Агроосвіта», 2015. – 220 с., С. 66 – 72.

12. Скрипник М. І. Система навчально-творчих завдань для підготовки аспірантів, здобувачів у післядипломній педагогічній освіті / М. І. Скрипник // Післядипломна освіта в Україні. – 2014. - № 2.

13. Толлингерова Д. Психология проектирования умственного развития детей: научное издание / Д. Толлингерова, Д. Голоушова, Г. Канторкова. – М.; Прага : [б. и.], 1994.

14. Электронное пособие по Основам педагогического мастерства . - .Режим доступа: [nsportal.ru nsportal.ru/blog/...i.../elektronnnoe-posobie-po-osnovam-pedagogicheskogo](http://nsportal.ru/nsportal.ru/blog/...i.../elektronnnoe-posobie-po-osnovam-pedagogicheskogo)

ТЕМА: ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ: АКМЕОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД

Категорія слухачів: *для всіх категорій слухачів*

Розробник: *доц. В.В. Левченко*

Анотація

Тема розкриває акмеологічний підхід до підготовки педагогічних працівників; проаналізовано основні ідеї, понятійний апарат педагогічної акмеології як науки про вищі досягнення в професійній діяльності та розвитку людини.

Суть акмеологічного підходу полягає у здійсненні комплексного дослідження й відновлення цілісності суб'єкта, що проходить ступінь зрілості, коли його індивідні, особистісні та суб'єктно-діяльнісні характеристики вивчаються в єдності, в усіх взаємозв'язках та опосередкуваннях. Акмеологічні прийоми, акметехнології пропонують практичне рішення питання особистісного та професійного успіху.

Тема має міждисциплінарний характер. Вона інтегрує відповідно до свого предмету знання з інших освітніх і наукових галузей: психологічних, педагогічних, філософських тощо.

Компетентності

Отримані знання зумовлять формування професійної компетентності, оволодіння способами пізнання навколишньої дійсності, професії і самого себе для самореалізації в професійній діяльності шляхом індивідуалізації педагогічної підготовки та особистісно-професійного розвитку педагога.

Метою навчальної теми є: розглянути основні науково-методичні системи, сучасні розробки й упровадженні технології забезпечення готовності педагога до професійно-педагогічної самореалізації на акмеологічних засадах.

Завдання навчальної дисципліни полягають у необхідності:

- опанувати проблеми самореалізації особистості в філософському, психологічному, педагогічному, акмеологічному аспектах;

- дати знання про особливості і сутність професійно-педагогічної самореалізації педагога;

- сформулювати уявлення про модель науково-методичної системи забезпечення готовності педагога до професійно-педагогічної самореалізації.

Слухач повинен уміти:

- узагальнювати й систематизувати накопичені сучасною психологією й суміжними науками знання про психічний і професійний розвиток людини;

- актуалізувати знання, вміння та навички з педагогіки, забезпечуючи процес професійно-педагогічної самореалізації на різних етапах особистісно-професійного становлення;

- створити умови для найповнішого розкриття професійних якостей в процесі педагогічної діяльності;
- інтегрування знань і вмінь з предметно-фахових дисциплін, організації самомоніторингу в процесі викладання психолого-педагогічних навчальних дисциплін і використання сформованих знань та вмінь у педагогічній практиці.

Слухач повинен знати:

- специфіку розвитку акмеологічних знань, основні положення акмеологічного підходу;
- компоненти процесу підготовки (структурно-функціональні, змістові) в різних видах діяльності педагогів (виховній, навчально-пізнавальній, дослідницькій, самоосвітній);
- застосовувати критерії, показники, рівні сформованості для самомоніторингу власних особистісно-професійних якостей.

Загальна кількість годин та їх розподіл

Згідно з навчальним планом бюджет навчального часу на вивчення теми становить **6** години. Для 1 етапу навчання: спецкурс – 4 год., самост. робота - 2 год.

План

- Акмеологія як наука в системі людинознавства.
- Стадії професійного розвитку. Психолого-педагогічний супровід у професійному становленні особистості.
- Вікові особливості особистісного зростання, критерії професійного зростання.
- Професійний розвиток студентської молоді в освітньому середовищі ВНЗ.

ЗМІСТ ТЕМИ

Питання 1. Акмеологія як наука в системі людинознавства.

Сучасне місце акмеології в системі наук. Акмеологічні закони та закономірності. Акмеологічні умови та фактори розвитку. Акмеологічні технології. Гуманітарні технології самопізнання, самооцінки та саморозвитку. Акмеологічне діяння як інтегрований та цілеспрямований вплив на особистість або групу. Феномен «акме» та його головні характеристики. Вимірювання самоактуалізації особистості.

Питання 2. Стадії професійного розвитку. Психолого-педагогічний супровід у професійному становленні особистості.

Дорослість і зрілість: зміст понять. Зрілість професійна як період професійного життя людини, що характеризується досягненням повного професійного розвитку. Складові професійної зрілості. Психологічний портрет зрілої особистості. Ставлення до себе, до інших, до світу - критерій зрілості. Конкретне змістовне наповнення цього поняття у народів, що належать до різних культур і жили в різні історичні епохи .

Питання 3. Вікові особливості особистісного зростання, критерії професійного зростання.

Особистість як внутрішня система саморегуляції людини. Рушійні сили, що визначають лінію життя людини в різні вікові періоди. Прагнення до зростання – головна рушійна сила життя та розвитку. Особистісне зростання як складний багатоаспектний процес. Критерії особистісного зростання: інтраперсональні та інтерперсональні.

Питання 4. Професійний розвиток студентської молоді в освітньому середовищі ВНЗ.

Вікові особливості студентської молоді. Створення умов для ефективного навчання студентів. Професійне зростання юнаків в освітньому середовищі.

Рекомендована література, методичне забезпечення та ресурси

Основна література

1. Абульханова-Славская К. А. Стратегия человеческой жизни / К. А. Абульханова-Славская - М. : Наука, 1991. – 342 с.
2. Ананьев Б. Г. Человек как предмет познания / Б. Г. Ананьев. – СПб., 2001. – 328 с.
3. Акмеология / Под ред. Н. В. Кузьминой, А. М. Зимичева. – СПб., 2000. – 452 с.
4. Деркач А. А. Акмеология: личностное и профессиональное развитие человека / А. А. Деркач. - М. : Знание, 2000-2002.

5. Общая и прикладная акмеология / Под ред. А. А. Деркача. – М. : Наука, 2001. – 365 с.
6. Ситников А. П. Акмеологический тренинг программно-целевой направленности: Монография / А. П. Ситников. – М. : Наука, 1995.
7. Селезнева Е. В. Развитие акмеологической культуры личности / Е. В. Селезнева. – М. : Знание, 2004. – 267 с.
8. Франкл В. Человек в поисках смысла / В. Франкл. - М. : Прогресс, 1990. – 350 с.
9. Хекхаузен Х. Мотивация и деятельность / Х. Хекхаузен. - М. : Педагогика, 1986. – 463 с.
10. Эриксон Э. Идентичность: юность и кризис / Э. Эриксон. - М. : Педагогика, 1996. – 351 с.

Додаткова література

1. Бодалев А. А. Вершина в развитии взрослого человека: характеристика и условия достижения / А. А. Бодалев. - М. : Знание, 1998. – 387 с.
2. Гусева Н. Д. Акмеология профессиональной деятельности преподавателя высшей школы / Н. Д. Гусева. – М. : Педагогика, 2003. -320 с.
3. Деркач А. А. Акмеологические основы развития профессионала / А. А. Деркач. – М. : Наука, 2004. – 394 с.
4. Ильин В.В. Философия и акмеология / В. В. Ильин, С. Д. Пожарский. – СПб., 2003. – 431 с.
5. Кириченко А. В. Современные психологические технологии влияния на личность в профессиональных целях / Науч. ред. А. А. Деркач. – М. : Наука, 2003. – 237 с.
6. Крейг У. Теории развития. Секреты формирования личности / У. Крейг. - 5-е междунар. изд-е. – СПб., 2002. – 541 с.
7. Кузьмина Н. В. Акмеологическая теория повышения качества подготовки специалистов образования / Н. В. Кузьмина. - – М. : Педагогика, 2001. – 238 с.
8. Мачинська Н. Деякі аспекти педагогічної акмеології / Н. Мачинська // Педагогіка і психологія професійної освіти. – 2011. – № 3. – С. 51-58.
9. Пальчевський С. С. Акмеологія : навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / С. С. Пальчевський. – Київ : Кондор, 2008. – 398 с.

Інформаційні ресурси

1. Величко Е. В. Акмеологический поход к профессиональной подготовке будущих педагогов в условиях колледжа [Електронний ресурс] / Е. В. Величко. – Режим доступу: <http://sociosphera.com/publication/journal/2011/167>.
2. Кошарна Н. В. Акмеологічний підхід у становленні професійної компетентності майбутнього вчителя [Електронний ресурс] / Н. В. Кошарна. – Режим доступу: <http://www.psyh.kiev.ua>.

Запитання для самоперевірки

1. Що означає поняття «акмеологія»?
2. Описати актуальні проблеми, які є предметом вивчення акмеології.
3. Розкрити соціальну сутність акмеології, її функції та роль у системі людинознавства.
4. Розкрити особливості акмеологічного знання.
5. Що ви розумієте під акмеологічним підходом?
6. Що таке професійне зростання? Назвіть критерії професійного зростання.
7. Особистісне зростання та його критерії?
8. Назвіть основні стадії професійного розвитку.
9. Інтегративні показники професіоналізму в діяльності.
10. Акмеологічні показники професіоналізму.
11. Феномен духовного наповнення професії.
12. Рівні, етапи, шаблі професіоналізму?
13. Структура акмеологічної компетентності.
14. Що таке «акмеологічний вплив»?
15. Види і загальні компоненти професійної компетентності.

ТЕМА: РЕАЛІЗАЦІЯ АКМЕОЛОГІЧНОГО ПІДХОДУ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ

Категорія слухачів: для всіх категорій слухачів

Розробник: доц. В.В.Левченко

Анотація

Тема розкриває акмеологічний підхід до підготовки педагогічних працівників; проаналізовано основні ідеї, понятійний апарат педагогічної акмеології як науки про вищі досягнення в професійній діяльності та розвитку людини.

Суть акмеологічного підходу полягає у здійсненні комплексного дослідження й відновлення цілісності суб'єкта, що проходить ступінь зрілості, коли його індивідні, особистісні та суб'єктно-діяльнісні характеристики вивчаються в єдності, в усіх взаємозв'язках та опосередкуваннях. Акмеологічні прийоми, акметехнології пропонують практичне рішення питання особистісного та професійного успіху.

Тема має міждисциплінарний характер. Вона інтегрує відповідно до свого предмету знання з інших освітніх і наукових галузей: психологічних, педагогічних, філософських тощо.

Компетентності

Отримані знання зумовлять формування професійної компетентності, оволодіння способами пізнання навколишньої дійсності, професії і самого себе для самореалізації в професійній діяльності шляхом індивідуалізації педагогічної підготовки та особистісно-професійного розвитку педагога.

Метою навчальної теми є: розглянути основні науково-методичні системи, сучасні розробки й упровадженні технології забезпечення готовності педагога до професійно-педагогічної самореалізації на акмеологічних засадах.

Завдання навчальної дисципліни полягають у необхідності:

- опанувати проблеми самореалізації особистості в філософському, психологічному, педагогічному, акмеологічному аспектах;
- дати знання про особливості і сутність професійно-педагогічної самореалізації педагога;
- сформувати уявлення про модель науково-методичної системи забезпечення готовності педагога до професійно-педагогічної самореалізації.

Слухач повинен уміти:

- узагальнювати й систематизувати накопичені сучасною психологією й суміжними науками знання про психічний і професійний розвиток людини;
- актуалізувати знання, вміння та навички з педагогіки, забезпечуючи процес професійно-педагогічної самореалізації на різних етапах особистісно-професійного становлення;
- створити умови для найповнішого розкриття професійних якостей в процесі педагогічної діяльності;
- інтегрування знань і вмінь з предметно-фахових дисциплін, організації самомоніторингу в процесі викладання психолого-педагогічних навчальних дисциплін і використання сформованих знань та вмінь у педагогічній практиці.

Слухач повинен знати:

- специфіку розвитку акмеологічних знань, основні положення акмеологічного підходу;
- компоненти процесу підготовки (структурно-функціональні, змістові) в різних видах діяльності педагогів (виховній, навчально-пізнавальній, дослідницькій, самоосвітній);
- застосовувати критерії, показники, рівні сформованості для самомоніторингу власних особистісно-професійних якостей.

Загальна кількість годин та їх розподіл

Згідно з навчальним планом бюджет навчального часу на вивчення теми становить 8 години. Для 1 етапу навчання: тематична дискусія – 6 год., самот. робота - 2 год.

План

- Акмеологія як наука в системі людинознавства.
- Акмеологічна концепція розвитку професіонала. Стадії професійного розвитку.
- Особистісне зростання та його критерії.
- Професійний розвиток студентської молоді в освітньому середовищі ВНЗ.

ЗМІСТ ТЕМИ

Питання 1. Акмеологія як наука в системі людинознавства.

Сучасне місце акмеології в системі наук. Акмеологічні закони та закономірності. Акмеологічні умови та фактори розвитку. Акмеологічні технології. Гуманітарні технології самопізнання, самооцінки та саморозвитку. Акмеологічне діяння як інтегрований та цілеспрямований вплив на особистість або групу. Феномен «акме» та його головні характеристики.

Питання 2. Акмеологічна концепція розвитку професіонала. Стадії професійного розвитку.

Дорослість і зрілість: зміст понять. Зрілість професійна як період професійного життя людини, що характеризується досягненням повного професійного розвитку. Складові професійної зрілості. Психологічний портрет зрілої особистості. Ставлення до себе, до інших, до світу - критерії зрілості. Конкретне змістовне наповнення цього поняття у народів, що належать до різних культур і жили в різні історичні епохи.

Питання 3. Особистісне зростання та його критерії.

Особистість як внутрішня система саморегуляції людини. Рушійні сили, що визначають лінію життя людини. Прагнення до зростання – головна рушійна сила життя та розвитку. Особистісне зростання як складний багатоаспектний процес. Критерії особистісного зростання: інтраперсональні та інтерперсональні.

Питання 4. Професійний розвиток студентської молоді в освітньому середовищі ВНЗ.

Вікові особливості студентської молоді. Створення умов для ефективного навчання студентів. Професійне зростання юнаків в освітньому середовищі.

Навчально-методичне забезпечення

Слухачі мають доступ до повнотекстових електронних варіантів методичних вказівок до самостійної роботи. На паперових носіях на кафедрі є методичні вказівки до самостійної роботи.

Рекомендована література, методичне забезпечення та ресурси

Основна література

1. Абульханова-Славская К. А. Стратегия человеческой жизни / К. А. Абульханова-Славская - М. : Наука, 1991. – 342 с.
2. Ананьев Б. Г. Человек как предмет познания / Б. Г. Ананьев. – СПб., 2001. – 328 с.
3. Акмеология / Под ред. Н. В. Кузьминой, А. М. Зимичева. – СПб., 2000. – 452 с.
4. Деркач А. А. Акмеология: личностное и профессиональное развитие человека / А. А. Деркач. - М. : Знание, 2000-2002.
5. Общая и прикладная акмеология / Под ред. А. А. Деркача. – М. : Наука, 2001. – 365 с.
6. Ситников А. П. Акмеологический тренинг программно-целевой направленности: Монография / А. П. Ситников. – М. : Наука, 1995.
7. Селезнева Е. В. Развитие акмеологической культуры личности / Е. В. Селезнева. – М. : Знание, 2004. – 267 с.
8. Франкл В. Человек в поисках смысла / В. Франкл. - М. : Прогресс, 1990. – 350 с.
9. Хекхаузен Х. Мотивация и деятельность / Х. Хекхаузен. - М. : Педагогика, 1986. – 463 с.
10. Эриксон Э. Идентичность: юность и кризис / Э. Эриксон. - М. : Педагогика, 1996. – 351 с.

Додаткова література

1. Бодалев А. А. Вершина в развитии взрослого человека: характеристика и условия достижения / А. А. Бодалев. - М. : Знание, 1998. – 387 с.

2. Гусева Н. Д. Акмеология профессиональной деятельности преподавателя высшей школы / Н. Д. Гусева. – М. : Педагогика, 2003. – 320 с.
3. Деркач А. А. Акмеологические основы развития профессионала / А. А. Деркач. – М. : Наука, 2004. – 394 с.
4. Ильин В.В. Философия и акмеология / В. В. Ильин, С. Д. Пожарский. – СПб., 2003. – 431 с.
5. Кириченко А.В. Современные психологические технологии влияния на личность в профессиональных целях / Науч. ред. А. А. Деркач. – М. : Наука, 2003. – 237 с.
6. Крейг У. Теории развития. Секреты формирования личности / У. Крейг. – 5-е междунар. изд. – СПб., 2002. – 541 с.
7. Кузьмина Н. В. Акмеологическая теория повышения качества подготовки специалистов образования / Н. В. Кузьмина. – М. : Педагогика, 2001. – 238 с.
8. Мачинська Н. Деякі аспекти педагогічної акмеології / Н. Мачинська // Педагогіка і психологія професійної освіти. – 2011. – № 3. – С. 51-58.
9. Пальчевський С. С. Акмеологія : навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / С. С. Пальчевський. – Київ : Кондор, 2008. – 398 с.

Інформаційні ресурси

1. Величко Е. В. Акмеологический подход к профессиональной подготовке будущих педагогов в условиях колледжа [Електронний ресурс] / Е. В. Величко. – Режим доступу: <http://sociosphera.com/publication/journal/2011/167>
2. Кошарна Н. В. Акмеологічний підхід у становленні професійної компетентності майбутнього вчителя [Електронний ресурс] / Н. В. Кошарна. – Режим доступу: <http://www.psyh.kiev.ua>

Запитання для самоперевірки

1. Що означає поняття «акмеологія»?
2. Описати актуальні проблеми, які є предметом вивчення акмеології.
3. Розкрити соціальну сутність акмеології, її функції та роль у системі людинознавства.
4. Розкрити особливості акмеологічного знання.
5. Що ви розумієте під акмеологічним підходом?
6. Що таке професійне зростання? Назвіть критерії професійного зростання.
7. Особистісне зростання та його критерії?
8. Назвіть основні стадії професійного розвитку.
9. Інтегративні показники професіоналізму в діяльності.
10. Акмеологічні показники професіоналізму.
11. Феномен духовного наповнення професії.
12. Рівні, етапи, шаблони професіоналізму?
13. Структура акмеологічної компетентності.
14. Що таке «акмеологічний вплив»?
15. Види і загальні компоненти професійної компетентності.

ТЕМА: ПЕДАГОГІЧНИЙ КОУЧИНГ ЯК ІННОВАЦІЙНА ТЕХНОЛОГІЯ НАУКОВО-МЕТОДИЧНОГО СУПРОВОДУ В СИСТЕМІ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ

Категорія слухачів: : керівники, методисти Р(М)МК(Ц), керівники методичних об'єднань для організаційно-мотиваційного й підсумково-звітowego етапів підвищення кваліфікації за різними моделями навчання

Розробник: *проф. В.В. Сидоренко*

Зміст теми

«ПЕДАГОГІЧНЕ ДОРАДНИЦТВО В СИСТЕМІ НАУКОВО-МЕТОДИЧНОЇ РОБОТИ»

10. Анотація.
11. Тематичний план викладу та засвоєння матеріалу теми.

12. Зміст за підтемами.
13. План лекції.
14. План навчального тренінгу.
15. Проблемно-пошукові питання для самостійної та індивідуальної роботи слухача.
16. Глосарій ключових слів.
17. Рефлексійна анкета.
18. Рекомендована література для самостійної діяльності, поглиблення фахових компетенцій.

Анотація

Модернізаційні процеси в освіті, функціонування різних соціальних інституцій (сім'я, школа, виробництво, громадські організації й об'єднання та ін.) зумовлюють створення своєрідної педагогічної консультативної «індустрії» на зразок нині існуючої у фінансовій, юридичній, політичній, аграрній тощо сферах. Новий напрям науково-методичної роботи – *педагогічне дорадництво* – спрямований на надання спеціально підготовленим фахівцем (дорадником) кваліфікованої поради, допомоги, роз'яснення, послуги, інформаційної підтримки та ін. у вирішенні низки професійно-педагогічних завдань.

Теоретичні й практико-зорієнтовані матеріали спецкурсу спрямовано на організацію педагогічного дорадництва в системі науково-методичної роботи.

Розглянуто види сучасних дорадницьких послуг у науково-методичній роботі (консультування дитини у ситуаціях дидактичних ускладнень, розвитку творчих обдарувань та успішної інтеграції в соціум; консультування сім'ї у проблемах навчання, виховання та розвитку дитини; консультування педагогічних працівників у питаннях створення й реалізації освітніх інновацій, моніторингу якості освіти, підготовки науково-методичного забезпечення, атестації та підвищення кваліфікації, аналізу і впровадження передового педагогічного досвіду; консультування управлінського персоналу закладів освіти щодо формування корпоративної культури педагогічного колективу, маркетингової діяльності та аудиту).

Грунтовно розглянуто напрями надання дорадницьких послуг у системі науково-методичної роботи, зокрема професійно-кваліфікаційний, маркетинговий, маркетинговий, експертний, коучинговий та ін.

Матеріали теми спрямовано на розвиток *методологічної, професійно-педагогічної, дидактичної, андрагогічної компетентностей* педагогічних працівників.

Тему розраховано на 4 години, із яких 2 год. – навчальний тренінг, 2 год. – самостійна робота слухача.

Тему розроблено для керівних і педагогічних кадрів освіти, методичних служб усіх рівнів, організаторів системи післядипломної педагогічної освіти, слухачів курсів підвищення кваліфікації педагогічних працівників на всіх етапах курсової підготовки за різними моделями навчання.

Тематичний план викладу та засвоєння матеріалу

№ з/п	Тематичний план	Форми заняття, кількість годин			
		Лекції	Навчальний тренінг	Самостійна робота	Разом
1.	<p><i>Підтема 1.</i> Організація педагогічного дорадництва в системі науково-методичної роботи.</p> <p><i>Підтема 2.</i> Дорадник освітньої сфери: зміст професійно-педагогічної діяльності. Види сучасних дорадницьких послуг</p>	-	2	2	4

	<i>Разом</i>	-	2	2	4
--	--------------	---	---	---	---

Зміст за підтемами

ПІДТЕМА 1. Організація педагогічного дорадництва в системі науково-методичної роботи.

ПІДТЕМА 2. Дорадник освітньої сфери: зміст професійно-педагогічної діяльності. Види сучасних дорадницьких послуг. Напрями надання дорадницьких послуг у системі науково-методичної роботи (навчальний тренінг).

План навчального тренінгу

Педагогічне дорадництво як особливий різновид взаємодії між консультантом (викладачем-андрагогом, методистом, керівником навчального закладу, науковцем тощо) і педагогічним працівником, спрямоване на виявлення професійних труднощів, проблем, конкретизацію інноваційних аспектів у професійно-педагогічній діяльності, внесення позитивних змін.

Професійне дорадництво в системі професійної діяльності андрагога.

Дорадник освітньої сфери: зміст професійно-педагогічної діяльності. Методист-консультант, методист-модератор, методист-тьютор, методист-фасилітатор, методист-супервізор – основні функції, професійно-значущі якості.

Дорадницька послуга як особливий інформаційний продукт виробничої діяльності консультативної організації, яка надається клієнту у вигляді розроблених програм, професійних проектів, рекомендацій. Ознаки якості дорадницьких послуг (достовірність інформації, сучасність, вичерпність, стислість, корисність, зрозумілість, різноманітність методів оцінювання інформації).

Сутність і зміст дорадницьких послуг у науково-методичній роботі. Види сучасних дорадницьких послуг (консультування дитини у ситуаціях дидактичних ускладнень, розвитку творчих обдарувань та успішної інтеграції в соціум; консультування сім'ї у проблемах навчання, виховання та розвитку дитини; консультування педагогічних працівників у питаннях створення й реалізації освітніх інновацій, моніторингу якості освіти, підготовки науково-методичного забезпечення, атестації та підвищення кваліфікації, аналізу і впровадження передового педагогічного досвіду; консультування управлінського персоналу закладів освіти щодо формування корпоративної культури педагогічного колективу, маркетингової діяльності та аудиту).

Напрями надання дорадницьких послуг (предметно-методичний, інформаційно-комунікаційний, професійно-кваліфікаційний, соціальний, моніторинговий, маркетинговий, консалтинговий, коучинговий, супервізія).

Рефлексійна анкета

1. Які нові знання, уміння, компетенції Ви отримали, поглибили, удосконалили?
2. В якій сфері професійно-педагогічної діяльності Ви зможете їх використовувати?
3. З якими труднощами зіткнулись під час опрацювання матеріалів спецкурсу?

Рекомендована література

для самостійної діяльності, поглиблення фахових компетенцій

1. Вавилова Л.Н. Методист профессиональной образовательной организации: содержание деятельности и проблемы профессионального становления // Профессиональное образование в России и за рубежом. – Вып. 3(15). – 2014. – С. 24-31.

2. Гончарова М.Л. Ринок консультаційних послуг в Україні // матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції «Наукова індустрія Європейського контенту». Серія «Економічні науки». – Прага, 2009. – С. 55-58.
3. Гузій Н.В. Педагогічне дорадництво як інноваційний напрям магістерської підготовки фахівців у вищій школі // матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції «Педагогічна творчість, майстерність, професіоналізм : проблеми теорії і практики підготовки та перепідготовки освітянських кадрів», м. Київ, 25 листопада 2015 р. / уклад. Н.В. Гузій, В.І. Саюк. – К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2015. – С. 167-170.
4. Педагогическое консультирование: уч. пособ. / М.Н. Певзнер, О.М. Зайченко, С.Н. Горычева и др.; под ред. В.А. Сластёнина, И.А. Колесниковой. – М.: Академия, 2006. – 320 с.
5. Сергеева Т.А. Профессионализм методиста, или Один в пятилицах : метод.пособ. / Т.А. Сергеева, Н.М. Уварова, С.Е. Назарова. – М.: ПрофОбрИздат, 2002. – 224 с.
6. Щербина Д.В. Дорадник освітньої сфери: зміст діяльності // матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції «Педагогічна творчість, майстерність, професіоналізм : проблеми теорії і практики підготовки та перепідготовки освітянських кадрів», м. Київ, 25 листопада 2015 р. / уклад. Н.В. Гузій, В.І. Саюк. – К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2015. – С. 193-195.

ТЕМА: ПЕДАГОГІЧНИЙ КОУЧИНГ ЯК ІННОВАЦІЙНА ТЕХНОЛОГІЯ НАУКОВО-МЕТОДИЧНОГО СУПРОВОДУ В СИСТЕМІ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ

Категорія слухачів: : керівники, методисти Р(М)МК(Ц) для організаційно-мотиваційного й підсумково-звітowego етапів підвищення кваліфікації за різними моделями навчання.

Розробник: *проф. В.В. Сидоренко*

Зміст теми

«ПЕДАГОГІЧНИЙ КОУЧИНГ ЯК ІННОВАЦІЙНА ТЕХНОЛОГІЯ НАУКОВО-МЕТОДИЧНОГО СУПРОВОДУ В СИСТЕМІ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ»

1. Анотація теми.
2. Тематичний план викладу та засвоєння матеріалу.
3. Зміст модуля за підтемами.
4. План навчального тренінгу.
5. Проблемно-пошукові питання для самостійної та індивідуальної роботи слухача.
6. Глосарій ключових слів.
7. Рефлексійна анкета.
8. Рекомендована література для самостійної діяльності слухача, поглиблення фахових компетенцій.

Анотація

У темі обґрунтовано нормативні, організаційні й науково-методичні засади педагогічного коучингу як технології науково-методичного супроводу професійного розвитку педагогічних працівників, яка сприяє підвищенню якості підвищенню кваліфікації керівних і педагогічних кадрів освіти, формуванню педагогічної дії нової якості, мобілізації потенційних внутрішніх ресурсів, суб'єктної творчої активності, здатності неперервно навчатися протягом усього життя. Визначаються функційні обов'язки і ролі коуч-менеджерів у системі післядипломної педагогічної освіти. Розглядаються способи моделювання та реалізації як власних метапрограм саморозвитку й самовдосконалення (проект персональної ефективності) з

урахуванням професійних здібностей, індивідуальних потреб, потенційних можливостей, так і в межах навчальної групи, педагогічного колективу.

Обґрунтовано використання методів педагогічного коучингу (зокрема методів конкретних ситуацій, емоційного стимулювання, створення ситуації пізнавальної дискусії, професійних проєктів, моделювання та ін.), метатехнологій (адаптивних, акмеологічних, компетентнісно-зорієнтованих, ігрових технологій та ін.), коуч-моделей й технологій коучингового супроводу (SMATR, GROW, самокоучинг, акмеологічна експертиза та ін.).

Визначаються етапи реалізації технології педагогічного коучингу в просторі післядипломної освіти.

Матеріали теми спрямовано на розвиток **методологічної, професійно-педагогічної, дидактичної, психолого-фасилітативної, андрагогічної компетентностей** методичних працівників.

Навчальний модуль розраховано на 4 годин, із яких 2 год. – навчальний тренінг, 2 год. – самостійна робота слухача.

Навчальний модуль розроблено для категорії «Методичні працівники» для організаційно-мотиваційного й підсумково-звітowego етапів підвищення кваліфікації за різними моделями навчання.

Тематичний план викладу та засвоєння матеріалу теми

№ з/п	Тематичний план	Форми заняття, кількість годин			
		Лекції	Навчальний тренінг	Самостійна робота	Разом
1.	Підтема 1. Педагогічний коучинг як технологія професійного розвитку педагогічних працівників у системі післядипломної освіти Підтема 2. Організаційні й науково-методичні засади використання технології педагогічного коучингу в системі післядипломної освіти		2	2	4
	Разом		2	2	4

Зміст теми за підтемами

ПІДТЕМА 1. Педагогічний коучинг як технологія професійного розвитку педагогічних працівників у системі післядипломної освіти (навчальний тренінг).

ПІДТЕМА 2. Організаційні й науково-методичні засади використання технології педагогічного коучингу в системі післядипломної освіти (навчальний тренінг).

План навчального тренінгу

ПІДТЕМА 1. Педагогічний коучинг як технологія професійного розвитку педагогічних працівників у системі післядипломної освіти.

Педагогічний коучинг як технологія плекання довершеної особистості, професійного розвитку педагога протягом життя.

Коуч, ментор, едвайзер, фасилітатор: спільне й відмінне у функціях і напрямках професійно-педагогічної діяльності.

Види педагогічного коучингу (коучинг адміністративний, життєвий, індивідуальний, коучинг проєктів, ситуативний, транзитивний).

ПІДТЕМА 2. Організаційні й науково-методичні засади використання технології педагогічного коучингу в системі післядипломної освіти.

Мета і завдання використання технології педагогічного коучингу в умовах післядипломної освіти.

Організація освітнього процесу. Форми і тривалість освітнього процесу. Коучинг-сесія як періодична й структурована форма взаємодії коуча з науково-методичним працівником (педагогічним колективом, організацією) для досягнення його професійних цілей. Електронний коучинг.

Види коучингових занять (тренінги, тематичні дискусії, «круглі столи», консультації, дистанційне консультування, інтерактивне спілкування, дискусія: питання-відповідь (Q&A)). *Методи* (конкретних ситуацій, емоційного стимулювання, створення ситуації пізнавальної дискусії, «Мозаїка», проєктів), *технології* (SMART/SMARTER, «GROW», технологія самокоучингу), *моделі* коучингового науково-методичного супроводу.

Етапи реалізації технології педагогічного коучингу в умовах післядипломної освіти. Функційні обов'язки і ролі коуча.

Проблемно-пошукові питання для самостійної та індивідуальної роботи слухача

1. Розробіть програму діяльності Коучинг школи (Клубу Коучей, Майстерні креативних рішень) з урахуванням фахових запитів, індивідуальних потреб, професійного досвіду її учасників. Сплануйте кількість і спрямування майбутніх коучинг-сесій.

2. Підготуйте портфоліо коуча як організатора неперервного професійного розвитку педагогів у системі післядипломної освіти.

3. Визначте спільне й відмінне в діяльності коуча, едвайзера, ментора, тьютора, фасилітатора.

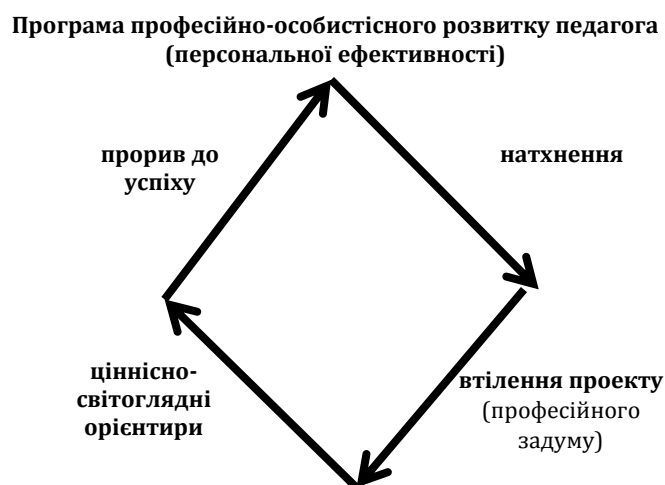
4. Опрацюйте рекомендовану до теми літературу. З'ясуйте основні функції і ролі коуча (управлінця, методичного працівника, педагога) для організації професійного розвитку педагогічних працівників упродовж життя.

5. Познайомтесь із структурою програми професійно-особистісного розвитку педагога. Використовуючи наведені нижче компоненти, відповідаючи на поставлені запитання, розробіть свою індивідуальну програму професійно-особистісного розвитку.

Структура програми професійно-особистісного розвитку педагога

Використання технології педагогічного коучингу в системі післядипломної освіти окреслює наступна схема 1.

Схема 1

1. Цілі (місія). Напишіть мінімум три цілі.

2. Обмеження (перешкоди, проблеми, недоліки), що стосуються готовності/неготовності до реалізації мети (місії). Що заважає досягненню мети (здійсненню місії)?

3. *Методи (способи), місце і час досягнення намічених цілей і вирішення виділених завдань. Як ви будете вирішувати поставлені завдання? Коли? Де? З ким?*
4. *Ресурси, необхідні для вирішення поставлених завдань (наявні і додаткові). Які здібності вам знадобляться для здійснення наміченого? Які вже є? Які потрібно розвивати?*
5. *Результати (показники) досягнення цілей. Як ви дізнаєтеся, що мета досягнута? Де «знаходитеся» зараз?*
6. *Можливості, що відкриваються в разі досягнення поставлених цілей. Які нові результати будуть отримані вами, якщо ви здійсите намічене?*
7. *Перший крок. Що важливо зробите прямо зараз для здійснення поставлених цілей? Яку дію і коли ви здійсите в першу чергу?*

5. Розробіть проект розвитку персональної ефективності протягом певного етапу міжкурсового періоду, що передбачає вибір конкретного варіанту дій і складання плану дій у формі індивідуальної освітньої траєкторії професійного розвитку.

Глосарій ключових слів

Едвайзер (від англ. *advisor*, ст.-фр. *aviser* – роздумувати, давати раду) – це викладач, який виконує функції академічного наставника молодого педагога, допомагає спланувати та зреалізовувати індивідуальну освітню траєкторію (акмеограму) розвитку педагогічної майстерності, освоїти частково чи повністю навчальну програму підвищення кваліфікації; бере участь у підготовці всіх необхідних інформаційних матеріалів (навчально-методичних комплексів, навчальних планів, програм) щодо організації навчального процесу. основні функції едвайзерів: 1) допомагати професійно-особистісному зростанню педагогічного працівника; 2) допомагати в розробці контенту навчальних планів, програм, індивідуальних освітніх траєкторій; 3) допомагати підтримувати традиції у культурі конкретного навчального закладу.

Консалтинговий аутсорсинг – це передача консультантам функцій інтелектуального забезпечення управлінської ланки компанії або функцій управління будь-якої сферою, програмою або частиною діяльності компанії.

Коуч – це фахівець в системі післядипломної педагогічної освіти, який здійснює коучинг-процес, коучинг-консультування, сприяє успішному досягненню визначеної професійної мети, отриманню позитивно сформульованих інноваційних професійно значущих результатів. Коуч компетентно і тактовно допомагає виокремити та сформулювати професійну проблему, визначити цілі, шляхи та засоби їх досягнення, не намагаючись змінити людину, а розкриваючи її природний потенціал. Це тренер, здатний сформувати професіонала, майстра, компетентного фахівця. Основними показниками ефективної роботи коуча є: а) відсутність «готових професійних рецептів», порад і рішень; б) партнерські, фасилітативні, суб'єкт-суб'єктні взаємини з клієнтом; в) здатність надихнути педагога на нову якість педагогічної дії, досягти гарантованого вершинного акме-результату, знайти власні рішення актуальних проблем.

Коучинг (від англ. *coaching* – наставляти, надихати, тренувати для спеціальних цілей, підготовляти до вирішення певних завдань) – це різновид технології науково-методичного супроводу, система андрагогічних принципів і прийомів, що сприяють розвитку потенціалу особистості та групи спільно працюючих людей (команди, організації), а також забезпечують максимальне розкриття та ефективну реалізацію цього потенціалу. Основні загальноприйняті значення терміна такі:

- **індивідуальне консультування** (професійно-фахове, технологічне, психолого-педагогічне, навчально-методичне) для досягнення вищих професійних та особистісних досягнень (акме-рівня);

- **адаптивний стиль управління персоналом**, спрямований на неперервний розвиток педагогічної майстерності педагогічного працівника за індивідуальною освітньою траєкторією протягом усього життя, уміння вчитися і самовдосконалюватися;

• **форма індивідуального і групового консультування** для проект-менеджерів і керівних працівників середнього і/або вищого рівнів.

В англійському варіанті слову «coaching» можна зіставити «co- achieving» – співдосягнення, сприяння, що відображає розуміння процесу коучингу **як спільної дії консультанта** (андрагога, коуча) і **клієнта** (педагогічного працівника, організації, команди).

Коучинг – це індивідуальне тренування педагогічного працівника для досягнення значущих для нього професійної мети, завдань, підвищення ефективності планування за індивідуальною освітньою траєкторією на всіх етапах міжкурсового періоду, мобілізації внутрішнього потенціалу, розвитку необхідних професійних здібностей і навичок, освоєння передових стратегій, метатехнологій отримання найвищого професійно значущого результату.

Коучинг (за визначенням Міжнародної Федерації Коучингу ICF) – це система реалізації спільного соціального, особистісного, творчого потенціалу учасників процесу неперервного розвитку педагогічної майстерності із метою отримання максимально можливого результату.

Коучинг (за визначенням Міжнародної Федерації Коучингу ICF) – це безперервне співробітництво, яке допомагає клієнтам досягати реальних результатів у своєму особистому і професійному житті. За допомогою процесу коучингу клієнти поглиблюють свої знання, підвищують свій ККД і покращують якість життя.

Коучинг адміністративний – вид коучингу, що використовується в організаціях і передбачає різноманітні способи допомоги людям у підвищенні ефективності їх діяльності; включає в себе коучинг проектів, а також ситуативний і транзитивний коучинг.

Коучинг електронний використовується за допомогою e-mail, а також консультування в режимі on-line, що дозволяє коучу і його клієнту, що знаходяться далеко один від одного, зняти проблему тимчасових зон, зробивши коучинг більш мобільним.

Коучинг життєвий – вид коучингу, що передбачає допомогу людям в досягненні особистих цілей, які можуть бути незалежні від професійних чи колективних, сприяє ефективному вирішенню різних проблем, з якими стикаються при переході від одного життєвого етапу на інший.

Коучинг індивідуальний – це метод планування власного життя, управління його змінами і розвитком. Метою є створення самого себе як особистості з необхідними, бажаними якостями і характеристиками в соціальному, особистісному, міжособистісному, духовному аспектах.

Коучинг проектів – вид коучингу, що передбачає стратегічне управління колективом для найбільш ефективного досягнення результату (акме-результату).

Коучинг ситуативний – вид коучингу, зосереджений на вдосконаленні педагогічного працівника у певному контексті, зокрема його здатності до педагогічної імпровізації, умінні творчо розв'язувати урочні та позаурочні ситуації тощо.

Коучинг транзитивний – вид коучингу, що передбачає допомогу педагогічним працівникам у стресовій ситуації, перехід від одного виду професійно-педагогічної діяльності або інноваційної ролі до іншої.

Коучинг-сесія – це періодична і структурована форма взаємодії коуча з педагогічним працівником (педагогічним колективом, організацією) для просунути разом з клієнтом до досягнення його цілей. Коучинг-сесія триває від 30 до 90 хвилин. Коуч за допомогою «стріли коучингу» (певних питань) разом із клієнтом вивчає його «карту світу»; питаннями асистує педагогу (педагогічному колективу, команді) для розрахунку соціокультурних і освітніх ризиків, знаходить необхідне джерело інформації. На основі компетентнісного досвіду (життєвого, особистісного, професійного) педагогічного працівника спільно вибирається мета, вибудовується індивідуальна освітня траєкторія розвитку педагогічної майстерності, вивчаються можливі акмеологічні чинники (зовнішні і внутрішні), оцінюються наявні потенційні ресурси. Після допомоги коуча в отриманні необхідної інформації та придбанні відповідних навичок його клієнт вирішує поставлене завдання самостійно. При груповій роботі професійна роль коуча полягає в умінні допомогти учасникам своєї команди досягти певного рівня корпоративної культури, працювати більш ефективно, злагоджено.

Коучинговий напрям (від англ. *coaching* – наставляти, тренувати, надихати) науково-методичного супроводу забезпечує висококваліфіковані індивідуальні тренування педагогічних працівників для розвитку їх педагогічної майстерності в системі післядипломної освіти, мобілізації потенційних внутрішніх ресурсів, вироблення професійно-продуктивного стилю спілкування із суб'єктами навчально-виховної взаємодії та ін., що дозволяє досягти акме-періоду у професійному зростанні.

Коучингові питання – це питання, які стимулюють розумову діяльність педагогічного працівника, формують його відповідальність, розвивають творчі здібності, рівень самостійності, нову якість педагогічної дії.

Ментор (від лат. *Mentor* – намір, мета, дух, *mon-i-tor* – той, хто наставляє) – це керівник, учитель, наставник, вихователь, невідступний спостерігач. «Менторство» передбачає професійне наставництво між молодим педагогом, який не має професійного досвіду, і досвідченим педагогом-наставником. В освіті менторство традиційно розуміється як особистісні довготривалі взаємовідносини між досвідченим наставником і молодим педагогом, які дозволяють останньому розвиватися професійно, академічно чи особистісно.

Методи педагогічного коучингу.

Метод конкретних ситуацій. Він заснований на ствердженні, що шлях до вдосконалення власних знань можливо прокласти лише через розгляд, вивчення та обговорення конкретних проблемних ситуацій.

Метод емоційного стимулювання. В основі цього методу навчання лежить принцип формування пізнавального інтересу шляхом створення позитивних емоцій до запропонованого виду діяльності, підвищення зацікавленості та мотивації до навчального процесу.

Метод створення ситуації пізнавальної дискусії. Є дієвим методом активізації навчання, адже в дискусії народжується істина, а пошук істини завжди викликає посилену зацікавленість темою.

«Мозаїка» – метод розподілу обов'язків у групі, коли розподіл здійснюють самі педагогічні працівники. Такий вид діяльності змушує педагогів самостійно, без допомоги викладача-коуча розподіляти обов'язки в групі та нести за даний розподіл відповідальність;

Метод проектів є методом, що виводить діяльність педагогічних працівників на новий, навчально-науковий рівень. На цьому рівні кожен із педагогів здійснює великий обсяг самостійної роботи та навчається самоконтролю, що сприяє їх самоосвіті. Навчити педагогічних працівників самостійно отримувати і застосовувати знання на практиці є чи не найголовнішою та найскладнішою метою сучасної освіти.

Самоефективність – оцінка педагогічним працівником власних здібностей, професійних спроможностей, усвідомлення шляхів самореалізації, професійного саморозвитку.

Самореалізація – здійснення, перетворення у життя накреслених власних планів, задумів, змодельованих віртуальних проектів, прогнозів щодо себе («Я-концепція») і своєї діяльності.

Технологія коучингу:

SMART/SMARTER (від англ. *smart* – розумний) – це мнемонічна аббревіатура, яка використовується в проектному менеджменті та управлінні для визначення цілей і постановки завдань. У практиці управління існують так звані SMART-критерії, яким повинні відповідати меті. Це аббревіатура, утворена першими літерами англійських слів: *конкретний* (specific); *вимірний* (measurable); *досяжний* (attainable); *значущий* (relevant); *який співвідноситься з конкретним терміном* (time-bounded). Правильна постановка мети означає, що мета є конкретною, досяжною, значущою і співвідноситься з конкретним терміном.

Технологія коучингу «GROW» (англ. *grow* – зростання) – полягає в певній послідовності (технології) постановки ефективних питань. Для запам'ятовування технології GROW використовується мнемонічне правило:

- **Goal** – **постановка мети** (В якому напрямі ми хочемо працювати? Чого ми хочемо? Яка наша довгострокова мета? Чи ми цього хочемо? Після закінчення нашої розмови, щоб ви вирішили б змінити? Якого результату ви чекаєте від нашої бесіди? Чи зможемо ми досягти цього результату за відведений нам час? Назвіть найкорисніший результат).

• **Reality – аналіз реальності** (У якій ситуації ми зараз знаходимося? У якому стані ви перебуваєте в даний момент? Якими ресурсами ми володіємо? Чого ми боїмося? Які причини змушують відчувати себе так? Хто причетний до цих подій? Що зроблено на даний момент з цього? Які наслідки мали ці дії? Що станеться, якщо ми досягнемо бажаного? Хто ще може вплинути на ситуацію?);

• **Options – розробка варіантів дій** (Що може допомогти нам у вирішенні питання? Яким методом ми будемо діяти? Що ще ми можемо зробити? Яке рішення задачі Вам найбільш приємно? Які дії ви зможете здійснити, щоб виправити ситуацію? Які у вас є ще альтернативи цьому вибору? Чи були вирішені ці проблеми в минулому успішно? Яке рішення, на вашу думку, запропонувала б авторитетна для вас людина? Чи хочете ви почути мою думку з цього приводу? Яких варіантів дотримуетесь ви? Назвіть переваги і недоліки, які приховані при неглибокому обговоренні? Які з рішень цікаві вам?);

• **Will – сфокусування уваги на волі для досягнення мети, реалізації запланованої дії** (Що ми вибираємо для досягнення мети? Чи працюють вибрані варіанти? Що допоможе досягти мети? Чи сильний у нас мотив? Яка самоорганізація і чи правильно ми управляємо часом для досягнення мети? Якою буде перший крок для здійснення обраного варіанту? Назвіть наступні ваші дії? Які складнощі можуть вам перешкодити? Якими способами ви будете досягати мети? В якій підтримці ви ще маєте потребу? Хто може її здійснити? Як і коли ви зможете отримати цю підтримку).

Технологія самокоучингу – це технологія розкриття власного потенціалу та усунення внутрішніх бар'єрів за допомогою ефективних питань і виробленої стратегії педагогічних дій; засіб для визначення мети і завдань (вектора подальшого професійно-особистісного розвитку) і формування бажання (мотивації) рухатися в обраному напрямку. Самокоучинг гарантує усвідомлення, самостійність, відповідальність, благополуччя.

Рефлексійна анкета

1. Які нові знання, уміння, компетенції Ви отримали, поглибили, удосконалили?
2. В якій сфері професійно-педагогічної діяльності Ви зможете їх використовувати?
3. З якими труднощами зіткнулися під час опрацювання матеріалів навчального модуля?

Рекомендована література

для самостійної діяльності, поглиблення фахових компетенцій

1. Вознюк А. В. Философские основания педагогической аксиоматики : монография [Текст] / Александр Васильевич Вознюк, Александра Антоновна Дубасенюк. – Житомир: ЖГУ им. И. Франко, 2011. – 564 с.
2. Вознюк О. В. Развитие вітчизняної педагогічної думки : синергетичний підхід : монография [Текст] / Олександр Васильович Вознюк / за ред. П.Ю. Сауха. – Житомир: ЖГУ им. И. Франко, 2009. – 184 с.
3. Гончаренко С. У. Педагогічні закони, закономірності, принципи : сучасне тлумачення [Текст] / Семен Устимович Гончаренко. – Рівне: Волинські обереги, 2012. – 192 с.
4. Деркач А.А. Акмеологические основы развития профессионализма [Текст] / Анатолий Алексеевич Деркач. – М.: Моск. психолого-соц. ин-т; Воронеж: МОДЭК, 2004. – 752 с.
5. Драйден Гордон. Революція в навчанні [Текст] / Гордон Драйден, Джаннет Вос / Перекл. з англ. М. Товкало. – Львів: Літопис, 2011. – 544 с.
6. Дубасенюк О.А. Концептуальні підходи до професійно-педагогічної підготовки сучасного педагога [Текст] / Олександра Антонівна Дубасенюк, Олександр Васильович Вознюк. – Житомир: ЖДУ ім. І. Франка, 2011. – 114 с.
7. Змеєв С.И. Андрагогика : основы теории и технологии обучения взрослых [Текст] / Сергей Иванович Змеєв. – М.: ПЕРСЭ, 2003. – 207 с.
8. Калашникова С.А. Навчання дорослих на основі компетентнісно-орієнтованого підходу [Текст] : навч.-метод. матеріали / Світлана Андріївна Калашнікова. – К.: Проект Світового банку «Рівний доступ до якісної освіти», 2008. – 57 с.

9. Сидоренко В.В. Організаційні та науково-методичні засади реалізації технології педагогічного коучингу в системі післядипломної освіти / В.В. Сидоренко // Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди». – Дод. 4 до Вип. 31, Т. II (10). – Тем. вип. «Міжнародні Челпанівські психолого-педагогічні читання» (з нагоди 100-річчя урочистого відкриття Г.І. Челпановим І-го Психологічного інституту). – К.: Гнозис, 2014. – С. 300-306.
10. Пуцов В.І. Особливості навчання дорослої людини [Текст]: навч. посібник / В.І. Пуцов, Л.Я. Набока. – К.: ЦППО, 2004. – 60 с.
11. Сидоренко В.В. Педагогічна майстерність учителя української мови і літератури в системі післядипломної освіти : акме-синергетичний аспект : термінологічний словник-довідник [Текст]/ автор-укладач Вікторія Вікторівна Сидоренко. – Донецьк: Каштан, 2013. – 100 с.
12. Сидоренко В.В. Педагогічний коучинг як інноваційна технологія науково-методичного супроводу професійно-особистісного розвитку вчителя в системі післядипломної освіти / В.В. Сидоренко // Наукова скарбниця освіти Донеччини. – Донецьк. – 2014. – № 3 (14). – С. 13-19.
13. Сидоренко В.В. Положення «Про педагогічний коучинг у системі післядипломної освіти» / В.В. Сидоренко. – Донецьк: Витоки, 2014. – 63 с.
14. Сидоренко В.В. Розвиток педагогічної майстерності вчителя української мови і літератури в системі післядипломної освіти : монографія / Вікторія Вікторівна Сидоренко. – Донецьк: Каштан, 2012. – 492 с.
15. Garton S. Investigating global practices in Teaching English to Young Learners [Text] / S. Garton, F. Copland, A. Burns / British Council ELT Research papers. – 2011. – Vol. 11, Issue 1. – P. 24-36.
16. The American Association of Colleges for Teacher Education [Електронний ресурс]. – Retrieved from: www. URL: <http://www.aacte.org>.
17. Program Standards for the Preparation of Foreign Language Teachers : initial level – undergraduate and graduate. For K-12 and Secondary Certification Program [Text] / [prepared by the Foreign Language Teacher Standards Writing Team]. – 2002. – 39 p.
18. Sydorenko V.V. Zasady naukowo-metodyczne rozwoju mistrzostwa pedagogicznego nauczyciela języka ukraińskiego i literatury w wykształceniu podyplomowym / V.V. Sydorenko // Nauka i Studia : Sp. z o.o.: pedagogiczne nauki. – 2013. – № 15(83) – P. 55-59.

ТЕМА: ПРОФЕСІЙНА ДЕОНТОЛОГІЯ МЕТОДИСТА

Категорія слухачів: : керівники, методисти Р(М)МК(Ц), керівники методичних об'єднань
Розробник: доц. Я.Л. Швень

Зміст

- тематичний план модуля;
- зміст модуля за темами;
- плани лекцій;
- плани практичних занять;
- план семінарського заняття;
- самостійна робота слухачів;
- комплекс тестових (практичних) завдань для самоконтролю;
- рекомендована література

Тематичний план модуля

№ з/п	Тематика	Форми заняття, кількість годин			
		Лекції	Практичні заняття	Семінарські заняття	Самостійна робота Разом

1.	Педагогічна деонтологія як наука про професійну поведінку вчителя	2			2	4
2.	Характеристика професійних моральних норм діяльності методиста		2		2	4
3.	Особливості етичної поведінки методиста в різних професійних ситуаціях			2	2	4
	<i>Разом</i>	2	2	2	6	12

Зміст модуля за темами

Тема 1. Педагогічна деонтологія як наука про професійну поведінку вчителя

Тема 2. Характеристика професійних моральних норм діяльності методиста

Тема 3. Особливості етичної поведінки методиста в різних професійних ситуаціях

План лекції

«ПЕДАГОГІЧНА ДЕОНТОЛОГІЯ ЯК НАУКА ПРО ПРОФЕСІЙНУ ПОВЕДІНКУ ВЧИТЕЛЯ»

Характеристика і генезис розвитку поняття "андрагогічна деонтологія". Мета та завдання андрагогічної деонтології як науки про професійну поведінку методиста. Об'єкт і предмет андрагогічної деонтології (дослідження сукупності формалізованих і неформалізованих норм професійної поведінки та діяльності методиста).

Вимоги до професійної поведінки сучасного методиста і зміна їх у процесі історичного розвитку суспільства і школи. Особливості нормативно-рольових функцій професії андрагога. Специфіка професійної діяльності методиста як андрагога (учителя вчителів) (з урахуванням предметної спеціалізації).

Проблеми морального розвитку особистості у працях Л. Колберга та Е. Фрома.

План практичного заняття

«ХАРАКТЕРИСТИКА ПРОФЕСІЙНИХ МОРАЛЬНИХ НОРМ ДІЯЛЬНОСТІ МЕТОДИСТА»

Професійні норми як історично встановлені стандарти професійної поведінки і діяльності. Гуманізм як нормативна основа педагогічної професії. Загальні, часткові та рамкові норми, норми-ідеали. Структура рамкових норм: норми-заборони, норми-права, норми-обов'язки.

Зміст основних нормативних вимог до методиста та їх характеристика.

Аналіз існуючих кодексів професійної етики вчителя в Україні та за її межами: позитивні і негативні аспекти.

План семінарського заняття

«ОСОБЛИВОСТІ ЕТИЧНОЇ ПОВЕДІНКИ МЕТОДИСТА В РІЗНИХ ПРОФЕСІЙНИХ СИТУАЦІЯХ»

Педагогічна ситуація і педагогічна задача. Моральні конфлікти: типові причини виникнення та способи їх подолання. Характеристика основних суперечностей, що виникають в освітньому процесі. Етичні засади розв'язання педагогічних задач.

Моральна оцінка як орієнтир методиста для вибору професійної поведінки та дій у складних педагогічних ситуаціях. Вимогливість і чуйність - основа етичного професійного підходу.

Особливості монологічного і діалогічного спілкування методиста з учителями. Виявлення методистом несприятливих факторів і негативних наслідків помилкових, афектних дій у професійній діяльності. Характеристика ускладнень методиста при розв'язанні моральних

дилем. Класифікація типових помилок етико-педагогічної поведінки новопризначених методистів.

Самоаналіз, самооцінка і рефлексія як психологічні основи розвитку андрагогічної етики методиста. Корекційна програма діяльності методиста щодо створення емоційного настрою у професійно-педагогічній взаємодії.

Самостійна робота слухачів

1. На основі праць видатних учених і педагогів зробіть ретроспективний аналіз етико-педагогічних ідей в історії педагогічної думки.
2. Підберіть декілька відомих афоризмів, які актуалізують проблему моральних вимог до діяльності педагога, визначте власне розуміння цих висловів.
3. Розробіть рекомендації для сучасного методиста з питань актуалізації вчителями морального виховання школярів в умовах наявної соціокультурної ситуації.
4. Наведіть приклади із художньої літератури, у яких ставляться високі вимоги до морально-етичних якостей педагога.
5. Зобразіть схематично абстрактну модель (професіограму) особистості ідеального методиста.
6. Продовжіть речення, у яких будуть висвітлені ваші професійно-етичні риси і якості.
Я-реальний...
Я-майбутній...
7. Підберіть з психолого-педагогічної літератури 2-3 тести на виявлення у себе особливостей сформованості професійно-особистісних моральних якостей.
8. Складіть власні правила спілкування методиста з учителями, методиста з адміністрацією.
9. Спираючись на норми педагогічної етики, розробіть для вчителів методику впливу на учнів з метою підвищення їх успішності.
10. Ознайомтесь із працею Бобиря О. "Етикет учителя" та розробіть poradnik для вчителя щодо етикету його поведінки в процесі педагогічного спілкування.

Комплекс тестових (практичних) завдань для самоконтролю

1. Порівняйте зміст педагогічної професії з іншими людинознавчими професіями.
2. Які особистісні якості методиста Ви вважаєте найціннішими?
3. Назвіть особливості професійно-педагогічної діяльності та пов'язані з цим вимоги до професії сучасного педагога.
4. Що є головним педагогічним інструментом методиста?
5. Як ви розумієте висловлювання Я.А. Коменського: "Найближча турбота вчителя полягає в тому, щоб захоплювати учнів власним прикладом"?
6. Дайте своє розуміння поліфункціональності педагогічної діяльності.
9. Сформулюйте принципові засади етико-педагогічної позиції вчителя, спираючись на міркування К.Д. Ушинського над питанням "Кому навчати?".
10. Дайте визначення поняття "деонтологія", «андрагогічна деонтологія».
11. Сформулюйте основні завдання педагогічної деонтології, андрагогічної деонтології.
12. Доведіть необхідність свободи вибору дій методистом при виконанні різноманітних професійних завдань.
13. Визначить привабливі і непривабливі сторони педагогічної професії. Чому, на Вашу думку, педагогічна діяльність повинна регулюватися певними моральними правилами? Дайте характеристику шести етапів морального розвитку людини (за Л. Колбергом).

Рекомендована література

1. Андреев В.И. Педагогическая этика: спецкурс для нравственного саморазвития / В. И. Андреев. – Казань: Центр инновационных технологий, 2002. – 272 с.
2. Блощинська В.А. Етика. Практикум: навчальний посібник / В. А. Блощинська. – К.: Центр навчальної літератури, 2005. – 248 с.
3. Бобир О. Етикет учителя: Навчально-методичний посібник / О. Бобир. – К.: Ленвіт. 2004. – 192 с.

4. Васянович Г.П. Педагогічна етика: навчально-методичний посібник / Г.П. Васянович. – Львів: Норма, 2005. – С. 344.
5. Громкова М.Т. Психология и педагогика профессиональной деятельности: Учебное пособие для вузов / М. Т. Громкова. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2003. – 415 с.
6. Гупан Н.М. Українська історіографія історії педагогіки / Н. М. Гупан. – К.: АПН, 2002. – 223 с.
7. Левитан К.М. Основы педагогической деонтологии / К. М. Левитан. – М.: Наука, 1994. – 192 с.
8. Маловідомі першоджерела української педагогіки (друга половина ХІХ-ХХ ст.): Хрестоматія / Упоряд.: Л.Д. Березовська та ін. – К.: Наук, світ, 2003. – 418 с.
9. Мартиненко С.М. Хоружа Л.Л. Загальна педагогіка / С. М. Мартиненко, Л.Л. Хоружа. – К.: МАУП, 2002. – 169 с.
10. Мільто Л.О. Методика розв'язування педагогічних задач: Навч. Посібник / Л.О. Мільто. – 2-ге вид., переробл. і доп. – Харків: Ранок-НТ, 2004. – 152 с.
11. Педагогическая этика / Сост И.В. Тимонина – Кемерово: Кузбас, 2000. – 136 с.
12. Професійна етика вчителя: час і вимоги / За заг. ред. Б.М. Жебровського. – К., 2000.
13. Сисоєва С.О. Основы педагогической творчости: підручник / С. О. Сисоєва. – К.: Міленіум, 2006. – 346 с.
14. Хоружа Л.Л. Етична компетентність майбутнього вчителя початкових класів: теорія і практика: Монографія / Л. Л. Хоружа. – К.: Преса України, 2003. – 319 с.
15. Хоружа Л.Л. Педагогічна деонтологія. Навчально-методичний посібник/ Л.Л. Хоружа. – Київ. – 2008.

ТЕМА: ІНТЕРАКТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ПІСЛЯДИПЛОМНОМУ НАВЧАННІ

Категорія слухачів: керівні та педагогічні кадри закладів ППО

Розробник: доц. М.І. Скрипник

Анотація

Робоча навчальна програма теми «Інтерактивні технології в післядипломному навчанні» складена відповідно до освітньо-професійної програми підвищення кваліфікації педагогічних, науково-педагогічних працівників та керівників закладів освіти за напрямом 0101 Педагогічна освіта. Предметом вивчення є методологія відбору та застосування інтерактивних технологій у післядипломному навчанні. Програма містить план практичного заняття, індивідуальні завдання для самостійної роботи слухачів, рекомендовану літературу, тестові завдання для діагностування когнітивного рівня.

Для методичних працівників, слухачів курсів підвищення кваліфікації.

План проведення заняття

1. Освітня технологія – педагогічна технологія – технологія навчання: сутність понять.
2. Різниця методики навчання від технології навчання.
3. Структура педагогічної технології (концептуальний; змістово- процесуальний; професійний компоненти) та методологічні вимоги (критерії технологічності) до педагогічних технологій (концептуальність; системність; керованість; ефективність; відтворюваність).
4. Загальні властивості технології навчання (розробка діагностично поставлених цілей навчання; орієнтація всіх навчально-пізнавальних дій на гарантоване досягнення визначених навчально-виховних цілей; оперативний зворотний зв'язок, оцінка поточних і підсумкових результатів).
5. Об'єкти технологізації навчання (цілі, зміст, методи, прийоми, способи і форми взаємодії викладача і суб'єктів учіння, методики їх поведінки в певних стандартних ситуаціях тощо).
6. Інноваційне навчання як джерело інтерактивних технологій.
7. Навчання як розвага, особливості такого типу навчання: витоки та сутність.

8. Класифікація інтерактивних технологій післядипломного навчання.

Форма проведення: тренінг.

Завдання для самостійної роботи

1. Ознайомтеся з електронним довідником М. Скрипник «Інтерактивні технології у післядипломному навчанні» й підготуйте у табличній формі відповідь на запитання: які джерела формування інтерактивних технологій навчання?
2. Порівняйте поняття: освітня технологія – педагогічна технологія – технологія навчання.
3. Визначте різницю між методикою навчання та технологією навчання.
4. Розкрийте структуру педагогічної технології.
5. Обґрунтуйте методологічні вимоги (критерії технологічності) до педагогічних технологій.
6. На прикладі конкретної технології навчання розкрийте її властивості (розробка діагностично поставлених цілей навчання; орієнтація всіх навчально-пізнавальних дій на гарантоване досягнення визначених навчально-виховних цілей; оперативний зворотний зв'язок, оцінка поточних і підсумкових результатів).
7. Назвіть ознаки інноваційного навчання як джерела інтерактивних технологій.

Тестові завдання для самоконтролю

1. Вам пропонується ряд визначень понять і варіанти відповідей, одна з яких правильна. Виберіть правильну, на Вашу думку, відповідь.

1. **«Інтеракції» – це:**
  - e) перцепція;
  - f) взаємодія комунікантів у процесах спілкування з використанням засобів мовного і позамовного кодів;
  - g) безпосереднє або опосередковане сприйняття учасників комунікації;
  - h) рух інформації;
  - i) процес створення, трансляції, обміну, зміни соціальних, етичних, естетичних комунікативних смислів.
2. **Аналіз конкретних ситуацій – це:**
  - a) метод навчання, який використовує опис реальних професійних, економічних, соціальних ситуацій;
  - b) динамічне навчання, яке відбувається завдяки власній активній роботі учасників;
  - c) рольові інтелектуальні змагання, в яких одна команда аргументовано доводить певну тезу, а інша – опонує їй;
  - d) словесний метод навчання, суть якого полягає в обміні поглядами щодо конкретної проблеми з метою набуття нових знань, зміцнення власної думки, формування вміння її обстоювати;
  - e) імітаційна гра, в якій відтворюється справжня діяльність конкретних працівників.
3. **Воркшоп – це:**
  - a) метод навчання, який використовує опис реальних професійних, економічних, соціальних ситуацій;
  - b) рольові інтелектуальні змагання, в яких одна команда аргументовано доводить певну тезу, а інша – опонує їй;
  - c) динамічне навчання, яке відбувається завдяки власній активній роботі учасників;
  - d) словесний метод навчання;
  - e) імітаційна гра, в якій відтворюється справжня діяльність конкретних працівників.
4. **Метод синектики — це:**
  - a) спосіб стимуляції уяви студентів через поєднання різномірних елементів, який базується на методи «мозкового штурму», різних за видами аналогій (словесної, образної, особистої), інверсії, асоціації тощо;
  - b) «мозковий штурм»;
  - c) вироблення нових підходів до вирішення проблеми;
  - d) метод створення студентами власних професійних продуктів;

е) метод групового розв'язання творчих проблем або метод комунікативної атаки.

Б. Які з перерахованих далі ознак мають відношення до запропонованого поняття (можна вказати декілька, якщо вважаєте за потрібне)?

5. Укажіть методи, що є технологічними модифікаціями навчання в співробітництві:

- а) метод евристичних запитань;
- б) «навчання в команді»;
- с) «пилка»;
- д) «вчимося разом»;
- е) дослідницька робота у групах.

6. Укажіть співвідношення між поняттям та його значенням:

1. Освітні технології	А) стратегію розвитку єдиного державного освітнього простору і вибудовуються на знанні закономірностей функціонування системи «викладач – соціальне середовище – студент» в інваріантних моделях навчання
Педагогічні технології	Б) методологія, що представлена рівнями педагогічних теорій, концепцій, підходів. Критеріальні параметри освітніх технологій репрезентуються доктринами, концепціями розвитку освіти, стандартами.
Технологія навчання	це тактичний шлях освоєння конкретного навчального матеріалу (поняття) у межах певної дисципліни, теми, питання, в межах обраної педагогічної технології. Завданням технології навчання є максимальне спрощення організації навчального процесу, зі збереженням її ефективності шляхом передачі творчих функцій викладача.

7. Укажіть відношення між поняттями та їх сутністю:

Поняття	Характеристика
1. Зміст методики навчання	А) доцільність; результативність; алгоритмічність; відтворюваність; керуваність; проектваність
1. Ознаки технології навчання	Б) вивчення історії; визначення пізнавального і виховного значення та завдань навчальної дисципліни, її місця в системі професійної освіти; визначення змісту навчальної дисципліни, наукове обґрунтування програм і підручників; опрацювання методів і організаційних форм навчання, що відповідають меті й змісту; створення навчального обладнання з предмета; визначення вимог до підготовки педагогів цього предмета

Рекомендована література

1. Колеченко А.К. Энциклопедия педагогических технологий: пособие для преподавателей / А.К. Колеченко. – СПб.: КАРО, 2006. – 368 с.
2. Петренко М.А. Теория педагогической интеракции / М.А. Петренко: Автореф. дис. на соискание ученой степ. канд. пед. наук: 13.00.04. – Ростов н/Д., 2010. – 49 с.
3. Пометун О. Інтерактивні технології навчання: теорія, практика, досвід / О.Пометун, Л. Пироженко. – К., 2002. – 135 с.
4. Пометун О.І. Енциклопедія інтерактивного навчання / О.І. Пометун. – К.: А. С. К., 2007. — 144 с.
5. Практична андрагогіка в післядипломній педагогічній освіті: Науково-методичний посібник. Книга 1. Евтагогіка: практична андрагогіка для самоосвіти андрагога / Євгенія

- Родіонівна Чернишова, Марина Іванівна Скрипник; Тамара Михайлівна Сорочан; Держ. вищ. навч. закл. «Ун-т менедж. освіти». – Луцьк: Вежа-Друк, 2015. – 124 с.
6. Практична андрагогіка в післядипломній педагогічній освіті: Науково-методичний посібник. Книга 2. Дидактичне портфоліо андрагога / Євгенія Родіонівна Чернишова, Марина Іванівна Скрипник; Держ. вищ. навч. закл. «Ун-т менедж. освіти». – Луцьк: Вежа-Друк, 2015. – 76 с.
7. Сисоєва С.О. Інтерактивні технології навчання дорослих: навч.-метод. посіб. / С. О. Сисоєва; НАПН України, Ін-т педагогічної освіти і освіти дорослих. – К.: ВД «ЕКМО», 2011. – 324 с.
8. Ситуационный анализ, или анатомия кейс-метода / под ред. д-ра социологических наук, профессора Ю.П. Сурмина]. – К.: Центр инноваций и развития, 2002. – 286 с.
9. Скрипник М. І. Інтерактивні технології в післядипломному навчанні: довідник / М. І. Скрипник ; НАПН України, ДВНЗ «Ун-т менедж. освіти». – К., 2013. – 202 с.
10. Фопель К. Психологические принципы обучения взрослых / К.Фопель. – М.: Генезис, 2010. – 120 с.

ТЕМА: ІНТЕРАКТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

Категорія слухачів: науково-педагогічні працівники університетів, академій, інститутів

Розробник: доц. *М.І. Скрипник*

Анотація

Робоча навчальна програма спецкурсу «Інтерактивні технології у вищій школі» складена відповідно до освітньо-професійної програми підвищення кваліфікації педагогічних, науково-педагогічних працівників та керівників закладів освіти за напрямом 0101 Педагогічна освіта. Предметом вивчення є методологія відбору та застосування інтерактивних технологій у вищій школі. Програма містить план практичного заняття, індивідуальні завдання для самостійної роботи слухачів, рекомендовану літературу, тестові завдання для діагностування когнітивного рівня.

Для методичних працівників, слухачів курсів підвищення кваліфікації.

План проведення заняття

1. Вимоги постіндустріального суспільства до технологій навчання у вищій школі.
2. Сучасні педагогічні підходи до навчання у вищій школі (культурологічний, соціологічний, інформаційний, технологічний).
3. Актуальні моделі освіти для вищої школи (моделі: вільна, особистісна, розвивальна, формувальна).
4. Особливості особистісно орієнтованих технологій у вищій школі (технології, засновані на випереджувальному фіксованому інтелектуальному розвитку студента; технології пріоритетного розвитку емоційно-чуттєвої сфери, уяви, творчих можливостей та здібностей; технології пріоритетного розвитку практичного мислення, трудових умінь і навичок; технології духовно-морального становлення особистості, екологічної чистоти підходу до природи студента).
5. Освітня технологія – педагогічна технологія – технологія навчання: сутність понять.
6. Різниця методики навчання від технології навчання.
7. Структура педагогічної технології (концептуальний; змістово-процесуальний; професійний компоненти) та методологічні вимоги (критерії технологічності) до педагогічних технологій (концептуальність; системність; керованість; ефективність; відтворюваність).
8. Загальні властивості технології навчання (розробка діагностично поставлених цілей навчання; орієнтація всіх навчально-пізнавальних дій на гарантоване досягнення визначених навчально-виховних цілей; оперативний зворотний зв'язок, оцінка поточних і підсумкових результатів).

9. Об'єкти технологізації навчання (цілі, зміст, методи, прийоми, способи і форми взаємодії викладача і суб'єктів учіння, методики їх поведінки в певних стандартних ситуаціях тощо).
10. Інноваційне навчання як джерело інтерактивних технологій.

Форма проведення: тренінг.

Завдання для самостійної роботи

1. Обґрунтуйте актуальну модель освіти у вищій школі.
2. Розкрийте сутність сучасних педагогічних підходів до навчання у вищій школі: культурологічного, соціологічного, інформаційного, технологічного.
3. Обґрунтуйте особливості особистісно орієнтованих технологій у вищій школі.
4. Порівняйте поняття: освітня технологія – педагогічна технологія – технологія навчання.
5. Визначте різницю між методикою навчання та технологією навчання.
6. Розкрийте структуру педагогічної технології.
7. Обґрунтуйте методологічні вимоги (критерії технологічності) до педагогічних технологій.
8. На прикладі конкретної технології навчання розкрийте її властивості (розробка діагностично поставлених цілей навчання; орієнтація всіх навчально-пізнавальних дій на гарантоване досягнення визначених навчально-виховних цілей; оперативний зворотний зв'язок, оцінка поточних і підсумкових результатів).
9. Назвіть ознаки інноваційного навчання як джерела інтерактивних технологій.
10. Порівняйте поняття «проектування», «розроблення», «планування», «прогнозування».
11. Охарактеризуйте теорії, що є основою проектування сучасних технологій навчання.

Тестові завдання для самоконтролю

1. Вам пропонується ряд визначень понять і варіанти відповідей, одна з яких правильна. Виберіть правильну, на Вашу думку, відповідь.

1. **«Інтера́кції»** – це:
  - a) перцепція;
  - b) взаємодія комунікантів у процесах спілкування з використанням засобів мовного і позамовного кодів;
  - c) безпосереднє або опосередковане сприйняття учасників комунікації;
  - d) рух інформації;
  - e) процес створення, трансляції, обміну, зміни соціальних, етичних, естетичних комунікативних смислів.
2. **Аналіз конкретних ситуацій** – це:
  - a) метод навчання, який використовує опис реальних професійних, економічних, соціальних ситуацій;
  - b) динамічне навчання, яке відбувається завдяки власній активній роботі учасників;
  - c) рольові інтелектуальні змагання, в яких одна команда аргументовано доводить певну тезу, а інша – опонує їй;
  - d) словесний метод навчання, суть якого полягає в обміні поглядами щодо конкретної проблеми з метою набуття нових знань, зміцнення власної думки, формування вміння її обстоювати;
  - e) імітаційна гра, в якій відтворюється справжня діяльність конкретних працівників.
3. **Воркшоп** – це:
  - a) метод навчання, який використовує опис реальних професійних, економічних, соціальних ситуацій;
  - b) рольові інтелектуальні змагання, в яких одна команда аргументовано доводить певну тезу, а інша – опонує їй;
  - c) динамічне навчання, яке відбувається завдяки власній активній роботі учасників;
  - d) словесний метод навчання;
  - e) імітаційна гра, в якій відтворюється справжня діяльність конкретних працівників.

4. Метод синектики — це:

f) спосіб стимуляції уяви студентів через поєднання різномірних елементів, який базується на методі «мозкового штурму», різних за видами аналогій (словесної, образної, особистої), інверсії, асоціації тощо;

g) «мозковий штурм»;

h) вироблення нових підходів до вирішення проблеми;

i) метод створення студентами власних професійних продуктів;

j) метод групового розв'язання творчих проблем або метод комунікативної атаки.

Б. Які з перерахованих далі ознак мають відношення до запропонованого поняття (можна вказати декілька, якщо вважаєте за потрібне)?

5. Вкажіть методи, що є технологічними модифікаціями навчання в співробітництві:

f) метод евристичних запитань;

g) «навчання в команді»;

h) «пилка»;

i) «вчимося разом»;

j) дослідницька робота у групах.

6. Вкажіть співвідношення між поняттям та його значенням:

1. Освітні технології	А) стратегію розвитку єдиного державного освітнього простору і вибудовуються на знанні закономірностей функціонування системи «викладач – соціальне середовище – студент» в інваріантних моделях навчання
Педагогічні технології	Б) методологія, що представлена рівнями педагогічних теорій, концепцій, підходів. Критеріальні параметри освітніх технологій репрезентуються доктринами, концепціями розвитку освіти, стандартами.
Технологія навчання	це тактичний шлях освоєння конкретного навчального матеріалу (поняття) у межах певної дисципліни, теми, питання, в межах обраної педагогічної технології. Завданням технології навчання є максимальне спрощення організації навчального процесу, зі збереженням її ефективності шляхом передачі творчих функцій викладача.

7. Вкажіть відношення між поняттями та їх сутністю:

Поняття	Характеристика
1. Зміст методики навчання	А) доцільність; результативність; алгоритмічність; відтворюваність; керуваність; проектованість
2. Ознаки технології навчання	Б) вивчення історії; визначення пізнавального і виховного значення та завдань навчальної дисципліни, її місця в системі професійної освіти;

	<p>визначення змісту навчальної дисципліни, наукове обґрунтування програм і підручників;</p> <p>опрацювання методів і організаційних форм навчання, що відповідають меті й змісту;</p> <p>створення навчального обладнання з предмета;</p> <p>визначення вимог до підготовки педагогів цього предмета</p>
--	---

Рекомендована література

1. Колеченко А.К. Энциклопедия педагогических технологий: пособие для преподавателей / А.К. Колеченко. – СПб.: КАРО, 2006. – 368 с.
2. Краевский В.В. Методология педагогики: новый этап: учеб. пособие для высших учебных заведений / В.В.Краевский, Е.В.Бережнова. – М., 2006. – 400 с.
3. Петренко М.А. Теория педагогической интеракции / М.А. Петренко: Автореф. дис. на соискание ученой степ. канд. пед. наук: 13.00.04. – Ростов н/Д., 2010. – 49 с.
4. Пометун О. Інтерактивні технології навчання: теорія, практика, досвід / О.Пометун, Л. Пироженко. – К., 2002. – 135 с.
5. Пометун О.І. Енциклопедія інтерактивного навчання / О.І. Пометун. – К.: А. С. К. , 2007. — 144 с.
6. Психолого-педагогічні засади проектування інноваційних технологій викладання у вищій школі: Монографія / За заг. ред. В.П. Андрущенка, В.І. Лугового. – К.: «Педагогічна думка», 2011. – 260 с.
7. Роджерс К. Р. Клиентоцентрированная психотерапия / К. Р. Роджерс. – М.: Рефл-бук., 1993.
8. Роджерс К. Р. О групповой психотерапии / К. Р. Роджерс; пер. с англ. – М.: Гиль-Эстель, 1993.
9. Роджерс К.Р. Взгляд на психотерапию: становление человека / К. Р. Роджерс; пер. с англ., общ. ред. и предисл. И. Сениной. – М.: Прогресс, 1994. – С. 234–247.
10. Сисоєва С.О. Інтерактивні технології навчання дорослих: навч.-метод. посіб. / С. О. Сисоєва; НАПН України, Ін-т педагогічної освіти і освіти дорослих. – К.: ВД «ЕКМО», 2011. – 324 с.
11. Ситуационный анализ, или анатомия кейс-метода / под ред. д-ра социологических наук, профессора Ю.П. Сурмина]. – К.: Центр инноваций и развития, 2002. – 286 с.
12. Скрипник М. І. Інтерактивні технології в післядипломному навчанні: довідник / М. І. Скрипник ; НАПН України, ДВНЗ «Ун-т менедж. освіти». – К., 2013. – 202 с.
13. Стрельников В. Ю. Сучасні технології навчання у вищій школі : модульний посібник для слухачів авторських курсів підвищення кваліфікації викладачів МПК ПУЕТ / В. Ю. Стрельников, І. Г. Брітченко. – Полтава : ПУЕТ, 2013. – 309 с.
14. Стьо́пін В.С. Філософія науки: загальні проблеми: підруч. для аспірантів і здобувачів наук. ступ. канд. наук / В.С. Стьо́пін. – М.: Гардарики, 2006. – 384 с.
15. Фопель К. Психологические принципы обучения взрослых / К.Фопель. – М.: Генезис, 2010. – 120 с.

ТЕМА: ЯК ПІДГОТУВАТИ Й ЕФЕКТИВНО ПРОВЕСТИ ЛЕКЦІЮ І СЕМІНАР У ВИЩІЙ ШКОЛІ?

Категорія слухачів: науково-педагогічні працівники університетів, академій, інститутів
Розробник: доц. *М.І. Скрипник*

Анотація

Робоча навчальна програма теми «Як підготувати й ефективно провести лекцію і семінар у вищій школі?» складена відповідно до освітньо-професійної програми підвищення кваліфікації педагогічних, науково-педагогічних працівників та керівників закладів освіти за напрямом 0101 Педагогічна освіта. Предметом вивчення є педагогічна складова професійної

діяльності викладача. Програма містить план практичного заняття, індивідуальні завдання для самостійної роботи слухачів, рекомендовану літературу, тестові завдання для діагностування когнітивного рівня.

Для науково-педагогічних працівників, слухачів курсів підвищення кваліфікації.

План проведення заняття

1. Лекція у вищій школі як провідна форма організації навчання і як основний вид навчальних занять. Вимоги до лекції. Основні функції сучасної лекції: методологічна, виховна, інформаційна, розвивальна, орієнтувальна й організаційна. Види лекцій: тематична, вступна, заключна або підсумкова, оглядові лекції, консультативні лекції. Дидактичні принципи відбору і викладу навчального матеріалу.
2. Інші форми організації навчання: практичні заняття (семінарські, просемінарські, лабораторні, вправи. Індивідуальні заняття: реферати, розрахункові, графічні, курсові й дипломні роботи тощо). Консультація як форма організації навчальної діяльності студентів.
3. Психолого-педагогічні основи підготовки та проведення занять у вищій школі:
  - а) особливості підготовки викладача до проведення аудиторного заняття;
  - б) використання раціональних шляхів управління пізнавальною діяльністю студентів у процесі проведення заняття;
  - в) особливості підготовки до проведення лекційних занять;
  - г) особливості підготовки до проведення семінарських та практичних занять.

Форма проведення: тематична дискусія.

Запитання для обговорення

1. Які особливості підготовки і проведення сучасної лекції у вищій школі?
2. Які основні вимоги до сучасної лекції?
3. Які види лекцій Вам найбільше імпонують у ВНЗ сучасності?
4. Які основні особливості використання раціональних шляхів управління пізнавальною діяльністю студентів у процесі проведення заняття?
5. Які шляхи ефективної підготовки до проведення семінарських і практичних занять?
6. Чим визначається місце і роль семінарських занять у навчальному процесі вищої школи?
7. Які основні форми семінарських занять, їх переваги і недоліки?
8. Від яких чинників залежить вибір форми семінарського заняття?
9. Які основні елементи структури семінарського заняття та їх складові?
10. Які умови ефективної організації індивідуальних занять зі студентами?
11. Які новітні технології впливають на особливості проведення лекції та семінарських занять?
12. У поданому алгоритмі аналізу лекції розкрийте сутність кожного етапу:

Етап аналізу лекції	Сутність
I. Підготовка	
II. Вступ	
III. Чи логічно побудований зміст?	

13. У поданому алгоритмі аналізу семінару розкрийте сутність кожного етапу:

Етап аналізу семінарського заняття	Сутність
1. План	
2. Мета	
3. Активність студентів	
4. Логічну систему доведень	
5. Прогнозування запитань	
6. Підведення проміжних висновків	
7. Фіксацію запропонованих ідей на дошці або за допомогою інших наочних посібників	
8. Уміння студентів робити висновки	

Тестові завдання для самоконтролю

Вам пропонується ряд визначень понять і варіанти відповідей, одна з яких правильна. Виберіть правильну, на Вашу думку, відповідь.

1. Визначте ознаки, що вирізняють лекцію від розповіді. Лекція...

- а) Науковий виклад інформації;
- б) Розкриває зовнішні характеристики природних, соціальних явищ;
- в) Охоплює невеликий обсяг інформації;
- г) Розглядає суть об'єктів, подій, процесів, зв'язків, залежностей між ними;
- г) Визначається доказовістю, аргументованістю, узагальненням наукових фактів;
- д) Розвиває лише конкретно-образне мислення.

2. Який метод навчання розкриває суть явища, причинно- наслідкові зв'язки, закономірності його розвитку?

- а) розповідь; б) інструктаж; в) пояснення; г) кейс стаді; г) бесіда.

3. Дискусія — це... (дайте найбільш точне визначення):

- а) Діалог вчителя з учнями у формі запитань і відповідей;
- б) Висловлення учнями власних думок;
- в) Обмін ідеями в групі з метою пошуку істини;
- г) Вирішення суперечки між учнями.

4. Метод ситуаційних вправ спрямований на розвиток умінь:

- а) Виконання письмових завдань;
- б) Переказу ідей, наявних у ситуації;
- в) Аналізу практичних проблем, вироблення й прийняття певного вирішення;
- г) Висловлення самостійних суджень;
- г) Вияву власного ставлення до ситуації.

5. Як називається форма організації навчання, за якої викладач організовує детальний розгляд студентами окремих теоретичних положень навчальної дисципліни та формує вміння і навички їх практичного застосування через індивідуальне виконання відповідно до сформованих завдань?

- а) Лабораторне заняття.
- б) Семінарське заняття.
- с) Практичне заняття.
- д) Самостійна робота.

6. Визначте компоненти змісту освіти у вищій школі:

- а) Поняття, терміни, факти, закони і закономірності, правила, наукова картина світу.
- б) Знання, уміння, навички, необхідні для відповідної професійної діяльності.
- с) Система знань, способи діяльності, досвід емоційно-ціннісного ставлення до знань, досвід творчої діяльності.
- д) Система знань, способи діяльності, досвід практичної діяльності, досвід творчої діяльності.
- е) Кваліфікації, напрями, спеціальності, за якими здійснюється підготовка фахівців у ВНЗ.

7. Розкрийте сутність поняття «навчальна програма»:

- а) Навчальна програма – це державний документ, який містить зміст, структуру та обсяг конкретної навчальної дисципліни.
- б) Навчальна програма подає методичні рекомендації щодо викладання конкретної навчальної дисципліни.
- с) Навчальна програма – це книга, в якій розкривається зміст навчального матеріалу з певного предмета.

8. Спосіб пізнавальної діяльності студентів, зорієнтований на творче оволодіння знаннями, уміннями і навичками та вироблення світоглядних переконань на заняттях і в процесі самостійної роботи – це ...

- а) Метод навчання.
- б) Проблемний тип навчання.
- с) Метод учіння.

d) Самоосвіта.

9. Як називається форма організації навчання, за якої студент під керівництвом викладача проводить природничі експерименти чи досліди з метою підтвердження окремих теоретичних положень, набуває практичних навичок роботи з обладнанням, оволодіває методикою експериментальних досліджень? Виробнича практика.

a) Лабораторне заняття.

b) Експеримент.

c) Практична робота.

10. Як називається форма організації навчання, яка являє собою логічно завершений, науково обґрунтований, систематизований виклад певного питання, теми чи розділу навчального предмета, ілюстрований за необхідності наочністю?

a) Інструктаж.

b) Модульна технологія навчання.

c) Навчальна лекція.

d) Розповідь.

11. За дидактичними завданнями лекції поділяють на ...

a) Тематичні.

b) Проблемні.

c) Вступні.

d) Заклучні.

e) Настановчі.

f) Бінарні.

g) Оглядові.

h) Лекції-прес-конференції.

i) Лекції-візуалізації.

12. За способом викладу навчального матеріалу виокремлюють такі види лекцій ...

:

a) Тематичні.

b) Проблемні.

c) Вступні.

d) Заклучні.

e) Настановчі.

f) Бінарні.

g) Оглядові.

h) Лекції-прес-конференції.

i) Лекції-візуалізації.

Рекомендована література

1. Автамонов П. П. Технологія педагогічного успіху : навч. посіб. / П. П. Автамонов. – К. : Київ, ун-т, 2002. – 180 с.
2. Алексюк А. М. Методи навчання і методи учіння / А. М. Алексюк. – К. : Знання, 1980. – 48 с.
3. Алексюк А. М. Педагогіка вищої школи : курс лекцій: модульне навчання / А. М. Алексюк. – К. : ІСДО, 1993. – 220 с.
4. Андреев В.И. Конкурентология. Учебный курс для творческого саморазвития конкурентоспособности / В.И. Андреев. – Казань: Центр инновационных технологий, 2013. – 468 с.
5. Батышев А.С. Практическая педагогика для начинающего преподавателя. – М.: Ассоциация "Профессиональное образование", 2003. — 200 с.
6. Вітвицька С. С. Основи педагогіки вищої школи : підруч. за модульно-рейтинговою системою навч. / С. С.Вітвицька. – К. : Центр навч. л-ри, 2006. – 384 с.

7. Лекції з педагогіки вищої школи: навчальний посібник / За ред.. В.І.Лозової. – Харків: «ОВЗ», 2006. – 496 с.
8. Освітні технології: навч.-метод. посібник / за заг. ред. О. М. Пехоти. – К. : А.С.К., 2001. – 256 с.
9. Педагогіка вищої школи: навч. посіб. /З.Н.Курлянд, Р.І.Хмельюк, А.В.Семенова та ін., За ред.. З.Н.Курлянд. – 2-ге вид., пререраб. та доп. – К.: Знання, 2005. – 399 с.
10. Педагогіка вищої школи: навчальний посібник / Кузьмнський А.І.: Знання, 2005. – 486 с.
11. Підготовка науково-педагогічних кадрів у системі післядипломної педагогічної освіти: зміст, організаційні форми, технології: наук. посіб. / авт. кол. : Є. Р. Чернишова, Н. В. Гузій, В. П. Ляхощкий [та ін.] ; за наук. ред. Є. Р. Чернишової ; Держ. вищ. навч. заклад «Ун-т менедж. освіти». — К. : Вид-во ДВНЗ «Ун-т менеджменту освіти» НАПН України, 2014.
12. Практична андрагогіка в післядипломній педагогічній освіті: Науково-методичний посібник. Книга 1. Евтагогіка: практична андрагогіка для самоосвіти андрагога / Євгенія Родіонівна Чернишова, Марина Іванівна Скрипник; Тамара Михайлівна Сорочан; Держ. вищ. навч. закл. «Ун-т менедж. освіти». – Луцьк: Вежа-Друк, 2015. – 124 с.
13. Практична андрагогіка в післядипломній педагогічній освіті: Науково-методичний посібник. Книга 2. Дидактичне портфоліо андрагога / Євгенія Родіонівна Чернишова, Марина Іванівна Скрипник; Держ. вищ. навч. закл. «Ун-т менедж. освіти». – Луцьк: Вежа-Друк, 2015. – 76 с.
14. Розвиток педагогічної майстерності викладача вищого навчального закладу непедагогічного профілю в умовах інформаційно-технологічного суспільства: колективна монографія / за ред. акад. І.А. Зязюна. – К.: Педагогічна думка, 2012. – 498с.
15. Семиченко В.А. Психологія педагогічної діяльності : навч. посіб. для студ. вищих пед. навч. закладів / В.А. Семиченко. – К. : Вища школа, 2004. – 336 с.
16. Скрипник М. І. Парадигмальні засади психолого-педагогічної підготовки науково-педагогічних працівників / М. І. Скрипник // Вісник післядипломної освіти: зб. наук. пр. / Ун-т менедж. освіти НАПН України; О.Л.Ануфрієва [та ін.]. – К., 2015. – Вип. 14 (27)/голов. ред. В.В.Олійник. – К.: АТОПОЛ ГРУП, 2015. – 260 с., С. 136 – 146.
17. Скрипник М. І. Система навчально-творчих завдань для підготовки аспірантів, здобувачів у післядипломній педагогічній освіті / М. І. Скрипник // Післядипломна освіта в Україні. – 2014. - № 2.
18. Слепкань З.І. Наукові засади педагогічного процесу у вищій школі / З.І. Слепкань. – К. : Вища школа, 2005. – 240 с.
19. Толлингерова Д. Психология проектирования умственного развития детей: научное издание / Д. Толлингерова, Д. Голоушова, Г. Канторкова. – М.; Прага : [б. и.], 1994.
20. Чернілевський Д.В. Педагогіка та психологія вищої школи : навч. посіб. – Д.В. Чернілевський, М.І. Томчук. – Вінниця : Вінницький соціально-економічний ін-т ун-ту Україна, 2006. – 402 с.
21. Электронное пособие по Основам педагогического мастерства . - .Режим доступа: nsportal.ru nsportal.ru/blog/...i.../elektronnoe-posobie-po-osnovam-pedagog

ТЕМА: ОРГАНІЗАЦІЯ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ

Категорія слухачів: керівники, методисти Р(М)МК та керівники методичних об'єднань
Розробник: ст. викл. Т.С.Кравчинська

Тематичний план теми

Мета: засвоєння теоретичних, нормативно-правових та організаційних засад інклюзивної освіти

№ з/п	Назва теми	Форма заняття, кількість годин		
		Тематична дискусія	Самостійна робота	Разом

1	Організація інклюзивної освіти	2	2	4
	Усього	2	2	4

Зміст

Питання для обговорення

1. Інклюзивна освіта – основні принципи. Інклюзивна освіта як модель соціального устрою.
2. Історичне підґрунтя інклюзивної освіти. Міжнародний досвід.
3. Становлення інклюзивної освіти в Україні: від інтеграції до інклюзії.
4. Нормативно-правове забезпечення інклюзивної освіти.

Самостійна робота слухачів

Мета: опрацювання нормативно-правової бази інклюзивної освіти.

Практичне завдання (завдання для самостійної роботи): скласти перелік нормативно-правових документів з інклюзивної освіти регіону.

План семінарського заняття

Питання для обговорення

1. Інклюзивна освіта – основні принципи. Інклюзивна освіта як модель соціального устрою. Особливі освітні потреби. Поняття «інклюзивна освіта». Особливості інклюзії. Мета інклюзії в освіті. Інструмент моніторингу інклюзії. Основні принципи. Сегрегація. Інтеграція. Інклюзія.
2. Історичне підґрунтя інклюзивної освіти. Міжнародний досвід. Періоди становлення системи спеціальної освіти. Світові тенденції інклюзивної освіти на прикладі Італії, Австрії, Бельгії, Голландії, Швеції, Німеччини.
3. Становлення інклюзивної освіти в Україні: від інтеграції до інклюзії. Прогрес інтеграції. Інклюзивне навчання. Інклюзивний навчальний заклад. Основні принципи. Перевага інклюзивної освіти.
4. Нормативно-правове забезпечення інклюзивної освіти. Нормативно-правова база інклюзивної освіти: Міжнародно-правові документи, Закони України, Укази Президента України, Постанови та розпорядження Кабінету Міністрів України, Накази Міністерства освіти і науки України, Інструктивно-методичні листи Міністерства освіти і науки України, Посада асистента вчителя в українському законодавстві.

Комплекс тестових (практичних) завдань для самоконтролю

1. Термінологія інклюзії та її значення.
2. Інклюзивна освіта міжнародний досвід.
3. Охарактеризуйте чинники, що перешкоджають ефективному впровадженню інклюзивної практики.
4. Розкрийте сутність основних складових інклюзії.
5. Чим відрізняються поняття «інтеграція» та «інклюзія».
6. Розкрийте особливості впровадження інклюзивної освіти в Україні.
7. Проаналізуйте класифікацію дітей з порушеннями психофізичного розвитку.
8. Визначте, які статті Закону «Про освіту» сприяють розбудові інклюзивної освіти в Україні.
9. Розкрийте основні принципи інклюзивної освіти, задекларовані у Саламанкській декларації.
10. Назвіть і проаналізуйте основні міжнародні документи в галузі прав осіб з порушеннями психофізичного розвитку.
11. Історичне підґрунтя інклюзивної освіти.
12. Медична модель порушень розвитку.
13. Соціальна модель порушень розвитку.
14. Категоріальність дітей з особливими потребами.
15. Які позитиви від навчання в інклюзивному середовищі одержують діти з типовим розвитком.

Рекомендована література

1. Бех І. Д. Виховання особистості. – К.: Либідь, 2003. – кн. 1: Особистісно орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади.
2. Білецька Л., Білецька І. Інклюзивне навчання: перші кроки на Україні // Дошкільне виховання. – 2007. - № 4. – С. 12-15.
3. Білозерська І. О. Реалізація компетентнісної парадигми у роботі з батьками дітей із порушеннями психофізичного розвитку // Особлива дитина: навчання та виховання. Дефектологія. – №4 – К. 2011.
4. Відкрите досє з інклюзивної освіти. За матеріалами ЮНЕСКО / Витяг Ворон М.В., Найда Ю.М. Інклюзивна освіта: українські реалії / журнал «Підручник для директора», видавництво «Плеяди», червень, 2006.
5. Даниленко Л. І. Управління інклюзивною школою на засадах менеджменту освітніх інновацій / Інклюзивна школа: особливості організації та управління: Навчально – методичний посібник / Кол. авторів: Колупаєва А.А., Найда Ю.М., Софій Н.З. та ін. За заг. ред. Даниленко Л.І., - К.:2007.- 128с.
6. Дети с ограниченными возможностями: проблемы и инновационные тенденции в обучении и воспитании. Хрестоматия по курсу «Коррекционная педагогика и специальная психология» / Сост. Н.Д. Соколова, Л.В. Калиникова. – М.: ООО «Аспект», 2005. – 448 с.
7. Заплатинська А.Б. Інклюзивна освіта – залучення осіб з особливими потребами у життя суспільства // Науковий часопис НПУ ім. Драгоманова. Серія 19. Корекційна педагогіка та психологія: збірник наукових праць. Матеріали міжнародної наукової конференції «Тенденції розвитку корекційної освіти в Україні». – К.: НПУ ім. Драгоманова, 2008. – № 11. – С. 70-72.
8. Єфімова С.М. Налагодження партнерських стосунків з родинами / Інклюзивна школа: особливості організації та управління: Навчально – методичний посібник / Кол. авторів: Колупаєва А.А., Найда Ю.М., Софій Н.З. та ін. За заг. ред. Даниленко Л.І., - К.:2007.- 128с.
9. Індекс інклюзії: дошкільний навчальний заклад: Навчально-методичний посібник / Кол. упорядників: Патрикеева О. О., Дятленко Н. М., Софій Н. З., Найда Ю. М. Під заг. ред. Шинкаренко В. І. – К.: ТОВ «Видавничий дім “Плеяди”», 2011. — 100 с.
10. Колупаєва А. А. Діти з особливими освітніми потребами та організація їх навчання : наук.-метод. посіб. / А. А. Колупаєва, Л. О. Савчук ; МОН України, НАПН України, Ін-т спец. педагогіки. – К. : АТОПОЛ. – 2011. – 274 с.
11. Колупаєва А.А. Від сегрегації до інклюзії // Дидактичні та соціально-психологічні аспекти корекційної роботи у спеціальній школі: Наук.-метод. зб. Випуск 6. – К.: Науковий світ, 2005. – С. 52-56.
12. Колупаєва А. Діти з особливими потребами в загальноосвітньому просторі: початкова ланка : путівник для педагогів : [навч.-метод. посіб.] / А. Колупаєва, О. Таранченко; МОН України, НАПН України, Ін-т спец. педагогіки. – К. : [АТОПОЛ], 2010. – 96 с.
13. Колупаєва А.А. До проблеми понятійно-термінологічних визначень у сучасній спеціальній педагогіці // Дидактичні та соціально-психологічні аспекти корекційної роботи у спеціальній школі: Наук.-метод. зб. Випуск 8. – К., 2006. – С. 105-109.
14. Колупаєва А.А. Досвід реалізації інклюзивної освіти в країнах Європи / Колупаєва А.А. Педагогічні основи інтегрування школярів з особливостями психофізичного розвитку в загальноосвітні навчальні заклади: Монографія. - К.: Педагогічна думка, 2007 р. – 458 с.
15. Колупаєва А.А. Інклюзивна освіта: реалії та перспективи. Монографія. – К.: САММІТ-книга, 2008. – 268 с.
16. Колупаєва А. Інноваційні підходи до навчання дітей з особливостями психофізичного розвитку // Науково-методичний журнал. «Нова педагогічна думка». - Рівне, №1. 2004 р.
17. Колупаєва А. А. Навчальний курс „Вступ до інклюзивної освіти” / А. А. Колупаєва, С. М. Єфімова ; МОН України, НАПН України, Ін-т спец. педагогіки. – [К., 2010]. – 17 с.
18. Колупаєва А.А., Найда Ю.М. Здійснення процесу оцінки та розробки індивідуального навчального плану/ Інклюзивна школа: особливості організації та управління: Навчально – методичний посібник / Кол. авторів: Колупаєва А.А., Найда Ю.М., Софій Н.З. та ін. За заг. ред. Даниленко Л.І., - К.:2007.- 128с.

19. Колупаєва А.А. Педагогічні основи інтегрування школярів з особливостями психофізичного розвитку у загальноосвітні навчальні заклади: Монографія. – К.: Педагогічна думка, 2007. – 458 с.
20. Кроки до компетентності та інтеграції в суспільство: науково-методичний збірник / Ред. кол. Н. Софій, І. Єрмаков, та ін. – К.: Контекст, 2000. – 336 с.
21. Кузава І. Б. Інклюзивна освіта дошкільників, які потребують корекції психофізичного розвитку: теорія та методика : [монографія] / Ірина Борисівна Кузава – Луцьк, ПП Іванюк В. П., 2013. – 292 с.
22. Основи інклюзивної освіти : [навч. метод. посіб.] / [МОНмолодьспорту України, НАПН України, Ін-т спец. педагогіки ; за заг. ред. А. А. Колупаєвої. – К. : [А.С.К.], 2012. – 308с.
23. Основи інклюзивної освіти : прогр. курсу / МОНмолодьспорту України, НАПН України, Ін-т спец. педагогіки ; [уклад. А. А. Колупаєва]. – К. : [А.С.К.], 2011. – 31 с.
24. Потамошнєва О.М., Хребтова Н.П. Проблеми інклюзивного навчання дітей з розумовою діяльністю // Науковий часопис НПУ ім. Драгоманова. Серія 19. Корекційна педагогіка та психологія: збірник наукових праць. Матеріали міжнародної наукової конференції «Тенденції розвитку корекційної освіти в Україні». – К.: НПУ ім. Драгоманова, 2008. – № 11. – С. 172-174.
25. Пристосування шкільних приміщень до потреб дітей з особливостями психофізичного розвитку. Слободянюк Н.Г., Софій Н.З., Найда Ю.М. Пристосування шкільних приміщень до потреб дітей з особливостями психофізичного розвитку / Інклюзивна школа: особливості організації та управління: Навчально – методичний посібник / Кол. авторів: Колупаєва А.А., Найда Ю.М., Софій Н.З. та ін. За заг. ред. Даниленко Л.І., - К. 2007.- 128с.
26. Путівник для батьків дітей з особливими освітніми потребами : комплект метод. посіб. : в 9 кн. / [МОН України, НАПН України, Ін-т спец. педагогіки ; за заг. ред. А. А. Колупаєвої]. – [К. : Літопис-XX, 2010].
Перша книга «Інклюзивна освіта: вибір батьків» (авт.: Колупаєва А. А., Таранченко О. М.)
Друга книга «Дитина із затримкою психічного розвитку» (авт.: Сак Т. В., Марчук Т. Ф., Прохоренко Л. І.)
Третя книга «Дитина із порушенням слуху» (авт.: Литовченко С. В., Борщевська Л. В., Жук В. В.)
Четверта книга «Дитина із порушенням зору» (авт.: Вавіна Л. С., Гудим І. М.)
П'ята книга «Дитина із порушенням розумового розвитку» (авт.: Мерсіянова Г. М., Макарчик Н. О.)
Шоста книга «Дитина із церебральним паралічем» (авт.: Чеботарьова О.В.)
Сьома книга «Гіперактивна дитина» (авт.: Сухіна І. В.)
Восьма книга «Дитина з аутизмом» (авт.: Скрипник Т. В.)
Дев'ята книга «Дитина із порушенням мовленнєвого розвитку» (авт.: Рібцун Ю. В.)
27. Ратнер Ф.Л. Интегрированное обучение детей с ограниченными возможностями в обществе здоровых детей / Ф.Л. Ратнер, А. Ю. Юсупова. – М.: ВЛАДОС, 2006. – 175 с.
28. Сварник М. Інклюзивна освіта в Україні: попередній аналіз ситуації / Інклюзивна освіта. Збірник матеріалів проекту. – К.: 2013
29. Софій Н.З., Найда Ю.М. Концептуальні аспекти інклюзивної освіти / Інклюзивна школа: особливості організації та управління: Навчально – методичний посібник / Кол. авторів: Колупаєва А.А., Найда Ю. М., Софій Н.З. та ін. За заг. ред. Даниленко Л.І., - К.:2007.- 128с.
30. Таранченко О.М., Найда Ю.М. Врахування відмінностей розвитку та навчальної діяльності дітей з особливостями психофізичного розвитку в процесі навчання. / Інклюзивна школа: особливості організації та управління: Навчально – методичний посібник / Кол. авторів: Колупаєва А. А., Найда Ю.М., Софій Н.З. та ін. За заг. ред. Даниленко Л. І., - К.:2007.- 128с.
31. Таранченко О.М., Найда Ю.М. Загальні принципи здійснення адаптацій та модифікацій навчально–виховного процесу / Інклюзивна школа: особливості організації та управління: Навчально – методичний посібник / Кол. авторів: Колупаєва А.А., Найда Ю.М., Софій Н.З. та ін. За заг. ред. Даниленко Л.І., - К.:2007.- 128с.

32. Чигрина А. Я. Инклюзивное образование детей-инвалидов с тяжелыми физическими нарушениями как фактор их социальной интеграции: автореф. дисс. ... канд. пед. наук [Электронный ресурс] / Анна Яковлевна Чигрина. – Нижний Новгород, 2011. – 24 с.
33. Шумиловская Ю. В. Подготовка будущего учителя к работе с учащимися в условиях инклюзивного образования : автореф. дисс. ... канд. педагогических наук [Текст] /Юлия Валерьевна Шумиловская. – Шуя, 2011. – 26 с.

ТЕМА: ЗВ'ЯЗКИ З ГРОМАДСЬКІСТЮ ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ПОЗИТИВНОГО ІМІДЖУ ЗАКЛАДУ ОСВІТИ

Категорія слухачів: керівники (резерв керівників), заступники керівників (резерв заступників керівників) закладів та управлінь освіти
Розробник: доц. А.Б. Єрмоленко

Анотація

Сьогодні, освітнім закладам та органам їх управління з метою оптимізації своєї діяльності необхідна підтримка громадськості, ефективний зворотний зв'язок між освітньою установою та суспільством. У межах вирішення цього завдання особливої актуальності набуває використання засобів, методів, прийомів та процедур інноваційної для України соціально-культурної технології "паблік рілейшнз" - зв'язки з громадськістю, спрямованих на забезпечення діалогових відносин між освітніми установами та соціумом, урахування та цілеспрямоване формування громадської думки, стимулювання громадянської активності, підвищення авторитету та довіри до освітніх закладів. Актуалізація комунікативного аспекту становить важливий напрям підвищення ефективності державного управління, особливо в контексті його іміджевого напрямку.

Керівники освітніх закладів починають відчувати потребу в оволодінні навичками стратегічного проектування, системного моделювання протікають в установі процесів, організації ефективних міжособистісних і професійних комунікацій у педагогічному колективі. Їм необхідно органічно пов'язати зміст управлінської діяльності з соціальним, культурним, природним, виробничим середовищем, а також вирішувати завдання формування інформаційного, культурного, освітнього простору за стінами навчальних закладів, у суспільстві. Варіативний підхід до вирішення проблем управління іміджем освітнього закладу пов'язаний із впровадженням різноманітних освітніх моделей, що вимагає відповідної професійної готовності керівників.

Міждисциплінарні зв'язки. Навчальна тема має міждисциплінарний характер. Вона інтегрує відповідно до свого предмету знання з інших освітніх і наукових галузей: філософських, соціологічних, педагогічних, психологічних та ін., носить прикладний характер.

Компетентності, які розвиваються. Дана тема акцентує увагу на розвитку управлінської компетентності керівника закладу освіти, в контексті здобуття навичок організації та здійснення програм соціокультурного партнерства; цілеспрямованого просування інформації та створення позитивного інформаційного поля навколо закладу; побудови внутрішнього та зовнішнього позитивного іміджу закладу; уміння управляти інформаційними процесами та використання їх.

Поряд з цим навчальна дисципліна впливає на розвиток інших якостей та цінностей слухача:

- особистісні якості – світогляд, гуманістична спрямованість, відповідальність, принциповість, комунікативність, толерантність, новаторство, особистісна схильність і психологічна готовність працювати з високоякісним результатом;
- педагогічна підготовка – вільне володіння практичними методами управлінської діяльності, вміння здійснювати вибір оптимальної позиції у процесі взаємодії з учнями, педагогами, батьками, громадськістю та іншими соціальними групами й організаціями;

- спеціальна підготовка – фундаментальні знання, практичні вміння у сфері управлінської підготовки; зростання власного професійно-управлінського потенціалу;
- педагогічна культура – широка загальнокультурна підготовка, знання й виконання норм педагогічної етики, вміння педагогічного спілкування, розвиток рефлексивних здібностей, здатність до творчого пошуку, самопізнання й самовдосконалення;
- організаційна культура – потреба в підвищенні ефективності професійної діяльності, самоорганізація, професійна компетентність, підвищення управлінської кваліфікації в системі післядипломної освіти, набуття інноваційного досвіду.

Слухач повинен знати: теоретичні відомості про сутність та особливості зв'язків з громадськістю закладами освіти; основні принципи, засоби та інструментарій здійснення ПР-акцій та програм; закономірності та основи функціонування продуктивної комунікативної взаємодії; можливості засобів професійної техніки управління; критерії вивчення, узагальнення, впровадження перспективного досвіду тощо.

Слухач повинен уміти: об'єктивно оцінювати особистісні можливості та цілеспрямовано розвивати їх; професійно оцінити ситуацію та визначити проблемні моменти управлінської діяльності закладу; визначити оптимальні, креативні шляхи вирішення завдань; творчо організовувати взаємодію у зовнішній та внутрішній сферах діяльності організації; розвивати комунікативну майстерність; впроваджувати нові прогресивні ідеї тощо.

Метою є оволодіння слухачами підвалинами теорії і практики організації, основних механізмів піар-діяльності закладів освіти з метою створення та підтримання позитивного іміджу закладу, управлінських моментів її реалізації.

Завдання:

- поглиблення знань слухачів про сутність і роль зв'язків з громадськістю закладами освіти;
- розвиток управлінського потенціалу слухачів, вміння управляти аудиторією, впливати на громадську думку, використовуючи різні засоби та прийоми;
- практичне формування умінь професійно розв'язувати завдання пов'язані з організацією ПР закладу;
- створення установки на самостійну роботу з подальшого професійного вдосконалення.

4. Загальна кількість годин та їх розподіл.

План навчальної теми

1. Паблік рілейшнз (PR) як різновид соціально-психологічного менеджменту. Зміст та сутність системи зв'язків з громадськістю. Її підсистеми, компоненти та зв'язки (внутрішні та зовнішні). Філософія ПР: інформація, повідомлення та комунікація.

2. Сфери застосування зв'язків з громадськістю. Приватний сектор: внутрішньо-корпоративна спеціалізована інформація. Професійний сектор (від закладу до класичної інформаційної системи), загальна інформація. Державний сектор: заклади єдиної системи (зклади освіти), багаторівневі системи.

3. Діяльність по зв'язках із громадськістю, як необхідний елемент управління в системі освіти. Управлінські завдання, які стоять перед закладами освіти, що вирішуються засобами ПР. Особливості системи зв'язків з громадськістю освітнього закладу.

4. Організація зв'язків навчального закладу з громадськістю у контексті інтеграції до європейського освітнього простору. Співвідношення процесів розвитку системи зв'язків з громадськістю національної освіти із соціальним замовленням.

5. Вітчизняний та зарубіжний досвід реалізації ПР-програм на практиці та їх результативність. Особистісний і креативний підхід у діяльності працівників закладів освіти щодо вирішення завдань організації зв'язків з громадськістю: досвід та проблеми. Перспективи розвитку ПР-діяльності у закладах системи освіти України: бачення та пропозиції.

6. Планування ПР-програм: необхідність та моделі. Аналіз ситуації, формування цілей та завдань. Визначення публік, бюджету, засобів та методик реалізації програми. Практична діяльність щодо організації зв'язків з громадськістю закладами освіти. Оцінка результатів та коректування.

Питання для самоконтролю

1. Розкрийте сутність поняття "зв'язки з громадськістю" (ПР).
2. На які сфери життєдіяльності закладу покликаний впливати ПР, з якою метою?
3. Які Ви знаєте комунікації реалізації зв'язків з громадськістю? Визначте найефективніші.
4. Сформулюйте концептуальну різницю між ПР та рекламою, пропагандою, маркетингом.

Навчально-методичне забезпечення

1. План заняття.
2. Навчальні та наочні посібники, технічні засоби навчання тощо.
3. Комплекс питань для визначення знань за темою, завдання для самостійного опрацювання.
4. Інструктивно-методичні матеріали для практичної роботи.
5. Питання до тестових завдань.
6. Методичні рекомендації та розробки викладача.
7. Методичні матеріали, що забезпечують самостійну роботу студентів.
8. Методичні матеріали для опрацювання теми за дистанційною формою навчання.

Рекомендована література

Основна

1. PR в образовании Украины – взгляд изнутри // <http://propr.com.ua/pr.php?id=17&cid>.
2. PR в органах державної влади та місцевого самоврядування: Монографія // О.В.Бабкіна, В.В. Басалюков та інші; За загальною редакцією В.М. Бебика, С.В. Куніцина. — К.; Сімферополь: МАУП, 2003. — 240 с.
3. Webster's Dictionary // <http://uk.wikipedia.org/wiki/>
4. Блек С. Паблік рілейшнз. Что это такое? – М.: Новости, 1990.
5. Блинов А.О., Захаров В.Я. Имидж организации как фактор ее конкурентоспособности. – Менеджмент в России и за рубежом. – 2003. – №4
6. Дистанційна освіта / Словник // <http://www.osvita.org.ua/distance/glossary/>
7. Закон України про освіту // http://www.mon.gov.ua/laws/ZU_1060.doc / Офіційний сайт Міністерства освіти і науки України.
8. Ільченко І.А. Паблік рілейшнз як елемент управління сучасним вузом // Вісник Харківського національного університету ім. В.Каразіна. – Соціологічні дослідження сучасного суспільства: методологія, теорія, методи. – 2000. – №489. – С.89-92.
9. Королько В.Г. Паблік рілейшнз. Наукові основи, методика, практика: Підручник, 2-е вид. доп. – К.: Вид. дім „Скарби”, 2001. – 400 с.
10. Кузьмінський А. Педагогіка вищої школи: Навчальний посібник. – К.: Знання, 2005. – 506 с. – (Вища освіта XXI століття).
11. Куліш А. Практика PR по-українському. – К.: Вид. дім „Скарби”, 2005. – 340 с.
12. Мойсєєв В.А. Паблік рілейшнз: Навчальний посібник. – К.: Академвидав, 2007. – 223 с.
13. Перельгина Е.Б. Механизмы функционирования имиджа как феномена интерсубъектного взаимодействия. – М., 2003.
14. Потапова Е. Совершенствование PR-технологий в образовательных учреждениях // PR в образовании. – 2005. – № 4. – С.4-22.
15. Почепцов Г.Г. Паблік рілейшнз: Навчальний посібник. – К.: Т-во „Знання”, КОО, 2000. – 506 с.
16. ПР та сучасна освіта в Україні // <http://www.ukma.kiev.ua/ua/general/resources/prd.php>.
17. Слісаренко І.Ю. Паблік рілейшнз у системі комунікації та управління: Навчальний посібник. – К.: МАУП, 2001. – 104 с.
18. Тихомирова Є.Б. Зв'язки з громадськістю: Навчальний посібник. – К.: НМЦВО, 2001. – 560 с.
19. Тихомирова Є.Б. PR-формування відкритого суспільства: Монографія. – К.: Наша культура і наука, 2003. – 197 с.
20. Шепель В.М. Имиджелогия: Секреты личного обаяния. – М., 1997.

21. Шомели Ж., Уисман Д. Связи с общественностью: учебное пособие. Пер. с франц. под ред. Г.Е. Алпатова. – СПб.: Издательский Дом «Нева», 2003. – 76 с.

Додаткова

1. Зв'язки з громадськістю (паблік рилейшнз) в економічній діяльності: Навч. посіб. — К.: КНЕУ, 2005. — 275 с.
2. Катлип С., Сентер А., Брум Г. Паблік рилейшнз. Теория и практика, 8-е изд.: Пер. С англ.: Уч. пос.— М.: Издательский дом "Вильямс", 2000. – 624 с.
3. Мойсеев В.А. Паблік рилейшнз: Навчальний посібник. – К.: Академвидав, 2007. – 223 с.
4. Почепцов Г.Г. Имиджмейкер. – Киев, 1995
5. Харрисон Ш. Связи с общественностью. Вводный курс/ Пер. с англ. Под ред. Г.Е.Алпатова.— СПб.: Издательский Дом "Нева"; М.: ОЛМА-ПРЕСС Инвест, 2003. — 368 с.

Інформаційні ресурси

1. Міжнародний банк реконструкції та розвитку – <http://www.worldbank.org>
2. Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України – <http://mon.gov.ua>
3. Інститут статистики ЮНЕСКО – <http://unesco.org>
4. Інформаційна мережа Європейського Союзу з питань освіти – <http://eurydice.org>
5. Депозитарій електронних освітніх ресурсів ДВНЗ «УМО» – <http://depositarium.umo.edu.ua/>

Форма підсумкового контролю

Усний контроль (індивідуальне і фронтальне опитування), письмовий контроль (анкетування). Питання даної теми входять до системи попереднього, поточного та підсумкового контролю з навчальної дисципліни.

Питання для тестування

Знання

1. За словником Уебстера (Webster New International Dictionary) *Паблік рилейшнз* це:

- а) управління, що передбачає вивчення й аналіз настроїв громадськості;
- б) встановлення взаєморозуміння та доброзичливості між особою, фірмою, установою й громадськістю шляхом розповсюдження роз'яснювального матеріалу, розвитку обміну інформацією та оцінки суспільної реакції;
- г) формування сприятливого ставлення до людини чи організації;
- д) формування сприятливого ставлення до людини чи організації.

2. *Головна мета* «зв'язків із громадськістю»:

- а) розповсюдження інформації, у сфері професійної діяльності, на широкий загаль населення країни;
- б) забезпечення керівництва організації надійною інформацією про суспільну думку та надання необхідної допомоги у розробці адекватних відповідних заходів у випадку виникнення негативних тенденцій;
- г) співпраця з засобами масової інформації, цілеспрямоване покращення іміджу організації;
- д) встановлення двобічного спілкування для виявлення спільних уявлень чи інтересів, досягнення взаємопорозуміння на базі знань та широкої інформованості, створення атмосфери довіри.

Розуміння

1. Які управлінські завдання стоять перед закладами системи освіти у сфері *Паблік рилейшнз*:

- а) формування високого рівня довіри до закладу та позитивної суспільної думки про його діяльність;
- б) організація системи підвищення кваліфікації педпрацівників;
- в) створення індивідуального образу закладу;
- д) контроль за матеріалами, що розповсюджуються засобами масової інформації.

2. Що визначає актуальність впровадження *Паблік Рилейшнз* як елементу управлінської діяльності освітньої організації?

- а) глобалізаційні, інтеграційні процеси;
- б) боротьба з корупцією у системі освіти;

- г) приєднання України до Болонського процесу;
- д) подолання міжвузової конкуренції.

Застосування

1. В контексті виконання функціонально-посадових обов'язків у сфері зв'язків з громадськістю, методичний працівник (завідувач) методкабінету виконує роль:

- а) регулятора потоків інформації;
- б) організатора PR-компаній;
- г) контролюючого органу;
- д) діагностично-інформаційного посередника.

2. Цільовою аудиторією діяльності методичного працівника (завідувача) районного (міського) методкабінету у сфері зв'язків з громадськістю може бути:

- а) підлітки;
- б) батьки учнів;
- г) педагогічний колектив;
- д) населення району, міста.

ТЕМА: РОЗВИТОК МОТИВАЦІЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ

Категорія слухачів: методисти Р(М)МК та керівники методичних об'єднань

Розробник: *ст. викл. Т.С.Кравчинська*

Тематичний план теми

«Розвиток мотивації професійної діяльності педагогічних працівників»

Мета: розвиток теоретичних та практичних знань з мотивації професійної діяльності

№ з/п	Нзва теми	Форма заняття, кількість годин		
		Тематична дис усія	Самостійна робота	Разом
1	Розвиток мотивації професійної діяльності педагогічних працівників	2	2	4
	Усього	2	2	4

Зміст

Питання для обговорення

1. Основні підходи до аналізу змісту мотивації в сучасній та зарубіжній літературі.
2. Мотиви професійної діяльності педагогічних працівників.
3. Основні проблеми розвитку мотивації професійної діяльності педагогічних працівників та шляхи їх вирішення.
4. Методики діагностики мотивації професійної діяльності.

Самостійна робота слухачів

Мета: розвиток практичних знань з мотивації професійної діяльності

Практичне завдання (завдання для самостійної роботи):

Провести самодіагностику за поданими методиками, визначити резерви й стимули івації професійної діяльності та скласти індивідуальну програму розвитку мотивації фесійної діяльності.

1. Мотивація професійної діяльності (методика К. Замфір в модифікації А. Реана).
2. Методика О. Бондарчук та Л. Карамушки «Визначення ієрархії мотивів

фесійної діяльності педагогічних працівників навчальних закладів».

3. Методика «Вивчення задоволеності педагогів своєю професією і роботою» (Н. В. рін, Є. П. Льїн).

4. Методика «Бар'єри у педагогічній діяльності» (Т. М. Шамова).

5. Методика діагностики ступеня задоволеності основних потреб (Л. Д. Столяренко).

План семінарського заняття

Питання для обговорення

1. Основні підходи до аналізу змісту мотивації в сучасній та зарубіжній літературі. Поняття про мотивацію. Змістовні та процесуальні підходи мотивації професійної діяльності.

2. Мотиви професійної діяльності педагогічних працівників. Зміст мотивації професійної діяльності. Потреби як основа виникнення мотивів працівників. Зв'язок між потребами, їх проявом та засобами задоволення. Види мотивів професійної діяльності.

3. Основні проблеми розвитку мотивації професійної діяльності педагогічних працівників та шляхи їх вирішення. Заходи розвитку мотивації професійної діяльності педагогів.

4. Методики діагностики мотивації професійної діяльності. Методична база дослідження.

Комплекс тестових (практичних) завдань для самоконтролю

1. Поняття про мотивацію.
2. Змістовні підходи у вивченні суті мотивації.
3. Процесуальні підходи у вивченні суті мотивації.
4. Зміст мотивації професійної діяльності.
5. Поняття потреби.
6. Які потреби визначають мотивацію професійної діяльності педагогів дошкільних навчальних закладів.
7. Поняття та види мотивів.
8. Складові зовнішньої мотивації професійної діяльності педагогів дошкільних навчальних закладів.
9. Складові внутрішньої мотивації професійної діяльності керівників дошкільних навчальних закладів.
10. Чинники які впливають на розвиток мотивації професійної діяльності педагогів дошкільних навчальних закладів.
11. Які умови сприятимуть розвитку позитивної мотивації професійної діяльності педагогів дошкільних навчальних закладів.
12. Які управлінські заходи потрібно запровадити керівнику в дошкільному закладі для розвитку професійної діяльності педагогічних працівників.
13. Поняття про моніторинг мотивації професійної діяльності.
14. Мета, завдання моніторингу мотивації професійної діяльності.
15. Функції, принципи і етапи моніторингу мотивації професійної діяльності

Рекомендована література

1. Армстронг М. Практика управления человеческими ресурсами / М. Армстронг; (пер. с англ. С. Мордовин). – 8-е изд. – СПб. : Питер, 2008. – 832 с.

2. Бондар В. Нематеріальна мотивація як чинник підвищення ефективності діяльності персоналу навчальних закладів в Україні // Актуальні проблеми державного управління : Зб. наук. пр. / Редкол. : С. М. Серьогін (голов. ред.) та ін. – Д. : ДРІДУ НАДУ, 2006. – Вип. 1 (23). – 292 с.
3. Боднар О. С. Менеджмент педагогічного персоналу загальноосвітнього навчального закладу / О. С. Боднар, І. Г. Запорожан, А. Й. Романюк. – Тернопіль : Астон, 2011. – 312 с.
4. Бондарчук О. І. Психологічні умови становлення мотивації керівників загальноосвітніх шкіл до професійного вдосконалення // Актуальні проблеми психології. Том 1. : Соціальна психологія. Психологія управління. Організаційна психологія / За ред. С. Д. Максименка, Л. М. Карамушки. – К. : Ін-т психології ім. Г. С. Костюка АПН України, 2001. – Вип. 1. – 115 с.
5. Бондарчук О. І. Розвиток мотивації вдосконалення психологічної компетентності керівників освітніх організацій в умовах очно-дистанційної форми навчання: спецкурс для слухачів очно-дистанц. форми навчання в системі після диплом. пед. освіти / О. І. Бондарчук, Н. І. Пінчук, Д. Б. Рождественська; НАПН України, Ун-т менедж. освіти, Центр. ін-т післядиплом. пед. освіти. – К., 2012. – 32 с.
6. Бондарчук О. І. Соціально-психологічні основи особистісного розвитку керівників загальноосвітніх навчальних закладів у професійній діяльності : монографія / О. І. Бондарчук. – К. : Наук. світ, 2008. – 318 с.
7. Вилюнас В. К. Психологические механизмы мотивации человека [Електронний ресурс] / В. К. Вилюнас. – Онлайн бібліотека – Режим доступу : http://www.goldbiblioteca.ru/online_psihologiya/onlinepsistr5/457.php.
8. Винославская Е. В. Алгоритм исследования мотивации педагогической деятельности / Е. В. Винославская, Л. И. Ковалева // Вестник Киев. политехн. ин-та. Науч-метод. Серия. 1989. – Вып. 13. – С. 24–30.
9. Гуров Ю. С. Мотивація діяльності педагогічних працівників освітніх установ у процесах менеджменту / Ю. С. Гуров // Проблеми сучасної педагогічної освіти. Сер. : Педагогіка і психологія. – 2005. – Вип. 8 – 132 с.
10. Дмитренко Г. А. Мотивация и оценка персонала : Учебное пособие / Г. А. Дмитренко, Е. А. Шарпатов, Т. М. Максименко – К. : МАУП, 2002. – 248 с.
11. Занюк С. С. Психологія мотивації : навч. посібник. / С. С. Занюк – К. : Либідь, 2002. – 304 с.
12. Ильин Е. П. Мотивация и мотивы / Е. П. Ильин – СПб : Питер, 2000. – 512 с.
13. Карамушка Л. М. Психологія освітнього менеджменту : навчальний посібник / Л. М. Карамушка – К. : Либідь, 2004. – 424 с.
14. Колот А. М. Мотивація персоналу : підручник. / А. М. Колот. – К. : КНЕУ, 2002. – 337 с.
15. Маслоу А. Мотивация и личность / А. Маслоу. – СПб. : Питер, 2003. – 352 с.
16. Мескон М. Основы менеджмента / М. Мескон, М. Альберт, Ф. Хедоури. – М. : Дело, 2005. – 720 с.
17. Орбан-Лембрик Л. Е. Психологія управління : навч. посіб. / Л. Е. Орбан-Лембрик. – 2-ге вид., допов. – К. : Академвидав, 2010. – 544 с.
18. Райгородский Д. Я. Практическая психодиагностика. Методики и тесты : учебное пособие / под ред. Д. Я. Райгородского – Самара : Издательский Дом

«БАХРАХ-М», 2001. – 672 с.

19. Сафонова Л. В. Самоменеджмент педагога : методические рекомендации / Л. В. Сафонова, В. И. Жильцова. – Екатеринбург – 2007 – 78 с.

20. Сидоренко Е. В. Мотивационный тренинг. / Е. В. Сидоренко. – СПб. : Речь, 2005. – 240 с.

21. Сладкевич В. П. Мотивационный менеджмент / В. П. Сладкевич. – К. : МАУП, 2001. – 168 с.

22. Уткин Э. А. Мотивационный менеджмент / Э. А. Уткин, Т. В. Бутова. – М. : ТЕИС, 2004. – 236 с.

23. Хекхаузен Х. Мотивация и деятельность / Х. Хекхаузен. – СПб. : Питер, 2003. – 860 с.

24. Шамова Т. М. Менеджмент в управлінні школою / Ред. Т. М. Шамова. – М. : НВ-Магістр, 1992. – 232 с.

25. Шелдрейк Дж. Теория менеджмента : от тейлоризма до японизации / Дж. Шелдрейк ; пер. с англ. ; под ред. В. А. Спивака. – СПб : Питер, 2001. – 352 с.

ТЕМА: ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЇ НАВЧАЛЬНО-ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ

Категорія слухачів: викладачі коледжів (технікумів)

Розробник: *ст. викл. Т.С.Кравчинська*

тематичний план теми

«Формування мотивації навчально-професійної діяльності студентів»

Мета: розглянути основні теоретичні та практичні підходи до вивчення навчально-професійної мотивації студентів

№ з/п	Назва теми	Форма заняття, кількість годин		
		Тематична дискусія	Самостійна робота	Разом
1	Формування мотивації навчально-професійної діяльності студентів	2	2	4
	Усього	2	2	4

Зміст

Питання для обговорення

1. Поняття про мотивацію.
2. Мотиваційний комплекс особистості.
3. Вікові особливості підлітків.
4. Мотивація навчальної діяльності.
5. Мотивація професійної діяльності.
6. Методики для вивчення мотивації навчально-професійної діяльності.

Самостійна робота слухачів

Мета: розвиток практичних знань з мотивації навчально-професійної діяльності студентів

Практичне завдання (завдання для самостійної роботи):

Провести діагностику за поданими методиками.

1. Мотивація успіху та уникнення невдачі (опитувальник А.Рєана).

2. Діагностика навчальної мотивації (Т.Дубовицька)
3. Методика діагностики мотивації до успіху (Т.Елерс)
4. Методика діагностики мотивації на уникнення невдач (Т.Елерс)
5. Опитувальник для вивчення рівня суб'єктивного контролю (РСК) (Є.Бажин, О.Голінкіна, А.Еткінд)
6. Мотивація афіліації (прагнення бути в товаристві з іншими людьми) (А.Мехрабіан)
7. Тест-опитувальник мотивації досягнення (А.Мехрабіан, модифікація М.Магомед-Емінова)
8. Діагностика учбової мотивації студентів (Н.Бадмаєва)
9. Оцінка рівня домагань (структура мотивації) (В.Гербачевський)
10. Тест «Сформованість позитивної групової мотивації» (В.Розанова)
11. Мотивація навчання у вузі (Т.Ільїна)
12. Методика «Вивчення мотивів навчальної діяльності студентів» (запропонована А.Реан і В.Якуніним)

План семінарського заняття

Питання для обговорення

1. Поняття про мотивацію.
Основні підходи до аналізу змісту мотивації в сучасній та зарубіжній літературі.
Поняття про мотивацію. Змістовні та процесуальні підходи мотивації професійної діяльності.
2. Мотиваційний комплекс особистості
Поняття про мотиваційний комплекс особистості. П'ять основних рівнів ієрархічності мотиваційної сфери.
3. Вікові особливості підлітків.
Сензитивний період. Підлітковий період. Юнацький вік. Провідний тип діяльності.
Основні новоутворення. Соціальна ситуація розвитку. Протиріччя.
4. Мотивація навчальної діяльності
Поняття про мотивацію навчальної діяльності. Мотиви навчальної діяльності.
Фактори мотивації навчання.
5. Мотивація професійної діяльності.
Поняття про мотивацію професійної діяльності. Основні комплекси. Умови формування. Принципи формування.
6. Методики для вивчення мотивації навчально-професійної діяльності.
Методична база дослідження.

Комплекс тестових (практичних) завдань для самоконтролю

1. Поняття про мотивацію.
2. Змістовні підходи у вивченні суті мотивації.
3. Процесуальні підходи у вивченні суті мотивації.
4. Зміст мотивації професійної діяльності.
5. Мотиваційний комплекс особистості.
6. Основні рівні мотиваційної сфери.
7. Вікові особливості підлітків.
8. Сензитивний період.
9. Провідний тип діяльності.
10. Основні новоутворення.
11. Соціальна ситуація розвитку.
12. Протиріччя.
13. Поняття про мотивацію навчальної діяльності.
14. Мотиви навчальної діяльності.
15. Фактори мотивації навчання.
16. Поняття про мотивацію професійної діяльності.

17. Умови формування.
18. Методики для вивчення мотивації навчально-професійної діяльності.

Рекомендована література

I – Основні джерела:

1. Абрамова Г. С. Возрастная психология / Г. С. Абрамова. -М. : Академ, проект, 2001. – 704 с.
2. Бондарчук Е. И. Основы психологии и педагогики. Курс лекций. / Е. И. Бондарчук, Л. И. Бондарчук. – 3-е изд., стереотип. – К. : МАУП, 2002. – 168 с.
3. Бордовская Н. В. Педагогика. Учебник для вузов / Н. В. Бордовская, А. А. Реан – СПб : Издательство «Питер», 2000. – 304 с.
4. Боришевский М. И. Психологические особенности самосознания подростков / М. И. Боришевский. – К., 1981. – 168 с.
5. Бугрименко А. Г. Внутрішня і зовнішня навчальна мотивація у студентів педагогічного ВНЗ / А. Г. Бугрименко // Психологічна наука і освіта. – 2006. – № 4. – С. 28.
6. Вилюнас В. К. Психологические механизмы мотивации человека [Електроний ресурс] / В. К. Вилюнас. – Онлайн бібліотека – Режим доступу : http://www.goldbiblioteca.ru/online_psihologiya/onlinepsistr5/457.php.
7. Гуров Ю. С. Мотивація діяльності педагогічних працівників освітніх установ у процесах менеджменту / Ю. С. Гуров // Проблеми сучасної педагогічної освіти. Сер. : Педагогіка і психологія. – 2005. – Вип. 8 – 132 с.
8. Дзюбко Л. В. Діагностика навчальної мотивації : збірник методик / Л. Дзюбко, Л. Гриценюк. – К. : Шк. Світ, 2011. – 128 с.
9. Эльконин Д. Б. Избранные психологические труды / Д. Б. Эльконин – М. : Педагогика, 1989. – 560 с.
10. Занюк С. С. Психология мотивации : Навч. посібник / С. С. Занюк – К. : Либідь, 2002. – 304 с.
11. Ильин Е. П. Мотивация и мотивы / Е. П. Ильин – СПб : Питер, 2000. – 512 с.
12. Карпова Е. В. Структура и генезис мотивационной сферы личности в учебной деятельности : автореф. дис. на соискание учен. степени д-ра психол. наук: 19.00.07 / Елена Викторовна Карпова. – Ярославль, 2009. – 51 с.
13. Коваленко О. Е. Методика професійного навчання : Підруч. для студ. вищ. навч. закл. / О. Е. Коваленко – Нар. укр. акад. – Х.: Вид – во НУА, 2005. – 360 с.
14. Кон И. С. Психология ранней юности : Кн. для учителя / И. С. Кон – М. : Просвещение, 1989. – 252 с.
15. Костюк Г. С. Вікова психологія / за ред. Г. С. Костюка. - К.: Рад. шк., 1976. – 269 с.
16. Кочарян О. С. Структура мотивації навчальної діяльності студентів : навч. посіб. / О. С. Кочарян, Є. В. Фролова, В. М. Павленко. – Х. : Нац. аерокосм. ун-т ім. М. Є. Жуковського «Харк. авіац. ін-т», 2011. – 40 с.
17. Леонтьев А. Н. Потребности, мотивы, эмоции : конспект лекцій / А. Н. Леонтьев – М. : Изд-во МГУ, 1971. – 98 с.
18. Макклелланд Д. Мотивация человека / Д. Макклелланд. – СПб. : Питер, 2007. – 672 с.
19. Мескон М. Основы менеджмента / М. Мескон, М. Альберт, Ф. Хедоури. – М. : Дело, 2005. – 720 с.
20. Райгородский Д. Я. Практическая психодиагностика. Методики и тесты : учебное пособие / под ред. Д. Я. Райгородского – Самара : Издательский Дом «БАХРАХ-М», 2001. – 672 с.
21. Уайтли Ф. Мотивация / Ф. Уайтли. – М. : Издательский дом «Вильямс», 2003. – 160 с.

II – Додаткові джерела:

1. Гриценюк Л. І. Мотивація навчальної діяльності студентів-правознавців // Л.І. Гриценюк. – Наук. Вісник Київського нац. Ун-ту внутрішніх справ. – 2010. – №4. – С. 179–187.
2. Дубровина И. В. Возрастная и педагогическая психология : хрестоматия : [учеб. пособие] для студ. высш. учеб. заведений / сост. : И. В. Дубровина, А. М. Прихожан, В. В. Зацепин. – 5-е изд., стер. – М. : Академия, 2008. – 368 с.
3. Кон И. С. Психология ранней юности : кн. для учителя / И. С. Кон. – М. : Просвещение, 1989. – 255 с.
4. Кузикова С. Б. Психологическая программа коррекции и развития личности в подростковом возрасте : учеб.-метод. пособие / С. Б. Кузикова. – Сумы : СДПУ, 1998. – 800 с.
5. Корольчук М. С. Психодіагностика : Навч. Посібник для студентів вищих навч. закладів / М. С. Корольчук, В. І. Осьодло. – К. : Ельга, Ніка-Центр, 2004. – 400 с.
6. Кузикова С. Б. Основы возрастной психокоррекции / С. Б. Кузикова. – Сумы : СДПУ, 2001. – 316 с.
7. Малкина-Пых И. Г. Психосоматика. Новейший справочник психолога / И. Г. Малкина-Пых. – М. : Эксмо, 2008. – 1024 с.
8. Маркова А. К. Формирование мотивов учения / А. К. Маркова, Т. А. Матис, А. Б. Орлов. – М. : Просвещение, 1990. – 192 с.
9. Мухина В. С. Возрастная психология : детство, отрочество, юность : хрестоматия : [учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений] / сост. : В. С. Мухина, А. А. Хвостов. – 7-е изд., перераб. и испр. – М. : Академия, 2008. – 624 с.
10. Павелків Р. В. Педагогічна психологія : (теоретичні концепції та практикум) : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / Р. В. Павелків, М. М. Заброцький. – Рівне, 2003. – 297 с.

ТЕМА: РЕФЛЕКСІЯ ЯК ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

Категорія слухачів: для всіх категорій слухачів

Розробник: доц. Л.Т. Ніколенко

Зміст

План тематичної дискусії.

1. Категорія рефлексії у філософській та психолого-педагогічній літературі.
2. Психологічні аспекти саморефлексії у педагогів.
3. Види рефлексії.
4. Функції рефлексії.
5. Технології рефлексії в педагогічному процесі.
6. Особистісна рефлексія.
7. Розвиток рефлексивних умінь.
8. Вправи спрямовані на розвиток рефлексії.

Самостійна робота слухачів

1. Як ви розумієте поняття «рефлексія» ?
2. Назвіть ознаки педагогічної рефлексії.
3. Назвіть компоненти педагогічної рефлексії.
4. Які необхідні педагогічні умови для розвитку рефлексії?
5. Які ви знаєте групи рефлексивних умінь?
6. Які технології рефлексії ви використовуєте в педагогічному процесі?
7. Назвіть компоненти рефлексивних педагогічних здібностей.
8. Які рефлексивні вправи ви знаєте?

Рекомендована література

1. Актуальні проблеми психології. Том IV: Психолого-педагогічні основи розвитку особистісного потенціалу дитини в сучасному суспільстві. Збірник наукових статей / За загальною редакцією проф. С.Д.Максименка та канд. психол. наук С.О. Ладивір. – К.: 2006. – 312 с.
2. Актуальні проблеми психології. Том IV: - Вип. 5: Психологія розвитку дошкільника. Збірник наукових статей / За загальною редакцією проф. С.Д.Максименка, канд. психол. наук С.О. Ладивір. – К.: 2008.– 304 с.
3. Бизяева А.А. Психология думающего учителя: педагогическая рефлексия - Псков: ПГПИ им. С.М.Кирова, 2004. - 216 с.
4. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і гол. ред. В.Т.Бусел. – К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2001.
5. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник. - К., Либідь, 1997. - 376с.
6. Дегтяр Г.О. Роль рефлексії у структурі свідомості особистості // Проблеми становлення інноваційних підходів у сучасній освіті: Зб. наук. пр. – Харків: Стиль-Іздат, 2004. – С.48-52
8. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології: навч. посіб. / Ілона Миколаївна Дичківська. – К.: Академвидав, 2004. – 352 с.
9. Кравець Л.М. Виховання саморефлексії у студентів вищих педагогічних навчальних закладів: автореф дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.07 «Теорія і методика виховання» / Л.М. Кравець. – Луганськ, 2009. – 20 с.
10. Кулюткин Ю.Н. Рефлексивная регуляция мыслительных действий / Ю.Н.Кулюткин // Психологические исследования интеллектуальной деятельности: [сб.науч.ст.] / под ред.. О.К.Тихомирова. – М., 1979. – С.21-28.
11. Педагогический энциклопедический словарь / [гл. ред. Б.М.Бим-Бад]. – М. : Большая Российская Энциклопедия, 2002. – 528 с.
12. Пониманська Т.І. Мотиваційно-ціннісна готовність педагога до гуманістичного виховання дітей / Т.І.Пониманська // Проблеми сучасної педагогічної освіти. – Сер. Педагогіка і психологія. / М-во освіти і науки Автономної республіки Крим. Кримський держ. гуманіт. ін-т. – Ялта, 2003. – Вип..5. – С.232-236.
13. Пониманская Т.И. Формирование творчества студентов в педагогических играх / Т.И.Пониманская // Методы формирования у студентов педвузов интереса к профессии: сб.статей. – М., 1992. – С.62-66.
14. Психологический словарь / под общ. ред. А.В.Петровского. - М., Политиздат, 1985. - 431 с.
15. Семенов И.Н., Степанов С.Ю. Проблема формирования типов рефлексии в решении творческих задач. // Вопросы психологии. - 1982. - № 1. - С. 99 - 104.

ТЕМА: ОСНОВИ ПРОФЕСІЙНОЇ ДЕОНТОЛОГІЇ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ

Категорія слухачів: методисти ПТНЗ; методисти НМЦ ПТО
(очна форма навчання)

Розробник: *ст. викл. В.Ю.Наумова*

Згідно з навчально-тематичним планом *бюджет навчального часу* на вивчення теми становить 2 години тематичної дискусії на очному етапі навчання.

Метою навчальної теми «Основи професійної деонтології педагогічних працівників» є формування нових та розширення здобутих раніше знань про етичну культуру педагогічних працівників, саморозвиток професійної етичної культури на рефлексивній основі.

Зміст теми

1. Моральність як вимір визначення поведінки людини.
2. Характеристика та генезис розвитку поняття «професійна деонтологія». Об'єкт і предмет педагогічної деонтології.
3. Історичний екскурс до проблеми становлення та розвитку професійної етики.
4. Деонтологічні аспекти педагогічної взаємодії.

Самостійна робота слухачів

Самостійна робота слухачів – один з основних засобів оволодіння навчальним матеріалом на дистанційному етапі навчання.

Питання, що виникають у слухачів стосовно виконання запланованих завдань, вирішуються на консультаціях, які проводяться згідно з графіками, затвердженими кафедрою.

Самостійна робота слухачів над навчальною темою «Основи професійної деонтології педагогічних працівників» включає такі форми:

- самостійна робота з літературними джерелами;
- систематизація вивченого матеріалу;
- виконання практичних завдань для самоконтролю.

Усі завдання самостійної роботи виконуються у встановлені терміни та передбачають певні форми звітності щодо їх виконання.

Комплекс практичних завдань для самоконтролю

1. Проаналізуйте історичні витoki і сучасний стан проблеми професійної деонтології педагогічних працівників.
2. Проаналізуйте провідні етико-педагогічні ідеї в історії педагогічної думки.
3. Доберіть афоризми та висловлювання, які засвідчують утвердження у суспільній свідомості уявлень про високу моральність педагогічної праці.
4. Доберіть педагогічні максими⁴¹, які засвідчують важливість високих моральних якостей до представників педагогічної професії.

Прочитайте уважно текст. Сформулюйте на його основі педагогічні максими та запишіть їх.

Фрагмент із книги П. Коельо «Книга воїна світла»

«Починаючи обробляти свій сад, воїн світла помічає, що сусід стежить за його роботою, переповнений бажанням дати пораду, як краще посадити, розрихлити, зростити... Якщо воїн світла дослухається до цих порад, то врешті-решт він буде займатися чужою справою, і сад, який він оброблює, стане втіленням сусідської ідеї.

Але справжній воїн світла знає, що в кожного сада — своя таємниця і лише терплячі руки садівника здатні цю таємницю розкрити. І тому він спрямовує всі помисли і увагу до сонця, дощу, пір року. Адже йому відомо – той, кого понад усе непокоїть чужий сад, не буде піклуватися про свій власний».

Можливі варіанти педагогічних максим.

1. Педагог має покладатися на свою інтуїцію, а не сліпо слідувати чужим думкам.
2. Педагог має враховувати індивідуальний темп розвитку дитини.
3. Педагог має зосередитись на своїх силах і довіритися їм.

Тематика випускних робіт

Навчальні матеріали теми можуть бути використанні під час підготовки випускної роботи. Одна з наведених нижче тем обирається слухачем за погодженням із викладачем.

---

⁴¹ Педагогічні максими – це коротко сформульовані судження, які відображають надзвичайно важливі педагогічні ідеї і стратегії (наприклад, стратегії взаємодії вчителя з учнями).

1. Ретроспективний огляд ідей педагогічної етики у працях видатних педагогів і мислителів минулого.
2. Етичні норми професійної поведінки вчителя.
3. Роль педагогічної етики вчителя у реалізації основних прав і свобод дитини.
4. Педагогічна етика та технологія використання прийомів індивідуальної педагогічної взаємодії.

Рекомендована література

Основна література

1. Малахов В.А. Етика: курс лекцій: навч. посіб. – 3-тє вид. – К.: Либідь, 2001. – 384 с.
2. Педагогічна деонтологія: роб. навч. програма / уклад. Н.М.Голота. – Київський університет імені Бориса Грінченка, 2014. – 18 с.
3. Хоружа Л.Л. Етичний розвиток педагога: навч. посіб. / Л.Л.Хоружа. – К.: Академвидав, 2012. – 208 с.
4. Чмут, Т.К. Етика ділового спілкування: навч. посіб. / Т.К.Чмут, Г.Л.Чайка. – К.: Вікар, 2002. – 223 с.

Інформаційні ресурси

1. Катюк Я.Л. Теоретичні аспекти андрагогічної деонтології в контексті розвитку професіоналізму працівників методичних служб. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://virtkafedra.ucoz.ua/el_gurnal/pages/vyp17/Katuk.pdf.
2. Кравчина, О.Є. Інформатизація організаційно-управлінської діяльності в загальноосвітній школі / О.Є.Кравчина // Інформаційні технології і засоби навчання. – 2008. – №3(7). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ime.edu-ua.net/em7/emg.html>.
3. Светлорусова, А.В. Роль ІКТ у професійній підготовці майбутніх керівників навчальних закладів / А.В.Светлорусова. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/ITZN/em9/content/09savieo.htm>.

ТЕМА: МОДЕЛЬ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МЕТОДИСТА

Категорія слухачів: науково-педагогічні (викладачі) та педагогічні (методисти) працівники закладів ППО (дистанційний етап)

Розробник: ст. викл. В.Ю.Наумова

Згідно з навчально-тематичним планом *бюджет навчального часу* на вивчення теми становить 4 години на дистанційному етапі навчання.

Метою навчальної теми «Модель професійної діяльності методиста» є розвиток рефлексивної культури методистів щодо визначення змісту власної професійної діяльності.

Зміст теми

1. Типи науково-методичної діяльності.
2. Функції та зміст діяльності.
3. Методист як лідер професійного розвитку педагога.
4. Компетентності методиста.
5. Критерії професійного розвитку.

Модернізація науково-методичної роботи передбачає: визначення її пріоритетних напрямів і головних ідей; модифікацію (визначення) власних функцій, змісту, форм, методів. Дослідники по-різному визначають традиційні функції науково-методичної роботи: компенсаторні, адаптивні, розвивальні або освітні, інформаційні, консультативні. Очевидно, що в нових освітніх умовах разом із традиційними функціями мають здійснюватися й нові, модернізовані функції: фасилітативна, дослідницька, проектувальна, експертна.

Вони в свою чергу визначають сутність інноваційної функції методиста, який у системі науково-методичної роботи здійснює управління інноваційною освітньою діяльністю, що полягає в інформаційно-методичній підтримці нового, що поширюється в освітній процес, пропаганді досягнень науки, освітніх інновацій; вивченні, узагальненні та впровадженні ідей перспективного педагогічного досвіду, організації дослідницької роботи, підтримці педагогів-експериментаторів.

Блоки діяльності методиста.

Діагностико-прогностичний. Вивчення стану викладання, запитів і потреб, рівня професійної компетентності вчителів, прогнозування їхнього професійного розвитку; моделювання змісту і структури НМР.

Організаційно-координуючий. Координація безперервної освіти педагогічних працівників, дослідно-експериментальної роботи.

Інформаційно-пропагандистський. Випереджувальне інформування про досягнення психолого-педагогічної науки, освітні технології, ППД, нормативні документи; система заходів з пропаганди інноваційних педагогічних ідей.

Особистісна модель професійного розвитку методиста вибудовується у відповідності до андрагогічної ідеї, в основі якої лежать чотири принципових положення:

- провідна роль у власній освіті та професійному розвитку належить самому фахівцеві;
- навчання повинно враховувати індивідуальні особливості того, хто навчається, відповідати його власним освітнім потребам та стимулювати зростання цих потреб;
- у процесі навчання слід використовувати внутрішні сили особистості; спиратися на природне прагнення людини до саморозвитку, самовдосконалення, активізувати суб'єктивну сферу фахівця;
- навчальний процес відбувається у спільній діяльності тих, хто навчається, і тих, хто навчає.

Самостійна робота слухачів

Самостійна робота слухачів – один з основних засобів оволодіння навчальним матеріалом на дистанційному етапі навчання.

Питання, що виникають у слухачів стосовно виконання запланованих завдань, вирішуються на консультаціях, які проводяться згідно з графіками, затвердженими кафедрою.

Самостійна робота слухачів над навчальною темою «Модель професійної діяльності методиста» включає такі форми:

- самостійна робота з літературними джерелами;
- систематизація вивченого матеріалу;
- виконання практичних завдань для самоконтролю.

Комплекс практичних завдань для самоконтролю

1. Інноваційна функція методиста реалізується через управління дослідно-експериментальною діяльністю педагога. За яким алгоритмом вона здійснюється?

2. Розробіть практичні методичні заходи, що дають можливість реалізувати такі ролі методиста: фасилітатор, програмний менеджер.

3. На яких принципах андрагогіки має будуватися особистісна модель професійного розвитку?

Тематика випускних робіт

Навчальні матеріали теми можуть бути використанні під час підготовки випускної роботи. Одна з наведених нижче тем обирається слухачем за погодженням із викладачем.

1. Методист як лідер професійного розвитку педагога.
2. Управління процесом підвищення кваліфікації вчителів.
3. Регіональні аспекти розвитку системи підвищення кваліфікації вчителів
4. Науково-методичне забезпечення підвищення кваліфікації вчителів (за вибором).
5. Аналітична діяльність методиста Р(М)МК з управління підвищення кваліфікації вчителів із предметів (за вибором).

Рекомендована література

Основна література

1. Громкова М.Т. Андрагогика: теория и практика образования взрослых: учеб.пособ. / М.Т.Громкова. – М.: Юнити-Дана, 2005. –495 с.
2. Змеев С.И. Андрогиогика. Основы теории, истории и технологии, обучения взрослых / С.И. Змеев. – М. : ПЕР СЭ, 2007. – 272 с.
3. Освіта дорослих: термінологічний словник / Л.Лук'янова, О. Аніщенко. – К.; Ніжин: Видавець Лисенко М.М., 2014. – 125 с.

Інформаційні ресурси

1. Карпенко М. Освіта протягом життя: світовий досвід і українська практика // Карпенко М. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/252/>. – Загол. з екрану. – Мова укр.
2. Освіта дорослих : теоретичні і методологічні засади : [монографія] / авт. Кол.: Л.Б. Лук'янова, Л.Є. Сігаєва, О.В. Аніщенко та ін. – К. : Педагогічна думка, 2012. – 272 с. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://lib.iitta.gov.ua/11193>

ТЕМА: ФОРМУВАННЯ ТЕХНОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ МЕТОДИСТА В УМОВАХ ОНОВЛЕНОЇ МОВНО-ЛІТЕРАТУРНОЇ ПАРАДИГМИ

Категорія слухачів: для методичних працівників (методистів з мов та літератур, методистів гуманітарного циклу) за різними моделями навчання)

Розробник: *проф. В.В. Сидоренко*

Зміст теми

«Формування технологічної культури методиста в умовах оновленої мовно-літературної парадигми»

1. Анотація навчального модуля.
2. Тематичний план викладу та засвоєння матеріалу.
3. Зміст модуля за темами.
4. План тематичної дискусії.
5. Проблемно-пошукові питання для самостійної та індивідуальної роботи слухача.
6. Комплекс тестових завдань для самоконтролю й самооцінки.
7. Глосарій ключових слів.
8. Рефлексійна анкета.
9. Рекомендована література для самостійної діяльності, поглиблення фахових компетенцій.

Анотація

Метою теми є підготовка методичних працівників як конкурентоспроможних фахівців до системного використання новітніх освітніх підходів і технологій в нових соціокультурних умовах. Технологічна культура розглядається як обов'язковий складник професіоналізму сучасного методичного працівника, що динамічно поєднує в собі технологічні знання, уміння й навички, професійно значущі особистісні якості, необхідні для успішного оволодіння продуктивною перетворювальною діяльністю, адаптації в існуючому інформаційному та технологічно насиченому світі, професійної самоосвіти і саморозвитку протягом життя.

Матеріали теми сприяють удосконаленню когнітивно-операційного, мотиваційно-ціннісного, практично-діяльнісного, індивідуально-креативного компонентів технологічної культури методичних працівників. Визначаються етапи проектування та впровадження інноваційних технологій.

Технологічне портфоліо розглядається як інструментарій визначення готовності методичного працівника до впровадження новітніх освітніх підходів і технологій, як модель

саморегулювання професійної діяльності, що спрямована на модернізацію професійного потенціалу шляхом самоосвіти, підвищення ефективності навчально-виховного процесу.

Матеріали теми спрямовано на **розвиток методологічної, професійно-педагогічної, дидактичної, андрагогічної, психолого-фасилітативної та ін. компетентностей** педагогічних працівників.

Навчальна тема розрахована на 4 години, із яких 2 год. – тематична дискусія, 2 год. – самостійна робота слухача.

Навчальний модуль розроблено методичних працівників, зокрема методистів з мов і літератур, методистів гуманітарного циклу на всіх етапах курсової підготовки за різними моделями навчання.

Тематичний план викладу та засвоєння матеріалу теми

№ з/п	Тематичний план	Форми заняття, кількість		
		Тематична дискусія	Самостійна робота	Разом
1.	Технологічна культура як складник професіоналізму сучасного методиста	1	2	4
2.	Використання інноваційних освітніх підходів і технологій у системі роботи методичного працівника: проблеми і перспективи	1		
	<i>Разом</i>	2	2	4

Зміст теми за підтемами

ПІДТЕМА 1. Технологічна культура як складник професіоналізму сучасного методиста.

ПІДТЕМА 2. Використання інноваційних освітніх підходів і технологій у системі роботи методичного працівника: проблеми і перспективи.

План тематичної дискусії

1. Чим діяльність методиста-консерватора відрізняється від професійної діяльності новатора?

2. Які методичні рекомендації щодо **планування, підготовки сучасного освітнього процесу** Ви запропонуєте з власного перспективного досвіду роботи?

3. Які інноваційні освітні технології є найбільш перспективними в професійно-педагогічній діяльності? Які інноваційні технології Ви вважаєте найменш продуктивними?

4. Які проблеми виникають при впровадженні концептуальних ідей, положень, реалізації змістових ліній освітньої галузі «Мови і літератури»?

5. Які, на Вашу думку, суттєві зміни в діяльності методиста мають відбутися в умовах упровадження нового Державного стандарту базової та повної загальної середньої освіти?

6. Проаналізуйте, які освітні підходи і технології Ви впроваджуєте в умовах сучасного навчально-виховного процесу відповідно до пріоритетних завдань нового Держстандарту. Які вектори науково-методичного менеджменту здійснюються на рівні методкабінету, навчального закладу?

Критерії оцінювання участі слухачів у тематичній дискусії

Критерії оцінювання тематичної дискусії	Кількість балів
Повнота відповідей на запропоновані запитання	1
Зв'язок відповідей, наданих прикладів із власним	1

компетентнісним досвідом	
Уміння творчо адаптувати матеріали модуля змісту роботи	0,5
Уміння вести конструктивний діалог	1
Відповіді на зауваження, запитання, пропозиції лектора, колег	0,5
Активність слухача, творча позиція, самостійність	1
УСЬОГО	5 балів

**Проблемно-пошукові питання для самостійної
та індивідуальної роботи слухача**

1. Відповідно до освітньої галузі порівняйте характеристики освітньої галузі «Мови і літератури», концептуальні ідеї, позиції, положення, підходи відповідно Державного стандарту (2004р) та нового Державного стандарту базової та повної загальної середньої освіти. Результати оформіть у вигляді таблиці.

**Порівняльна характеристика концептуальних ідей, положень,
підходів освітньої галузі «Мови і літератури»**

ОСВІТНЯ ГАЛУЗЬ «Мови і літератури»	Державний стандарт (2004 р.)	Новий Державний стандарт
Мета освітньої галузі		
Структурні компоненти освітньої галузі		
Змістові лінії компонентів освітньої галузі		
Освітні підходи		
Перелік ЗУНів, компетентностей		
Зміни в діяльності педагогічного працівника: <ul style="list-style-type: none"> • функція сприяння навчанню учнів (створення умов для прояву самостійності, творчості, відповідальності учня в освітньому процесі та формування у нього мотивації безперервної освіти); • функція проектування (проектування спільно з учнем індивідуального освітнього маршруту); • управлінська функція (координація діяльності суб'єктів освітнього процесу). 		
ВИСНОВКИ		

2. Проаналізуйте, які освітні підходи і технології Ви впроваджуєте в умовах сучасного навчально-виховного процесу відповідно до пріоритетних завдань нового Держстандарту. Які вектори науково-методичного менеджменту здійснюються на рівні методкабінету, навчального закладу? Свої результати оформіть у вигляді таблиці.

Самоменеджмент освітніх інновацій педагогами, керівниками

№ з/п	Назви освітніх інновацій (освітніх	Науковці, методисти методкабінету
--------------	---	--

	підходів, технологій), що впроваджуються педагогічними працівниками самостійно відповідно до нового Держстандарту	(центру), навчального закладу, що здійснюють методичне консультування
1.		
2.		
3.		

3. Відповідно до Вашої методичної теми укладіть технологічне портфоліо. Сплануйте відповідно до Вашої методичної теми форми роботи і методи, які забезпечуватимуть підвищення професійно-особистісного рівня, якості і результативності навчального процесу. Заповніть запропоновану таблицю.

ДОВІДКОВА ІНФОРМАЦІЯ. Технологічне портфоліо як інструментарій визначення готовності педагогічного працівника до впровадження інноваційних педагогічних технологій.

Професійне портфоліо - це одна з індивідуальних форм науково-методичної роботи вчителя. Портфоліо в перекладі з італійської означає "папка з документами", "папка спеціаліста", що містить зібрану, узагальнену та систематизовану інформацію про результати професійної діяльності педагога. Правила укладання професійного портфоліо:

- чітко сформулювати мету, завдання, визначити тип, структуру професійного портфоліо;
- зібрати та систематизувати наявні документи, науково-методичні матеріали тощо відповідно до визначеної структури;
- періодично поповнювати портфоліо та відстежувати результативність роботи щодо досягнення поставлених цілей.

Технологічне портфоліо як тип професійного можна розглядати з позицій управлінського інструментарію визначення готовності педагогічних працівників до інноваційної діяльності.

Мета технологічного портфоліо:

- збір та систематизація матеріалів адаптації, апробації, упровадження нововведення;
- узагальнення педагогічного досвіду та його технологізація на основі впроваджувальної інновації;
- самоаналіз (аналіз) готовності вчителя до проектно-впроваджувальної діяльності;
- допомога в написанні докурсових завдань, підготовці до атестації.

Технологічне портфоліо дає змогу відстежити результативність упровадження інноваційних технологій. Його можна розглядати як **модель саморегулювання професійної діяльності, що спрямований на модернізацію професійного потенціалу шляхом самоосвіти, підвищення ефективності освітнього процесу.**

Орієнтовна структура технологічного портфоліо

Загальні відомості		
1	Прізвище, ім'я, по батькові	
2	Рік, дата народження	
3	Освіта	
4	Спеціальність	
5	Кваліфікаційна категорія	
6	Посада	

7	Стаж роботи		
8	Навчальний заклад		
9	Район (місто)		
10	Домашня адреса, телефон		
11	Навчальні предмети, що викладає		
12	Класне керівництво, що здійснює		
13	Науково-методична проблема школи		
14	Науково-методична проблема вчителя		
15	Підвищення кваліфікації	Період навчання, прослуханий спецкурс, № свідоцтва, тема докурсового (післякурсowego завдання)	
16	Проходження атестації	Рік, дата, результати атестації	
17	Заохочення, нагороди, почесні звання	Ксерокопії	
Самопідготовка до впровадження педагогічних технологій			
18	Збір та узагальнення інформації про різні освітні інновації	Анотований список публікацій, ксерокопії	Вектор 5
19	Глосарій: реалізація технологічного підходу	Ключові слова, тезисний виклад змісту тощо	Вектор 6
20	Загальна характеристика технології, що адаптується, апробується, упроваджується	Опис нововведення	Вектор 7
21	План упровадження інноваційної технології	План самоосвіти (розділ) або програма впровадження, проект	Вектор 9
22	Розробка моделі-проекту технологічного уроку (виховного заходу)	Методична розробка уроку (виховного заходу)	Вектор 11
23	Результативність упровадження освітньої інновації (якість навчальних досягнень учнів, рівень вихованості)	Рік, дата, форма заходу (олімпіада, конкурс тощо), рівень, учасники, призові місця	Вектор 14
24	Друкowana продукція вчителя	Список (назва, видавництво, рік, сторінки), ксерокопії	
Підготовка до впровадження педагогічних технологій			
25	Участь у різних формах внутрішкільної науково-методичної роботи (семінар-практикум, творча група тощо)	Рік, дата, форма роботи, тема, участь (тези виступу, презентація тощо)	
26	Участь у різних формах науково-методичної роботи районного, обласного, Всеукраїнського рівнів (семінар-практикум, майстер-клас, творча група тощо)	Рік, дата, форма роботи, тема, участь (тези виступу, презентація тощо)	
27	Відкриті уроки (інформація про проведення)	Рік, дата проведення, предмет, клас, тема, технологія, що застосовувалася	
28	Взаємовідвідування (інформація)	Рік, дата, П.І.Б. вчителя, предмет, клас, тема	

		інноваційна привабливість
29	Аналіз (самоаналіз) готовності до проектно-впроваджувальної діяльності	Технологічна картка
3 досвіду роботи		
30	Документи й матеріали з досвіду роботи (авторська програма спецкурсу, факультативу, дидактичні матеріали до тем, науково-методичні та учнівські проекти, творчі роботи школярів, зразки тестів, контрольних робіт, методичні рекомендації батькам, анкети тощо)	Зміст зразків і документів професійної діяльності вчителя

Інформація в **портфоліо** може бути представлена в довільній формі. Структуру портфоліо визначає сам автор. **Строгих правил ведення портфоліо немає. Це індивідуальна творчість.**

Рекомендовано з допомогою анкетування, спостережень, бесід тощо відстежувати вектори 1 - мотивація вибору інновації, 2 - смислові установки, 3 - цілі, 4 - вид соціальної активності. З допомогою технологічного портфоліо можна з'ясувати інформацію за векторами 5 - сформованість системи збору та узагальнення інформації про інновації, 6 - сформованість системи знань про сутність, специфіку, орієнтири реалізації технологічного підходу, 7 - знання про особливості впроваджуваної технології, 9 - визначеність плану дій упровадження технології, 11 - якість розробки моделі-проекту технологічного уроку (заходу), 14 - самооцінку результативності впровадження технології учителем.

У ході спостереження та аналізу (самоаналізу) уроків, виховних заходів, бесід, творчих звітів учителів тощо накопичується інформація за векторами 8 - технологізованість знань (уміння використовувати на практиці знання), 10 - сформованість проектно-впроваджуваних умінь (застосовувати у роботі технологічну логіку проектно-впроваджуваної діяльності), 12 - обґрунтованість персонал-технології досягнення передбачуваного результату (уміння обґрунтувати вибір інновації та розроблений модифікаційний варіант її реалізації), 13 - сформованість рефлексивних умінь (порівняння передбачуваного результату діяльності з отриманим), 15 - самоаналіз типових утруднень (уміння бачити проблеми і шляхи їх вирішення), 16 - прогнозування майбутньої діяльності.

Комплекс тестових завдань для самоконтролю й самооцінки

1. Чи вірним є твердження, що рівень засвоєння навчального матеріалу безпосередньо залежить від обраних і використовуваних педагогічних працівником методів:

А)		Так
Б)		Ні

2. Позначте коректне формулювання навчальної мети інтерактивного уроку:

А)		Повторити, закріпити навчальний матеріал
Б)		Розширити знання учнів
В)		Застосувати матеріал за зразком
Г)		Поглибити знання
Ґ)		Усвідомити знання
Д)		Осмыслити зв'язки між явищами

3. Із поданого переліку виберіть кооперативні методи навчання:

А)		«Складання резюме»
Б)		«Круглий стіл»
В)		«Робота з термінами»
Г)		«Кути»
Ґ)		«Мозковий штурм» із використанням конвертів
Д)		«Формулой – Ділись – Слухай – Створюй»
Е)		«Лінгвостилістичний аналіз»
Є)		«Письмо з обґрунтуванням»

4. Чи вірним є твердження, що найефективнішими методами на уроці є активні (інтерактивні, кооперативні, методи критичного мислення тощо), оскільки учні через взаємну дію, співпрацю засвоюють біля 70% навчальної інформації:

А)		Так
Б)		Ні

5. Із поданого переліку виберіть інтерактивні методи навчання:

А)		«Мозковий штурм»
Б)		«Лото (складанка)»
В)		«Вільне письмо»
Г)		«Щоденник подвійних нотаток»
Ґ)		«Письмова робота перед прочитанням художнього твору»
Д)		«Запитання до автора»
Е)		«Створення асоціативних рядів»
Є)		«Навчальне редагування»

6. Назвіть принципи особистісно зорієнтованого уроку:

А)		Засвоєння навчального матеріалу певними цілісними, логічно впорядкованими частинами; за результатами контролю визначається рейтинг кожного учня
Б)		Професійно орієнтоване навчання, усі знання подаються в контексті майбутньої професійної діяльності
В)		Урахування суб'єктного досвіду учня, опертя на його знання про предмет, мовне, літературне явище й відповідно до цього планування діяльності з правом вибору рівня і методів оволодіння матеріалом
Г)		Забезпечення на уроці умов для співпраці учнів, налагодження міжособистісних стосунків, спільного опрацювання матеріалу; успіх, результативність, досягнення мети залежить від кожного учасника
Ґ)		Вивчення мови і літератури шляхом зіставлення, встановлення міжпонятійних зв'язків, способом розв'язання мовленнєвих, проблемних, пошукових завдань, застосування активних методів, створенням системи дослідницької (проектної) діяльності
Д)		Забезпечення освітньої підготовки, виховання учнів, формування їхніх особистісних якостей в умовах здійснення систематичних навчальних досліджень; набуття досвіду дослідницької роботи

7. Чи вірним є твердження: «Метод «Ажурна пилка» («Jigsaw») передбачає використання технологій кооперативного навчання, у ході якого учні працюють у звичайних «домашніх» і в «експертних» групах?»

А)		Так
Б)		Ні

8. Із поданого переліку оберіть твердження, що характеризують інтерактивне та кооперативне навчання:

А)		Членство в інтерактивній (кооперативній) групі є різнорідним
Б)		учні відповідають за себе і за товаришів по групі
В)		розвиток соціальних навичок не є пріоритетним
Г)		члени групи (команди) поділяють між собою відповідальність
Г)		кожній навчальній групі пропонуються однакові завдання в межах конкретної теми

9. Виберіть характеристику традиційного групового навчання:

А)		учні відповідають лише за навчальні досягнення групи
Б)		членство в групі однорідне
В)		здійснюється моніторинг групової діяльності
Г)		існує позитивна взаємозалежність
Г)		кожній навчальній групі пропонуються різні завдання в межах теми

10. Зазначте основні ролі, що виконує сучасний педагог на інтерактивному уроці:

А)		Фасилітатор
Б)		той, хто забезпечує навчальну дисципліну
В)		Наставник
Г)		Дослідник
Г)		керівник навчально-виховного процесу

Глосарій ключових слів

❖ **Інновація** — створення та впровадження різного виду нововведень, які породжують значні зміни в освіті та інших галузях.

❖ **Компетентнісний підхід** — спрямованість освітнього процесу на формування і розвиток ключових (базових, основних) і предметних компетентностей особистості, результатом якого буде формування загальної компетентності, що є сукупністю ключових компетентностей, інтегрованою характеристикою особистості (містить знання, уміння, ставлення, досвід діяльності і поведінкові моделі). Найчастіше компетентності розглядаються як системні характеристики компетентнісного, особистісно-зорієнтованого і діяльнісного підходів до навчання.

❖ **Комунікативно-діяльнісний підхід** на уроках мови і літератури передбачає розвиток умінь і навичок мовленнєвої діяльності учнів через моделювання ситуацій, причому формування мовної особистості, комуніканта вимагає вільного, комунікативно виправданого, доцільного володіння мовними засобами в різних ситуаціях спілкування, високого рівня комунікативних умінь і навичок, здатності до власної мовленнєвої творчості, почуття відповідальності за якість мовленнєвої дії і под.

❖ **Метод** — спосіб упорядкованої взаємної діяльності суб'єктів освітнього процесу, спрямований на розв'язання навчально-виховних завдань, сукупність прийомів (аналіз – поділ слів на звуки, морфеми, синтез – утворення складів з окремих звуків, речень зі слів, порівняння, мовний розбір, списування, ігрові), спрямованих на досягнення певної мети, засвоєння мовного матеріалу.

❖ **Методична креативність** – передбачає діяльність, спрямовану на постановку педагогічних задач, які б вдосконалювали зміст, структуру, систему шкільної освіти, вироблення нестандартних, оригінальних шляхів та засобів їх розв’язання з метою розвитку суб’єктів навчально-виховної роботи. Методична креативність ґрунтується на таких педагогічних ідеях: спрямованості навчально-виховного процесу на всебічний, гармонійний особистісний розвиток учителя та учнів; реалізації комплексного підходу до навчання, тобто орієнтації на єдність навчальної, розвивальної та виховної мети; включення суб’єктів навчання в різноманітну за змістом і характером пізнавальну та практичну діяльність; упровадження принципів особистісно-зорієнтованого навчання, а отже поєднання індивідуальних, диференційованих та різноманітних колективних форм діяльності; оптимізації навчального процесу.

❖ **Освітня технологія** – чинник внутрішнього середовища організації: поєднання кваліфікованих навичок персоналу, обладнання, інфраструктури, інструментів та відповідних технічних знань, необхідних для проведення бажаних перетворень матеріалів, інформації, людей.

❖ **Особистісно зорієнтований підхід** – один із педагогічних напрямів сучасної педагогіки (поряд із креативним, антропологічним, культурологічним, соціологічним, інформаційним, цілісним (холізм), технологічним), за якого в центрі уваги є особистість учня, вироблення відповідних технологій і методів навчання, спрямованих на індивідуальну траєкторію розвитку, вироблення умінь, навичок, установок, ставлення як до суб’єкта виховної взаємодії.

❖ **Система** — сукупність взаємопов’язаних і розміщених у певному порядку елементів, які утворюють єдине ціле для досягнення певної мети.

❖ **Технологічна культура** як складник професійності методичного працівника, що віддзеркалює його здатність приймати рішення та діяти відповідно до особливостей застосування сучасних педагогічних технологій. Це дозволяє стверджувати, що формування технологічної культури орієнтоване на підготовку до життя і професійної діяльності технологічно культурної особистості, яка:

- уміє компетентно, оперативно розв’язувати проблеми із урахуванням різних точок зору, у різних ситуаціях;

- мислить конструктивно і логічно, активно використовує системний підхід у своїй діяльності, прагне до неперервної професійної самоосвіти і саморозвитку;

- володіє пізнавальними здібностями, адаптивністю, гнучкістю і мобільністю;

- активно реалізує свої творчі здібності, багатий особистісний потенціал, необхідні для успішного оволодіння перетворювальною діяльністю.

❖ **Когнітивно-операційний компонент технологічної культури** визначається як загальні уявлення методичного працівника про сукупність наукових і технологічних знань, способи, методи і прийоми педагогічної діяльності; системи умінь, що відображають переведення її на мобільно-технологічний рівень. Цей компонент передбачає наявність у методиста гнучкого, технологічного мислення і вироблення нестандартних рішень. Зауважимо, що набуті знання розглядаються не стільки як мета освіти, скільки як засіб, за допомогою якого методичний працівник зможе оптимально організувати свою діяльність.

❖ **Мотиваційно-ціннісний компонент технологічної культури** розглядається як система ціннісних орієнтацій, мотивів цілей, інтересів, стилів стосунків, морально-вольових якостей, що властиві особистості і впливають на перетворювальну діяльність. Функціональне спрямування цього компонента виявляється у соціальній відповідальності методичного працівника за результати і наслідки своєї професійної діяльності, у постійному незадоволенні досягнутим, пошукові нових шляхів інтенсифікації освітнього процесу. При цьому ціннісні орієнтації визначають здатність особистості до саморегуляції, самовизначення, творчості, самоствердження у професійному середовищі.

❖ **Практично-діяльнісний компонент технологічної культури** виявляється в готовності методичного працівника до ефективної організації освітнього процесу, застосування

різноманітних форм і методів на основі вже набутих знань, умінь і навичок, з метою надання творчого характеру своїй діяльності, мобільності, гнучкості й адаптивності в освітньому середовищі. Цей компонент технологічної культури передбачає: уміння логічно мислити, висувати вмотивовані аргументи, аналізувати свою діяльність; формувати проблему, визначати різні варіанти її розв'язання, обрати найбільш оптимальний.

❖ **Індивідуально-креативний компонент технологічної культури** розкриває механізми оволодіння і втілення технологічної культури як творчої діяльності, тому, що саме в процесі творчої діяльності особистість здатна змінювати та інтерпретувати педагогічні цінності, а процес «присвоєння» вироблених педагогічних цінностей відбувається на індивідуально-креативному рівні.

❖ **Особистісно зорієнтований підхід** – один із педагогічних напрямів сучасної педагогіки (поряд із креативним, антропологічним, культурологічним, соціологічним, інформаційним, цілісним (холізм), технологічним), за якого в центрі уваги є особистість учня, вироблення відповідних технологій і методів навчання, спрямованих на індивідуальну траєкторію розвитку, вироблення умінь, навичок, установок, ставлення як до суб'єкта виховної взаємодії.

❖ **Педагог-інноватор** – педагог, самотивований не на репродуктивну педагогічну діяльність, а на експеримент, новаторство, постійний педагогічно-методичний пошук оригінальних форм, прийомів і засобів навчання, нових педагогічних технологій, що забезпечують високу результативність та якість навчально-виховного процесу, учитель, який намагається подолати шаблони й стереотипи, має оригінальний погляд на навчально-виховний процес, мобільно регулює і коригує педагогічний процес тощо. Педагог – агент постійних змін, що відбуваються в суспільстві й освіті.

❖ **Професійна мобільність** – це здатність методичного працівника у разі потреби переключатися на інші види діяльності, змінювати форми, методи й прийоми роботи, варіювати завдання, обираючи оптимальні види роботи.

❖ **Психологічний підхід** передбачає врахування психологічних чинників, притаманних певному вікові, статі тощо. Він дозволяє враховувати вікові особливості класу в цілому, що практично реалізується через вибір адекватних форм, методів навчання, добір вправ, відповідного ілюстративного матеріалу. Врахувати особливості кожного учня — суб'єкта навчання допомагає особистісний підхід, який визначають як «послідовне ставлення педагога до вихованця як до особистості, як до самосвідомого відповідального суб'єкта виховної взаємодії». Сучасне розуміння особистісного підходу визначили в 60-ті роки XX ст. представники напрямку гуманістичної психології (К.Роджерс, Р.Маслоу, Р.Мей, В.Франкль»), які твердили, що повноцінне виховання можливе лише за умови, коли школа служитиме лабораторією для відкриття унікального «я» кожної дитини.

❖ **Самоефективність** – оцінка методичним працівником власних здібностей, професійних спроможностей; усвідомлення шляхів самореалізації, професійного саморозвитку.

❖ **Соціокультурний підхід** на уроках мови і літератури передбачає соціалізацію особистості в умовах нового соціокультурного простору, збереження національної ідентичності і духовних ідеалів слов'янства, формування нового покоління особистостей з громадянською відповідальністю.

❖ **Творче портфоліо** включає колекцію власної бази кращих сценарію уроків, цікавих прийомів, знахідок на уроці й позаурочній діяльності, власних засобів наочності, дидактичних матеріалів, продуктивних педагогічних технологій, що відображають зусилля вчителя, успіхи або досягнення з тієї чи іншої проблеми, індивідуальної творчої теми. У портфоліо включаються зразки робіт у письмовому чи друкованому вигляді, відеоматеріали, щоденник рефлексії, зразки дитячих робіт, творчих проектів, фотографії компонентів навчального процесу, CD-ROM.

Рефлексійна анкета

4. Які нові знання, уміння, компетенції Ви отримали, поглибили, удосконалили?
5. В якій сфері професійно-педагогічної діяльності Ви зможете їх використовувати?

6. З якими труднощами зіткнулись під час опрацювання матеріалів змістового модуля?

**Рекомендована література
для самостійної діяльності, поглиблення фахових компетенцій**

1. Балл Г.О. Про світоглядні орієнтири гуманістичної психології / Методологія і методи практичної психології: Матеріали «круглого столу» в Інституті психології АПН України 8 лютого 2001 р. // Практична психологія та соціальна робота. – 2002. – № 2. – С. 54-57.
2. Горошкіна О.М., Кузьмішина О.С. та ін. Формування мовної особистості учня [Текст] / О.М. Горошкіна, О.С. Кузьмішина, Н.В. Мордовцева, А.В. Нікітіна та ін. – Луганськ.: СПД Резніков В.С., 2009. – 304 с.
3. Освітні технології : навч.-метод. посіб. / Олена Миколаївна Пехота, Алевтина Зосимівна Кіктенко, Ольга Миколаївна Любарська та ін. / за заг. ред. О.М. Пехоти. – К.: А.С.К., 2001. – 256 с.
4. Сидоренко В.В. Розвиток педагогічної майстерності вчителя української мови і літератури в системі післядипломної освіти : монографія / В.В. Сидоренко. – Донецьк: Каштан, 2012. – 492 с.
5. Сидоренко В.В. Педагогічна майстерність учителя української мови і літератури в системі післядипломної освіти : акме-синергетичний аспект : термінологічний словник-довідник / автор-укладач В.В. Сидоренко. – Донецьк: Каштан, 2013. – 100 с.
6. Сидоренко В. Лінгводидактична технологія кооперативного навчання: ретроспективний аналіз / В.В. Сидоренко // Українська мова і література в школі наук.-метод. журнал. – Київ, 2014. – № 7. – С. 19-26.
7. Сидоренко В. Лінгводидактичні засади навчання синтаксису й пунктуації української мови учнів 8-9 класів в умовах оновленої освітньої парадигми / В. Сидоренко // Українська мова і література в школі: наук.-методичний журнал. – Київ, 2015. – № 1. – С. 7-19.
8. Сидоренко В. Методичний коментар щодо вивчення української мови і літератури в 5-11 класах загальноосвітніх навчальних закладів у 2015-2016 навчальному році з урахуванням змін у навчальних програмах // Українська мова і література в школі: наук.-метод. журнал. – 2015. – № 4. – С. 8-12.
9. Сидоренко В. Науково-методичне забезпечення навчання української літератури в старшій школі: освітні виклики, сучасний стан і перспективи на майбутнє / В. Сидоренко // Українська мова і література в школі наук.-метод. журнал. – Київ, 2015. – № 3. – С. 26-35.
10. Сидоренко В.В. Психолого-педагогічні й науково-методичні засади сучасного підручника з української літератури для старшої школи / В. Сидоренко / Проблеми сучасного підручника : зб. наук. праць / [ред. кол.; наук. ред. – О.М. Топузов]. – К.: Педагогічна думка, 2015. – Вип. 15. – С. 67-80.
11. Сидоренко В. Реалізація принципів особистісно зорієнтованого підходу в процесі формування синтаксичної компетентності учнів 8-9 класів / В.В. Сидоренко // Методичні студії: зб. наук. пр. Вип.4 / Укл.: Михайло Вінтонів (наук. ред.) та ін. – Вінниця: ДонНУ, 2015. – С. 24-34.
12. Сидоренко В. Технологія кооперативного навчання в процесі формування комунікативної компетентності учнів 5-7 класів (дидактичний інструментарій) / В. Сидоренко // Українська мова і література в школі наук.-метод. журнал. – Київ, 2014. – № 8. – С. 8-15.
13. Сидоренко В. Формування синтаксичної й пунктуаційної компетентностей учнів 8-9 класів засобами технології кооперативного навчання / В. Сидоренко // Українська мова і література в школі: наук.-метод. журнал. – Київ, 2015. – № 2. – С. 7-14.
14. Сидоренко В.В. Упровадження інноваційних освітніх підходів і технологій у систему роботи вчителя української мови і літератури / В.В. Сидоренко // Новітні технології підготовки фахівців вищої школи в сучасних умовах : зб. наук. пр. / матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. «Сучасні технології підготовки спеціаліста вищої школи в сучасних умовах» у м. Горлівці, 2-4 листопада 2011 р. / під заг. ред. В.В.Суліцького. – Горлівка, 2011. – С. 6-12.

15. Сидоренко В.В. Шляхи удосконалення професійної компетентності вчителя української мови та літератури в умовах особистісно зорієнтованого навчання : навч.-метод. посіб. / В.В. Сидоренко. – Донецьк: Каштан, 2008. – 193 с.
16. Сидоренко В.В. Психолого-педагогічні та методичні основи застосування технологій особистісно зорієнтованої освіти на уроках української мови // Нова педагогічна думка: Науково-методичний журнал / Матеріали Всеукраїнської конференції «Особистісно зорієнтований підхід до навчання української мови та літератури». – Рівне: РОППО. – 2008. – № 4. – С. 201-205.
17. Сидоренко В.В. Інноваційні технології кооперативного навчання на уроках української мови: теоретичне підґрунтя та методика використання // Теоретичні питання культури, освіти та виховання: Зб. наук. праць. Вип. 38 / За заг. ред. Євтуха М.Б. – К: КНЛУ, 2009. – С. 137-141.
18. Сидоренко В.В. Підготовка вчителя до застосування кооперативних технологій на уроках української мови // Нова педагогічна думка: Науково-методичний журнал. – Рівне: РОППО. – 2008. – № 4. – С. 40-45.
19. Сидоренко В.В. Навчання у співпраці: Кооперативні технології в системі роботи вчителя // Культура народів Причорномор'я: Научный журнал / Материалы Международного Крымского лингвистического конгресса «Язык и мир» в г. Ялте, 5-8 октября 2009 года. – № 168. – Т. 2. – С. 238-240.
20. Сластёнин В.А. Формирование профессиональной культуры учителя : Учебное пособие. – М., 1993. –177 с.
21. Фасоля А. Діяльнісна основа навчання // Дивослово. – 2006. – № 7. – С. 23-29.
22. Фасоля А. Особистісно зорієнтоване навчання: набутки, проблеми, перспективи // Нова педагогічна думка: науково-методичний журнал / матеріали Всеукраїнської конференції «Особистісно зорієнтований підхід до навчання української мови та літератури». – Рівне: РОППО. – 2008. – № 4. – С. 144-150.
23. Хуторской А.В. Методика личностно-ориентированного обучения. Как обучать всех по-разному: пособие для учителя. – М.: Владос-Пресс, 2005. – 383 с.
24. Якиманская И.С. Технология личностно-ориентированного образования. – М.: Сентябрь, 2000. – 176 с.

ТЕМА: ПРОФЕСІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ МЕТОДИСТА З ФОРМУВАННЯ ІМІДЖУ НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

**Категорія слухачів: новопризначені керівники Р(М)МК(центрів);
методисти Р(М)МК(центрів) та керівники методичних об'єднань;
методисти ПТНЗ; методисти НМЦ ПТО (дистанційний етап)
Розробник: ст. викл. В.Ю.Наумова**

Згідно з навчально-тематичним планом *бюджет навчального часу* на вивчення навчального модуля становить 6 години для самостійного вивчення на дистанційному етапі навчання.

Зміст програми визначає обсяги знань і вмінь, якими повинен оволодіти слухач. Особлива увага звертається на формування у слухачів компетентності з формування іміджу навчального закладу, здатності до реалізації управлінських технологій із забезпечення оптимальних соціально-психологічних умов функціонування закладу освіти в ситуації соціальних трансформацій; взаємодії й згуртованості його працівників, налагодження взаємозв'язку з педагогічним колективом навчального закладу; співпраці з батьками, громадськістю;

налагодження взаємодії з установами й організаціями, діяльність яких відповідає специфіці закладу освіти.

Метою навчальної теми «Професійна діяльність методиста з формування іміджу навчального закладу» є ознайомлення слухачів з поняттям «іміджу» та розвиток професійних компетенцій з формування іміджу навчального закладу.

Завдання теми полягає у:

- систематизації знань щодо іміджу навчального закладу;
- визначенні факторів, які впливають на створення позитивного образу навчального закладу;
- опануванні технологій формування іміджу навчального закладу;
- розвитку установок до лідерства.

Очікуваними результатами теми є:

Систематизація знань щодо:

- іміджу навчального закладу;
- видів іміджу;
- факторів, які впливають на створення позитивного образу навчального закладу;
- рекламних стратегій іміджу;
- технології формування іміджу навчального закладу.

Формування умінь (навичок) щодо:

- розробки мети та стратегії формування іміджу навчального закладу;
- здійснення реклами навчального закладу;
- оцінювання ефективності рекламних стратегій іміджу.

Розвиток установок до:

- рекламної діяльності;
- лідерства.

Зміст теми

1. Поняття «іміджу».
2. Види та складові іміджу.
3. Фактори, які впливають на формування іміджу навчального закладу.
4. Рекламні стратегії іміджу.
5. Способи реалізації складових іміджу.

Самостійна робота слухачів

Самостійна робота слухачів – один з основних засобів оволодіння навчальним матеріалом на дистанційному етапі навчання.

Питання, що виникають у слухачів стосовно виконання запланованих завдань, вирішуються на консультаціях, які проводяться згідно з графіками, затвердженими кафедрою.

Самостійна робота слухачів над навчальною темою «Професійна діяльність методиста з формування іміджу навчального закладу» включає такі форми:

- самостійна робота з літературними джерелами;
- систематизація вивченого матеріалу;
- виконання практичних завдань для самоконтролю.

Завдання для самостійної роботи

1. Визначити, який вид іміджу притаманний для навчального закладу, яким керує слухач.
2. Проаналізувати фактори, які впливатимуть на створення позитивного іміджу навчального закладу.
3. Визначити найбільш дієві рекламні стратегії у формуванні іміджу навчального закладу.

Результати роботи з теми можуть бути подати у вигляді випускної роботи, згідно вимог до таких видів робіт.

Тести для контролю знань

Тестові завдання із однією правильною відповіддю.

1. Що розуміють під поняттям «імідж навчального закладу» ?

- а) здатність створювати такий образ, який є «найвигідніший» з погляду ефективності функціонування;
- б) уміння використовувати наявний ресурсний потенціал як інструмент створення бажаних уявлень про навчальний заклад у вищестоящих інстанціях;
- в) цілеспрямовано створюваний образ навчального закладу та пропонованих ним освітніх послуг, який забезпечує необхідне становище на ринку;
- г) образ, який створює навчальний заклад відповідно до уявлень учнів та їхніх батьків про нього;
- д) комплекс характеристик навчального закладу, що забезпечують його престиж.

2. З якою метою створюється «імідж-модель»?

- а) економія зусиль із підтримки іміджу;
- б) легкість комунікації із замовником (клієнтом);
- в) економія засобів на розробку іміджу;
- г) апробація іміджевої ідеї;
- д) забезпечення стратегії просування іміджу;
- е) підбір методів формування іміджу.

3. Як співвідносяться між собою методи і стратегії формування іміджу?

- а) сукупність методів і є стратегія;
- б) за допомогою методів неможливо здійснювати управління іміджем, а завдяки стратегії це реально;
- в) стратегії пов'язані з необхідністю управління іміджем, а методи забезпечують їх реалізацію;
- г) методи реалізуються у реальному житті, а стратегія – це мисленнєва конструкція.

4. Назвіть розробника теорії іміджу.

- а) Сократ;
- б) П.Самуельсон;
- в) Д.Огівлі;
- г) В.Беккер;
- д) С.Берроу.

5. Вивчення іміджу навчального закладу дозволяє відповісти на питання:

- а) як залучити до організації персонал, відповідно до її потреб за якісними і кількісними показниками та утримати в організації працюючих співробітників?
- б) як створити позитивний образ навчального закладу та здолати конкурентів?
- в) як знайти спонсорів і кошти для розвитку навчального закладу?
- г) як набрати достатню кількість платоспроможних учнів чи студентів?
- д) як сформувати образ навчального закладу, який надає різні освітні послуги?

Список рекомендованої літератури

1. Дейвис Ф. Ваш абсолютный имидж.- М.: ВНЕШСИГМА, 1997.
2. Імідж школи на порозі ХХІ століття: Практико-зорієнтований посібник / За ред. Антонечко Т.С., Єрмакова І.Г. та ін. – К., 1998. – 384 с.
3. Пелих А.С. Кизимова Г.Г., Пронченко А.Г. Имидж делового человека. – М.: Приор, 1997.
4. Сперанский В.И. Современные технологии управления персоналом : Учебно-практическое пособие. – М.: Альфа-Пресс, 2008. – 496 с.
5. Блэк Сэм Введение в паблик рилейшенз, Р. -н. -Д., "Феникс", 1998.
6. Кулик И. И и др. Прямая реклама и система Publik Relations как элементы маркетинга, Мн., БелППК, 1998.
7. Почепцов Г.Г. Профессия имиджмейкер. – К., 1998.
8. Пискунова Т.Н. О формировании имиджа образовательного учреждения // Источник. - 1997, №5-6

ТЕМА: МОНІТОРИНГ ЯКОСТІ НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ ВНЗ

Категорія слухачів: викладачі коледжів, технікумів

Розробник: доц. М.І. Скрипник

Робоча навчальна програма теми «Моніторинг якості навчально-методичного забезпечення освітнього процесу ВНЗ» складена відповідно до освітньо-професійної програми підвищення кваліфікації педагогічних, науково-педагогічних працівників та керівників закладів освіти за напрямом 0101 Педагогічна освіта. Предметом вивчення є педагогічна складова професійної діяльності викладача. Програма містить план практичного заняття, індивідуальні завдання для самостійної роботи слухачів, рекомендовану літературу, тестові завдання для діагностування когнітивного рівня.

Для викладачів коледжів, технікумів, науково-педагогічних працівників, слухачів курсів підвищення кваліфікації.

План проведення заняття

1. Моніторинг якості підготовки фахівців: нормативне та наукове поняття.
2. Навчально-методичне забезпечення освітнього процесу: сутність і характеристика.
3. Основні вимоги до навчально-методичних видань у ВНЗ.
4. Навчальна та робоча програми дисципліни: структура, оформлення.
5. Вимоги до програм практики.
6. Методичні матеріали для студентів з написання курсового та дипломного проекту (роботи).
7. Навчальна книга: науково-методичні вимоги, структура та зміст.
8. Електронний підручник: класифікація та вимоги до розроблення.
9. Методичні рекомендації та вказівки: структура, вимоги.
10. Навчально-методичний комплекс (НМК) дисципліни: мета та складові
11. Педагогічні тести: основні вимоги та методика розроблення.
12. Мультимедіа: правила оформлення.
13. Типові помилки у підготовці та виданні методичних рекомендацій, методичних вказівок, посібника.

Форма проведення: тренінг.

Запитання для обговорення

1. Які основні вимоги до оформлення робочої програми навчальної дисципліни?
2. Які вимоги до розроблення програми практики?
3. Які вимоги до структури методичних матеріалів для студентів з написання курсового і дипломного проектів (роботи)?
4. Які функції виконує навчальна книга?
5. Які методи використовують для викладення навчального матеріалу у підручниках, навчальних посібниках?
6. Які основні науково-методичні вимоги до навчальної книги?
7. Який алгоритм роботи викладача над створенням навчальної книги?
8. Яка структурна схема навчального посібника, підручника?
9. Що таке апарат організації засвоєння у навчальній книзі?
10. Які особливості подачі питань і завдань у навчальній книзі?
11. Як обраховується обсяг навчальних видань?
12. Що таке електронний підручник?

13. Які основні вимоги до методики створення електронного підручника?
14. Чи є різниця між методичними рекомендаціями та методичними вказівками?
15. Як оцінюється якість навчально-методичних видань?

Тестові завдання для самоконтролю

Встановіть відповідність:

1. Деякі форми наукового викладу матеріалів дослідження мають наступні характеристики:

1. Монографія	а) відповідає певним розділам навчальної дисципліни, може частково доповнювати підручник, рекомендується для використання офіційними установами
2. Підручник	б) систематизований виклад певної навчальної дисципліни у відповідності до чинної навчальної програми, який затверджується офіційною установою
3. Навчальний посібник	с) найбільш повне і вичерпне висвітлення результатів певного наукового дослідження, проведеного одним автором або авторською групою; підсумок всебічного багаторічного вивчення певної наукової проблеми, завершеного одержанням фундаментальних наукових досягнень (обсяг – більше 6 друкованих аркушів (д.а.))

2. Встановіть відповідність:

Деякі форми наукового викладу матеріалів дослідження мають наступні характеристики:

1. Брошура	а) стислий послідовний виклад окремих тверджень без розгорнутих доведень (фактів, перебігу дослідження), основних думок, публікація яких передбачає попереднє ознайомлення учасників конференцій, семінарів, симпозіумів та інших наукових форумів з результатами проведеного дослідження (обсяг . до 3 сторінок (0,1 д.а.))
2. Наукова стаття	в) основний вид оперативної публікації про нові дослідження з конкретної тематики, що інформує про проведену наукову роботу і сприяє поширенню отриманих дослідником науково-практичних результатів, визначенню нових актуальних проблем, які потребують розв'язання (її обсяг . 0,25 — 1 д.а.)
3. Тези	с) матеріал, присвячений здебільшого розв'язанню сучасних актуальних проблем; орієнтована на широке коло дослідників і тих, хто цікавиться даною проблемою (обсяг — до 6 д.а.)

3. Встановіть відповідність:

Деякі форми наукового викладу матеріалів дослідження мають наступні характеристики:

1. Тези	а) стислий послідовний виклад окремих тверджень без розгорнутих доведень (фактів, перебігу дослідження), основних думок, публікація яких передбачає попереднє ознайомлення учасників конференцій, семінарів, симпозіумів та інших наукових форумів з результатами проведеного дослідження (обсяг – до 3 сторінок (0,1 д.а.))
2. Доповідь	б) коротка доповідь (на 5-7 хвилин виступу)

3. Повідомлення	с) письмовий виклад усного виступу, що відповідає тексту тез (обсяг — 6-8 сторінок (на 15-20 хвилин виступу))
-----------------	---

4. Встановіть відповідність між видами рефератів та їх характеристиками:

1. Оглядовий	а) виклад результатів власного дослідження на здобуття наукового ступеня
2. Пошуковий	б) виклад змісту наукової роботи, що висвітлює відповідну інформацію та включає елементи самостійного пошуку
3. Автореферат	с) огляд і аналіз певного кола наукових джерел

5. Підручник – це:

1. Видання, що містить матеріал з методики викладання навчальної дисципліни.
2. Навчальне видання, що містить системний виклад навчальної дисципліни, відповідає навчальній програмі й офіційно затверджений як даний вид видання.
3. Видання, призначене надати інструктивно-методичну допомогу в практичній діяльності педагогічним працівникам, інформує про новітні освітні технології.
4. Видання, що містить методичні матеріали щодо планування та організації навчально-виховного процесу.
5. Навчальне видання, що офіційно затверджено як даний вид видання.

6. Навчальний посібник – це:

1. Навчальне видання, що містить системний виклад навчальної дисципліни, відповідає навчальній програмі й офіційно затверджений як даний вид видання.
2. Видання, що містить матеріал з методики викладання навчальної дисципліни.
3. Видання, що містить методичні матеріали щодо планування та організації навчально-виховного процесу.
4. Видання, призначене надати інструктивно-методичну допомогу в практичній діяльності педагогічним працівникам, інформує про новітні освітні технології.
5. Навчальне видання, що доповнює або частково (повністю) замінює підручник, офіційно затверджений як даний вид видання.

7. Інформаційно-методичний збірник – це:

1. Навчальне видання, що доповнює або частково (повністю) замінює підручник, офіційно затверджений як даний вид видання.
2. Навчальне видання, що містить системний виклад навчальної дисципліни, відповідає навчальній програмі й офіційно затверджений як даний вид видання.
3. Видання, призначене надати інструктивно-методичну допомогу в практичній діяльності педагогічним працівникам, інформує про новітні освітні технології.
4. Видання, що містить методичні матеріали щодо планування та організації навчально-виховного процесу.
5. Видання, що містить матеріал з методики викладання навчальної дисципліни.

8. Навчально-методичний посібник – це:

1. Видання, що містить матеріал з методики викладання навчальної дисципліни.
2. Навчальне видання, що містить системний виклад навчальної дисципліни, відповідає навчальній програмі й офіційно затверджений як даний вид видання.
3. Видання, призначене надати інструктивно-методичну допомогу в практичній діяльності педагогічним працівникам, інформує про новітні освітні технології.
4. Видання, що містить методичні матеріали щодо планування та організації навчально-виховного процесу.
5. Навчальне видання, що офіційно затверджено як даний вид видання.

Рекомендована література

1. Аванесов В.С. Форма тестовых заданий / В.С.Аванесов. – М.: Центр тестирования, 2005. – 156 с.

2. Грабинський І. Курсові та дипломні роботи: Методичні рекомендації до написання та основні вимоги до оформлення / Ігор Грабинський: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.lnu.edu.ua>
3. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; голов. ред. В.Г.Кремень. — К.: Юрінком Інтер, 2008. — 1040 с.
4. Ким В.С. Тестирование учебных достижений / В.С.Ким. – Уссурийск: Издательство УГПИ, 2007. – 214 с.
5. Ковальчук Г. І. Книгознавство та дослідження історії книги в Україні / Ковальчук Г. І. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.history.org.ua/?l=ENU&verbvar=Knygoznastvo&abcvar=14&bbcvar=17>
6. Методичні рекомендації до складання навчальних програм дисциплін та робочих навчальних програм кредитних модулів / Уклад. В. П. Головенкін. – 2-ге вид., переробл. і допов. – К.: ІВЦ “Видавництво «Політехніка»”, 2006. – 20 с.
7. Оганесян А.Г., Дещинский Ю.Л., Бирюлев К.Ю. Тестирование или экзамен на компьютере? / А.Г.Оганесян, Ю.Л.Дещинский, К.Ю. Бирюлев // Образовательные технологии и общество. – 2010. – Т. 13, № 1. – С. 1 – 17.
8. Панасевич Д.Б., Солоденько А.К. Деякі міркування щодо структури змістовності навчального плану вищих навчальних закладів в сучасних мовах реформування освіти України / Д.Б.Панасевич, А.К.Солоденько: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.library.uira.kharkov.ua>
9. Редакційно-видавнича справа: досвід, проблеми, майбутнє / За ред. В.Різука. – К., 1997. – С.112-158.
10. Середа Л.П., Павленко В.С. На допомогу авторам навчальної літератури: Навч. посібник./ За ред. В.С.Павленка. – К.:Вища шк., 2001. – 79 с.
11. Скрипник М.І. Підготовка навчально-методичного забезпечення змісту освіти / Професійний розвиток педагогічних працівників: практична андрагогіка: Науково-методичний посібник/За заг. ред. Пуцова В.І., Набоки Л.Я. – К.: Видавничий дім «Букрек», 2007. – С.194 – 206.
12. Скрипник М.І. Навчально-методичне забезпечення змісту професійної освіти: запитання та відповіді / М.І. Скрипник: Е-посібник. – К.: Вид. «Агроосвіта», 2016.
13. Скрипник М.І. Продокування вимагає професіоналізму: технологія розробки навчально-методичного забезпечення / М.І. Скрипник // Управління освітою. – 2007. – Число 9 (153). – С.2 – 15.
14. Стандарты по издательскому делу / Сост. А.В.Джиги, С.Ю.Калинин. - М.: Юристъ, 1998. – 376 с.
15. Тимошенко І. До питання про структуру загального і спеціального книгознавства / І. Тимошенко // Вісн. кн. палати. – 2006. – № 10. – С. 45– 47.
16. Тупальский Н.И. Учебник как объект педагогических исследований / Николай Иванович Тупальский // Сов. педагогика. – 1982. – № 5. – С. 140–141.
17. Ястребов Л.Й. Создание мультимедийных презентаций в программе Microsoft Power Point / Л.Й. Ястребов. // Вопросы Интернет-образования.- №41: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://vio.fio.ru/vio_41/cd_site/Articles/glava-00/02.htm.

ТЕМА: ДІАГНОСТУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ У СИСТЕМІ НАУКОВО-МЕТОДИЧНОЇ РОБОТИ

Категорія слухачів: методисти Р(М)МК та керівники методичних об'єднань; методисти ПТНЗ; методисти НМЦ ПТО

Розробник: *ст. викл. В.Ю. Наумова*

Згідно з навчально-тематичним планом *бюджет навчального часу* на вивчення теми становить 2 години практичного заняття на очному етапі навчання.

Метою навчальної теми «Діагностування професійної компетентності педагогічних працівників у системі науково-методичної роботи» є формування нових та розширення здобутих раніше знань про здійснення діагностування професійної компетентності педагогічних працівників у системі науково-методичної роботи; розвиток умінь щодо здійснення діагностування професійної компетентності педагогічних працівників у системі науково-методичної роботи.

План практичного заняття

1. Сутність діагностування професійної компетентності педагогічних працівників у системі науково-методичної роботи.
2. Науково-методичні засади діагностування професійної компетентності педагогічних працівників у системі науково-методичної роботи.
3. Процедура діагностування професійної компетентності педагогічних працівників у системі науково-методичної роботи.

Контрольні запитання

1. Яке функціональне призначення має діагностування професійної компетентності у системі науково-методичної роботи.
2. У чому полягають науково-методичні засади діагностування в системі науково-методичної роботи.
3. Розкрийте сутність поняття „діагностування професійної компетентності”.
4. Розкрийте поняття „компетентність” та „педагогічна компетентність”.
5. Які вимоги необхідно враховувати при використанні діагностичних методів?
6. Наведіть класифікації тестів за різними ознаками.
7. Назвіть основні вимоги до тесту.
8. Назвіть критерії для вибору тестових завдань.

Практичні завдання для самоконтролю

Завдання 1. Заповніть таблицю.

Таблиця 1. Характеристика діагностичних методів

Метод	Група (основна, допоміжна)	Умови ефективного використання

Завдання 2. Розв'яжіть ситуацію.

Для здійснення контролю за станом науково-методичної роботи в школі Ви маєте одержати необхідну інформацію.

Розробіть план співбесіди.

Рекомендована література

Основна література

1. Булах І., Мруга М. Створюємо якісний тест. – К.: Мастер клас, 2006. – 157 с.
2. Гласс Дж., Стэнли Дж. Статистические методы в педагогике и психологии. – М.: Прогресс, 1976. – 495с.
3. Ингенкамп К. Педагогическая диагностика. – М., 1991. – С.9.
4. Клайн П. Справочное руководство по конструированию тестов. Введение в психометрическое проектирование. – К.: „ПАН Лтд.”, 1994. – 283с.
5. Клепко С. Різні структури ключових компетенцій //Управління освітою. – 2005. - №12. – С.2-3.

6. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи (бібліотека з освітньої політики) /Н.М.Бібік, Л.С.Ващенко, О.І.Локшина та ін. – К.: „К.І.С.”, 2004. – 114 с.

7. Компетентності та компетенції: До визначення понять в українському педагогічному контексті //Відкритий урок. – 2010. - №17-18. – С.13-17.

8. Підласий І.П. Діагностика та експертиза педагогічних проектів. – К., 1998. – С.13 - 14.

Нормативно-правова література

1. Про порядок розробки складових нормативного та навчально-методичного забезпечення підготовки фахівців з вищою освітою: Наказ Міністерства освіти України від 31.07.1998 р. №285.

Додаткова література

1. Використання діагностичних карт для оцінювання педагогічної діяльності вчителя [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ua-referat.com/Використання_діагностичних_карт_для_оцінювання_педагогічної_діяльності_вчителя – 12.12.2016. – Загол. з екрану.

2. Лук'янчук Е.А. Моніторинг як засіб формування професійної компетентності педагогічних працівників [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://virtkafedra.ucoz.ua/el_gurnal/pages/vyp12/lukjanchuk.pdf –25.12.2016. – Загол. з екрану.

3. Мруга М.Р. Методи педагогічної діагностики та тенденції їх розвитку //Вісник Прикарпатського університету: Педагогіка. – Випуск 11. Івано-Франківськ: Плай, 2014. – С.76-82.

4. Сергієнко Н.Ф. Професійна компетентність сучасного вчителя [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://tme.uio.edu.ua/docs/5/11sercmt.pdf> – 25.12.2016. – Загол. з екрану.

ТЕМА: ДІАГНОСТУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ У СИСТЕМІ НАУКОВО-МЕТОДИЧНОЇ РОБОТИ

Категорія слухачів: методисти Р(М)МК та керівники методичних об'єднань (дистанційний етап)

Розробник: ст. викл. В.Ю.Наумова

Згідно з навчально-тематичним планом *бюджет навчального часу* на вивчення теми становить 2 години для самостійного вивчення на дистанційному етапі навчання.

Навчальна тема “Діагностування професійної компетентності педагогічних працівників у системі науково-методичної роботи” передбачає вдосконалення інтелектуально-пізнавальної, мотиваційно-ціннісної та практично-діяльнісної сфер особистості слухачів, підвищення професійної компетентності слухачів шляхом удосконалення та оновлення знань і вмінь, отримання додаткових знань і вмінь, активізації їхньої самостійної діяльності.

Метою навчальної теми «Діагностування професійної компетентності педагогічних працівників у системі науково-методичної роботи» є формування нових та розширення здобутих раніше знань про здійснення діагностування професійної компетентності педагогічних працівників у системі науково-методичної роботи; розвиток умінь щодо здійснення діагностування професійної компетентності педагогічних працівників у системі науково-методичної роботи.

Самостійна робота слухачів – один з основних засобів оволодіння навчальним матеріалом у час, вільний від аудиторних навчальних занять, передбачає опрацювання наукової та навчально-методичної літератури з теми, вивчення нормативно-правових актів що стосуються теми, інших матеріалів, отриманих з різних інформаційних джерел.

Індивідуально-консультаційна робота є формою організації навчальної роботи викладача зі слухачами, яка проводиться з метою посилення мотивації слухачів до пізнавальної діяльності та розвитку їх індивідуальних здібностей. Індивідуально-консультаційна робота проводиться у формі індивідуальних консультацій.

План теми

1. Сутність діагностування професійної компетентності педагогічних працівників у системі науково-методичної роботи.
2. Науково-методичні засади діагностування професійної компетентності педагогічних працівників у системі науково-методичної роботи.
3. Процедура діагностування професійної компетентності педагогічних працівників у системі науково-методичної роботи.

Запитання для самоконтролю

1. Розкрийте сутність поняття „діагностування професійної компетентності”.
2. Розкрийте поняття „компетентність” та „педагогічна компетентність”.
3. Яке функціональне призначення має діагностування професійної компетентності у системі науково-методичної роботи.
4. У чому полягають науково-методичні засади діагностування в системі науково-методичної роботи.
5. Розкрийте поняття „надійність діагностичних методів”.
6. Які вимоги необхідно враховувати при використанні діагностичних методів?
7. Назвіть та розкрийте принципи діагностування професійної компетентності.
8. Наведіть класифікації тестів за різними ознаками.
9. Назвіть основні вимоги до тесту.
10. Назвіть критерії для вибору тестових завдань.

Тестові запитання

1. Визначення рівня професійної компетентності педагогічних працівників пов’язане, насамперед, з:
  - а) функціональними обов’язками методиста;
  - б) контрольною діяльністю методиста;
  - в) визначальним принципом організації системи науково-методичної роботи;
  - г) планом роботи методичного закладу;
  - д) змістовним компонентом системи науково-методичної роботи.
2. Виберіть провідну функцію педагогічного діагностування у системі науково-методичної роботи
  - а) контрольно-навчальна;
  - б) особистісно орієнтований підхід;
  - в) оптимізація форм та змісту;
  - г) забезпечення результату;
  - д) методичний супровід.
3. Виключіть із ряду положення, що не входить в структуру системи методичної роботи.
  - а) Зміст МР.
  - б) Форми та методи МР.
  - в) Цілі та завдання МР.
  - г) Інноваційні технології в системі МР.

Рекомендована література

Основна література

1. Булах І., Мруга М. Створюємо якісний тест. – К.: Мастер клас, 2006.– 157 с.
2. Гласс Дж., Стэнли Дж. Статистические методы в педагогике и психологии. – М.: Прогресс, 1976. – 495с.
3. Ингенкамп К. Педагогическая диагностика. - М., 1991. - С.9.
4. Клайн П. Справочное руководство по конструированию тестов. Введение в психометрическое проектирование. – К.: „ПАН Лтд.”, 1994. – 283с.

5. Клепо С. Різні структури ключових компетенцій //Управління освітою. – 2005. - №12. – С.2-3.
6. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи (бібліотека з освітньої політики) /Н.М.Бібік, Л.С.Ващенко, О.І.Локшина та ін. – К.: „І.І.С.”, 2004. – 114 с.
7. Компетентності та компетенції: До визначення понять в українському педагогічному контексті //Відкритий урок. – 2010. - №17-18. – С.13-17.
8. Налимов В.В. Теория эксперимента. - М.: Наука, 1971. - 208с.
9. Підласий І.П. Діагностика та експертиза педагогічних проєктів. – К., 1998. – С.13 - 14.

Нормативно-правова література

1. Про порядок розробки складових нормативного та навчально-методичного забезпечення підготовки фахівців з вищою освітою: Наказ Міністерства освіти України від 31.07.1998 р. №285.

Додаткова література

1. Мруга М.Р. Методи педагогічної діагностики та тенденції їх розвитку //Вісник Прикарпатського університету: Педагогіка. – Випуск 11. Івано-Франківськ: Плай, 2014. – С.76-82.
2. Старченко К., Васильєва Г. Педагогічна діагностика професійної компетентності педагогічних працівників //Післядипломна освіта в Україні. – 2005. – №1. – С.52 – 57.

Інформаційні ресурси

1. Використання діагностичних карт для оцінювання педагогічної діяльності вчителя [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ua-referat.com/Використання_діагностичних_карт_для_оцінювання_педагогічної_діяльності_вчителя – 12.12.2016. – Загол. з екрану.
2. Сергієнко Н.Ф. Професійна компетентність сучасного вчителя [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://tme.umo.edu.ua/docs/5/11sercmt.pdf> – 25.12.2016. – Загол. з екрану.
3. Лук'янчук Е.А. Моніторинг як засіб формування професійної компетентності педагогічних працівників [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://virtkafedra.ucoz.ua/el_gurnal/pages/vyp12/lukjanchuk.pdf –25.12.2016. – Загол. з екрану.

ТЕМА: КУЛЬТУРА НАУКОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Категорія слухачів: для всіх категорій слухачів за різними моделями навчання

Розробник: проф. В.В. Сидоренко

Зміст

1. Анотація.
2. Тематичний план викладу та засвоєння матеріалу теми.
3. Зміст модуля за підтемами.
4. План практичного заняття.
5. Проблемно-пошукові питання для самостійної та індивідуальної роботи слухача.
6. Комплекс тестових завдань для самоконтролю й самооцінки.
7. Глосарій ключових слів.
8. Рефлексійна анкета.
9. Рекомендована література для самостійної діяльності, поглиблення фахових компетенцій.

Анотація

Кожному педагогічному працівнику необхідні розвинуті чуття мови, мовний смак, володіння науковим стилем письма, мовними засобами наукового тексту. Ці професійні якості є результатом цілеспрямованої роботи над власним мовленням, формуванням та вдосконаленням дослідницької культури. Можливості для цього надає пропонований навчальний модуль.

Навчальна тема спрямована на забезпечення засвоєння в педагогічних працівників теоретичних знань і вироблення стійких практичних навичок із культури наукової української мови.

Розглядаються вимоги до культури наукового тексту. Визначається композиція писемного наукового тексту (наукової статті, творчого проекту, випускної роботи та ін.) відповідно до існуючих вимог.

Наукометрична база обґрунтовується як платформа, що депонує наукові роботи, обробляючи списки процитованої літератури, обчислює певні кількісні показники, на основі яких можна проаналізувати впливовість/авторитетність діяльності видання, організації, науковця. Подається порівняльна характеристика найбільших наукометричних баз даних та їх показників (бібліометричні платформи Web of Science, Scopus, РИНЦ, Google Scholar, PubMed). Розглядається індекс цитування як один із найефективніших показників світових систем наукової інформації (h-індекс, або індекс Хірша, імпакт-фактор).

Матеріали модуля спрямовано на розвиток **методологічної, професійно-педагогічної, комунікативної та ін. компетентностей** педагогічних працівників, сприятимуть підвищенню наукової, дослідницької культури педагогічних працівників, формуванню висококультурної національно-мовної особистості.

Навчальний модуль розраховано на 4 години, із яких 2 год. – практичне заняття, 2 год. – самостійна робота слухача.

Навчальний модуль розроблено для керівних і педагогічних кадрів освіти, методичних служб усіх рівнів, організаторів системи післядипломної педагогічної освіти, слухачів курсів підвищення кваліфікації педагогічних працівників за різними моделями навчання.

Тематичний план викладу та засвоєння матеріалу навчального модуля

№ з/п	Тематика	Форми заняття, кількість годин			
		Лекції	Практичне заняття	Самостійна робота	Разом
1.	Підтема 1 Наукова мова педагога як комунікативний феномен. Культура наукового тексту. Наукова стаття як самостійний науковий твір. Підтема 2 Наукометричні бази даних та індекси цитування.		2	2	4
	<i>Разом</i>		2	2	4

Зміст теми за підтемами

ПІДТЕМА 1. Наукова мова педагога як комунікативний феномен. Культура наукового тексту. Композиція писемного наукового тексту. Наукова стаття як самостійний науковий твір.

ПІДТЕМА 2. Наукометричні бази даних та індекси цитування.

План практичного заняття

**«Культура наукової української мови:
наукометричні бази даних та індекси цитування»**

Культура наукової мови як нормативне застосування наукової мови в усній і писемній, діалогічній і монологічній формах, високий рівень мовнокомунікативної культури науково-педагогічних працівників.

Культура наукового тексту. Композиція писемного наукового тексту. Наукова стаття як самостійний науковий твір.

Наукометрія – кількісний метод вивчення науки як інформаційного процесу. Наукометрична база як платформа, що депонує наукові роботи, обробляючи списки процитованої літератури, обчислює певні кількісні показники, на основі яких можна проаналізувати впливовість/авторитетність діяльності видання, організації, науковця.

Порівняльна характеристика найбільших наукометричних баз даних та їх показників (бібліометричні платформи Web of Science, Scopus, РИНЦ, Google Scholar, PubMed).

Український індекс наукового цитування. Індекс цитування як один із найефективніших показників світових систем наукової інформації (h-індекс, або індекс Хірша, імпакт-фактор).

Проект «Наука України в дзеркалі наукометричної бази даних SciVerse Scopus».

Проблемно-пошукові питання для самостійної та індивідуальної роботи слухача

1. Відредагувати словосполучення:

*Об'єм знань –
З цієї причини –
У першу чергу –
Піднімати проблему –
По мірі того як –
Представляє спробу –
Привести приклад –
Одна третина учнів –
Моє особисте враження –
Знаючи педагога –
Уточнюючі запитання –
Підводячи підсумки –
Представивши програму –
По цій темі є декілька робіт –
Приведені показники –
Об'явлений конкурс -
Йдучи назустріч численним проханням –
Під редакцією професора -*

2. Перекласти українською мовою:

*Сделать наглядным –
Следует отметить –
Требуются специальные приёмы –
Служит примером –
При рассмотрении –
По окончании работы –*

3. Підібрати епітети до термінів

*Дослідження –
Проблема –
Питання –
Мета –
Завдання –
Інформація –
Аналіз теми, проблеми –
Спостереження -*

4. Запишіть до наведених слів питомі українські слова й вирази

Мовний покруч, калька	Власне українські відповідники
<i>Мішати</i>	
<i>Мішати</i>	
<i>Заноза</i>	
<i>розкрийте книжку на третій сторінці</i>	
<i>брат поступив у технікум</i>	
<i>Безбідно</i>	
<i>Абсурд</i>	

5. Окресліть види морфологічних помилок:

Головна біль –

Писати лист –

На слабком вогні –

Землетрус силою 4,3 бали –

Вибачаюся –

Саме завдяки ньому –

Ворони щебетали –

6. Перерахувати вимоги до оформлення комп'ютерної презентації проекту (курсової роботи), зокрема принципи розроблення, кольорову схему, естетичність, кількість тексту на екрані.

6. Сформулюйте актуальність, мету, визначте завдання Вашого творчого проекту (курсової роботи) відповідно до вимог.

Комплекс тестових завдань для самоконтролю й самооцінки

1. Вкажіть правильний варіант відповіді.

Професіоналізми –

- а) слова або вислови, властиві мові певної вузької професійної групи людей;
- б) слова або словосполучення, які вживаються в досить специфічній (діловій, науковій тощо) сфері мовлення для точного вираження соціальних понять і предметів;
- в) слова, засвоєні з інших мов;
- г) слова, що впроваджують загальнонаукові поняття, уживані в широкому, узагальненому значенні.

2. До Президента держави слід звертатися так:

- а) Шановний пане;
- б) Вельмишановний пане Президенте;
- в) Шановний Петре Васильовичу.

3. Правила ввічливості вимагають відповісти на одержаний лист упродовж:

- а) 7-10 днів;
- б) 5-8 днів;
- в) 6 днів.

4. Який документ має такі реквізити: назва документа, заголовок, текст, що містить вступ, стислий виклад змісту роботи, зауваження, висновок з пропозиціями, посада, підпис, дата укладання, печатка:

- а) прес-реліз;
- б) відгук;
- в) анотація;
- г) рецензія;
- г) факсограма.

5. Якщо телефонують Вам, то треба:

- а) запитати прізвище, ім'я, по батькові свого співрозмовника;

- б) привітатися, назвати своє прізвище, ім'я, по батькові;
- в) зняти слухавку й назвати організацію, яку Ви представляєте.

6. Якщо Вам швидко треба ознайомитися зі змістом книжки й мати про неї певне уявлення, Ви читаєте:

- а) бібліографію;
- б) рецензію;
- в) анотацію;
- г) відгук.

7. Обсяг реферату (друкованих сторінок):

- а) 50;
- б) 12-16;
- в) 10-12.

8. Виберіть правильне твердження:

- а) в українській мові жіночі прізвища на приголосний та на **о** не відмінюються;
- б) в українській мові чоловічі прізвища на приголосний та на **о** не відмінюються;
- в) в українській мові жіночі прізвища на приголосний та на **о** відмінюються.

9. Стаття за типом мовлення може бути:

- а) стилістична;
- б) описова чи розповідна;
- в) роздум у поєднанні з розповіддю, описами.

Глосарій ключових слів

❖ **Державна мова** - закріплена традицією або законодавством мова, вживання якої є обов'язкове в органах державного управління, діловодства, громадських органах.

❖ **Індекс цитування** – прийнята в науковому світі міра значущості наукової роботи якого-небудь ученого або наукового колективу.

❖ **Імпакт-фактор** - чисельний показник важливості наукового журналу. Щорічно розраховується Інститутом наукової інформації. Імпакт-фактор розраховують як відношення кількості посилань протягом поточного року на статті певного журналу попередніх 2 років до кількості статей, опублікованих у журналі за ті самі попередні 2 роки. Це середня кількість посилань на одну статтю журналу протягом попередніх 2 років.

❖ **Культура наукової мови** – це нормативне застосування наукової мови в усній і писемній, діалогічній і монологічній формах, високий рівень мовнокомунікативної культури.

❖ **Літературна мова** - унормована, уніфікована форма загальнонародної мови, що обслуговує сфери суспільної діяльності людей

❖ **Мовний стиль** - це сукупність мовних засобів вираження, зумовлених змістом і метою висловлювання.

❖ **Наукова стаття** – один із видів публікацій, в якій подаються проміжні або кінцеві результати, висвітлюються конкретні окремі питання за темою дослідження, фіксується науковий пріоритет автора, робить її матеріал надбанням фахівців.

❖ **Наукометрія** – кількісний метод вивчення науки як інформаційного процесу.

❖ **Наукометрична база** - платформа, що депонує наукові роботи, обробляючи списки процитованої літератури, обчислює певні кількісні показники, на основі яких можна проаналізувати впливовість/авторитетність діяльності видання, організації, науковця.

❖ **Технологія** — чинник внутрішнього середовища організації: поєднання кваліфікованих навичок персоналу, обладнання, інфраструктури, інструментів та відповідних технічних знань, необхідних для проведення бажаних перетворень матеріалів, інформації, людей.

❖ **h-індекс, або індекс Хірша** – наукометричний показник, який є кількісною характеристикою продуктивності вченого, групи вчених, університету або країни в цілому, заснований на врахуванні кількості публікацій та кількості цитувань цих публікацій.

❖ **Scopus** – найбільша у світі єдина мультидисциплінарна реферативна база даних (з 1995 р.), яка оновлюється щодня і яка є найбільшою базою даних наукових публікацій без повних текстів. Scopus охоплює 19 тис. наукових журналів від 5 тис. наукових видавництв світу,

включаючи близько 250 російських журналів, 13 млн. патентів США, Європи і Японії, матеріали наукових конференцій.

❖ **Web of Science** – база даних Філадельфійського інституту наукової інформації (Thomson Reuter Master Journal List), покриває більше 9 тис. видань англійською і частково німецькою мовою (з 1980 р.).

Рефлексійна анкета

1. Які нові знання, уміння, компетенції Ви отримали, поглибили, удосконалили?
2. В якій сфері професійно-педагогічної діяльності Ви зможете їх використовувати?
3. З якими труднощами зіткнулись під час опрацювання матеріалів навчального модуля?

Рекомендована література для самостійної діяльності, поглиблення фахових компетенцій

1. Алескеров Ф.Т., Писляков В.В., Субочев А.Н., Чистяков А.Г. Построение рейтингов журналов по менеджменту с помощью методов теории коллективного выбора. – М.: НИУ ВШЭ, 2011. – 44 с.
2. Український правопис. IV видання. – К.: Наукова думка, 1993
3. Зарицька І.М., Чикаліна О.І. Українське ділове мовлення. Практикум / За загальною редакцією професора А.П. Загнітка. – Донецьк: ЦПА, 1997.
4. Зубков М.Г. Українська мова: Універсальний довідник. – Х.: Школа, 2004.
5. Інструкція користувача Scopus. – Режим доступу: <http://panbibliotekar.blogspot.com>
6. Налимов В.В., Мульченко З.М. Наукометрия. Изучение развития науки как информационного процесса. — М.: Наука, 1962. — 192 с.
7. Тевелєва Л.А. Український правопис у таблицях. – Х.: Світ дитинства, 1996.
8. Семенов О.М. Культура наукової української мови. – К.: Либідь, 2010.
9. Сидоренко В.В. Підготовка вчителя до застосування кооперативних технологій на уроках української мови // Нова педагогічна думка: Науково-методичний журнал. – Рівне: РОППО. – 2008. – № 4. – С. 40-45.
10. Сидоренко В.В. Навчання у співпраці: Кооперативні технології в системі роботи вчителя // Культура народів Причорномор'я: Научный журнал / Материалы Международного Крымского лингвистического конгресса «Язык и мир» в г. Ялте, 5-8 октября 2009 года. – № 168. – Т. 2. – С. 238-240.
11. Garfield E. The Science Citation Index and ISI's Journal Citation Reports: Their Implications for Journal Editors (10–12 May, 1976, Paris). — <http://garfield.library.upenn.edu/papers/255.html>.
12. Garfield E. The Agony and the Ecstasy — The History and the Meaning of the Journal Impact Factor // Proc. Int. Cong. Peer Review and Biomedical Publication (Sept. 16, 2005, Chicago). — <http://garfield.library.upenn.edu/papers/jifchicago2005.pdf>.
13. González-Pereira B., Guerrero-Bote V.P., Moya-Anegón F. prestige: The SJR indicator // J. Inf. — 2010. — V. 4, № 3. – P. 379–391. doi: 10.1016/j.joi. 2010.03.002.

ТЕМА: КУЛЬТУРА НАУКОВОГО МОВЛЕННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ

Категорія слухачів: для всіх категорій слухачів

Розробник: доц. Я.Л. Швень

ЗМІСТ

Тема «Культура наукового мовлення педагогічних працівників»

- план практичного заняття;
- самостійна робота слухачів;
- комплекс тестових (практичних) завдань для самоконтролю;
- рекомендована література

План навчального тренінгу

«Культура наукового мовлення педагогічних працівників»

1. Характеристика наукового стилю мовлення.
2. Особливості використання орфоепічних мовних норм у професійній діяльності науковця.
3. Сучасні тенденції лексичних норм: мовні запозичення, плеоназми, типові мовні звороти.
4. Особливості використання кличного відмінка в усному і писемному мовленні.
5. Наукова стилістика. Рекомендації щодо використання мовних зворотів.
6. Етика ведення наукової полеміки.

Самостійна робота слухачів

Завдання 1.

Перевірте правильність:

1. В(у)перше розкрито сутність і поняття творчих якостей студентів.
2. В(у)досконалено методичні основи практичної підготовки майбутніх психологів.
3. В(у)провадження результатів дослідження полягає у безпосередньому застосуванні його результатів в навчально-виховний процес.
4. В(у)раховуючи структуру творчих якостей, підібрано діагностичні методи їх вимірювання.
5. В(у)се це не сприяє формуванню творчих здібностей
6. Отже, в(у) процесі професійної підготовки....
7. В(у) зв'язку з невиконанням навчального навантаження
8. В(у) залежності від прояву спілкування

Завдання 2.

Поставте наголос у словах і словосполученнях:

1. провести заняття
2. принести підручник
3. фахове видання
4. зробити помилку
5. рефлексія
6. сугестія
7. переобрання за конкурсом
8. трапився випадок

Завдання 3.

Перевірте правильність написання мовних зворотів:

1. Ведуча організація –
2. У силу обставин –
3. Задавати питання –
4. З цієї причини –
5. Вищий учбовий заклад –
6. На зворотній стороні – на звороті
7. Піднімати проблему –
8. По мірі того як –
9. Привести приклад –
10. Приймати до уваги –
11. Приймати міри –

12. Приводити приклад –

Завдання 4.

Прокоментуйте вислови:

1. Розумова праця чи не найважча для людини. Мріяти – легко і приємно, а думати важко (К. Ушинський).
2. Усе людське вміння – не що інше, як суміш терпіння і часу (О. де Бальзак).

Завдання 5.

Доберіть українські відповідники до запозичень.

Виберіть три і складіть науковий текст: гетерогенний, демілітаризація, дескриптивний, детермінувати, еквівалент, компаративний, пролонгація, прерогатива, превалювати, акумулювати, вербалізувати, імплементувати, індиферентний, превентивний.

Завдання 6.

Напишіть наукове есе на тему «Наука чужою мовою не пускає коріння».

Комплекс тестових (практичних) завдань для самоконтролю

1. Назвіть особливості усного і писемного наукового мовлення.
2. Дайте визначення поняттю «лексикографічна компетенція».
3. Укладіть словник термінів з теми Вашого наукового дослідження.

Рекомендована література

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. – К. : Ірпінь : ВТФ „Перун”, 2004. – 1440 с.
2. Головашук С.І. Словник-довідник з українського літературного слововживання / С. І. Головашук. – К.: Наук. думка, 2004. – 448 с. – (Словники України).
3. Голуб Н.Б. Риторика у вищій школі: Монографія / Н. Б. Голуб. – Черкаси: Брама-Україна, 2008. – 400 с.
4. Кочан І. М. Лінгвістичний аналіз тексту: Навч. посіб. / І.М. Кочан. – К.: Знання, 2008. – 423 с.
5. Селігей П. О. Науковий жаргон – бар’єр між автором і читачем // Вісник НАН України. – 2004. – № 6. – С. 41 – 51.
6. Селігей П. О. Науковий жаргон: основні ознаки та причини появи / П. О. Селігей. – К., 2003. – 56 с.
7. Семеног О.М. Культура наукової української мови: Навчальний посібник / О. М. Семеног. – К.: Видавничий центр «Академія», 2010. – 216 с.
8. Семеног О.М. Укранська культуромовна особистість учителя (шляхи її реформування в системі професійної підготовки): монографія / За ред. Л. І. Мацько. – К.: Педагогічна думка, 2007. – 216 с.
9. Сумрін Ю. Науковий текст: специфіка, підготовка та презентація: навч.-метод.посіб. / Ю. Сумрін. – К.: НАДУ, 2008. – 184 с.
10. Українська мова: Енциклопедія / НАН України; Інститут мовознавства ім. О.О.Потебні; Інститут української мови / В. М. Русанівський (голова ред. кол.). – К.: Видавництво „Українська енциклопедія” ім. М.П. Бажана, 2004. – 824 с.

ТЕМА: КУЛЬТУРА ДІЛОВИХ КОМУНІКАЦІЙ МЕТОДИСТА

Категорія слухачів: методисти ПТНЗ; методисти НМЦ ПТО (очна форма навчання)

Розробник: ст. викл. В.Ю.Наумова

Згідно з навчально-тематичним планом *бюджет навчального часу* на вивчення теми становить 4 години на очному етапі навчання.

Метою навчальної теми «Культура ділових комунікацій методиста» є формування нових та розширення здобутих раніше знань про ділові комунікації в діяльності методиста; розвиток умінь щодо засобів ділової комунікації у системі науково-методичної роботи.

Зміст теми

1. Спілкування, комунікації та інформація: сутність та співвідношення понять.
2. Ділові комунікації та їх загальна характеристика.
3. Використання інформаційно-комунікаційних технологій як засобу ділової комунікації в діяльності методиста.

1. Тематичний етап: ознайомлення з теоретичними матеріалами з теми; введення до дискусії; отримання завдань.

Зміст тематичного етапу

Спілкування, комунікації та інформація: сутність та співвідношення понять. Комунікаційний процес. Види комунікацій. Канали комунікацій (вербальні засоби комунікації, невербальні комунікації). Комунікативні бар'єри. Умови ефективних комунікацій.

Мовні знання - один з основних компонентів ділової комунікації.

Особливості використання інформаційно-комунікаційних технологій як засобу ділової комунікації. Сучасні технології підготовки організаційно-розпорядчих документів з використанням ІКТ. Системи електронного документообігу.

2. Діяльнісний етап: обговорення теоретичних положень теми; групова та індивідуальна робота слухачів над завданнями.

Зміст діяльнісного етапу

Завдання 1. Обґрунтуйте важливість мовної компетентності для ділової комунікації та у мовному професійному спілкуванні.

Завдання 2. Користуючись досвідом професійного спілкування, визначте, які комунікативні бар'єри виникають найчастіше в процесі професійної діяльності в сфері освіти, які їх причини.

Завдання 3. Сформулюйте правила, які допоможуть запобігти виникненню комунікативних бар'єрів або усунути їх, якщо вони виникли.

Завдання 4. Складіть лист на ім'я директора друкарні «Райдуга» з проханням виготовити для закладу освіти друковану продукцію (визначте самостійно, яку саме й у якому обсязі).

Завдання 5. Складіть лист-подяку за благодійний внесок у фонд школи, зроблений громадською організацією (визначте самостійно, якою саме).

Завдання 6. Обґрунтуйте необхідність використання освітніх сайтів і порталів як засобу ділової комунікації.

3. Етап аналізу та узагальнення: аналіз та рефлексія; висновки та рекомендації.

Контрольні запитання

1. Розкрийте сутність понять «комунікація», «спілкування», «інформація» та їх співвідношення.
2. У чому полягає специфіка й особливості ділового спілкування?
3. Розкрийте сутність понять «професійні комунікації» і «ділові комунікації».
4. Які елементи необхідні для здійснення процесу комунікації?
5. З яких етапів складається процес обміну інформацією?
6. Які існують канали комунікації? Що до них відноситься?
7. Що називають комунікативними бар'єрами і які основні причини їх виникнення?
8. Яку комунікацію можна назвати ефективною?

Тематика випускних робіт

Навчальні матеріали теми можуть бути використані під час підготовки випускної роботи. Одна з наведених нижче тем обирається слухачем за погодженням із викладачем.

1. Професійно-комунікативна компетентність педагогічних працівників.
2. Ділові комунікації в культурі сучасного методиста.
3. Комунікативні бар'єри в діловій комунікації педагогічних працівників.
4. Комунікаційний процес та канали ділових комунікацій в педагогіці.
5. Ділова інтернет-комунікація в освіті.

Рекомендована література

Основна література

1. Беспяньська, Г.В. Справочинство: навч. посіб. для дистанційного навчання / за наук. ред. В.В.Бездрабко / Г.В. Беспяньська. – К.: Університет «Україна», 2006. – 489 с.
2. Кацавець, Г.М. Мова ділових паперів / Г.М.Кацавець, Л.М.Паламар. – К.: АЛЕРТА. 2006. – 328 с.
3. Орієнтир керівника загальноосвітньої школи: практичні матеріали / упоряд.: Г.П.Мороз, Л.З.Онищук. – Тернопіль: Астон, 2007. – 164 с.
4. Чмут, Т.К. Етика ділового спілкування: навч. посіб. / Т.К.Чмут, Г.Л.Чайка. – К.: Вікар, 2002. – 223 с.
5. Шевчук, С.В. Українське ділове мовлення: підручник / С.В.Шевчук. – К.: Атіка, 2007. – 597 с.

Інформаційні ресурси

1. Кравчина, О.Є. Інформатизація організаційно-управлінської діяльності в загальноосвітній школі / О.Є. Кравчина // Інформаційні технології і засоби навчання. – 2008. – №3(7). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ime.edu-ua.net/em7/emg.html>
2. Светлорусова, А.В. Роль ІКТ у професійній підготовці майбутніх керівників навчальних закладів / А.В. Светлорусова. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/ITZN/em9/content/09savieo.htm>

ТЕМА: КУЛЬТУРА ДІЛОВИХ КОМУНІКАЦІЙ МЕТОДИСТА

Категорія слухачів: науково-педагогічні (викладачі) та педагогічні (методисти) працівники закладів ППО з дисциплін природничо-математичного профілю; методисти ПТНЗ; методисти НМЦ ПТО (дистанційний етап)

Розробник: ст. викл. В.Ю.Наумова

Згідно з навчально-тематичним планом *бюджет навчального часу* на вивчення теми становить 4 години на дистанційному етапі навчання.

Метою навчальної теми «Культура ділових комунікацій методиста» є формування нових та розширення здобутих раніше знань про ділові комунікації в діяльності методиста; розвиток умінь щодо засобів ділової комунікації у системі науково-методичної роботи.

Зміст теми

1. Спілкування, комунікації та інформація: сутність та співвідношення понять.
2. Ділові комунікації та їх загальна характеристика.
3. Використання інформаційно-комунікаційних технологій як засобу ділової комунікації в діяльності методиста.

Самостійна робота слухачів

Самостійна робота слухачів – один з основних засобів оволодіння навчальним матеріалом на дистанційному етапі навчання.

Питання, що виникають у слухачів стосовно виконання запланованих завдань, вирішуються на консультаціях, які проводяться згідно з графіками, затвердженими кафедрою.

Самостійна робота слухачів над навчальною темою «Культура ділових комунікацій методиста» включає такі форми:

- самостійна робота з літературними джерелами;
- систематизація вивченого матеріалу;
- виконання практичних завдань для самоконтролю.

Усі завдання самостійної роботи слухачів поділяються на обов'язкові та вибіркові, виконуються у встановлені терміни та передбачають певні форми звітності щодо їх виконання. Тематика обов'язкових завдань обирається слухачем за погодженням із викладачем. Обов'язкові завдання виконуються кожним без винятку слухачем у процесі самостійного вивчення теми, вибіркові завдання є альтернативними.

Комплекс практичних завдань для самоконтролю

Обов'язкові практичні завдання

1. Охарактеризуйте основні функції комунікації.
2. Надайте визначення понять «професійні комунікації» і «ділові комунікації». Наведіть їх приклади в сфері освіти.
3. Назвіть та охарактеризуйте відомі вам види комунікації.
4. Які розрізняють невербальні засоби спілкування? Охарактеризуйте кожен з них.
5. Які існують види слухання? У яких ситуаціях кожен з них є найбільш ефективним?
6. Які фактори впливають на ефективність комунікації?
7. Розкрийте особливості письмової мови, основні вимоги до ділового листа.
8. Складіть будь-який діловий лист, дотримуючись правил його оформлення й написання.
9. Підготуйте повідомлення на тему «Етикет ділового листування».
10. Опишіть комунікативні бар'єри та визначте основні причини їх виникнення.

Вибіркові практичні завдання

1. Розробіть програму та інструментарій дослідження функціональної готовності педагогічних працівників до ефективних професійних комунікацій.
2. Визначте, які психологічні особливості можна визначити за зовнішнім виглядом, мовленням, поведінкою. Складіть відповідну схему.
3. Складіть компліменти всіх видів вигаданому співрозмовнику (керівник закладу освіти, вчитель, учень, батьки учня) дотримуючись основних правил їх застосування.
4. Складіть кросворд з професійних термінів.
5. Замініть категоричні твердження на більш “м'які” висловлення:

Категоричні твердження	Некатегоричні твердження
Ви завжди спізнюєтеся	
Ви завжди суперечите мені	
Ви ніколи не доводите свої плани до Кінця	
Ви ніколи не дослуховуєте мене до Кінця	
Ви завжди виправдовуєтеся	
Ви ніколи не робите нічого вчасно	
Ви завжди на щось скаржитесь	

Тематика випускних робіт

Навчальні матеріали теми можуть бути використанні під час підготовки випускної роботи. Одна з наведених нижче тем обирається слухачем за погодженням із викладачем.

1. Професійно-комунікативна компетентність педагогічних працівників.
2. Ділові комунікації в культурі сучасного методиста.
3. Комунікативні бар'єри в діловій комунікації педагогічних працівників.
4. Комунікаційний процес та канали ділових комунікацій в педагогіці.
5. Ділова інтернет-комунікація в освіті.

Рекомендована література

Основна література

1. Беспяньська, Г.В. Справочинство: навч. посіб. для дистанційного навчання / за наук. ред. В.В.Бездрабко / Г.В. Беспяньська. – К.: Університет «Україна», 2006. – 489 с.

2. Кацавець, Г.М. Мова ділових паперів / Г.М.Кацавець, Л.М.Паламар. – К.: АЛЕРТА. 2006. – 328 с.
3. Орієнтир керівника загальноосвітньої школи: практичні матеріали / упоряд.: Г.П.Мороз, Л.З.Онищук. – Тернопіль: Астон, 2007. – 164 с.
4. Чмут, Т.К. Етика ділового спілкування: навч. посіб. / Т.К.Чмут, Г.Л.Чайка. – К.: Вікар, 2002. – 223 с.
5. Шевчук, С.В. Українське ділове мовлення: підручник / С.В.Шевчук. – К.: Атїка, 2007. – 597 с.

Інформаційні ресурси

1. Кравчина, О.Є. Інформатизація організаційно-управлінської діяльності в загальноосвітній школі / О.Є. Кравчина // Інформаційні технології і засоби навчання. – 2008. – №3(7). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ime.edu-ua.net/em7/emg.html>
2. Светлорусова, А.В. Роль ІКТ у професійній підготовці майбутніх керівників навчальних закладів / А.В. Светлорусова. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/ITZN/em9/content/09savieo.htm>

ТЕМА: ДІЛОВОДСТВО В ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ МЕТОДИСТА

Категорія слухачів: новопризначені керівники Р(М)МК(центрів); методисти Р(М)МК(центрів) та керівники методичних об'єднань; (дистанційний етап)

Розробник: ст. викл. В.Ю.Наумова

Згідно з навчально-тематичним планом *бюджет навчального часу* на вивчення навчального модуля становить 6 години для самостійного вивчення на дистанційному етапі навчання.

Навчальний модуль (спецкурс) спрямований на підвищення професійної компетентності керівників районних (міських) методичних кабінетів (центрів), методистів Р(М)МК та керівників методичних об'єднань щодо вирішення організаційних завдань діловодства та документаційного забезпечення у сфері професійної діяльності. За потреби програма спецкурсу може бути адаптована для інших категорій слухачів курсів підвищення кваліфікації.

Програма курсу передбачає вивчення теоретичних питань організації діловодства і тенденцій його розвитку, особливостей побудови діловодства Р(М)МК(центру).

Вивчення слухачами курсів підвищення кваліфікації запропонованого навчального модуля (спецкурсу) має сприяти активному запровадженню сучасного ділового мовлення у сферу документаційного спілкування, ознайомленню з основними положеннями організації роботи з документами, найбільш повною автоматизацією діловодства. Для цього передбачено сформуванню у слухачів розуміння понять діловодство; документ та реквізити; стандартизація та уніфікація документів; створення, систематизація, зберігання документів; загальна та шкільна документація тощо. Завданням спецкурсу є формування у слухачів навичок складання документів різних видів згідно з вимогами до їхнього оформлення та відповідно до загальноприйнятих норм офіційно-ділового стилю української мови.

Слухачі *повинні знати* сутність і призначення діловодства; документа; особливості підготовки й створення документів різних видів; правила їхнього оформлення; особливості роботи з документами, зокрема їхньої реєстрації, систематизації та зберігання.

Слухачі *повинні вміти* класифікувати документи за походженням, призначенням тощо; створювати документи за певною класифікацією, дотримуючись основних вимог до їхнього оформлення та норм офіційно-ділового стилю української мови. Необхідним є також уміння реєстрації документів, постановки їх на контроль і зняття з контролю, створення справ і номенклатури справ.

Робоча навчальна програма містить пояснювальну записку, зміст навчального модуля (спецкурсу) за темами, питання для самоконтролю, завдання для самостійної роботи, термінологічний словник, список літератури.

Зміст спецкурсу за темами

Тема 1. Теоретичні основи організації сучасного діловодства

Виникнення діловодства. Історія розвитку діловодства. Сучасний стан організації діловодства в Україні, його традиційні форми та можливості впровадження інновацій у діловодний процес.

Понятійний апарат діловодства. Зв'язок діловодства з іншими галузями знань. Діловодство та управлінське документознавство.

Національний стандарт України «Державна уніфікована система документації. Уніфікована система організаційно-розпорядчої документації. Вимоги до оформлювання документів» ДСТУ 4163–2003.

Загальні питання організації діловодства в установі.

Поняття та призначення документа. Ознаки документів та їх класифікація. Призначення окремих груп та класів документів. Реквізити документів.

Інструкція з ведення ділової документації у загальноосвітніх навчальних закладах I – III ступенів (наказ МОН України від 23.06.2000 № 240).

Систематизація документів та їх зберігання. Документаційний фонд Р(М)МК.

Тема 2. Ведення документації із загальних питань

Нормативно-правові документи. Документи колегіальних органів та організаційні документи (статут, положення, інструкція, правила). Розпорядчі документи (наказ, постанова, вказівка, розпорядження, ухвала).

Довідково-інформаційні документи (протокол, витяг із протоколу, довідка, доповідні й пояснювальні записки, службові листи, резолюція, оголошення, повідомлення про захід).

Правила ведення документації із загальних питань.

Тема 3. Ведення спеціальної документації

Поняття про документацію з господарсько-договірної діяльності (договір, контракт, трудова угода). Обліково-фінансові документи (акти, звіти, накладні, відомості, розписки, доручення, довіреність, відрядження тощо).

Документація з особового складу (заява, характеристика, резюме, автобіографія, особовий листок з обліку кадрів, трудова книжка, накази щодо особового складу, трудова угода).

Правила ведення спеціальної документації. Загальні вимоги до організації кадрового діловодства. Документування атестації педагогічних працівників.

Сучасні технології підготовки організаційно-розпорядчих документів з використанням ІКТ.

Питання для самоконтролю

1. Дайте визначення поняття «діловодство».
2. Назвіть та проаналізуйте основні завдання діловодства.
3. Дайте визначення ділового документа як основного виду писемної форми офіційно-ділового стилю.
4. Охарактеризуйте основну класифікацію документів.
5. Назвіть вимоги до оформлення документів.
6. Охарактеризуйте особливості мови ділових документів.
7. Розкрийте зміст поняття «шкільна документація».
8. Охарактеризуйте особливості використання ІКТ при підготовці організаційно-розпорядчих документів.
9. Обґрунтуйте шляхи оптимізації підготовки організаційно-розпорядчих документів за допомогою універсальних комп'ютерних програм.
10. Розкрийте технології підготовки річного плану роботи Р(М)МК (плану роботи на місяць, тиждень) за допомогою ІКТ.

Завдання для самостійної роботи

1. Складіть зразок розпорядження.
2. Проаналізуйте наведені тут уривки з текстів наказів, вкажіть на помилки, подайте варіант оформлення наказу.
  - А) ... у зв'язку з чим наказую...; ... у зв'язку з чим наказуємо...; ... у зв'язку з чим я наказую...; ... у зв'язку з чим НАКАЗУЮ...; ... у зв'язку з чим наказується... .
  - Б) ...зарахувати Малин Інну Петрівну на посаду економістки...; ...зарахувати Малин І. П. на посаду економістки...; ...зарахувати Малин Інну Петрівну на посаду економіста...; ...зарахувати Малин І. П. на посаду економістом...; ...зарахувати Малин І. П. на посаді економістки... .
  - В) ... відрядити Л. до Києва; ... відрядити Л. у Київ; ... відрядити Л. до м. Києва; ... відрядити Л. до м. Київ.
3. Оберіть правильний варіант висловів, уживаних у наказі. Відповідь обґрунтуйте.
  - А) Призначити на посаду – назначити на посаду.
  - Б) Випробний термін – випробувальний строк – випробувальний термін.
  - В) Проект наказу погоджено – проект наказу узгоджено – проект наказу погоджений.
4. Оберіть правильний варіант висловів, уживаних у наказі. Відповідь обґрунтуйте.
  - А) Відмінити раніше виданий наказ – скасувати раніше виданий наказ.
  - Б) Винести подяку – оголосити подяку – скласти подяку.
  - В) Під час відсутності заступника – за відсутності заступника;
  - Г) Контроль за виконанням наказу покласти (на кого) – контроль за виконанням наказу покласти (на кого) – контроль за виконанням наказу довірити (кому) – контроль за виконанням наказу доручити (кому).
5. Складіть зразок характеристики.
6. Підготуйте зразки реквізитів „Затверджено”, „Погоджено”.
7. Розробіть зразок положення про конкурс-огляд кабінетів.

Термінологічний словник

Бланк – стандартний аркуш з нанесеною друкарським способом постійною інформацією (постійними реквізитами) і місцем, відведеним для змінної інформації.

Діловодство (справочинство) – це система дій, яка охоплює питання документування й організації роботи з документами в процесі здійснення управлінських дій.

Діловий, в тому числі, *службовий документ* – це документ, який створила або отримала в процесі своєї діяльності будь-яка організація. Службовими документами слід вважати тільки ті, які підлягають реєстрації та були зареєстровані в установі.

Діловий документ керівника ЗНЗ – це основний носій об'єктивної, достовірної інформації необхідний для стабільної діяльності навчального закладу та письмова форма його управлінського рішення.

Довідка – це документ інформаційного характеру, який підтверджує біографічні й юридичні факти з життя та діяльності окремих службових осіб і різні обставини діяльності установ (організацій).

Договір – це документ, який фіксує угоду двох або більше сторін про встановлення, зміну чи припинення взаємовідносин та обов'язків. Договір може бути укладено між окремими громадянами, між громадянами і організаціями, між організаціями та між державами. Цей документ вважають дійсним, якщо сторони досягли взаємної згоди з усіх пунктів і належно їх оформили.

Документ (в перекладі з латинської *documentum* – „зразок”, „взірець”) – це засіб закріплення різними способами на спеціальному матеріалі інформації про факти, події, явища дійсності та розумову діяльність людини. Документ є матеріальним носієм фіксованої інформації.

Документаційний фонд ЗНЗ – нагромаджені у результаті діяльності ЗНЗ та упорядковані ділові документи. Значну частину цього фонду становить управлінська документація, яка забезпечує виконання функцій управління.

Документація – це сукупність ділових документів, які становлять цілісну систему, що має специфічні риси, об'єднаних за ознакою належності до певної галузі, сфери, напряму діяльності, установи чи її підрозділу.

Доручення – це письмове повноваження, яке видається установою або окремою особою іншій для офіційного пред'явлення при здійсненні юридичних дій, одержанні грошей чи матеріальних цінностей. Особисті доручення, як правило, складаються на одержання грошей.

Записка (довідна, пояснювальна і службова) – цим документом інформують керівника закладу про стан виконання завдань. Довідна записка готується як з ініціативи її автора, так і на основі вказівки керівника. Пояснювальна записка укладається для пояснення ситуації, що склалася, або дій, вчинків працівника, як правило, на вимогу керівника.

Заява – найпоширеніший інформаційний документ. Заява адресується установі або посадовій особі і, як правило, містить прохання чи пропозицію. Складається однією або кількома особами.

Інструкція – це документ, у якому викладають правила, що регламентують спеціальні сторони діяльності і стосунків установ, їх структурних підрозділів, філій та службових осіб.

Лист – це узагальнена назва документів (лист-повідомлення, лист-подяка, лист-нагадування, лист-прохання, листи супровідні, накладні та ін.), що пересилаються поштою. Текст листа складається довільно.

Наказ – правовий акт, що видається на виконання діючих законів, постанов, рішень уряду та наказів і інструкцій вищестоящих органів. Це може бути і внутрішній документ будь-якої установи (організації), що видається керівником цієї установи.

Положення (в загальному розумінні) – це документ, що визначає основні правила організації і діяльності державних органів, структурних підрозділів органу.

Протокол – це документ, який відбиває процес і результати роботи колегіального органу (науково-методичної ради), проведення нарад, обговорень тощо.

Реквізити – окремі елементи документа. У різних типах документів склад реквізитів неоднаковий: він залежить від змісту, призначення і способу оброблення документа. Кожному реквізиту на документі відведено певне місце.

Розписка – документ, що складається на підтвердження певних дій. Текст пишеться у довільній формі. Обов'язкові реквізити: прізвище, ім'я, по батькові особи, яка дає розписку. Аналіз (зміст), дата і підпис. Складається в одному примірнику. Іноді вказуються свідки.

Текст – головний елемент документа. Текст має відповідати загальновизначеним ознакам. До них відносять цілісність, зв'язність, структурну організацію, завершеність. Текст складається з вступу, основної частини (доказу) та закінчення.

Формуляр (від лат. formula – образ, вид, форма). – сукупність реквізитів, розташованих у певні послідовності на бланку. Реквізити розташовуються у межах, які встановлює формуляр-зразок.

Характеристика – документ, у якому дається оцінка ділових і моральних якостей працівника. В умовах ЗНЗ можуть готуватися атестаційні та для вступу у навчальні заклади, в т.ч. аспірантуру.

Шкільна документація – це загальна назва сукупності всіх ділових документів закладу освіти.

Література

I – Основні джерела:

1. Беспянська Г.В. Справочник: Навч. посіб. для дистанційного навчання / За наук. ред. В.В.Бездрабко. – К.: Університет „Україна”, 2006. – 489 с.
2. Ботвина Н.В. Ділова українська мова. – К.: АртЕк, 2001. – 280 с.
3. Волкотруб Г.Й., Венцовський А.М. Українська ділова мова: Практикум. – К.: МАУП, 2004. – 156 с.
4. Головина И.В. Директору школы о делопроизводстве. – М.: Сентябрь, 2003. – 176 с.
5. Кацавец Г.М., Паламар Л.М. Мова ділових паперів. – К АЛЕРТА, 2004. – 320 с.

6. Новий російсько-український словник-довідник. Державна мова і діловодство. – К., 1996, – 797 с.
7. Новопризначеному директору / Упоряд. Н.Валентик. – К.: Вид. дім „Шкіл. світ”: Вид. Л.Галіцина, 2006. – 128 с.
8. Орієнтир керівника загальноосвітньої школи (практичні матеріали) / Упоряд.: Г.П.Мороз, Л.З.Онищук. – Тернопіль: Астон, 2007. – 164 с.
9. Універсальний довідник-практикум з ділових паперів / С.П.Бибик, І.А.Михно, Л.О.Пустовіт, Г.М.Сюта. – К.: Довіра: УНВЦ „Рідна мова”, 1998. – 507 с.
10. Фельзер А.Б., Доброневський О.В. Техніка роботи керівника: Навч. посіб. – К.: Вища школа, 1993. – 223 с.
11. Чмут Т.К., Чайка Г.Л. Етика ділового спілкування: Навч. посіб. – К.: Вікар, 2002. – 223 с.
12. Шевчук С.В. Українське ділове мовлення: Підручник. – К.: Атіка, 2007. – 597 с.

II – Додаткові джерела:

1. Дьоміна А. Удосконалення мовленнєвої культури вчителя в системі післядипломної педагогічної освіти // Методологічні та методичні проблеми післядипломної педагогічної освіти у контексті андрагогічних ідей: Матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. – Луцьк: ВІППО, 2006. – С.93-99.
2. Ляшенко Н.С. Програма дисципліни “Українська ділова мова”. – К.: МАУП, 2001. – 12 с.
3. Молдованов М.І., Сидорова Г.М. Сучасний діловий документ: зразки найважливіших документів українською мовою. – К.: Техніка, 1992. – 343 с.
16. Наумова В.Ю. Ділові документи у діяльності директорів загальноосвітніх навчальних закладів // Післядипломна освіта в Україні. – 2008. – Спецвипуск. – С. 74 – 84.
4. Наумова В.Ю., Старченко К.М. Ділові папери у системі науково-методичної роботи районних (міських) методичних кабінетів (центрів) // Розвиток україномовної компетентності педагогічних працівників у системі післядипломної освіти: теорія і практика: Наук.-метод. посіб. / За наук. ред. В.І.Пуцова, М.І.Скрипник. – К.: Геопринт, 2008. – С.150 – 194.
5. Палеха Ю.І., Козорів В.І. Організація сучасного діловодства. Програма навчальної дисципліни. – К.: МАУП, 1998. – 10 с.
6. Черновол-Ткаченко Р.І. Діловиробництво керівника в контексті мовного оформлення // Управління школою. – 2004. – № 11 (59). – С. 6-9.

III – Інтернет-ресурси:

1. Інструментарій менеджера освіти. Сайт творчої групи Єльнікових [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.elnik.kiev.ua>
2. Кравчина О.Є. Інформатизація організаційно-управлінської діяльності в загальноосвітній школі [Електронний ресурс] / О.Є. Кравчина // Інформаційні технології і засоби навчання. – 2008. – №3(7). – Режим доступу до журн.: <http://www.ime.edu-ua.net/em7/emg.html>
3. Наказ МОН України від 23.06.2000 № 240 про затвердження Інструкції з ведення ділової документації у загальноосвітніх навчальних закладах I – III ступенів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mon.gov.ua>
4. Національний стандарт України „Державна уніфікована система документації. Уніфікована система організаційно-розпорядчої документації. Вимоги до оформлювання документів” ДСТУ 4163–2003 (чинний від 01.09.2003) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://staratel.com/iso/DokSys/Doc/DSTU4163_03/DSTU.htm
5. Светлорусова А.В. Роль ІКТ у професійній підготовці майбутніх керівників навчальних закладів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/ITZN/em9/content/09savieo.htm>

РОЗДІЛ III

РОБОЧИ НАВЧАЛЬНІ ПРОГРАМИ СПЕЦКУРСІВ

МОДУЛЬ. ПОСАДОВО-ФУНКЦІОНАЛЬНИЙ

СПЕЦКУРС: ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ У КОНТЕКСТІ ТЕОРІЇ ПОКОЛІНЬ

Категорія: для всіх категорії слухачів курсів підвищення кваліфікації

Розробник: А. Б. Єрмоленко

Анотація до спецкурсу

«Особливості професійної діяльності педагогічних працівників в контексті Теорії поколінь»

Сучасні акценти більшості досліджень вказують на необхідність відпрацювання випереджувальних стратегій в освіті та адекватної реакції на зміни середовища. Одним із інструментів реалізації зазначеного може бути використання надбань міжгалузевого дослідження "Теорії поколінь".

Даний спецкурс розрахований на розвиток предметно-наукової, методологічної, аксіологічної, психолого-фасилітативної та виховної компетентності педагогічних працівників. Оскільки його завданнями є:

- сформувати базові поняття щодо особливостей та ціннісних орієнтирів різних поколінь;
- допомогти у подоланні протиріч комунікації між педагогами та учнями;
- полегшити взаємодію в педагогічних колективах з різновіковим складом;
- надати можливості прогнозування соціокультурного портрету майбутніх учнів та їх освітніх запитів.

Використання напрацювань спецкурсу надасть можливість педагогічним працівникам на особистісному та локальному рівнях адекватно реагувати на зміни соціокультурного середовища та трансформації в освіті.

Спецкурс «Особливості професійної діяльності педагогічних працівників в контексті теорії поколінь» розрахований на викладання для всіх категорії слухачів курсів підвищення кваліфікації не залежно від форми навчання.

Він має міждисциплінарний характер та інтегрує, відповідно до свого предмету, знання з інших освітніх і наукових галузей: філософських, соціологічних, педагогічних, психологічних та ін., носить прикладний характер.

Спецкурс розраховано на *12 годин*, із яких 2 год. – тематична дискусія, 2 год. – практичне заняття, 8 год. – самостійна робота слухача.

Зміст

1. Тематичний план спецкурсу
2. Зміст за темами:
  - 2.1 План тематичної дискусії;
  - 2.2 Плани практичного заняття;
3. Завдання для самостійного опрацювання слухачів;
4. Комплекс тестових (практичних) завдань для самоконтролю;
5. Анкета (рефлексія спецкурсу)

6. Глосарій основних понять;
7. Рекомендована література.

Тематичний план спецкурсу

№ з/п	Тема	форми заняття, кількість годин			
		Тематична дискусія	Практичне заняття	Самостійна робота	Разом
1.	Розвиток аксіологічної компетентності педагогічних працівників на засадах Теорії поколінь	2		4	6
2.	Практичні можливості розвитку професійної компетентності педагогічних працівників		2	4	6
	<i>Разом</i>		2	8	12

Зміст спецкурсу за темами

Тема 1. Розвиток аксіологічної компетентності педагогічних працівників на засадах Теорії поколінь (тематична дискусія)

Розуміння аксіологічної компетентності педагогічних працівників. Компетентнісний підхід – як подолання протиріч між вимогами сучасності та можливостями освіти. Аксіологічний підхід у вітчизняній педагогіці. Співвідношення ціннісних орієнтацій з потребами (аксіологічні орієнтири – це стабільні, «вічні» утворення, що відображають сукупний досвід соціальної групи, спрямовані до ідеалу). Аксіологічні пріоритети особистості як базові, як регулятивний механізм поведінки і діяльності людини, і як каталізатор вирішення актуальних проблем соціального життя і освітньої сфери, зокрема. Наявність глибокого внутрішнього зв'язку між ціннісною свідомістю і емоційним переживанням світу (істина походить не з відповідності знання реальності, а з етичних норм і цінностей, які примножують пізнання).

Визначення базових понять та напрацювання Теорії поколінь.

Теорія поколінь – як дослідження, яке описує цикли поколінь, що повторюються. Покоління як сукупність людей, народжених в проміжок часу, що становить приблизно 20 років. Ідентифікація покоління за трьома критеріями. Цикл покоління. Зміна поколінь приводить в рух цикл перетворень і визначає його періодичність. Залежність між історичними подіями і типами поколінь. Історичні події формують покоління в дитинстві і молодості; потім, будучи батьками і лідерами в середині життя і в старості, покоління формують історію. 4 види архетипів поколінь, які повторюються послідовно в ритмі циклу Криз і Пробуджень.

Тема 2. Практичні можливості розвитку професійної компетентності педагогічних працівників (практичне заняття)

Співвідношення ціннісних орієнтирів різних поколінь освітян, можливості їх взаємодії та конфліктні моменти. Аксіологічні особливості сучасних поколінь учнів та студентів. Визначення позитивних сторін та протиріч між представниками різних поколінь (педагог-педагог, педагог-учень, учень-учень).

Аналіз ціннісних орієнтирів та особливостей діяльності та навчання поколіннями «Y» та «Z». Різниця між можливостями та пріоритетами сприйняття інформації, мотивація та моделей освіти. Представники покоління «Y» в педагогічному колективі. Представники покоління «Z» – учні в школі та майбутні студенти.

Завдання для самостійного опрацювання слухачів

1. Опрацювати елементи повтору певних рис між поколіннями які повторюються в новому циклі і визначити можливі варіанти пріоритетів розвитку запитів до освіти представників «Y» та «Z».

2. Скласти порівняльну таблицю за основними ознаками поколінь (спільність та різниця). Визначити позитивні моменти для взаємодії та критичні моменти – як прецедент протистояння:

- 1.1 Покоління, які сьогодні працюють в сфері освіти.
- 1.2 Покоління, які навчаються.
- 1.3 Вчителі – учні.
3. Визначити, які ціннісні орієнтири формуються в родинному колі, під впливом близького оточення та на глобальному рівні. Як це можна використати для педагогічної практики.

Анкета (рефлексія спецкурсу)

1. Які нові знання, уміння, компетенції Ви отримали, поглибили, удосконалили?
2. В якій сфері професійно-педагогічної діяльності Ви зможете їх використовувати?
3. З якими труднощами зіткнулись під час опрацювання матеріалів спецкурсу?

Глосарій основних понять

«Мовчазні» – майже повна протилежність їх батьків «переможців». Виховані в умовах найжорстокіших сталінських репресій, колективізації, індустріалізації, Другої світової війни, післявоєнної розрухи, голоду, вони мовчазні, старанні і надзвичайно терплячі.

Архетип – це загальні для покоління утворення: поведінки, особистісного розвитку та розуміння світу. Архетипи утворюють психічні та поведінкові програми, впливають на особливості поведінки, мислення і бачення світу. Духовне життя особистості тісно пов'язане з архетипами, оскільки в процесі творчої активності людей за допомогою архетипів утворюється відповідна послідовність образів.

Будівельники або переможці, 1903-1923 рр. Їхні цінності формувалися до початку тридцятих років. А це означає, що на них наклали свої відбитки цілих три революції, 1905-го і Лютнева і Жовтнева 1917, Громадянська війна, дві пандемії (холера і «іспанка»), НЕП, перші п'ятирічки, стаханівський рух, колективізація, електрифікація.

Кожні чотири покоління послідовно стикаючись формують **цикл**, який учені уподібнюють сезонному: зима, весна, літо, осінь. Тривалість кожного такого циклу становить близько 80-90 років.

Покоління – це група людей, народжених у певний віковий період, які зазнавали впливу одних і тих же подій у суспільстві, вихованих в рамках певної сімейної моделі (у них схожі поняття про те, що добре і погано, що можна робити і чого не можна). Приблизний часовий проміжок покоління – 20-25 років.

Покоління «героїв» народжується після підйому в епоху індивідуального прагматизму, самовпевненості і політики невтручання. Такі покоління запам'ятовуються своїми колективними військовими тріумфами в молодості і своїми політичними досягненнями в зрілості. Найбільший внесок вони вносять у справи громади, в благоденство, а також у сферу технології. «Герої» активно і раціонально зводять суспільні інститути. Прикладами є «будівельники», або «переможці», що народилися в період з 1903 по 1923 р, і сьогоднішнє покоління «міленіуму» 1983-2003 рр.

Покоління «мандрівників» народжуються під час підйому, затвердження нових соціальних ідеалів і духовних пріоритетів, коли молоді люди пристрасно атакують інституційні порядки, що встановилися. У зв'язку з дорослішанням в період такого чергування спадів і підйомів ці покоління запам'ятовуються своїм стрімким дорослішанням і відчуженістю і своїм прагматичним стилем керівництва в зрілі роки. Це проникливі реалісти, які віддають перевагу індивідуалістичним прагматичним рішенням проблем. Прикладом є сьогоднішнє покоління "Х", що з'явилося в 1964-1984 рр.

Покоління «пророків» (домінантне) народжується після криз, під час відновлення суспільного життя і встановлення консенсусу з приводу нового соціального порядку. Такі покоління запам'ятовуються своїм запалом в молодості і орієнтованістю на цінності під час зрілості. Їх основний соціальний внесок у сфері світогляду, цінностей і релігії. Вони є принциповими моралістами, які ведуть ідеалістичні війни та спонукають до жертв (прикладом є бебі-бумери 1943-1963 р н.). Найактивніша фаза життя «бумерів» припадає на осінь (1983-2000 рр.), Коли відбуваються руйнування звичного ладу життя, зміна пріоритетів і цінностей.

Покоління «художників» (рецесивне) народжується під час кризи, коли значні загрози суспільству нівелюють соціальні та політичні складнощі на користь суспільного консенсусу, агресивних інститутів та етики особистого пожертвування. До такого архетипу відноситься мовчазне покоління, що народилося в період з 1923 по 1943 р, і покоління Z (2004-2020 р н.).

Покоління X («невідоме покоління», «діти з ключем на шиї»), народилися в 1965-1982 роках («літо», «кочівники»). Фоном для них були «холодна війна» і війна в Афганістані, застій, наркотики, СНІД, тотальний дефіцит, початок перебудови. Прокотився в їхній час по країні бум розлучень зробив X-ів більш гнучкими у стосунках з людьми, а постійна зайнятість батьків-трудоголиків на роботі – більш самостійними.

Покоління Y, що народилося в період «осені» 1983-2003 років («герої»), зараз лише входить у фазу активного життя. Як і належить, вони дуже схожі на покоління GI. Основні події їх становлення - це розпад СРСР, часті теракти, нові епідемії. І все це на тлі самого бурхливого розвитку нових інформаційних, комунікаційних, цифрових та біотехнологій. Y-ки наївні і схильні до роботи в команді. Вони чудово орієнтуються в комп'ютерних мережах, як наслідок - їм легше спілкуватися з однодумцем, які проживають на іншому краю планети, ніж з сусідом по під'їзду.

Покоління Z, що тільки почало формування своєї системи цінностей (2004-, «зима», «художники»). Поки сказати про нього що-небудь точно складно. Але припустити, яким воно буде, вже цілком можна. Їх становлення відбувається в країні, яка поступово вибирається з глибокої економічної кризи, намагається набирати стабільність. Дрібні компанії поглинаються великими мережами, слабке гине, сильне міцнішає. А суспільство переживає постійний стан терористичної загрози та АТО. Фактично – терористичної війни. І нових страшних епідемій типу пташиного грипу або атипової пневмонії.

Покоління бебі-бумерів («весна» 1943-1964 років, «пророки») названо так на честь події після війни буму народжуваності. В основі їх характеру лежить психологія переможців. Але їх «переможне» настрій сильно відрізняється від настрою покоління GI і в корені - від настрою «мовчазних». Вони росли в справжньої супердержаві, яку боявся і поважав весь світ, яка перемогла в найстрашнішій війні, яка підкорила космос. І до всіх цих подій вони причетні особисто. Гагарін летів у космос не один, разом з ним на борту космічного корабля «Восток» летіли все дівчата і хлопці Радянського Союзу. Жаботинський піднімав штангу на Олімпіаді в Токіо не на самоті - разом з ним її піднімала ціла країна.

Цінність — будь-яке матеріальне або ідеальне явище, яке має значення для людини чи суспільства, заради якого вона діє, витрачає сили, час, гроші, здоров'я тощо, заради якого вона живе. Також, соціально схвалювані уявлення більшості людей про те, що таке добро, справедливість, патріотизм, любов, дружба тощо.

Рекомендована література

8. Howe, Neil; Strauss, William (1991). Generations: The History of America's Future, 1584 to 2069. New York: William Morrow & Company. ISBN 978-0-688-11912-6.

9. Howe, Neil; Strauss, William (2008). Millennials Go to College: Strategies for a New Generation on Campus (2nd ed.). Great Falls: LifeCourse Associates. ISBN 9780971260610.

10. Громадкова Тереза Поколение Y: кто идет на смену трудоголикам? (Tereza Hromádková для газеты «iHNed.cz», Чехия) / <http://www.inosmi.ru>

11. Єрмоленко А.Б. Вимоги та можливості вітчизняної системи освіти: подолання протиріч / Єрмоленко А.Б. / Матеріали Всеукраїнської науково-практичної Інтернет конференції Особливості впровадження Національної рамки кваліфікацій у післядипломну освіту: зб. наук. праць за матеріалами Всеукраїнської науково-практичної Інтернет конференції 26 листопада 2015 р., м. Харків праць / за заг. ред. Л.Д. Покроєвої, Т.В. Дрожжиної, М.Є. Смирнової. – Харків / Харківська академія неперервної освіти, 2015. – С.17-21.

12. Єрмоленко А.Б. Розвиток національного освітнього простору в контексті надбань Теорії поколінь / Єрмоленко А.Б. / Вісник національного університету оборони, 2014. – №3(40). – С. 82-87.

13. Фуколова Ю. Игрек неизвестный / Секрет Фирмы, июнь 2014

СПЕЦКУРС: РОЗВИВАЛЬНІ ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ

Категорія: *Новопризначені керівники районних (міських) методичних кабінетів (центрів). Науково-педагогічні (викладачі) та педагогічні (методисти) працівники закладів ППО з педагогіки, інклюзивної, початкової та дошкільної освіти. Методисти районних (міських) методичних кабінетів (центрів) та керівники методичних об'єднань із предметів освітніх галузей Державного стандарту «Початкова освіта», «Мистецтво», «Фізична культура»*

Розробник: *доц. Л.Т. Ніколенко*

Зміст спецкурсу

1. Анотація спецкурсу.
2. Тематичний план викладу та засвоєння матеріалу спецкурсу.
3. Зміст спецкурсу за темами.
4. Проблемно-пошукові питання для самостійної та індивідуальної роботи слухача.
5. Комплекс тестових завдань для самоконтролю й самооцінки.
6. Рекомендована література для самостійної діяльності.

Анотація спецкурсу

Життя висунуло суспільний запит на виховання творчої особистості, здатної самостійно мислити, генерувати оригінальні ідеї, приймати сміливі нестандартні рішення. В останні роки все частіше увагу громадськості привертають технології розвивального навчання, з якими пов'язується можливість принципових змін у школі. Розвивальне навчання базується на теорії Виготського: «Педагогіка повинна орієнтуватися не на вчорашній день, а на завтрашній день дитячого розвитку. Навчання добре лише тоді, коли воно іде попереду розвитку». В основі технологій розвивального навчання лежить уявлення про розвиток учня як суб'єкта особистої діяльності. А це означає, що головна мета навчання – забезпечити розвиток дитини.

Створюючи програму розвивального навчання, учитель неминуче змушений буде подолати межі встановленої навчальної програми, передбачити, щоб учень мав змогу займатися тими видами діяльності, які викликають у нього найбільший інтерес, самостійно визначати інтенсивність та обсяг своєї діяльності. Роботу з класом він починає зі стартової діагностики з предмета, визначення типів завдань для різних груп учнів. Ефективність розвивального навчання підвищується внаслідок використання на уроці проблемного викладу навчального матеріалу, частково-пошукового і дослідницького методів навчання.

Для реалізації розвивального навчання вчитель має враховувати у своїй навчальній діяльності характерні особливості розвитку пізнавальної діяльності учнів різного віку, пробуджувати у них інтерес до свого навчального предмета, формувати мотиви навчально-пізнавальної діяльності, виховувати культуру розумової праці, вміння самостійно регулювати розумову діяльність.

Кожному вчителю, методисту необхідно знати і вміти застосовувати розвивальні технології навчання. Можливості для цього надає спецкурс «Розвивальні технології навчання».

Спецкурс спрямовано на забезпечення засвоєння педагогічними працівниками теоретичних знань про розвивальні технології навчання і вироблення практичних навичок застосування їх в навчальній діяльності..

Матеріали спецкурсу сприятимуть підвищенню знань з розвивальних технологій, удосконаленню навичок їх застосування .

Спецкурс розраховано на 6 годин, із яких 4 год. – тематична дискусія, 2 год. – практичне заняття.

Тематичний план спецкурсу

№ з/п	Назва теми	Форма заняття, кількість годин		
		Теоретичний етап	Практичний етап	Разом
1	Історія виникнення, актуальність розвивального навчання.	2		2
2	Теорії розвивального навчання	2		2
3	Зміст технологій розвивального навчання		2	2
	Усього	4	2	6

Зміст спецкурсу за темами

Тема I: Історія виникнення, актуальність розвивального навчання.

Мета: засвоєння теоретичних засад розвивального навчання.

Питання для вивчення

Історія виникнення розвивального навчання. Понятійний апарат розвивального навчання. Визначення понять «зона найближчого розвитку», «розвиток», «здібності», «розвивальні технології». Принципи розвивального навчання.

Теоретичні та практичні поради Ш. Амонашвілі, Л. Давидова, О. Дусаविцького, Д. Ельконіна, Л. Занкова, Я. Корчака, Г. Костюка, В. Сухомлинського, К. Ушинського.

Тема II: Теорії розвивального навчання.

Мета: засвоєння теорій розвивального навчання.

Питання для вивчення.

Основні принципи системи Л.В. Занкова. Технологія поетапного формування розумових дій (П.Я. Гальперина та Н.Ф. Талізної), технології розвивального навчання за Д.Б. Ельконіна і В.В. Давидова, Розумове виховання за В.О. Сухомлинським. Система розвивального навчання за принципами Ш.О. Амонашвілі. Модульно - розвивальне навчання за А.В. Фурманом. Особистісно орієнтоване навчання за викладом І.С. Якиманської, особистісно орієнтовані технології розвитку критичного мислення учнів (Дж. Дьюї) та ін.

Тема III: Зміст технологій розвивального навчання.

Мета: опрацювання практичного застосування технологій розвивального навчання.

Питання для вивчення

Сучасні розвивальні технології. (проєктні, особистісно орієнтовані, технологія гармонійного розвитку(Н. Н. Яновська), технології ситуативного моделювання, створення ситуації успіху, технології критичного мислення. Технології розвивального навчання зарубіжних авторів: (Вальдорфська педагогіка Р. Штайнера, вільне виховання М. Монтесорі).

Проблемно – пошукові методи розвивального навчання: евристичні бесіди, навчальні дискусії, дослідницькі.

Найефективніші шляхи становлення компетентності вчителя – це впровадження в практику освітньої діяльності розвиваючих технологій

Технологія розвивального навчання Д. Б. Ельконіна - В. В. Давидова

Гіпотези Д.Б. Ельконіна - В.В. Давидова

а) дітям з дошкільного віку доступні багато загальні теоретичні поняття; вони приймають і освоюють їх раніше, ніж навчаються діяти з їх приватними емпіричними проявами;

б) можливості дитини до навчання (і, отже, розвитку) величезні, але не використовуються школою;

в) можливості інтенсифікувати розумовий розвиток лежать насамперед у змісті навчального матеріалу, тому основою розвиваючого навчання служить його зміст, від якого похідні методи організації навчання;

г) підвищення теоретичного рівня навчального матеріалу в початковій школі стимулює зростання розумових здібностей дитини.

Особливості змісту

- Спеціальне побудова навчального предмета, що моделює зміст і методи наукової області, організуюче пізнання дитиною генетично вихідних, теоретично істотних властивостей і відносин об'єктів, умов їх походження і перетворення.

- Підвищення теоретичного рівня освіти, передача дітям не тільки емпіричних знань і практичних умінь, а й «високих» форм суспільної свідомості (наукових понять, художніх образів, моральних цінностей).

Розвиваючий характер навчання в технології Д.Б. Ельконіна - В.В. Давидова пов'язаний насамперед з тим, що його зміст побудований на основі теоретичних знань. Як відомо, в основі емпіричних знань лежать спостереження, наочні уявлення, зовнішні властивості предметів; понятійні узагальнення виходять шляхом виділення загальних властивостей при порівнянні предметів. Теоретичні ж знання виходять за межі чуттєвих уявлень, спираються на уявні перетворення абстракцій, відображають внутрішні відносини і зв'язки. Вони утворюються шляхом генетичного аналізу ролі та функцій деяких загальних відносин всередині цілісної системи елементів.

Змістовні узагальнення. Основу системи теоретичних знань становлять змістовні узагальнення. Це можуть бути:

- Найбільш загальні поняття науки, які виражають глибинні причинно-наслідкові зв'язки і закономірності, фундаментальні генетично вихідні уявлення, категорії (число, слово, енергія, матерія тощо);

- Поняття, в яких виділені не зовнішні, предметно-конкретні ознаки, а внутрішні зв'язки (наприклад, історичні, генетичні);

- Теоретичні образи, отримані шляхом розумових операцій з абстрактними об'єктами.

Змістовне узагальнення - розуміння предмету не через його наочне, зовнішню схожість з іншими, а через його приховані конкретні взаємозв'язку, через суперечливий шлях його внутрішнього розвитку.

Дидактичні структури. У дидактичній структурі навчальних предметів переважає дедукція на основі змістових узагальнень.

За В.В. Давидову, способи розумових дій, способи мислення поділяються на розумові (емпіричні, що спираються на наочні образи) до розумні, або діалектичні.

Розсудливо-емпіричне мислення спрямоване на розчленування і порівняння властивостей предметів з метою абстрагування формальної спільності і додання їй форми поняття. Це мислення - початкова ступінь пізнання, його види (індукція, дедукція, абстрагування, аналіз, синтез та ін) доступні і вищим тваринам, різниця тільки в ступені.

Розумно-теоретичне, діалектичне мислення пов'язане з дослідженням природи самих понять, розкриває їх переходи, рух, розвиток. При цьому, природно, розумова логіка входить до діалектичну як в логіку більш високої форми.

Суть теоретичного мислення, по В.В. Давидову, полягає в тому, що це особливий спосіб підходу людини до розуміння речей і подій шляхом аналізу умов їх походження і розвитку.

Базою теоретичного мислення служать подумки ідеалізовані поняття, системи символів (виступаючи як первинні по відношенню до конкретних емпіричних предметів і явищ). У зв'язку з цим способи розумових дій в технології Д.Б. Ельконіна - В.В. Давидова мають ряд характерних відмінностей від формально-логічного тлумачення.

Змістовний аналіз є способом виявлення генетично вихідної основи деякого цілісного об'єкта; він спрямований на пошук і вичленовування істотного відношення серед привідних і приватних його особливостей.

Змістовне абстрагування являє собою виділення вихідного загального ставлення в даному матеріалі та формулювання його в знаково-символічній формі.

Особливе значення в технології Д.Б. Ельконіна - В.В. Давидова має дію узагальнення. У формальній логіці воно полягає в виокремленні істотних ознак в об'єктах і об'єднання об'єктів за цими ознаками, підведенні їх під загальне поняття.

Емпіричне узагальнення йде від приватних предметів і явищ через їх порівняння до загального емпіричному поняттю.

Теоретичне, змістовне узагальнення, по В.В. Давидову, здійснюється шляхом аналізу деякого цілого, щоб відкрити його генетично вихідне, істотне, загальне ставлення як основу внутрішньої єдності цього цілого.

Сходження від абстрактного до конкретного - це використання змістовного узагальнення як поняття високого рівня для подальшого виведення інших, більш приватних «конкретних» абстракцій. Сходження від абстрактного до конкретного є загальним принципом орієнтації учнів у всьому різноманітті фактичного навчального матеріалу.

Змістова рефлексія - пошук і розгляд істотних підстав своїх власних розумових дій.

Таким чином, зміст навчального предмета представляє систему понятті, заданих не як спосіб списання об'єкта, а як підставу для його перетворення, регулююча основа способів отримання значущих результатів. 9

Підходи В.В. Давидова спочатку були розроблені для навчання школярів, але ряд положень може бути корисний і при навчанні дорослих.

Розвивальне навчання за системою В.В. Давидова протиставлене існуючій традиційній системі шкільного навчання, переважно спрямованій від приватного, конкретного, одиничного до загального, абстрактного, цілому; від випадку, факту до системи; від явища до сутності.

В.В. Давидов поставив питання про можливість теоретичної розробки нової системи навчання з напрямком, зворотним традиційному: від загального до окремого, від абстрактного до конкретного, від системного до одиничного.

В.В. Давидов формулює основні положення, що характеризують не тільки зміст навчальних предметів, а й ті вміння, які повинні бути сформовані в учнів при засвоєнні цих предметів у навчальній діяльності:

«Засвоєння знань, які мають загальний і абстрактний характер, передують знайомству учнів з більш приватними і конкретними знаннями; останні виводяться учнями із загального та абстрактного як зі своєї єдиної основи.

Знання, що конституують даний навчальний предмет або його основні розділи, учні засвоюють, аналізуючи умови їх походження, завдяки яким вони стають необхідними.

При виявленні предметних джерел тих чи інших знань учні повинні вміти перш за все виявляти в навчальному матеріалі генетично вихідне, істотне, загальне ставлення, зміст і структуру об'єкта даних знань.

Це ставлення учні відтворюють в особливих предметних, графічних або буквених моделях, дозволяють вивчати його властивості у чистому вигляді.

Учні повинні вміти конкретизувати генетично вихідне, загальне ставлення досліджуваного об'єкта в системі приватних знань про нього в такому єдності, яке забезпечує мислення переходу від загального до окремого і назад.

Учні повинні вміти переходити від виконання дій у розумовому плані до виконання їх в зовнішньому плані і назад».

Експериментальна робота в науково-педагогічному проєкті «Росток» дозволяє створити оптимальні, організаційно-педагогічні умови особистісного зростання, розкриття й реалізації інтелектуальних і творчих обдарувань кожного учня; сприятиме гуманізації освітнього процесу на основі принципів інтегративно-діяльнісного навчання, педагогіки співробітництва, педагогіки успіху; забезпечуватиме розвиток професійної майстерності вчителя.

У програмі "Росток" принцип інтеграції використаний при формуванні інтегрованого курсу "Навколишній світ". На основі курсу "Навколишній світ" в учнів формується цілісна картина світу. Тематика занять розкриває перед дитиною багатогранний, різноманітний і цілісний навколишній світ.

Основна ідея експериментально-дослідної роботи полягає у мінімізації пригнічення окремих здібностей дитини, забезпеченні комплексного розвитку її природних здібностей, допомозі пізнати себе.

Основою науково-педагогічного проекту «Росток» став інтегративно-діяльнісний підхід. Його сутність у системній організації навчально-виховного процесу на засадах організації науково обґрунтованої структури діяльності в межах кожного навчального предмету, яка виступає системоутворювальним фактором. Таким чином навчальні предмети інтегруються в єдину пізнавальну систему, яка дозволяє формувати в учнів цілісне уявлення про навколишній світ через пошуково-практичну діяльність.

Групова (колективна) технологія навчання передбачає організацію навчального процесу, за якої навчання здійснюється у процесі спілкування між учнями (взаємонавчання) у групах. Група може складатися з двох і більше учнів, може бути однорідною або різнорідною за певними ознаками, може бути постійною і мобільною.

Групові форми навчання дають змогу диференціювати та індивідуалізувати процес навчання. Формують внутрішню мотивацію до активного сприйняття, засвоєння та передачі інформації. Сприяють формуванню комунікативних якостей учнів, активізують розумову діяльність. Робота в групах (колективна) дає найбільший ефект у засвоєнні знань.

Технології індивідуалізації процесу навчання. (А. Границька, В. Шадріков) - організація навчально-виховного процесу, при якій вибір педагогічних засобів та темпу навчання враховує індивідуальні особливості учнів, рівень розвитку їх здібностей та сформованого досвіду. Його основне призначення полягає в тому, щоб забезпечити максимальну продуктивну роботу всіх учнів в існуючій системі організації навчання. Індивідуальне навчання - форма, модель організації навчального процесу при якому: 1) вчитель взаємодіє лише з одним учнем; 2) один учень взаємодіє лише із засобами навчання (книги, комп'ютер тощо). Головною перевагою індивідуального навчання є те, що воно дозволяє повністю адаптувати зміст, методи та темпи навчальної діяльності дитини до його особливостей, слідкувати за кожною дією та операцією при вирішенні конкретних завдань, за його рухом від незнання до знання, вносити вчасно необхідні корективи в діяльність як учня, так і вчителя.

В сучасній вітчизняній педагогічній практиці та теорії найбільш суттєвими прикладами технологій індивідуалізації навчання є:

- проектний метод;
- технологія продуктивного навчання;
- технологія індивідуального навчання І. Унт;
- адаптивна система навчання А. Границької;
- навчання на основі індивідуально-орієнтованого навчального плану В. Шадрікова.

Ігрові технології навчання (Й. Гензерг). Технології ігрового навчання - це така організація навчального процесу, під час якої навчання здійснюється у процесі включення учня в навчальну гру (ігрове моделювання явищ, "проживання" ситуації).

Сьогодні віддають перевагу терміну "імітація" замість "гра" (акцент переноситься на внутрішню сутність дії). Навчальні ігри мають за мету, окрім засвоєння навчального матеріалу, вмінь і навичок, ще й надання учневі можливості самовизначитися, розвивати творчі здібності, сприяти емоційному сприйманню змісту навчання.

Види ігор:

- навчальні, тренувальні, узагальнюючі;
- пізнавальні, виховні, розвиваючі;
- репродуктивні, продуктивні, творчі.

Інтерактивне навчання.

Інтерактивне навчання - це спеціальна форма організації пізнавальної активності, що має за мету створення комфортних умов навчання, за яких кожен учень відчуває свою успішність та інтелектуальну спроможність.

Суть інтерактивного навчання полягає в тому, що навчальний процес відбувається за умови постійної, активної взаємодії всіх учнів; учитель і учень є рівноправними суб'єктами навчання. Інтерактивне навчання сприяє формуванню навичок, а вмінь як предметних, так і загальнонавчальних; виробленню життєвих цінностей; створенню атмосфери співробітництва, взаємодії; розвитку комунікативних якостей. Технологія передбачає моделювання життєвих ситуацій, використання рольових ігор, спільне розв'язання проблем.

Інтерактивне навчання - це навчання діалогу, під час якого відбувається взаємодія учасників педагогічного процесу з метою взаєморозуміння, спільного розв'язання навчальних завдань, розвитку особистісних якостей учнів.

Інтегровані технології (П. Ерднієв) - вчитель за можливості чітко визначає реакції, поняття, ідеї та навички, які мають бути засвоєні учнем, а потім за допомогою багатостороннього підходу допомагає учневі спрямувати власну діяльність на досягнення цих цілей. При цьому учень може діяти у власному темпі, заповнюючи прогалини у своїх знаннях або пропускаючи те, що вже засвоєно.

Мультимедійні технології пов'язані із створенням мультимедіа-продуктів: електронних книг, енциклопедій, комп'ютерних фільмів, баз даних. У цих продуктах об'єднуються текстова, графічна, аудіо- та відеоінформація, анімація. Мультимедіа-технології перетворили комп'ютер на повноцінного співрозмовника, дозволили учням (будь-якого віку), не виходячи з навчальної аудиторії, будинку, офісу, бути присутніми на лекціях видатних вчених, брати участь у конференціях, діалогах, вести кореспонденцію. Як принципово новий навчальний засіб електронна книга відкрила можливості «читати», аналізувати «живі» озвучені сторінки, Тобто можливості бачити, чути, читати.

Самостійна робота слухачів

Питання для самоконтролю

1. Які ви знаєте і застосовуєте технології розвивального навчання?
2. Назвіть основні принципи розвивального навчання.
3. Які психофізіологічні особливості школярів визначають активність їхньої пізнавальної сфери?
4. Які психофізіологічні особливості школярів визначають необхідність комфортного засвоєння знань.
5. Можливості гармонійного комфортного навчання.
6. Місце «гармонійної освіти» в сучасній освітній системі школярів.
7. Яка суть технології «Теорії розв'язання винахідницьких завдань за Г. Альтшуллером.
8. Продовжіть речення. Розвивальне навчання – це...
9. Метою розвивального навчання є...

Комплекс тестових (практичних) завдань для самоконтролю

1. Визначте найголовнішу відмінність розвивальних особистісно зорієнтованих технологій:
  - 1) когнітивний характер навчання;
  - 2) визнання індивідуальної самотності, самоцінності кожної особистості;
  - 3) суб'єкт – об'єктний характер навчання;
  - 4) розуміння розвитку як збільшення кількості знань.
2. Виберіть характерну ознаку для розвивального підходу особливості взаємодії «педагог - учень»:
  - 1) повчання, вимога, нотація, заборона;
  - 2) пасивність педагога у навчальній взаємодії «педагог - учень»;
  - 3) творча співпраця методиста і педагога у процесі професійної підготовки;
  - 4) домінуюча роль педагога у визначенні змісту і форм навчання.
3. Знайдіть характерний для розвивального підходу критерій оцінювання занять:

- 1) спрямованість на теоретичне осмислення змісту навчання;
  - 2) побудова навчальних занять на діагностико-прогностичному підході;
  - 3) формалізовані педагогічні стосунки;
  - 4) відірваність технологій навчання від особистості того, хто навчається.
4. Як часто Ви застосовуєте принцип розвивального навчання на уроці? (підкресліть варіант, який найбільше підходить до Вашої роботи)
- 1) не здійснюю;
  - 2) здійснюю рідко;
  - 3) здійснюю періодично, але безсистемно;
  - 4) здійснюю систематично;

Рекомендована література.

1. Беспалько В.П. Слагаемые педагогической технологии. М., 1995.
2. Бондарева К.І., Козлова О.Г. Педагогічний аналіз інноваційної діяльності вчителя. Суми, 2001.
3. Буркова Л.В. Педагогічні інновації та їх діагностична експертиза. Теоретичний аспект. К. 1999.
4. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології. К., 2004.
5. Інноваційні педагогічні технології І.М. Драгоманова. І.М. Дичківська. Київ, Академвидав, 2004. -351с.

СПЕЦКУРС: РОЗВИТОК КРЕАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ У СИСТЕМІ ППО

Категорія: для всіх категорій слухачів

Розробник: доц. М.В. Ілляхова

Зміст

1. Тематичний план спецкурсу
2. Зміст спецкурсу за темами
3. Самостійна робота слухачів
4. Комплекс практичних завдань для самоконтролю
5. Рекомендована література

Тематичний план спецкурсу

№ з/п	Тематика	Форми заняття, кількість годин		
		Практичні заняття	Самостійна робота	Разом
1.	Тема 1. Характеристика та структура креативної компетентності педагогічних працівників	2		2
2.	Тема 2. Сучасні методики та технології розвитку креативного мислення педагогічних працівників	2	4	6
3.	Тема 3. Діагностика креативної		4	4

	компетентності педагогічних працівників			
	Разом	4	8	12

Метою навчальної теми є розвиток та удосконалення у педагогічних працівників креативної компетентності як складової їхнього професійного розвитку.

Завдання полягають у необхідності:

- знати сутність та структуру креативної компетентності;
- упроваджувати навички самодіагностики та саморозвитку креативної компетентності як складової професійної діяльності освітянина.

Об’єктом вивчення є креативна компетентність педагогічних працівників.

Навчальна тема має міждисциплінарний характер. Вона інтегрує відповідно до свого предмету знання з інших освітніх і наукових галузей: філософських, соціологічних, педагогічних, психологічних, нейрофізіологічних тощо.

Очікувані результати.

Слухач повинен знати:

- сутність і структуру креативної компетентності;
- сучасні методики та технології розвитку креативного мислення педагогічних працівників;
- технології діагностики та самодіагностики креативного мислення.

Слухач повинен уміти:

- активізувати творчий потенціал та пластичність власного сприйняття;
- сформулювати базис для генерації нових ідей;
- удосконалювати творчий нестандартний підхід до власної професійної діяльності;
- оновлювати знання з сучасних методик та технологій, що спрямовані на розвиток креативного мислення;
- підвищувати рівень креативної командної та індивідуальної роботи у нестандартних умовах.

– розвивати навички нестандартного, креативного прийняття рішень, здатність до самоактуалізації, самоорганізації, самодетермінації та практичного оволодіння динамікою власних креативних можливостей.

Слухач повинен усвідомлювати:

- необхідність кардинальних змін, спрямованих на підвищення якості і конкурентоспроможності освіти, вирішення стратегічних завдань, що стоять перед національною системою освіти в нових економічних і соціокультурних умовах.
- роль і значення освіти у формуванні інноваційної системи освіти;
- евристичний потенціал упровадження інноваційних технологій для формування та розвитку креативної компетентності;
- зміну ролі викладача: перехід до командних дій у нових, нетривіальних ситуаціях відкритого світу, інформаційного суспільства.

Зміст спецкурсу за темами

ТЕМА 1. ХАРАКТЕРИСТИКА ТА СТРУКТУРА КРЕАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

Розкривається сутність й специфіка креативної компетентності педагогічних працівників, яка проявляється через високий рівень готовності освітянина до професійної творчості, креативну сформованість педагогічного мислення, механізми творчої рефлексії, а також через систему креативних умінь, навичок та здібностей педагогічних працівників.

Ключові слова: акмеологія, інноваційна діяльність, креативна компетентність, професійна творчість педагога, творчий потенціал. Визначення та сутність інноваційної діяльності

Питання для вивчення

Сутність й специфіка креативної компетентності педагогічних працівників. Рівень готовності до професійної творчості. Креативну сформованість педагогічного мислення.

Механізми творчої рефлексії. Система креативних умінь, навичок та здібностей педагогічних працівників.

ТЕМА 2. СУЧАСНІ МЕТОДИКИ ТА ТЕХНОЛОГІЇ РОЗВИТКУ КРЕАТИВНОГО МИСЛЕННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ

Представлено класифікацію новітніх методик та технологій розвитку креативного мислення. Кожна з методик ілюструється практичними прикладами, які допомагають творчо, нестандартно вирішувати проблеми у сферах методичної, педагогічної та управлінської діяльності. Творчі завдання для самостійної роботи розраховано на зняття стереотипних бар'єрів та розвиток пластичного мислення, що формує навички швидкої реакції на нестандартні умови, розвиває творчо-рефлексивну діяльність та здатність швидко переключатися з однієї програми на іншу вимикаючи автоматичні реакції мислення.

Ключові слова: евристична діяльність, креативне мислення, нейрофізіологія, пластичне мислення, стереотипи, теорія рішення винахідницьких завдань.

Мета: засвоєння практичних методик й технологій розвитку креативного мислення

Питання для вивчення

Новітні методики й технології розвитку креативного мислення. Набуття навичок індивідуальної та командної креативної діяльності. Творче, нестандартне вирішення проблеми у сфері методичної, педагогічної та управлінської діяльності. Зняття стереотипних бар'єрів та розвиток пластичності мислення. Формування навичок швидкої реакції на нестандартні умови. Розвиток творчо-рефлексивної діяльності. Здатність швидко переключатися з однієї програми на іншу вимикаючи автоматичні реакції мислення.

ТЕМА 3. ДІАГНОСТИКА КРЕАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ

Тема розрахована самостійну роботу, в результаті якої слухач курсів підвищення кваліфікації має опанувати механізми діагностики креативної компетентності та головні проблеми, які заважають цьому багатовимірному процесу. Задля цього наводяться безпосередні приклади діагностики, в яких відображено основні методики, умови її проведення та опис основних субтестів для вимірювання креативної компетентності.

Ключові слова: вербальна батарея, генеративність, гнучке мислення, дивергентне мислення, образна батарея, тест креативності.

Мета: опрацювання методик діагностики креативного мислення

Питання для вивчення

Механізми діагностики креативної компетентності. Головні проблеми, які заважають діагностиці. Основні методики, умови проведення та опис основних субтестів для вимірювання креативної компетентності педагогічних працівників.

Самостійна робота слухачів

1. Проаналізуйте відповідно до якого з тлумачень поняття «креативність» можливе формування креативної компетентності у будь-якої особистості.
2. Якими є показники готовності педагогічних працівників до професійної творчості?
3. Які компетенції утворюють структуру креативної компетентності?
4. До чого призводить недостатня сформованість компетенцій у структурі креативної компетентності?
5. Охарактеризуйте структурні компоненти становлення творчої особистості.
6. Чи відрізняється креативність від творчості?
7. Яке місце займає креативність у структурі педагогічного мислення?
8. Охарактеризуйте критерії сформованості педагогічного мислення.
9. Визначте нейрофізіологічні особливості утворення стереотипів мислення дорослої людини.
10. Охарактеризуйте технології, що належать до групи методів «організації розумової праці».
11. Якими є недоліки технологій групи «стимуляція індивідуальної психіки»?
12. Який метод застосовується при встановленні асоціативних зв'язків?

13. Якими є етапи побудови методу «дерево рішень»?
14. Охарактеризуйте структуру евристичної діяльності педагогічних працівників.
15. У чому полягає складність вимірювання креативної компетентності педагогічних працівників?

Комплекс практичних завдань для самоконтролю

Завдання 1.

1. Проаналізуйте власну професійну діяльність та виявіть структурні рівні інтелектуальної активності. Опишіть кожний рівень як самостійну, автономну сферу. Намалюйте декілька схем одного з рівнів інтелектуальної активності та уявіть, до яких результатів це могло би призвести в іншій сфері діяльності. Обміняйтеся досвідом з колегами, зберіть варіанти та утворіть інтегровану систему інтелектуальної активності педагогічних працівників.

2. Проаналізуйте основні якості креативної компетентності та на асоціативному рівні утворіть нові зв'язки між ними.

- як стереотипні механізми у методичній роботі можуть врятувати управління навчальним закладом.

- які знайомі принципи педагогічної діяльності присутні в роботі майстра з пошиття взуття.

- спираючись лише на власну інтуїцію та асоціативний ряд охарактеризуйте уявну професійну педагогічну діяльність Вашого колеги, обґрунтуйте власну фантазію та від чого Ви виходили вибудовуючи таку асоціацію.

Завдання 2.

Завдання 2.1. «Оксиморон»

1. Оксиморон (лат. *охумогон* від грец. *οξύμωρον* — «дотепне дурне») — літературно-поетичний прийом, що полягає у поєднанні протилежних за змістом, контрастних понять, які спільно дають нове уявлення.

2. Розгадайте наступні слова-оксиморони: вертикальний горизонт, задушливий холод, брехлива істина, мокрий вогонь, залізне дерево, високий карлик, героїчний боягуз, контрольована свобода.

3. Створіть власні оксиморони.

Завдання 2.2. «Тріади»

1. Вам будуть запропоновані три слова. Потрібно підібрати ще одне слово так, щоби воно поєднувалося з кожним із трьох.

2. Наприклад, для трійки слів гучна, правда, повільно словом-відповіддю може бути — говорити.

- ✓ Випадкова, школа, довгоочікувана.
- ✓ Далеко, сліпий, майбутнє.
- ✓ Друг, місто, коло.
- ✓ Методист, окуляри, гострий.
- ✓ Мозок, пустий, казковий.
- ✓ Вічна, буденна, наукова.
- ✓ Трагічна, аудиторія, пуста.
- ✓ Червоні, брудні, філософські.

Завдання 2.3. «Побудуйте дерево рішень».

Поділіться на групи з однаковою кількістю слухачів й створити «дерево рішень». Потім групи мають змінитися місцями і дописати на «деревах» колег свої ідеї.

Завдання 2.4. «Краща методика».

Поділіться на групи з однаковою кількістю слухачів. Кожна група має обговорити питання, наприклад, удосконалення організації олімпіад, але використовуючи різні методики «теорії рішення винахідницьких завдань». Потім групи мають презентувати власні проекти, обговорити результати й визначити кращу з методик.

Завдання 3.

Проаналізуйте за параметрами, що наведені нижче, наприклад проблему організації нового короткотривалого проекту. Потім оцініть варіанти кожного з групи за оригінальністю та швидкістю отримання результату.

1. Чи можливі нові способи застосування вже існуючих проектів? Як модифікувати відомі способи застосування проектної діяльності?
2. Чи можливо вирішити проблему шляхом пристосування, спрощення, скорочення? Чи є в минулому аналогічні проблемні ситуації, які можна використовувати? Що можна копіювати?
3. Чи можлива модифікація шляхом обертання, повороту? Які зміни, призначення, функції, можливі?
4. Що можна приєднати у даному проекті? Чи можливе збільшення часу служби, впливу? Чи можливо перебільшення, гіперболізація елементів або всього проекту?
5. Що можна у проекті замінити? Що і скільки можна замінити і чим? Інший елемент? Інший процес?
7. Що можна перетворити у проекті? Які компоненти можна взаємно замінити? Змінити модель? Змінити швидкість або темп?
8. Що можна у проекті перевернути навпаки? Транспонувати позитивне і негативне? Чи не можна поміняти місцями протилежно розміщені елементи? Обміняти місцями? Поміняти ролями?
9. Які нові комбінації елементів у проекті можливі? Чи можна комбінувати секції, блоки, ознаки? Комбінувати ідеї?

Рекомендована література

1. Акопова, М. А. Проблема актуализации инновационного (творческого) мышления в системе постдипломного образования / М. А. Акопова, Н. Г. Ферсман // Науч.-технич. ведомости СПб государственного политехнического университета. – 2010. – № 105. – С.148–152.
2. Альтшуллер Г.С. Алгоритм изобретения / Г. С. Альтшуллер. – М., «Московский рабочий», 1990. – 66 с.
3. Андреев В. И. Диалектика воспитания и самовоспитания творческой личности / В. И. Андреев. – Казань, 2008. – 236 с.
4. Бернштейн М. С. Психология научного творчества / М. С. Бернштейн // Вопросы психологии. – 2005. – №3. – С.35-38.
5. Библер В. С. Мышление как творчество / В.С.Библер // Введение в логику мысленного диалога. – М.: 2005. – 264 с.
6. Богоявленская Д. Б. Интеллектуальная активность как проблема творчества / Д. Б. Богоявленская. – М.: РГУ, 2003. – 302 с.
7. Богоявленская Д. Б. Основные современные концепции творчества и одарённости / Д. Б. Богоявленская. – М.: Молодая гвардия, 2007. – 241 с.
8. Богоявленская Д. Б. Диагностика становления творческой личности / Д. Б. Богоявленская Психодиагностика и школа / Отв.ред. К. М. Гуревич. – Таллинн, 2004. – 180 с.
9. Вишнякова Н. В. Психологические основы развития креативности в профессиональной акмеологии. Дис. док. пед. наук. – М.: – 2006.
10. Галкина Т. В. Диагностика и развитие креативности / Т. В. Галкина, Л. Г. Алексеева // Развитие и диагностика способностей / Под ред. В. Н. Дружинина. – М., 2007. – 140 с.
11. Гилфорд Дж. Три стороны интеллекта / Дж. Гилфорд // Психология мышления. / Под ред. А. М. Матюшкина. – М., 2005. – С.124-145.
12. Дудина М. Н. Образование взрослых: от педагогики к андрагогике и акмеологии / М. Н. Дудина // Современные наукоемкие технологии. – 2008. – № 5. – С.13–15.
13. Глотова Г. А. Творческая одарённость личности. Проблемы и методы исследования / Г.А.Глотова. – Екатеринбург, 2006. – 128 с.
14. Гурова Л. Л. Творческая одарённость в развитии познавательных структур / Л. Л. Гурова // Вопросы психологии. – 2007. – №6. – С. 61 – 68.
15. Дорфман Л. Я. Основные направления исследований креативности в науке и искусстве / Л. Я. Дорфман, Г. В. Ковалева // Вопросы психологии. – 2009. – №2. – С. 54–56.

16. Ілляхова М. В. Сучасні підходи до формування системно-креативного мислення в освіті / М. В. Ілляхова // Творчість як спосіб пізнання дійсності: синергетична парадигма : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, 20 березня 2013 року, м. Київ. – К.: Інститут обдарованої дитини, 2013 – 272 с. – С. 84–91.

17. Ілляхова М. В. Сутність та специфіка креативної діяльності у системі неперервної освіти / М. В. Ілляхова // Збірник наукових праць : Вісник післядипломної педагогічної освіти. – Вип. 10 (23). – С. – 37–46.

18. Ілляхова М. В. Формування креативної компетентності як основи розвитку інноваційної економіки / М. В. Ілляхова // Філософія фінансової цивілізації: людина у світі грошей: Матеріали V Міжнародних філософсько-економічних читань (10 – 12 травня 2014 року, Львів) / Редколегія. відп. секретар З. С. Скрипник. – Львів, 2014. С. – 145–153.

19. Матюшкин А. М. Мышление, обучение, творчество / А. М. Матюшкин. – М.: Издательство МПСИ; Воронеж: НПО «МОДЭК», 2003. – 184 с.

20. Шумакова Н. Б. Исследование творческой одарённости с использованием тестов Е. П. Торренса у младших школьников / Н. Б. Шумакова, Е. И. Щепланова, Н. П. Щербо // Вопросы психологии. 1991. №1. – С. 45–61.

СПЕЦКУРС: НАУКОВО-МЕТОДИЧНИЙ СУПРОВІД ФОРМАЛЬНОЇ, НЕФОРМАЛЬНОЇ ТА ІНФОРМАЛЬНОЇ ОСВІТИ ПЕДАГОГА

Категорія: *новопризначені керівники районних (міських) методичних кабінетів (центрів). Науково-педагогічні (викладачі) та педагогічні (методисти) працівники закладів ППО з педагогіки, інклюзивної, початкової та дошкільної освіти. Методисти районних (міських) методичних кабінетів (центрів) та керівники методичних об'єднань із предметів освітніх галузей Державного стандарту «Початкова освіта», «Мистецтво», «Фізична культура»*

Розробник: *доц. Л.Т. Ніколенко*

Зміст спецкурсу

1. Анотація спецкурсу.
2. Тематичний план викладу та засвоєння матеріалу спецкурсу.
3. Зміст спецкурсу за темами.
4. Проблемно-пошукові питання для самостійної та індивідуальної роботи слухача.
5. Комплекс тестових завдань для самоконтролю й самооцінки.
6. Рекомендована література для самостійної діяльності.

Анотація спецкурсу

Неформальна та інформальна освіта дорослих – це вимога науково-технічного прогресу, який потребує постійного опанування новітніх технологій, заснованих на інноваційних знаннях, це вимога інформаційного суспільства, головною ознакою якого є постійні оновлювальні знання. Неформальна та інформальна освіта цікава тим, що вона зорієнтована на інтереси та потреби активного слухача; наближення освітніх можливостей до місця проживання слухачів, використовуючи мережу навчальних та консультаційних пунктів, інформаційних технологій. Можливості для цього надає запропонований навчальний модуль.

Навчальний модуль спрямовано на забезпечення засвоєння в педагогічних працівників теоретичних знань і вироблення практичних навичок використання неформальної, інформальної освіти для розвитку і саморозвитку професійної й особистісної компетентності педагога.

Розглядаються умови розвитку індивідуальності педагога засобами неформальної та інформальної освіти. Визначаються умови становлення індивідуальності.

Неформальна освіта відіграє важливу роль у житті людини. Для її повноцінного функціонування необхідно створювати нові інтелектуальні й фізичні можливості, організаційні форми і структури заохочення, що дають змогу індивідам, групам і організаціям особисто брати участь і випробовувати ці нові форми для розвитку особистості в умовах освітнього простору.

Спецкурс спрямований на ознайомлення слухачів з поняттями, вихідними принципами та концептуальними положеннями розвитку індивідуальності педагога засобами неформальної та інформальної освіти, забезпечення спрямованості слухачів на розвиток індивідуальності педагога.

Навчальний модуль розраховано на *6 годин*, із яких 4 год. – тематична дискусія; 2 год. – практична робота слухача.

Тематичний план викладу та засвоєння матеріалу спецкурсу.

№ з/п	Назва теми	Форма, кількість годин		
		Теоретичний етап	Практичний етап	Разом
1.	Розвиток індивідуальності педагога засобами формальної, неформальної, інформальної освіти. (2 год.)	2		2
2.	Методичне об'єднання як професійне середовище неформальної та інформальної освіти. (2 год.).	2	2	
3.	Неформальна та інформальна освіта в самоосвітній діяльності педагога (2 год.)	2		
	Усього	6	2	4

Зміст спецкурсу за темами.

Тема І: Розвиток індивідуальності педагога засобами формальної, неформальної, інформальної освіти.

Мета: розвиток теоретичних знань з розвитку індивідуальності педагога у формальній, неформальній та інформальній освіті.

Питання для вивчення

1. Організація освіти в Україні за ступенем організованості, відповідно до прийнятої ЮНЕСКО термінології.
2. Основні типи освіти: формальна, неформальна та інформальна освіта.
3. За способом організації освіти дорослих: інституційна, групова та самостійна.
4. Особливості формальної освіти.
5. П'ять основних вимог до організації формальної освіти.
6. Сильні та слабкі сторони формальної освіти.
7. Заклади, які забезпечують формальну освіту.
8. Зміст поняття «формальна освіта».
9. Психологічні чинники формальної освіти.
10. Недоліки формальної освіти
11. Порівняння змісту формальної та неформальної освіти.
12. Головні спонукальні чинники розвитку неформальної освіти.

13. Що таке інформальна освіта.
14. Характеристика інформальної освіти.
15. Головні спонукальні чинники інформальної освіти.
16. Основні ознаки неформальної освіти.
17. Джерела інформальної освіти.
18. Використання соціальних мереж для розвитку індивідуальності педагога у формальній та неформальній освіті.
19. Окреслити можливості розвитку індивідуальності у формальній, не/інформальній освіті.

Тема II: Методичне об'єднання як професійне середовище неформальної освіти. (2 год.).

Мета: розвиток практичних навичок та вміння аналізувати методичне об'єднання як професійне середовище неформальної освіти.

Запитання для практичного опрацювання:

1. Назвіть головну функцію методичного об'єднання.
2. Які функціональні обов'язки керівника методичного об'єднання?
2. Назвіть актуальні теми методичного об'єднання.
3. Назвіть перелік документів, що відображають діяльність методичного об'єднання.
4. На основі чого визначається єдина методична проблема для
5. Назвіть форми організації методичної роботи в методичному об'єднанні.
6. об'єднанні.
7. Як ви вважаєте, до якої форми освіти належить шкільне методичне об'єднання і чому?
8. Назвіть характерні ознаки неформальної освіти.
9. В чому проявляється неформальність методичного об'єднання?

Самостійна робота слухачів

Комплекс тестових (практичних) завдань для самоконтролю.

Анкета «Оцінка ефективності роботи Р(М)МО»

1. Якими формами методичної роботи Ви залучені в цьому році?
2. Які форми методичного районного методичного кабінету найбільше Вам допомогли в роботі?
3. Які питання винесені на розгляд засідання Р(М)
4. МО викликали у Вас інтерес і спонукали переглянути свої форми і методи?
5. Які педагогічні знахідки, з якими Ви познайомилися на відкритих заняттях, використовуєте в своїй роботі?
6. В яких конкурсах, турнірах, змаганнях, олімпіадах Ви залучали своїх учнів? З якими результатами?
7. Що можете запропонувати для поліпшення методичної роботи в школі, районі?
8. На яку тему варто організувати семінар, педраду, конференцію?
9. На скільки Ви задоволені роботою ММК, щодо надання методичної допомоги?

Рекомендована література

1. Баранова Н.П. Тренінги для вчителів з педагогічної майстерності. – Х.: Вид. група «Основа», 2012. – 159с.
2. Енциклопедія педагогічних технологій та інновацій / Автор – уклад Н.П.Наволокова. – Х.: Основа, 2009. -128 с.
3. Івашенко О. Аналітична діяльність як складова діяльності методиста // Методист. – 2013. - №3. – С. 55-70.
4. Інноваційні технології навчання від А до Я / Упор. .В.Волкова. – К.: Шкільний світ, 2011. – 96 с.
5. Кислякова В. Створення регіональної моделі методичної роботи // Методист. – 2013. - № 3. – С.26 -30.

6. Нормативні документи з організації науково – методичної роботи // - 2013. - № 1. – С. 55 – 68.
7. Олініченко Р. Підготовка творчого вчителя в умовах сільського регіону // Методист. – 2012. - № 9. – С. 60 -61.
8. Половенко О., Постельняк А. Аналітична діяльність методиста // Методист. -2012. - № 1. С. 18 – 30.
9. Радченко А.Є. Моніторинг професійної педагогічної компетентності вчителя (МППКВ) //Управління школою. Наук.-метод. Журнал. – 2005. – № 35 – 36, С. 13 - 17.
10. Савченко О.Я. Дидактика початкової школи. – К.: Генеза, 2002. - 368.
11. Скрипник М.І. Аналітична діяльність методиста // Управління освітою. – 2006. - № 5. – С. 13 -17.
12. Тевлін Б.Л. Контрольно-аналітична діяльність керівника школи. / Бастіан Тевлін. – Х.: Основа, 2006. – 192 с.
13. Шамова Т. М. Менеджмент в управлінні школою / Ред. Т. М. Шамова. – М. : NB-Magistr, 1992. – 232 с.

Тема III. Формальна, неформальна та інформальна освіта в самоосвітній діяльності педагога

Зміст

1. Тематичний план викладу та засвоєння матеріалу навчального модуля.
2. Зміст модуля за темами.
3. План практичного заняття.
4. Проблемно-пошукові питання для самостійної
5. роботи слухача.
6. Комплекс завдань для самоконтролю й самооцінки.
7. Рекомендована література для самостійної діяльності.

Анотація навчального модуля

Одним із найефективніших способів підвищення професійної компетентності педагога є самоосвітня діяльність. Оскільки навчати самого себе значно складніше, ніж когось, самоосвіта передбачає методичний супровід. Він має бути багаторівневим і обов'язковим. Можливості для цього надає запропонований навчальний модуль.

Навчальний модуль спрямовано на забезпечення засвоєння в педагогічних працівників теоретичних знань і вироблення стійких практичних навичок із організації самоосвітньої діяльності у формальній, неформальній та інформальній освіті.

Розглядаються вимоги до самоосвітньої культури. Педагог здобуває знання з різноманітних джерел, використовує ці знання в професійній діяльності, розвитку особистості та своєї життєдіяльності. Визначаються технології самоосвітньої діяльності у формальній, неформальній та інформальній освіті.

Матеріали модуля сприятимуть підвищенню наукової, дослідницької культури педагогічних працівників, формуванню навичок самоосвіти. Навчальний модуль розраховано на 2 години, із яких 2 год. – практичне заняття, 2 год. – самостійна робота слухача.

Тематичний план

№ з/п	Тематика	Форми заняття, кількість годин			
		Лекції	Тематична дискусія	Самостійна робота	Разом

1.	Формальна, неформальна та інформальна освіта в самоосвітній діяльності педагога.		2	2	4
	Разом		2	2	4

Зміст навчального модуля

1. Що таке самоосвіта.
2. Принципи самоосвіти.
3. Компоненти самоосвітньої діяльності.
4. Джерела самоосвіти: неформальна, інформальна освіта.
5. Мотиви стимулу педагога до самоосвітньої діяльності.
6. Напрямки усвідомленого саморозвитку.
7. Основні методи самопізнання.
8. Що включає план самоосвітньої діяльності.
9. Як визначити тему самоосвіти.
10. Технології роботи методиста з самоосвіти.
11. Управління самоосвітньою діяльністю педагога
12. Результати самоосвіти.

Завдання для самостійної роботи слухача

1. Визначіть чинники, що стимулюють самоосвітню діяльність.
3. Назвіть чинники, що перешкоджають самоосвіті.
4. Як навчатися педагогу в Інтернеті?
5. Назвіть основні завдання роботи педагога над темою самоосвіти.
6. Назвіть основні джерела самоосвіти.
7. Умови реалізації самоосвіти вчителя.
8. Як знаходити необхідну інформацію в Googli?
9. Як правильно формулювати тему самоосвіти?

Рекомендована література

1. Беседін М.О., Нагаєв В.М. Основи менеджменту. – К.: Центр навчальної літератури, 2005. – 496 с.
2. Браже Т.Г. Развитие творческого потенциала учителя / Т.Г. Браже // Сов. Педагогика. – 1989. - № 8. – С. 89-94.
3. Василенко В.О., Шматько В.Г. Інноваційний менеджмент. – К.: Центр навчальної літератури, 2005. – 440 с.
4. Вершловский С. Образование взрослых в России: вопросы теории [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.znanie.org/docs/Vershl.html>
5. Сльнікова Г.В. Наукові основи розвитку управління загальною середньою

освітою в регіоні / Галина Василівна Єльнікова. – Х.: Крок, 1999. – 303 с.

6. Зеер Э. Компетентностный подход к модернизации профессионального образования / Э. Зеер, Э. Сыманюк // Высшее образование сегодня. – 2003. – № 4. – С. 23-30.

7. Зязюн І.А. Освітні технології у вимірах педагогічної рефлексії / І.А. Зязюн // Світло. – 1996. – № 1. – С. 4-6.

8. Карамушка Л.М. Психологія освітнього менеджменту. / Л.М. Карамушка – К.: Либідь, 2004. – 424 с.

9. Князев А.М., Немцова Е.В., Палецкая С.Н. Социальные компоненты личности как объект оценивания / А.М. Князев Материалы // XV Всероссийской научно-методической конференции «Проблемы качества образования». Кн. 2. – С. 66-77.

10. Коджаспирова Г.М. Культура професійної самоосвіти педагога. / Г.М. Коджаспирова – М., 1994 – 189 с.

11. Корнеева Л.Н. Самооценка как механизм саморегуляции в профессиональном образовании / Людмила Николаевна Корнеева. – М.: Владос, 2000. – 296 с.

12. Крижко В.В., Павлютенков Є.М. Менеджмент в освіті. / В.В. Крижко, Є.М. Павлютенков. – К., 1998. – 197 с.

13. Мармаза О.І. Інноваційні підходи до управління навчальним закладом. / О.І. Мармаза. – Х.: Видав.гр. «Основа», 2004. – 240 с.

14. Мармаза О.І. Менеджмент в освіті: секрети успішного управління. / О.І. Мармаза. – Х.: Видав.гр. «Основа», 2005. – 176 с.

15. Маслікова І.В. Моніторингова система освітнього менеджменту. / І.В. Маслікова. – Х.: Вид. група «Основа», 2005. – 144 с. – (Б-ка журн. «Управління школою»; Вип. 10 (34)).

16. Маслов В. Моделювання у теоретичній і практичній діяльності в педагогіці / В. Маслов // Післядипломна освіта в Україні. – 2008. – № 1. – С. 3-9.

17. Пирогов А.В. Моделирование в образовании. / А.В. Пирогов // Инновации в образовании. – 2004. – № 5. – С. 36-40.

18. Пікельна В.С. Управління школою. / В.С. Пікельна. – Х.: Видав.гр. «Основа», 2004. – 220 с.

19. Подобед В.И. Системное управление образованием взрослых / Владимир Иванович Подобед. – СПб.: ИОВ РАО, 2000. – 231 с.

20. Протасова Н.Г. Післядипломна освіта педагогів: зміст, структура, тенденції розвитку. / Н.Г. Протасова. – К., 1998. – 176 с.

21. Психолого-педагогический словарь для учителей и руководителей общеобразовательных учреждений / Под ред. П.И. Пидкасистого. – Ростов н/Д. : Феникс, 1998. – 554 с.

22. Радченко А.Є. Професійна компетентність учителя. / А.Є. Радченко. – Х. : Вид.група "Основа", 2006. – 126 с.

23. Селевко Г.К. Альтернативные педагогические технологии / Г.К. Селевко. – М.: НИИ школьных технологий, 2005. – 222 с.

24. Редкоус І.Є. Настільна книга методиста з початкового навчання: методична розробка / упоряд. І.Є. Редкоус. – Луцьк: Вежа-Друк, 2014. – 188 с.

1. Алескеров Ф.Т., Писляков В.В., Субочев А.Н., Чистяков А.Г. Построение рейтингов журналов по менеджменту с помощью методов теории коллективного выбора. – М.: НИУ ВШЭ, 2011. – 44 с.

2. Український правопис. IV видання. – К.: Наукова думка, 1993

3. Зарицька І.М., Чикаліна О.І. Українське ділове мовлення. Практикум / За загальною редакцією професора А.П. Загнітка. – Донецьк: ЦПА, 1997.

4. Зубков М.Г. Українська мова: Універсальний довідник. – Х.: Школа, 2004.

5. Інструкція користувача Scopus. – Режим доступу: <http://panbibliotekar.blogspot.com>

6. Налимов В.В., Мульченко З.М. Наукометрия. Изучение развития науки как информационного процесса. — М.: Наука, 1962. — 192 с.
  7. Тевелєва Л.А. Український правопис у таблицях. — Х.: Світ дитинства, 1996.
  8. Семеног О.М. Культура наукової української мови. — К.: Либідь, 2010.
  9. Сидоренко В.В. Підготовка вчителя до застосування кооперативних технологій на уроках української мови // Нова педагогічна думка: Науково-методичний журнал. — Рівне: РОППО. — 2008. — № 4. — С. 40-45.
  10. Сидоренко В.В. Навчання у співпраці: Кооперативні технології в системі роботи вчителя // Культура народів Причорномор'я: Научный журнал / Материали Международного Крымского лингвистического конгресса «Язык и мир» в г. Ялте, 5-8 октября 2009 года. — № 168. — Т. 2. — С. 238-240.
  11. Garfield E. The Science Citation Index and ISI's Journal Citation Reports: Their Implications for Journal Editors (10–12 May, 1976, Paris). — <http://garfield.library.upenn.edu/papers/255.html>.
  12. Garfield E. The Agony and the Ecstasy — The History and the Meaning of the Journal Impact Factor // Proc. Int. Cong. Peer Review and Biomedical Publication (Sept. 16, 2005, Chicago). — <http://garfield.library.upenn.edu/papers/jifchicago2005.pdf>.
- González-Pereira B., Guerrero-Bote V.P., Moya-An

СПЕЦКУРС: ПЕДАГОГІЧНИЙ КОУЧИНГ ЯК ІННОВАЦІЙНА ТЕХНОЛОГІЯ НАУКОВО-МЕТОДИЧНОГО СУПРОВОДУ В СИСТЕМІ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ

Категорія: для всіх категорій слухачів за різними моделями навчання

Розробник: проф. В.В. Сидоренко

Зміст спецкурсу

1. Анотація спецкурсу.
2. Тематичний план викладу та засвоєння матеріалу спецкурсу.
3. Зміст спецкурсу за темами.
4. План лекції.
5. План навчального тренінгу.
6. Проблемно-пошукові питання для самостійної та індивідуальної роботи слухача
7. Глосарій ключових слів.
8. Рефлексійна анкета.
9. Рекомендована література для самостійної діяльності слухача, поглиблення фахових компетенцій.

Анотація спецкурсу

У спецкурсі обґрунтовано нормативні, організаційні й науково-методичні засади педагогічного коучингу як технології науково-методичного супроводу професійного розвитку педагогічних працівників, яка сприяє підвищенню якості підвищенню кваліфікації керівних і педагогічних кадрів освіти, формуванню педагогічної дії нової якості, мобілізації потенційних внутрішніх ресурсів, суб'єктної творчої активності, здатності неперервно навчатися протягом усього життя. Визначаються функційні обов'язки і ролі коуч-менеджерів у системі післядипломної педагогічної освіти. Розглядаються способи моделювання та реалізації як власних метапрограм саморозвитку й самовдосконалення (проект персональної ефективності)

з урахуванням професійних здібностей, індивідуальних потреб, потенційних можливостей, так і в межах навчальної групи, педагогічного колективу.

Обґрунтовано використання методів педагогічного коучингу (зокрема методів конкретних ситуацій, емоційного стимулювання, створення ситуації пізнавальної дискусії, професійних проектів, моделювання та ін.), метатехнологій (адаптивних, акмеологічних, компетентнісно-зорієнтованих, ігрових технологій та ін.), коуч-моделей й технологій коучингового супроводу (SMATR, GROW, самокоучинг, акмеологічна експертиза та ін.).

Визначаються етапи реалізації технології педагогічного коучингу в просторі післядипломної освіти.

Матеріали спецкурсу спрямовано на розвиток **методологічної, професійно-педагогічної, дидактичної, психолого-фасилітативної, андрагогічної компетентностей** педагогічних працівників.

Спецкурс розраховано на *12 годин*, із яких 2 год. – лекція, 2 год. – тренінг персональної ефективності, 8 год. – самостійна робота слухача.

Спецкурс розроблено для керівних і педагогічних кадрів освіти, методичних служб усіх рівнів, організаторів системи післядипломної педагогічної освіти, слухачів курсів підвищення кваліфікації педагогічних працівників на етапах курсової підготовки за різними моделями навчання.

Тематичний план

№ з/п	Тематичний план	Форми заняття, кількість годин			
		Лекції	Навчальний тренінг	Самостійна робота	Разом
1.	Педагогічний коучинг як технологія професійного розвитку педагогічних працівників у системі післядипломної освіти	2		4	6
2.	Організаційні й науково-методичні засади використання технології педагогічного коучингу в системі післядипломної освіти		2	4	6
	Разом	2	2	8	12

Зміст спецкурсу за темами

ТЕМА 1. Педагогічний коучинг як технологія професійного розвитку педагогічних працівників у системі післядипломної освіти (лекція).

ТЕМА 2. Організаційні й науково-методичні засади використання технології педагогічного коучингу в системі післядипломної освіти (навчальний тренінг).

План лекції

«Педагогічний коучинг як технологія професійного розвитку педагогічних працівників у системі післядипломної освіти»

Педагогічний коучинг: підходи до визначення.

Основні загальноприйняті значення терміна «педагогічний коучинг»: індивідуальне консультування (професійно-фахове, технологічне, психолого-педагогічне, навчально-методичне) для досягнення вищих професійних та особистісних досягнень; адаптивний стиль управління персоналом, спрямований на неперервний розвиток педагогічної майстерності педагогічного працівника за індивідуальною освітньою траєкторією протягом усього життя, уміння вчитися і самовдосконалюватися; форма індивідуального і групового консультування.

Педагогічний коучинг як технологія плекання довершеної особистості,

професійного розвитку протягом життя.

Коуч, ментор, едвайзер, фасилітатор: спільне й відмінне у функціях і напрямках професійно-педагогічної діяльності.

Види педагогічного коучингу (коучинг адміністративний, життєвий, індивідуальний, коучинг проєктів, ситуативний, транзитивний).

План навчального тренінгу

Мета і завдання використання технології педагогічного коучингу.

Організація освітнього процесу. Форми і тривалість освітнього процесу. Коучинг-сесія як періодична й структурована форма взаємодії коуча з науково-методичним працівником (педагогічним колективом, організацією) для досягнення його професійних цілей. Електронний коучинг

Організація Коучинг Школи (Клубу Коучей, Майстерні креативних рішень).

Методи (конкретних ситуацій, емоційного стимулювання, створення ситуації пізнавальної дискусії, «Мозаїка», проєктів), *технології* (SMART/SMARTER, «GROW», технологія самокоучингу), *моделі* коучингового науково-методичного супроводу. Види коучингових занять (тренінги, тематичні дискусії, «круглі столи», консультації, дистанційне консультування, інтерактивне спілкування, дискусія: питання-відповідь (Q&A)).

Підґрунтя педагогічного коучингу: Сократівські методи діалогу. Майевтика як спеціально організована система логічного вибудовування питань; психоаналітична теорія З. Фрейда, гуманістичний підхід в психотерапії (К. Роджерс, А. Маслоу), методики спортивних тренерів (Т. Голв), концепція емоційного інтелекту (EQ) Деніела Гоулмена.

Етапи реалізації технології педагогічного коучингу в умовах післядипломної освіти. Функційні обов'язки і ролі коуча

Проблемно-пошукові питання для самостійної та індивідуальної роботи слухача

1. Розробіть програму діяльності Коучинг школи (Клубу Коучей, Майстерні креативних рішень) з урахуванням фахових запитів, індивідуальних потреб, професійного досвіду її учасників. Сплануйте кількість і спрямування майбутніх коучинг-сесій.

2. Підготуйте портфоліо коуча як організатора неперервного професійного розвитку педагогів у системі післядипломної освіти.

3. Визначте спільне й відмінне в діяльності коуча, едвайзера, ментора, тьютора, фасилітатора.

4. Опрацюйте рекомендовану до спецкурсу літературу. З'ясуйте основні функції і ролі коуча (управлінця, методичного працівника, педагога).

5. Познайомтесь з набором запитань, складених Еріксоном-коледжем і Міжнародним еріксонівським університетом (Канада), які використовуються управлінцями в різних країнах, коли керівники починають використовувати у своїй професійній діяльності коучингові технології. Дайте відповіді на запитання для розвитку управлінських навичок коуч-менеджерів.

Ети контрольные вопросы составлены с той целью, чтобы научиться ежедневно направлять свое внимание так, чтобы развивать свои навыки к восприимчивости в определенных областях.

С помощью этих контрольных вопросов руководители могут быстро развить нужные для себя навыки. Здесь они организованы от абстрактного к конкретному, чтобы люди могли быстро организовать свое внимание на том уровне, который для них наиболее важен сейчас. Также эти вопросы до некоторой степени организованы по темам, так что вы можете выбрать для себя какую-то конкретную область развития навыков.

Поскольку сотрудники рассматриваются как лидеры, то в этих вопросах попеременно

используются термины «сотрудник» и «лидер». У каждого руководителя свой подход к развитию, и каждый руководитель ставит разные цели на каждую неделю, мы предлагаем, чтобы вы спланировали число конкретных областей и «галочек», которыми вы каждый день отмечаете прекрасные результаты. Их может быть от 5 до 30 во всем списке. *Начинайте с меньшего, а не с большего.* Каждый день используйте ручку другого цвета, чтобы вы могли позже видеть свои ежедневные достижения. Ставьте отметку каждый раз, когда вы осознанно применили новый навык, даже если это происходит намного чаще, чем вы сами ожидали.

На этой неделе я запланировал ключевые темы и вопросы для _____ потенциальных коучинговых разговоров.

На этой неделе я провел коучинговый разговор с _____ сотрудниками и лидерами.

На этой неделе я оценил мое обучение в _____ коучинговых разговорах.

На этой неделе я запросил обратную связь от _____ людей, чтобы оценить мои новые коучинговые навыки.

На этой неделе я задавал вопросы, а не давал указания _____.

На этой неделе я излучал заботу и тепло, и другие люди вокруг меня становились более расслабленными _____.

На этой неделе я отметил, что мне больше всего понравилось в людях, с которыми я работал _____.

На этой неделе я радовался инициативе сотрудников по крайней мере _____ раз.

На этой неделе я задавал отличные вопросы (открытые, ориентированные на результат) по крайней мере _____ раз.

На этой неделе в моих коучинговых разговорах я особенно обращал внимание на то, в чем были эффективные решения лидеров или сотрудников и как эти люди были ресурсами, необходимыми для успеха компании, _____ раз.

На этой неделе я провел диалоги и определил полезные результаты с _____ сотрудниками, причем я особенно отмечал их уникальные, сильные качества.

На этой неделе я помогал и задавал полезные вопросы людям, которые разрабатывали продуктивные планы, _____ раз.

На этой неделе я помог _____ сотрудникам определить для себя наилучшие результаты в конкретной ситуации.

На этой неделе я поддержал _____ сотрудников в конкретных действиях и в первых шагах по достижению последующих результатов.

На этой неделе я был доверенным слушателем для обсуждения проблем _____ людей.

На этой неделе я был партнером для другого лидера и задавал ему/ей вопросы по организации ответственности за его/ее результат _____ раз.

На этой неделе я помог _____ сотрудникам в начинании трудного плана.

На этой неделе я помог _____ людям начать долгосрочное обучение в области освоения тех навыков, которые их интересуют.

На этой неделе я поддержал _____ людей в том, чтобы научиться великолепно выполнять определенные функции и двигаться к достижению суперрезультатов.

На этой неделе я помог _____ лидерам использовать их творческие способности путем построения высоких стандартов, эффективных процессов и позиций.

На этой неделе я поговорил в направлении повышения продуктивности с _____ конкретными людьми.

6. Розробіть проект розвитку персональної ефективності протягом певного етапу міжкурсового періоду, що передбачає вибір конкретного варіанту дій і складання плану дій у формі індивідуальної освітньої траєкторії професійного розвитку.

Глосарій ключових слів

Коуч – це фахівець в системі післядипломної педагогічної освіти, який здійснює коучинг-процес, коучинг-консультування, сприяє успішному досягненню визначеної професійної мети, отриманню позитивно сформульованих інноваційних професійно значущих результатів. Коуч компетентно і тактовно допомагає виокремити та сформулювати професійну проблему, визначити цілі, шляхи та засоби їх досягнення, не намагаючись змінити людину, а розкриваючи її природний потенціал. Це тренер, здатний сформувати професіонала, майстра, компетентного фахівця. Основними показниками ефективної роботи коуча є: а) відсутність «готових професійних рецептів», порад і рішень; б) партнерські, фасилітативні, суб'єкт-суб'єктні взаємини з клієнтом; в) здатність надихнути педагога на нову якість педагогічної дії, досягти гарантованого вершинного акме-результату, знайти власні рішення актуальних проблем.

Коучинг (від англ. *coaching* – наставляти, надихати, тренувати для спеціальних цілей, підготовляти до вирішення певних завдань) – це різновид технології науково-методичного супроводу, система андрагогічних принципів і прийомів, що сприяють розвитку потенціалу особистості та групи спільно працюючих людей (команди, організації), а також забезпечують максимальне розкриття та ефективну реалізацію цього потенціалу. Основні загальноприйняті значення терміна такі:

- **індивідуальне консультування** (професійно-фахове, технологічне, психолого-педагогічне, навчально-методичне) для досягнення вищих професійних та особистісних досягнень (акме-рівня);

- **адаптивний стиль управління персоналом**, спрямований на неперервний розвиток педагогічної майстерності педагогічного працівника за індивідуальною освітньою траєкторією протягом усього життя, уміння вчитися і самовдосконалюватися;

- **форма індивідуального і групового консультування** для проект-менеджерів і керівних працівників середнього і/або вищого рівнів.

В англійському варіанті слову «*coaching*» можна зіставити «*co- achieving*» – співдосягнення, сприяння, що відображає розуміння процесу коучингу **як спільної дії консультанта** (андрагога, коуча) і **клієнта** (педагогічного працівника, організації, команди).

Коучинг – це індивідуальне тренування педагогічного працівника для досягнення значущих для нього професійної мети, завдань, підвищення ефективності планування за індивідуальною освітньою траєкторією на всіх етапах міжтестастійного циклу, мобілізації внутрішнього потенціалу, розвитку необхідних професійних здібностей і навичок, освоєння передових стратегій, метатехнологій отримання найвищого професійно значущого результату.

Коучинг (за визначенням Міжнародної Федерації Коучингу ICF) – це система реалізації спільного соціального, особистісного, творчого потенціалу учасників процесу неперервного розвитку педагогічної майстерності із метою отримання максимально можливого результату.

Коучинг (за визначенням Міжнародної Федерації Коучингу ICF) – це безперервне співробітництво, яке допомагає клієнтам досягати реальних результатів у своєму особистому і професійному житті. За допомогою процесу коучингу клієнти поглиблюють свої знання, підвищують свій ККД і покращують якість життя.

Коучинг адміністративний – вид коучингу, що використовується в організаціях і передбачає різноманітні способи допомоги людям у підвищенні ефективності їх діяльності; включає в себе коучинг проектів, а також ситуативний і транзитивний коучинг.

Коучинг життєвий – вид коучингу, що передбачає допомогу людям в досягненні особистих цілей, які можуть бути незалежні від професійних чи колективних, сприяє ефективному вирішенню різних проблем, з якими стикаються

при переході від одного життєвого етапу на інший.

Коучинг індивідуальний – це метод планування власного життя, управління його змінами і розвитком. Метою є створення самого себе як особистості з необхідними, бажаними якостями і характеристиками в соціальному, особистісному, міжособистісному, духовному аспектах.

Коучинг проектів – вид коучингу, що передбачає стратегічне управління колективом для найбільш ефективного досягнення результату (акме-результату).

Коучинг ситуативний – вид коучингу, зосереджений на вдосконаленні педагогічного працівника у певному контексті, зокрема його здатності до педагогічної імпровізації, умінні творчо розв'язувати урочні та позаурочні ситуації тощо.

Коучинг транзитивний – вид коучингу, що передбачає допомогу педагогічним працівникам у стресовій ситуації, перехід від одного виду професійно-педагогічної діяльності або інноваційної ролі до іншої.

Коучинг-сесія – це періодична і структурована форма взаємодії коуча з педагогічним працівником (педагогічним колективом, організацією) для просунути разом з клієнтом до досягнення його цілей. Коучинг-сесія триває від 30 до 90 хвилин. Коуч за допомогою «стріли коучингу» (певних питань) разом із клієнтом вивчає його «карту світу»; питаннями асистує педагогу (педагогічному колективу, команді) для розрахунку соціокультурних і освітніх ризиків, знаходить необхідне джерело інформації. На основі компетентнісного досвіду (життєвого, особистісного, професійного) педагогічного працівника спільно вибирається мета, вибудовується індивідуальна освітня траєкторія розвитку педагогічної майстерності, вивчаються можливі акмеологічні чинники (зовнішні і внутрішні), оцінюються наявні потенційні ресурси. Після допомоги коуча в отриманні необхідної інформації та придбанні відповідних навичок його клієнт вирішує поставлене завдання самостійно. При груповій роботі професійна роль коуча полягає в умінні допомогти учасникам своєї команди досягти певного рівня корпоративної культури, працювати більш ефективно, злагоджено.

Коучинговий напрям (від англ. *coaching* – наставляти, тренувати, надихати) науково-методичного супроводу забезпечує висококваліфіковані індивідуальні тренування педагогічних працівників для розвитку їх педагогічної майстерності в системі післядипломної освіти, мобілізації потенційних внутрішніх ресурсів, вироблення професійно-продуктивного стилю спілкування із суб'єктами навчально-виховної взаємодії та ін., що дозволяє досягти акме-періоду у професійному зростанні.

Коучингові питання – це питання, які стимулюють розумову діяльність педагогічного працівника, формують його відповідальність, розвивають творчі здібності, рівень самостійності, нову якість педагогічної дії.

Рефлексійна анкета

1. Які нові знання, уміння, компетенції Ви отримали, поглибили, удосконалили?
2. В якій сфері професійно-педагогічної діяльності Ви зможете їх використовувати?
3. З якими труднощами зіткнулися під час опрацювання матеріалів спецкурсу?

Рекомендована література

для самостійної діяльності, поглиблення фахових компетенцій

1. Вознюк А. В. Философские основания педагогической аксиоматики : монография [Текст] / Александр Васильевич Вознюк, Александра Антоновна Дубасенюк. – Житомир: ЖГУ им. И. Франко, 2011. – 564 с.
2. Вознюк О. В. Розвиток вітчизняної педагогічної думки : синергетичний підхід : монография [Текст] / Олександр Васильович Вознюк / за ред.

- П.Ю. Сауха.– Житомир: ЖГУ ім. І. Франко, 2009. – 184 с.
3. Гончаренко С. У. Педагогічні закони, закономірності, принципи : сучасне тлумачення [Текст] / Семен Устимович Гончаренко. – Рівне: Волинські обереги, 2012. – 192 с.
  4. Деркач А.А. Акмеологические основы развития профессионализма [Текст] / Анатолий Алексеевич Деркач. – М.: Моск. психолого-соц. ин-т; Воронеж: МОДЭК, 2004. – 752 с.
  5. Драйден Гордон. Революція в навчанні [Текст] / Гордон Драйден, Джаннет Вос / Перекл. з англ. М. Товкало. – Львів: Літопис, 2011. – 544 с.
  6. Дубасенюк О.А. Концептуальні підходи до професійно-педагогічної підготовки сучасного педагога [Текст] / Олександра Антонівна Дубасенюк, Олександр Васильович Вознюк. – Житомир: ЖДУ ім. І. Франка, 2011. – 114 с.
  7. Змеєв С.И. Андрагогика : основы теории и технологии обучения взрослых [Текст] / Сергей Иванович Змеёв. – М.: ПЕРСЭ, 2003. – 207 с.
  8. Калашникова С.А. Навчання дорослих на основі компетентнісно-орієнтованого підходу [Текст] : навч.-метод. матеріали / Світлана Андріївна Калашнікова. – К.: Проект Світового банку «Рівний доступ до якісної освіти», 2008. – 57 с.
  9. Сидоренко В.В. Організаційні та науково-методичні засади реалізації технології педагогічного коучингу в системі післядипломної освіти / В.В. Сидоренко // Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди». – Дод. 4 до Вип. 31, Т. II (10). – Тем. вип. «Міжнародні Челпанівські психолого-педагогічні читання» (з нагоди 100-річчя урочистого відкриття Г.І. Челпановим І-го Психологічного інституту). – К.: Гнозис, 2014. – С. 300-306.
  10. Пуцов В.І. Особливості навчання дорослої людини [Текст]: навч. посібник / В.І. Пуцов, Л.Я. Набока. – К.: ЦППО, 2004. – 60 с.
  11. Сидоренко В.В. Педагогічна майстерність учителя української мови і літератури в системі післядипломної освіти : акме-синергетичний аспект : термінологічний словник-довідник [Текст]/ автор-укладач Вікторія Вікторівна Сидоренко. – Донецьк: Каштан, 2013. – 100 с.
  12. Сидоренко В.В. Педагогічний коучинг як інноваційна технологія науково-методичного супроводу професійно-особистісного розвитку вчителя в системі післядипломної освіти / В.В. Сидоренко // Наукова скарбниця освіти Донеччини. – Донецьк. – 2014. – № 3 (14). – С. 13-19.
  13. Сидоренко В.В. Положення «Про педагогічний коучинг у системі післядипломної освіти» / В.В. Сидоренко. – Донецьк: Витоки, 2014. – 63 с.
  14. Сидоренко В.В. Розвиток педагогічної майстерності вчителя української мови і літератури в системі післядипломної освіти : монографія / Вікторія Вікторівна Сидоренко. – Донецьк: Каштан, 2012. – 492 с.
  15. Garton S. Investigating global practices in Teaching English to Young Learners [Text] / S. Garton, F. Copland, A. Burns / British Council ELT Research papers. – 2011. – Vol. 11, Issue 1. – P. 24-36.
  16. The American Association of Colleges for Teacher Education [Електронний ресурс]. – Retrieved from: www. URL: <http://www.aacte.org>.
  17. Program Standards for the Preparation of Foreign Language Teachers : initial level – undergraduate and graduate. For K-12 and Secondary Certification Program [Text] / [prepared by the Foreign Language Teacher Standards Writing Team]. – 2002. – 39 p.
  18. Sydorenko V.V. Zasady naukowo-metodyczne rozwoju mistrzostwa pedagogicznego nauczyciela języka ukraińskiego i literatury w wykształceniu podyplomowym / V.V. Sydorenko // Nauka i Studia : Sp. z o.o.: pedagogiczne nauki.

СПЕЦКУРС: ПЕДАГОГІЧНЕ ДОРАДНИЦТВО В СИСТЕМІ НАУКОВО-МЕТОДИЧНОЇ РОБОТИ

Категорія: для методичних працівників за різними моделями навчання

Розробник: проф. В.В. Сидоренко

Зміст спецкурсу

1. Анотація спецкурсу.
2. Тематичний план викладу та засвоєння матеріалу спецкурсу.
3. Зміст спецкурсу за темами.
4. План лекції.
5. План навчального тренінгу.
6. Проблемно-пошукові питання для самостійної та індивідуальної роботи слухача.
7. Комплекс тестових завдань для самоконтролю й самооцінки.
8. Глосарій ключових слів.
9. Рефлексійна анкета.
10. Рекомендована література для самостійної діяльності, поглиблення фахових компетенцій.

Анотація спецкурсу

Модернізаційні процеси в освіті, функціонування різних соціальних інституцій (сім'я, школа, виробництво, громадські організації й об'єднання та ін.) зумовлюють створення своєрідної педагогічної консультативної «індустрії» на зразок нині існуючої у фінансовій, юридичній, політичній, аграрній тощо сферах. Новий напрям науково-методичної роботи – *педагогічне дорадництво* – спрямований на надання спеціально підготовленим фахівцем (дорадником) кваліфікованої поради, допомоги, роз'яснення, послуги, інформаційної підтримки та ін. у вирішенні низки професійно-педагогічних завдань.

Теоретичні й практико-зорієнтовані матеріали спецкурсу спрямовано на організацію педагогічного дорадництва в системі науково-методичної роботи.

Розглянуто види сучасних дорадницьких послуг у науково-методичній роботі (консультування дитини у ситуаціях дидактичних ускладнень, розвитку творчих обдарувань та успішної інтеграції в соціум; консультування сім'ї у проблемах навчання, виховання та розвитку дитини; консультування педагогічних працівників у питаннях створення й реалізації освітніх інновацій, моніторингу якості освіти, підготовки науково-методичного забезпечення, атестації та підвищення кваліфікації, аналізу і впровадження передового педагогічного досвіду; консультування управлінського персоналу закладів освіти щодо формування корпоративної культури педагогічного колективу, маркетингової діяльності та аудиту).

Грунтовно розглянуто напрями надання дорадницьких послуг у системі науково-методичної роботи, зокрема професійно-кваліфікаційний, маркетинговий, маркетинговий, експертний, коучинговий та ін.

Матеріали спецкурсу спрямовано на розвиток *методологічної, професійно-педагогічної, дидактичної, андрагогічної компетентностей* педагогічних працівників.

Спецкурс розраховано на 12 годин, із яких 2 год. – лекція, 2 год. – навчальний тренінг, 8 год. – самостійна робота слухача. Розроблено проблемно-пошукові запитання і завдання для самостійної та індивідуальної роботи слухача.

Спецкурс розроблено для керівних і педагогічних кадрів освіти, методичних служб усіх рівнів, організаторів системи післядипломної педагогічної освіти, слухачів

курсів підвищення кваліфікації педагогічних працівників на всіх етапах курсової підготовки за різними моделями навчання.

Тематичний план

№ з/п	Тематичний план	Форми заняття, кількість годин			
		Лекції	Навчальний тренінг	Самостій на робота	Разом
1.	Педагогічне дорадництво у вітчизняному і зарубіжному освітньому просторі. Дорадник освітньої сфери: зміст професійно-педагогічної діяльності	2		4	6
2.	Організація педагогічного дорадництва в системі науково-методичної роботи. Види сучасних дорадницьких послуг		2	4	6
	Разом	2	2	8	12

Зміст спецкурсу за темами

ТЕМА 1. Педагогічне дорадництво у вітчизняному і зарубіжному освітньому просторі. Дорадник освітньої сфери: зміст професійно-педагогічної діяльності (лекція).

ТЕМА 2. Організація педагогічного дорадництва в системі науково-методичної роботи. Види сучасних дорадницьких послуг. Напрями надання дорадницьких послуг у системі науково-методичної роботи (навчальний тренінг).

План лекції

Педагогічне дорадництво як особливий різновид взаємодії між консультантом (викладачем-андрагогом, методистом, керівником навчального закладу, науковцем тощо) і педагогічним працівником, спрямоване на виявлення професійних труднощів, проблем, конкретизацію інноваційних аспектів у професійно-педагогічній діяльності, внесення позитивних змін.

Досвід становлення педагогічного дорадництва в Україні та за кордоном. Проект «Школа освітніх консультантів» для системної підготовки спеціалістів, здатних надавати кваліфіковані консультації щодо вибору першої вищої освіти, подальшої професійної освіти згідно концепції Європейської Комісії Lifelong Learning Programme (освіта протягом життя), Бізнес-освіти (BA, MBA), післядипломної освіти, нострифікації і взаємного визнання освітніх рівнів і кваліфікацій в сучасній світовій системі неперервної освіти.

Професійне дорадництво в системі професійної діяльності андрагога.

Дорадник освітньої сфери: зміст професійно-педагогічної діяльності. Методист-консультант, методист-модератор, методист-тьютор, методист-фасилітатор, методист-супервізор – основні функції, професійно-значущі якості.

План навчального тренінгу

«Напрями надання дорадницьких послуг у системі науково-методичної роботи»

Дорадницька послуга як особливий інформаційний продукт виробничої діяльності консультаційної організації, яка надається клієнту у вигляді розроблених програм, професійних проектів, рекомендацій. Ознаки якості дорадницьких послуг (достовірність інформації, сучасність, вичерпність, стислість, корисність, зрозумілість, різноманітність методів оцінювання інформації).

Сутність і зміст дорадницьких послуг у науково-методичній роботі. Види сучасних дорадницьких послуг (консультування дитини у ситуаціях дидактичних

ускладнень, розвитку творчих обдарувань та успішної інтеграції в соціум; консультування сім'ї у проблемах навчання, виховання та розвитку дитини; консультування педагогічних працівників у питаннях створення й реалізації освітніх інновацій, моніторингу якості освіти, підготовки науково-методичного забезпечення, атестації та підвищення кваліфікації, аналізу і впровадження передового педагогічного досвіду; консультування управлінського персоналу закладів освіти щодо формування корпоративної культури педагогічного колективу, маркетингової діяльності та аудиту).

Напрями надання дорадницьких послуг (предметно-методичний, інформаційно-комунікаційний, професійно-кваліфікаційний, соціальний, моніторинговий, маркетинговий, консалтинговий, коучинговий, супервізія).

Рефлексійна анкета

1. Які нові знання, уміння, компетенції Ви отримали, поглибили, удосконалили?
2. В якій сфері професійно-педагогічної діяльності Ви зможете їх використовувати?
3. З якими труднощами зіткнулись під час опрацювання матеріалів спецкурсу?

Рекомендована література для самостійної діяльності, поглиблення фахових компетенцій

1. Вавилова Л.Н. Методист профессиональной образовательной организации: содержание деятельности и проблемы профессионального становления // Профессиональное образование в России и за рубежом. – Вып. 3(15). – 2014. – С. 24-31.

2. Гончарова М.Л. Ринок консультаційних послуг в Україні // матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції «Наукова індустрія Європейського контенту». Серія «Економічні науки». – Прага, 2009. – С. 55-58.

3. Гузій Н.В. Педагогічне дорадництво як інноваційний напрям магістерської підготовки фахівців у вищій школі // матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції «Педагогічна творчість, майстерність, професіоналізм : проблеми теорії і практики підготовки та перепідготовки освітянських кадрів», м. Київ, 25 листопада 2015 р. / уклад. Н.В. Гузій, В.І. Саюк. – К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2015. – С. 167-170.

4. Педагогическое консультирование: уч. пособ. / М.Н. Певзнер, О.М. Зайченко, С.Н. Горычева и др.; под ред. В.А. Сластёнина, И.А. Колесниковой. – М.: Академия, 2006. – 320 с.

5. Сергеева Т.А. Профессионализм методиста, или Один в пятилицах : метод.пособ. / Т.А. Сергеева, Н.М. Уварова, С.Е. Назарова. – М.: ПрофОбрИздат, 2002. – 224 с.

6. Щербина Д.В. Дорадник освітньої сфери: зміст діяльності // матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції «Педагогічна творчість, майстерність, професіоналізм : проблеми теорії і практики підготовки та перепідготовки освітянських кадрів», м. Київ, 25 листопада 2015 р. / уклад. Н.В. Гузій, В.І. Саюк. – К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2015. – С. 193-195.

СПЕЦКУРС: ПЕДАГОГІЧНА ПІДГОТОВКА КОНКУРЕНТОЗДАТНОГО ВИКЛАДАЧА ВИЩОЇ ШКОЛИ

Категорія: науково-педагогічні працівники університетів, академій, інститутів

Розробник: доц. М.І. Скрипник

Вступ до програми спецкурсу

Програма вивчення спецкурсу «Педагогічна підготовка конкурентоздатного викладача вищої школи» складена відповідно до освітньо-професійної програми підвищення кваліфікації

науково-педагогічних працівників університетів, академій, інститутів. Предметом вивчення спецкурсу є педагогічна складова професійної діяльності викладача вищої школи.

Програма спецкурсу складається з таких змістових модулів:

1. Зміст освіти; методи і форми організації освітнього процесу: від загального до конкретного.
2. Стилi навчання. Проблема співвідношення індивідуальності викладача, студента, групи.

1. Мета та завдання спецкурсу

1.1. Метою вивчення спецкурсу «Педагогічна підготовка конкурентоздатного викладача вищої школи» є розвиток у науково-педагогічних працівників системи теоретико-прикладних знань, умінь і навичок із актуальних проблем організації освітнього процесу у вищій школі; оволодіння методами проектування освітнього процесу з урахуванням індивідуально-особистісних характеристик студентів.

1.2. Основними завданнями вивчення спецкурсу «Педагогічна підготовка конкурентоздатного викладача вищої школи» є:

- систематизація науково-педагогічними працівниками основних понять: «зміст освіти», «зміст вищої освіти», «методи навчання», «форми навчання у вищих навчальних закладах», «організаційні форми навчання», «освітній рівень вищої освіти», «освітньо-кваліфікаційний рівень вищої освіти», «стиль навчання (пізнання)»;

- класифікація методів та форм навчання;
- аналізування особливостей різних стилів навчання;
- формування умінь відбирати та структурувати форми і методи навчання відповідно до стилів навчання студентів та групи.

- 1.3. Науково-педагогічні працівники повинні

знати:

- специфіку наукової термінології («зміст освіти», «зміст вищої освіти», «методи навчання», «форми навчання у вищих навчальних закладах», «організаційні форми навчання», «освітній рівень вищої освіти», «освітньо-кваліфікаційний рівень вищої освіти», «стиль навчання (пізнання)»);

- класифікацію методів та форм навчання;
- особливості різних стилів навчання;
- основні види навчально-методичних видань та особливості їх підготовки;

вміти:

- проектувати зміст освіти (на прикладі конкретної дисципліни);
- відбирати та структурувати форми і методи навчання відповідно до стилів навчання студентів та групи; розробляти навчально-методичного забезпечення викладання дисципліни;

- визначати: особливості проектування змісту освіти (на прикладі дисципліни); поняття «зміст освіти», «зміст вищої освіти», «методи навчання», «форми навчання у вищих навчальних закладах», «організаційні форми навчання», «освітній рівень вищої освіти», «освітньо-кваліфікаційний рівень вищої освіти», «стиль навчання (пізнання)»;

- аналізувати: відмінність між різними формами навчання у вищій школі;
- класифікувати: основні підходи до методів навчання у вищій школі.

План проведення заняття

1. Конкурентоздатність сучасного викладача: сутність, характеристика.
2. Місія і мета вищої освіти та конкурентоздатність викладача.
3. Дидактика вищої школи. Зміст освіти: загальне поняття. Зміст вищої освіти: конкретне поняття.
4. Методи і форми організації освітнього процесу: загальне поняття. Методи і форми організації освітнього процесу у вищій школі: конкретне поняття.
5. Стилi навчання. Проблема співвідношення індивідуальності викладача, студента, групи.
6. Особливості навчально-методичного забезпечення викладання дисципліни.

Форма проведення: тренінг.

Завдання для самостійної роботи

1. Складіть термінологічний словник за темою.
2. Вставте слово «можна» чи «не можна» у речення: «Розроблені досвідченими викладачами заняття ..... в точності тиражувати в будь-якій групі». Поясніть свою точку зору.
3. Чому педагогіку можна вважати сферою мистецтва? Чи погоджуєтеся ви з цією думкою? Якщо ні, доведіть.
4. Чому педагогіку можна вважати наукою? Чи погоджуєтеся ви з цією думкою? Якщо ні, доведіть.
5. Чи потрібно викладачеві оволодіти системою методів, методик, прийомів, технологій, якщо його головний інструмент – його особистість?
6. Проаналізуйте різні підходи до класифікації методів навчання. Порівняйте (у табличній формі) різні підходи.
7. Підготуйте методичний порадиш для викладів «Як оптимально застосовувати різні форми організації освітнього процесу у вищій школі».
8. Запропонуйте поєднання найбільш ефективних методів навчання для формування в студентів теоретичних знань, охарактеризуйте їх.
9. Запропонуйте поєднання найбільш ефективних методів навчання для формування в студентів практичних умінь і навичок, охарактеризуйте їх.
10. Для визначення стилів навчання й для організації успішного навчання на курсах підвищення кваліфікації виконайте поданий алгоритм:
  - Визначити стилі навчання кожного слухача;
  - Скласти карту стилю групи (визначити місце кожного слухача з певним стилем у групі, проаналізувати, які пари при цьому виникають);
  - Визначити, які стилі створюють усереднений стиль групи (домінують);
  - Виявити, хто зі слухачів не відповідає стилю більшості;
  - Визначити власний стиль викладання, відмітити випадки конфлікту зі стилями навчання слухачів;
  - Виявити орієнтацію навчальних матеріалів (підручників, посібників, дидактичного матеріалу);
  - Оцінити глибину конфліктів між навчальними стилями слухачами, середнім стилем групи, стилем викладання та орієнтацією навчальних матеріалів. які мають конфлікти в одній або двох сферах, відносяться до групи помірної ризику;
  - Виявити методи включення слухачів групи ризику в навчальний процес шляхом: адаптації завдань всередині групи; творчого використання можливостей роботи в малих групах, створення можливості вибору завдань; індивідуальні завдання; консультації слухачам.

Тестові завдання для самоконтролю

Вам пропонується ряд визначень понять і варіанти відповідей, одна з яких правильна. Виберіть правильну, на Вашу думку, відповідь.

1. Назвіть основні компоненти праці викладача ВНЗ:

1. Навчально-педагогічна діяльність.
2. Навчально-методична діяльність.
3. Організаційно-педагогічна діяльність.
4. Інформаційна діяльність.
5. Організаційно-методична діяльність.
6. Виховна робота зі студентами.
7. Науково-дослідна робота.
8. Комунікативна діяльність

2. Що вивчає дидактика вищої школи? Із запропонованих відповідей виберіть правильну.

1. Дидактика вищої школи вивчає методи викладання конкретних дисциплін.

2. Дидактика вищої школи – це наука, що досліджує особливості діяльності викладача ВНЗ.
3. Дидактика вищої школи – це галузь педагогіки, яка розробляє закономірності, принципи, форми, методи і засоби навчання у ВНЗ.
3. Правильної відповіді немає.

3. Які питання розглядаються у межах дидактики вищої школи? Із запропонованих відповідей виберіть правильну.

1. Мета і завдання навчання, сутність навчання, зміст освіти, методи навчання, організаційні форми навчання, закономірності і принципи навчання у вищій школі.
2. Фактори і закономірності формування молоді людини в умовах вищої школи.
3. Закономірності організації професійно-педагогічної діяльності викладача ВНЗ.
4. Процес засвоєння знань студентами, формування у них умінь, навичок необхідних для підготовки майбутніх фахівців.

4. Визначте компоненти змісту освіти у вищій школі, обравши правильну відповідь.

1. Поняття, терміни, факти, закони і закономірності, правила, наукова картина світу.
2. Знання, уміння, навички, необхідні для відповідної професійної діяльності.
3. Система знань, способи діяльності, досвід емоційно-ціннісного ставлення до знань, досвід творчої діяльності.
4. Система знань, способи діяльності, досвід практичної діяльності, досвід творчої діяльності.
5. Кваліфікації, напрями, спеціальності, за якими здійснюється підготовка фахівців у ВНЗ.

5. Розкрийте сутність поняття «навчальна програма». Із запропонованих відповідей виберіть правильну.

1. Навчальна програма – це державний документ, який містить зміст, структуру та обсяг конкретної навчальної дисципліни.
2. Навчальна програма подає методичні рекомендації щодо викладання конкретної навчальної дисципліни.
3. Навчальна програма – це книга, в якій розкривається зміст навчального матеріалу з певного предмета.

6. Спосіб пізнавальної діяльності студентів, зорієнтований на творче оволодіння знаннями, уміннями і навичками та вироблення світоглядних переконань на заняттях і в процесі самостійної роботи – це ...

1. Метод навчання.
2. Проблемний тип навчання.
3. Метод учіння.
4. Самоосвіта.

7. Як називається форма організації навчання, за якої студент під керівництвом викладача проводить природничі експерименти чи досліди з метою підтвердження окремих теоретичних положень, набуває практичних навичок роботи з обладнанням, оволодіває методикою експериментальних досліджень? Виберіть правильну відповідь.

1. Виробнича практика.
2. Лабораторне заняття.
3. Експеримент.
4. Практична робота.

8. Як називається форма організації навчання, яка являє собою логічно завершений, науково обґрунтований, систематизований виклад певного питання, теми чи розділу навчального предмета, ілюстрований за необхідності наочною? Виберіть правильну відповідь.

1. Інструктаж.
2. Модульна технологія навчання.
3. Навчальна лекція.
4. Розповідь.

9. За дидактичними завданнями лекції поділяють на ... . Виберіть правильні відповіді.

1. Тематичні.
2. Проблемні.
3. Вступні.
4. Заклучні.
5. Настановчі.
6. Бінарні.
7. Оглядові.
8. Лекції-прес-конференції.
9. Лекції-візуалізації.

10. За способом викладу навчального матеріалу виокремлюють такі види лекцій ... . Виберіть правильні відповіді.

1. Тематичні.
2. Проблемні.
3. Вступні.
4. Заклучні.
5. Настановчі.
6. Бінарні.
7. Оглядові.
8. Лекції-прес-конференції.
9. Лекції-візуалізації.

11. Виберіть варіант відповіді, в якому наведена класифікація методів навчання на основі характеру пізнавальної діяльності студентів.

1. Словесні, наочні та практичні методи.
2. Методи стимулювання та мотивації навчальної діяльності, методи організації і здійснення навчальної діяльності, методи контролю та самоконтролю.
3. Пояснювально-ілюстративний метод, репродуктивний метод, проблемний виклад, частково-пошуковий та дослідницький методи.
4. Перцептивні, гностичні, логічні методи та методи самоуправління навчальними діями.

12. Методи організації навчально-пізнавальної діяльності студентів включають ...

1. Словесні методи.
2. Психологічні методи.
3. Наочні методи.
4. Педагогічні методи.
5. Практичні і проблемно-пошукові методи.
6. Індуктивно-дедуктивні методи.

13. Виберіть варіант відповіді, в якому наведена класифікація методів навчання на основі характеру пізнавальної діяльності студентів.

1. Словесні, наочні та практичні методи.
2. Методи стимулювання та мотивації навчальної діяльності, методи організації і здійснення навчальної діяльності, методи контролю та самоконтролю.
3. Пояснювально-ілюстративний метод, репродуктивний метод, проблемний виклад, частково-пошуковий та дослідницький методи.
4. Перцептивні, гностичні, логічні методи та методи самоуправління навчальними діями.

Рекомендована література

1. Автамонов П. П. Технологія педагогічного успіху : навч. посіб. / П. П. Автамонов. – К. : Київ, ун-т, 2002. – 180 с.
2. Алексюк А. М. Методи навчання і методи учіння / А. М. Алексюк. – К. : Знання, 1980. – 48 с.

3. Алексюк А. М. Педагогіка вищої школи : курс лекцій: модульне навчання / А. М. Алексюк. – К. : ІСДО, 1993. – 220 с.
4. Андреев В.И. Конкурентология. Учебный курс для творческого саморазвития конкурентоспособности / В.И. Андреев. – Казань: Центр инновационных технологий, 2013. – 468 с.
5. Балл Г. А. Теория учебных задач / Г. А. Балл. – М. : Педагогика, 1990. – 181 с.
6. Батышев А.С. Практическая педагогика для начинающего преподавателя. – М.: Ассоциация "Профессиональное образование", 2003. — 200 с.
7. Вітвицька С. С. Основи педагогіки вищої школи : підруч. за модульно-рейтинговою системою навч. / С. С.Вітвицька. – К. : Центр навч. л-ри, 2006. – 384 с.
8. Лекції з педагогіки вищої школи: навчальний посібник / За ред.. В.І.Лозової. – Харків: «ОВЗ», 2006. – 496 с.
9. Лернер И. Я. Процесе обучения и его закономерности / И. Я. Лернер. – М.: Знание, 1980. – 80 с.
10. Машбиц Е. И. Психологический анализ учебной задачи / Е. И. Машбиц // Советская педагогика. – 1973. – № 2. – С. 58-65.
11. Освітні технології: навч.-метод. посібник / за заг. ред. О. М. Пехоти. – К. : А.С.К., 2001. – 256 с.
12. Паламарчук В. Ф. Першооснови педагогічної інноватики. Т. 1. / В. Ф. Паламарчук. – К. : Освіта України, 2006. – 420 с.
13. Педагогіка вищої школи: навч. посіб. /З.Н.Курлянд, Р.І.Хмелюк, А.В.Семенова та ін., За ред.. З.Н.Курлянд. – 2-ге вид., пререраб. та доп. – К.: Знання, 2005. – 399 с.
14. Педагогіка вищої школи: навчальний посібник / Кузьмнський А.І.: Знання, 2005. – 486 с.
15. Підготовка науково-педагогічних кадрів у системі післядипломної педагогічної освіти: зміст, організаційні форми, технології: наук. посіб. / авт. кол. : Є. Р. Чернишова, Н. В. Гузій, В. П. Ляхоцький [та ін.] ; за наук. ред. Є. Р. Чернишової ; Держ. вищ. навч. заклад «Ун-т менедж. освіти». — К. : Вид-во ДВНЗ «Ун-т менеджменту освіти» НАПН України, 2014.
16. Практична андрагогіка в післядипломній педагогічній освіті: Науково-методичний посібник. Книга 1. Евтагогіка: практична андрагогіка для самоосвіти андрагога / Євгенія Родіонівна Чернишова, Марина Іванівна Скрипник; Тамара Михайлівна Сорочан; Держ. вищ. навч. закл. «Ун-т менедж. освіти». – Луцьк: Вежа-Друк, 2015. – 124 с.
17. Практична андрагогіка в післядипломній педагогічній освіті: Науково-методичний посібник. Книга 2. Дидактичне портфоліо андрагога / Євгенія Родіонівна Чернишова, Марина Іванівна Скрипник; Держ. вищ. навч. закл. «Ун-т менедж. освіти». – Луцьк: Вежа-Друк, 2015. – 76 с.
18. Розвиток педагогічної майстерності викладача вищого навчального закладу непедагогічного профілю в умовах інформаційно-технологічного суспільства: колективна монографія / за ред. акад. І.А. Зязюна. – К.: Педагогічна думка, 2012. – 498с.
19. Семиченко В.А. Психологія педагогічної діяльності : навч. посіб. для студ. вищих пед. навч. закладів / В.А. Семиченко. – К. : Вища школа, 2004. – 336 с.
20. Скрипник М. І. Парадигмальні засади психолого-педагогічної підготовки науково-педагогічних працівників/М. І. Скрипник//Вісник післядипломної освіти: зб. наук. пр./Ун-т менедж. освіти НАПН України; О.Л.Ануфрієва [та ін.]. – К., 2015. – Вип. 14 (27)/голов. ред. В.В.Олійник. – К.: АТОПОЛ ГРУП, 2015. – 260 с., С. 136 – 146.
21. Скрипник М. І. Програми психолого-педагогічної підготовки науково-педагогічних працівників у системі післядипломної освіти / М. І. Скрипник // Наукові записки КУТЕП, 2015. – Вип. 19. – С. 298 – 313.
22. Скрипник М. І. Психолого-педагогічна підготовка науково-педагогічних працівників у післядипломній освіті: праксеологічний вимір / М. І. Скрипник // Нові технології навчання: наук.-метод. зб./Інститут інноваційних технологій і змісту освіти МОН України. – К., 2015. – Вип. 84. – К.: «Агроосвіта», 2015. – 220 с., С. 66 – 72.

23. Скрипник М. І. Система навчально-творчих завдань для підготовки аспірантів, здобувачів у післядипломній педагогічній освіті / М. І. Скрипник // Післядипломна освіта в Україні. – 2014. - № 2.
24. Слєпкань З.І. Наукові засади педагогічного процесу у вищій школі / З.І. Слєпкань. – К. : Вища школа, 2005. – 240 с.
25. Толлингерова Д. Психология проектирования умственного развития детей: научное издание / Д. Толлингерова, Д. Голоушова, Г. Канторкова. – М.; Прага : [б. и.], 1994.
26. Чернілевський Д.В. Педагогіка та психологія вищої школи : навч. посіб. – Д.В. Чернілевський, М.І. Томчук. – Вінниця : Вінницький соціально-економічний ін-т ун-ту Україна, 2006. – 402 с.
27. Электронное пособие по Основам педагогического мастерства . - .Режим доступа: nsportal.ru nsportal.ru/blog/...i.../elektronnoe-posobie-po-osnovam-pedagogicheskogo

СПЕЦКУРС: ПРЕВЕНТИВНА ПЕДАГОГІКА

Категорія: *методисти РМК з виховної роботи; методисти РМК з позашкільної роботи*
Розробник: *доц. М.І. Скрипник*

Робоча навчальна програма спецкурсу «Превентивна педагогіка» складена відповідно до освітньо-професійної програми підвищення кваліфікації педагогічних, науково-педагогічних працівників та керівників закладів освіти за напрямом 0101 Педагогічна освіта. Предметом вивчення є превентивна освіта та її функції; практичні аспекти професійної діяльності методиста з виховної роботи щодо педагогічної превенції. Програма містить план практичного заняття, індивідуальні завдання для самостійної роботи слухачів, рекомендовану літературу, тестові завдання для діагностування когнітивного рівня.

План проведення заняття

1. Превентивне виховання та його функції.
2. Сутність превентивної педагогіки.
3. Первинна, вторинна, третинна превенції; педагогічна превенція.
4. Прояви, види, стадії та рівні девіантної поведінки.
5. Превентивно орієнтована освіта.
6. Основні ролі дитячої поведінки щодо адаптації до умов дисфункціональної сім'ї.
7. Типові моделі реагування батьків, які мають дитину з девіантною поведінкою.
8. Превентивна бесіда-консультація.
9. Методичний супровід діяльності класного керівника з проблем превентивно орієнтованої освіти.

Форма проведення: тренінг.

Завдання для самостійної роботи

1. Складіть термінологічний словник за темою «Превентивна педагогіка».
2. Підберіть необхідні навчально-методичні матеріали для розкриття теми «Делінквентна поведінка». Оформіть у вигляді рукописної книги для педагогів.
3. Підготуйте макет книги для класних керівників «Ризикована поведінка особистості: психологічні, педагогічні та юридичні аспекти».
4. Підберіть необхідні матеріали для розкриття теми «Фактори ризику девіантної поведінки дітей та молоді в Україні». Оформіть у вигляді статті до збірника наукових праць.
5. На підставі аналізу літератури з теми складіть педагогічні задачі.
6. Запропонуйте профілактичну програму попередження негативних явищ серед молоді, представте у вигляді стислої характеристики навчально-методичне забезпечення цієї програми.
7. Розробіть практикум для класних керівників зі створення профілактичної програми попередження негативних явищ серед учнів.

8. Розробіть тематику проектів, зорієнтованих на взаємодію школи, сім'ї, позашкільних закладів, громадськості та юристів зі створення системи превентивно орієнтованої освіти.

Тестові завдання для самоконтролю

A. Вам пропонується ряд визначень понять і варіанти відповідей, одна з яких правильна. Виберіть правильну, на Вашу думку, відповідь.

1. Форма дезорганізації індивіда в групі осіб або у суспільстві, де виявляється невідповідність очікуванням, що склалися у суспільстві, його моральним вимогам:

- a) превенція;
- b) превентивне виховання;
- c) асоціальна поведінка;
- d) превентивна освіта;
- e) поведінка особистості.

2. Взаємодія з довкіллям, опосередкована зовнішньою і внутрішньою активністю у формі цілеспрямованої послідовності вчинків:

- a) превенція;
- b) превентивне виховання;
- c) асоціальна поведінка;
- d) превентивна освіта;
- e) поведінка особистості.

3. Вид соціально неприйнятної поведінки, котра включає у себе типи відхилень від норми:

- a) делінквентна поведінка;
- b) кримінальна поведінка;
- c) асоціальна поведінка;
- d) аморальна поведінка;
- e) аутодеструктивна поведінка.

4. Поведінка особистості, обтяжена хімічною залежністю через вживання певних речовин (алкоголь, паління, наркотики тощо);

- a) адиктивна поведінка;
- b) віктимна поведінка;
- c) суїцидальна поведінка.

B. Вставити пропущені слова у наведені визначення категорій.

5. Аморальна поведінка – сукупність вчинків, що характеризуються.....

6. Превентивна педагогіка – педагогіка, яка вивчає.....і методи.....

B. Які з перерахованих далі ознак мають відношення до запропонованих понять (можна вказати декілька, якщо вважаєте за потрібне)?

7. Вкажіть типи асоціальної поведінки особистості:

- k) конфліктно-ситуативний;
- l) ситуативний;
- m) нестійкий;
- n) стійкий;
- o) реабілітуючий.

Рекомендована література

1. Божович Л. И. Личность и ее формирование в детском возрасте / Л. И. Божович. – М.: Просвещение, 1968. – 464 с.

2. Выготский Л. С. Диагностика развития и педагогическая клиника трудного детства / Л. С. Выготский. – М.: Изд-во экспериментального дефектологического института, 1936. – 78 с.
3. Дроздов О. Ю., Скок М. А. Проблемы агрессивной поведенки личности. Навч. посіб. / О. Ю. Дроздов, М. А. Скок. – Чернігів: ЧДПУ ім. Т. Г. Шевченка, 2000. – 156 с.
4. Зейгарник Б. В., Братусь Б. С. Очерки по психологии аномального развития личности. – М.: Изд-во Моск. ун-та, 1980. – 157 с.
5. Змановская Е. В. Девиантология (Психология отклоняющегося поведения): Учеб. пособие для студ. высш. учеб. Заведений / Е. В. Змановская. – М.: Изд. центр "Академия", 2003. – 288 с.
6. Клейберг Ю.А. Девиантное поведение в вопросах и ответах / Ю. А. Клейберг. – М.: МПСИ, 2007.
7. Кон И. С. Психология ранней юности: Кн. для учителя / И. С. Кон. – М.: Просвещение, 1989. – 255 с.
8. Кондрашова Л. В. Превентивна педагогіка / Л. В. Кондрашова. – К., 2005.
9. Макаренко А. С. Методика организации воспитательного процесса / А. С. Макаренко // Собр. соч.: В 8 т. – М.: Педагогика, 1983. – Т. 1. – С. 267 – 330.
10. Менделевич В. Д. Психология девиантного поведения / В. Д. Менделевич. – М., 2001.
11. Мид М. Культура и мир детства / М. Мид. – М.: Наука, 1988.
12. Мудрик А.В. Социальная педагогика: Учеб. для студ. пед. вузов. - М., 2006.
13. Оржеховська В. М. Превентивна педагогіка – нова філософія виховання / В. М. Оржеховська // Наукові записки Національного університету „Києво-Могилянська академія”. Сер. Педагогічні, психологічні науки і соціальна робота. – К., 2004. -Т. 33. -С. 3-6.
14. Основы превентивной педагогики / В кн.: А.М. Столяренко. Юридическая педагогика. Курс лекций. — М., 2000. — С. 90–95.
15. Павленок П. Д., Руднева М. Я. Социальная работа с лицами и группами девиантного поведения: Учеб. пособие / Отв. ред. П. Д. Павленок. М., 2007.
16. Словарь по социальной педагогике.: Учеб. Пособие для студ. высш. учеб. заведений / Авт. - сост. Л.В.Мардахаев. – М.: Издательский центр "Академия", 2002. – 368 с.
17. Тихомандрицкая О. Ценности современного подростка / О. Тихомандрицкая // Шкільний психолог. – 2002. – № 9. – С.9.
18. Фоменко Н. А., Скрипник М. І., Фатхутдінова О. М. Правова педагогіка: Навчальний посібник / Н. А. Фоменко; М. І. Скрипник; О. М. Фатхутдінова. – Херсон: ОЛДІ_ПЛЮС, 2015. – 326 с.
19. Шарапова О. В. Причины аномальной поведенки дітей молодшого віку / О. В. Шарапова // Проблеми освіти / Голов. ред. В. Г. Кремень; Заст. ред. М.Ф. Степко. – Київ, 2002. – Вип. 28. – С. 126-130.
20. Шебанова В. І. Експрес-діагностика агресивного типу реагування молодших школярів у ситуаціях фрустрації / В. І. Шебанова // Практична психологія та соціальна робота. – 2002. – № 3. – С.4-7.
21. Штепа О.С. Превентивна корекція спілкування молодших школярів з невротичними проявами / О. С. Штепа // Практична психологія та соціальна робота. – 2002.- № 1, 2. – С.26-27.

СПЕЦКУРС: МЕТОДИ І ФОРМИ ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ ВНЗ

Категорія: науково-педагогічні працівники університетів, академій, інститутів
Розробник: доц. М.І. Скрипник

Робоча навчальна програма спецкурсу «Методи і форми організації освітнього процесу у ВНЗ» складена відповідно до освітньо-професійної програми підвищення кваліфікації

педагогічних, науково-педагогічних працівників та керівників закладів освіти за напрямом 0101 Педагогічна освіта. Предметом вивчення є педагогічна складова професійної діяльності викладача. Програма містить план практичного заняття, індивідуальні завдання для самостійної роботи слухачів, рекомендовану літературу, тестові завдання для діагностування когнітивного рівня.

План проведення заняття

1. Методи і форми організації освітнього процесу: загальне поняття.
2. Методи і форми організації освітнього процесу у вищій школі: конкретне поняття.
3. Стили навчання. Проблема співвідношення індивідуальності викладача, студента, групи.
4. Особливості навчально-методичного забезпечення викладання дисципліни.

Форма проведення: тренінг.

Завдання для самостійної роботи

1. Складіть термінологічний словник за темою.
2. Вставте слово «можна» чи «не можна» у речення: «Розроблені досвідченими викладачами заняття ..... в точності тиражувати в будь-якій групі». Поясніть свою точку зору.
3. Чи потрібно викладачеві оволодіти системою методів, методик, прийомів, технологій, якщо його головний інструмент – його особистість?
4. Проаналізуйте різні підходи до класифікації методів навчання. Порівняйте (у табличній формі) різні підходи.
5. Підготуйте методичний порадище для викладів «Як оптимально застосовувати різні форми організації освітнього процесу у вищій школі».
6. Запропонуйте поєднання найбільш ефективних методів навчання для формування в студентів теоретичних знань, охарактеризуйте їх.
7. Запропонуйте поєднання найбільш ефективних методів навчання для формування в студентів практичних умінь і навичок, охарактеризуйте їх.
8. Для визначення стилів навчання й для організації успішного навчання на курсах підвищення кваліфікації виконайте поданий алгоритм:
  - Визначити стилі навчання кожного слухача;
  - Скласти карту стилю групи (визначити місце кожного слухача з певним стилем у групі, проаналізувати, які пари при цьому виникають);
  - Визначити, які стилі створюють усереднений стиль групи (домінують);
  - Виявити, хто зі слухачів не відповідає стилю більшості;
  - Визначити власний стиль викладання, відмітити випадки конфлікту зі стилями навчання слухачів;
  - Виявити орієнтацію навчальних матеріалів (підручників, посібників, дидактичного матеріалу);
  - Оцінити глибину конфліктів між навчальними стилями слухачами, середнім стилем групи, стилем викладання та орієнтацією навчальних матеріалів. які мають конфлікти в одній або двох сферах, відносяться до групи помірного ризику;
  - Виявити методи включення слухачів групи ризику в навчальний процес шляхом: адаптації завдань всередині групи; творчого використання можливостей роботи в малих групах, створення можливості вибору завдань; індивідуальні завдання; консультації слухачам.

Тестові завдання для самоконтролю

Вам пропонується ряд визначень понять і варіанти відповідей, одна з яких правильна. Виберіть правильну, на Вашу думку, відповідь.

1. Визначте компоненти змісту освіти у вищій школі, обравши правильну відповідь.

1. Поняття, терміни, факти, закони і закономірності, правила, наукова картина світу.
2. Знання, уміння, навички, необхідні для відповідної професійної діяльності.
3. Система знань, способи діяльності, досвід емоційно-ціннісного ставлення до знань, досвід творчої діяльності.
4. Система знань, способи діяльності, досвід практичної діяльності, досвід творчої діяльності.

5. Кваліфікації, напрями, спеціальності, за якими здійснюється підготовка фахівців у ВНЗ.

2. Розкрийте сутність поняття «навчальна програма». Із запропонованих відповідей виберіть правильну.

1. Навчальна програма – це державний документ, який містить зміст, структуру та обсяг конкретної навчальної дисципліни.
2. Навчальна програма подає методичні рекомендації щодо викладання конкретної навчальної дисципліни.
3. Навчальна програма – це книга, в якій розкривається зміст навчального матеріалу з певного предмета.

3. Спосіб пізнавальної діяльності студентів, зорієнтований на творче оволодіння знаннями, уміннями і навичками та вироблення світоглядних переконань на заняттях і в процесі самостійної роботи – це ...

1. Метод навчання.
2. Проблемний тип навчання.
3. Метод учіння.
4. Самоосвіта.

4. Як називається форма організації навчання, за якої студент під керівництвом викладача проводить природничі експерименти чи досліди з метою підтвердження окремих теоретичних положень, набуває практичних навичок роботи з обладнанням, оволодіває методикою експериментальних досліджень? Виберіть правильну відповідь.

1. Виробнича практика.
2. Лабораторне заняття.
3. Експеримент.
4. Практична робота.

5. Як називається форма організації навчання, яка являє собою логічно завершений, науково обґрунтований, систематизований виклад певного питання, теми чи розділу навчального предмета, ілюстрований за необхідності наочністю? Виберіть правильну відповідь.

1. Інструктаж.
2. Модульна технологія навчання.
3. Навчальна лекція.
4. Розповідь.

6. За дидактичними завданнями лекції поділяють на ... . Виберіть правильні відповіді.

1. Тематичні.
2. Проблемні.
3. Вступні.
4. Заключні.
5. Настановчі.
6. Бінарні.
7. Оглядові.
8. Лекції-прес-конференції.
9. Лекції-візуалізації.

7. За способом викладу навчального матеріалу виокремлюють такі види лекцій ... . Виберіть правильні відповіді.

1. Тематичні.
2. Проблемні.
3. Вступні.
4. Заключні.
5. Настановчі.
6. Бінарні.
7. Оглядові.

8. Лекції-прес-конференції.

9. Лекції-візуалізації.

8. Виберіть варіант відповіді, в якому наведена класифікація методів навчання на основі характеру пізнавальної діяльності студентів.

1. Словесні, наочні та практичні методи.

2. Методи стимулювання та мотивації навчальної діяльності, методи організації і здійснення навчальної діяльності, методи контролю та самоконтролю.

3. Пояснювально-ілюстративний метод, репродуктивний метод, проблемний виклад, частково-пошуковий та дослідницький методи.

4. Перцептивні, гностичні, логічні методи та методи самоуправління навчальними діями.

9. Методи організації навчально-пізнавальної діяльності студентів включають ...

1. Словесні методи.

2. Психологічні методи.

3. Наочні методи.

4. Педагогічні методи.

5. Практичні і проблемно-пошукові методи.

6. Індуктивно-дедуктивні методи.

10. Виберіть варіант відповіді, в якому наведена класифікація методів навчання на основі характеру пізнавальної діяльності студентів.

1. Словесні, наочні та практичні методи.

2. Методи стимулювання та мотивації навчальної діяльності, методи організації і здійснення навчальної діяльності, методи контролю та самоконтролю.

3. Пояснювально-ілюстративний метод, репродуктивний метод, проблемний виклад, частково-пошуковий та дослідницький методи.

4. Перцептивні, гностичні, логічні методи та методи самоуправління навчальними діями.

Рекомендована література

1. Автамонов П. П. Технологія педагогічного успіху : навч. посіб. / П. П. Автамонов. – К. : Київ, ун-т, 2002. – 180 с.

2. Алексюк А. М. Методи навчання і методи учіння / А. М. Алексюк. – К. : Знання, 1980. – 48 с.

3. Алексюк А. М. Педагогіка вищої школи : курс лекцій: модульне навчання / А. М. Алексюк. – К. : ІСДО, 1993. – 220 с.

4. Андреев В.И. Конкурентология. Учебный курс для творческого саморазвития конкурентоспособности / В.И. Андреев. – Казань: Центр инновационных технологий, 2013. – 468 с.

5. Батышев А.С. Практическая педагогика для начинающего преподавателя. – М.: Ассоциация "Профессиональное образование", 2003. — 200 с.

6. Вітвицька С. С. Основи педагогіки вищої школи : підруч. за модульно-рейтинговою системою навч. / С. С.Вітвицька. – К. : Центр навч. л-ри, 2006. – 384 с.

7. Лекції з педагогіки вищої школи: навчальний посібник / За ред.. В.І.Лозової. – Харків: «ОВЗ», 2006. – 496 с.

8. Освітні технології: навч.-метод. посібник / за заг. ред. О. М. Пехоти. – К. : А.С.К., 2001. – 256 с.

9. Педагогіка вищої школи: навч. посіб. /З.Н.Курлянд, Р.І.Хмелюк, А.В.Семенова та ін., За ред.. З.Н.Курлянд. – 2-ге вид., пререраб. та доп. – К.: Знання, 2005. – 399 с.

10. Педагогіка вищої школи: навчальний посібник / Кузьмнський А.І.: Знання, 2005. – 486 с.

11. Підготовка науково-педагогічних кадрів у системі післядипломної педагогічної освіти: зміст, організаційні форми, технології: наук. посіб. / авт. кол. : Є. Р. Чернишова, Н. В. Гузій, В. П. Ляхоцький [та ін.] ; за наук. ред. Є. Р. Чернишової ; Держ. вищ. навч. заклад «Ун-т менедж. освіти». — К. : Вид-во ДВНЗ «Ун-т менеджменту освіти» НАПН України, 2014.

12. Практична андрагогіка в післядипломній педагогічній освіті: Науково-методичний посібник. Книга 1. Евтагогіка: практична андрагогіка для самоосвіти андрагога / Євгенія Родіонівна Чернишова, Марина Іванівна Скрипник; Тамара Михайлівна Сорочан; Держ. вищ. навч. закл. «Ун-т менедж. освіти». – Луцьк: Вежа-Друк, 2015. – 124 с.
13. Практична андрагогіка в післядипломній педагогічній освіті: Науково-методичний посібник. Книга 2. Дидактичне портфоліо андрагога / Євгенія Родіонівна Чернишова, Марина Іванівна Скрипник; Держ. вищ. навч. закл. «Ун-т менедж. освіти». – Луцьк: Вежа-Друк, 2015. – 76 с.
14. Розвиток педагогічної майстерності викладача вищого навчального закладу непедагогічного профілю в умовах інформаційно-технологічного суспільства: колективна монографія / за ред. акад. І.А. Зязюна. – К.: Педагогічна думка, 2012. – 498с.
15. Семиченко В.А. Психологія педагогічної діяльності : навч. посіб. для студ. вищих пед. навч. закладів / В.А. Семиченко. – К. : Вища школа, 2004. – 336 с.
16. Скрипник М. І. Парадигмальні засади психолого-педагогічної підготовки науково-педагогічних працівників / М. І. Скрипник // Вісник післядипломної освіти: зб. наук. пр. / Ун-т менедж. освіти НАПН України; О.Л.Ануфрієва [та ін.]. – К., 2015. – Вип. 14 (27) / голов. ред. В.В.Олійник. – К.: АТОПОЛ ГРУП, 2015. – 260 с., С. 136 – 146.
17. Скрипник М. І. Програми психолого-педагогічної підготовки науково-педагогічних працівників у системі післядипломної освіти / М. І. Скрипник // Наукові записки КУТЕП, 2015. – Вип. 19. – С. 298 – 313.
18. Скрипник М. І. Психолого-педагогічна підготовка науково-педагогічних працівників у післядипломній освіті: праксеологічний вимір / М. І. Скрипник // Нові технології навчання: наук.-метод. зб. / Інститут інноваційних технологій і змісту освіти МОН України. – К., 2015. – Вип. 84. – К.: «Агроосвіта», 2015. – 220 с., С. 66 – 72.
19. Скрипник М. І. Система навчально-творчих завдань для підготовки аспірантів, здобувачів у післядипломній педагогічній освіті / М. І. Скрипник // Післядипломна освіта в Україні. – 2014. - № 2.
20. Слєпкань З.І. Наукові засади педагогічного процесу у вищій школі / З.І. Слєпкань. – К. : Вища школа, 2005. – 240 с.
21. Толлингерова Д. Психология проектирования умственного развития детей: научное издание / Д. Толлингерова, Д. Голоушова, Г. Канторкова. – М.; Прага : [б. и.], 1994.
22. Чернілевський Д.В. Педагогіка та психологія вищої школи : навч. посіб. – Д.В. Чернілевський, М.І. Томчук. – Вінниця : Вінницький соціально-економічний ін-т ун-ту Україна, 2006. – 402 с.
23. Электронное пособие по Основам педагогического мастерства . - .Режим доступа: nsportal.ru nsportal.ru/blog/...i.../elektronnnoe-posobie-po-osnovam-pedagog

СПЕЦКУРС: ІНТЕРАКТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

Категорія: науково-педагогічні працівники університетів, академій, інститутів
Розробник: доц. М.І. Скрипник

Зміст

Вступ до програми спецкурсу

Тематичний план

Робоча програма

Плани практичних занять

Розділ 1. Виникнення і розвиток сучасних технологій навчання вищої школи

Тема 1. Технології навчання в умовах постіндустріального розвитку вищої школи

Тема 2. Історичні витоки та характеристика інтерактивних технологій навчання

Тема 3. Проектування сучасних інтерактивних технологій навчання у ВНЗ

Індивідуальні завдання для самостійної роботи

Тестові завдань для самодіагностики

Список рекомендованої література

Вступ до програми спецкурсу

Програма вивчення спецкурсу «Інтерактивні технології навчання у вищій школі» складена відповідно до освітньо-професійної програми підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників університетів, академій, інститутів. Предметом вивчення спецкурсу є методологія відбору та застосування інтерактивних технологій у вищій школі.

Програма спецкурсу складається з таких змістових модулів:

4. Виникнення і розвиток сучасних технологій навчання вищої школи

5. Проектування сучасних інтерактивних технологій навчання у ВНЗ

1. Мета та завдання спецкурсу

1.1. **Метою вивчення спецкурсу** «Інтерактивні технології навчання у вищій школі» є розвиток у науково-педагогічних працівників системи теоретико-прикладних знань, умінь і навичок із актуальних технологій навчання у ВНЗ; оволодіння методами проектування навчальних занять у вищій школі з елементами інтерактивних технологій.

1.2. **Основними завданнями вивчення спецкурсу** «Інтерактивні технології навчання у вищій школі» є:

- систематизація науково-педагогічними працівниками основних понять: «освітня технологія», «педагогічна технологія», «технологія навчання», «інноваційні технології навчання», «інтерактивні технології навчання»;
- вивчення генезису поняття «технології навчання» у педагогіці вищої школи;
- класифікація основних характеристик традиційної та інноваційної технології навчання;
- аналізування сучасні інтерактивних технології навчання;
- формування умінь проектувати навчальні заняття з елементами інтерактивних технологій;
- оволодіння культурою освоєння інтерактивних технологій.

1.3. Науково-педагогічні працівники повинні

знати:

- специфіку наукової термінології («освітня технологія», «педагогічна технологія», «технологія навчання», «інноваційні технології навчання», «інтерактивні технології навчання»);
- основні етапи розвитку поняття «технології навчання» у педагогіці вищої школи;
- основні характеристики традиційної та інноваційної технології навчання;
- сучасні інтерактивні технології навчання (технології проблемного навчання; технології кооперативного навчання; модульне навчання; інформаційно-комунікаційні технології навчання).

вміти:

- проектувати інтерактивні технології навчання у вищій школі;
- інтерпретувати функції елементів інтерактивних технологій у різних формах навчання;
- обґрунтовувати: проблеми реалізації інтерактивних технологій в освітньому процесі ВНЗ; генезис основних понять; визначальні фактори розвитку інтелекту студента як дорослого;

- визначати: особливості проектування інтерактивних технологій у вищій школі; поняття «освітня технологія», «педагогічна технологія», «технологія навчання», «інтерактивні технології навчання» та їх проектування у різних моделях організації освітнього процесу вищої школи; джерела відбору та структурування інтерактивних технологій навчання;
- аналізувати: відмінність між різними традиційними та інтерактивними технологіями;
- класифікувати: основні підходи до розуміння сутності інтерактивних технологій навчання у вищій школі.

Тематичний план

Назва розділів, тем	Всього	Лекції	Практич-ні	Сам.роб
РОЗДІЛ 1. ВИНИКНЕННЯ І РОЗВИТОК СУЧАСНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ У ВИЩІЙ ШКОЛІ				
Тема 1. Технології навчання в умовах постіндустріального розвитку вищої школи	6		4	2
Тема 2. Історичні витоки та характеристика інтерактивних технологій навчання	2		2	
Тема 3. Проектування сучасних інтерактивних технологій навчання у ВНЗ	6		4	2
Разом:	14		10	4

Робоча програма

Плани практичних занять

РОЗДІЛ 1. Виникнення і розвиток сучасних технологій навчання вищої школи

Тема 1. Технології навчання в умовах постіндустріального розвитку вищої школи

Тематичний етап

1. Вимоги постіндустріального суспільства до технологій навчання у вищій школі.
2. Сучасні педагогічні підходи до навчання у вищій школі (культурологічний, соціологічний, інформаційний, технологічний).
3. Актуальні психологічно орієнтовані моделі освіти для вищої школи (моделі: вільна, особистісна, розвивальна, формувальна).
4. Особливості особистісно орієнтованих технологій у вищій школі (технології, засновані на випереджувальному фіксованому інтелектуальному розвитку студента; технології пріоритетного розвитку емоційно-чуттєвої сфери, уяви, творчих можливостей та здібностей; технології пріоритетного розвитку практичного мислення, трудових умінь і навичок; технології духовно-морального становлення особистості, екологічної чистоти підходу до природи студента).

Діяльнісно-рефлексивний етап

1. Перегляньте відеофільм Кен Робінсон – Новий погляд на систему освіти // Режим доступу: androidmafia.ru/video/1G3Kyu_UbjQ. Обґрунтуйте:
  - чому сьогодні треба навчати інакше?
  - яка різниця між освітніми моделями власну позицію?
2. На основі поданої літератури підготуйте порівняльну таблицю:

Характерні ознаки освіти у трьох типах цивілізації

Ознаки освіти	Суспільство		
	доіндустріальне	індустріальне	інформаційне
Мова викладання			
Характеристикатого, хто вчиться			
Джерело оплати			

Організатор навчання			
Технології навчання			
Складач програми навчання			
Частка активного населення у третинному секторі (освіта, сервіс, наука)			
Важливість освіти			
Характер освіти			
Тривалість обов'язкової освіти			
Тривалість первинної освіти			
Кількість ступенів Освіти			
Кількість дипломів вищої освіти			
Частка ВВП, що витрачається на Освіту			
Політичний агент, який має головний вплив на освіту			

3. Обґрунтуйте актуальну модель освіти у вищій школі.
4. Розкрийте сутність сучасних педагогічних підходів до навчання у вищій школі: культурологічного, соціологічного, інформаційного, технологічного.
5. Обґрунтуйте особливості особистісно орієнтованих технологій у вищій школі.

Основна рекомендована література: 3; 6; 8; 52.

Тема 2. Історичні витоки та характеристика інтерактивних технологій навчання

Тематичний етап

1. Освітня технологія – педагогічна технологія – технологія навчання: сутність понять.
2. Різниця методики навчання від технології навчання.
3. Структура педагогічної технології (концептуальний; змістово- процесуальний; професійний компоненти) та методологічні вимоги (критерії технологічності) до педагогічних технологій (концептуальність; системність; керованість; ефективність; відтворюваність).
4. Загальні властивості технології навчання (розробка діагностично поставлених цілей навчання; орієнтація всіх навчально-пізнавальних дій на гарантоване досягнення визначених навчально-виховних цілей; оперативний зворотний зв'язок, оцінка поточних і підсумкових результатів).
5. Об'єкти технологізації навчання (цілі, зміст, методи, прийоми, способи і форми взаємодії викладача і суб'єктів учіння, методики їх поведінки в певних стандартних ситуаціях тощо).
6. Інноваційне навчання як джерело інтерактивних технологій.
7. Навчання як розвага, особливості такого типу навчання: витоки та сутність.
8. Класифікація інтерактивних технологій навчання.

Діяльнісно-рефлексивний етап

1. Ознайомтеся з електронним довідником М. Скрипник «Інтерактивні технології у післядипломному навчанні» (*Режим доступу: lib.iitta.gov.ua/7010/1/Довидник_ДО_ВИДАННЯ.pdf*) й підготуйте у табличній формі відповідь на запитання: які джерела формування інтерактивних технологій навчання?

2. Порівняйте поняття: освітня технологія – педагогічна технологія – технологія навчання.
3. Визначте різницю між методикою навчання та технологією навчання.
4. Розкрийте структуру педагогічної технології.
5. Обґрунтуйте методологічні вимоги (критерії технологічності) до педагогічних технологій.

6. На прикладі конкретної технології навчання розкрийте її властивості (розробка діагностично поставлених цілей навчання; орієнтація всіх навчально-пізнавальних дій на

гарантоване досягнення визначених навчально-виховних цілей; оперативний зворотний зв'язок, оцінка поточних і підсумкових результатів).

7. Назвіть ознаки інноваційного навчання як джерела інтерактивних технологій.

8. У поданій таблиці визначте ознаки інноваційної технології навчання.

Таблиця

Основні характеристики традиційної та інноваційної технології навчання

Основні характеристики	Традиційна технологія навчання	Іннова-ційна техно-логія
Цільова установка	Результат навчання – засвоєння передбаченого стандартом обсягу інформації	
Роль студента	Переважно пасивна	
Роль викладача	Провідна – джерело знань	
Форми подачі знань	У «готовому вигляді», за зразком, з перевагою вербальних методів і текстових форм	
Використання знань	Переважно у типових завданнях, для підготовки до контрольних процедур	
Домінуюча форма навчальної діяльності	Фронтальна та індивідуальна	

9. Охарактеризуйте інтерактивні технології навчання у вищій школі.

Основна рекомендована література: 3; 6; 13, 16.

Тема 3. Проектування сучасних інтерактивних технологій навчання у ВНЗ

Тематичний етап

- Сутність понять «проектування», «розроблення», «планування», «прогнозування».
- Характеристика теорій, покладених в основу проектування сучасних технологій навчання:
  - теорія поетапного формування розумових дій (П. Гальперін, Н. Талізін, І. Ільєсов та ін.);
  - асоціативно-рефлекторна теорія навчання (С. Рубінштейн, Н. Менчинська, Д. Богоявленський, Ю. Самарін, Е. Кабанова-Меллер та ін.);
  - теорія змістового узагальнення (Д. Ельконін, В. Давидов, «харківсько-московська психологічна школа»);
  - біхевіористська теорія привчання (Е. Торндайк, Д. Уотсон, Б. Скіннер та ін.);
  - гештальт-теорія засвоєння (М. Вертхеймер, Г. Мюллер, В. Келер та ін.);
  - сугестопедія (Георгій Лозанов, Степан Пальчевський).
- Алгоритм діяльності викладача під час розроблення технологій навчання.

Діяльнісно-рефлексивний етап

- Порівняйте поняття «проектування», «розроблення», «планування», «прогнозування».
- Охарактеризуйте теорії, що є основою проектування сучасних технологій навчання:
  - теорія поетапного формування розумових дій (П. Гальперін, Н. Талізін, І. Ільєсов та ін.);
  - асоціативно-рефлекторна теорія навчання (С. Рубінштейн, Н. Менчинська, Д. Богоявленський, Ю. Самарін, Е. Кабанова-Меллер та ін.);
  - теорія змістового узагальнення (Д. Ельконін, В. Давидов, «харківсько-московська психологічна школа»);
  - біхевіористська теорія привчання (Е. Торндайк, Д. Уотсон, Б. Скіннер та ін.);
  - гештальт-теорія засвоєння (М. Вертхеймер, Г. Мюллер, В. Келер та ін.);
  - сугестопедія (Георгій Лозанов, Степан Пальчевський).

3. Обґрунтуйте власне розуміння «культура освоєння педагогічної технології».
4. Чому в останнє десятиліття актуалізується проектна діяльність суб'єктів навчального процесу? Які фактори зумовлюють це?
5. На Вашу думку, проектна діяльність розвиває інтравертоване мислення (спрямоване всередину) чи екстравертоване (спрямоване зовні, лінійне) (за К. Юнгом)?
6. Наведіть аргументи на твердження: «проектна діяльність: pro und contra».
7. Прокоментуйте подані цитати. Чи відповідає проектна діяльність заявленим ідеям?

А) Справа вчителя полягає не в тому, щоб переправити знання із своєї голови в голову учня, а в тому, щоб пробудити його розум: нехай учень відкриє сам в собі, всередині себе, знання.

Св. Августин діалог «Про вчителя»

Б) Потребность в разрешении сомнения является постоянным и руководящим фактором во всем процессе рефлексии. Где нет вопроса, или проблемы для разрешения, или где нет затруднения, которое нужно преодолеть, поток мыслей идет наобум... Проблема устанавливает цель мысли, а цель контролирует процесс мышления.

Д. Дьюї (1859-1952)

В) Проектна діяльність – навчальний процес, в якому обов'язково беруть участь розум, серце і руки («Lernen mit Kopf, Herz und Hand»).

А. Флітнер

Основна рекомендована література: 3; 6; 13, 16.

Індивідуальні завдання для самостійної роботи

1. Пропонуємо для вивчення здатності до проектувальної діяльності, життєвих оцінок і пріоритетів психологічні тести, які належить тибетському Далай-ламі та українському психологу В. І. Юрченку [13].

Валідність тестів, за попередніми дослідженнями, близько 50 %.

Тест 1. Пронумеруйте тварин від 1 до 5 на підставі твого пріоритету: корова, тигр, вівця, кінь, свиня.

Тест 2. Під кожним іменником впишіть прикметник: собака, кішка, пацюк, кава, море.

Тест 3. До кожного з кольорів знайдіть конкретну людину зі свого оточення, якій Ви «віддаєте» цей колір: жовтий, оранжевий, червоний, білий, зелений.

Тест 4. Яку одну з названих якостей Ви хотіли б виробити в собі (підкресліть однією лінією) і яку в інших (підкресліть двома лініями): витримка, доброзичливість, щирість, сила волі, співчуття, впевненість у собі.

Коментар до тестів.

Тест 1. Життєві пріоритети. Пріоритети такі: корова – робота, навчання, кар'єра; тигр – честь і достоїнство; вівця – кохання; кінь – сім'я; свиня – гроші.

Тест 2. Життєві оцінки. Якостями, якими описані пропоновані слова, характеризуються такі об'єкти: собака – сама людина, яка проходила тестування; кішка – його партнери; пацюк – вороги; кава – секс; море – життя.

Тест 3. Серед людей. Жовтий – людина, яка завжди Вас пам'ятатиме; оранжевий – друг; червоний – кохаю; білий – близька за духом людина; зелений – пам'ятатиму до кінця своїх днів.

Тест 4. Дефіцитні якості. Є дві групи якостей – вольові (витримка, сила волі, впевненість у собі, позначаємо буквою «В») і гуманні (доброзичливість, щирість, співчуття, позначаємо буквою «Г»). Залежно від того, які якості людина хотіла б виробити в собі і яку в інших, утворюємо пару. Можливі такі поєднання – «В – Г» – людина, яка хоче ствердитися у м'якому середовищі; «В – В» – тип сучасного керівника, підприємця; «Г – В» – людина, якій набридло тиснути на інших; «Г – Г» – справжній педагог.

2. Запропонуйте актуальні для дебатов проблеми з навчальної дисципліни, яку викладаєте. Змодельуйте в групі дебати із цих проблем.

3. За допомогою різних форм організації дискусії (в стилі телевізійного ток-шоу; метод колективного пошуку оригінальних ідей; «мозкова атака» (метод аглютинації); «дерево рішень») змодельуйте заняття з навчальної дисципліни, яку викладаєте.

4. За запропонованим алгоритмом віднайдіть інформацію та виробіть спільну позицію щодо проблеми: тренінг у професійній підготовці фахівця (за відповідною галуззю). Алгоритм пошуку інформації: 1) визначте ключові слова пошуку; 2) обґрунтуйте історію досліджуваного питання; 3) визначте провідних дослідників із проблеми і вкажіть їх основні позиції; 4) за допомогою таблиці порівняйте вашу точку зору на проблему із поглядами провідних учених.

5. Ознайомтеся з цитатою Альберта Швейцера. та підготуйте монолог-ствердження та монолог-спростування. У вченні про Мораль як основу життя Альберт Швейцер стверджував: *«За допомогою всіх своїх інститутів суспільство буде намагатися, щоб як зазвичай тримати людину у вигідному для себе стані безособовості. Воно боїться людської особистості, тому що в ній набуває голос дух і правда, яким воно намагалося б ніколи не давати слова... Дух має об'єднати нас, виголосити ідеал культурного людства в умовах, коли один народ відняв у іншого віру в людськість, ідеал, справедливість, здоровий глузд та щирість, і кожен народ опинився під гнітом сили, яка заводить нас все далі у безпросвітну глухомань безкультур'я».*

6. На основі досліджених інтерактивних технологій навчання розробіть пропозиції до вдосконалення методичного супроводу викладання.

Тестові завдання для самодіагностики

1. Вам пропонується ряд визначень понять і варіанти відповідей, одна з яких правильна. Виберіть правильну, на Вашу думку, відповідь.

1. «Інтера́кції» – це:
- о) перцепція;
  - р) взаємодія комунікантів у процесах спілкування з використанням засобів мовного і позамовного кодів;
  - q) безпосереднє або опосередковане сприйняття учасників комунікації;
  - г) рух інформації;
  - с) процес створення, трансляції, обміну, зміни соціальних, етичних, естетичних комунікативних смислів.

2. Аналіз конкретних ситуацій – це:

- к) метод навчання, який використовує опис реальних професійних, економічних, соціальних ситуацій;
- л) динамічне навчання, яке відбувається завдяки власній активній роботі учасників;
- т) рольові інтелектуальні змагання, в яких одна команда аргументовано доводить певну тезу, а інша – опонує їй;
- п) словесний метод навчання, суть якого полягає в обміні поглядами щодо конкретної проблеми з метою набуття нових знань, зміцнення власної думки, формування вміння її обстоювати;
- о) імітаційна гра, в якій відтворюється справжня діяльність конкретних працівників.

3. Воркшоп – це:

- к) метод навчання, який використовує опис реальних професійних, економічних, соціальних ситуацій;
- л) рольові інтелектуальні змагання, в яких одна команда аргументовано доводить певну тезу, а інша – опонує їй;
- т) динамічне навчання, яке відбувається завдяки власній активній роботі учасників;
- п) словесний метод навчання;
- о) імітаційна гра, в якій відтворюється справжня діяльність конкретних працівників.

4. Метод синектики — це:

к) спосіб стимуляції уяви студентів через поєднання різномірних елементів, який базується на методи «мозкового штурму», різних за видами аналогій (словесної, образної, особистої), інверсії, асоціації тощо;

л) «мозковий штурм»;

т) вироблення нових підходів до вирішення проблеми;

п) метод створення студентами власних професійних продуктів;

о) метод групового розв'язання творчих проблем або метод комунікативної атаки.

Б. Які з перерахованих далі ознак мають відношення до запропонованого поняття (можна вказати декілька, якщо вважаєте за потрібне)?

6. Вкажіть методи, що є технологічними модифікаціями навчання в співробітництві:

р) метод евристичних запитань;

q) «навчання в команді»;

r) «пилка»;

s) «вчимося разом»;

t) дослідницька робота у групах.

6. Вкажіть співвідношення між поняттям та його значенням:

1. Освітні технології	А) стратегію розвитку єдиного державного освітнього простору і вибудовуються на знанні закономірностей функціонування системи «викладач – соціальне середовище – студент» в інваріантних моделях навчання
Педагогічні технології	Б) методологія, що представлена рівнями педагогічних теорій, концепцій, підходів. Критеріальні параметри освітніх технологій репрезентуються доктринами, концепціями розвитку освіти, стандартами.
Технологія навчання	це тактичний шлях освоєння конкретного навчального матеріалу (поняття) у межах певної дисципліни, теми, питання, в межах обраної педагогічної технології. Завданням технології навчання є максимальне спрощення організації навчального процесу, зі збереженням її ефективності шляхом передачі творчих функцій викладача.

7. Вкажіть відношення між поняттями та їх сутністю:

Поняття	Характеристика
1. Зміст методики навчання	А) доцільність; результативність; алгоритмічність; відтворюваність; керуваність; проектваність
7. Ознаки технології навчання	Б) вивчення історії; визначення пізнавального і виховного значення та завдань навчальної дисципліни, її місця в системі професійної освіти; визначення змісту навчальної дисципліни, наукове обґрунтування програм і підручників; опрацювання методів і організаційних форм навчання, що відповідають меті й змісту; створення навчального обладнання з предмета; визначення вимог до підготовки педагогів цього предмета

Рекомендована література

1. Колеченко А.К. Энциклопедия педагогических технологий: пособие для преподавателей / А.К. Колеченко. – СПб.: КАРО, 2006. – 368 с.

2. Краевский В.В. Методология педагогики: новый этап: учеб. пособие для высших учебных заведений / В.В.Краевский, Е.В.Бережнова. – М., 2006. – 400 с.
3. Петренко М.А. Теория педагогической интеракции / М.А. Петренко: Автореф. дис. на соискание ученой степ. канд. пед. наук: 13.00.04. – Ростов н/Д., 2010. – 49 с.
4. Пометун О. Інтерактивні технології навчання: теорія, практика, досвід / О.Пометун, Л. Пироженко. – К., 2002. – 135 с.
5. Пометун О.І. Енциклопедія інтерактивного навчання / О.І. Пометун. – К.: А. С. К. , 2007. — 144 с.
6. Психолого-педагогічні засади проектування інноваційних технологій викладання у вищій школі: Монографія / За заг. ред. В.П. Андрущенко, В.І. Лугового. – К.: «Педагогічна думка», 2011. – 260 с.
7. Роджерс К. Р. Клиентоцентрированная психотерапия / К. Р. Роджерс. – М.: Рефл-бук., 1993.
8. Роджерс К. Р. О групповой психотерапии / К. Р. Роджерс; пер. с англ. – М.: Гиль-Эстель, 1993.
9. Роджерс К.Р. Взгляд на психотерапию: становление человека / К. Р. Роджерс; пер. с англ., общ. ред. и предисл. И. Сениной. – М.: Прогресс, 1994. – С. 234–247.
10. Сисоева С.О. Інтерактивні технології навчання дорослих: навч.-метод. посіб. / С. О. Сисоева; НАПН України, Ін-т педагогічної освіти і освіти дорослих. – К.: ВД «ЕКМО», 2011. – 324 с.
11. Ситуационный анализ, или анатомия кейс-метода / под ред. д-ра социологических наук, профессора Ю.П. Сурмина]. – К.: Центр инноваций и развития, 2002. – 286 с.
12. Скрипник М. І. Інтерактивні технології в післядипломному навчанні: довідник / М. І. Скрипник ; НАПН України, ДВНЗ «Ун-т менедж. освіти». – К., 2013. – 202 с.
13. Стрельников В. Ю. Сучасні технології навчання у вищій школі : модульний посібник для слухачів авторських курсів підвищення кваліфікації викладачів МПК ПУЕТ / В. Ю. Стрельников, І. Г. Брітченко. – Полтава : ПУЕТ, 2013. – 309 с.
14. Стьопін В.С. Філософія науки: загальні проблеми: підруч. для аспірантів і здобувачів наук. ступ. канд. наук / В.С. Стьопін. – М.: Гардарики, 2006. – 384 с.
15. Фопель К. Психологические принципы обучения взрослых / К.Фопель. – М.: Генезис, 2010. – 120 с.

СПЕЦКУРС: РОЗВИВАЛЬНІ ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ

Категорія: *Новопризначені керівники районних (міських) методичних кабінетів (центрів). Науково-педагогічні (викладачі) та педагогічні (методисти) працівники закладів ППО з педагогіки, інклюзивної, початкової та дошкільної освіти. Методисти районних (міських) методичних кабінетів (центрів) та керівники методичних об'єднань із предметів освітніх галузей Державного стандарту «Початкова освіта», «Мистецтво», «Фізична культура»*

Розробник: *доц. Л.Т. Ніколенко*

Зміст спецкурсу «Розвивальні технології навчання»

1. Анотація спецкурсу.
2. Тематичний план викладу та засвоєння матеріалу спецкурсу.
3. Зміст спецкурсу за темами.
4. Проблемно-пошукові питання для самостійної та індивідуальної роботи слухача.
5. Комплекс тестових завдань для самоконтролю й самооцінки.
6. Рекомендована література для самостійної діяльності.

Анотація спецкурсу «Розвивальні технології навчання»

Життя висунуло суспільний запит на виховання творчої особистості, здатної самостійно мислити, генерувати оригінальні ідеї, приймати сміливі нестандартні рішення. В останні роки все частіше увагу громадськості привертають технології розвивального навчання, з якими пов'язується можливість принципових змін у школі. Розвивальне навчання базується на теорії Виготського: «Педагогіка повинна орієнтуватися не на вчорашній день, а на завтрашній день дитячого розвитку. Навчання добре лише тоді, коли воно іде попереду розвитку». В основі технологій розвивального навчання лежить уявлення про розвиток учня як суб'єкта особистої діяльності. А це означає, що головна мета навчання – забезпечити розвиток дитини.

Створюючи програму розвивального навчання, учитель неминує змушений буде подолати межі встановленої навчальної програми, передбачити, щоб учень мав змогу займатися тими видами діяльності, які викликають у нього найбільший інтерес, самостійно визначати інтенсивність та обсяг своєї діяльності. Роботу з класом він починає зі стартової діагностики з предмета, визначення типів завдань для різних груп учнів. Ефективність розвивального навчання підвищується внаслідок використання на уроці проблемного викладу навчального матеріалу, частково-пошукового і дослідницького методів навчання.

Для реалізації розвивального навчання вчитель має враховувати у своїй навчальній діяльності характерні особливості розвитку пізнавальної діяльності учнів різного віку, пробуджувати у них інтерес до свого навчального предмета, формувати мотиви навчально-пізнавальної діяльності, виховувати культуру розумової праці, вміння самостійно регулювати розумову діяльність.

Кожному вчителю, методисту необхідно знати і вміти застосовувати розвивальні технології навчання. Можливості для цього надає спецкурс «Розвивальні технології навчання».

Спецкурс спрямовано на забезпечення засвоєння педагогічними працівниками теоретичних знань про розвивальні технології навчання і вироблення практичних навичок застосування їх в навчальній діяльності..

Матеріали спецкурсу сприятимуть підвищенню знань з розвивальних технологій, удосконаленню навичок їх застосування .

Спецкурс розраховано на 6 годин, із яких 4 год. – тематична дискусія, 2 год. – практичне заняття.

Тематичний план спецкурсу

№ з/п	Назва теми	Форма заняття, кількість годин		
		Теоретичний етап	Практичний етап	Разом
1	Історія виникнення, актуальність розвивального навчання.	2		2
2	Теорії розвивального навчання	2		2
3	Зміст технологій розвивального навчання		2	2
	Усього	4	2	6

Зміст спецкурсу за темами

Тема І: Історія виникнення, актуальність розвивального навчання.

Мета: засвоєння теоретичних засад розвивального навчання.

Питання для вивчення

Історія виникнення розвивального навчання. Понятійний апарат розвивального навчання. Визначення понять «зона найближчого розвитку», «розвиток», «здібності», «розвивальні технології». Принципи розвивального навчання.

Теоретичні та практичні поради Ш. Амонашвілі, Л. Давидова, О. Дусавицького, Д. Ельконіна, Л. Занкова, Я. Корчака, Г. Костюка, В. Сухомлинського, К. Ушинського.

Тема II: Теорії розвивального навчання.

Мета: засвоєння теорій розвивального навчання.

Питання для вивчення.

Основні принципи системи Л.В. Занкова. Технологія поетапного формування розумових дій (П.Я. Гальперина та Н.Ф. Талізін), технології розвивального навчання за Д.Б. Ельконіна і В.В. Давидова, Розумове виховання за В.О. Сухомлинським. Система розвивального навчання за принципами Ш.О. Амонашвілі. Модульно - розвивальне навчання за А.В. Фурманом. Особистісно орієнтоване навчання за викладом І.С. Якиманської, особистісно орієнтовані технології розвитку критичного мислення учнів (Дж. Дьюї) та ін.

Тема III: Зміст технологій розвивального навчання.

Мета: опрацювання практичного застосування технологій розвивального навчання.

Питання для вивчення

Сучасні розвивальні технології. (проектні, особистісно орієнтовані, технологія гармонійного розвитку(Н. Н. Яновська), технології ситуативного моделювання, створення ситуації успіху, технології критичного мислення. Технології розвивального навчання зарубіжних авторів: (Вальдорфська педагогіка Р. Штайнера, вільне виховання М. Монтесорі).

Проблемно – пошукові методи розвивального навчання: евристичні бесіди, навчальні дискусії, дослідницькі.

Найефективніші шляхи становлення компетентності вчителя – це впровадження в практику освітньої діяльності розвиваючих технологій

Технологія розвивального навчання Д. Б. Ельконіна - В. В. Давидова

Гіпотези Д.Б. Ельконіна - В.В. Давидова

а) дітям з дошкільного віку доступні багато загальні теоретичні поняття; вони приймають і освоюють їх раніше, ніж навчаються діяти з їх приватними емпіричними проявами;

б) можливості дитини до навчання (і, отже, розвитку) величезні, але не використовуються школою;

в) можливості інтенсифікувати розумовий розвиток лежать насамперед у змісті навчального матеріалу, тому основою розвиваючого навчання служить його зміст, від якого похідні методи організації навчання;

г) підвищення теоретичного рівня навчального матеріалу в початковій школі стимулює зростання розумових здібностей дитини.

Особливості змісту

- Спеціальне побудова навчального предмета, що моделює зміст і методи наукової області, організуюче пізнання дитиною генетично вихідних, теоретично істотних властивостей і відносин об'єктів, умов їх походження і перетворення.

- Підвищення теоретичного рівня освіти, передача дітям не тільки емпіричних знань і практичних умінь, а й «високих» форм суспільної свідомості (наукових понять, художніх образів, моральних цінностей).

Розвиваючий характер навчання в технології Д.Б. Ельконіна - В.В. Давидова пов'язаний насамперед з тим, що його зміст побудований на основі теоретичних знань. Як відомо, в основі емпіричних знань лежать спостереження, наочні уявлення, зовнішні властивості предметів; понятійні узагальнення виходять шляхом виділення загальних властивостей при порівнянні предметів. Теоретичні ж знання виходять за межі чуттєвих уявлень, спираються на уявні перетворення абстракцій, відображають внутрішні відносини і зв'язки. Вони утворюються шляхом генетичного аналізу ролі та функцій деяких загальних відносин всередині цілісної системи елементів.

Змістовні узагальнення. Основу системи теоретичних знань становлять змістовні узагальнення. Це можуть бути:

- Найбільш загальні поняття науки, які виражають глибинні причинно-наслідкові зв'язки і закономірності, фундаментальні генетично вихідні уявлення, категорії (число, слово, енергія, матерія тощо);

- Поняття, в яких виділені не зовнішні, предметно-конкретні ознаки, а внутрішні зв'язки (наприклад, історичні, генетичні);

- Теоретичні образи, отримані шляхом розумових операцій з абстрактними об'єктами.

Змістовне узагальнення - розуміння предмету не через його наочне, зовнішню схожість з іншими, а через його приховані конкретні взаємозв'язку, через суперечливий шлях його внутрішнього розвитку.

Дидактичні структури. У дидактичній структурі навчальних предметів переважає дедукція на основі змістових узагальнень.

За В.В. Давидову, способи розумових дій, способи мислення поділяються на розумові (емпіричні, що спираються на наочні образи) до розумні, або діалектичні.

Розсудливо-емпіричне мислення спрямоване на розчленування і порівняння властивостей предметів з метою абстрагування формальної спільності і додання їй форми поняття. Це мислення - початкова ступінь пізнання, його види (індукція, дедукція, абстрагування, аналіз, синтез та ін) доступні і вищим тваринам, різниця тільки в ступені.

Розумно-теоретичне, діалектичне мислення пов'язане з дослідженням природи самих понять, розкриває їх переходи, рух, розвиток. При цьому, природно, розумова логіка входить до діалектичну як в логіку більш високої форми.

Суть теоретичного мислення, по В.В. Давидову, полягає в тому, що це особливий спосіб підходу людини до розуміння речей і подій шляхом аналізу умов їх походження і розвитку.

Базою теоретичного мислення служать подумки ідеалізовані поняття, системи символів (виступаючи як первинні по відношенню до конкретних емпіричних предметів і явищ). У зв'язку з цим способи розумових дій в технології Д.Б. Ельконіна - В.В. Давидова мають ряд характерних відмінностей від формально-логічного тлумачення.

Змістовний аналіз є способом виявлення генетично вихідної основи деякого цілісного об'єкта; він спрямований на пошук і виокремлення істотного відношення серед привідних і приватних його особливостей.

Змістовне абстрагування являє собою виділення вихідного загального ставлення в даному матеріалі та формулювання його в знаково-символічній формі.

Особливе значення в технології Д.Б. Ельконіна - В.В. Давидова має дію узагальнення. У формальній логіці воно полягає в виокремленні істотних ознак в об'єктах і об'єднання об'єктів за цими ознаками, підведенні їх під загальне поняття.

Емпіричне узагальнення йде від приватних предметів і явищ через їх порівняння до загального емпіричному поняттю.

Теоретичне, змістовне узагальнення, по В.В. Давидову, здійснюється шляхом аналізу деякого цілого, щоб відкрити його генетично вихідне, істотне, загальне ставлення як основу внутрішньої єдності цього цілого.

Сходження від абстрактного до конкретного - це використання змістовного узагальнення як поняття високого рівня для подальшого виведення інших, більш приватних «конкретних» абстракцій. Сходження від абстрактного до конкретного є загальним принципом орієнтації учнів у всьому різноманітті фактичного навчального матеріалу.

Змістова рефлексія - пошук і розгляд істотних підстав своїх власних розумових дій.

Таким чином, зміст навчального предмета представляє систему понятті, заданих не як спосіб списання об'єкта, а як підставу для його перетворення, регулююча основа способів отримання значущих результатів. 9

Підходи В.В. Давидова спочатку були розроблені для навчання школярів, але ряд положень може бути корисний і при навчанні дорослих.

Розвивальне навчання за системою В.В. Давидова протиставлене існуючій традиційній системі шкільного навчання, переважно спрямованої від приватного, конкретного, одиничного до загального, абстрактного, цілому; від випадку, факту до системи; від явища до сутності.

В.В. Давидов поставив питання про можливість теоретичної розробки нової системи навчання з напрямком, зворотним традиційному: від загального до окремого, від абстрактного до конкретного, від системного до одиничного.

В.В. Давидов формулює основні положення, що характеризують не тільки зміст навчальних предметів, а й ті вміння, які повинні бути сформовані в учнів при засвоєнні цих предметів у навчальній діяльності:

«Засвоєння знань, які мають загальний і абстрактний характер, передусе знайомству учнів з більш приватними і конкретними знаннями; останні виводяться учнями із загального та абстрактного як зі своєї єдиної основи.

Знання, що конституують даний навчальний предмет або його основні розділи, учні засвоюють, аналізуючи умови їх походження, завдяки яким вони стають необхідними.

При виявленні предметних джерел тих чи інших знань учні повинні вміти перш за все виявляти в навчальному матеріалі генетично вихідне, істотне, загальне ставлення, зміст і структуру об'єкта даних знань.

Це ставлення учні відтворюють в особливих предметних, графічних або буквених моделях, дозволяють вивчати його властивості у чистому вигляді.

Учні повинні вміти конкретизувати генетично вихідне, загальне ставлення досліджуваного об'єкта в системі приватних знань про нього в такому єдності, яке забезпечує мислення переходу від загального до окремого і назад.

Учні повинні вміти переходити від виконання дій у розумовому плані до виконання їх в зовнішньому плані і назад».

Експериментальна робота в науково-педагогічному проекті «Росток» дозволяє створити оптимальні, організаційно-педагогічні умови особистісного зростання, розкриття й реалізації інтелектуальних і творчих обдарувань кожного учня; сприятиме гуманізації освітнього процесу на основі принципів інтегративно-діяльнісного навчання, педагогіки співробітництва, педагогіки успіху; забезпечуватиме розвиток професійної майстерності вчителя.

У програмі "Росток" принцип інтеграції використаний при формуванні інтегрованого курсу "Навколишній світ". На основі курсу "Навколишній світ" в учнів формується цілісна картина світу. Тематика занять розкриває перед дитиною багатогранний, різноманітний і цілісний навколишній світ.

Основна ідея експериментально-дослідної роботи полягає у мінімізації пригнічення окремих здібностей дитини, забезпеченні комплексного розвитку її природних здібностей, допомозі пізнати себе.

Основою науково-педагогічного проекту «Росток» став інтегративно-діяльнісний підхід. Його сутність у системній організації навчально-виховного процесу на засадах організації науково обґрунтованої структури діяльності в межах кожного навчального предмету, яка виступає системоутворювальним фактором. Таким чином навчальні предмети інтегруються в єдину пізнавальну систему, яка дозволяє формувати в учнів цілісне уявлення про навколишній світ через пошуково-практичну діяльність.

Групова (колективна) технологія навчання передбачає організацію навчального процесу, за якої навчання здійснюється у процесі спілкування між учнями (взаємонавчання) у групах. Група може складатися з двох і більше учнів, може бути однорідною або різнорідною за певними ознаками, може бути постійною і мобільною.

Групові форми навчання дають змогу диференціювати та індивідуалізувати процес навчання. Формують внутрішню мотивацію до активного сприйняття, засвоєння та передачі інформації. Сприяють формуванню комунікативних якостей учнів, активізують розумову діяльність. Робота в групах (колективна) дає найбільший ефект у засвоєнні знань.

Технології індивідуалізації процесу навчання. (А. Границька, В. Шадріков) - організація навчально-виховного процесу, при якій вибір педагогічних засобів та темпу навчання враховує індивідуальні особливості учнів, рівень розвитку їх здібностей та

сформованого досвіду. Його основне призначення полягає в тому, щоб забезпечити максимальну продуктивну роботу всіх учнів в існуючій системі організації навчання. Індивідуальне навчання - форма, модель організації навчального процесу при якому: 1) вчитель взаємодіє лише з одним учнем; 2) один учень взаємодіє лише із засобами навчання (книги, комп'ютер тощо). Головною перевагою індивідуального навчання є те, що воно дозволяє повністю адаптувати зміст, методи та темпи навчальної діяльності дитини до його особливостей, слідкувати за кожною дією та операцією при вирішенні конкретних завдань, за його рухом від незнання до знання, вносити вчасно необхідні корективи в діяльність як учня, так і вчителя.

В сучасній вітчизняній педагогічній практиці та теорії найбільш суттєвими прикладами технологій індивідуалізації навчання є:

- проектний метод;
- технологія продуктивного навчання;
- технологія індивідуального навчання І. Унт;
- адаптивна система навчання А. Границької;
- навчання на основі індивідуально-орієнтованого навчального плану В.

Шадрікова.

Ігрові технології навчання (Й. Гензерг). Технології ігрового навчання - це така організація навчального процесу, під час якої навчання здійснюється у процесі включення учня в навчальну гру (ігрове моделювання явищ, "проживання" ситуації).

Сьогодні віддають перевагу терміну "імітація" замість "гра" (акцент переноситься на внутрішню сутність дії). Навчальні ігри мають за мету, окрім засвоєння навчального матеріалу, вмінь і навичок, ще й надання учневі можливості самовизначитися, розвивати творчі здібності, сприяють емоційному сприйманню змісту навчання.

Види ігор:

- навчальні, тренувальні, узагальнюючі;
- пізнавальні, виховні, розвиваючі;
- репродуктивні, продуктивні, творчі.

Інтерактивне навчання.

Інтерактивне навчання - це спеціальна форма організації пізнавальної активності, що має за мету створення комфортних умов навчання, за яких кожен учень відчуває свою успішність та інтелектуальну спроможність.

Суть інтерактивного навчання полягає в тому, що навчальний процес відбувається за умови постійної, активної взаємодії всіх учнів; учитель і учень є рівноправними суб'єктами навчання. Інтерактивне навчання сприяє формуванню навичок, а вмінь як предметних, так і загальнонавчальних; виробленню життєвих цінностей; створенню атмосфери співробітництва, взаємодії; розвитку комунікативних якостей. Технологія передбачає моделювання життєвих ситуацій, використання рольових ігор, спільне розв'язання проблем.

Інтерактивне навчання - це навчання діалогу, під час якого відбувається взаємодія учасників педагогічного процесу з метою взаєморозуміння, спільного розв'язання навчальних завдань, розвитку особистісних якостей учнів.

Інтегровані технології (П. Ерднієв) - вчитель за можливості чітко визначає реакції, поняття, ідеї та навички, які мають бути засвоєні учнем, а потім за допомогою багатостороннього підходу допомагає учневі спрямувати власну діяльність на досягнення цих цілей. При цьому учень може діяти у власному темпі, заповнюючи прогалини у своїх знаннях або пропускаючи те, що вже засвоєно.

Мультимедійні технології пов'язані із створенням мультимедіа-продуктів: електронних книг, енциклопедій, комп'ютерних фільмів, баз даних. У цих продуктах об'єднуються текстова, графічна, аудіо- та відеоінформація, анімація. Мультимедіа-технології перетворили комп'ютер на повноцінного співрозмовника, дозволили учням (будь-якого віку), не виходячи з навчальної аудиторії, будинку, офісу, бути присутніми на лекціях видатних вчених, брати участь у конференціях, діалогах, вести кореспонденцію. Як принципово новий навчальний засіб

електронна книга відкрила можливості «читати», аналізувати «живі» озвучені сторінки, Тобто можливості бачити, чути, читати.

Самостійна робота слухачів

Питання для самоконтролю

1. Які ви знаєте і застосовуєте технології розвивального навчання?
2. Назвіть основні принципи розвивального навчання.
3. Які психофізіологічні особливості школярів визначають активність їхньої пізнавальної сфери?
4. Які психофізіологічні особливості школярів визначають необхідність комфортного засвоєння знань.
5. Можливості гармонійного комфортного навчання.
6. Місце «гармонійної освіти» в сучасній освітній системі школярів.
7. Яка суть технології «Теорії розв'язання винахідницьких завдань за Г. Альтшуллером.
8. Продовжіть речення. Розвивальне навчання – це...
9. Метою розвивального навчання є...

Комплекс тестових (практичних) завдань для самоконтролю

1. Визначте найголовнішу відмінність розвивальних особистісно зорієнтованих технологій:
  - 1) когнітивний характер навчання;
  - 2) визнання індивідуальної самобутності, самоцінності кожної особистості;
  - 3) суб'єкт – об'єктний характер навчання;
  - 4) розуміння розвитку як збільшення кількості знань.
2. Виберіть характерну ознаку для розвивального підходу особливості взаємодії «педагог - учень»:
  - 1) повчання, вимога, нотація, заборона;
  - 2) пасивність педагога у навчальній взаємодії «педагог - учень»;
  - 3) творча співпраця методиста і педагога у процесі професійної підготовки;
  - 4) домінуюча роль педагога у визначенні змісту і форм навчання.
3. Знайдіть характерний для розвивального підходу критерій оцінювання занять:
  - 1) спрямованість на теоретичне осмислення змісту навчання;
  - 2) побудова навчальних занять на діагностико-прогностичному підході;
  - 3) формалізовані педагогічні стосунки;
  - 4) відірваність технологій навчання від особистості того, хто навчається.
4. Як часто Ви застосовуєте принцип розвивального навчання на уроці? (підкресліть варіант, який найбільше підходить до Вашої роботи)
  - 1) не здійснюю;
  - 2) здійснюю рідко;
  - 3) здійснюю періодично, але безсистемно;
  - 4) здійснюю систематично;

Рекомендована література

1. Беспалько В.П. Слагаемые педагогической технологии. М., 1995.
2. Бондарева К.І., Козлова О.Г. Педагогічний аналіз інноваційної діяльності вчителя. Суми, 2001.
3. Буркова Л.В. Педагогічні інновації та їх діагностична експертиза. Теоретичний аспект. К. 1999.
4. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології. К., 2004.
Інноваційні педагогічні технології І.М. Драгоманова. І.М. Дичківська. Київ, Академвидав, 2004. -351с.
5. Костюк Г. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості. [Текст] Г. С. Костюк ; за ред. Л М. Проколієнко [упоряд. і авт. комент).

- В.В.Андрієвська, Г.О.Балл та ін.К. Рад. школа, 1989–609 с.
6. Костюк Г.С. Здібності та їх розвиток у дітей / Г.С. Костюк // Радянська школа . – 1946 . - № 6. - С. 4 – 14.
7. Костюк Г.С. Навчання і розвиток особистості / Г.С. Костюк . – К.: Рад. школа, 1968. – № 6 . – С. 967;
8. Сиротюк А.Л. Обучение детей с учетом психофизиологии : Практическое руководство для учителей и родителей. – М.: ТЦ Сфера, 2001. –128 с.
9. Яновская Н.Н. Гармоничная нация : Популярно о наболевшем : Стресс. Эмоциональное выгорание. Невроз. Суицид. Депрессия. Психосоматические расстройства у детей и подростков : Яновская Н.Н. – К. : ЧП "Яновская Н.", 2012. – 56 с.

СПЕЦКУРС: ТЕХНОЛОГІЯ ПРОВЕДЕННЯ ВОРКШОПУ

Категорія: керівники, методисти Р(М)МК(Ц), керівники методичних об'єднань
Розробник: доц. Я.Л. Швень

Зміст

Пояснювальна записка
Навчально-тематичний план
Програмний зміст спецкурсу
Питання для самоконтролю
Завдання для самостійної роботи
Література
Додатки

Пояснювальна записка

За сучасних умов перед працівниками методичних служб постає завдання опрацювання масиву новітньої інформації з проблем професійного зростання вчителя. Оскільки професійна діяльність працівників методичних служб спрямовується на андрагогічну та методичну діяльність – одним із напрямків такої діяльності є аналіз потенціалу інтерактивних технологій освіти дорослих.

Так, актуальним стає впровадження такої інноваційної форми у післядипломній педагогічній освіті як воркшоп, так званий інтенсивний освітній захід, під час якого педагоги навчаються завдяки власній активності, а теоретичні відомості – мінімальні і відіграють незначну роль. У центрі уваги – самостійне навчання педагогів і активна взаємодія з акцентом на отриманні динамічного знання.

Даний спецкурс можливо реалізувати в рамках проведення спецкурсу під час навчання на курсах підвищення кваліфікації. Спецкурс розрахований на 24 год.

Мета спецкурсу – розвиток професійної компетентності працівників методичних служб з проблем упровадження воркшопу в практику освіти дорослих (учителів).

Завдання – вироблення умінь та навичок використання воркшопу як технології освіти дорослих.

Слухач повинен знати:

- поняття «воркшоп» у післядипломній освіті;
- психофізіологічні чинники динамічної освіти дорослих;
- методики воркшопу;
- комунікативні технології воркшопу;
- як мотивувати вчителів під час проведення воркшопу;

Слухач повинен уміти:

- урахувати психофізіологічні чинники освіти дорослих;
- використовувати методики воркшопу;

- набути навички комунікативних технологій під час проведення воркшопу;
- мотивувати вчителів до професійного самовдосконалення.

Слухач повинен усвідомлювати:

- трансформації професійного розвитку дорослих (учителів);
- необхідність опанування технології воркшопу в освіті дорослих (учителів);
- важливість дотримання професійних стандартів та етичних норм.

Навчально-тематичний план

№	Назва теми	Форми занять		
		Лекції	Інтерактивні види занять	Самостійна робота
1	Воркшоп як інноваційна форма освіти дорослих	2		2
2	Психофізіологічні чинники динамічного навчання дорослих	2		2
3	Методики воркшопу		4	2
4	Планування воркшопу (схема планування)		2	2
5	Комунікація і мотивація під час проведення воркшопу	2	2	2
	Усього	6	8	10

Програмний зміст спецкурсу

Тема 1. Воркшоп як інноваційна форма освіти дорослих (4 год.)

Починаючи з 50-х рр. XX ст. у Німеччині у сфері освіти дорослих почалися спроби впроваджувати нові форми навчання з такими особливостями: зменшення домінуючої ролі викладача, використання у навчальній діяльності взаємодії учасників, спроби зробити навчання цікавішим, цілісним і практично орієнтованим.

З'являється нова форма навчання – «воркшоп». Поняття «майстерня» вказує на те, що всі учасники повинні бути активними і самостійними.

У концепції воркшопу поєднуються різні напрямки: дослідження малих груп у Тевістоці (Великобританія) і в Національних тренінгових лабораторіях (США); гуманістична психологія; нейропсихологія. Ця форма навчання може використовуватись для різноманітних цілей і навчальних програм.

Воркшоп – це інтенсивний навчальний захід, під час якого учасники навчаються завдяки власній активності, а теоретичні відомості – мінімалістичні і відіграють незначну роль. У центрі уваги відбувається самостійне навчання учасників і активна взаємодія.

Воркшоп асоціюється з такими поняттями, як: активність, експеримент, ризик, зміни, демократичне прийняття рішень, цілісність навчання, самовираження, внутрішні зміни, позитивна взаємодія.

Тривалість воркшопів може бути різноманітною. Найвдалішою формою для курсів підвищення кваліфікації є міні-воркшопи, які тривають годину. Їх важлива характеристика – різноманітність. Якісно організований воркшоп передбачає сукупність різноманітних методів, які активізують слухачів до взаємодії. На воркшопі навчання відбувається за рахунок отримання актуального досвіду і особистісного переживання, яке легше сприймається в груповій взаємодії.

Тема 2. Психофізіологічні чинники динамічного навчання дорослих (4 год.)

1. Мозок як комплексна адаптивна система. Рекомендації методисту: навчальний процес повинен організовуватись таким чином, щоб враховувались різноманітні аспекти психічної діяльності: почуття, відчуття, емоції, увага і т.д. Андрагог повинен обрати із широкого арсеналу технік ту, яка відповідає ситуації і особливостям групи слухачів.

2. Психіка – соціальна від природи. Рекомендації методисту: самоідентичність залежить від того, чи відчуваємо ми свою приналежність до інших і чи є можливість взаємодіяти. У групі

слухачів важливо підтримувати клімат «прийняття». Слухачі мають потребу спілкуватись один з одним і підтримувати хороші відносини з викладачем.

3. Навчання на курсах підвищення кваліфікації залежить від фізіології. Рекомендації методисту: фізіологічні особливості (стрес, їжа тощо) впливають на процес навчання. Слід урахувати найоптимальніший час для навчання – він визначається індивідуальними і природними біологічними ритмами і циклами.

4. Людині притаманно в усьому шукати сенс. Рекомендації методисту: у навчальній групі повинна гарантуватись стабільність і довірливість. З іншого боку, навчальний процес повинен містити певну провокацію і можливість «інсайтів». Ось чому важливо, щоб кожен етап навчання мав значення, був цікавим і давав можливість управляти власним навчальним процесом.

5. Навчання передбачає пошук як відомої інформації, так і нової. Рекомендації методисту: дорослі постійно віднаходять уже знайомі паттерни, інтерпретують власний досвід, осмислюють його. Важливо організувати навчальний процес таким чином, щоб кожний слухач міг зробити власні висновки.

6. Почуття відіграють важливу роль у навчання. Рекомендації методисту: слід ретельно слідкувати за емоційним кліматом у групі, що означає можливість відкритої комунікації. Така взаємодія дозволяє всім слухачам відкрито говорити про те, що відбувається з ними. Важливо створити в групі атмосферу підтримки, взаємоповаги і визнання.

7. Сприймаючи інформацію мозок водночас диференціює і узагальнює її. Рекомендації методисту: продуктивний навчальний процес повинен бути організований таким чином, щоб навички формувались частинами і розуміння досягалось поступово. З іншого боку, частини і ціле взаємозалежні, тому слухачі повинні мати можливість побачити цілісний процес того, що вони вивчають і опановують.

8. Концентруючись на проблемі, людина водночас сприймає те, що знаходиться поза її увагою. Рекомендації методисту: окрім того, що потрібно контролювати рівень шуму, освітлення і температури в приміщенні, - слід свідомо використовувати символи, що здійснюють позитивний вплив на периферичне сприйняття: плакати, малюнки, музичний супровід. Андрагогу важливо усвідомлювати, що він постійно надсилає слухачам сигнали: його внутрішній стан, наміри, настрої відбиваються у поставі, жестах, міміці, диханні, рухах очей. Андрагог повинен розуміти, що слухачі несвідомо сприймають несуттєві чинники навчання.

9. Навчання відбувається свідомо і несвідомо. Рекомендації методисту: у ході активного оцінювання слухачі можуть осмислювати досвід і зрозуміти як і чому саме вони навчились. Таке активне оцінювання дає можливість прийняти на себе відповідальність за власне навчання і розвивати свої здібності. Воно дозволяє слухачам побачити те, що спочатку було для них малопомітним.

10. Різні можливості запам'ятовування інформації. Рекомендації методисту: важлива і маловажлива інформація запам'ятовується по-різному. Факти і навички, які опановувались окремо слід частіше повторювати і практикувати. Чим менше інформація і навички пов'язані з актуальним досвідом і знаннями, тим більших зусиль потребує їх утримання в пам'яті. Таку інформацію потрібно вчити напам'ять і часто повторювати. Проте, такий принцип не дає гарантії того, що дійсно відбувається передача знань. Процес навчання стане ефективнішим, якщо в ньому задіяна «особистісна» пам'ять – особистісний світ слухача.

11. Якість розуміння інформації залежить від того, наскільки її можна відчутти. Рекомендації методисту: у процес навчання слід включити процеси переживання: використовувати різноманітні дії (демонстрації, проекти, дослідження, візуальну уяву, метафори, рольові ігри, діалог, ведення щоденника, танці, пантоміму). Чим більше почуттів додається до процесу навчання – тим успішнішим буде навчальний процес.

12. Навчання триває впродовж життя. Рекомендації методисту: для слухачів потрібно віднайти стимули навчання. Вирішальне значення має можливість отримувати задоволення і відчувати себе продуктивними членами групи. Тому дорослим важливо, щоб їх духовні потреби брали до уваги.

13. Зацікавленість і азарт сприяють навчанню, а загроза – на заваді. Рекомендації методисту: у навчальній групі слід створити атмосферу, яка сприяє «поміркоvanій» увазі, у якій мало страху і багато стимулів. Ситуативний стрес – неминучий: будь-яке навчання призводить до особистісних змін, які пов'язані з невизначеністю. Слухачі зможуть витримувати таку невизначеність і виробити до неї толерантне ставлення.

14. Мозок кожної людини унікальний. Рекомендації методисту: навчальний процес повинен бути різноманітним, щоб усі слухачі групи могли задіяти свої візуальні, аудіальні, тактильні, емоційні, вербальні і невербальні здібності. Тому постійно потрібно давати слухачам можливість вибору, щоб простимулювати індивідуальну зацікавленість. Слід обирати навчальні стратегії і прийоми, щоб вони допомагали кожному слухачу групи оптимально задіяти мозок.

15. Рекомендації методисту: будуйте навчання вчителів на основі наступних концепцій:

- дорослі вчать тільки те, що вони готові вчити.
- дорослі краще вчаться тому, що вони реально роблять.
- дорослі вчаться на власних помилках.
- дорослі легше вчити те, що їм знайомо.
- дорослі у навчанні допомагають різні органи відчуттів.
- дорослі вчаться методично і, в нашій культурі, систематично.
- дорослі не можуть вивчити те, чого вони не розуміють.
- дорослі вчаться на практиці.
- дорослі вчаться краще, якщо бачать прогрес у навчанні.
- дорослі краще реагують, коли те, чому вони повинні навчитися, пропонується їм у

придатній для них формі.

Тема 3. Методики воркшопу (6 год.)

Мозковий штурм - це метод, використовуваний для генерації ідей. Мозковий штурм втягує в обговорення всіх присутніх, виявляє нові, незвичайні ідеї, створює безліч варіантів, стимулює синергію в групі, перешкоджає передчасній оцінці ідей. Всі члени групи вносять свої ідеї; записуючий (рекодер) фіксує ці ідеї в порядку надходження.

Мозковий штурм використовується для того, щоб втягнути в процес обговорення всіх; розробити творчі, інноваційні ідеї; розробити варіанти, що задовольняють інтереси, включаючи зовсім невідомі варіанти; збільшити можливості вибору варіантів.

Рекомендації методисту з проведення мозкового штурму:

- Будьте вільні. Використовуйте уяву. Мрійте. Дивуйтеся. Діліться уявними образами, синонімами, грайте словами, вільними асоціаціями, дивними ідеями. Ризикуйте. Не піддавайте цензурі ані свої власні ідеї, ані ідеї інших людей.
- Розвивайте чужі ідеї. Слухайте і комбінуйте, адаптуйте, розширюйте, використовуйте “автостоп”, їдьте ”верхи” на чужих ідеях.
- Орієнтуйтеся на кількість. Чим більше ідей буде запропоновано, тим краще. Не переживайте через їхню подібність і повторення або закінченість і детальність. Постарайтеся спочатку виявити всі можливі варіанти.
- Записуйте кожну ідею. Записані на великих аркушах паперу ідеї стають трампліном для міркувань інших людей. Оригінальні слова, запропонувавши ідею, збуджують асоціації і нові ідеї. Запис зрівнює всі ідеї і робить їх приналежними команді.
- Не зупиняйтеся, коли виникає пауза. Не хвилюйтеся, коли ідеї починають висихати. Ваше завдання не закінчене при виникненні першої ж паузи. Коли настає затишок, працюйте напруженіше, постарайтеся “прорватися” через нього. Зупинка завчасно не дасть можливості почути всі ідеї.
- Розривайте “негативні кола” мислення. Уникайте обмежень логічного чи застарілого стилю мислення. Не турбуйтеся на даному етапі про традиції, прецеденти, бюджет, час, персоналії та інші обмеження.

Під час мозкового штурму уникайте оцінок, критичних зауважень, висміювання та інших негативних реакцій на будь-яку висунуту ідею. Член команди, що чує негайну критику в свою адресу, може відчувати, що йому заважають, і усунутися від обговорення. Хоча перша ідея,

що прийшла на розум, може і не бути кращою, але критика перериває потік ідей, що народжуються.

Дискусія (від лат. Discussio - розгляд, дослідження) - обговорення якого-небудь спірного питання, проблеми на зборах, у пресі, у розмові.

Мета дискусії як методу полягає в одержанні аргументованих точок зору чи позицій на заданий предмет чи проблему.

Використання дискусії в освітніх програмах доречно в наступних випадках: коли навчальна мета полягає в заохоченні критичного мислення чи поліпшення навичок спілкування; коли необхідно “самостійно відкрити” нові ідеї; коли необхідно сформулювати чи змінити відношення до проблеми з боку слухачів.

Правила дискусії:

- Говорити по одному, не перебиваючи;
- Уважно слухати кожного;
- Дотримуватися встановленого порядку і регламенту
- Аргументувати свої висловлювання;
- Критикувати думки, а не особистість;
- Критикуючи, пропонувати альтернативи;
- Перед запереченням повторювати висловлення опонента.

Завдання методиста: створити атмосферу співробітництва і взаємної підтримки, щоб кожний міг вільно висловлювати свою думку, відзначати внесок кожного.

1.1.1.1. Підготовка:

- Чітко визначити мету навчання.
- Обрати тему для обговорення, що чітко відображає вашу мету.
- Підібрати питання “розкриваю чого” характеру, що будуть стимулювати дискусію.
- Підготувати додаткові питання, що будуть стимулювати уяву, якими ви зможете скористатися для досягнення цілей навчання.

1.1.1.2. Проведення дискусії:

1. Тема дискусії повинна бути чітко визначена. Цього можна досягти, розкривши мету дискусії в групі. Можна також скористатися коротким конспектом дискусії, щоб стежити за тим, які питання були розглянуті, а які підлягають подальшому обговоренню. Якщо кінцевою метою дискусії є формування нового відношення до предмета, необхідно постійно враховувати цей фактор при проведенні дискусії.

2. Необхідно створити атмосферу співробітництва і взаємної підтримки, щоб слухачі могли вільно висловлювати свою думку. Звертайтеся до всіх по імені. Відзначайте корисний внесок слухачів в дискусію відразу після їхнього виступу і при підведенні підсумків, вказуючи на джерело тієї чи іншої корисної інформації чи пропозиції. Необхідно заохочувати взаємну підтримку серед слухачів.

3. Необхідно постійно спостерігати за реакцією учасників дискусії, що свідчить про ступінь розуміння обговорюваного предмету.

4. Дискусією необхідно керувати, дотримуючись плану, періодично пояснюючи чи заново формулюючи незрозумілі питання, що залишилися. Задавайте питання, що сприяють просуванню дискусії, підкреслюйте ті моменти, по яких була досягнута згода, відзначайте розбіжності, що залишилися, і заохочуйте до подальшого міркування щодо предмета дискусії.

5. Підводити підсумки треба як по ходу, так і наприкінці дискусії, роблячи акцент на основних моментах на шляху досягнення мети дискусії.

Техніки, що застосовувані при проведенні дискусії:

1. Створення комфортного середовища: самопочуття учасників дискусії може значно впливати на процес її протікання. Відчуття комфортності і середовище, у якій протікає розмова, можуть змінити процес протікання дискусії, зробити цілі спілкування недосяжними.

Однією з важливих умов, що забезпечують комфортність учасників, є прояв симпатії до них. Відповідно прояв антипатії до конкретного учасника може перервати комунікацію.

2. Використання запитань при проведенні дискусії: андрагог повинен виявляти ентузіазм стосовно теми дискусії. На початку дискусії слухачів необхідно надихнути за допомогою постановки запитань, що представляють загальний інтерес, показу фільму, що провокує дискусію, зведення новин, конкретного приклада чи навіть «недоречного висловлювання». На додаток до перерахованого вище необхідно задавати численні питання, щоб дати учням можливість брати участь в обговоренні. Питання можуть бути наступного характеру:

- Що змушують задуматися і не потребують однозначної відповіді;
- Питання на початку обговорення повинні задаватись усій групі;
- Можна звернутися з тими ж запитаннями до окремих слухачів, обраних довільно, якщо ніхто не висловив бажання відгукнутися на питання протягом декількох секунд;
- Необхідно змінити формулювання питання, якщо не вдається домогтися відповіді на поставлене спочатку запитання.

Крім того, питаннями можна скористатися для коректування неправильних відповідей. Наприклад, ви можете попросити пояснити відповідь, дати інше формулювання, зрозуміле всім; вказати, що у відповіді правильно, перш, ніж прокоментувати помилкову сторону; поставити навідне запитання, щоб слухач самостійно знайшов неточності у своїй відповіді.

1.1.1.2.1. Рекомендації методисту щодо проведення дискусії:

- Залишайтеся безстороннім - не виражайте свого власного відношення чи поглядів на ті чи інші запитання. По можливості виключайте особисту участь в дискусії.
- Намагайтесь увесь час “вкидати м'яч” в групу;
- Переконайтесь в тому, що всі члени групи беруть участь в загальній розмові;
- Проведіть спостереження і виявіть серед учасників найбільш мовчазних чи самих говірких, а також лідерів; керуйте ситуацією - заохочуйте мовчазних і направляйте домінуючих в потрібне русло;
- Ведіть необхідні записи, що дозволяють підвести підсумки.

Рольова гра використовується, щоб допомогти змінити відношення слухачів; дозволити людям побачити наслідки своїх дій стосовно інших; дати слухачам можливість побачити, як інші люди можуть почуватися \ поводитися у визначеній ситуації; створити безпечне оточення, в якому учасники можуть розглядати такі проблеми, які в реальному житті їм може бути незручно обговорювати; дозволити слухачам розглянути альтернативні підходи в роботі із ситуаціями.

Переваги:

- Спонукальна і розважальна.
- Привертає увагу групи.
- Імітує реальний світ.

Процес проведення:

- Підготуйте акторів таким чином, щоб вони розуміли свої ролі і ситуацію.
- Створіть таку атмосферу для спостерігачів, щоб вони знали, які питання зачіпаються в ситуації.
- Спостерігайте за рольовою грою.
- Подякуйте акторам і запитайте про їхні відчуття під час рольової гри - переконайтесь, що вони вийшли зі своїх ролей і повернулися у своє сьогоденне «я».
- Попросіть спостерігачів поділитися своєю реакцією і спостереженнями.
- Обговоріть різну реакцію на те, що відбулося.
- Запитаєте слухачів, чому вони навчилися, і виділіть основні моменти.
- Запитаєте слухачів, як ситуація співвідноситься з їхнім власним життям.
- Підбиття підсумків.

Mind map (інтелектуальні, ментальні карти) – розробка Тоні Бьюзена – відомого письменника, лектора і консультанта з питань інтелекту, психології навчання і проблем мислення. В основу створення *mind map* покладено принцип асоціативного мислення. З кожним роком зростає кількість людей, які використовують принципи радіального (асоціативного) мислення та інтелект-карт. З метою забезпечення взаємної підтримки і спілкування серед теорії радіального мислення та інтелект-карт, а також забезпечити координацію ініціатив, спрямованих на впровадження теорії і практики мислення в кількість навчальних дисциплін сучасної освіти було створено Спілку користувачів інтелект-карт, мета якої – ознайомити сучасне суспільство з основами ментальної грамотності.

Процес створення:

Технологія створення *mind map* ґрунтується на засадах радіального мислення. Відправною точкою є центральний образ. Від нього в усіх напрямках будуються промені. Над променями пишуть ключові слова або малюють образи, які з'єднуються між собою лініями.

У повсякденному житті при роботі з інформацією переважна більшість людей мислить лінійно, використовуючи лише ліву півкулю мозку. При роботі з *mind map* залучається і права півкуля, яка відповідає за творчі здібності, почуття, уяву і паралельну обробку інформації. У результаті такої спільної роботи функціонування мозку різко зростає, відповідно зростає продуктивність роботи.

Узагальнимо цінність використання методу *mind map* у роботі з учителями:

- створення таких карт допомагає відобразити глибинні взаємозв'язки - філософські, соціально-культурні, професійно-фахові тощо. *Mind map* орієнтує андрагога і слухачів на осмислення, розкриття взаємозв'язків понять із життєвими й професійними ситуаціями, з досвідом учителів;

- зміст *mind map* реально відображає принцип інтеграції змісту освіти загалом і післядипломної педагогічної освіти зокрема. Використання цього методу дає можливість творчого опрацювання будь-якої теми, можливість варіативності в поєднанні як змісту пізнання, так і форм організації діяльності вчителів;

- наявність вже готової *mind map* значно полегшує методистам планування змісту освітньої діяльності вчителів. Практика показує, що цей метод стає основою цікавої, змістовної і кожного разу неповторної спільної діяльності андрагогів і слухачів - за умови бажання педагогів вийти за рамки звичного планування та традиційного розуміння навчального процесу курсів підвищення кваліфікації як моделі післядипломної педагогічної освіти.

Приклади використання mind map в освітньому процесі курсів підвищення кваліфікації:

1. У післядипломній педагогічній освіті *mind map* може з успіхом застосовуватись як метод колективної пізнавальної діяльності слухачів, як демонстраційний метод для розуміння та унаочнення багатьох тем та понять, як метод оптимізації навчальної діяльності загалом.

2. Соціокультурний напрямок курсів підвищення кваліфікації – складання карт може допомогти розблокувати творчу уяву, аналізувати засоби масової інформації, науково-методичні видання.

3. Нормативно-правовий напрямок – використання карти для підсумовування інформації і сортування фактів, що мають відношення до нормативно-правового забезпечення освіти.

4. Методика навчання і технології – використання карти дозволить планувати об'ємні роботи і ефективно структурувати та обробляти інформацію.

5. Особливо важливим є те, що *mind map* винятково корисні для слухачів із ригідними установками до навчання на курсах підвищення кваліфікації. Такі структурно-логічні схеми є однозначним ефективним методом в освіті дорослих – інтелект-карта дає слухачам можливість висловлювати свої думки природним, повним і швидким способом.

6. В освітньому менеджменті *mind map* можуть стати методом викладання навчальних курсів, збільшити ефективність тренінгів і навчання в рамках підвищення кваліфікації. Вони можуть використовуватися при проведенні групових заходів — як засіб організації роботи, як засіб протоколювання, а також при підготовці публічних виступів та презентацій.

Інтелектуальні карти — це ідеальне рішення для планування і підведення підсумків будь-якого дослідження чи при реалізації проектних робіт.

7. Mind map можуть бути і своєрідним психологічним інструментарієм. Вони використовуються для самоаналізу (при виборі професії та зміні роботи, прийнятті певного рішення, визначенні власних цілей і життєвих цінностей), для аналізу і вирішення міжособистісних проблем, при веденні щоденника, складанні планів тощо.

Підсумовуючи викладений матеріал, зазначимо, що mind map можуть стати невід'ємною складовою освітнього процесу загалом і післядипломної педагогічної освіти зокрема. Цей метод сприяє інтелектуальному пошуку і розвитку, виробленню нових систем поглядів, забезпечує реалізацію засад інтегрованої освіти, відображаючи системність і цілісність знань, у середньому на 10-15% покращує запам'ятовування і обробку інформації людиною, унаочнює матеріал, що пропонується до вивчення та засвоєння, є своєрідною технікою мислення та засобом творчого розвитку особистості.

Скрайбінг – інноваційна техніка презентації (від англійської "scribe" – створювати ескізи, малюнки), винахідником якої є британський художник Ендрю Парк, який займався популяризацією наукових знань – RSA. Промова (аудіальний ряд) супроводжується створенням малюнків (візуальних образів) фломастером на дошці, створюючи ефект «паралельного супроводу», коли ми і чуємо, і бачимо водночас. це графічний спосіб активізувати увагу аудиторії і забезпечити її додатковою інформацією. Скрайбінг перетворює тези презентації в слова і образи, показує зв'язки і підкреслює ключові моменти. Цю технологію можна створювати вручну або ж за допомогою спеціальною комп'ютерної програми.

Різновиди скрайбінгу: скрайбінг на заняттях (відтворення основної суті інформації у вигляді малюнків у процесі промови), відеоролики (створення та використання готового відеоролику в скрайбінгу. Якщо презентація в програмі Power Point, то всі матеріали з неї можна перенести в шаблони сервісу Pow Toon, який дозволяє створити анімовану презентацію і програми Video Scribe, Cool Text – простий онлайн генератор кнопок и надписів з готових шаблонів. У базі сервісу понад 1200 різноманітних шрифтів); 3D-скрайбінг – використання 3D ручок для створення образів в об'ємі.

Підготовка до створення скрайбу здійснюється в такому порядку: слід придумати ідею (цікаву для вчителів); підготувати сценарій (прописати черговість пунктів і образи для створення малюнків); відпрацювати скетчі (їх кількість і якість повинні співпадати із часом на коментарі); створити відеоролик або провести скрайбінг-сесію; зворотній зв'язок.

Скрайб створити не так складно – для цього потрібно лише чотири кроки: скласти план роботи; проаналізувати і співвіднести інформацію і візуальні образи (скетчі); розпочати процес візуалізації (використання простих малюнків, підключати аудіо та відеоряд) та розрахувати тривалість подання інформації; таймінг (розрахувати час, щоб під час заняття всі деталі були висвітлені).

Аргументи впровадження технології скрайбінгу в систему післядипломної педагогічної освіти:

- 1) Універсальність візуалізації (мова образів зрозуміла всім, це – універсальна мова спілкування).
- 2) Ефективність – за короткий проміжок часу можна швидко і якісно подати інформацію.
- 3) Мінімум затрат – для створення скрайбу необхідна поверхність і кольорові маркери (для відеоролику – комп'ютер, колонки, мікрофон, камера тощо).
- 4) Якісне засвоєння інформації і паралельний супровід – взаємодоповнення аудіальної та візуальної інформації допомагає легко відновити інформації (складна аудіальна інформація – наукова стилістика, фахова термінологія – легко перетворюється в прості символи і предмети).
- 5) Неперервне спілкування зі слухачами під час заняття.

Тема 4. Планування воркшопу (схема планування) (4 год.)

Навчання під час воркшопу – це трансформація інформації в корисні знання. Для того, щоб отримати і якість і користь від навчання методисту слід розпочати із планування. Планування воркшопу містить такі позиції:

1. Загальні цілі і результати (що хочуть досягти методист і вчителів).
2. Навчальні заходи (які прийоми і техніки можна використовувати: інтерактивні ігри, експерименти, рольові ігри, моделювання і т.д.).
3. Планування часу (як раціонально використати час).
4. Тематичне планування і навчальні цілі (який порядок тем, що плануються розглядатись).
5. Індивідуальний стиль (на чому саме зробити акцент у ході роботи. Які нові перспективи, навички важливі? Як буде встановлюватись зв'язок з попереднім досвідом учителів (урахування специфіки категорії: гуманітарний напрямок, суспільний, позашкільна освіта, дошкільна освіта і т.д.)
6. Особливості вчителів (що спільного у членів групи, у чому вони різняться, який професійний досвід вони залучають)
7. Ресурси (які технічні ресурси знадобляться, чи буде присутня запрошена лектура).

Схема планування

1. Попередній досвід слухачів:

- Що знають і вміють учителі?
- Яким чином можна враховувати інтереси і досвід учителів?
- Які особливості притаманні слухачам групи?
- Характеристики групи?
- Як стисло розповісти вчителям про воркшоп? Що буде несподіваним?

2. Навчальне середовище:

- Як створити передумови успішного навчання вчителів?
- Які правила будуть сприяти відчуттю впевненості вчителів?
- Як організувати груповий простір задля емоційного комфорту?

3. Передумови успішного навчання:

- Як налагодити контакт із учителями?
- Як відбуватиметься знайомство групи?
- Як досягти атмосфери довіри і відкритості в групі?
- Як зацікавити слухачів і допомогти їм досягти стану розпорошеної уваги?

4. Занурення в комплексний досвід:

- Які професійні ситуації Ви плануєте, щоб сприяти вчителям зануритись у досвід? (Слід створювати практичні, орієнтовані на дії ситуації, звертаючись до всіх семи видів інтелекту. Потрібно передбачити, щоб учителі могли рухатись).

- Які професійні ситуації Ви можете запропонувати у розрізі реальних професійних і життєвих ситуацій?

- Як Ви створите ситуацію, щоб учителі навчались із задоволенням?

5. Активне оцінювання:

- Як Ви зможете допомогти вчителям краще зрозуміти їх досвід?

- Як Ви забезпечите достатній зворотній зв'язок?

- Як досягти того, щоб слухачі могли пов'язати нові знання зі старими? (Робота в малих групах, у командах, у дебатах).

- Що Ви можете зробити, щоб досягти глибшого розуміння теми? (Рольові ігри, пантоміма, експеримент тощо).

6. Запам'ятовування:

- Заплануйте хвилини для перепочинку.

- Дайте підказку вчителям – як вони можуть використати цей час для рефлексії (ведення щоденника, створення кросворду, створення мейнд-мепінгу і т.д.).

- Дайте можливість учителям аналізувати досвід, малюючи або створюючи «карти» (мейнд-мепінг, скрайбінг, колаж і т.д.).

- Використовуйте ритуали і церемонії, щоб відсвяткувати успіх (плескання в долоні).
- Заохочуйте обмін досвідом.
- Стимулюйте позитивний зворотній зв'язок.

7. Функціональна інтеграція і перенесення на професійну діяльність:

- Дайте можливість слухачам демонструвати нові знання і навички за допомогою рольових ігор, дискусій, експериментів.
- Як Ви плануєте підготувати перенесення досвіду в професійне життя слухачів? (Створення ситуацій «Начеб-то...», щоб учителі могли перевірити результати власного навчання).
- Як буде відбуватись закінчення роботи? (Дайте вчителям можливість подякувати колегам за підтримку та ініціативу. Викопистовуйте «ритуал завершення». Цим Ви допоможете слухачам визначитись із почуттям розгубленості під час прощання).

Тема 5. Комунікація і мотивація під час проведення воркшопу (6 год.)

Зворотній зв'язок допомагає виявити прогрес у досягненні навчальної мети і визначити прогалини, що вимагають корекції. Глибина та якість зворотнього зв'язку визначають якість навчального процесу. Розгорнутий зворотній зв'язок відповідає ряду вимог – він, зокрема, має бути: об'єктивним, конкретним, зваженим, доречним, зрозумілим, мати взаємоузгоджену точку зору, враховувати можливість порівняння з попереднім зворотнім зв'язком, містити план дій, бути достатнім, зауваження мають бути представлені в ієрархічному порядку.

Рекомендації методисту:

- надайте можливість учителям побачити, ЩО вони зробили;
- надайте їм можливість побачити свою поведінку в ході діяльності, визначити, ЯК вони досягали результату;
- досягніть домовленості про те, ЩО НЕОБХІДНО ЗМІНИТИ.

Формули, яких варто уникати:

1. «СХВАЛЕННЯ – КРИТИКА – СХВАЛЕННЯ»

«Ви продемонстрували гарне володіння навичками активного слухання, при цьому основну увагу приділяли тільки задаванню запитань, проте, у вас чудово виходить підтримувати зоровий контакт...».

2. «ВИ – МОЛОДЕЦЬ, АЛЕ...»

«У вас чудово виходить підтримувати зоровий контакт і задавати запитання, але вони абсолютно недоречні і ведуть аудиторію вбік від теми...».

3. Слова-аналогії союзу «АЛЕ»: однак, хоча, і все-таки, проте, незважаючи на те що, все-таки, не вважаючи, не з огляду на, при цьому, не дивлячись на це...

Зворотній зв'язок може бути отриманий андрагогом від слухачів для визначення ступеня досягнення поставлених освітніх завдань і доступності навчального матеріалу.

Резюмування – коротке підведення підсумків за темою. Його призначення - зробити акцент на головних елементах і підкреслити досягнутий результат; вказати на логічне завершення досліджуваного інформаційного блоку.

Парафраз – переказ чи просте повторення своїми словами того, що сказав слухач з метою перевірки почутого.

Фрази: якщо я вас правильно зрозумів ..., Ви думаєте, що ..., тобто ..., іншими словами ..., Ви хотіли б, щоб ...

Резюме – підбиття підсумку і повторення для того, хто говорив, основних ідей, винесених з його слів з метою перевірки, роз'яснення, тлумачення більшого потоку інформації. Може використовуватися в середині плутаної дискусії, щоб відновити логіку і зосередитися на основних проблемах

Фрази: Ви сказали, що ..., що Ви хочете додати чи уточнити? Тут пролунали деякі основні ідеї ... , Ви згодні? Якщо я правильно зрозумів, ви відноситеся до ситуації в такий спосіб ..., мені здається, ми прийшли згоди з таких питань ..., ми говоримо про те, що ...

Рекомендації методисту зі створення і підкріплення мотивації навчання:

- Виражайте своє прагнення допомогти вчителям.
- Ураховуйте мову, погляди, відношення вчителів.
- Розсійте чи зведіть до мінімуму негативні асоціації, пов'язані з досліджуваным предметом.
- У процесі навчання підбадьорюйте вчителів, заохочуйте їхню участь в створенні позитивної атмосфери.
- Допомагайте вчителям повірити в те, що досягнуті ними успіхи є результатом їхніх зусиль, здібностей і наполегливості.
- Поясніть вчителям мету теми, Ваші вимоги і критерії оцінювання.
- Ураховуйте фізіологічні потреби вчителів.
- Створюйте організовану, впорядковану атмосферу занять.
- Ставте перед учителями складні завдання.
- У ході занять, якщо Ви задасте запитання, домагайтеся відповідей чи реакції від всіх учителів. Не дозволяйте одному-двом домінувати в аудиторії.
- Допоможіть учителям усвідомити відповідальність за результати навчання.
- Прагніть до того, щоб процес навчання торкався інтересів учителів.
- У ході навчання вільно використовуйте гумор (якщо Ви до цього схильні).
- Хоча сталий розклад і передбачуване поведіння дуже важливі для вчителів, не будьте занадто передбачувані, щоб не наскучити їм.
- Зробіть активну участь учителів в роботі важливим компонентом освітнього процесу.
- Допомагайте вчителям оцінити їхні досягнення.
- Підтримуйте і заохочуйте відповідальність, що виявляється вчителями, будь-які їхні дії і вчинки, що сприяють успішному виконанню завдань.
- Завершуйте важливі етапи навчального процесу позитивною оцінкою і заохоченням учителів.

Інтерактивні види занять

Мультимедійна презентація: «Завдання на сьогодні» (визначення мети і завдань теми);

Групове обговорення теми: «Визначення правил та організації роботи» (обговорення організаційних моментів - часу роботи, перерв, правил взаємодії слухачів тощо).

Етап 1 (підготовчий). Воркшоп як інноваційна форма навчання дорослих.

Криголам: «Знайомство»: «Мене звати... Останнім часом у нашому РМК...».

Мультимедійна презентація (міні-лекція): Актуалізація опорних знань з основ воркшопу (історія появи, психофізіологічні особливості навчання дорослих, схема планування воркшопу).

Метод незавершених речень (з подальшим груповим обговоренням): «Воркшоп - це ...».

Мультимедійна презентація (міні-лекція): Актуалізація опорних знань з основ міжособистісної комунікації і процеси соціальної взаємодії під час проведення воркшопу

Групова дискусія: проблемні запитання:

1. Деякі люди вважають, що невербальні акти нашої поведінки повністю залежать від фізіологічних та психологічних властивостей нашого організму. Інші додержують точки зору, що людина - свідомо істота, і тому всі акти нашої поведінки — результат свідомої регуляції. А як думаєте Ви, що лежить в основі нашої вербальної і невербальної поведінки? Чому? Як це враховувати під час проведення воркшопу?

2. У чому проявляється взаємозв'язок вербальних та невербальних комунікацій дорослих? Чи можливе їх застосування окремо одна від одної? Чому?

3. Які з невербальних засобів найбільше підлягають контролю свідомості, які найменше?

Чому?

4. У яких випадках особливе значення має візуальний контакт? Які засоби візуалізації можуть бути методистами під час проведення воркшопу з учителями?

Етап 2 (діагностичний). Діагностика комунікативних якостей особистості.

Психологічний практикум: діагностика соціальної емпатії; діагностика комунікативного контролю (М.Шнайдер).

Етап 3 (корекційно-розвивальний). Розвиток професійної компетентності методиста з проблем упровадження воркшопу в практику освіти дорослих (учителів).

Груповою роботою: пропонується скласти особистісно-професійних якостей, необхідних методисту для успішної взаємодії з учителями під час проведення воркшопу.

Аналіз ситуацій педагогічної взаємодії: аналізуються проблемні ситуації професійної діяльності, конструктивне розв'язання яких можливо вирішити під час воркшопу; при цьому бажано, щоб приклади таких ситуацій наводили самі методисти з досвіду власної професійної діяльності.

Груповою роботою: створення mind map «Методика навчання предмета (...)».

Заклучна частина.

Рефлексивний аналіз: «Що дав мені цей спецкурс?».

Анкетне опитування: «Оцінка ефективності даного спецкурсу».

Побажання учасників один одному власних позитивних рис особистості, які забезпечують можливість конструктивно та ефективно діяти в своїй професійній діяльності.

Питання для самоконтролю

1. Назвіть передумови виникнення воркшопу.
2. Опишіть психофізіологічні чинники динамічного навчання дорослих.
3. Як відбувається планування воркшопу?
4. Назвіть методики воркшопу, опишіть їхню специфіку використання.
5. Зворотній зв'язок у воркшопу: особливості використання.
6. Як мотивувати вчителів до освітньої діяльності під час проведення воркшопу?

Завдання для самостійної роботи

1. За поданою схемою у п. 1.11 (http://umo.edu.ua/images/content/institutes/cipo/kafedra_fod/elektr_zbirn/R3/R3.htm#np31) розробіть воркшоп для: педагогів «Методика навчання предмета: сучасні виклики».
2. Складіть схему: що варто і що не варто робити педагогу під час проведення воркшопу.
3. Подумайте і визначте, чого не вистачає вам для розвитку суб'єктивного контролю в професійній взаємодії, вільного спілкування з учителями, колегами, адміністрацією.

Ваші міркування занесіть у таблицю.

Я — андрагог	Я — методист	Я — людина

У відповідні стовпчики таблиці впишіть, яких знань вам не вистачає; які уміння відсутні; якими прийомами не володієте і які особистісні характеристики ускладнюють самоконтроль у ситуаціях, коли ви виступаєте як андрагог, як методист чи просто людина. Наприклад: знання законів професійної поведінки; уміння раціонально організувати час; прийоми зняття роздратування; дратівливість, запальність тощо.

Нижче запишіть ті причини, які, на вашу думку, лежать в основі виділених вами індивідуальних перешкод у розвитку суб'єктивного професійного контролю.

Далі напишіть, що Ви можете зробити для усунення кожної з виділених перешкод.

Проаналізуйте отримані відповіді і складіть для себе «Табу андрагога», початковою фразою якого буде: «Навчаючи дорослих людей, я ніколи не буду...».

Рекомендована література

1. Бабун Р. В. Работа со взрослой аудиторией: методические рекомендации для преподавателя / Р. В. Бабун. 2-е изд. – Новокузнецк : ИПК, 2002. – 54 с.

2. Вершловский С. Г. Общее образование взрослых. Стимулы и мотивы / С. Г. Вершловский. М. : Педагогика, 1987. – 183 с.
3. Змеев С. И. Андрагогика : основы теории, истории и технологии обучения взрослых / С. И. Змеев М. : ПЕР СЭ, 2007. – 272 с.
4. Катюк Я. Л. План проведення воркшопу з проблеми професійної деонтології методиста / Я. Л. Катюк // Матеріали ХХІХ Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції «Проблеми та перспективи розвитку науки на початку третього тисячоліття у країнах Європи та Азії» // Збірник наукових праць. – Переяслав-Хмельницький, 2016. – С. 40-43.
5. Катюк Я. Л. Навчальні методики воркшопу в післядипломній педагогічній освіті / Я. Л. Катюк // Стан та перспективи розвитку педагогіки та психології в Україні та світі: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, Україна, 2-3 вересня 2016 року. – К.: ГО «Київська наукова організація педагогіки та психології», 2016. – С. 38-43.
6. Катюк Я. Л. Упровадження ідей скрайбінгу як інноваційної технології в систему післядипломної педагогічної освіти / Я. Л. Катюк // Матеріали Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції «Застосування технологій бенчмаркінгу в організації навчального процесу в системі післядипломної педагогічної освіти», 24 листопада 2016 року, КВНЗ «Харківська академія неперервної освіти», Харків [електронний ресурс]. – Режим доступу: http://conf-hano.at.ua/load/statti/ja_1_katjuk_uprovadzhennja_idej_skraybingu_jak_innovacijnoji_tekhnologiji_v_sistemu_pisljadiplomnoji_pedagogichnoji_osviti/3-1-0-620
7. Катюк Я. Л. Mind maps як сучасна технологія навчання дорослих у післядипломній педагогічній освіті / Я. Л. Катюк // Таврійський вісник освіти. Науково-методичний журнал. – 2015. – № 3(51) – С. 110-114.
8. Котиев А. Технология психологического сопровождения / А. Котиев [Электронный ресурс] / А. Котиев. Режим доступа : [http://www.pmuc.ru/journal/number 14/kotiev.htm](http://www.pmuc.ru/journal/number%2014/kotiev.htm).
9. Логінова Л., Круп'як А. Школа молодого лідера. Нова молодь – нова Україна. Семінар IV. Тренінг для тренерів / Л.Логінова, А. Круп'як. – Інститут політичної освіти. Офіс Кординатора проектів ОБСЄ в Україні.
10. Технології професійного розвитку педагогів: методичний поради́ник; авт. колектив / Упорядники: Тамара Михайлівна Сорочан, Марина Іванівна Скрипник; навч.-метод. посіб.; Держ. вищ. навч. зал. «Ун-т менедж. освіти». – Створено в НМЦ «Агроосвіта», 2016. – Режим доступу: <http://umo.edu.ua/institutes/cippo/struktura/kafedra-fod/nauk-diyalnist>.
11. Фопель К. Ф. Эффективный воркшоп. Динамическое обучение / К. Ф. Фопель / Пер. с нем. – М.: Генезис, 2003. – 368 с. – (Все о психологической группе).

ДОДАТКИ

Діагностика соціальної емпатії

Інструкція. Необхідно уважно прослухати (прочитати) кожне з суджень і так або ні (+ або -). Оцінку ставити на опитувальному листі поруч з номером судження.

Текст опитувальника

1. Я засмучуюсь, коли бачу, що незнайома людина відчуває себе серед людей самотньою.
2. Люди перебільшують здатність тварин розуміти.
3. Мені неприємно, коли люди на уміють стримуватись і відкрито демонструють свої почуття.
4. Мене дратує, коли нещасні люди жаліють себе.
5. Коли хтось поруч нервує, я теж починаю нервувати.
6. Я вважаю, що плакати від щастя безглуздо.
7. Я занадто переймаюсь проблемами своїх друзів.
8. Інколи пісня про кохання викликають у мене сильні почуття.
9. Я занадто нервуюсь, якщо потрібно повідомляти людям неприємні для них новини.
10. На мій настрій часто-густо впливають оточуючі.
11. Я вважаю іноземців холодними і нечутливими.

12. Мені хотілося б отримати професію, пов'язану зі спілкуванням з людьми.
13. Я не засмучуюсь, коли мої друзі роблять необдумані вчинки.
14. Мені подобається спостерігати, коли люди отримують подарунки.
15. На мою думку, самотні літні люди – недобррозичливі.
16. Якщо я бачу, як людина плаче, -- я сам засмучуюсь.
17. Слухаючи деякі пісні, я інколи відчуваю себе щасливим.
18. Читаючи книгу, я переймаюсь так, немов-би все відбувається насправді.
19. Коли я бачу, що когось ображаю, - я переймаюсь, серджусь.
20. Я можу не хвилюватись, навіть якщо всі навколо нервуються.
21. Якщо мій друг починають обговорювати зі мною мої проблеми, я намагаюсь звести розмову нанівець.
22. Мені неприємно, коли люди емоційно переймаються, дивлячись фільм.
23. Чужий сміх мене не роздратовує.
24. Коли я приймаю рішення, то почуття і ставлення інших людей я не враховую.
25. Я втрачаю душевний спокій, якщо оточуючі чимось пригнічені.
26. Я переймаюсь, якщо бачу людей, які засмучуються через дрібниці.
27. Я сильно засмучуюсь, коли бачу страждання тварин.
28. Безглуздо перейматись через фільм або книгу.
29. Я сильно засмучуюсь, коли бачу безпорадних літніх людей.
30. Чужі сльози викликають у мене роздратування, а не співчуття.
31. Я занадто переймаюсь, коли дивлюсь фільм.
32. Я можу залишатись байдужим до хвилювання навколо.
33. Маленькі діти плачуть без причин.

Індекс емпатійності – підрахувати кількість співпалих відповідей, відповідно до таких позицій:

так: 1, 5, 7, 9, 10, 12, 14, 16, 17, 18, 19, 25, 26, 27, 29, 31

ні: 2, 3, 4, 6, 11, 13, 15, 20, 21, 22, 23, 24, 28, 30, 32, 33

Чоловіки: високий рівень – 33-25; середній - 24-17; низький – 16-8

Жінки: високий – 33-29; середній – 28-22; низький 21-12

Співпереживання належить до вищих моральних почуттів. Емпатія у формі співчуття або співпереживання (радості чи смутку) пов'язана з умінням людини “проникати” у внутрішній почуттєвий світ іншої людини.

Діагностика комунікативного контролю (М.Шнайдер)

Методика призначення для вивчення рівня комунікативного контролю. Люди з високим КК постійно слідкують за собою, усе про всіх знають, знають, як поводитись; управляють своїм емоціями. Разом з тим, вони не люблять непрогнозованих ситуацій. Люди з низьким КК безпосередні і відкриті, але можуть сприйматись іншими людьми як надміру прямолінійні і нав'язливі.

Інструкція. Необхідно уважно прослухати (прочитати) кожне з суджень і так або ні (+ або -). Оцінку ставити на опитувальному листі поруч з номером судження.

Текст опитувальника

1. Мені здається складним наслідувати інших людей.
2. Я зміг би “стати блазнем” заради привертання уваги оточуючих.
3. З мене міг би вийти непоганий актор.
4. Іншим людям здається, що мої переймання глибші, ніж це є насправді.
5. У компанії я рідко буваю у центрі уваги.
6. У різноманітних ситуаціях у спілкуванні з іншими людьми я часто поводжусь по-різному.
7. Я можу відстоювати лише те, у чому щиро впевнений.
8. Щоб мати успіх, я завжди буваю саме таким, яким мене очікують бачити.
9. Я можу бути доброзичливим з людьми, які мені неприємні.
10. Я не завжди такий, яким здаюся насправді.

Інтерпретація: По 1 балу нараховується на відповідь “ні” на питання 1, 5, 7 і на відповідь “так” на решту відповідей. Підрахувати загальну суму балів.

0-3 бали – низький КК: висока імпульсивність у спілкуванні, відкритість, поведінка не змінюється в залежності від ситуації спілкування і не завжди співвідноситься з поведінкою інших людей.

4-6 балів – середній КК: у спілкуванні безпосередній, щиро ставиться до інших людей. Проте, стриманий в емоційних проявах, співвідносить свої реакції з поведінкою оточуючих.

7-10 балів – високий КК: постійно слідкує за собою, стриманий, управляє своїми емоціями.

1.2. Тест «Ваш творчий потенціал»

Щоб довідатись про свій творчий потенціал, уважно прочитайте запитання і виберіть одну відповідь з трьох запропонованих.

1. Чи вважаєте Ви, що оточуючий Вас світ може бути покращений?

- а) так;
- б) ні, він і так достатньо хороший;
- в) так, але лише де в чому.

2. Чи думаєте Ви, що можете самі приймати участь в значних змінах оточуючого світу?

- а) так, у більшості випадків;
- б) ні;
- в) так, в окремих випадках.

3. Чи вважаєте Ви, що деякі з Ваших ідей принесли б значний прогрес у тій сфері діяльності, в якій Ви працюєте?

- а) так;
- б) так, за сприятливих обставин;
- в) лише в деякій мірі.

4. Чи вважаєте Ви, що в майбутньому будете відігравати настільки важливу роль, що зможете щось принципово змінити?

- а) так, напевне;
- б) це малоймовірно;
- в) можливо.

5. Коли Ви вирішили щось зробити, то чи переконані, що реалізуєте задумане?

- а) так;
- б) часто думаю, що не зумію;
- в) так, часто.

6. Чи відчуваєте Ви бажання зайнятись справою, яку абсолютно не знаєте?

- а) так, невідоме притягує мене;
- б) невідоме мене не цікавить;
- в) все залежатиме від характеру цієї справи.

7. Вам доводиться займатися невідомою справою. Чи відчуваєте Ви бажання досягнути в ній досконалості.

- а) так;
- б) обмежитесь тим, чого встигли досягти;
- в) так, але тільки, якщо це Вам подобається.

8. Якщо справа, яку Ви не знаєте, Вам подобається, чи хотіли б Ви дізнатися про неї все?

- а) так;
- б) ні, Ви хочете навчитися лише головному;
- в) ні, Ви хочете лише задовольнити свою цікавість.

9. Коли Ви потерпіли невдачу, то:

- а) деякий час опираєтесь, наперекір здоровому глузду;
- б) махнете рукою, оскільки розумієте, що справа нереальна;
- в) продовжуєте робити свою справу, навіть коли очевидно, що перешкоди нездоланні.

10. На Вашу думку, професію слід обирати виходячи з:
- а) своїх можливостей, подальших перспектив для себе;
  - б) стабільності, значимості, потреби в професії;
  - в) переваг, які вона забезпечує.
11. Подорожуючи, чи могли б Ви легко зорієнтуватись на маршруті, який вже пройшли?
- а) так;
  - б) ні, оскільки Вас лякатиме можливість збитися з шляху;
  - в) так, але лише там, де місцевість Вам сподобалась.
12. Відразу ж після будь-якої бесіди Ви можете згадати її зміст:
- а) так, без труднощів;
  - б) все згадати не можете;
  - в) запам'ятаєте лише те, що Вас цікавить.
13. Коли Ви чуєте слово на незнайомій вам мові, то зможете повторити його по складах, без помилки, навіть не розуміючи його значення:
- а) так, без труднощів;
  - б) так, якщо це слово легко запам'ятати;
  - в) повторите, але не зовсім правильно.
14. У вільний час Ви надаєте перевагу:
- а) залишитися наодинці, подумати;
  - б) бути в компанії;
  - в) Вам без різниці, будете Ви один чи в компанії.
15. Ви займаєтесь якоюсь справою. Вирішуєте припинити це заняття лише тоді, коли:
- а) справа завершена і здається Вам виконаною на відмінно;
  - б) Ви більш чи менш задоволені;
  - в) Вам ще не все вдалося зробити.
16. Коли Ви наодинці:
- а) любите мріяти про якісь, навіть абстрактні речі;
  - б) за будь-яку ціну пробуєте знайти для себе конкретну справу;
  - в) інколи любите помріяти, але про речі, які пов'язані з Вашою роботою.
17. Коли яка-небудь ідея захоплює Вас, то Ви будете думати про неї:
- а) незалежно від того, де і з ким Ви перебуваєте;
  - б) Ви можете робити це лише на самоті;
  - в) лише там, де не буде занадто шумно.
18. Коли Ви відстоюєте яку-небудь ідею:
- а) можете відмовитись від неї, якщо вислухаєте переконливі аргументи опонентів;
  - б) залишитесь при своїй думці, які б аргументи не вислухали;
  - в) зміните свою думку, якщо опір виявиться занадто сильний.

Підрахуйте бали, які Ви набрали, наступним чином:

за „а“ - **3 бали**; за „б“ - **1 бал**; за „в“ - **2 бали**.

Питання 1,6,7,8 визначають межі Вашої **допитливості**; питання 2,3,4,5 - **віру в себе**; питання 9 і 15 - **постійність**; питання 10 - **амбіційність**; питання 11 - **зорову пам'ять**; питання 12 і 13 - **слухову пам'ять**; питання 14 - Ваше **прагнення бути незалежним**; питання 16 і 17 - **здатність абстрагуватися**; питання 18 - **здатність зосереджуватися**.

Дані здібності складатимуть основні якості творчого потенціалу. Загальна сума набраних балів демонструватиме рівень Вашого творчого потенціалу.

45 і більше балів. В Вас закладено значний творчий потенціал, який надає Вам великий вибір творчих можливостей. Якщо Ви зможете в конкретних справах реалізувати Ваші здібності, то Вам під силу різноманітні форми творчості.

Від 24 до 44 балів. Ви володієте цілком нормальним творчим потенціалом., тими якостями, які дозволяють Вам творити, але у вас є й проблеми, які гальмують процес творчості. У будь-якому разі, Ваш потенціал дозволить Вам творчо проявити себе, якщо Ви, звичайно, цього забажаєте.

23 і менше балів. Ваш творчий потенціал, нажаль, невеликий. Але, може бути, Ви просто недооцінюєте себе, свої здібності? Відсутність віри в свої сили може привести Вас до думки, що Ви взагалі не здатні до творчості. Позбудьтеся цього і таким чином розв'яжете проблему.

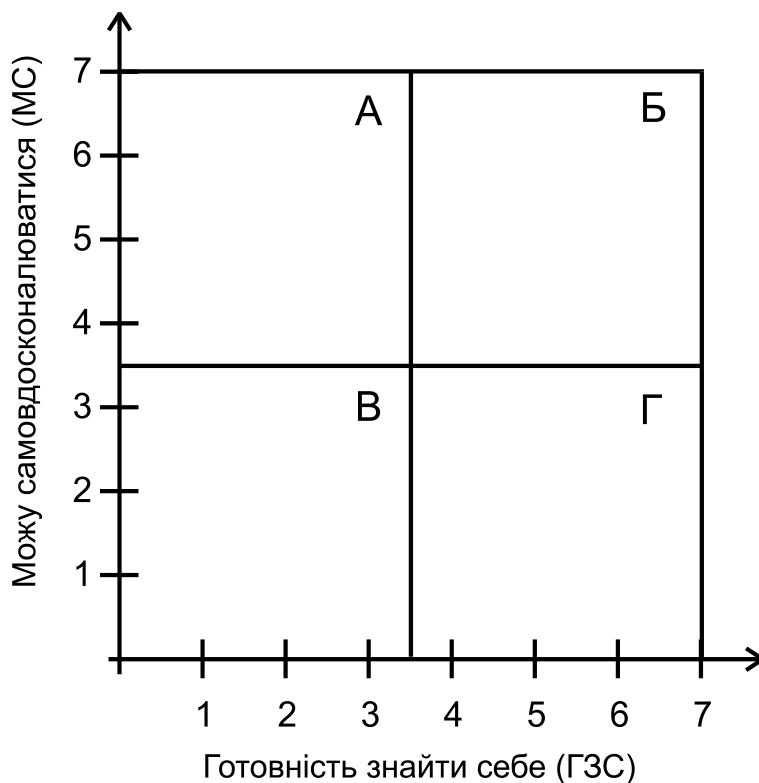
Самодіагностика «Шляхи розвитку»

1. У мене часто з'являється бажання більше знати про себе.
2. Я вважаю, що я не маю потреби у чомусь змінюватися.
3. Я впевнений у своїх силах.
4. Я вірю: те, що мною заплановано - здійсниться.
5. У мене немає бажання знати свої плюси та мінуси.
6. У моїх планах найчастіше сподіваюся на удачу, ніж на себе.
7. Я хочу краще та ефективніше працювати.
8. Я вмію примусити себе змінитися, коли це потрібно.
9. Мої невдачі частіше пов'язані з невмінням це робити.
10. Я цікавлюся думкою інших про мої якості та можливості.
11. Мені важко самостійно домогтися того, що задумано, і виховати себе.
12. У будь-якій справі я не боюся невдач та помилок.
13. Мої якості та вміння відповідають вимогам моєї професії.
14. Обставини сильніші за мене, навіть якщо я дуже бажаю що-небудь змінити.

Обробка результатів проводиться за таким ключем:

1+,2-,3+, 4+, 5-,6-,7+,8+,9+,10+,11-,12+,13-,14-.

Аналіз результатів : для визначення величини готовності „хочу знати себе“ слід підрахувати кількість збігів тільки за твердженнями з номерами: 1,2,5,7,9,10,13. Максимальне значення „готовності знати себе“ (ГЗС) може дорівнювати 7 балів. Так само для готовності „можу самовдосконалюватися“ (МС) підраховується кількість збігів за твердженнями за номерами 3,4,6,8,11,12,14. Максимальне значення дорівнює 7 балів (по одному балу за збіг). Одержані значення ГЗС та МС переносимо на координатну площину, де ставимо точку перетину значень.

Площина А. „Можу, але не хочу“ - Ви маєте великі можливості до саморозвитку, вони більші за ваші бажання.

Площина Б. „Хочу знати себе і можу самовдосконалюватися“.

Площина В. „ Не хочу ні знати, ні мінятися“.

Площина Г. „ Хочу знати, але не можу себе змінити“.

Тест визначення потреби в спілкуванні

Якщо ви згодні з твердженнями ,наведеними нижче, поставте знак “+” навпроти відповідного номера . Якщо ж не згодні, поставте знак “-“

1. “Я залюбки беру участь у різних урочистостях”.
2. “Я не можу перемогти свої бажання, навіть якщо вони суперечать бажанням моїх товаришів”.
3. “Мені подобається висловлювати кому-небудь свою прихильність”.
4. “Я більше зосереджений на завоюванні впливу, ніж дружби”.
5. “Я відчуваю , що стосовно друзів маю більше прав, ніж обов’язків”.
6. “Коли я дізнаюся, про успіхи свого товариша , у мене чомусь погіршується настрій”
7. “Щоб бути задоволеним собою, я повинен кому-небудь у чомусь допомогти “.
8. “Мої турботи зникають, коли я перебуваю серед товаришів”.
9. “Мої друзі мені добряче-таки набридли”.
10. “Коли я виконую важку роботу, присутність людей мене дратує”.
11. “Загнаний у глухий кут, я кажу лише ту частку правди, яка, на мою думку, не зашкодить моїм друзям та знайомим”.
12. “У важкій ситуації я думаю не стільки про себе, скільки про близьку людину”.
13. “Неприємності у друзів викликають у мене таке переживання, що я можу захворіти”.
14. “Мені приємно допомагати іншим, навіть коли це завдає мені труднощів”.
15. “З поваги до друга я можу погодитися з його думкою, навіть якщо він і не правий”.
16. “Мені більше подобаються пригодиницькі оповідання, аніж оповідання про кохання”.
17. “Сцени насильства у фільмах викликають у мене відразу”.
18. “На самоті я відчуваю більшу тривогу і напруженість, ніж коли перебуваю серед людей”.
19. “Я вважаю, що головна радість у житті-спілкування”.
20. “Мені шкода бездомних кішок і собак”.
21. “Я вважаю, що краще мати менше друзів, але зате близьких”.
22. “Я люблю бути серед людей”.
23. “Я довго хвилююся після суперечки з близькими”.
24. “У мене, мабуть, більше близьких друзів, аніж у багатьох інших”.
25. “Я більше прагну досягнень, аніж дружби”.
26. “Я більше довіряю власній інтуїції й уяві думаючи про людей, ніж судженням про них інших”.
27. “Для мене важливіше матеріальне забезпечення і добробут, ніж радість спілкування з приємними мені людьми”.
28. “Я співчуваю людям, у яких немає близьких друзів”.
29. “Люди часто невдячні щодо мене”.
30. “Я люблю оповідання про безкорисливу дружбу”.
31. “Заради друга я можу пожертвувати своїми інтересами”.
32. “У дитинстві я належав до компанії, яка завжди трималася вкупі”.
33. “Якби я був журналістом, то із задоволенням писав би про силу дружби”.

Підрахуйте кількість відповідей “-“ на запитання 3, 4, 5, 6, 9, 10, 15, 16, 25, 27, 29 і відповідей “+” на всі інші запитання.

Якщо одержана сума менше 23 балів- потреба у спілкуванні дуже низька, 23-26- низька, 27-28-середня, 29-30- висока, 31 і більше – дуже висока.

Тест на етичність

Багато ситуацій повсякденного бізнесу нелегко кваліфікувати за ознакою вірно-невірно, вони швидше знаходяться в проміжній сфері. Щоб продемонструвати комплекс моральних дилем, що чекають людину ХХ ст., нижче наводиться “ненауковий” тест на відхилення... Не

старайтесь набрати високу суму балів. Не в цьому суть. Просто відповідайте на запитання і підрахуйте результат.

Визначте свою систему цінностей в нижченаведених ситуаціях, використовуючи такий код: цілком погоджуюсь — ЦП, погоджуюсь — П, не погоджуюсь — НП, цілком не погоджуюсь — ЦНП.

1. Не треба чекати, що робітники будуть повідомляти про свої помилки керівництву.
2. Трапляються випадки, коли керівник повинен проігнорувати вимоги контракту та порушувати стандарти безпеки, щоб зробити справу.
3. Не завжди можливо вести точну реєстрацію витрат для звітності; тому іноді потрібно давати приблизні цифри.
4. Бувають випадки, коли треба приховати несприятливу інформацію.
5. Нам треба робити так, як вимагають наші керівники, хоча ми можемо сумніватись в правильності цих дій.
6. Іноді необхідно зайнятися особистими справами в робочий час.
7. Іноді психологічно доцільно ставити цілі, набагато більше норми, якщо це може стимулювати працівників.
8. Я б розкрив “бажану” дату відвантаження замовлення, щоб отримати це замовлення.
9. Можна використовувати службову лінію зв'язку для особистих телефонних розмов, коли її не використовує компанія.
10. Керівництво повинне бути орієнтованим на кінцеву мету, тому мета, як правило, виправдовує засоби.
11. Якщо заради отримання великого контракту треба буде провести банкет або здійснити легку деформацію політики компанії, я дам на це дозвіл.
12. Без порушення політики компанії та існуючих інструкцій жити неможливо.
13. Звіти про контроль товарних запасів треба складати так, щоб по отриманих товарах фіксувалася “нестача”, а не “залишки” (Етична задача тут така ж, як і в каси, коли касир дає менше здачі).
14. Використовувати час від часу копіювальну машину компанії для особистих справ або місцевих цілей - цілком можливо .
15. Взяти додому те, що є власністю компанії (олівці, папір, стрічки для друкарської машини тощо), для особистих потреб - припустима пільга.

Оцінка відповідей в балах: ЦНП — 0, НП — 1, П — 2, ЦП — 3.

Якщо Ви набрали в сумі:

- 0 — готуйтеся до церемонії канонізації як святий,
- 1 - 5 — Вам треба іти в єпископи,
- 6 - 10 — високий етичний рівень,
- 11 - 15 — припустимий етичний рівень,
- 16 - 25 — середній етичний рівень,
- 26 - 35 — потребуєте морального удосконалення,
- 36 - 44 — відбувається швидке зісковзування в безодню,
- 45 — оберігайте цінні речі від самого себе.

СПЕЦКУРС: ОСНОВИ ПЕДАГОГІЧНОГО ПРОФЕСІОНАЛІЗМУ

Категорія: методисти Р(М)МК та керівники методичних об'єднань, методисти ПТНЗ; методисти НМЦ ПТО

Розробник: ст. викл. В.Ю. Наумова

Згідно з навчальним планом *бюджет навчального часу* на вивчення спецкурсу становить 6 години на очному етапі навчання або для самостійного вивчення на дистанційному етапі

навчання. За потреби програма спецкурсу може бути адаптована для інших категорій слухачів курсів підвищення кваліфікації.

Основна мета спецкурсу: поглиблення знань слухачів про сутність і роль педагогічної діяльності; розвиток гуманістичного потенціалу слухачів, умінь аналізувати педагогічну діяльність; формування потреби в саморозвитку; створення установки на самостійну роботу з подальшого професійного вдосконалення.

Слухач повинен знати: історичні та теоретичні відомості про сутність та особливості педагогічної праці; номенклатуру професійно важливих якостей педагога; основні принципи, засоби професійно-педагогічного самовдосконалення; закономірності продуктивної педагогічної взаємодії; основи функціонування комунікативної культури педагога; педагогічні можливості засобів професійної техніки учителя; специфіку внутрішньої психотехніки педагога; критерії вивчення, узагальнення, впровадження перспективного педагогічного досвіду тощо.

Слухач повинен уміти: об'єктивно оцінювати професійні можливості педагога та цілеспрямовано розвивати їх; керувати процесами професійно-педагогічного самовиховання та самоосвіти вчителів; виявляти та створювати умови ефективного педагогічного спілкування на засадах суб'єкт-суб'єктної взаємодії; проявляти педагогічний артистизм в практичній роботі з дітьми; впроваджувати нові прогресивні педагогічні знахідки у педагогічний процес тощо.

Опорні поняття спецкурсу: педагогічна діяльність, функції вчителя, педагогічна техніка, педагогічний талант, педагогічна творчість, педагогічна майстерність, педагогічний професіоналізм, креативність, гуманістична спрямованість, рефлексія, емоційна стабільність, оптимістичне прогнозування, педагогічна позиція.

Зміст спецкурсу за темами

Тема 1. Проблема теорії педагогічного професіоналізму: історичні витоки та сьогодення.

Історичні витоки і сучасний стан розвитку теорії досконалої педагогічної праці: характеристика провідних наукових шкіл та концепцій.

Сучасні соціально-педагогічні передумови підготовки педагога-професіонала в контексті гуманістичної парадигми розвитку освіти.

Характеристика основних дефініцій. Поняття про педагогічну творчість, майстерність, професіоналізм, їх спільні та відмінні риси, співвідношення. Аналіз сучасних методологічних підходів до визначення сутності педагогічного професіоналізму.

Тема 2. Педагогічний професіоналізм і особистість учителя.

Ознаки продуктивності педагогічної діяльності та розвиненості особистості педагога. Інтегративні компоненти педагогічного професіоналізму, їх креативно-аксіологічні засади.

Технологічні основи педагогічної діяльності. Умілість педагога у розв'язанні педагогічних задач як основа професійної майстерності та творчості.

Професійно-важливі якості особистості педагога, їх структура, методи діагностики. Професійно-педагогічне самовдосконалення: шляхи, форми, методи.

Тема 3. Психолого-педагогічні передумови розвитку педагогічного професіоналізму протягом кар'єрного росту.

Культура педагогічної взаємодії та шляхи її формування. Роль педагогічного спілкування, вербальних та невербальних засобів педагогічної техніки, педагогічного артистизму в розвитку педагогічної творчості, майстерності, професіоналізму. Поняття про педагогічний імідж.

Поняття про професіогенез педагога. Рівні, теорії, технології особистісно-професійного зростання педагога. Проблема творчого довголіття педагога, передумови і шляхи збереження професійного здоров'я, запобігання дизонтогенезу професіоналізації особистості педагогічних працівників.

Питання для самоконтролю

1. Як впливатимуть основні проблеми освіти XXI століття на педагогічний професіоналізм і особистісні якості вчителя?

2. У чому суть поняття „гуманістична спрямованість особистості педагога”?
3. Які шляхи формування гуманістичної спрямованості особистості Ви знаєте?
4. Яку роль відіграє професіоналізм у педагогічній праці на сучасному етапі розвитку освіти?
5. Який взаємозв'язок та відмінності між педагогічним професіоналізмом, педагогічною майстерністю, педагогічною творчістю? Розкрийте сутність та особливості кожного з цих феноменів.
6. Якими особистісними рисами повинен володіти сучасний педагог?
7. Яка роль професійно-важливих якостей для успішної педагогічної праці?
8. Які шляхи професійно-педагогічного самовдосконалення Ви вважаєте продуктивними?
9. В чому полягає проблема професійного здоров'я педагогічних працівників?
10. Назвіть відомі Вам найпоширеніші професійно-педагогічні захворювання? Як ним запобігти?

Завдання для самостійної роботи

1. Доберіть педагогічні максими, афоризми та висловлювання, які засвідчують утвердження у суспільній свідомості уявлень про високу місію педагогічної праці, складні вимоги до представників педагогічної професії.
2. Розкрийте сутність творчої лабораторії педагога та обґрунтуйте шляхи її створення.
3. Педагогічна діяльність учителів-новаторів характеризується такими головними показниками: високий рівень викладання; методична культура, яка базується на знаннях психології і педагогіки; вміння аналізувати свою роботу і творчо використовувати перспективний досвід інших; раціональна техніка підготовки до кожного уроку; завчасна підготовка учнів до засвоєння наступних розділів програми та інші. Якими мають бути управлінські дії адміністрації, щоб більшість учителів мали такі показники праці? Які зусилля повинні докласти й самі вчителі?
4. Складіть у формі таблиці перелік основних професійно-важливих якостей педагога та доберіть методики їх діагностики.
5. Порівняйте професійні труднощі педагогічних працівників різних вікових категорій, пов'язані переважно з так званими синдромами "молодого" та "старого" вчителя. Складіть перелік рекомендацій, що запобігають професійному старінню педагога та допомагають збереженню його творчого довголіття.
6. У будь-якому педагогічному колективі немає однакових учителів. Є закохані у свою професію, палкі, невтомні; є спокійні, урівноважені; є молоді учителі, випускники вузів, які намагаються якомога швидше стати педагогом-професіоналом; є й недбалі, байдужі, які вважають, що помилились у виборі професії. Визначте особливості індивідуального підходу до кожної з цих груп учителів. Побудуйте модель роботи з учителями в межах кожної групи.
7. Дайте оцінку професійно-значущим якостям власної особистості. Оцініть, як у Вас виявляються (яскраво, посередньо, слабо) такі з них:

Професійно-значущі якості особистості	Виявляються:		
	яскраво	посередньо	слабо
Вимогливість до себе, самокритичність			
Цілеспрямованість			
Ерудиція (загальнопедагогічна)			
Соціальна активність			
Гуманність			
Педагогічний такт			
Толерантність			
Комунікативність			

Який висновок Ви зробили, проаналізувавши таблицю? Як Ви збираєтесь розвивати в собі професійно-значущі риси особистості (шляхи, засоби)?

Глосарій

Авторитет учителя — загальноновизнана учнями та їхніми батьками значущість чеснот учителя й заснована на цьому сила його виховного впливу на дітей. До числа цих чеснот належать висока духовність, культура, інтелігентність, ерудиція, високі моральні якості, педагогічна майстерність [3, с.14].

Акмеологія педагогічна — як галузь науково-практичного знання про шляхи досягнення професіоналізму в праці педагога враховує і виявляє його специфіку, відмінності за об'єктом, цілями і задачами, умовами, способами, засобами і результатами від інших видів професійної діяльності [2, с.44].

Аксіологія — вчення про цінності, теорія цінностей. Аксіологія загальна вивчає цінності, їхні ієрархії та системи; аксіологія спеціальна — як сфера інтересу різних наук — розглядає властиві цим наукам цінності: моральні, естетичні, економічні, пізнавальні [3, с.21].

Аксіологія педагогічна — розділ загальної педагогіки, в якому досліджуються цінності, які треба формувати у вихованців [3, с.21].

Імпровізація педагогічна — діяльність учителя чи вихователя, що здійснюється в ході педагогічного спілкування без посереднього осмислення, обдумування. Метою педагогічної імпровізації є знаходження нового розв'язку в конкретних умовах навчання й виховання. Суть педагогічної імпровізації становить швидке і гнучке реагування на виникнення педагогічних завдань, що дає можливість знімати напруження в класі, актуалізувати знання, залучати учнів до співпраці і співтворчості, робить навчально-виховний процес привабливим, життєвим [3, с.141].

Креативність — здатність генерувати незвичайні ідеї, відхилятися від традиційних схем мислення, швидко розв'язувати проблемні ситуації [12, с.20].

Новаторський педагогічний досвід — педагогічні ідеї, що виходять за межі існуючих нормативів і сприяють створенню нових педагогічних систем і технологій [12, с.26].

Педагогічна майстерність — це комплекс властивостей особистості, що забезпечує самоорганізацію високого рівня професійної діяльності на рефлексійній основі [8, с.30].

Педагогічна техніка — це вміння використовувати власний психофізичний апарат як інструмент виховного впливу. Це — володіння комплексом прийомів, які дають вчителю можливість глибше, яскравіше, талановитіше виявляти свою позицію і досягти успіхів у виховній роботі [8, с.44].

Педагогічна технологія — науково обґрунтована система операцій і послідовність її втілення на практиці, що забезпечує ефективний педагогічний вплив [12, с.29].

Педагогічний імідж — професійний образ, який створює вчитель відповідно до його уявлень про зовнішній вигляд, поведінку і характер діяльності у заданій ситуації [12, с.29].

Професійно-значущі якості особистості педагога — це стійкі загальні та специфічні риси педагога, що забезпечують повноцінне виконання вчителем своїх професійних функцій та обов'язків [9, с.3].

Рефлексія — в перекладі з латини означає „відображення” — роздуми, сповнені сумнівів, суперечностей; аналіз власного психічного стану [Словник іншомовних слів /Уклад. Л.О.Пустовіт та ін. — К.: Довіра, 2000. — С.803]; в загальному розуміння означає процес самоаналізу, самопізнання, самоусвідомлення людиною своїх внутрішніх психічних процесів, розуміння власної свідомості і поведінки [9, с.10].

Рефлексія педагогічна (за А.К.Марковою) — передбачення вчителем себе в педагогічній ситуації та обґрунтування педагогічного рішення [9, с.10].

Самопрезентація — здатність створювати й підтримувати в очах слухачів такий свій образ, який найбільш „вигідний” з погляду ефективності впливу [12, с.42].

Толерантність — терпимість до чужих думок і вірувань [3, с.332].

Рекомендована література

Основна

1. Барбіна Е.С. Формирование педагогического мастерства учителя в системе непрерывного педагогического образования. — К.: Вища школа, 1997. — 153 с.
2. Гузій Н.В. Основи педагогічного професіоналізму: Навч.посіб. — К.: НПУ ім.

М.П.Драгоманова, 2004. – 155 с.

3. Гончаренко С. Український педагогічний словник. – К.: Либідь, 1997. – 376с.
4. Загвязинский В.И. Педагогическое творчество учителя. - М.: Педагогика, 1987. – 160с.
5. Кан-Калик В.А., Никандров Н.Д. Педагогическое творчество. - М.: Педагогика, 1990. – 144 с.
6. Кучерявец В.Г. Основы педагогічної майстерності: Практикум. – Ніжин: НДПУ, 2002. - 55 с.
7. Митина Л.М. Психология профессионального развития учителя. – М.: Флинта, 1998. – 200с.
8. Педагогічна майстерність: Підручник /І.А.Зязюн, Л.В.Крамущенко, І.Ф.Кривонос та ін.; За ред. І.А.Зязюна. –К.: Вища школа, 2004. – 422с.
9. Педагогічна професія і особистість учителя: Методичні рекомендації /Укл. Н.В.Гузій. – К.: НПУ імені М.П.Драгоманова, 2000. – 19с.
10. Педагогічна творчість і майстерність: Хрестоматія /Укл. Н.В.Гузій. – К.: ІЗМН, 2000. – 168 с.
11. Сисоєва С.О. Основы педагогічної творчості вчителя. - К.: ІСДОУ, 1994. – 112с.
12. Словник термінології з педагогічної майстерності /За ред. Н.М.Тарасевич. – Полтава: Полтава, 1995. – 63 с.
13. Учителю о педагогической технике /Под ред. Л.И.Рувинского. – М.: Педагогика, 1987. – 160 с.

Додаткова

1. Бухвалов В.А. Алгоритмы педагогического творчества: Кн. для учителя. – М.: Просвещение, 1993. – 96 с.
2. Елканов С.Б. Основы профессионального самовоспитания будущего учителя. М.: Просвещение, 1989. – 143 с.
3. Кан-Калик В.А. Учителю о педагогическом общении. – М.: Просвещение, 1987. – 144с.
4. Ковальчук О.М. Формування педагогічної техніки засобами театральної педагогіки. – Ніжин: НДПУ, 2001. – 126 с.
5. Кузьмина Н.В. Профессионализм деятельности преподавателя и мастера производственного обучения. - М.: Высш. шк., 1989. – 119 с.
6. Кузьмина Н.В. Профессионализм личности преподавателя и мастера производственного обучения. - М.: Высш. шк., 1990. – 162 с.
7. Кузьмина Н.В. Способности, одаренность, талант учителя. – Л.: Знание, 1985. – 32 с.
8. Кухарев Н.В. На пути к профессиональному совершенству. - М.: Просвещение, 1990. – 159 с.
9. Леонтьев А.Н. Педагогическое общение. – М.: Знание, 1979. – 48 с.
10. Маркова А.К. Психология труда учителя. – М.: Просвещение, 1994. – 192с.
11. Набока Л.Я. Основы педагогічної майстерності: Навчально-методичний комплекс. – К.: Міленіум, 2003. – 32с.
12. Поташник М.М. Педагогическое творчество: проблемы развития и опыт. – К.: Рад.школа, 1988. – 185 с.
13. Темина С.Ю. Основы подготовки будущего учителя к педагогическому творчеству. - М.: Спутник, 2001. - 42 с.
14. Троцко Г.В. Педагогічна майстерність. – Харків: ХДПУ, 1995. – 117с.
15. Харькин В.Н. Педагогическая импровизация: Учеб. пособ. – М.: Магистр, 1992. – 159 с.

СПЕЦКУРС: ПРАКСЕОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Категорія: для всіх категорій слухачів за різними моделями навчання
Розробник: проф. В.В. Сидоренко

Зміст спецкурсу

1. Анотація спецкурсу.
2. Тематичний план викладу та засвоєння матеріалу спецкурсу.
3. Зміст спецкурсу за темами.
4. План навчального тренінгу.
5. Проблемно-пошукові питання для самостійної та індивідуальної роботи слухача.
6. Глосарій ключових слів.
7. Рефлексійна анкета.
8. Рекомендована література для самостійної діяльності, поглиблення фахових компетенцій.

Анотація спецкурсу

Нова освітня парадигма зміщує акценти від засвоєння обсягу інформації на вміння науково-педагогічних працівників систематично поглиблювати й вдосконалювати свої знання, опановувати досягнення сучасної науки, оволодівати новими, більш удосконаленими практичними вміннями й на цій основі виробляти авторський педагогічний стиль, оригінальну й самобутню систему педагогічних дій, розвивати праксеологічну продуктивність протягом усього міжкурсового періоду.

Матеріали спецкурсу допоможуть педагогічним працівникам *організувати професійно-педагогічну діяльність нової якості відповідно до суспільних і освітніх викликів*, віднаходити способи підвищення її успішності, створювати під час професійно-педагогічної діяльності нові, більш досконалі способи її здійснення.

Після опрацювання теоретичних матеріалів спецкурсу, виконання практико-зорієнтованого блоку слухач оперуватиме цілісною таксономією цілей (цінності, знання, уміння, настанови). З цією метою розглянуто праксеологічні характеристики професійно-педагогічної діяльності (якість, успішність, продуктивність, методичність, інструментальність, проєктивність, практичність, естетичність та ін.). Визначено праксеологічні проблеми професійно-педагогічної діяльності, помилки в діяльності науково-педагогічних працівників (кваліфікаційні, вимушені, випадкові).

Обґрунтовано використання методів педагогічної праксеології для вироблення педагогічної дії нової якості, формування професіоналізму діяльності (праксеологічної дескрипції, праксеологічної експертизи, праксеологічного моделювання й проєктування).

Розроблено проблемно-пошукові запитання і завдання для самостійної та індивідуальної роботи слухача.

Матеріали спецкурсу спрямовано на розвиток **методологічної, професійно-педагогічної, дидактичної, андрагогічної компетентностей** педагогічних працівників.

Спецкурс розраховано на *12 годин*, із яких 4 год. – навчальний тренінг, 8 год. – самостійна робота слухача.

Спецкурс розроблено для керівних і педагогічних кадрів освіти, методичних служб усіх рівнів, організаторів системи післядипломної педагогічної освіти, слухачів курсів підвищення кваліфікації педагогічних працівників на всіх етапах курсової підготовки за різними моделями навчання.

Тематичний план

№ з/п	Тематичний план	Форми заняття, кількість годин			
		Лекції	Навчальний тренінг	Самостійна робота	Разом
1.	Педагогічна праксеологія як наука про загальні принципи й способи раціональних, цільовідповідних дій. Результати, продукти та ефективність професійно-педагогічної діяльності.		2	4	6

2.	Праксеологічні характеристики професійно-педагогічної діяльності. Праксеологічні проблеми професійно-педагогічної діяльності. Помилки в діяльності педагогічних працівників		2	4	6
	<i>Разом</i>		2	8	12

Зміст спецкурсу за темами

ТЕМА 1. Педагогічна праксеологія як наука про загальні принципи й способи раціональних або правильних, цілевідповідних дій. Результати, продукти та ефективність професійно-педагогічної діяльності. Поняття праксеологічної продуктивності педагогічних працівників (навчальний тренінг).

ТЕМА 2. Праксеологічні характеристики професійно-педагогічної діяльності. Праксеологічні проблеми професійно-педагогічної діяльності. Помилки в діяльності педагогічних працівників (навчальний тренінг).

План навчального тренінгу

ТЕМА 1. Педагогічна праксеологія як наука про загальні принципи й способи раціональних або правильних, цілевідповідних дій. Поняття праксеологічної продуктивності педагогічних працівників.

Результати, продукти та ефективність професійно-педагогічної діяльності.

Методи педагогічної праксеології для вироблення педагогічної дії нової якості, формування професіоналізму діяльності: праксеологічна дескрипція (опис закономірностей і умов формування правильних професійно-педагогічних дій, фіксування досвіду успішної професійно-педагогічної діяльності); експертиза (оцінка структури професійно-педагогічної діяльності з позицій продуктивності, оцінка дій); моделювання й проектування (розроблення, апробація, установа норм професійно-педагогічної діяльності, пошук способів підвищення її успішності).

ТЕМА 2. Праксеологічні характеристики професійно-педагогічної діяльності. Праксеологічні проблеми професійно-педагогічної діяльності. Помилки в діяльності педагогічних працівників.

Праксеологічні характеристики професійно-педагогічної діяльності: якість (професійно-педагогічної діяльності науково-педагогічного працівника, колективу, організації освітнього процесу); успішність (рішення локальних педагогічних завдань: дія, що не призводить до мети, – неуспішна); продуктивність (продукт суб'єктів освітнього процесу), результативність, методичність (упорядкованість дій), інструментальність (необхідні засоби), практичність (корисність, здатність впливати на практику), ефективність (призводити до потрібних результатів за найменших професійних затратах, ліквідування перешкод, підготовка обладнання, суб'єктів освітнього процесу, детального плану), естетичність (легкість, краса професійно-педагогічних дій).

Професійно-педагогічна позиція як стала система відносин до педагогічної дійсності, педагогічної діяльності, що є джерелом активності педагогічного працівника та визначає його поведінку (А. Маркова, А. Петровський, В. Сластьонін). Стиль професійно-педагогічної діяльності. Деструктивні моделі професійно-педагогічної взаємодії із суб'єктами освітнього процесу.

Професійно-педагогічний досвід як джерело розвитку продуктивності дій педагогічних працівників. Майстер-клас: його праксеологічна сутність, принципи трансляції.

Праксеологічні проблеми професійно-педагогічної діяльності. Помилки в діяльності педагогічних працівників (кваліфікаційні, вимушені, випадкові). Праксеологічна корекція професійно-педагогічної діяльності.

Проблемно-пошукові питання для самостійної

та індивідуальної роботи слухача

1. Як, на Вашу думку, співвідносяться предмети педагогічної праксеології і педагогіки? Які протиріччя, проблеми в професійно-педагогічній діяльності педагогічних працівників допомагає вирішити педагогічна праксеологія?
2. Чи можна ототожнювати поняття «правильність дій педагогічних працівників» і «майстерність педагогічних працівників»? Відповідь обґрунтуйте.
3. Перерахуйте принципи, якими Ви керуєтеся в професійно-педагогічній діяльності.
4. За результатами спостережень підготуйте опис позитивів і недоліків тієї чи іншої моделі професійно-педагогічної діяльності з позицій продуктивності. Розробіть методичні рекомендації для представників певних моделей професійно-педагогічної діяльності.
5. На основі опрацювання теоретичних матеріалів підготуйте й проведіть майстер-клас з актуальної теми (проблеми), беручи до уваги критерії його оцінки (див. таблицю 1 «Я роблю це так»).

Таблиця 1

КРИТЕРІЇ ОЦІНКИ МАЙСТЕР-КЛАСУ «Я ЦЕ РОБЛЮ ТАК»

№	Критерії	Макс. (в балах) 30	Оцінка учасників майстер-класу																
			1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
1	ЯКІСТЬ МАЙСТЕР-КЛАСУ:	15																	
	Відповідність майстер-класу проблемі, якою опікується педагог	3																	
	змістовність, структурованість, логічність, глибина розкриття проблеми (теми) досвіду;																		
	логіка майстер-класу, його завершеність, уміння композиційно чітко будувати виступ (модель майстер-класу)	3																	
	якість коментованого показу послідовності дій, методів, прийомів і форм професійно-педагогічної діяльності	3																	
	спільне відпрацювання з учасниками методичних підходів і прийомів вирішення поставленої в програмі майстер-класу проблеми	3																	
	відповідність змісту майстер-класу та форм роботи віковим особливостям учасників	2																	
	рефлексія власної професійно-педагогічної діяльності.	1																	
2.	КУЛЬТУРА ВИСТУПУ ТА ОРИГІНАЛЬНІСТЬ МАЙСТЕР-КЛАСУ:	10																	
	чіткість і доступність;	2																	
	професійна мова;	2																	
	використання наочності та їх якість;	2																	
	імпровізація, оригінальність;	2																	
	утримувати увагу аудиторії («учнів») тощо.	2																	
3.	ОСОБИСТІ ЯКОСТІ:	5																	

контактність, комунікабельність, емоційна рівновага;	1																		
уміння швидко приймати рішення, гнучкість мислення, переконливість;	1																		
готовність до дискусії, ерудованість, ;	1																		
манери, культура педагогічної комунікації;	1																		
ораторська майстерність	1																		
Усього:	30																		

6. Розробіть методичні рекомендації для підготовки й проведення майстер-класу для педагогічних працівників на різних етапах міжкурсового періоду (курси підвищення кваліфікації, конкурс фахової майстерності, засідання методичного об'єднання, Школа молодого творчого керівника (методиста), методична декада, Школа передового перспективного досвіду та ін.).

7. Підготуйте комп'ютерну презентацію трансляції власного перспективного професійно-педагогічного досвіду, систематизуючи й представляючи на педагогічний загал використовувані інноваційні підходи, методичні прийоми, форми і методи роботи з урахуванням праксеологічних характеристик майстерної професійної діяльності.

Глосарій ключових слів

Досвід – відображення в людській свідомості об'єктивного світу, що базується на сприйманні довкілля.

Майстер-клас (від англ. *master* – кращий в якій-небудь галузі, *class* – заняття, урок) – інноваційна форма узагальнення, поширення і трансляції перспективного педагогічного досвіду, розвитку педагогічної майстерності науково-педагогічних працівників в умовах оновленої освітньої парадигми.

Основні завдання майстер-класу:

поширення і передача інноваційного педагогічного досвіду (авторських методик, персонал-технологій, ефективних форм професійно-педагогічної діяльності) у практичну діяльність учасників із метою вдосконалення навчально-виховного процесу, підвищення його результативності і якості шляхом прямого й коментованого показу послідовності дій, методів, прийомів і форм педагогічної діяльності;

рефлексія (осмислення та усвідомлення) власного рівня педагогічної майстерності; підвищення професійно-педагогічної компетентності і набуття компетенцій, творчості всіх учасників шляхом формування мотивації до неперервної освіти протягом життя;

вироблення нової якості професійно-педагогічної дії;

формування індивідуального творчого стилю професійно-педагогічної діяльності тощо.

Формами майстер-класу є лекція, практичне заняття, інтегроване (лекційно-практичне) заняття, семінар-практикум, тренінг, у тому числі в режимі відеоконференцз'язку, технологічний експеримент та ін.

Педагогічна дія – а) елемент професійно-педагогічної діяльності науково-методичного працівника; б) педагогічно доцільний, спланований чи імпровізований учинок науково-методичного працівника, що спричиняє зміну педагогічної ситуації або особистісні зміни.

Педагогічні дії визначаємо як відносно самостійні процеси, елементарні структурні одиниці системи професійно-педагогічної діяльності, матеріалізація яких у єдності цілей і змісту привносить індивідуальне, неповторне, самобутнє в простір професійної спільноти. Долаючи протиріччя при вирішенні професійних завдань, ліквідуючи помилки й недоліки, усуваючи стихійність, хаотичність і непослідовність дій, науково-методичний працівник поступово вибудовує власну структуру її проблематизації на більш високому рівні.

Педагогічна праксеологія (від др.-грецьк. *πράξις* – діяльність, *λογία* – наука, вчення; *мистецтво техніки «дій»*) – системне знання про загальні принципи й способи раціональних або правильних, цілевідповідних дій; допомагає організувати оптимальну інноваційну діяльність в умовах модернізації освіти, розкриває ефективні механізми застосування педагогічних нововведень.

Праксеологічна продуктивність – уміння педагогічних працівників створювати під час професійно-педагогічної діяльності нові, більш досконалі способи її здійснення. Праксеологічна продуктивність педагогічного працівника включає: технологічну культуру – здатність до продуктивно-перетворювальної творчої діяльності, пов'язаної з ефективним упровадженням інноваційних освітніх підходів, технологій, форм і методів у систему роботи для забезпечення якості і високої результативності освітнього процесу; здатність кваліфіковано й компетентно працювати, виконувати нові функціональні обов'язки і ролі відповідно до освітніх викликів; «перетворювати» компетентнісний досвід (соціальний, професійний, особистісний) у джерело вдосконалення власних професійних дій.

Праксеологічний підхід (від др.-грецьк. *πράξις* – діяльність, *λογία* – наука, вчення; мистецтво техніки «дії») допомагає розробляти, апробувати, установлювати норми професійно-педагогічної діяльності, здійснювати пошук способів підвищення її успішності, створювати під час професійно-педагогічної діяльності нові, більш досконалі способи її здійснення; розкрити ефективні механізми застосування педагогічних нововведень; організувати оптимальну інноваційну діяльність в умовах оновленої освітньої парадигми тощо.

Педагогічний досвід – це сукупність засвоєних, практично виважених знань, прийомів і навичок педагогічної діяльності, що динамізують дидактичний процес і дають педагогу можливість обирати найбільш оптимально-результативні форми й методи залежно від мети, завдань, установок навчального процесу, формують індивідуальний педагогічний почерк, визначають творчий портрет педагогічного працівника.

Професійно-педагогічний досвід – це сукупність засвоєних, практично виважених знань, прийомів і навичок професійно-педагогічної діяльності, що динамізують освітній процес і дають науково-методичному працівнику можливість обирати найбільш оптимально-результативні форми й методи залежно від мети, завдань, настанов, формують індивідуальний педагогічний почерк, визначають творчий портрет педагога. Це складна система педагогічних стратегій і тактик, способів і прийомів успішного вирішення освітніх завдань, що є результатом систематичної роботи педагога над удосконаленням рівня педагогічної майстерності в системі післядипломної педагогічної освіти, творчим засвоєнням перспективних педагогічних ідей попередників і сучасників, переосмисленням власних професійних здобутків. Професійно-педагогічний досвід витлумачується дослідниками як різноманітно закодована в ментальному просторі індивіда екзистенційна історія його буття в професійному контексті (Н.В. Чепелева), «внутрішній» чинник і найважливіший складник професійного «Я» (Л.А. Чистякова), джерело нових знань і регулятор педагогічної діяльності (Н.В. Кузьміна).

Рефлексійна анкета

1. Які нові знання, уміння, компетенції Ви отримали, поглибили, удосконалили?
2. В якій сфері професійно-педагогічної діяльності Ви зможете їх використовувати?
3. З якими труднощами зіткнулись під час опрацювання матеріалів спецкурсу?

Рекомендована література

для самостійної діяльності, поглиблення фахових компетенцій

1. Зязюн І.А. Педагогічна майстерність – технологія педагогічної дії [Текст] / Іван Андрійович Зязюн / – К.: Юрінком Інтер, 2008. – С. 6-12.
2. Колесникова И.А. Педагогическая праксиология : уч. пособ. для студ. высш. учеб. завед. / Ирина Аполлоновна Колесникова, Елена Владимировна Титова. – М.: Академия, 2005. – 256 с.
3. Кузьмина Н.В. Акмеология качества профессиональной деятельности специалиста / Н.В. Кузьмина, С.Д. Пожарский, Л.Е. Паутова. – СПб.–Коломна-Рязань, 2008. – 376 с.
4. Кузьмина Н.В. Психологическая структура деятельности учителя (Тексты лекций) / Нина Васильевна Кузьмина, Николай Васильевич Кухарев. – Гомель: Гомельский гос. ун-т, 1976. – 57 с.
5. Мижеригов В.А. Введение в педагогическую деятельность : уч. пособ. для студ. пед. уч. заведений [Текст] / Василий Андреевич Мижеригов, Татьяна Анатольевна Юзефовичус. – М.: Педагогическое общество России, 2005. – 352 с.

6. Мицкевич Н.И. Теоретические основы дидактической системы повышения квалификации: дисс. ...д-ра пед. наук : 13.00.08 / Николай Иванович Мицкевич; [РАО ИОВ; Белорус. гос. пед. ун-т им. М. Танка]. – СПб., 2001. – 234 с.
7. Сидоренко В.В. Нова якість майстерної професійно-педагогічної дії в системі післядипломної освіти / В.В. Сидоренко // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. – Суми: СумДПУ ім. А.С. Макаренка, 2012. – № 5(23). – С. 280-290.
8. Сидоренко В.В. Педагогічна майстерність учителя української мови і літератури в системі післядипломної освіти : акме-синергетичний аспект : термінологічний словник-довідник / автор-укладач В.В. Сидоренко. – Донецьк: Каштан, 2013. – 100 с.
9. Сидоренко В.В. Педагогічна майстерність учителя як акмеологічний феномен / В.В. Сидоренко // матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції «Педагогічна творчість, майстерність, професіоналізм : проблеми теорії і практики підготовки та перепідготовки освітянських кадрів», м. Київ, 25 листопада 2015 р. / уклад. Н.В. Гузій, В.І. Саюк. – К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2015. – С. 14-19.
10. Сидоренко В.В. Формування праксеологічної продуктивності в умовах оновленої освітньої парадигми: від професійної компетентності до нової якості педагогічної дії / В.В. Сидоренко // Педагогічна скарбниця Донеччини: наук.-метод. журнал. – 2013. – № 1. – С. 46-49.

СПЕЦКУРС: РОЗВИТОК МОТИВАЦІЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ У СИСТЕМІ МЕТОДИЧНОЇ РОБОТИ

Категорія: методисти Р(М)МК та керівники методичних об'єднань

Розробник: ст.викл. Т.С. Кравчинська

Тематичний план

№ з/п	Назва теми	Форма заняття, кількість годин		
		Тематична дискусія	Робота на дистанційном у етапі	Разом
1	Мотивація професійної діяльності педагогічних працівників освітніх навчальних закладів		6	6
2	Моніторинг мотивації професійної діяльності педагогічних працівників освітніх навчальних закладів	2		2
	Усього	2	6	8

- **Зміст спецкурсу за темами**

Тема І: Мотивація професійної діяльності педагогічних працівників освітніх навчальних закладів (II дистанційний етап)

Мета: актуалізація установки на розвиток мотивації професійної діяльності педагогічних працівників дошкільних навчальних закладів.

Етап 1 – Особливості мотивації професійної діяльності педагогічних працівників навчальних закладів (теоретичний – 4 год.)

Мета: розвиток теоретичних знань з мотивації професійної діяльності

Питання для вивчення

1. Основні підходи до аналізу змісту мотивації в сучасній та зарубіжній літературі.
2. Мотиви професійної діяльності педагогічних працівників освітніх навчальних закладів.
3. Основні проблеми розвитку мотивації професійної діяльності педагогічних працівників освітніх навчальних закладів та шляхи їх вирішення.

Етап 2 – Визначення рівня розвитку мотивації професійної діяльності (діагностичний практикум – 2 год.)

Мета: розвиток практичних навичок та вміння аналізувати особливості мотивації професійної діяльності

Практичне завдання (завдання для самостійної роботи):

Провести самодіагностику за поданими методиками, визначити резерви й стимули мотивації професійної діяльності та скласти індивідуальну програму розвитку мотивації професійної діяльності.

Тема II: Моніторинг мотивації професійної діяльності педагогічних працівників освітніх навчальних закладів (III етап очний)

Мета: оволодіння слухачами вміннями й навичками застосовувати набуті знання в практиці професійної діяльності.

Питання для обговорення

1. Застосування моніторингу мотивації професійної діяльності.
2. Презентація результатів самостійної роботи (на дистанційному етапі) із подальшим груповим обговоренням.
3. Внутрішні ресурси як чинник розвитку мотивації професійної діяльності.

Самостійна робота слухачів

Особливості мотивації професійної діяльності педагогічних працівників освітніх навчальних закладів.

Мета: розвиток теоретичних знань з мотивації професійної діяльності

Питання для вивчення

1. Основні підходи до аналізу змісту мотивації в сучасній та зарубіжній літературі. Поняття про мотивацію. Змістовні та процесуальні підходи у вивченні суті мотивації. Зміст і види мотивації професійної діяльності.
  2. Мотиви професійної діяльності педагогічних працівників освітніх навчальних закладів. Потреби як основа виникнення мотивів працівників. Зв'язок між потребами, їх проявом та засобами задоволення. Види мотивів професійної діяльності.
  3. Основні проблеми розвитку мотивації професійної діяльності педагогічних працівників освітніх навчальних закладів та шляхи їх вирішення.
- Методична база дослідження. Недоліки системи мотивації професійної діяльності. Заходи щодо розв'язання проблеми мотивації.

План практичного заняття

Визначення рівня розвитку мотивації професійної діяльності

Мета: розвиток практичних навичок та вміння аналізувати особливості мотивації професійної діяльності

Практичне завдання (завдання для самостійної роботи):

Провести самодіагностику за поданими методиками, визначити резерви й стимули мотивації професійної діяльності та скласти індивідуальну програму розвитку мотивації професійної діяльності.

1. Мотивація професійної діяльності (методика К. Замфір в модифікації А. Реана).
2. Методика О. Бондарчук та Л. Карамушки «Визначення ієрархії мотивів професійної діяльності педагогічних працівників навчальних закладів».
3. Методика «Вивчення задоволеності педагогів своєю професією і роботою» (Н. В. Журін, Є. П. Ільїн).
4. Методика «Бар'єри у педагогічній діяльності» (Т. М. Шамова).
5. Методика діагностики ступеня задоволеності основних потреб (Л. Д. Столяренко).

План семінарського заняття

Моніторинг мотивації професійної діяльності педагогічних працівників освітніх навчальних закладів (III етап очний) – 2 год. тематична дискусія

Мета: оволодіння слухачами вміннями й навичками застосовувати набуті знання в практиці професійної діяльності.

Питання для обговорення

1. Застосування моніторингу мотивації професійної діяльності.

Поняття про моніторинг. Мета, завдання, реалізація, функції, принципи моніторингу. Оптимум мотивації. Показники розвитку мотивації професійної діяльності. Етапи проведення.

2. Презентація результатів самостійної роботи (на дистанційному етапі) із подальшим груповим обговоренням.

Презентація результатів самостійної роботи слухачів на дистанційному етапі.

Рефлексивні завдання на основі методик дослідження мотивації професійної діяльності.

3. Внутрішні ресурси як чинник розвитку мотивації професійної діяльності.

Рефлексивне завдання та вправи на розвиток внутрішніх ресурсів мотивації професійної діяльності метою яких є розвиток впевненості, професійного успіху, усвідомлення власних потенційних можливостей професійної діяльності («Розвиток самоприйняття», «Успіх у минулому», «Реклама»).

Комплекс тестових (практичних) завдань для самоконтролю

1. Поняття про мотивацію.
2. Змістовні підходи у вивченні суті мотивації.
3. Процесуальні підходи у вивченні суті мотивації.
4. Зміст мотивації професійної діяльності.
5. Поняття потреби.
6. Які потреби визначають мотивацію професійної діяльності педагогів освітніх навчальних закладів.
7. Поняття та види мотивів.
8. Складові зовнішньої мотивації професійної діяльності педагогів освітніх навчальних закладів.
9. Складові внутрішньої мотивації професійної діяльності керівників освітніх навчальних закладів.
10. Чинники які впливають на розвиток мотивації професійної діяльності педагогів освітніх навчальних закладів.
11. Які умови сприятимуть розвитку позитивної мотивації професійної діяльності педагогів освітніх навчальних закладів.
12. Які управлінські заходи потрібно запровадити керівнику в навчальному закладі для розвитку професійної діяльності педагогічних працівників.
13. Поняття про моніторинг мотивації професійної діяльності.
14. Мета, завдання моніторингу мотивації професійної діяльності.
15. Функції, принципи і етапи моніторингу мотивації професійної діяльності

Рекомендована література

1. Армстронг М. Практика управления человеческими ресурсами / М. Армстронг; (пер. с англ. С. Мордовин). – 8-е изд. – СПб. : Питер, 2008. – 832 с.
2. Бондар В. Нематеріальна мотивація як чинник підвищення ефективності діяльності персоналу навчальних закладів в Україні // Актуальні проблеми державного управління : Зб. наук. пр. / Редкол. : С. М. Серьогін (голов. ред.) та ін. – Д. : ДРІДУ НАДУ, 2006. – Вип. 1 (23). – 292 с.
3. Боднар О. С. Менеджмент педагогічного персоналу загальноосвітнього навчального закладу / О. С. Боднар, І. Г. Запорожан, А. Й. Романюк. – Тернопіль : Астон, 2011. – 312 с.
4. Бондарчук Е. И. Основы психологии и педагогики. Курс лекций. / Е. И. Бондарчук, Л. И. Бондарчук. – 3-е изд., стереотип. – К. : МАУП, 2002. – 168 с.
5. Бондарчук О. І. Розвиток мотивації вдосконалення психологічної компетентності керівників освітніх організацій в умовах очно-дистанційної форми навчання : спецкурс для слухачів очно-дистанц. форми навчання в системі післядиплом. пед. освіти / О. І. Бондарчук, Н. І. Пінчук, Д. Б. Рождественська; НАПН України, ун-т менедж. освіти, Центр. ін-т.

післядиплом. пед. освіти. – К., 2012. – 32 с.

6. Бондарчук О. І. Соціально-психологічні основи особистісного розвитку керівників загальноосвітніх навчальних закладів у професійній діяльності : монографія / О. І. Бондарчук. – К. : Наук. світ, 2008. – 318 с.

7. Бордовская Н. В. Педагогика. Учебник для вузов / Н. В. Бордовская, А. А. Реан – СПб : Издательство «Питер», 2000. 304 с. – (Серия «Учебник нового века»)

8. Вилюнас В. К. Психологические механизмы мотивации человека [Електроний ресурс] / В. К. Вилюнас. – Онлайн бібліотека – Режим доступу : <http://www.goldbiblioteca.ru/onlinepsihologiya/onlinepsistr5/457.php>.

9. Воронкова В. Г. Кадровий менеджмент : Навчальний посібник. / В. Г. Воронкова. – К. : ВД «Професіонал», 2004. – 192 с.

10. Гуров Ю. С. Мотивація діяльності педагогічних працівників освітніх установ у процесах менеджменту / Ю. С. Гуров // Проблеми сучасної педагогічної освіти. Сер. : Педагогіка і психологія. – 2005. – Вип. 8 – 132 с.

11. Дмитренко Г. А. Мотивация и оценка персонала : Учебное пособие / Г. А. Дмитренко, Е. А. Шарапатова, Т. М. Максименко – К. : МАУП, 2002. – 248 с.

12. Занюк С. С. Психология мотивации : Навч. посібник / С. С. Занюк – К. : Либідь, 2002. – 304 с.

13. Ильин Е. П. Мотивация и мотивы / Е. П. Ильин – СПб : Питер, 2000. – 512 с.

14. Карамушка Л. М. Психологія освітнього менеджменту : навч. посіб./ Л. М. Карамушка. – К. : Либідь, 2004. – 424 с.

15. Карамушка Л. М. Психологічні основи управління змінами в освітніх організаціях : Навчально-методичний посібник / Л. М. Карамушка – Біла Церква : КОПОПК, 2008. – 76 с.

16. Карамушка Л. М. Психологія управління : Навч. посіб / Л. М. Карамушка – К. : Міленіум, 2003. – 344 с.

17. Карамушка Л. М. Технології роботи організаційних психологів : навч. посіб. для студ. вищих навч. закл. та слухачів ін-тів післядиплом. освіти / за наук. ред. Л. М. Карамушки. – К. : ІНКООС, 2005. – 366 с.

18. Коломінський Н. Л. Психологія менеджменту в освіті (соціально-психологічний аспект). / Н. Л. Коломінський. – К. : МАУП, 2000. – 286 с.

19. Колот А. М. Мотивація персоналу : підручник. / А. М. Колот. – К. : КНЕУ, 2002. – 337 с.

20. Леонтьев А. Н. Потребности, мотивы, эмоции : конспект лекцій / А. Н. Леонтьев – М. : Изд-во МГУ, 1971. – 98 с.

21. Лозниця В. С. Психологія менеджменту. Теорія і практика : Навч. посібник / В. С. Лозниця – К. : ТОВ УВПК «ЕксОб», 2001. – 512 с.

22. Лук'янченко Н. Д., Бунтовська Л. Л. Мотивація персоналу : Навчальний посібник. / Н. Д. Лук'янченко, Л. Л. Бунтовська – Донецьк, ДонНУ, 2004. – 302 с.

23. Мармаза О. І. Інноваційні підходи до управління навчальним закладом / О. І. Мармаза – Харків, 2004. – 240 с.

24. Мескон М. Основы менеджмента / М. Мескон, М. Альберт, Ф. Хедоури. – М. : Дело, 2005. – 720 с.

25. Макклелланд Д. Мотивация человека / Д. Макклелланд. – СПб. : Питер, 2007. – 672 с.

26. Райгородский Д. Я. Практическая психодиагностика. Методики и тесты : учебное пособие / под ред. Д. Я. Райгородского – Самара : Издательский Дом «БАХРАХ-М», 2001. – 672 с.

27. Самоукина Н. В. Эффективная мотивация персонала при минимальных финансовых затратах / Н. Самоукина. – М. : Вершина, 2008. – 224 с.

28. Столяренко Л. Д. Основы психологии : практикум / Ред. – сост. Л. Д. Столяренко. – Изд. 9-е. – Ростов н / Д : Феникс, 2007. – 703, [1] с. – Высшее образование

29. Уайтли Ф. Мотивация / Ф. Уайтли. – М. : Издательский дом «Вильямс», 2003. – 160 с.

30. Уткин Э. А. Основы мотивационного менеджмента / Э. А. Уткин – М. : ЭКСМОС,

2000. – 352 с.

31. Шамова Т. М. Менеджмент в управлінні школою / Ред. Т. М. Шамова. – М. : NB-Magistr, 1992. – 232 с.

СПЕЦКУРС: ПРОФЕСІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ МЕТОДИСТА З ФОРМУВАННЯ ІМІДЖУ НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

Категорія: *методисти ПТНЗ; методисти НМЦ ПТО (очна форма навчання)*

Розробник: *ст. викл. В.Ю.Наумова*

Пояснювальна записка

Згідно з навчально-тематичним планом *бюджет навчального часу* на вивчення навчального модуля (спецкурсу) становить 4 години на очному етапі навчання.

Зміст програми визначає обсяги знань і вмінь, якими повинен оволодіти слухач. Особлива увага звертається на формування у слухачів компетентності з формування іміджу навчального закладу, здатності до реалізації управлінських технологій із забезпечення оптимальних соціально-психологічних умов функціонування закладу освіти в ситуації соціальних трансформацій; взаємодії й згуртованості його працівників, налагодження взаємозв'язку з педагогічним колективом навчального закладу; співпраці з батьками, громадськістю; налагодження взаємодії з установами й організаціями, діяльність яких відповідає специфіці закладу освіти.

Метою навчальної теми «Професійна діяльність методиста з формування іміджу навчального закладу» є ознайомлення слухачів з поняттям «іміджу» та розвиток професійних компетенцій з формування іміджу навчального закладу.

Завдання теми полягає у:

- систематизації знань щодо іміджу навчального закладу;
- визначенні факторів, які впливають на створення позитивного образу навчального закладу;
- опануванні технологій формування іміджу навчального закладу;
- розвитку установок до лідерства.

Очікуваними результатами теми є:

Систематизація знань щодо:

- іміджу навчального закладу;
- видів іміджу;
- факторів, які впливають на створення позитивного образу навчального закладу;
- рекламних стратегій іміджу;
- технології формування іміджу навчального закладу.

Формування умінь (навичок) щодо:

- розробки мети та стратегії формування іміджу навчального закладу;
- здійснення реклами навчального закладу;
- оцінювання ефективності рекламних стратегій іміджу.

Розвиток установок до:

- рекламної діяльності;
- лідерства.

Зміст теми

1. Поняття «іміджу».
2. Види та складові іміджу.
3. Фактори, які впливають на формування іміджу навчального закладу.
4. Рекламні стратегії іміджу.
5. Способи реалізації складових іміджу.

Самостійна робота слухачів

Самостійна робота слухачів – один з основних засобів оволодіння навчальним матеріалом на дистанційному етапі навчання.

Питання, що виникають у слухачів стосовно виконання запланованих завдань, вирішуються на консультаціях, які проводяться згідно з графіками, затвердженими кафедрою.

Самостійна робота слухачів над навчальною темою «Професійна діяльність методиста з формування іміджу навчального закладу» включає такі форми:

- самостійна робота з літературними джерелами;
- систематизація вивченого матеріалу;
- виконання практичних завдань для самоконтролю.

Завдання для самостійної роботи

1. Визначити, який вид іміджу притаманний для навчального закладу, яким керує слухач.
2. Проаналізувати фактори, які впливатимуть на створення позитивного іміджу навчального закладу.
3. Визначити найбільш дієві рекламні стратегії у формуванні іміджу навчального закладу.

Результати роботи з теми можуть бути подати у вигляді випускної роботи, згідно вимог до таких видів робіт.

Тести для контролю знань

Тестові завдання із однією правильною відповіддю.

1. Що розуміють під поняттям «імідж навчального закладу» ?

- а) здатність створювати такий образ, який є «найвигідніший» з погляду ефективності функціонування;
- б) уміння використовувати наявний ресурсний потенціал як інструмент створення бажаних уявлень про навчальний заклад у вищестоящих інстанціях;
- в) цілеспрямовано створюваний образ навчального закладу та пропонованих ним освітніх послуг, який забезпечує необхідне становище на ринку;
- г) образ, який створює навчальний заклад відповідно до уявлень учнів та їхніх батьків про нього;
- д) комплекс характеристик навчального закладу, що забезпечують його престиж.

2. З якою метою створюється «імідж-модель»?

- а) економія зусиль із підтримки іміджу;
- б) легкість комунікації із замовником (клієнтом);
- в) економія засобів на розробку іміджу;
- г) апробація іміджевої ідеї;
- д) забезпечення стратегії просування іміджу;
- е) підбір методів формування іміджу.

3. Як співвідносяться між собою методи і стратегії формування іміджу?

- а) сукупність методів і є стратегія;
- б) за допомогою методів неможливо здійснювати управління іміджем, а завдяки стратегії це реально;
- в) стратегії пов'язані з необхідністю управління іміджем, а методи забезпечують їх реалізацію;
- г) методи реалізуються у реальному житті, а стратегія – це мисленнєва конструкція.

4. Назвіть розробника теорії іміджу.

- а) Сократ;
- б) П.Самуельсон;
- в) Д.Огівлі;
- г) В.Беккер;
- д) С.Берроу.

5. Вивчення іміджу навчального закладу дозволяє відповісти на питання:

- а) як залучити до організації персонал, відповідно до її потреб за якісними і кількісними показниками та утримати в організації працюючих співробітників?
- б) як створити позитивний образ навчального закладу та здолати конкурентів?
- в) як знайти спонсорів і кошти для розвитку навчального закладу?
- г) як набрати достатню кількість платоспроможних учнів чи студентів?
- д) як сформувати образ навчального закладу, який надає різні освітні послуги?

Список рекомендованої літератури

1. Дейвис Ф. Ваш абсолютный имидж.- М.: ВНЕШСИГМА, 1997.
2. Імідж школи на порозі ХХІ століття: Практико-орієнтований посібник / За ред. Антонечко Т.С., Єрмакова І.Г. та ін. – К., 1998. – 384 с.
3. Пелих А.С. Кизимова Г.Г., Пронченко А.Г. Имидж делового человека. – М.: Приор, 1997.
4. Сперанский В.И. Современные технологии управления персоналом : Учебно-практическое пособие. – М.: Альфа-Пресс, 2008. – 496 с.
5. Блэк Сэм Введение в паблик рилейшенз, Р. -н. -Д., "Феникс", 1998.
6. Кулик И. И и др. Прямая реклама и система Public Relations как элементы маркетинга, Мн., БелППК, 1998.
7. Почепцов Г.Г. Профессия имиджмейкер. – К., 1998.
8. Пискунова Т.Н. О формировании имиджа образовательного учреждения // Источник. - 1997, №5-6.

СПЕЦКУРС: ПОЛІЛОГ У НАУКОВОМУ ДИСКУРСІ

Категорія: для всіх категорій слухачів за різними моделями навчання

Розробник: проф. В.В. Сидоренко

Зміст спецкурсу

1. Анотація спецкурсу.
2. Тематичний план викладу та засвоєння матеріалу спецкурсу.
3. Зміст спецкурсу за темами.
4. План лекції.
5. План навчального тренінгу.
6. Проблемно-пошукові питання для самостійної та індивідуальної роботи слухача.
7. Комплекс тестових завдань для самоконтролю й самооцінки.
8. Глосарій ключових слів.
9. Рефлексійна анкета.
10. Рекомендована література для самостійної діяльності, поглиблення фахових компетенцій.

Анотація спецкурсу

У нових соціокультурних умовах зростає значення і вимоги до формування соціально-активної, культурної й духовної багатой мовної особистості. Однією із основних умов цього процесу є набуття навичок вільно і компетентно оперувати мовленнєвими засобами, здатність писати, розмовляти та сприймати наукову інформацію відповідно до різних регістрів українською та іноземною мовою, представляючи результати наукового, методичного дослідження фахівцям і нефахівцям в усній та письмовій формах, для розуміння іншомовних наукових та професійних текстів, для спілкування в іншомовному науковому і професійному середовищах, володіти мовленнєвим етикетом повсякденного й професійного спілкування. Уміння вести професійний полілог, дискусію, презентацію, вирішити наукову/професійну проблему, зацікавити адресата, викликати певні емоції, цінується високо та вважається необхідною якістю культурної сучасної особистості, професіонала.

У теоретичному блоці спецкурсу розглянуто правила організації і ведення полілогу в НД, критерії визначення професійності/непрофесійності дискурсу, принципи його конструювання. Практико-орієнтований блок спецкурсу присвячено культурі наукового тексту, зокрема статті як жанру наукового дискурсу, електронній презентації наукового виступу тощо.

Розроблено проблемно-пошукові запитання і завдання для самостійної та індивідуальної роботи слухача.

Матеріали спецкурсу спрямовано на *розвиток інтегральної, освітологічної, науково-методичної, компетентності з інформальної освіти та професійно-особистісного розвитку, комунікативної* педагогічних працівників.

Спецкурс розраховано на 12 годин, із яких 2 год. – лекція, 2 год. – навчальний тренінг, 8 год. – самостійна робота слухача.

Спецкурс розроблено для керівних і педагогічних кадрів освіти, методичних служб усіх рівнів, організаторів системи післядипломної педагогічної освіти, слухачів курсів підвищення кваліфікації педагогічних працівників на всіх етапах курсової підготовки за різними моделями навчання.

Тематичний план

№ з/п	Тематичний план	Форми заняття, кількість годин			
		Лекції	Навчальний тренінг	Самостійна робота	Разом
1.	Поняття наукового дискурсу: визначення, структура, типологія. Компоненти, учасники наукового дискурсу, завдання комуніканта	2		4	6
2.	Стаття як жанр наукового дискурсу. Культура наукового тексту. Композиція писемного наукового тексту. Електронна презентація наукового виступу		2	4	6
	Разом	2	2	8	12

Зміст спецкурсу за темами

ТЕМА 1. Поняття наукового дискурсу: визначення, структура, типологія. Компоненти, учасники наукового дискурсу, завдання комуніканта (лекція).

ТЕМА 2. Стаття як жанр наукового дискурсу. Культура наукового тексту. Композиція писемного наукового тексту. Електронна презентація наукового виступу (навчальний тренінг).

План лекції

Дискурс як будь-яке висловлення, що зумовлює наявність комунікантів: адресата, адресанта, а також наміри адресанта певним чином впливати на свого співрозмовника.

Мета наукового дискурсу: передати наукові положення, наукову та технічну інформацію, вирішити наукову проблему, зацікавити адресата; до наукового дискурсу відносяться жанри, ціль яких – вирішення теоретичної або прикладної наукової проблеми.

Учасники наукового дискурсу – вчені, дослідники, що формують певні наукові спільноти, фахівці з відповідним рівнем підготовки, спільним з автором статусом і прагматичним тезаурусом.

Кваліфікаційні ознаки НД: *професійна спрямованість* (відповідність текстів і повідомлень вимогам учасників спеціальної комунікації), *антропоцентризм* (грец. ανθρωπος – людина і лат. centrum – центр) — різновид телеології, філософське вчення, за яким людина є центром Всесвіту і метою всіх подій, які в ньому відбуваються, що вона створена Богом «за своїм образом і подобою»; *креативність* (реалізація творчих можливостей мовної особистості), *верифікативність* (істинність спеціальної інформації), *мультидисциплінарність* (інкорпорування різних сфер і варіантів професійної діяльності людини), непропорційність

розвитку окремих зон і секторів професійного дискурсу, бінарність категорій «адресант» і «адресат», *полілогічність* (текст як фрагмент професійного полілогу), *селективність* (виокремлення конкретного адресата для даної інформації), *замкненість* (рівень професійної компетенції мовця як ключ для доступу до інформації), *нециклічність* (максимальна вичерпність у викладі інформації), дидактизм, динамізм, мовна нормативність, стилістична розширюваність.

Жанри наукового дискурсу: монографії, дисертації, статті, обговорення за круглим столом, інтерв'ю, анотації, (авто) реферати, рецензії, матеріали наукових конференцій, тези доповідей, навчальна та довідкова література, традиційна й електронна наукова кореспонденція.

Критерії визначення професійності/непрофесійності дискурсу: критерій усвідомлення змісту повідомлення, критерій логічного зв'язку між елементами професійного тексту, критерій адресності інформації.

Принципи конструювання НД: 1) інформативність, інформаційний коефіцієнт; 2) компетентність учасників комунікації; 3) логічність; 4) верифікаційність, непарадоксальність вихідних та кінцевих постулатів; 5) професійна нормативність; 6) доказовість, аргументованість; 7) достовірність; 8) діалогічність (дискусійність).

Науковий дискурс як динамічна система, що є, з одного боку, відкритою, тобто такою, що ще не сформована остаточно, а з іншого, – замкненою, вхід до якої детермінований рівнем професійної компетентності мовця.

Сутність НД: мотивування певних положень на істинність і переконання учасників з метою змінити погляди, думки, уявлення, вірування; змусити дотримуватись іншої позиції й прийняти потрібне для спільноти рішення. Об'єкт логічного аналізу в дискурсі – окрема промова кожного учасника дискурсу, окреме висловлювання, усне або письмове міркування як дещо цілісне.

Формальна структура НД як розумово-мовленнєвій діяльності: «що казати» і «як казати»; форма мислення та форма мовних виразів; тип висловлювання (за класифікацією сучасної логіки) і тип промови (коротка й тривала; дорадча, судова та ін.); «логічні фігури» (наприклад, фігури силізму, за якими формується певний вид дедуктивного виведення знання); «стилістичні фігури», тобто звороти мовлення, які використовують для того, щоби зробити промову яскравішою, виразнішою; «стиль мислення» (логічна строгість міркувань, строгість виведення висновку із засновків або, навпаки, відсутність такої строгості) та «стиль мовлення» (високий, низький); сила і дар мислення (мати власну думку, уміння розробляти аргументацію, доводити певне твердження на істинність або хибність) і сила слова (уміння словом привертати увагу слухачів, читачів); швидкість мислення та швидкість мовлення.

Неформальна структура дискурсу: ідея, принцип, правило; питання, проблема, завдання; теза й антитеза; аксіома, факт, висновок.

Форми усного наукового дискурсу – діалогічна або полілогічна, які забезпечуються наявністю в ньому предмета розмови, тобто наукової проблеми

Полілог (від грецьк. *polys* — багаточисельний и *logos* — розмова) як різновид мовлення, в якому декілька учасників і всі активні в мовленнєвому плані. Наявність кількох претендентів на активну роль мовця в полілозі і можливість частої зміни рольової ситуації зумовлює більший в порівнянні з діалогом тематичний, комунікативно-прагматичний та стилістичний діапазон спілкування.

Ознаки полілогу: залежність від ситуації, в умовах якої відбувається спілкування; високий рівень непередбачуваності; істотне значення правил ведення полілогу; більш-менш однакова участь у спілкуванні всіх учасників.

Основні функції адресанта НД: номінатор, класифікатор, кодифікатор, термінограф, популяризатор, продуцент інформації, укладач тексту, креатор; основні функції адресата: користувач інформації, коректор, генератор нової інформації на базі отриманої.

Правила організації і ведення полілогу в НД.

План навчального тренінгу

«Стаття як жанр наукового дискурсу. Культура наукового тексту. Композиція писемного наукового тексту. Електронна презентація наукового виступу»

Наукова стаття як жанр НД, в якій подаються проміжні або кінцеві результати, висвітлюються конкретні окремі питання за темою дослідження, фіксується науковий пріоритет автора, робить її матеріал надбанням фахівців.

Функції статті: дослідницька – подають результати роботи, презентаційна – представляють результати, оцінна – стан досліджень з проблеми, комунікативна – засіб спілкування дослідників.

Класифікація статей: власне наукова (основні результати роботи), науково-популярна (для непрофесіоналів), науково-методична (практичний виклад, застосування), науково-публіцистична (актуальні для наукової громадськості проблеми).

Правила оформлення наукової статті, тез доповіді.

Електронна презентація наукового виступу. Основні причини неуспішної презентації: нездатність подолати хвилювання перед великою аудиторією; недоліки в плануванні й підготовці презентації; погано організований, неструктурований зміст; недостатній контакт з аудиторією; неухважність до деталей; відсутність відчуття часу; неефективне використання наочних засобів; перевантаження інформацією.

Види презентацій: презентація за сценарієм, використання анімаційного тексту в поєднанні з діаграмами, графіками та ілюстраціями; інтерактивна презентація, автоматична презентація, навчальна презентація (презентації-семінари; презентації для самоосвіти; презентації-порадники). Структурні компоненти презентації.

Проблемно-пошукові питання для самостійної та індивідуальної роботи слухача

1. Яке значення має мова і культура мовлення в житті професійного комунікатора?
2. Що таке «науковий дискурс», його походження і розвиток?
3. Як організувати професійний полілог?
4. Підготуйте виступ на тему «Тавтологічні вислови». У повідомлення введіть наступні дані:
  - Дезорганізатор порядку: дезорганізатор – той, хто порушує порядок, отже, дезорганізатор порядку – той, хто порушує порядок порядку. Треба: дезорганізатор або порушник порядку.
  - Пам'ятні сувеніри: сувеніри – пам'ятні подарунки. Отже, слово пам'ятні зайве. Потрібно: сувеніри або пам'ятні подарунки.
  - Композиційна побудова твору: композиція – це побудова; виходить: побудова твору. Зрозуміло, одне з слів – зайве. Потрібно: композиція твору або побудова твору.
5. Створіть таблицю (презентацію) «Невербальні засоби спілкування».
6. Використовуючи подані початки абзаців, напишіть текст промови. Який спосіб інтеграції промови забезпечує тут зв'язок окремих частин тексту?
  - а) вивчення теми починається з ...;
  - б) насамперед...;
  - в) потім...;
  - г) після цього...;
  - д) наприкінці роботи...
7. Познайомтесь із пам'яткою «Алгоритм самоаналізу виступу». Проаналізуйте власний виступ на засіданні МО, ради, конференції, круглого столу, дискусії тощо.
  - Як аудиторія зустріла мене? (доброзичливо, байдуже, стримано, з недовірою, з неприязню).
  - Як розпочав(ла) виступ? Чи викликав виступ зацікавленість, пожвавлення, байдужість, несприйняття?
  - Як можна схарактеризувати настрій аудиторії упродовж виступу? Він змінювався на мою користь чи ні? У якій частині виступу це було помітно? Як це проявлялося? Можливі причини цих змін.
  - Якщо аудиторія реагувала негативно, то чим це було зумовлено?

- Як я реагував (ла) на невдачу/успіх?
- Як я сам (а) оцінюю: вибір теми, її розкриття, свою позицію; план і композицію виступу, логіку побудови, вступ, висновки; якщо тему, факти, логіку я оцінюю позитивно, то чим пояснити невдачі, незадоволення, послаблення контакту?
- Як я сам (а) оцінюю своє усне мовлення; дихання (не вистачало глибини дихання, утруднення дихання через носову порожнину, чи були вимушені паузи для вдиху; що можна сказати про темп, плавність мовлення: чи вільним було мовлення? чи не було зайвого напруження?).
- Як аудиторія реагувала на мої аргументи, приклади, жарти, запитання?
- Як я тримався (лася): просто і вільно чи скуто? чи не зловживав (ла) жестами?
- Що повчальне з цього виступу я врахую під час підготовки до наступного виступу?

Комплекс тестових завдань для самоконтролю й самооцінки

а) Із яким словом логічно поєднується слово судження?

1. Поверхневі. 2. Поверхові.

б) Із яким словом логічно поєднується слово кінська?

1. Збруя. 2. Зброя.

в) Із яким словом логічно поєднується слово вал?

1. Земний. 2. Земляний.

г) Із яким словом логічно поєднується слово коментар?

1. Телевізійний. 2. Телевізорний.

г) Із яким словом логічно поєднується слово дослідник?

1. Авторитетний. 2. Авторитарний.

д) Із яким словом логічно поєднується слово обставини?

1. Аналогічні. 2. Аналогічні.

е) Із яким словом логічно поєднується слово паперові?

1. Гривні. 2. Гривни.

є) із яким словом логічно поєднується слово краяти?

1. Тканину. 2. Хліб.

ж) Серед підкреслених слів або словосполучень знайти ті, які потрібно змінити або виправити, щоб речення стало правильним.

Заступник директора (1) по виховній роботі (2) привів (3) багато цікавих прикладів (4), які ілюструють рівень правового виховання в навчальному (5) закладі.

з) Які слова й словосполучення нормативні в сучасній українській літературній мові?

1. По вечорам. 2. Залізна дорога. 3. Найбільш витриваліший. 4. Редагування документу. 5. Витривалий. 6. Вредний. 7. Виписка з протоколу. 8. Лікаревий. 9. Підійти до тролейбусу. 10. На його честь. 11. Сім цілих вісім сотих кілометрів. 12. Згідно протоколу.

Глосарій ключових слів

Висловлювання – мовленнєва одиниця, характеризується комунікативною спрямованістю, інтонаційним оформленням і ситуативним значенням. Висловлювання, як актуалізована одиниця комунікації, обов'язково має свій інтонаційний малюнок.

Дискурс – будь-яке висловлювання, що перевищує за обсягом фразу й розглядається з точки зору зв'язування послідовності фраз між собою [Dubois 1904]; дискурс – «текст плюс ситуація», а текст, відповідно, «дискурс мінус ситуація» [Ostman, Virtanen 1995]; складне комунікативне явище, яке не тільки вміщує акт творення певного тексту, а й відображає залежність створюваного мовленнєвого твору від значної кількості екстралінгвістичних обставин – знань, думок, настанов і конкретних цілей мовця як творця тексту [Кубрякова 2000].

Діалог – загальний термін, який указує не на кількість учасників, а на взаємодію комунікантів за допомогою мовлення (діа – через, logos-мовлення, "черезсловіє"). Це термін, який указує не на кількість учасників, а на їх ролі, на їх позмінність, позмінне володіння словом. У діалозі заздалегідь відомо, хто буде наступним активним мовцем - другий учасник.

Естетика наукового дискурсу— це нормативне застосування наукової мови в усній і писемній, діалогічній і монологічній формах, високий рівень мовнокомунікативної культури.

Науковий дискурс – складне комунікативне явище, яке не тільки вміщує акт творення певного тексту, а й відображає залежність створюваного мовленнєвого твору від значної кількості екстралінгвістичних обставин – знань, думок, настанов і конкретних цілей мовця як творця тексту [Кубрякова 2000]. Формується там, де є необхідність в обговоренні, де результат наукової діяльності потребує не лише наукової оцінки, а й суспільної легітимації, де співтовариство вчених безпосередньо впливає на формування наукової картини світу та визначення напрямків суспільного прогресу. це динамічна система, що є, з одного боку, відкритою, тобто такою, що ще не сформована остаточно, а з другого - замкненою, оскільки вхід до неї детермінований рівнем професійної компетентності мовця. **МЕТА НАУКОВОГО ДИСКУРСУ**: передати наукові положення, наукову та технічну інформацію, вирішити наукову проблему, зацікавити адресата, до наукового дискурсу відносяться жанри, ціль яких – вирішення теоретичної або прикладної наукової проблеми.

Макроструктура дискурсу – це його членування на великі складові: епізоди в розповіді, абзаци в газетній статті, групи реплік в усному діалозі. У середині великих фрагментів дискурсу спостерігається певна єдність – тематична, референційна, часова.

Мікроструктура дискурсу, на відміну від макроструктури, – це членування дискурсу на мінімальні складові (клаузи, предикації).

Наукова стаття - один із видів публікацій, в якій подаються проміжні або кінцеві результати, висвітлюються конкретні окремі питання за темою дослідження, фіксується науковий пріоритет автора, робить її матеріал надбанням фахівців

Полілог (від грецьк. polys — багаточисельний и logos — розмова) — різновид мовлення, в якому декілька учасників і всі активні в мовленнєвому плані. Не можна назвати П. розмову, коли двоє уважно слухають третього або лише іноді вставляють одну-дві репліки. Наявність кількох претендентів на активну роль мовця в полілозі і можливість частої зміни ролівої ситуації зумовлює більший в порівнянні з діалогом тематичний, комунікативно-прагматичний та стилістичний діапазон спілкування.

Рефлексійна анкета

1. Які нові знання, уміння, компетенції Ви отримали, поглибили, удосконалили?
2. В якій сфері професійно-педагогічної діяльності Ви зможете їх використовувати?
3. З якими труднощами зіткнулись під час опрацювання матеріалів спецкурсу?

Рекомендована література

для самостійної діяльності, поглиблення фахових компетенцій

1. Габермас Ю. Філософський дискурс Модерну / Ю. Габермас ; [пер. з нім. та комент. В. М. Купліна]. – К. : Четверта хвиля, 2001. – 424 с.

2. Гніздечко О.В. Авторизація наукового дискурсу: комунікативно-прагматичний аспект (на матеріалі англomовних статей сучасних європейських та американських лінгвістів). Автореф. дис... канд. філол. наук: 10.02.04 / О.М. Гніздечко. – Київ. нац. лінгвіст. ун-т. — К., 2005. — 20 с.

3. Дискурс у комунікативних системах: [зб. наук. ст.] /Київ, Міжнародний університет; [Редкол.: Денисова С.П. (головний редактор) та ін.] – Київ, 2004. – 344 с.

4. Колеснікова І.А. Лінгвокогнітивні та комунікативно-прагматичні параметри професійного дискурсу: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора філол. наук: спец.10.02.15 «Загальне мовознавство» /І.А.Колеснікова. – К., 2009. – 33 с

5. Кравченко Н.К. Практическая дискурсология: школы, методы, методики современного дискурс-анализа : практическое пособ. / Н. К. Кравченко. – Луцк : Воляньполиграф, 2012. – 251 с.

6. Лук'янець В. С. Сучасний науковий дискурс: оновлення методологічної культури : [монографія] / В. С. Лук'янець, О. М. Кравченко, Л. В. Озадовська. – К., 2000. – 304 с.

7. Макаров М. Основы теории дискурса / М. Макаров. – М. : ИТДГК «Гнозис», 2003. – 280 с.
8. Селіванова О. О. Основы теорії мовної комунікації: Підручник / МОНМС України / О. О. Селіванова. – Черкаси : Ю. Чабаненко, 2011. – 350 с.
9. Шепітько С. Компоненти наукового дискурсу // Наукові записки. – Випуск 89 (5). – Серія: Філологічні науки (мовознавство): У 5 ч. – Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В.Винниченка, 2010. – С.164–167.
10. Deodato S. Paul Ricoeur's Hermeneutics of Symbols: A Critical Dialectic of Suspicion and Faith [Електронний ресурс] / S. Deodato, A. Itao // Kritike volume four number two (december 2010), 1–17. – Режим доступу : http://www.kritike.org/journal/issue_8/itao_december2010.pdf.
11. Novak P. Mental Symbols: A Defence of the Classical Theory of Mind / P. Novak. – Springer Science & Business Media, 1997.– 259 p.
12. Pinker St. The Sense of Style: The Thinking Person's Guide to Writing in the 21st Century, 2014 [Електронний ресурс] / St. Pinker. – Режим доступу : http://www.amazon.com/The-Sense-Style-Thinking-Persons/dp/0670025852#reader_B00JW50680.
13. Sadowski Piotr. From Interaction to Symbol: A systems view of the evolution of signs and ... / Piotr Sadowski. – Amsterdam : John Benjamins Publishing, 2009. – 297 p.
14. Skorupski John. Symbol and Theory. A Philosophical Study of Theories of Religion in Social Anthropology / John Skorupski. – Cambridge University Press, 1983. – 284 p. Карасик В. И. Предисловие / В. И. Карасик // М. Макаров Основы теории дискурса. – М. : ИТДГК «Гнозис», 2003. – С. 5-8.
15. Garfinkel H. On formal structures of practical actions / H. Garfinkel, H. Sacks / ed. by J. C. McKinney, E. A. Tiryakin // Theoretical Sociology. – N.Y. : Appleton-Century-Crofts, 1970. – P. 338-366.
16. Goodwin C. Conversational Organization: Interaction between Speakers and Hearers / C. Goodwin. – N.Y, 1981.
17. Henne H. Einführung in die Gesprächsanalyse / H. Henne, H. Rehbock. – Berlin, N.Y., 1982.
18. Jefferson G. Side sequences / G. Jefferson // Studies in social interaction. – N.Y. : Free Press, 1972. – P. 294-338.
19. Sacks H. Lectures on Conversation / H. Sacks / ed. by G. Jefferson, E. A. Schegloff. – Oxford : Wiley-Blackwell, 1992. – Vol. 1, 2. – 1520 p.
20. Schegloff E. A. Issues of relevance for discourse analysis: Contingency in action, interaction and co-participant context / E. A. Schegloff // Computational and Conversational Discourse: Burning Issues – An Interdisciplinary Account. – Heidelberg : Springer Verlag, 1996. – P. 3-38.
21. Schegloff E. A. Overlapping talk and the organization of turn-talking for conversation / E. A. Schegloff // Language in Society. – 2000. – № 29 : 1. – P 1-63.

СПЕЦКУРС: КУЛЬТУРА НАУКОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ АНДРАГОГА

Категорія: для всіх категорій слухачів за різними моделями навчання

Розробник: проф. В.В. Сидоренко

Зміст спецкурсу

1. Анотація спецкурсу.
2. Тематичний план викладу та засвоєння матеріалу спецкурсу.
3. Зміст спецкурсу за темами.
4. План лекцій.

5. План практичного заняття.
6. План практичного заняття.
7. Проблемно-пошукові питання для самостійної та індивідуальної роботи слухача.
8. Комплекс тестових завдань для самоконтролю й самооцінки.
9. Глосарій ключових слів.
10. Рефлексійна анкета.
11. Рекомендована література для самостійної діяльності, поглиблення фахових компетенцій.

Анотація спецкурсу

Кожному педагогічному працівнику необхідні розвинуті чуття мови, мовний смак, володіння науковим стилем письма, мовними засобами наукового тексту. Ці професійні якості є результатом цілеспрямованої роботи над власним мовленням, формуванням та вдосконаленням дослідницької культури. Можливості для цього надає пропонуванний спецкурс.

Спецкурс спрямовано на забезпечення засвоєння в педагогічних працівників теоретичних знань і вироблення стійких практичних навичок із культури наукової української мови.

Матеріали спецкурсу сприятимуть підвищенню наукової, дослідницької культури педагогічних працівників, удосконаленню рівня їхньої комунікативної, мовної, соціолінгвальної, прагматичної і лінгвістичної компетентностей, формуванню висококультурної національно-мовної особистості. Розглядаються вимоги до культури наукового тексту. Визначається композиція писемного наукового тексту (наукової статті, творчого проекту, випускної роботи та ін.) відповідно до існуючих вимог.

Наукометрична база обґрунтовується як платформа, що депонує наукові роботи, обробляючи списки процитованої літератури, обчислює певні кількісні показники, на основі яких можна проаналізувати впливовість/авторитетність діяльності видання, організації, науковця. Подається порівняльна характеристика найбільших наукометричних баз даних та їх показників (бібліометричні платформи Web of Science, Scopus, РИНЦ, Google Scholar, PubMed). Розглядається індекс цитування як один із найефективніших показників світових систем наукової інформації (h-індекс, або індекс Хірша, імпакт-фактор).

Звертається увага на підготовку електронної презентації (веб-дизайн) наукового виступу, зокрема принципи розроблення, добору кольорової схеми, естетичність, кількість тексту на екрані тощо.

Матеріали спецкурсу спрямовано на розвиток **методологічної, професійно-педагогічної, комунікативної та ін. компетентностей** педагогічних працівників.

Спецкурс розраховано на *12 годин*, із яких 2 год. – лекція, 4 год. – практичне заняття, 6 год. – самостійна робота слухача.

Спецкурс розроблено для керівних і педагогічних кадрів освіти, методичних служб усіх рівнів, організаторів системи післядипломної педагогічної освіти, слухачів курсів підвищення кваліфікації педагогічних працівників на всіх етапах курсової підготовки за різними моделями навчання.

Тематичний план

№ з/п	Тематика	Форми заняття, кількість годин			
		Лекції	Практичне заняття	Самостійна робота	Разом
1.	Наукова мова педагога як комунікативний феномен. Сутність та особливості наукового та офіційно-ділового стилів мовлення.	2			2

2.	Культура наукового тексту. Композиція писемного наукового тексту.		2	2	4
3.	Наукометричні бази даних та індекси цитування		2	2	4
	Разом	2	4	4	12

Зміст спецкурсу за темами

ТЕМА 1. Наукова мова педагога як комунікативний феномен. Сутність та особливості наукового та офіційно-ділового стилів мовлення (лекція).

ТЕМА 2. Культура наукового тексту. Композиція писемного наукового тексту. Наукова стаття як самостійний науковий твір (практичне заняття).

ТЕМА 3. Наукометричні бази даних та індекси цитування (практичне заняття).

План лекції

«Наукова мова педагога як комунікативний феномен»

Культура наукової мови як нормативне застосування наукової мови в усній і писемній, діалогічній і монологічній формах, високий рівень мовнокомунікативної культури науково-педагогічних працівників.

Мовні ознаки, характерні для наукового стилю (офіційний характер стосунків учасників мовлення, писемна форма мовлення у вигляді монологу, інформативна насиченість змісту, конкретність, логічна послідовність насиченість термінами, наукова фразеологія, абстрактна лексика, перевага іменників над дієсловами).

Функції наукового стилю: інформативна (функція повідомлення), епістемічна (тлумачення явищ, обґрунтування гіпотез, класифікація понять), комунікативна, перформативна (встановлення фактів, зв'язків), гносеологічна (пізнавальна), когнітивна (нові знання), вплив, аргументований доказ, діалог.

Підстили наукового стилю: власне науковий (стаття, доповідь), науково-популярний (нарис, книги, лекції), науково-навчальний (програми, посібники, конспекти, лекції), науково-інформативний (анотація, рецензія, резюме, реферат), науково-довідковий (словники, енциклопедії, довідники, каталоги), науково-технічний (довідні записки, службові листи, промислова реклама), науково-діловий (науковий звіт, довідки), науково-публіцистичний (хроніка, науковий огляд, наукове інтерв'ю, репортаж).

План практичного заняття

«Культура наукового тексту. Композиція писемного наукового тексту. Наукова стаття як самостійний науковий твір»

Культура наукового тексту. Композиція писемного наукового тексту. Наукова стаття як самостійний науковий твір.

Функції статей (дослідницька, презентаційна, оцінна, комунікативна).

Класифікація статей (власне наукова, науково-популярна, науково-методична, науково-публіцистична). Вимоги до оформлення наукової статті. Оформлення списку використаної літератури.

Електронна презентація наукового виступу.

План практичного заняття

«Наукометричні бази даних та індекси цитування»

Наукометрія – кількісний метод вивчення науки як інформаційного процесу. Наукометрична база як платформа, що депонує наукові роботи, обробляючи списки процитованої літератури, обчислює певні кількісні показники, на основі яких можна проаналізувати впливовість/авторитетність діяльності видання, організації, науковця.

Порівняльна характеристика найбільших наукометричних баз даних та їх показників (бібліометричні платформи Web of Science, Scopus, РИНЦ, Google Scholar, PubMed).

Український індекс наукового цитування. Індекс цитування як один із найефективніших показників світових систем наукової інформації (h-індекс, або індекс Хірша, імпаکت-фактор).

Проект «Наука України в дзеркалі наукометричної бази даних SciVerse Scopus».

**Проблемно-пошукові питання
для самостійної та індивідуальної роботи слухача**

1. Відредагувати словосполучення:

Об'єм знань –
 З цієї причини –
 У першу чергу –
 Піднімати проблему –
 По мірі того як –
 Представляє спробу –
 Привести приклад –
 Одна третина учнів –
 Моє особисте враження –
 Знаючи педагоги –
 Уточнюючі запитання –
 Підводячи підсумки –
 Представивши програму –
 По цій темі є декілька робіт –
 Приведені показники –
 Об'явлений конкурс -
 Йдучи назустріч численним проханням –
 Під редакцією професора -

2. Перекласти українською мовою:

Сделать наглядным –
 Следует отметить –
 Требуются специальные приёмы –
 Служит примером –
 При рассмотрении –
 По окончании работы –

3. Підібрати епітети до термінів

Дослідження –
 Проблема –
 Питання –
 Мета –
 Завдання –
 Інформація –
 Аналіз теми, проблеми –
 Спостереження -

4. Запишіть до наведених слів питомі українські слова й вирази

Мовний покруч, калька	Власне українські відповідники
мішати	
мішати	
заноза	
розкрийте книжку на третій сторінці	
брат поступив у технікум	
безбідно	
абсурд	

5. Окресліть види морфологічних помилок:

Головна біль –
 Писати лист –
 На слабком вогні –
 Землетрус силою 4,3 бали –

*Вибачаюся –
Саме завдяки ньому –
Ворони щебетали –*

6. Перерахувати вимоги до оформлення комп'ютерної презентації проекту (курсової роботи), зокрема принципи розроблення, кольорову схему, естетичність, кількість тексту на екрані.
6. Сформулюйте актуальність, мету, визначте завдання Вашого творчого проекту (курсової роботи) відповідно до вимог.

Комплекс тестових завдань для самоконтролю й самооцінки

1. Вкажіть правильний варіант відповіді.

Професіоналізми –

- а) слова або вислови, властиві мові певної вузької професійної групи людей;
- б) слова або словосполучення, які вживаються в досить специфічній (діловій, науковій тощо) сфері мовлення для точного вираження соціальних понять і предметів;
- в) слова, засвоєні з інших мов;
- г) слова, що впроваджують загальнонаукові поняття, уживані в широкому, узагальненому значенні.

2. До Президента держави слід звертатися так:

- а) Шановний пане;
- б) Вельмишановний пане Президенте;
- в) Шановний Петре Васильовичу.

3. Правила ввічливості вимагають відповісти на одержаний лист упродовж:

- а) 7-10 днів;
- б) 5-8 днів;
- в) 6 днів.

4. Який документ має такі реквізити: назва документа, заголовок, текст, що містить вступ, стислий виклад змісту роботи, зауваження, висновок з пропозиціями, посада, підпис, дата укладання, печатка:

- а) прес-реліз;
- б) відгук;
- в) анотація;
- г) рецензія;
- г) факсограма.

5. Якщо телефонують Вам, то треба:

- а) запитати прізвище, ім'я, по батькові свого співрозмовника;
- б) привітатися, назвати своє прізвище, ім'я, по батькові;
- в) зняти слухавку й назвати організацію, яку Ви представляєте.

6. Якщо Вам швидко треба ознайомитися зі змістом книжки й мати про неї певне уявлення, Ви читаєте:

- а) бібліографію;
- б) рецензію;
- в) анотацію;
- г) відгук.

7. Обсяг реферату (друкованих сторінок):

- а) 50;
- б) 12-16;
- в) 10-12.

8. Виберіть правильне твердження:

- а) в українській мові жіночі прізвища на приголосний та на **о** не відмінюються;
- б) в українській мові чоловічі прізвища на приголосний та на **о** не відмінюються;
- в) в українській мові жіночі прізвища на приголосний та на **о** відмінюються.

9. Стаття за типом мовлення може бути:

- а) стилістична;

- б) описова чи розповідна;
- в) роздум у поєднанні з розповіддю, описами.

Глосарій ключових слів

Державна мова - закріплена традицією або законодавством мова, вживання якої є обов'язковим в органах державного управління, діловодства, громадських органах.

Індекс цитування – прийнята в науковому світі міра значущості наукової роботи якого-небудь ученого або наукового колективу.

Імпакт-фактор - чисельний показник важливості наукового журналу. Щорічно розраховується Інститутом наукової інформації. Імпакт-фактор розраховують як відношення кількості посилань протягом поточного року на статті певного журналу попередніх 2 років до кількості статей, опублікованих у журналі за ті самі попередні 2 роки. Це середня кількість посилань на одну статтю журналу протягом попередніх 2 років.

Культура наукової мови – це нормативне застосування наукової мови в усній і писемній, діалогічній і монологічній формах, високий рівень мовнокомунікативної культури.

Літературна мова - унормована, уніфікована форма загальнонародної мови, що обслуговує сфери суспільної діяльності людей

Мовний стиль - це сукупність мовних засобів вираження, зумовлених змістом і метою висловлювання.

Наукова стаття – один із видів публікацій, в якій подаються проміжні або кінцеві результати, висвітлюються конкретні окремі питання за темою дослідження, фіксується науковий пріоритет автора, робить її матеріал надбанням фахівців.

Наукометрія – кількісний метод вивчення науки як інформаційного процесу.

Наукометрична база - платформа, що депонує наукові роботи, обробляючи списки процитованої літератури, обчислює певні кількісні показники, на основі яких можна проаналізувати впливовість/авторитетність діяльності видання, організації, науковця.

Технологія — чинник внутрішнього середовища організації: поєднання кваліфікованих навичок персоналу, обладнання, інфраструктури, інструментів та відповідних технічних знань, необхідних для проведення бажаних перетворень матеріалів, інформації, людей.

h-індекс, або індекс Хірша – наукометричний показник, який є кількісною характеристикою продуктивності вченого, групи вчених, університету або країни в цілому, заснований на врахуванні кількості публікацій та кількості цитувань цих публікацій.

Scopus – найбільша у світі єдина мультидисциплінарна реферативна база даних (з 1995 р.), яка оновлюється щодня і яка є найбільшою базою даних наукових публікацій без повних текстів. Scopus охоплює 19 тис. наукових журналів від 5 тис. наукових видавництв світу, включаючи близько 250 російських журналів, 13 млн. патентів США, Європи і Японії, матеріали наукових конференцій.

Web of Science – база даних Філадельфійського інституту наукової інформації (Thomson Reuter Master Journal List), покриває більше 9 тис. видань англійською і частково німецькою мовою (з 1980 р.).

Рефлексійна анкета

1. Які нові знання, уміння, компетенції Ви отримали, поглибили, удосконалили?
2. В якій сфері професійно-педагогічної діяльності Ви зможете їх використовувати?
3. З якими труднощами зіткнулись під час опрацювання матеріалів спецкурсу?

Рекомендована література для самостійної діяльності, поглиблення фахових компетенцій

1. Алескеров Ф.Т. Построение рейтингов журналов по менеджменту с помощью методов теории коллективного выбора / Алескеров Ф.Т., Писляков В.В., Субочев А.Н., Чистяков А.Г. – М.: НИУ ВШЭ, 2011. – 44 с.
2. Український правопис. IV видання. – К.: Наукова думка, 1993
3. Зарицька І.М., Чикаліна О.І. Українське ділове мовлення. Практикум / За загальною редакцією професора А.П. Загнітка. – Донецьк: ЦПА, 1997.

4. Зубков М.Г. Українська мова: Універсальний довідник. – Х.: Школа, 2004.
5. Інструкція користувача Scopus. – Режим доступу: <http://panbibliotekar.blogspot.com>
6. Налимов В.В., Мульченко З.М. Наукометрия. Изучение развития науки как информационного процесса. — М.: Наука, 1962. — 192 с.
7. Тевелева Л.А. Український правопис у таблицях. — Х.: Світ дитинства, 1996.
8. Семенов О.М. Культура наукової української мови. — К.: Либідь, 2010.
9. Сидоренко В.В. Підготовка вчителя до застосування кооперативних технологій на уроках української мови // Нова педагогічна думка: Науково-методичний журнал. — Рівне: РОППО. — 2008. — № 4. — С. 40-45.
10. Сидоренко В.В. Навчання у співпраці: Кооперативні технології в системі роботи вчителя // Культура народів Причорномор'я: Научний журнал / Матеріали Международного Крымского лингвистического конгресса «Язык и мир» в г. Ялте, 5-8 октября 2009 года. — № 168. — Т. 2. — С. 238-240.
11. Garfield E. The Science Citation Index and ISI's Journal Citation Reports: Their Implications for Journal Editors (10–12 May, 1976, Paris). — <http://garfield.library.upenn.edu/papers/255.html>.
12. Garfield E. The Agony and the Ecstasy — The History and the Meaning of the Journal Impact Factor // Proc. Int. Cong. Peer Review and Biomedical Publication (Sept. 16, 2005, Chicago). — <http://garfield.library.upenn.edu/papers/jifchicago2005.pdf>.
13. González-Pereira B., Guerrero-Bote V.P., Moya-Anegón F. prestige: The SJR indicator // J. Inf. — 2010. — V. 4, № 3. — P. 379–391. doi: 10.1016/j.joi.2010.03.002.

СПЕЦКУРС: СОЦІАЛЬНІ КОМУНІКАЦІЇ В ОСВІТІ

Категорія: для всіх категорій слухачів

Розробник: доц. Я.Л. Швень

Зміст

- план спецкурсу;
- самостійна робота слухачів;
- комплекс тестових (практичних) завдань для самоконтролю;
- рекомендована література

План спецкурсу

1. Сутність поняття «комунікації», «соціальні комунікації (соціокомунікації)», е-комунікація.
2. Лінгвістичний і паралінгвістичний рівень соціальних комунікацій.
3. Психолінгвістичні засади комунікативної ефективності методиста..
4. Нормативні вимоги до усного і писемного мовлення (особливості е-комунікації) у професійній діяльності методиста.
5. Правила успішної вербальної комунікації. Комунікативна особистість працівника методичної служби.
6. Мережеві комунікації та їхня роль у роботі методиста.
7. Психологічний аспект інтерактивного спілкування (переваги і недоліки віртуального спілкування, троллінг, віртуальна агресія, методи боротьби з вірт.агресією, соціальні мережі і підлітки, соціальні мережі і робота, інтернет-адикція, психологічна допомога при інтернет-залежності, профілактика інтернет-залежності).
8. Безпека під час інтерактивного спілкування (спам, реклама, кібербулінг, попередження грумінгу, запобігання тролінгу, контентні ризики, фішинг, фармінг).
9. Мова мережі інтернет (інтернет-лінгвістика, комп.дискурс, групи комп.жаргону, скорочення та аббревіатури в комп.дискурсі, особистості сленгу, калька, мережевий емотикон, каомодзі, сленг у чатах, смайли в скайп, нетикет).

Самостійна робота слухачів

Завдання 1. Психологічний практикум: діагностика соціальної емпатії.

Інструкція. Необхідно уважно прослухати (прочитати) кожне з суджень і так або ні (+ або -). Оцінку ставити на опитувальному листі поруч з номером судження.

Текст опитувальника

1. Я засмучуюсь, коли бачу, що незнайома людина відчуває себе серед людей самотньою.
2. Люди перебільшують здатність тварин розуміти.
3. Мені неприємно, коли люди не уміють стримуватись і відкрито демонструють свої почуття.
4. Мене дратує, коли нещасні люди жаліють себе.
5. Коли хтось поруч нервує, я теж починаю нервувати.
6. Я вважаю, що плакати від щастя безглуздо.
7. Я занадто переймаюсь проблемами своїх друзів.
8. Інколи пісня про кохання викликають у мене сильні почуття.
9. Я занадто нервую, якщо потрібно повідомляти людям неприємні для них новини.
10. На мій настрій часто-густо впливають оточуючі.
11. Я вважаю іноземців холодними і нечуттєвими.
12. Мені хотілося б отримати професію, пов'язану зі спілкуванням з людьми.
13. Я не засмучуюсь, коли мої друзі роблять необдумані вчинки.
14. Мені подобається спостерігати, коли люди отримують подарунки.
15. На мою думку, самотні літні люди – недобррозичливі.
16. Якщо я бачу, як людина плаче, -- я сам засмучуюсь.
17. Слухаючи деякі пісні, я інколи відчуваю себе щасливим.
18. Читаючи книгу, я переймаюсь так, немов-би все відбувається насправді.
19. Коли я бачу, що когось ображають, - я переймаюсь, серджусь.
20. Я можу не хвилюватись, навіть якщо всі навколо нервуються.
21. Якщо мій друг починають обговорювати зі мною мої проблеми, я намагаюсь звести розмову нанівець.
22. Мені неприємно, коли люди емоційно переймаються, дивлячись фільм.
23. Чужий сміх мене не роздратовує.
24. Коли я приймаю рішення, то почуття і ставлення інших людей я не враховую.
25. Я втрачаю душевний спокій, якщо оточуючі чимось пригнічені.
26. Я переймаюсь, якщо бачу людей, які засмучуються через дрібниці.
27. Я сильно засмучуюсь, коли бачу страждання тварин.
28. Безглуздо перейматись через фільм або книгу.
29. Я сильно засмучуюсь, коли бачу безпорадних літніх людей.
30. Чужі сльози викликають у мене роздратування, а не співчуття.
31. Я занадто переймаюсь, коли дивлюсь фільм.
32. Я можу залишатись байдужим до хвилювання навколо.
33. Маленькі діти плачуть без причин.

Індекс емпатійності – підрахувати кількість співпалих відповідей, відповідно до таких позицій:

так: 1, 5, 7, 9, 10, 12, 14, 16, 17, 18, 19, 25, 26, 27, 29, 31

ні: 2, 3, 4, 6, 11, 13, 15, 20, 21, 22, 23, 24, 28, 30, 32, 33

Чоловіки: високий рівень – 33-25; середній - 24-17; низький – 16-8

Жінки: високий – 33-29; середній – 28-22; низький 21-12

Співпереживання належить до вищих моральних почуттів. Емпатія у формі співчуття або співпереживання (радості чи смутку) пов'язана з умінням людини “проникати” у внутрішній почуттєвий світ іншої людини.

Завдання 2. Психологічний практикум: діагностика комунікативного контролю (М.Шнайдер).

Методика призначення для вивчення рівня комунікативного контролю. Люди з високим КК постійно слідкують за собою, усе про всіх знають, знають, як поводитись; управляють своїм емоціями. Разом з тим, вони не люблять непрогнозованих ситуацій. Люди з низьким КК безпосередні і відкриті, але можуть сприйматись іншими людьми як надміру прямолінійні і нав'язливі.

Інструкція. Необхідно уважно прослухати (прочитати) кожне з суджень і так або ні (+ або -). Оцінку ставити на опитувальному листі поруч з номером судження.

Текст опитувальника

1. Мені здається складним наслідувати інших людей.
2. Я зміг би “стати блазнем” заради привертання уваги оточуючих.
3. З мене міг би вийти непоганий актор.
4. Іншим людям здається, що мої переймання глибші, ніж це є насправді.
5. У компанії я рідко буваю у центрі уваги.
6. У різноманітних ситуаціях у спілкуванні з іншими людьми я часто поводжусь по-різному.
7. Я можу відстоювати лише те, у чому щиро впевнений.
8. Щоб мати успіх, я завжди буваю саме таким, яким мене очікують бачити.
9. Я можу бути доброзичливим з людьми, які мені неприємні.
10. Я не завжди такий, яким здаюсь насправді.

Інтерпретація: По 1 балу нараховується на відповідь “ні” на питання 1, 5, 7 і на відповідь “так” на решту відповідей. Підрахувати загальну суму балів.

0-3 бали – низький КК: висока імпульсивність у спілкуванні, відкритість, поведінка не змінюється в залежності від ситуації спілкування і не завжди співвідноситься з поведінкою інших людей.

4-6 балів – середній КК: у спілкуванні безпосередній, щиро ставиться до інших людей. Проте, стриманий в емоційних проявах, співвідносить свої реакції з поведінкою оточуючих.

7-10 балів – високий КК: постійно слідкує за собою, стриманий, управляє своїми емоціями.

Завдання 3. Комунікаційні бар'єри (заповніть таблицю)

Вид комунікаційного бар'єру	Конкретні прояви його в соціальній комунікації	Шляхи подолання відповідних перешкод
Технічні		
Психофізіологічні		
Семантичні		
Психологічні		
Соціальні		
Культурні		

Завдання 4.

Подумайте і визначте, чого не вистачає вам для розвитку суб'єктивного контролю в професійній взаємодії, вільного спілкування з учителями, колегами, адміністрацією.

Ваші міркування занесіть у таблицю.

Я — андрагог	Я — методист	Я — людина

У відповідні стовпчики таблиці впишіть, яких знань вам не вистачає; які уміння відсутні; якими прийомами не володієте і які особистісні характеристики ускладнюють самоконтроль у ситуаціях, коли ви виступаєте як андрагог, як методист чи просто людина. Наприклад: знання законів професійної поведінки; уміння раціонально організувати час; прийоми зняття роздратування; дратівливість, запальність тощо.

Нижче запишіть ті причини, які, на вашу думку, лежать в основі виділених вами індивідуальних перешкод у розвитку суб'єктивного професійного контролю.

Далі напишіть, що Ви можете зробити для усунення кожної з виділених перешкод.

Завдання для дистанційного етапу навчання

1. Створіть словник інтернет-жаргону.
2. Здійсніть підбірку емотиконів.
3. Продовжіть речення:
Переваги Інтернет-мережі - ...
Недоліки Інтернет-мережі...
4. Дайте визначення поняттям: флейм, флуд, спам, хотлінк.

Комплекс тестових (практичних) завдань для самоконтролю

1. Охарактеризуйте онтологічний, гносеологічний і методологічний аспект соціальної комунікації.
2. Чим відрізняється поняття «міжособистісна взаємодія» від поняття «міжособистісне спілкування»? Назвіть рівні взаємодії, виділені в залежності від цілей, поставлених їх учасниками, і ступеня особистісної залученості.
3. Яке значення має рефлексія і емпатія в спілкуванні?
4. Назвіть фактори, що впливають на міжособистісне сприйняття.
5. Яке значення у спілкуванні має формування першого враження?
5. У чому полягає сутність діалогу як змістового контакту в системі методичної служби.
6. Проаналізуйте вербальну (нормативні вимоги) і невербальну комунікації з точки зору соціальної взаємодії в системі методичної служби.
7. Назвіть недоліки віртуального спілкування.
8. Якими особистісними якостями й навичками необхідно володіти для контратаки інтернет-агресора.
9. Охарактеризуйте засоби обережності при перебуванні в соціальних мережах.
10. Назвіть основні правила безпеки при користуванні соціальними мережами.

Рекомендована література

1. Берн Э. Игры, в которые играют люди. Люди, которые играют в игры. — Л.: Лениздат, 1992.
2. Биркенбил Вера. Язык интонации, мимики и жестов. — СПб.: Питер Пресс, 1997. — (Серия «Гений общения»).
3. Бодалев А. А. Восприятие и понимание человека человеком. — М., 1989.
4. Бодалев А. А. Личность и общение. — М.: Педагогика, 1983.
5. Бырсан Г. Ф. Эффективность информационного процесса взаимодействия массовой информации и аудитории (к теории вопроса): Лекции. — Казань: КГУ, 1989. — 62 с.
6. Иванов В. Ф. Соціологія масової комунікації: Навчальний посібник. — К.: Центр вільної преси, 1999. — 212 с.
7. Масова комунікація: Підручник / А. З. Москаленко, Л. В. Губернський, В. Ф. Іванов, В. А. Вергун. — К.: Либідь, 1997. — 216 с.
8. Почепцов Г. Г. Теория коммуникации. — М.: Рефл-бук; К.: Ваклер, 2003. — 652 с.
9. Почепцов Г. Г. Коммуникационные технологии. — М.: Рефл-бук; К.: Ваклер, 2001. — 348 с.
10. Різун В. В., Непийвода Н. Ф., Корнєєв В. М. Лінгвістика впливу. — К.: Видавничо-поліграфічний центр „Київський університет”, 2005. — 148 с.
11. Савенкова Л. О. Комунікативні процеси у навчанні: Навч. посібник. — К.: КДЕУ, 1996.
12. Психология интернета [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://psyfactor.org/lybr9.htm>
13. Селютин А.А. Коммуникативная толерантность в виртуальном пространстве: на примере анализа текстов социальных сайтов: дис. кандидата филологических наук: 10.02.19 / Селютин Александр Анатольевич. — Челябинск. — 2009. — С. 247
14. Термины и определения по социальным сетям [Електронний ресурс]. — Режим доступу до статті: <http://www.social-networking.ru/az/11/>.

15. Фатунова В.М. Інтернет-середовище як фактор психологічного розвитку комунікативного потенціалу особистості : автореф. Дис. на здобуття наук., ступеня канд. психол. наук : спец. 19.00.07 «Педагогічна та вікова психологія» / В.М. Фатунова. – Київ. – 2004. – С. 21.

16. Dering N. Sozialpsychologie des Internet. — Güttingen et al.: Hogrefe. – 1999.

СПЕЦКУРС: ПРОФЕСІЙНА КОМУНІКАЦІЯ ВИКЛАДАЧА

Категорія: науково-педагогічні працівники університетів, академій, інститутів

Розробник: доц. Я.Л. Швень

Зміст

- тематичний план модуля;
- зміст модуля за темами;
- плани лекцій;
- плани практичних занять;
- план семінарського заняття;
- самостійна робота слухачів;
- комплекс тестових (практичних) завдань для самоконтролю;
- рекомендована література

Тематичний план модуля

№ з/п	Тематика	Форми заняття, кількість годин				
		Лекції	Практичні заняття	Семінарські заняття	Самостійна робота	Разом
1.	Комунікативна компетентність викладача	2			4	6
2.	Комунікативні якості професійного мовлення науково-педагогічних працівників		4		2	6
3.	Технології формування комунікативної взаємодії в освітньому процесі ВНЗ		4		2	6
4.	Самопрезентація викладача			4	2	6
	<i>Разом</i>	2	8	4	10	24

Зміст модуля за темами

1. Комунікативна компетентність викладача
2. Комунікативні якості професійного мовлення науково-педагогічних працівників
3. Технології формування комунікативної взаємодії в освітньому процесі ВНЗ
4. Самопрезентація викладача

План лекції

«Комунікативна компетентність викладача»

1. Спілкування і комунікація.
2. Зміст і сутність комунікативної компетентності викладача.
3. Чинники непродуктивної комунікації.
4. Моделі міжособистісної комунікації.

План практичного заняття

«Комунікативні якості професійного мовлення науково-педагогічних працівників»

1. Культура мовлення викладача.
2. Функції мовлення.

3. Характеристики педагогічного мовлення.
4. Атракція як вид соціальної настанови.
5. Види і характеристика психологічних захистів.
6. Правила і принципи побудови публічного виступу.
7. Практичні прийоми переконання.
8. Успішна вербальна комунікація викладача.

План практичного заняття

«Технології формування комунікативної взаємодії в освітньому процесі ВНЗ»

1. Види слухання.
2. Процес слухання.
3. Технології активного слухання.
4. Практичні рекомендації щодо формування продуктивної комунікативної взаємодії.
5. Рекомендації щодо послідовності використання різних типів запитань.
6. Загальні правила відповідей на запитання і репліки.
7. Невербальне спілкування.
8. Психологічне маніпулювання та комунікативні маневри.
9. Види непродуктивної рольової поведінки.
10. Основи асертивної поведінки.
11. Каузальна атрибуція як феномен приписування причин поведінки.

План семінарського заняття

«Самопрезентація викладача»

1. Зміст і сутність самоподачі.
2. Самоподача «переваги».
3. Психологічний вплив кольору.
4. Самоподача привабливості.
5. Самоподача ставлення.
6. Способи самоподачі.
7. Техніки самопрезентації.

Самостійна робота слухачів

Завдання 1.

Подумайте і визначте, чого не вистачає Вам для розвитку суб'єктивного професійного контролю в ситуаціях навчального характеру, виховного характеру і вільного спілкування з учнями, колегами, адміністрацією і батьками.

Я-викладач - ...

Я-людина - ...

У відповідні стовпчики таблиці впишіть, яких знань Вам не вистачає; які уміння відсутні; якими прийомами не володієте і які особистісні характеристики утрудняють самоконтроль у ситуаціях, коли Ви виступаєте як викладач чи просто людина. Наприклад: знання законів поведінки; уміння раціонально організувати час; прийоми зняття роздратування; дратівливість, запальність і ін.

Рефлексія. Нижче запишіть ті причини, які, як Ви вважаєте, лежать в основі виділених Вами індивідуальних перешкод у розвитку суб'єктивного професійного контролю. Далі напишіть, що Ви можете зробити для усунення кожного з виділених перешкод.

Завдання 2.

Якби Ви були студентом Вашого потоку й одержали 1 квітня завдання представити викладача в гумористичному вигляді, то:

- Ким би Ви себе зобразили?
- Чому?
- Які найкумедніші риси в цього образу?

Рефлексія. А тепер подивитися на це з глядачевого залу. Що Ви відчуваєте: образу, подив, розгубленість, захват? Якщо Вам не сподобалося, що потрібно зробити, щоб змінити Вашу типову поведінку?

Завдання 3.

Опитувальник «Педагогічне спілкування»

Цей опитувальник використовують для оцінки комунікативної культури, що безпосередньо характеризує етичний рівень спілкування, мовні і немовні засоби педагогічної взаємодії.

Інструкція. Необхідно уважно прослухати (прочитати) кожне з 16 суджень і оцінити випробуваного по системі + 1, 0, - 1. Оцінку ставити на опитувальному листі поруч з номером судження.

Обробка. Підрахувати суму оцінки за всіма 16 судженнями.

Шкала оцінок: безумовно висока: більш чи дорівнює 10; переважно позитивна: 0 – 9; в основному низька: менш 0.

1. Педагог користується повагою студентів.
2. Здатний уплинути на студента засобами переконання, мовного впливу.
3. Уміє заохотити добрим словом вчинки і дії студентів.
4. Указуючи на прорахунки, не принижує студента.
5. У предметному спілкуванні знаходить мовленеві засоби, що допомагають здійснювати етичний вплив на учнів (студентів).
6. Уміє підтримати студента у важку хвилину.
7. Відрізняється високим рівнем виразності мовлення.
8. Легко організує студентів на заняттях у групі.
9. У спілкуванні з колегами стриманий і делікатний.
10. Легко і з бажанням передає життєвий досвід студентам.
11. Виявляє цікавість до турбот і внутрішнього світу молоді, зацікавлений в успіхах своїх студентів.
12. Підтримує і санкціонує в спілкуванні етичну традицію навчального закладу.
13. У ставленні до колег товариський, ініціативний, може дати ділову пораду, схильний до підвищення цензу соціальної взаємодії.
14. У спілкуванні з колегами виявляє високий рівень професійної мовленевої культури.
15. Схильний до емпатії – співпереживання.
16. Уміє говорити з людьми різного віку, соціального стану.

Комплекс тестових (практичних) завдань для самоконтролю

Правильно чи неправильно? (питання для обговорення)

1. Початок і кінець будь-якого виступу викладача учні і студенти запам'ятовують особливо добре.
2. Важко спілкуватися з тими, хто увесь час сперечається, але ще сутужніше з тими, хто з усім почутим погоджується.
3. Процес слухання має фазу підтримки і фазу коментарів.
4. Монологічний – основний стиль спілкування в навчанні.
5. На початку заняття доцільно висловити думки, поділювані молодими людьми, навіть якщо вони невірні.
6. Атрибуція утрудняє розуміння іншої людини і спілкування з нею.
7. Емпатійна людина не враховує спонукання і стани партнера по спілкуванню. Тому з нею важко спілкуватися.

Глосарій

Атракція – це особливий вид соціальної настанови на іншу людину.

Варіативність – здатність про одне й те саме говорити по-різному, використовуючи різні мовні засоби, прийоми композиції словесного матеріалу, стильові особливості.

Виразність – уміння викликати у свідомості слухачів наочні образи за допомогою прикладів, метафор, алегорій, порівнянь.

Вульгаризми – це нелітературні і неправильні за граматичною формою слова і вислови.

Діалогічне педагогічне спілкування — це тип професійного спілкування, що відповідає критеріям діалогу, забезпечуючи суб'єкт-суб'єктний принцип взаємодії педагога та учнів.

Жаргон — це мова якої-небудь соціальної чи професійної групи, що відрізняється від загальнорозмовної мови особливим складом слів і висловів.

Жести примирення — це вербальні чи невербальні висловлення чи питання. Ці жести показують бажання чи готовність розв'язати конфлікт взаємоприйнятним шляхом.

Зараження - несвідома, мимовільна схильність індивіда певним психологічним станам.

Ідентифікація — різновид проекції, зв'язаний з неусвідомлюваним ототожненням себе з іншою людиною, переносом на себе почуттів і якостей бажаних, але недоступних.

Канцеляризми - це мовні обороти й окремі слова, запозичені з канцелярсько-бюрократичної мови, що позбавляють спілкування його яскравості й образності.

Комунікабельність — це здатність відчувати задоволення від процесу спілкування з іншими людьми.

Комунікативна компетентність — здатність встановлювати і підтримувати необхідні контакти з іншими людьми.

Комунікативні маневри — це дії, до яких люди, у зв'язку з наявністю в цілому незмінних традицій, звертаються у своїх соціальних контактах.

Комунікація - по-перше, це шлях повідомлення (наприклад, повітряні чи водяні комунікації), по-друге, це форма зв'язку (приміром, радіо, телеграф і т.ін.), по-третє, це процес повідомлення інформації за допомогою технічних засобів масової комунікації (газети, радіо, кінематограф, телебачення й ін.), нарешті, по-четверте, комунікація виражає акт спілкування, зв'язок між двома чи більш індивідами, повідомлення інформації однією особою іншій.

Літературність — точність уживання слів, правильність наголосів, закінчень.

Логічність — послідовність розгортання аргументації, утримання на основній ідеї.

Міжособистісна комунікація - взаємний обмін суб'єктивним досвідом людей, що знаходяться в просторовій близькості, що мають можливість бачити, чути, торкатися один одного, легко здійснювати зворотний зв'язок.

Мова — це певний пізнавальний процес, який являє собою спосіб формування і формулювання окремих думок.

Мовлення — це система засобів мовленевої діяльності (система знаків, символів і правил), які є інструментом, знаряддям, за допомогою якого думки одержують остаточне оформлення.

Мовні штампи — це часто уживані побиті висловлення. Вони мало що додають до того, що хоче сказати оратор, але значно перевантажують його мовлення.

Навіювання - особливий вид впливу, а саме: цілеспрямований, неаргументований вплив однієї людини на іншого чи на групу.

Недорікуватість — так називана невиразна вимова, що не тільки не сприяє переконливості, але і служить серйозним бар'єром у розумінні людини людиною.

Педагогічне спілкування - це спілкування педагога з вихованцями в педагогічних цілях.

Педагогічне спілкування визначається в психології як взаємодія суб'єктів педагогічного процесу, здійснювана знаковими засобами і спрямована на значимі зміни властивостей, станів, поведінки й індивідуально-значеннєвих утворень партнерів.

Педагогічний такт — це дозування педагогічного впливу, ненав'язливість, делікатність його реалізації щодо особистості конкретного учня.

Промова — монолог, що зроблений з нагоди якоїсь події. Її ціль — викликати в слухачів певні думки і переживання щодо даної події, а іноді і безпосередньо впливати на їхню поведінку, мотивувати необхідність тих чи інших дій.

Психотип — це модель поведінкової структури особистості і її взаємодій з навколишнім середовищем.

Самопрезентація — короткочасний, специфічно мотивований і організований процес пред'явлення інформації про себе у вербальній і невербальній поведінці.

Слова-паразити – слова і фрази, що не несуть ніякої інформації, але часто і недоречно використовуються тим, що говорить.

Соціальний ритуал - історично сформована форма неінстинктивного, передбачуваного, соціально санкціонованого, упорядкованого символічного поведіння, у якому спосіб і порядок виконання дій строго канонізовані і не піддаються раціональному поясненню в термінах засобів і цілей.

Спілкування – процес взаємодії і взаємин суб'єктів (особистостей, соціальних груп), у якому відбувається взаємообмін діяльністю, інформацією, емоціями, навичками, вміннями, а також вольовий контакт.

Стратегія спілкування характеризує основні моменти, глобальні цілі і принципи спілкування.

Тактика спілкування – це реалізація в конкретній ситуації комунікативної стратегії на основі володіння техніками спілкування і знання правил спілкування.

Техніка спілкування - сукупність конкретних комунікативних умінь, що дозволяють використовувати різноманітні, придатні для конкретної ситуації взаємодії прийоми і методи спілкування.

Рекомендована література

1. Бутенко Н.Ю. Комунікативна майстерність викладача: навч.посібник / Н. Ю. Бутенко. – К.: КНЕУ, 2005. – 336 с.
2. Волкова Н.П. Педагогічні комунікації: Навчальний посібник / Н. П. Волкова. – Дніпропетровськ: РВВ ДНУ, 2002. – 92 с.
3. Волкова Н.П. Професійно-педагогічна комунікація: Навчальний посібник / Н. П. Волкова. – К.: ВЦ «Академія», 2006. – 256 с. (Альма-матер).
4. Куницина В.Н., Казаринова Н.В., Погольша В.М. Межличностное общение. Учебник для вузов / В. Н. Куницина, Н. В. Казаринова. – СПб.: Питер, 2001. – 544 с.
5. Лэйхифф Дж. М., Пенроуз Дж. М. Бизнес-коммуникации. Стратегии и навыки / Дж. М. Лэйхифф, Дж. М. Пенроуз. – «Питер» Санкт-Петербург, 2001.
6. Максименко С.Д., Заброцький М.М. Технологія спілкування (комунікативна компетентність учителя: сутність і шляхи формування) / С. Д. Максименко, М. М. Заброцький. – К.: Главник, 2005. – 112 с.
7. Морозов А.В. Психология влияния / А. В. Морозов. – СПб.: Издательство «Питер», 2000.
8. Панфилова А.П. Деловая коммуникация в профессиональной деятельности: Учебное пособие / А. П. Панфилова. – СПб.: Знание, ИВЭСЭП, 2001.
9. Педагогическое мастерство и педагогические технологии: Учебное пособие / Под ред. Л.К. Гребенкиной, Л.А. Байковой. – 3-е изд., испр. и доп. – М.: Педагогическое общество России, 2001. – 256 с. 38.
10. Педагогічна майстерність учителя: Навчальний посібник / За ред. проф. В.М. Гриньової, С.Т. Золотухіної. – Вид. 2-е, випр. і доп. – Х.: «ОВС», 2006. – 224 с.
11. Педагогічна майстерність: Хрестоматія: Навчальний посібник / Упоряд.: І.А. Зязюн, Н.Г. Базидевич, Т.Г. Дмитренко та ін.; За ред. І.А. Зязюна. – К.: Вищ. шк., 2006. – 606 с.
12. Приходько А.И., Щокина Н.Б. Основы педагогического мастерства: Учеб.-метод. пособ. для студ. высших учеб. Завед / А. И. Приходько, Н. Б. Щокина. – Х.: Издатель Шуст А.И., 2001. – С.7–8.
13. Професійно-педагогічна комунікація: Навчальний посібник. – К.: ВЦ «Академія», 2006. – 256 с. (Альма-матер).
14. Резник С.Д., Удалов Ф.Е., Соколов С.Н., Бондаренко В.В. Персональный менеджмент: Учебник для вузов / С. Д. Резник и др.. – Пенза: Изд-во ПГАСА, 2000.
15. Станкин М.И. Психология общения: Курс лекций. – М.: Московский психолого-социальный институт / М. И. Станкин. – Воронеж: Изд-во НПО «МОДЭК», 2000. – 304 с.
16. Щербань П.М. Прикладна педагогіка: Навчально-методичний посібник / П. М. Щербань. – К.: Вищ. шк., 2002. – 215 с. 59.

17. Цимбалюк І.М. Психологія спілкування: Навчальний посібник / І. М. Цимбалюк. – К.: ВД «Професіонал», 2004. – 304 с.

МОДУЛЬ. ІННОВАЦІЙНО-ДОСЛІДНИЦЬКИЙ

СПЕЦКУРС: ТЕХНОЛОГІЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ДОСЛІДНО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОЇ РОБОТИ В РЕГІОНІ

Категорія: *завідувачі кабінетів закладів ППО, методистів районних (міських) методичних кабінетів*

Розробник: *доц. М.І. Скрипник*

Робоча навчальна програма спецкурсу «Технологія організації дослідно-експериментальної роботи в регіоні» складена відповідно до освітньо-професійної програми підвищення кваліфікації завідувачів кабінетів закладів ППО, методистів районних (міських) методичних кабінетів. Предметом вивчення є праксеологічні аспекти професійної діяльності методистів із дослідно-експериментальної роботи та підготовки педагогів до інноваційної діяльності. Програма містить план практичного заняття, індивідуальні завдання для самостійної роботи слухачів, рекомендовану літературу, тестові завдання для діагностування когнітивного рівня.

План проведення заняття

1. Педагогічний досвід, дослідно-пошукова робота та дослідно-експериментальна робота: сутність та характеристика понять.
2. Розроблення програми дослідно-експериментальної роботи.
3. Алгоритм методичного забезпечення дослідно-експериментальної роботи в регіоні.
4. Критерії (узагальнені ознаки), на основі яких відбувається оцінка динаміки й результатів дослідно-експериментального проекту.

Форма проведення: *модерація.*

Завдання для самостійної роботи

1. Підберіть необхідні нормативно-правові матеріали для управління дослідно-експериментальною роботою. Класифікуйте їх на різних рівнях управління: державному, регіональному, ЗНЗ.
2. Розробіть програму педагогічного дослідження на індивідуальну тему.
3. Укладіть словник термінів із теми наукового дослідження.
4. Підготуйте рецензію на наукову статтю з науково-педагогічної проблеми.
5. Розробіть структуру навчальної книги з проблеми дослідження.
6. Підготуйте методичні рекомендації за результатами експериментальної роботи.
7. На основі аналізу науково-методичної літератури та практики окреслити 3-5 актуальні проблеми для експериментальних досліджень у ЗНЗ.
8. Розробити план-проспект робочої книги педагога-експериментатора.

Тестові завдання для самоконтролю

А. Вам пропонується ряд визначень понять і варіанти відповідей, одна з яких правильна. Виберіть правильну, на Вашу думку, відповідь.

1. Проаналізуйте поняття «педагогічний експеримент», визначте найповніші ознаки:

1. Науково поставлений досвід у галузі навчальної чи виховної роботи, спостереження досліджуваного педагогічного явища в спеціально створених і контрольованих дослідником умовах.

2. Проводиться в штучних умовах, де експериментатор має можливість доцільно вибрати параметри, штучно створювати такі умови, які б забезпечували наукову чистоту експерименту і оптимальне просування дослідника до істини.

3. Засіб навчання і зміст освіти.

4. Метод пізнання, за якого досліджувані особи не знають про те, що вони вивчаються педагогом чи психологом.

5. Метод пізнання психічної реальності, за якого психічні явища вивчають у спеціально створених умовах.

2. Серед запропонованих нижче складових науково-методичної статті, виберіть ту, яка порушує алгоритм її написання:

1. Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання проблеми і на які спирається автор, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми.

2. Постановка проблеми у загальному вигляді, її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями.

3. Формулювання цілей статті (постановка завдання).

4. Обґрунтування авторської концепції.

5. Висновки та пропозиції.

3. Серед запропонованих нижче положень, виберіть те, що порушує алгоритм організації дослідно-експериментальної роботи педагога:

1. Визначення методики дослідження.

2. Визначення мети, завдань.

3. Формулювання гіпотези дослідження.

4. Розробка авторської моделі дослідження.

5. Аналіз констатуючого стану досліджуваного педагогічного явища.

4. Предмет дослідження – це:

b) Явище або процес, обрані для пізнання.

c) Відношення між досліджуваними явищами.

d) Проблемна ситуація, що обрана для дослідження.

e) Властивості явищ, процесів, дослідження з певною метою відносно їх ставлення до об'єкта.

f) Кінцевий результат дослідження.

5. Об'єкт дослідження – це:

1. Підприємство або галузь.

2. Процес чи явище, яке породжує проблемну ситуацію й обране для дослідження.

3. Те, на що спрямований процес пізнання.

4. Навколишній матеріальний світ і його відображення в свідомості людини.

5. Фактори, що досліджуються.

6. Підручник – це:

1. Видання, що містить матеріал з методики викладання навчальної дисципліни.

2. Навчальне видання, що містить системний виклад навчальної дисципліни, відповідає навчальній програмі й офіційно затверджений як даний вид видання.

3. Видання, призначене надати інструктивно-методичну допомогу в практичній діяльності педагогічним працівникам, інформує про новітні освітні технології.

4. Видання, що містить методичні матеріали щодо планування та організації навчально-виховного процесу.

5. Навчальне видання, що офіційно затверджено як даний вид видання.

7. Навчальний посібник – це:

1. Навчальне видання, що містить системний виклад навчальної дисципліни, відповідає навчальній програмі й офіційно затверджений як даний вид видання.

2. Видання, що містить матеріал з методики викладання навчальної дисципліни.

3. Видання, що містить методичні матеріали щодо планування та організації навчально-виховного процесу.

4. Видання, призначене надати інструктивно-методичну допомогу в практичній діяльності педагогічним працівникам, інформує про новітні освітні технології.

5. Навчальне видання, що доповнює або частково (повністю) замінює підручник, офіційно затверджений як даний вид видання.

8. Інформаційно-методичний збірник – це:

1. Навчальне видання, що доповнює або частково (повністю) замінює підручник, офіційно затверджений як даний вид видання.

2. Навчальне видання, що містить системний виклад навчальної дисципліни, відповідає навчальній програмі й офіційно затверджений як даний вид видання.

3. Видання, призначене надати інструктивно-методичну допомогу в практичній діяльності педагогічним працівникам, інформує про новітні освітні технології.

4. Видання, що містить методичні матеріали щодо планування та організації навчально-виховного процесу.

5. Видання, що містить матеріал з методики викладання навчальної дисципліни.

9. Навчально-методичний посібник – це:

1. Видання, що містить матеріал з методики викладання навчальної дисципліни.

2. Навчальне видання, що містить системний виклад навчальної дисципліни, відповідає навчальній програмі й офіційно затверджений як даний вид видання.

3. Видання, призначене надати інструктивно-методичну допомогу в практичній діяльності педагогічним працівникам, інформує про новітні освітні технології.

4. Видання, що містить методичні матеріали щодо планування та організації навчально-виховного процесу.

5. Навчальне видання, що офіційно затверджено як даний вид видання.

Б. Вставити пропущені слова у наведених визначеннях понять.

10. Характерними ознаками педагогічного експерименту є:

а) точна фіксація вихідного рівня, умов перебігу та результатів експерименту; б) упровадження запланованих змін; в) .....; г) .....; д).....; є).....

11. Основними завданнями підготовчого етапу експерименту є:.....

12. Назвіть зміст роботи методиста на кожному етапі дослідно-експериментальної роботи:

1.	2.	3.	4.	5.	6.
Підготовчий (постановка проблеми)	Вихідної діагностики, збору інформації	Моделювання і проектування	Проведення дослідно-експериментальної роботи	Підсумкове діагностування	Завершальний

Рекомендована література

1. Висновки комісії з питань інноваційної діяльності та дослідно-експериментальної роботи загальноосвітніх навчальних закладів Науково-методичної ради з питань освіти Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 26.09.2011 (протокол № 21).

2. Закони України «Про загальну середню освіту» від 13.05.1999 № 651-XIV, «Про охорону дитинства» від 26.04.2001 № 2402-III.

3. Лист Інституту інноваційних технологій і змісту освіти Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 19.01.2012 № 14.1/10-129 про аналіз діяльності експериментальних навчальних закладів, які мають статус всеукраїнського рівня, та оформлення реєстраційного паспорта.

4. Образование и педагогика. Тезаурус. - ИНИНФО-2006. – [WWW document]. http://www.mgopu.ru/ininfo/r1_thesaurus.htm (20 січня 2007 р.).

5. Положення про експериментальний загальноосвітній навчальний заклад, затверджене наказом Міністерства освіти і науки України від 20.02.2002 № 114.
6. Положення про порядок здійснення інноваційної освітньої діяльності, затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України від 07.11.2000 № 522, зі змінами, внесеними наказом Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 30.11.2012 №1352
7. Скрипник М. І. Експериментальна діяльність науково-педагогічних працівників: підготовка вчителів до комунікації в умовах соціокультурних викликів // Режим доступу: Вісник психології і педагогіки [Електронний ресурс] Педагогічний інститут Київського університету імені Бориса Грінченка, Інститут психології і соціальної педагогіки Київського університету імені Бориса Грінченка. – Випуск 12. – К., 2013. – Режим доступу до збірника : http://www.psych.kiev.ua/Збірник_наук._праць._- Випуск_12
8. Скрипник М. І. Передумови організації дослідно-експериментальної роботи у загальноосвітньому навчальному закладі // Заступник директора школи. – 2013. - № 1. – С. 4 – 9.
9. Скрипник М. І. Розробляємо програму дослідно-експериментальної роботи у загальноосвітньому навчальному закладі: крок за кроком // Заступник директора школи. – 2013. - № 1. – С. 9 – 19.
10. Скрипник М. І. Технологія організації дослідно-експериментальної роботи в загальноосвітньому навчальному закладі: крок за кроком: Методичні рекомендації для системи післядипломної педагогічної освіти / Марина Іванівна Скрипник; Держ. вищ. навч. закл. «Ун-т арк.ж. освіти». – К., 2014. – 80 с.
11. Скрипник М.І. Науково-методичне забезпечення дослідно-експериментальної роботи педагогів у загальноосвітньому навчальному закладі / М.І.Скрипник // Заступник директора школи. – 2013. - № 2. – С. 9 – 20.
12. Скрипник, М.І. (2013) Develop a program the experimental work in secondary schools: step by step Заступник директора школи, 1. pp. 9-20. – Режим доступу: <http://lib.iitta.gov.ua>.
13. Скрипник М. І. Педагогічний дискурс проблеми формування змісту підготовки педагога-дослідника //Режим доступу www.academia.edu/.../ПЕДАГОГІЧНИЙ_ДИСКУРС_ПРОБЛЕМИ_Ф..
14. Чернишова Є.Р., Скрипник М.І., Сорочан Т.М. Практична андрагогіка в післядипломній педагогічній освіті: навч.-метод. посіб. – К., 2015. – 102 с.

СПЕЦКУРС: МЕТОДОЛОГІЯ ПЕДАГОГІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ПРАКТИЧНОЇ АНДРАГОГІКИ

Категорія: науково-педагогічні працівники університетів, академій, інститутів

Розробник: доц. М.І. Скрипник

Робоча навчальна програма спецкурсу «Методологія педагогічного дослідження та практичної андрагогіки» складена відповідно до освітньо-професійної програми підвищення кваліфікації педагогічних, науково-педагогічних працівників та керівників закладів освіти за напрямом 0101 Педагогічна освіта. Предметом вивчення є методологія педагогічного дослідження та освіти дорослих. Програма містить план практичного заняття, індивідуальні завдання для самостійної роботи слухачів, рекомендовану літературу, тестові завдання для діагностування когнітивного рівня.

ЗМІСТ

Вступ до програми спецкурсу

Інформаційний обсяг спецкурсу

Змістовий модуль 1. Педагогічна наука та її методологія

Тема 1. Сутність і структура методології педагогічної науки.

Тема 2. Роль парадигм у процесі наукового пізнання педагогічних явищ і

процесів. Педагогічні теорії і концепції.

Тема 3. Програма педагогічного дослідження.

Тема 4. Теорія методів педагогічного дослідження.

Змістовий модуль 2. Методологія практичної андрагогіки

Тема 5. Андрагогіка як наука: історичні витоки та рівні усвідомлення.

Тема 6. Категорія «дорослість» у практичній андрагогіці.

Тема 7. Технології навчання дорослих.

Тема 8. Особистість андрагога і технології наукової творчості

Рекомендована література

Робоча програма спецкурсу

Теми практичних занять

Модуль 1. Методологія педагогічного дослідження

Тема 1. Роль парадигм у процесі наукового пізнання педагогічних явищ і процесів.

Тема 2. Програма педагогічного дослідження

Тема 3. Теорія методів педагогічного дослідження

Модуль 2. Методологія практичної андрагогіки

Тема 1. Андрагогіка як наука: історичні витоки та рівні усвідомлення

Тема 2. Категорія «дорослість» у практичній андрагогіці

Тема 3. Технології навчання дорослих

Тема 4. Особистість андрагога і технології наукової творчості

Завдання для самоконтролю

Індивідуальні завдання

Рекомендована література

ВСТУП ДО ПРОГРАМИ СПЕЦКУРСУ

Програма вивчення спецкурсу «Методологія педагогічного дослідження та практичної андрагогіки» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки науково-педагогічних працівників. Предметом вивчення дисципліни є методологія педагогічного дослідження та праксеологічні аспекти професійної діяльності науково-педагогічного працівника як організатора навчання дорослих.

Програма навчальної дисципліни складається з таких змістових модулів:

1. Педагогічна наука та її методологія.

2. Методологія практичної андрагогіки.

1. Мета та завдання елективної варіативної дисципліни

1.1. **Метою викладання спецкурсу** «Методологія педагогічного дослідження та практичної андрагогіки» є розвиток у науково-педагогічних працівників системи методологічних знань, умінь і навичок із організації наукового дослідження; оволодіння основними закономірностями і принципами практичної андрагогіки.

1.2. **Основними завданнями вивчення спецкурсу** «Методологія педагогічного дослідження та практичної андрагогіки» є:

- систематизація науково-педагогічними працівниками основних різновидів наукової методології в педагогіці та андрагогічних дослідженнях;
- вивчення розвитку парадигм, теорій та концепцій у педагогіці та андрагогіці;
- освоєння вимог до сучасних наукових досліджень у педагогіці та андрагогіці;
- формування умінь розробляти програму дослідження;
- оволодіння методологією практичної андрагогіки.

1.3. Науково-педагогічні працівники повинні **знати:**

- специфіку наукової термінології з педагогіки й андрагогіки, професійної діяльності науково-педагогічних працівників у системі післядипломної педагогічної освіти;
- основні підходи до розуміння сутності педагогічної науки;
- рівні методології педагогічної науки;

- класифікацію парадигм у педагогічній науці;
- співвідношення між парадигмою та теорією і концепцією;
- відмінність педагогічної теорії від ідей, гіпотез, концепцій;
- структуру педагогічної теорії (синтезуючий принцип (принципи), понятійний апарат, закони);
- вимоги до педагогічної теорії;
- проблеми педагогічної теорії (формування та становлення; закріплення та поширення; перевірки, верифікації і фальсифікації; впливу на практику);
- функції педагогічної теорії (пояснювальна, інформаційна, системо утворювальна, прогностична);
- різновиди теорії в педагогіці (логіко-математичні, змістовні, феноменологічні, нефеноменологічні, динамічні, стохастичні);
- характеристику розділів програми дослідження (методологічний; процедурний);
- технологію роботи над: методологічним розділом програми дослідження (обґрунтування актуальності; формулювання проблеми дослідження на основі обґрунтування протиріччя між існуючим та бажаним; обґрунтування об'єкта дослідження; визначення предмета дослідження; обґрунтування мети дослідження; визначення завдань дослідження; обґрунтування гіпотези); над процедурним розділом програми (розроблення стратегічного плану дослідження; розроблення плану та основних процедур відбору й аналізу первинних даних);
- класифікацію методів педагогічного дослідження;
- історію андрагогіки, генезис (за А. Марон, С. Вершловським, С. Змійовим, С. Прийми, М. Скрипник), предмет та завдання історії андрагогіки;
- соціально-економічні, культурологічні, сцієнтистські, едукологічні чинники, що зумовили виникнення андрагогіки як науки;
- основні ідеї засновників андрагогіки (М. Ноулза, Р. Сміта, Д. Савічевича, П. Джарвіса та ін.);
- рівні усвідомлення андрагогіки як науки;
- педагогічну та андрагогічну моделі навчання;
- вікову періодизацію життя людини як класифікацію за часовими відрізками людського життя;
- поняття «вік окремої людини», «час життя», «життєвий шлях»; «дорослість»;
- визначальні фактори розвитку інтелекту дорослого;
- життєві стратегії особистості дорослого;
- історичні умови і тенденції розвитку освіти дорослих у різних соціокультурних контекстах;
- онтологічні, гносеологічні, аксіологічні, праксеологічні характеристики та проблеми освіти дорослих;
- особливості проектування освітнього процесу в системі освіти дорослих;
- поняття «освітня технологія», «педагогічна технологія», «технологія навчання» та проектування технологій навчання дорослих у різних моделях навчання;
- основні андрагогічні принципи навчання;
- джерела формування змісту навчання дорослих;
- критерії, форми, методи і процедури оцінювання досягнень у процесі навчання дорослих;
- технології самостійного навчання дорослого;
- інтерактивні технології навчання дорослих;
- вимоги до андрагога, відмінності діяльності педагога від андрагога;
- специфіку дослідницької та аналітичної діяльності андрагога;
- технології: наукової творчості, швидкісного читання, запам'ятовування інформації;
- особливості організації простору наукової комунікації в андрагогіці.

вміти:

- формулювати термінологічний апарат дослідження;
  - визначати: рівні методології педагогічної науки; співвідношення між парадигмою та теорією і концепцією;
  - інтерпретувати функції педагогічної теорії (пояснювальну, інформаційну, системоутворювальну, прогностичну);
  - обґрунтовувати: проблеми педагогічної теорії; генезис історії андрагогіки, її предмет та завдання; поняття «вік окремої людини», «час життя», «життєвий шлях»; «дорослість»; визначальні фактори розвитку інтелекту дорослого; життєві стратегії особистості дорослого; історичні умови і тенденції розвитку освіти дорослих у різних соціокультурних контекстах; онтологічні;
  - визначати: гносеологічні, аксіологічні, праксеологічні характеристики та проблеми освіти дорослих; особливості проектування освітнього процесу в системі освіти дорослих; поняття «освітня технологія», «педагогічна технологія», «технологія навчання» та проектування технологій навчання дорослих у різних моделях навчання; джерела формування змісту навчання дорослих;
  - аналізувати: відмінність педагогічної теорії від ідей, гіпотез, концепцій; соціально-економічні, культурологічні, сцієнтистські, едукологічні чинники, що зумовили виникнення андрагогіки як науки;
  - класифікувати: основні підходи до розуміння сутності педагогічної науки; парадигми у педагогічній науці; педагогічні теорії; методи педагогічного дослідження; розділи програми дослідження; педагогічну та андрагогічну моделі навчання; вікову періодизацію життя людини; вимоги до андрагога, специфіку дослідницької та аналітичної діяльності андрагога;
  - застосовувати: різні теорії в педагогіці; основні ідеї засновників андрагогіки (М. Ноулза, Р. Сміта, Д. Савічевича, П. Джарвіса та ін.) у власних дослідженнях; основні андрагогічні принципи навчання; технології наукової творчості, швидкісного читання, запам'ятовування інформації;
  - розробляти: педагогічні теорії; методологічний, процедурний розділи програми дослідження; критерії, форми, методи і процедури оцінювання досягнень у процесі навчання дорослих; технології самостійного навчання дорослого; інтерактивні технології навчання дорослих;
  - системно організовувати простір наукової комунікації в андрагогіці.
- На вивчення навчальної дисципліни відводиться 60 години /2 кредити ECTS.

2. Інформаційний обсяг спецкурсу**Змістовий модуль 1. Педагогічна наука та її методологія**

Тема 1. Сутність і структура методології педагогічної науки.

Тема 2. Роль парадигм у процесі наукового пізнання педагогічних явищ і процесів. Педагогічні теорії і концепції.

Тема 3. Програма педагогічного дослідження.

Тема 4. Теорія методів педагогічного дослідження.

Змістовий модуль 2. Методологія практичної андрагогіки

Тема 5. Андрагогіка як наука: історичні витоки та рівні усвідомлення.

Тема 6. Категорія «дорослість» у практичній андрагогіці.

Тема 7. Технології навчання дорослих.

Тема 8. Особистість андрагога і технології наукової творчості

3. Рекомендована література

1. Андрагогика постдипломного педагогического образования : науч.-метод. пособие / под ред. С.Г. Вершловского, Г.С. Сухобской. – СПб: СПбАППО, 2007. – 196 с.

2. Андрагогика: историко-педагогический процесс и языковая личность XXI века: учеб. пособие / Р.А. Исламшин, В.Ф. Габдулхаков. Москва – Воронеж:– МОДЭК, 2005. – 286 с.

3. Андреев Б. Образование взрослых на рубеже веков: вопросы методологии, теории и практики: в 4 т. / Б.Андреев, Т.Бочкарева, В.Зубков та ін. — СПб. : ИОВ РАО, 2000. — Т. 1. — 233 с.
4. Архипова С.П. Основы андрагогіки: навч. посіб. / С.П. Архипова. — Черкаси, 2002. — 150 с.
5. Болтівець С. Український андрагогічний словник / С. Болтівець // Освіта і управління. — 1999. — № 4. — С.129 — 138.
6. Булатов М. А. Логические категории и понятия / М. А. Булатов. — К. : Наук. думка, 1981. — 163 с.
7. Булгакова Н. Б. Використання в педагогічній системі принципів розвитку природних систем / Н. Б. Булгакова // Педагогіка і психологія. — 2000. — № 3. — С. 72–79.
8. Бургин М. С. Введение в современную точную методологию науки / М. С. Бургин, В. И. Кузнецов. — М. : Аспект-Пресс, 1994. — 304 с.
9. Буренко В. М. Як навчити дорослих? : удосконалення професійної підготовки вчителів на курсах підвищення кваліфікації на андрагогічних засадах / В. М. Буренко // Гуманітарні науки. — 2009. — №2. — С. 67–79.
10. Василькова Т.А. Андрагогика: учеб.-метод. пособие / Т.А. Василькова. — М.: ВНПЦ профориентации, 2002. — 136 с.
11. Вершловский С.Г. Становление андрагогики как науки / С. Г. Вершловский // Педагогика. — 2012. — №5. — С.35– 44.
12. Гершунский Б. С. Философия образования для XXI века / Б. С. Гершунский. — М. : Совершенства, 1998. — 608 с.
13. Городова Н. Андрагогіка, або Еліксир професіоналізму... : Модель особистісно орієнтованої технології підготовки пед. кадрів до творчої діяльності / Н. Городова, О. Кучерявий // Управління освітою. — 2002. — №17.
14. Громкова М.Т. Андрагогика: теория и практика образования взрослых: учеб. пособие для системы доп. проф. образования; учеб. пособие для студентов вузов / М.Т. Громкова. — М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2005. — 495 с. — (Серия «Высшее профессиональное образование: Педагогика»).
15. Загвязинский В. И. Исследовательская деятельность педагога: Учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений / В.И. Загвязинский. — М.: Издательский центр «Академия», 2006. — 176 с.
16. Змеев С. И. Андрагогика: основы теории, истории и технологии обучения взрослых / С. И.Змеев. — М.: ПЕР СЭ, 2007. — 272 с.
17. Змеев С.И. Технология обучения взрослых: учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений / С. И. Змеев. — М.: Академия, 2002.
18. Иванищева Н. А. Андрагогические концепции в цикле гуманитарных дисциплин высшей школы // Известия РГПУ им. А.И. Герцена. — 2011. — Режим доступа: <http://cyberleninka.ru/article/n/andragogicheskie-kontseptsii-v-tsikle-gumanitarnyh-distiplin-vysshey-shkoly>
19. Ильенков Э. В. Диалектическая логика / Э. В. Ильенков. — М. : Политиздат, 1984. — 320 с.
20. Каган М. С. Системный подход и гуманитарное знание / М. С. Каган. — Л. : Изд. Ленинград. ун-та, 1991. — 384 с.
21. Кант И. О педагогике / И. Кант; пер. с нем. С. Любомудрова. — М. : тип. Э. Лиснера и Ю. Романа, 1896. — Вып. 7. — 96 с. — (Педагогическая б-ка).
22. Карпов А. О. Принципы научного образования / А. О. Карпов // Вопросы философии. — 2004. — № 11. — С. 89–101.
23. Кастельс М. Информационная эпоха: экономика, общество и культура / М. Кастельс ; пер. с англ. науч. ред. О. И. Шкаратана. — М. : ГУ ВШЭ, 2000. — 608 с.
24. Колесникова И. А. Основы андрагогики: учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений /И. А. Колесникова, А.Е. Марон, Е.П. Тонконогая и др.; под ред. И.А. Колесниковой. — М.: Академия, 2003. — 240 с.

25. Копнин П. В. Гносеологические и логические основы науки / П. В. Копнин. – М.: Прогресс, 1982. – 368 с.
26. Копнин П. В. Диалектика как логика и теория познания / П. В. Копнин. – М.: Наука, 1973. – 140 с.
27. Кремень В. Г. Освіта і наука України: шлях модернізації: факти, розділи, перспективи / В. Г. Кремень. – К.: Грамота, 2003. – 215 с.
28. Кремень В. Г. Філософія національної ідеї. Людина. Освіта, Соціум / В. Г. Кремень. – К.: Грамота, 2007. – 576 с.
29. Кузьмінський А.І. Теоретико-методологічні засади післядипломної педагогічної освіти в Україні : автореф. дис. на здобуття наук. ступ. доктора пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / А.І. Кузьмінський. – К., 2003. – 42 с.
30. Кукуев А. И. Андрагогическая подготовка преподавателя мегавуза:содержательный аспект: учеб.-метод. пособие // Режим доступа: rspu.edu.ru/rspu/structure/university_departments/.../Kukuev_metod.pdf
31. Кун Т. Структура научных революций / Томас Кун. Нормальная наука и опасности, связанные с ней / Карл Поппер. Ответ на критику / Имре Лакатос ; [пер. с англ. : И. З. Налетов и др.]. - М.: АСТ, 2002. – С. 9 – 268.
32. Маралова Е.А. Педагог в постдипломном образовании: праксеологический поход к профессиональному и личностному развитию / Е. А. Маралова//Наука и школа. – 2006. – № 3. – С. 5–7.
33. Марон А.Е. Развитие андрагогики как области профессионально-педагогического знания и социальной практики : [электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.raop.ru/content/otdelenie_professionalnogo_obrazovaniya 2009.
34. Ничкало Н. Неперервна професійна освіта як філософська та педагогічна категорія / Н. Ничкало // Неперервна професійна освіта: теорія і практика. — 2001. — Вип. 1. — С. 9–12.
35. Ноулз М. Ш. Современная практика образования взрослых. Андрагогика против педагогики / М. Ш. Ноулз. – М., 1980.
36. Образование взрослых на рубеже веков: вопросы методологии, теории и практики : [Моногр. сер.В 4 т.]. - СПб. : ИОВ РАО, 2000 – Т. 1 : Социально-экономические и правовые предпосылки развития образования взрослых, кн.1: История развития образования взрослых в России / Е. П. Тонконогая, Ф. Н. Литке, Б. И. Любимов, М. Д. Махлин ; Ин-т образования взрослых, Рос. акад. образования. – 2000. – 151 с. кн. 2: Политика в области образования взрослых / Авт. кол.: Н. Г. Виноградова, Е. В. Кузьмич, Н. П. Литвинова и др ; Ин-т образования взрослых, Рос. акад. образования. – 2001. – 123 с. кн. 3: Законодательство в области образования взрослых / Кол. авт.: Е. И. Огарев, М. Д. Махлин, К. А. Пшенко, Е. Н. Елизарова; Ин-т образования взрослых, Рос. акад. образования. – 2000. – 132 с. кн.4: Экономика в области образования взрослых / Кол. авт.: В. И. Андреев, Т. Н. Бочкарева, В. А. Зубков и др ; Ин-т образования взрослых, Рос. акад. образования. – 2001. – 223 с. Т.3 : Психологические основы образования взрослых, кн.2: Психологические и нейропсихологические основы обучения взрослых / В.Д. Еремеева, А.И. Канатов ; Ин-т образования взрослых, Рос. акад. образования. – 2000. – 111 с. Т.4 : Технологии обучения взрослых в различных образовательных системах, кн.2: Проектирование новых институциональных форм образования педагогов / Л. А. Выговский, М. Б. Есаулова, Л. Н. Лесохина и др ; Ин-т образования взрослых, Рос. акад. образования. – 2000. – 199 с.
37. Олесницкий М. Полный курс педагогики: руководство для занимающихся воспитанием и обучением. Вып. 1: Теория воспитания / М. Олесницкий. – 2-е изд. – К., 1885. – 341 с.
38. Онушкин В.Г. Образование взрослых: междисциплинарный словарь терминологии / В. Г. Онушкин, Е. И. Огарев; Рос. акад. образования, Ин-т образования взрослых. – СПб: Воронеж : Б.и., 1995. – 231 с.
39. Основы андрагогики / под ред. И. А. Колесниковой. – М.: АCADEMA, 2007.
40. Основы андрагогики: терминологический словарь-справочник для студентов социально-гуманитарных специальностей / сост. В.В. Маслова. – Мариуполь, 2004. – 19 с.

41. [Подобед В. И.](#) Системное управление образованием взрослых : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.01 / В.И. Подобед; Ин-т образования взрослых Рос. акад. образования. – Ярославль, 2000. – 38 с.
42. Полякова М.В. Особенности образования взрослых : [электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://unoc.ugrao.ru/konf/2005/obrazov/27>
43. Протасова Н. Г. Теоретико-методичні основи функціонування післядипломної освіти педагогів в Україні : автореф. дис. на здобуття наук. ступ. доктора пед. наук : спец. 13.00.01 «Теорія та історія педагогіки» / Н. Г. Протасова. – К., 1999. – 33 с.
44. Професійна освіта: словник: навч. посіб. / уклад. С. У. Гончаренко та ін.; за ред. Н.Г. Ничкало. – К.: Вища шк., 2000. – 380 с.
45. Пуцов В. Теоретичні основи розвитку післядипломної освіти як невід'ємної складової неперервної освіти / В.Пуцов // Післядипломна освіта в Україні. – 2007. – №2. – С.7–11.
46. Рабочая книга андрагога / под ред. С. Г. Вершловского. – СПб., 2000. – 145 с.
47. Садовский В. Основания общей теории систем: логико-методологический анализ / В. Садовский. – М. : Наука, 1971. – 150 с.
48. Салімов Р. М. Погодження термінології в галузі післядипломної освіти як необхідний етап інтеграції до європейської системи освіти [електронний ресурс] / Р. М. Салімов, О. М. Савінов. – Режим доступу : <http://ipn.nau.edu.ua/content/view/199/94/lang,ua/>
49. Сисоєва С. О. Інтерактивні технології навчання дорослих: навч.-метод. посіб. / С.О. Сисоєва; НАПН України, Ін-т педагогічної освіти і освіти дорослих. – К.: ЕКМО, 2011. – 324 с.
50. Скрипник М. І. Дослідження проблем професіоналізму науково-педагогічних працівників у андрагогії / М. І. Скрипник // Наукові записки Київського університету туризму, економіки і права. / Гол. ред.. В.С.Пазенок. – К: КУТЕП, 2013. – Випуск 15. – 305 с. – С. 165 – 177. (Серія: «Філософські науки».
51. Сорочан Т. Професійна діяльність андрагогів : сучасний погляд / Т. Сорочан // Директор школи, ліцею, гімназії. – 2008. – №4. – С. 27–32.
52. Сурмін Ю. П. Майстерня вченого: Підручник для науковця / Ю. П. Сурмін. – К.: Навчально-методичний центр «Консорціум з удосконалення менеджмент-освіти в Україні», 2006. – 302 с.
53. Тоффлер Е. Нова парадигма влади. Знання, багатство, сила / Е. Тоффлер. – Х., 2003. – 89 с.
54. Юнацкевич Р.И. Теория образования взрослых: становление, проблемы, задачи: монография / Р.И. Юнацкевич. – СПб.: ИОВ ПАНИ, 2009 – 90 с.
55. Continuity, consolidation and change // Towards a European era of vocational education and training. – Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, 2009. – VI. – 149 р. – Режим доступу : http://www.cedefop.europa.eu/etv/Upload/Information_resources/Bookshop/528/3055_en.pdf
56. Continuity, consolidation and change // Towards a European era of vocational education and training. – Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, 2009. – VI. – 149 р. – Режим доступу : http://www.cedefop.europa.eu/etv/Upload/Information_resources/Bookshop/528/3055_en.pdf
57. Knowles M. S. The Modern Practice of Adult Education From Pedagogy to Andragogy [Text] / M. S. Knowles. – Chicago, 1980. – 273 p.
58. Knowles, M.S., Holton, E.E., Swanson, R.A. The Adult Learner:The Definitive Classic in Adult Education and Human Resource Development. 6th edition. London, New York: ELSEVIER Butterworth Heinemann, 2005. – 378 p.

Робоча програма спецкурсу

Мета та завдання спецкурсу

Мета – розвиток у науково-педагогічних працівників системи методологічних знань, умінь і навичок з організації наукового дослідження; оволодіння основними закономірностями і принципами практичної андрагогіки.

Завдання:

- систематизація науково-педагогічними працівниками основних різновидів наукової методології в педагогіці та андрагогічних дослідженнях;
  - вивчення розвитку парадигм, теорій та концепцій у педагогіці та андрагогіці;
  - освоєння вимог до сучасних наукових досліджень у педагогіці та андрагогіці;
  - формування умінь розробляти програму дослідження;
  - оволодіння методологією практичної андрагогіки.
- У результаті вивчення спецкурсу науково-педагогічні працівники повинні **знати**:
- специфіку наукової термінології з педагогіки й андрагогіки, професійної діяльності науково-педагогічних працівників у системі післядипломної педагогічної освіти;
  - основні підходи до розуміння сутності педагогічної науки;
  - рівні методології педагогічної науки;
  - класифікацію парадигм у педагогічній науці;
  - співвідношення між парадигмою та теорією і концепцією;
  - відмінність педагогічної теорії від ідей, гіпотез, концепцій;
  - структуру педагогічної теорії (синтезуючий принцип (принципи), понятійний апарат, закони);
  - вимоги до педагогічної теорії;
  - проблеми педагогічної теорії (формування та становлення; закріплення та поширення; перевірки, верифікації і фальсифікації; впливу на практику);
  - функції педагогічної теорії (пояснювальна, інформаційна, системо утворювальна, прогностична);
  - різновиди теорії в педагогіці (логіко-математичні, змістовні, феноменологічні, нефеноменологічні, динамічні, стохастичні);
  - характеристику розділів програми дослідження (методологічний; процедурний);
  - технологію роботи над: методологічним розділом програми дослідження (обґрунтування актуальності; формулювання проблеми дослідження на основі обґрунтування протиріччя між існуючим та бажаним; обґрунтування об'єкта дослідження; визначення предмета дослідження; обґрунтування мети дослідження; визначення завдань дослідження; обґрунтування гіпотези); процедурним розділом програми (розроблення стратегічного плану дослідження; розроблення плану та основних процедур відбору й аналізу первинних даних);
  - класифікацію методів педагогічного дослідження;
  - історію андрагогіки, генезис (за А. Марон, С. Вершловським, С. Змійовим, С. Прийми, М. Скрипник), предмет та завдання історії андрагогіки;
  - соціально-економічні, культурологічні, сцієнтистські, едукологічні чинники, що зумовили виникнення андрагогіки як науки;
  - основні ідеї засновників андрагогіки (М. Ноулза, Р. Сміта, Д. Савічевича, П. Джарвіса та ін.);
  - рівні усвідомлення андрагогіки як науки;
  - педагогічну та андрагогічну моделі навчання;
  - вікову періодизацію життя людини як класифікацію за часовими відрізками людського життя;
  - поняття «вік окремої людини», «час життя», «життєвий шлях»; «дорослість»;
  - визначальні фактори розвитку інтелекту дорослого;
  - життєві стратегії особистості дорослого;
  - історичні умови і тенденції розвитку освіти дорослих у різних соціокультурних контекстах;
  - онтологічні, гносеологічні, аксіологічні, праксеологічні характеристики та проблеми освіти дорослих;
  - особливості проектування освітнього процесу в системі освіти дорослих;

- поняття «освітня технологія», «педагогічна технологія», «технологія навчання» та проектування технологій навчання дорослих у різних моделях навчання;
- основні андрагогічні принципи навчання;
- джерела формування змісту навчання дорослих;
- критерії, форми, методи і процедури оцінювання досягнень у процесі навчання дорослих;
- технології самостійного навчання дорослого;
- інтерактивні технології навчання дорослих;
- вимоги до андрагога, відмінності діяльності педагога від андрагога;
- специфіку дослідницької та аналітичної діяльності андрагога;
- технології: наукової творчості, швидкісного читання, запам'ятовування інформації;
- особливості організації простору наукової комунікації в андрагогії.

вміти:

- формулювати: термінологічний апарат дослідження;
- визначати: рівні методології педагогічної науки; співвідношення між парадигмою та теорією і концепцією;
- інтерпретувати функції педагогічної теорії (пояснювальну, інформаційну, системоутворювальну, прогностичну);
- обґрунтовувати: проблеми педагогічної теорії; генезис історії андрагогіки, її предмет та завдання; поняття «вік окремої людини», «час життя», «життєвий шлях»; «дорослість»; визначальні фактори розвитку інтелекту дорослого; життєві стратегії особистості дорослого; історичні умови і тенденції розвитку освіти дорослих у різних соціокультурних контекстах; онтологічні;
- визначати: гносеологічні, аксіологічні, праксеологічні характеристики та проблеми освіти дорослих; особливості проектування освітнього процесу в системі освіти дорослих; поняття «освітня технологія», «педагогічна технологія», «технологія навчання» та проектування технологій навчання дорослих у різних моделях навчання; джерела формування змісту навчання дорослих;
- аналізувати: відмінність педагогічної теорії від ідей, гіпотез, концепцій; соціально-економічні, культурологічні, сцієнтистські, едукологічні чинники, що зумовили виникнення андрагогіки як науки;
- класифікувати: основні підходи до розуміння сутності педагогічної науки; парадигми у педагогічній науці; педагогічні теорії; методи педагогічного дослідження; розділи програми дослідження; педагогічну та андрагогічну моделі навчання; вікову періодизацію життя людини; вимоги до андрагога, специфіку дослідницької та аналітичної діяльності андрагога;
- застосовувати: різні теорії в педагогії; основні ідеї засновників андрагогіки (М. Ноулза, Р. Сміта, Д. Савічевича, П. Джарвіса та ін.) у власних дослідженнях; основні андрагогічні принципи навчання; технології наукової творчості, швидкісного читання, запам'ятовування інформації;
- розробляти: педагогічні теорії; методологічний, процедурний розділи програми дослідження; критерії, форми, методи і процедури оцінювання досягнень у процесі навчання дорослих; технології самостійного навчання дорослого; інтерактивні технології навчання дорослих;
- системно організовувати простір наукової комунікації в андрагогії.

Змістовий модуль 1. Педагогічна наука та її методологія

Тема 1. Сутність і структура методології педагогічної науки

- Наука як соціальний інститут. Структура педагогічної науки як системи.
- Специфіка науково-дослідної діяльності в педагогії.
- Методологія педагогічної науки та її структура.
- Основні різновиди наукової методології в педагогії.
- Закономірності та принципи педагогічного дослідження.

Тема 2. Роль парадигм у процесі наукового пізнання педагогічних явищ і процесів. Педагогічні теорії і концепції

Введення терміну «парадигма» німецьким філософом позитивістом Г. Бергманом (1840 – 1904) для характеристики нормативної методології.

Парадигма як дисциплінарна матриця (за Томасом Куном (1922 – 1904).

Класифікація наук за Томасом Куном (праця «Структура наукових революцій» (1962).

Сучасне трактування парадигми (система основних наукових досягнень (теорій, методів), за зразком яких організується дослідницька практика вчених у певній галузі знань (дисципліні) в певний історичний період).

Характеристика парадигмальних змін у сучасній педагогічній науці.

Співвідношення понять «наукова парадигма» та «педагогічна парадигма». Сутність педагогічної парадигми (основа, ідея, підхід до проектування освітніх систем, базова модель або стратегія освіти).

Класифікація парадигм в педагогічній науці (авторитарно-імперативна та гуманна (Ш. Амонашвілі); когнітивна та особистісна (Є. Ямбург); педагогічна парадигма традиції, науково-технократична та гуманітарна (І. Колеснікова); авторитарна, маніпуляційна та педагогічна парадигми (Г. Корнетов); ліберально-раціоналістична, культуроцентрична та глобально-історична (Н. Розов); консервативно-просвітницька, ліберально-раціоналістична та гуманістично-феноменологічна (Х. Тхагансоев); консервативна, культурознавча та культуротворча (А. Валицька); функціоналістична, гуманістична та езотерична (Б. Родіонов і А. Татур); природознавча, технократична, езотерична, гуманістична й поліфонічна (О. Прікот).

Мультипарадигмальність сучасної педагогічної науки. Проблеми релятивізму в сучасній педагогічній науці.

Проблеми мови в сучасній педагогічній парадигмі та проблеми концептуалізації.

Співвідношення між парадигмою та теорією і концепцією.

Педагогічна теорія як абстрактна система узагальненого достовірного знання, яка описує і пояснює певну сукупність педагогічних об'єктів.

Концепція (лат. conceptio — розуміння, система) як система концептів (наукових понять, виокремлених як значущих), обґрунтована у наукових ідеях (положеннях, постулатах, законах, гіпотезах).

Відмінність педагогічної теорії від ідей, гіпотез, концепцій.

Структура педагогічної теорії: синтезуючий принцип (принципи), понятійний апарат, закони.

Вимоги до педагогічної теорії.

Проблеми педагогічної теорії: формування та становлення; закріплення та поширення; перевірки, верифікації і фальсифікації; впливу на практику.

Функції педагогічної теорії: пояснювальна, інформаційна, системоутворювальна і прогностична.

Різновиди теорії в педагогіці: логіко-математичні, змістовні, феноменологічні, нефеноменологічні, динамічні, стохастичні.

Тема 3. Програма педагогічного дослідження

Методологія педагогічного дослідження як вчення про принципи, побудову, форми та способи діяльності в педагогічних дослідженнях. Регулятивна та нормативна функції методології.

Розділи програми дослідження: методологічний (включає обґрунтування актуальності теми, формулювання проблеми, визначення об'єкта і предмета, мети і завдань дослідження, формулювання основних понять (категоріального апарату), попередній системний аналіз об'єкта дослідження та формулювання робочої гіпотези); процедурний (розкриває стратегічний план дослідження, а також план та основні процедури відбору й аналізу первинних даних).

Технологія роботи над методологічним розділом програми дослідження:

- обґрунтування актуальності як характеристики міри розбіжності між попитом на наукові ідеї та практичними рекомендаціями і пропозиціями, які може надати наука і практика сьогодні;
- формулювання проблеми дослідження на основі обґрунтування протиріччя між існуючим та бажаним;
- обґрунтування об'єкта дослідження (того, на що спрямований процес пізнання): педагогічний процес; сфера педагогічної дійсності; будь-які педагогічні відносини, які містять у собі суперечність.
- визначення предмета дослідження як конкретної частини об'єкта, що буде детально вивчатися у процесі дослідження;
- обґрунтування мети дослідження (уявлення про результати);
- визначення завдань дослідження як конкретизація мети, своєрідний алгоритм, система запланованих (очікуваних) дій для розв'язання мети (досягнення результату);
- обґрунтування гіпотези (передбачення причини, що викликають будь-який наслідок, суттєвих зв'язків між явищами, сутності явища).

Технологія роботи над процедурним розділом програми:

- розроблення стратегічного плану дослідження;
- розроблення плану та основних процедур відбору й аналізу первинних даних.

Тема 4. Теорія методів педагогічного дослідження

Поняття методу дослідження. Класифікація методів педагогічного дослідження.

Обґрунтування методів дослідження у педагогіці:

- загальнологічні методи пізнання (аналіз, синтез, порівняння, абстрагування, узагальнення, індукція, дедукція, аналогія, моделювання);
- методи емпіричного дослідження (спостереження, опис, вимірювання, експеримент);
- методи теоретичного дослідження: мисленнєвий експеримент, ідеалізація, аксіоматичний метод, гіпотетико-дедуктивний метод, сходження від абстрактного до конкретного.

Системний аналіз та системний підхід у педагогіці.

Синергетичний аналіз.

Модуль 2. Методологія практичної андрагогіки

Тема 1. Андрагогіка як наука: історичні витоки та рівні усвідомлення

Синергія історії андрагогіки з іншими історіями педагогік. Взаємодія історії андрагогіки із різними видами соціогуманітарної діяльності: філософською, психологічною, педагогічною, культурологічною, соціологічною.

Історія андрагогіки як окремий вид-потік гуманітарного знання. Предмет та завдання історії андрагогіки.

Термін та поняття андрагогіка. Соціально-економічні, культурологічні, сцієнтистські, едукологічні чинники, що зумовили виникнення андрагогіки як науки. Основні ідеї засновників андрагогіки (М. Ноулза, Р. Сміта, Д. Савічевича, П. Джарвіса та ін.).

Генезис історії андрагогіки (за А. Марон, С. Вершловським, С. Змієвим, С. Прийми, М. Скрипник).

Історична біографістика в андрагогічних розвідках.

Андрагогіка в системі педагогічних наук. Андрагогіка як наукове знання, соціальна практика, навчальна дисципліна. Рівні усвідомлення андрагогіки як науки.

Педагогічна та андрагогічна моделі навчання.

Тема 2. Категорія «дорослість» у практичній андрагогіці

Вікова періодизація життя людини як класифікація за часовими відрізками людського життя. Поняття «вік окремої людини» як часова характеристика онтогенетичного розвитку людини.

Поняття «час життя» як тривалість або простір життя. Лінійний час; циклічний та топологічний режими часу.

Поняття «життєвий шлях» як історія розвитку людини у взаємозв'язку біологічного, історичного та психічного проходження (переживання) часу.

Дорослість як період, що характеризується специфічними закономірностями розвитку психофізіологічних функцій. Визначальні фактори розвитку інтелекту дорослого.

Життя як творчість. Життєві стратегії особистості дорослого. Акмеологія про «вершинні» досягнення на життєвому шляху. Історичні умови і тенденції розвитку освіти дорослих у різних соціокультурних контекстах.

Онтологічні, гносеологічні, аксіологічні, праксеологічні характеристики та проблеми освіти дорослих. Проектування освітнього процесу в системі освіти дорослих як сумісної діяльності суб'єктів навчання та учіння. Мотиваційні основи навчально-пізнавальної діяльності дорослих.

Тема 3. Технології навчання дорослих

Поняття «освітня технологія», «педагогічна технологія», «технологія навчання».

Проектування технологій навчання дорослих у різних моделях навчання: ресурсно-технологічній, мета якої – розвиток технологічного стилю мислення; прогресивно-продуктивній – зорієнтована на розвиток аналітичного мислення; науково-креативній – спрямована на розвиток аналітико-технологічного стилю мислення.

Основні андрагогічні принципи навчання. Планування процесу навчання дорослого. Визначення цілей, стратегії навчання. Розроблення навчальних та навчально-творчих завдань.

Проектування змісту навчання. Джерела формування змісту навчання.

Визначення критеріїв, форм, методів і процедур оцінювання досягнень у процесі навчання. Діагностика зміни особистісних якостей і мотиваційно-ціннісних установок дорослого.

Технології самостійного навчання дорослого. Можливості та умови учіння на різних вікових етапах. Види учіння. Поняття «технології учіння», «уміння навчатися».

Теоретичні основи і практичні уміння щодо визначення дорослими освітніх потреб, цілей, основного змісту, стратегії навчання, відбору моделі навчання.

Характеристика інтерактивних технологій навчання дорослих.

Тема 4. Особистість андрагога і технології наукової творчості

Вимоги до андрагога. Відмінність діяльності педагога від андрагога.

Характеристика особистості андрагога; структура професійної діяльності андрагога: аналітична, дослідницька, проєктувальна (конструктивна), організаційна, комунікативна. Наукова спільнота та її роль у розвитку андрагогічних знань.

Навички наукової діяльності андрагога.

Специфіка дослідницької та аналітичної діяльності андрагога.

Етос науки. Цінності вченого-андрагога.

Наукове мислення.

Технології наукової творчості. Технології швидкісного читання. Технології запам'ятовування інформації.

Організація простору наукової комунікації в андрагогії.

ТЕМИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Модуль 1. Методологія педагогічного дослідження

Тема 1. Роль парадигм у процесі наукового пізнання педагогічних явищ і процесів.

1. Педагогічні теорії і концепції
2. Введення терміну «парадигма» німецьким філософом позитивістом Г. Бергманом (1840 – 1904) для характеристики нормативної методології.
3. Парадигма як дисциплінарна матриця (за Томасом Куном (1922 – 1904).
4. Класифікація наук за Томасом Куном (праця «Структура наукових революцій» (1962).
5. Сучасне трактування парадигми (система основних наукових досягнень (теорій, методів), за зразком яких організовується дослідницька практика вчених у певній галузі знань (дисципліні) в певний історичний період).

6. Характеристика парадигмальних змін у сучасній педагогічній науці.
7. Співвідношення понять «наукова парадигма» та «педагогічна парадигма». Сутність педагогічної парадигми (основа, ідея, підхід до проектування освітніх систем, базова модель або стратегія освіти).
8. Класифікація парадигм в педагогічній науці (авторитарно-імперативна та гуманна (Ш. Амонашвілі); когнітивна та особистісна (Є. Ямбург); педагогічна парадигма традиції, науково-технократична та гуманітарна (І. Колеснікова); авторитарна, маніпуляційна та педагогічна парадигми (Г. Корнетов); ліберально-раціоналістична, культуроцентрична та глобально-історична (Н. Розов); консервативно-просвітницька, ліберально-раціоналістична та гуманістично-феноменологічна (Х. Тхагансоев); консервативна, культурознавча та культуротворча (А. Валицька); функціоналістична, гуманістична та езотерична (Б. Родіонов і А. Татур); природознавча, технократична, езотерична, гуманістична й поліфонічна (О. Прікот).
9. Мультипарадигмальність сучасної педагогічної науки. Проблеми релятивізму в сучасній педагогічній науці.
10. Проблеми мови в сучасній педагогічній парадигмі та проблеми концептуалізації.
11. Співвідношення між парадигмою та теорією і концепцією.
12. Педагогічна теорія як абстрактна система узагальненого достовірного знання, яка описує і пояснює певну сукупність педагогічних об'єктів.
13. Концепція (лат. *conceptio* — розуміння, система) як система концептів (наукових понять, виокремлених як значущих), обґрунтована у наукових ідеях (положеннях, постулатах, законах, гіпотезах).
14. Відмінність педагогічної теорії від ідей, гіпотез, концепцій.
15. Структура педагогічної теорії: синтезуючий принцип (принципи), понятійний апарат, закони.
16. Вимоги до педагогічної теорії.
17. Проблеми педагогічної теорії: формування та становлення; закріплення та поширення; перевірки, верифікації і фальсифікації; впливу на практику.
18. Функції педагогічної теорії: пояснювальна, інформаційна, системоутворювальна і прогностична.
19. Різновиди теорії в педагогіці: логіко-математичні, змістовні, феноменологічні, нефеноменологічні, динамічні, стохастичні.

Завдання для самоконтролю

1. Найдіть співвідношення між поняттям «наукова парадигма» та його змістом:

Об'єктивістська парадигма	об'єктивна система істинного знання, яке не залежить від волі та бажань людей
Біхевіористська парадигма	описує процес наукової творчості, роль психологічних чинників та інтуїції у формуванні наукового знання
Символічна парадигма	наука виступає як складна система понять і символів, що розвивається відповідно до своїх закономірностей
Практична, або прагматична парадигма	сучасна наука виступає як сфера діяльності, що підлягає вирішенню практичних завдань, які виникають у різних сферах життя суспільства
Інституційна парадигма	являє собою сукупність інститутів, що виробляють, поширюють та реалізують на практиці знання
Діяльнісна парадигма	належить розглядати як діяльнісну систему, складну сукупність різновидів діяльності зі створення та використання знання
Саєнтистсько-наукометрична парадигма	розглядається як самодостатня сфера людської діяльності, яка має внутрішні закономірності розвитку
Системна парадигма	являє собою складну інформаційно-діяльнісну систему, яка потребує системної регуляції

Інструментальна парадигма	виступає як певний набір методів, прийомів, алгоритмів, тобто інструментів пізнавальної діяльності
Інноваційна парадигма	виступає як найважливіший механізм реалізації, оновлення всіх сфер суспільства
Постмодерністська парадигма	формується на основних постулатах філософії постмодернізму, яка заперечує закладений у європейській методологічній традиції Рене Декартом, Бенедиктом Спінозою, Еммануїлом Кантом, Георгом Гегелем, Карлом Марксом традиції модернізму, базується на визнанні різноманіття, плюралізму істини, використання прийомів дискурсу і реконструкції об'єктів

2. Найдіть співвідношення між назвою функції теорії та її характеристикою:

Функція теорії	Характеристика
Описова	а) дає опис певної сукупності фактів
Інформативна	б) дає потрібну інформацію про суть відображення теорією об'єктів
Системоутворювальна	в) упорядковує певну сукупність фактів, являє собою системне бачення об'єктів
Пояснювальна	г) пояснює об'єкти і факти, виділяючи закономірності, причинно-наслідкові зв'язки, кореляційну залежність
Прогностична	д) дає змогу на підставі закономірностей передбачати майбутній стан об'єктів
Методологічна	е) виступає як метод здобування нового знання
Практична	є) засіб практичної зміни дійсності, побудови технології

3. Проаналізуйте поняття «наукова парадигма» та «педагогічна парадигма» у різних дослідженнях. Що в них спільне і відмінне?

4. Порівняйте поняття «наукова парадигма» і «синтагма». Що розуміють під «синтагматичною революцією»?

5. Охарактеризуйте основні педагогічні парадигми? Які парадигми найістотніше відповідають постановці та розв'язанню проблем в сучасній освіті. Обґрунтуйте свою позицію.

6. На прикладі педагогічного дослідження проілюструйте особливості мультипарадигмальності в сучасній педагогічній науці.

7. Як співвідносяться між собою парадигма, теорія і концепція?

8. Визначте поняття «педагогічна теорія», «концепція», «ідея», «гіпотеза».

9. Порівняйте дві концепції, виходячи із домінуючих в їх текстах поняттях:

Перша концепція: людина, особистість, індивідуальність, особистісний розвиток.

Друга концепція: людський фактор; людські ресурси, людський капітал.

10. Розкрийте структуру педагогічної теорії та її функції.

11. Охарактеризуйте різновиди теорії в педагогіці.

Основна рекомендована література: 6; 7; 8; 12; 19; 21; 23; 25; 26; 27; 28; 31; 47; 52.

Тема 2. Програма педагогічного дослідження

1. Методологія педагогічного дослідження як вчення про принципи, побудову, форми та способи діяльності в педагогічних дослідженнях. Регулятивна та нормативна функції методології.

2. Розділи програми дослідження: методологічний (включає обґрунтування актуальності теми, формулювання проблеми, визначення об'єкта і предмета, мети і завдань дослідження, формулювання основних понять (категоріального апарату), попередній системний аналіз об'єкта дослідження та формулювання робочої гіпотези); процедурний (розкриває стратегічний план дослідження, а також план та основні процедури відбору й аналізу первинних даних).

3. Технологія роботи над методологічним розділом програми дослідження:

– обґрунтування актуальності як характеристики міри розбіжності між попитом на наукові ідеї та практичними рекомендаціями і пропозиціями, які може надати наука і практика сьогодні;

- формулювання проблеми дослідження на основі обґрунтування протиріччя між існуючим та бажаним;
- обґрунтування об'єкта дослідження (того, на що спрямований процес пізнання): педагогічний процес; сфера педагогічної дійсності; будь-які педагогічні відносини, які містять у собі суперечність.
- визначення предмета дослідження як конкретної частини об'єкта, що буде детально вивчатися у процесі дослідження;
- обґрунтування мети дослідження (уявлення про результати);
- визначення завдань дослідження як конкретизація мети, своєрідний алгоритм, система запланованих (очікуваних) дій для розв'язання мети (досягнення результату);
- обґрунтування гіпотези (передбачення причин, що викликають будь-який наслідок, суттєвих зв'язків між явищами, сутності явища).

4. Технологія роботи над процедурним розділом програми:

- розроблення стратегічного плану дослідження;
- розроблення плану та основних процедур відбору й аналізу первинних даних.

Завдання для самоконтролю

1. Як співвідносяться регулятивна та нормативна функції методології?
2. Наскільки алгоритмізується процес творчого пошуку? Чи можливо запропонувати алгоритм творчості, технологію відкриття?
3. Вкажіть відмінності наукового факту від явища і події, що спостерігаються в дійсності або зафіксовані в різних джерелах?
4. На прикладі власного дослідження розкрийте сутність розділів програми дослідження.
5. Які вимоги до формулювання мети та завдань дослідження?
6. Розкрийте особливості формулювання гіпотези.

Основна рекомендована література: 3; 6; 8; 52.

Тема 3. Теорія методів педагогічного дослідження

1. Поняття методу дослідження. Класифікація методів педагогічного дослідження.
2. Обґрунтування методів дослідження у педагогіці:
  - загальнологічні методи пізнання (аналіз, синтез, порівняння, абстрагування, узагальнення, індукція, дедукція, аналогія, моделювання);
  - методи емпіричного дослідження (спостереження, опис, вимірювання, експеримент);
  - методи теоретичного дослідження: мисленнєвий експеримент, ідеалізація, аксіоматичний метод, гіпотетико-дедуктивний метод, сходження від абстрактного до конкретного.
3. Системний аналіз та системний підхід у педагогіці.
4. Синергетичний аналіз.

Завдання для самоконтролю

1. Визначте поняття «метод педагогічного дослідження» та обґрунтуйте вимоги до нього.
2. Розкрийте класифікацію методів дослідження у педагогіці.
3. Чим різняться методи емпіричного і теоретичного рівнів дослідження?
4. Чи будь-яку схему, таблицю, рисунок можна назвати моделлю? У чому сутність моделювання? Які функції виконує модель?
5. У чому переваги, які обмеження та труднощі у використанні методу моделювання?
6. Охарактеризуйте аналіз і синтез як метод наукового пізнання. На прикладі власного дослідження продемонструйте ці методи.
7. Розкрийте зміст системного та синергетичного аналізу в педагогіці.

Основна рекомендована література: 3; 6; 8; 52.

Модуль 2. Методологія практичної андрагогіки

Тема 1. Андрагогіка як наука: історичні витоки та рівні усвідомлення

1. Синергія історії андрагогіки з іншими історіями педагогік. Взаємодія історії андрагогіки із різними видами соціогуманітарної діяльності: філософською, психологічною, педагогічною, культурологічною, соціологічною.

2. Історія андрагогіки як окремий вид-потік гуманітарного знання. Предмет та завдання історії андрагогіки.
3. Термін та поняття андрагогіка. Соціально-економічні, культурологічні, сцієнтистські, едукологічні чинники, що зумовили виникнення андрагогіки як науки. Основні ідеї засновників андрагогіки (М. Ноулза, Р. Сміта, Д. Савічевича, П. Джарвіса та ін.).
4. Генезис історії андрагогіки (за А. Марон, С. Вершловським, С. Змійовим, С. Прийми, М. Скрипник).
5. Історична біографістика в андрагогічних розвідках.
6. Андрагогіка в системі педагогічних наук. Андрагогіка як наукове знання, соціальна практика, навчальна дисципліна. Рівні усвідомлення андрагогіки як науки.
7. Педагогічна та андрагогічна моделі навчання.

Завдання для самоконтролю

1. Розкрийте генезис історії андрагогіки.
2. Порівняйте визначення поняття «андрагогіка» в дослідженнях різних вчених.
3. Розкрийте рівні усвідомлення андрагогіки як науки.
4. Н. Ничкало в роботі «Андрагогіка в системі педагогічних наук» наводить систематизацію педагогічних наук польського вченого З. Вятровського:

«І. Фундаментальні педагогічні дисципліни – педагогіка загальна; історія освіти і виховання та педагогічних доктрин; теорія виховання; дидактика (і технологія навчання).

ІІ. Основні педагогічні дисципліни, зумовлені лінією розвитку людини – педагогіка сім'ї; педагогіка дошкільна і молодшого шкільного віку; педагогіка шкільна (в тому числі загальноосвітньої і професійної школи); педагогіка вищої школи; педагогіка дорослих (андрагогіка); педагогіка спеціальна (ревалідаційна, ресоціалізаційна, реабілітаційна та ін.); теорія подальшого навчання; теорія попереднього навчання (навчання перманентне); педагогіка людей третього віку (педагогічна геронтологія).

ІІІ. Педагогічні дисципліни, що відповідають головним напрямам діяльності людини – педагогіка соціальна; педагогіка культури; педагогіка праці; педагогіка здоров'я; теорія загальнотехнічного виховання; теорія військового виховання; педагогіка вільного часу і рекреації.

ІV. Допоміжні та пограничні дисципліни – педагогіка порівняльна; педевтологія; освітня політика; економіка освіти; організація освіти і виховання; філософія виховання; психологія виховання; соціологія виховання; біологія виховання; освітня інформатика і кібернетика».

Порівняйте запропоновану систематизацію педагогічних наук з традиційною.

5. Визначте джерело тем і проблематики сукупності проблем для дослідницького пошуку в андрагогіці. Чим визначається актуальність і перспективність теми?

6. Чи можуть мати практичну значущість результати історико-андрагогічного дослідження?

7. Підготуйте наукове повідомлення «Історична біографістика в андрагогічних розвідках».

Основна рекомендована література: 1; 2; 3; 4; 5; 11; 15; 16; 33; 37; 54.

Тема 2. Категорія «дорослість» у практичній андрагогіці

1. Вікова періодизація життя людини як класифікація за часовими відрізками людського життя. Поняття «вік окремої людини» як часова характеристика онтогенетичного розвитку людини.

2. Поняття «час життя» як тривалість або простір життя. Лінійний час; циклічний та топологічний режим часу.

3. Поняття «життєвий шлях» як історія розвитку людини у взаємозв'язку біологічного, історичного та психічного проходження (переживання) часу.

4. Дорослість як період, що характеризується специфічними закономірностями розвитку психофізіологічних функцій. Визначальні фактори розвитку інтелекту дорослого.

5. Життя як творчість. Життєві стратегії особистості дорослого. Акмеологія про «вершинні» досягнення на життєвому шляху. Історичні умови і тенденції розвитку освіти дорослих у різних соціокультурних контекстах.

6. Онтологічні, гносеологічні, аксіологічні, праксеологічні характеристики та проблеми освіти дорослих. Проектування освітнього процесу в системі освіти дорослих як сумісної діяльності суб'єктів навчання та учіння. Мотиваційні основи навчально-пізнавальної діяльності дорослих.

Завдання для самоконтролю

1. Розкрийте зміст понять «вік окремої людини», «час життя», «життєвий шлях».

2. Порівняйте підходи різних вчених до вікової періодизації життя людини.

3. На основі досліджень школи Б. Ананьєва обґрунтуйте специфічні закономірності розвитку психофізіологічних функцій дорослого.

4. Розкрийте поняття «інтелект дорослого» та обґрунтуйте визначальні фактори його розвитку.

5. Розкрийте акмеологічні підходи до вивчення життя як творчості та життєвих стратегій особистості дорослого.

6. Обґрунтуйте онтологічні, гносеологічні, аксіологічні, праксеологічні характеристики освіти дорослих.

7. Підготуйте рецензію на одну із праць Б. Ананьєва (Ананьев Б. Г. Человек как предмет познания. – Л., 1968; Ананьев Б. Г., Степанова Е. И. (ред.). Развитие психофизиологических функций взрослых людей. – М., 1972; Ананьев Б. Г. Некоторые проблемы психологии взрослых. – М., 1972; Ананьев Б. Г. О проблемах современного человекознания. – М., 1977).

Основна рекомендована література: 5; 9; 13;14; 24; 30; 35; 36.

Тема 3. Технології навчання дорослих

1. Поняття «освітня технологія», «педагогічна технологія», «технологія навчання».

2. Проектування технологій навчання дорослих у різних моделях навчання:

- ресурсно-технологічній, мета якої – розвиток технологічного стилю мислення;
- прогресивно-продуктивній – зорієнтована на розвиток аналітичного мислення;
- науково-креативній – спрямована на розвиток аналітико-технологічного стилю мислення.

3. Основні андрагогічні принципи навчання. Планування процесу навчання дорослого. Визначення цілей, стратегії навчання. Розроблення навчальних та навчально-творчих завдань.

4. Проектування змісту навчання. Джерела формування змісту навчання.

5. Визначення критеріїв, форм, методів і процедур оцінювання досягнень у процесі навчання. Діагностика зміни особистісних якостей і мотиваційно-ціннісних установок дорослого.

6. Технології самостійного навчання дорослого. Можливості та умови учіння на різних вікових етапах. Види учіння. Поняття «технології учіння», «уміння навчатися».

7. Теоретичні основи і практичні уміння щодо визначення дорослими освітніх потреб, цілей, основного змісту, стратегії навчання, відбору моделі навчання.

8. Характеристика інтерактивних технологій навчання дорослих.

Завдання для самоконтролю

1. Порівняйте підходи різних учених до визначення понять «освітня технологія», «педагогічна технологія», «технологія навчання».

2. Розкрийте особливості відбору технологій навчання дорослих у різних моделях навчання.

3. Порівняйте основні андрагогічні принципи навчання з педагогічними принципами навчання.

4. У чому різниця навчальних завдань від та навчально-творчих. Наведіть приклади різних типів навчальних та навчально-творчих завдань.

5. Обґрунтуйте закономірності та принципи проектування змісту навчання дорослих. Визначте джерела його формування.

6. Розкрийте зміст поняття «інтерактивні технології навчання дорослих». Змодельуйте заняття для системи післядипломної педагогічної освіти з використання інтерактивних технологій.

Основна рекомендована література: 17; 36; 39; 40; 41; 42; 43; 46; 49; 57.

Тема 4. Особистість андрагога і технології наукової творчості

1. Вимоги до андрагога. Відмінність діяльності педагога від андрагога.
2. Характеристика особистості андрагога; структура професійної діяльності андрагога: аналітична, дослідницька, проектувальна (конструктивна), організаційна, комунікативна.
3. Наукова спільнота та її роль у розвитку андрагогічних знань.
4. Навички наукової діяльності андрагога.
5. Специфіка дослідницької та аналітичної діяльності андрагога.
6. Етос науки. Цінності вченого-андрагога.
7. Наукове мислення.
8. Технології наукової творчості. Технології швидкісного читання. Технології запам'ятовування інформації.

9. Організація простору наукової комунікації в андрагогії.

Завдання для самоконтролю

1. Які вимоги до андрагога?
2. Розкрийте сутність аналітичної, дослідницької, проектувальної, організаційної, комунікативної діяльності андрагога.
3. Охарактеризуйте технології наукової творчості.
4. Дослідіть, які існують наукові школи з проблем андрагогіки. У чому їх різниця?
5. Охарактеризуйте види та методи аналітичної діяльності.
6. Дослідники часто відчують труднощі, пов'язані з визначенням різниці між науковою новизною та теоретичною значущістю. Як ви розрізняєте новизну і теоретичну значущість підходів, результатів, рекомендацій?

7. Розробіть рекомендації ученому-читачеві та правила ефективного запам'ятовування.

8. Підготуйте тези: «Тенденції розвитку андрагогіки».

Основна рекомендована література: 1; 18; 30; 32; 50; 54.

Самостійна робота

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Познайомтеся із працею з проблем історії андрагогіки, наведених у списку літератури: складіть розгорнуту рецензію цієї роботи; окресліть ті ідеї статті, які залишаються дотепер актуальними.
2. Розробіть аксіоматичну матрицю андрагога.
3. На прикладі власного дослідження розкрийте особливості двох способів оформлення наукової новизни: опис новизни та її змістовий виклад.
4. Визначте логічні помилки у формулюванні протиріч:
«існує необхідність у застосуванні елементів комп'ютерної технології в середній школі, однак відсутня науково обґрунтована методика навчання з застосуванням комп'ютерів»;
«протиріччя між нагальною необхідністю подолання ізоляваності змісту основ наук і ...відсутністю наукового обґрунтованого підходу до інтеграції змісту навчальних предметів»;
«суперечність між об'єктивною соціальною потребою в необхідності формування в майбутніх учителів педагогічної майстерності і недостатнім опрацюванням даної проблеми».
5. Підготуйте кластер з проблем:
  - структура наукового експерименту;
  - побудова методологічного розділу програми експерименту;
  - побудова методики експерименту.

6. З проблеми власного дослідження розробіть для опитування основні та неосновні запитання (контактні; буферні; контрольні; заохочувальні; провокуючі; запитання, що знімають напругу; запитання-фільтри).

7. З проблеми андрагогіки розробіть тестові завдання для науково-педагогічних працівників системи післядипломної педагогічної освіти.

8. Поясніть зміст поняття «Бритва Оккама». На прикладі аналізу дисертаційного дослідження з андрагогіки проілюструйте «Бритву Оккама».

Індивідуальні завдання

1. Зміни у структурі особистості вченого-андрагога у зв'язку з постіндустріалізацією суспільства.

2. Наукові школи андрагогіки: вітчизняний і зарубіжний досвід.
3. Віртуальні наукові спільноти з андрагогіки.
4. Технології наукової творчості та їх розвиток.
5. Анатомія відкриттів у педагогіці та андрагогіці.
6. Долі педагогічних та андрагогічних ідей.
7. Верифікація і фальсифікація наукового знання в педагогіці та андрагогіці.
8. Вплив постмодерну на сучасну педагогіку й андрагогіку.
9. Основні тенденції розвитку методології.
10. Математика в педагогічних науках: специфіка і можливість.
11. Діалектика в педагогічних дослідженнях.
12. Конкуренція кількісних і якісних методів у сучасній педагогічній науці.
13. Методологічний потенціал синергетики для педагогічної науки.
14. Розвиток наукової комунікації в умовах глобалізації.
15. Атестація науково-педагогічних кадрів та Болонський процес.
16. Презентаційні технології.
17. Шляхи етизації сучасної педагогічної науки.

Рекомендована література

1. Андрагогика постдипломного педагогического образования : науч.-метод. пособие / под ред. С. Г. Вершловского, Г. С. Сухобской. – СПб: СПбАППО, 2007. – 196 с.
2. Андрагогика: историко-педагогический процесс и языковая личность XXI века: учеб. пособие / Р. А. Исламшин, В. Ф. Габдулхаков. – Москва – Воронеж:– МОДЭК, 2005. – 286 с.
3. Андреев Б. Образование взрослых на рубеже веков: вопросы методологии, теории и практики: в 4 т. / Б. Андреев, Т. Бочкарева, В. Зубков и др. — СПб. : ИОВ РАО, 2000. — Т. 1. — 233 с.
4. Архипова С. П. Основы андрагогіки: навч. посіб. / С. П. Архипова. – Черкаси, 2002. – 150 с.
5. Болтівець С. Український андрагогічний словник / С. Болтівець // Освіта і управління. – 1999. – № 4. – С.129 – 138.
6. Булатов М. А. Логические категории и понятия / М. А. Булатов. – К. : Наук. думка, 1981. – 163 с.
7. Булгакова Н. Б. Використання в педагогічній системі принципів розвитку природних систем / Н. Б. Булгакова // Педагогіка і психологія. – 2000. – № 3. – С. 72–79.
8. Бургин М. С. Введение в современную точную методологию науки / М. С. Бургин, В. И. Кузнецов. – М. : Аспект-Пресс, 1994. – 304 с.
9. Буренко В. М. Як навчити дорослих? : удосконалення професійної підготовки вчителів на курсах підвищення кваліфікації на андрагогічних засадах / В. М. Буренко // Гуманітарні науки. – 2009. – №2. – С. 67–79.
10. Василькова Т.А. Андрагогика: учеб.-метод. пособие / Т.А. Василькова. – М.: ВНИИЦ профориентации, 2002. – 136 с.
11. Вершловский С.Г. Становление андрагогика как науки / С. Г. Вершловский // Педагогика. – 2012. – №5. – С.35– 44.
12. Гершунский Б. С. Философия образования для XXI века / Б. С. Гершунский. – М. : Совершенство, 1998. – 608 с.

13. Городова Н. Андрагогіка, або Еліксир професіоналізму... : Модель особистісно орієнтованої технології підготовки пед. кадрів до творчої діяльності / Н. Городова, О. Кучерявий // Управління освітою. – 2002. – №17.
14. Громкова М.Т. Андрагогика: теория и практика образования взрослых: учеб. пособие для системы доп. проф. образования; учеб. пособие для студентов вузов / М. Т. Громкова. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2005. – 495 с. – (Серия «Высшее профессиональное образование: Педагогика»).
15. Загвязинский В. И. Исследовательская деятельность педагога: учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений / В. И. Загвязинский. – М.: Издательский центр «Академия», 2006. – 176 с.
16. Змеев С. И. Андрагогика: основы теории, истории и технологии обучения взрослых / С. И. Змеев. – М.: ПЕР СЭ, 2007. – 272 с.
17. Змеев С.И. Технология обучения взрослых: учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений / С. И. Змеев. – М.: Академия, 2002.
18. Ильенков Э. В. Диалектическая логика / Э. В. Ильенков. – М. : Политиздат, 1984. – 320 с.
19. Каган М. С. Системный подход и гуманитарное знание / М. С. Каган. – Л. : Изд. Ленинград. ун-та, 1991. – 384 с.
20. Кант И. О педагогике / И. Кант; пер. с нем. С. Любомудрова. – М. : тип. Э. Лисснера и Ю. Романа, 1896. – Вып. 7. – 96 с. – (Педагогическая б-ка).
21. Карпов А. О. Принципы научного образования / А. О. Карпов // Вопросы философии. – 2004. – № 11. – С. 89–101.
22. Кастельс М. Информационная эпоха: экономика, общество и культура / М. Кастельс ; пер. с англ. науч. ред. О. И. Шкаратана. – М. : ГУ ВШЭ, 2000. – 608 с.
23. Колесникова И.А. Основы андрагогики: учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений / И. А. Колесникова, А. Е. Марон, Е. П. Тонконогая и др.; под ред. И. А. Колесниковой. – М.: Академия, 2003. – 240 с.
24. Копнин П. В. Гносеологические и логические основы науки / П. В. Копнин. – М.: Прогресс, 1982. – 368 с.
25. Копнин П. В. Диалектика как логика и теория познания / П. В. Копнин. – М. : Наука, 1973. – 140 с.
26. Кремень В. Г. Освіта і наука України: шлях модернізації: факти, розділи, перспективи / В. Г. Кремень. – К. : Грамота, 2003. – 215 с.
27. Кремень В. Г. Філософія національної ідеї. Людина. Освіта, Соціум / В. Г. Кремень. – К. : Грамота, 2007. – 576 с.
28. Кузьмінський А.І. Теоретико-методологічні засади післядипломної педагогічної освіти в Україні : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / А. І. Кузьмінський. – К., 2003. – 42 с.
29. Кукуев А. И. Андрагогическая подготовка преподавателя мегавуза:содержательный аспект: учеб.-метод. пособие // Режим доступа: rspu.edu.ru/rspu/structure/university_departments/.../Kukuev_metod.pdf
30. Кун Т. Структура научных революций / Томас Кун. Нормальная наука и опасности, связанные с ней / Карл Поппер. Ответ на критику / Имре Лакатос ; [пер. с англ. : И. З. Налетов и др.]. - М. : АСТ, 2002. – С. 9 – 268.
31. Маралова Е.А. Педагог в постдипломном образовании: праксеологический поход к профессиональному и личностному развитию / Е. А.Маралова//Наука и школа. – 2006. – № 3. – С. 5–7.
32. Ничкало Н. Неперервна професійна освіта як філософська та педагогічна категорія / Н. Ничкало // Неперервна професійна освіта: теорія і практика. — 2001. — Вип. 1. — С. 9–12.
33. Ноулз М.Ш. Современная практика образования взрослых. Андрагогика против педагогики / М.Ш. Ноулз. – М., 1980.
34. Образование взрослых на рубеже веков: вопросы методологии, теории и практики : [Моногр. сер.В 4 т.]. – СПб. : ИОВ РАО, 2000 – Т. 1 : Социально-экономические и правовые предпосылки развития образования взрослых, кн.1: История развития образования взрослых в России / Е. П.

- Тонконогая, Ф. Н. Литке, Б. И. Любимов, М. Д. Махлин ; Ин-т образования взрослых, Рос. акад. образования. – 2000. – 151 с. кн. 2: Политика в области образования взрослых / Авт. кол.: Н.Г. Виноградова, Е.В. Кузьмич, Н.П. Литвинова и др ; Ин-т образования взрослых, Рос. акад. образования. – 2001. – 123 с. кн. 3: Законодательство в области образования взрослых / Кол. авт.: Е. И. Огарев, М. Д. Махлин, К. А. Пшенко, Е. Н. Елизарова; Ин-т образования взрослых, Рос. акад. образования. – 2000. – 132 с. кн.4: Экономика в области образования взрослых / Кол. авт.: В. И. Андреев, Т. Н. Бочкарева, В. А. Зубков и др ; Ин-т образования взрослых, Рос. акад. образования. – 2001. – 223 с. Т.3 : Психологические основы образования взрослых, кн. 2: Психологические и нейропсихологические основы обучения взрослых / В. Д. Еремеева, А. И. Канатов ; Ин-т образования взрослых, Рос. акад. образования. – 2000. – 111 с. Т.4 : Технологии обучения взрослых в различных образовательных системах, кн. 2: Проектирование новых институциональных форм образования педагогов / Л. А. Выговский, М. Б. Есаулова, Л. Н. Лесохина и др ; Ин-т образования взрослых, Рос. акад. образования. – 2000. – 199 с.
35. Олесницкий М. Полный курс педагогики: руководство для занимающихся воспитанием и обучением. Вып. 1: Теория воспитания / М. Олесницкий. – 2-е изд. – К., 1885. – 341 с.
  36. Онушкин В. Г. Образование взрослых: междисциплинарный словарь терминологии / В. Г. Онушкин, Е. И. Огарев; Рос. акад. образования, Ин-т образования взрослых. – СПб:Воронеж : Б.и., 1995. – 231 с.
  37. Основы андрагогики / под ред. И. А. Колесниковой. – М.: АCADEMA, 2007.
  38. Основы андрагогiки: термiнологiчний словарь-справочник для студентiв соціально-гуманитарних спеціальностей / сост. В. В. Маслова. – Мариуполь, 2004. – 19 с.
  39. Подобед В. И. Системное управление образованием взрослых : автореф. дис. на здобуття наук. ступ. д-ра пед. наук : 13.00.01 / В. И. Подобед; Ин-т образования взрослых Рос. акад. образования. – Ярославль, 2000. – 38 с.
  40. Полякова М.В. Особенности образования взрослых : [электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://unoc.urorao.ru/konf/2005/obrazov/27>
  41. Протасова Н. Г. Теоретико-методичні основи функціонування післядипломної освіти педагогів в Україні : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора пед. наук : спец. 13.00.01 «Теорія та історія педагогiки» / Н. Г. Протасова. – К., 1999. – 33 с.
  42. Професійна освіта: словник: навч. посіб. / уклад. С. У. Гончаренко та ін.; за ред. Н.Г. Ничкало. – К.: Вища шк., 2000. – 380 с.
  43. Пуцов В. Теоретичні основи розвитку післядипломної освіти як невід’ємної складової неперервної освіти / В.Пуцов // Післядипломна освіта в Україні. – 2007. – №2. – С.7–11.
  44. Рабочая книга андрагога / под ред. С.Г. Вершловского. – СПб., 2000. – 145 с.
  45. Садовский В. Основания общей теории систем: логико-методологический анализ / В. Садовский. – М. : Наука, 1971. – 150 с.
  46. Сисоєва С. О. Інтерактивні технології навчання дорослих: навч.-метод. посіб. / С.О. Сисоєва; НАПН України, Ін-т педагогічної освіти і освіти дорослих. – К.: ЕКМО, 2011. – 324 с.
  47. Скрипник М. І. Дослідження проблем професіоналізму науково-педагогічних працівників у андрагогiці / М. І. Скрипник // Наукові записки Київського університету туризму, економіки і права. / Гол. ред.. В.С.Пазенок. – К: КУТЕП, 2013. – Випуск 15. – 305 с. – С. 165 – 177. (Серія: «Філософські науки»).
  48. Сорочан Т. Професійна діяльність андрагогів : сучасний погляд / Т. Сорочан // Директор школи, ліцею, гімназії. – 2008. – №4. – С. 27–32.
  49. Сурмін Ю. П. Майстерня вченого: Підручник для науковця / Ю. П. Сурмін. – К.: Навчально-методичний центр «Консорціум з удосконалення менеджмент-освіти в Україні», 2006. – 302 с.
  50. Тоффлер Е. Новая парадигма власти. Знания, богатство, сила / Е. Тоффлер. – Х., 2003. – 89 с.
  51. Юнацкевич Р. И. Теория образования взрослых: становление, проблемы, задачи: монография / Р. И. Юнацкевич. - СПб.: ИОВ ПАНИ, 2009 – 90 с.
  52. Continuity, consolidation and change // Towards a European era of vocational education and training. – Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, 2009. – VI. –

53. Knowles M. S. The Modern Practice of Adult Education From Pedagogy to Andragogy [Text] / M. S. Knowles. – Chicago, 1980. – 273 p.
54. Knowles, M.S., Holton, E.E., Swanson, R.A. The Adult Learner: The Definitive Classic in Adult Education and Human Resource Development. 6th edition. London, New York: ELSEVIER Butterworth Heinemann, 2005. – 378 p.

Інформаційні ресурси

1. Бим-Бад Б. М. Методология и методика исследовательской работы: программа курса Рабочая программа : [электронный ресурс]. – Режим доступа: eknigi.org/Наука и учеба/...-osnovy-andragogiki.html
2. Змеёв С.И. Андрагогика: основы теории и технологии обучения взрослых [Электронный ресурс] / С. И. Змеёв. – Москва: Per Se, 2007. – 272 с. – Режим доступа: <http://www.biblioclub.ru/book/86329/>
3. Иванищева Н. А. Андрагогические концепции в цикле гуманитарных дисциплин высшей школы // Известия РГПУ им. А.И. Герцена. – 2011. – Режим доступа: <http://cyberleninka.ru/article/n/andragogicheskie-kontseptsii-v-tsikle-gumanitarnyh-distiplin-vysshey-shkoly>
4. Как цитировать в курсовых и дипломных работах, а также в научных публикациях материалы электронной библиотеки : [электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://docstyle.ru/SPR/?id=1.22>
5. Колесникова И.А. (ред.) Основы андрагогики // Режим доступа eknigi.org/Наука и учеба/...-osnovy-andragogiki.html
5. Марон А.Е. Развитие андрагогики как области профессионально-педагогического знания и социальной практики : [электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.raop.ru/content/otdelenie_professionalnogo_obrazovaniya, 2009
7. Салімов Р. М. Погодження термінології в галузі післядипломної освіти як необхідний етап інтеграції до європейської системи освіти [Електронний ресурс] / Р. М. Салімов, О. М. Савінов. – Режим доступу : <http://ipn.nau.edu.ua/content/view/199/94/lang,ua/>

СПЕЦКУРС: ПІДГОТОВКА ПЕДАГОГА-ДОСЛІДНИКА В СИСТЕМІ НАУКОВО-МЕТОДИЧНОЇ РОБОТИ

Категорія: завідувачі кабінетів закладів ппо, методистів районних (міських) методичних кабінетів.

Розробник: доц. М.І. Скрипник

Зміст

Вступ до програми спецкурсу

1. Мета та завдання спецкурсу
2. Інформаційний обсяг спецкурсу
3. Рекомендована література
4. Програма спецкурсу

Змістовий модуль 1. Потенціал дослідно-експериментальних практик у загальноосвітніх навчальних закладах

Тема 1. Нові результати педагогічного дослідження

Тема 2. Програма педагогічного дослідження

Тема 3. Порядок організації та проведення дослідно-експериментальної роботи

Змістовий модуль 2. Розроблення програми дослідно-експериментальної роботи у загальноосвітньому навчальному закладі: крок за кроком

Тема 4. Науковий апарат дослідження
 Тема 5. Критерії успішності та фактори ризику дослідно-експериментальної роботи
 Тема 6. Вимоги до окремих видів наукових публікацій. Наукове повідомлення
 5. Тематичний план

Робоча програма

Теми практичних занять

Змістовий модуль 1. Потенціал дослідно-експериментальних практик у загальноосвітніх навчальних закладах

Тема 1. Нові результати педагогічного дослідження

Тема 2. Програма педагогічного дослідження

Тема 3. Порядок організації та проведення дослідно-експериментальної роботи

Змістовий модуль 2. Розроблення програми дослідно-експериментальної роботи у загальноосвітньому навчальному закладі: крок за кроком

Тема 4. Науковий апарат дослідження

Тема 5. Критерії успішності та фактори ризику дослідно-експериментальної роботи

Тема 6. Вимоги до окремих видів наукових публікацій. Наукове повідомлення

Завдання для самостійної роботи

Практичні завдання для самоконтролю 19

Тестові завдання для діагностування когнітивного рівня з проблеми 20

Рекомендована література 23

Вступ до програми спецкурсу

Програма вивчення спецкурсу «Підготовка педагога-дослідника в системі науково-методичної роботи» складена відповідно до освітньо-професійної програми підвищення кваліфікації завідувачів кабінетів закладів ППО, методистів районних (міських) методичних кабінетів. **Предметом вивчення спецкурсу** є технологія дослідно-експериментальної роботи в загальноосвітньому навчальному закладі (далі – ЗНЗ) та практичні аспекти професійної діяльності методиста з планування, організації та узагальнення дослідно-експериментальної роботи в регіоні та методичного забезпечення діяльності педагога-дослідника.

Програма спецкурсу складається з таких змістових модулів:

1. Потенціал дослідно-експериментальних практик у загальноосвітніх навчальних закладах

2. Розроблення програми дослідно-експериментальної роботи у загальноосвітньому навчальному закладі: крок за кроком.

1. Мета та завдання спецкурсу

1.1. Метою вивчення спецкурсу «Підготовка педагога-дослідника в системі науково-методичної роботи» є формування у методичних працівників системи методологічних знань, умінь і навичок із організації дослідно-експериментальної роботи в ЗНЗ.

1.2. Основними завданнями вивчення спецкурсу «Підготовка педагога-дослідника в системі науково-методичної роботи» є:

- систематизація понять «перспективний педагогічний досвід», «дослідно-пошукова робота» та «дослідно-експериментальна робота»;
- освоєння технології розроблення програми дослідно-експериментальної роботи у ЗНЗ;
- освоєння вимог до оформлення основних результатів дослідно-експериментальної роботи в ЗНЗ;
- формування умінь оформляти та репрезентувати основні результати наукової роботи.

1.3. Згідно з вимогами освітньо-професійної програми методисти повинні знати:

- цінності наукової діяльності;
- роль і місце науково–дослідної роботи в сучасній школі;
- специфіку понять «перспективний педагогічний досвід», «дослідно-пошукова робота» та «дослідно-експериментальна робота»;
- критерії перспективного педагогічного досвіду;
- ознаки педагогічного експерименту;
- нормативно-правову базу управління дослідно-експериментальною роботою;
- види нових результатів педагогічного дослідження та їх характеристику: педагогічні факти; педагогічні поняття; відомі наукові поняття у контексті нових істотних ознак; закономірності, причинно-наслідкові зв'язки; способи діяльності (педагогічної, управлінської, дослідницької тощо); концепція як теоретична основа розв'язання важливого практичного завдання; теорія, що пояснює сутність і прогнозує розвиток складних процесів у сфері освіти (виховання);
- характеристику розділів програми дослідження (методологічний; процедурний);
- технологію роботи над методологічним розділом програми дослідження;
- порядок організації та проведення дослідно-експериментальної роботи;
- алгоритм визначення актуальних педагогічних проблем;
- вимоги до вибору теми дослідно-експериментальної роботи;
- правила формулювання теми дослідно-експериментальної роботи;
- вимоги до визначення об'єкта і предмета, цілей та завдань педагогічного дослідження;
- особливості обґрунтування задуму та гіпотези;
- критерії успішності та фактори ризику дослідно-експериментальної роботи;
- правила мовного оформлення результатів наукової роботи;
- специфіку окремих видів наукових публікацій (наукової статті, навчальної книги, методичні рекомендації);
- вимоги до наукового повідомлення;
- правила комп'ютерної презентації наукового виступу.

вміти:

- формулювати: наукову проблему, тему дослідно-експериментальної роботи, термінологічний апарат дослідження;
- інтерпретувати поняття «перспективний педагогічний досвід», «дослідно-пошукова робота» та «дослідно-експериментальна робота»;
- визначати: цінності наукової діяльності; роль і місце науково–дослідної роботи в сучасній школі; критерії перспективного педагогічного досвіду; ознаки педагогічного експерименту; види нових результатів педагогічного дослідження; критерії успішності та фактори ризику дослідно-експериментальної роботи; специфіку окремих видів наукових публікацій (наукової статті, навчальної книги, методичні рекомендації); вимоги до наукового повідомлення;
- обґрунтовувати: тему дослідно-експериментальної роботи, об'єкт і предмет, мету та завдання, задум та гіпотезу педагогічного дослідження;
- аналізувати: нормативно-правову базу управління дослідно-експериментальною роботою; розділи програми дослідження (методологічний; процедурний);
- застосовувати: різні педагогічні теорії в практиці; технології дослідно-експериментальної роботи, технології розроблення окремих видів наукових публікацій (методичні рекомендації, стаття, навчальна книга);
- розробляти: програму дослідно-експериментальної роботи в ЗНЗ;
- системно організовувати простір наукової комунікації в педагогічній діяльності.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 15 години /0,5 кредити ECTS.

Інформаційний обсяг спецкурсу

Змістовий модуль 1. Потенціал дослідно-експериментальних практик у загальноосвітніх навчальних закладах

Тема 1. Нові результати педагогічного дослідження.

Тема 2. Програма педагогічного дослідження.

Тема 3. Порядок організації та проведення дослідно-експериментальної роботи.

Змістовий модуль 2. Розроблення програми дослідно-експериментальної роботи у загальноосвітньому навчальному закладі: крок за кроком

Тема 4. Науковий апарат дослідження.

Тема 5. Критерії успішності та фактори ризику дослідно-експериментальної роботи.

Тема 6. Вимоги до окремих видів наукових публікацій. Наукове повідомлення.

Рекомендована література

1. Білоус М. Екологія українського слова. Практичний словник–довідник / М. Білоус, О. Сербенська. – Львів : Вид. центр ЛНУ імені Франка, 2005. – 88 с.
2. Введение в научное исследование по педагогике: Учеб. пособие / Ю. К. Бабанский, В. И. Журавлев, В. К. Розов и др. / Под ред. В. И. Журавлева. – М.: Просвещение, 1988.
3. Вопросы методологии в педагогике и педагогическом образовании: сборник научных статей. – СПб. – Тюмень: Учреждение РАО ИПО – ТОГИРРО, 2011- 140 с.
4. Гончаренко С. У. Методика навчання і наукових досліджень у вищій школі / С. У. Гончаренко. – Київ: Вища школа, 2003. – 323 с.
5. Давыдов В. П. Методология и методика психолого-педагогического исследования / В. П. Давыдов, П. И. Образцов, А. И. Уман. – М. : Логос, 2006. – 128 с.
6. Загвязинский В. И., Атаханов Р. Методология и методы психолого-педагогического исследования. – 2-е изд.: М.: Академия, 2005. – 208 с.
7. Загвязинский В. И., Поташник М. М. Как учителю подготовить и провести эксперимент: Методическое пособие. – М.: Педагогическое общество России, 2004. – 144 с. (Серия: Образование XXI в.).
8. Кловак Г. Т. Педагогіка наукової школи : навч.-метод. посіб. / Г. Т. Кловак. – Чернігів : Чернігівський державний центр науково-технічної і економічної інформації, 2004. – 208 с.
9. Кожухова Т. В. Основи психолого-педагогічного дослідження. – Харків: вид-во НФаУ: Золоті сторінки, 2002. – 240 с.
10. Колесников, А.С. Тезаурус педагогического образования. Т.1.: Философия и методология образования: компаративный аспект /А.С. Колесников; под общ. ред. И.И. Соколовой. – СПб.: ФГНУ ИПООВ РАО, 2012. – 166 с.
11. Коновалова Н.Д. Повышение профессиональной компетенции учителя через исследовательскую деятельность [Электронный ресурс] / URL: <http://www.profistart.ru/ps/blog/19522.html>
12. Котюрова М. П. Культура научной речи: Текст и его редактирование : учеб. пособие / Котюрова М. П. – Пермь, 2005. – 125 с.
13. Методология исследования в профессиональном педагогическом образовании: сб. материалов / под общ. ред. И.И. Соколовой. – СПб.: ФГНУ ИПООВ РАО, 2013.
14. Михайлова О. Г. Українське наукове мовлення. Лексичні та граматичні особливості : навч. посіб. / Михайлова О. Г., Сидоренко А. А., Сухопар В. Ф. – Х., 2000. – 97 с.
15. Образование и педагогика. Тезаурус. – ИНИНФО-2006. – [WWW document]. http://www.mgopu.ru/ininfo/r1_thesaurus.htm (20 січня 2007 р.).
16. Овчинникова Е.Г. Обучение учителей планированию опытно-экспериментальной работы: Дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 : Москва.1998. – 209 с.
17. Педагогическое образование: современные проблемы, концепции, теории и практика: сб. науч. ст. / под общ. ред. И.И. Соколовой. – СПб.: Учреждение РАО ИПО, 2010. – 492 с.
18. Практичний словничок нормативних висловів / Упоряд. А. Сербенська. – Львів : НТШ, 2002. – 35с.
19. Сербенська О. Культура усного мовлення : практикум : навч. посіб. / О. Сербенська. – К. : Центр навч. літератури, 2004. – 216 с.

20. Синельникова Л. Н. Современный научный дискурс (рассуждения с пристрастием). [Електронний ресурс] – Режим доступу: <<http://russia.org.ua/fair/forumruss/reports/3e4b8b54cb15f/>>. – Загол. з екрану. – Мова рос.
21. Скрипник М. І. Педагогічний дискурс проблеми формування змісту підготовки педагога-дослідника // Режим доступу www.academia.edu/.../ПЕДАГОГІЧНИЙ_ДИСКУРС_ПРОБЛЕМИ_Ф..
22. Скрипник М.І. Науково-методичне забезпечення дослідно-експериментальної роботи педагогів у загальноосвітньому навчальному закладі / М.І.Скрипник // Заступник директора школи. – 2013. - № 2. – С. 9 – 20.
23. Скрипник М.І. Розробляємо програму дослідно-експериментальної роботи в загальноосвітньому навчальному закладі: крок за кроком / М.І.Скрипник // Заступник директора школи. – 2013. - № 1. – С. 9 - 20.
24. Українсько-російський словник наукової термінології /за заг. ред. Л. О. Симоненко. – К.; Ірпінь : ВТФ «Перун» , 2004. – 416 с.
25. Успешный педагог: монография / О. Б. Даутова, С. Ф. Касаткин, Н. П. Колесник, А. С.. Мищенко, Л. Г. Панфилова, Н. М. Полетаева, Н. В. Циммерман ; под. общ. ред. И. И. Соколовой, О. Б Даутовой – СПб.: ФГНУ ИПООВ РАО, 2013. – 112 .

Програма спецкурсу

Змістовий модуль 1. Потенціал дослідно-експериментальних практик у загальноосвітніх навчальних закладах

Тема 1. Нові результати педагогічного дослідження

- Види нових результатів педагогічного дослідження та їх характеристика:
  - a) педагогічні факти;
  - b) педагогічні поняття;
  - c) відомі наукові поняття у контексті нових істотних ознак;
  - d) закономірності, причинно-наслідкові зв'язки;
  - e) способи діяльності (педагогічної, управлінської, дослідницької тощо);
  - f) концепція як теоретична основа розв'язання важливого практичного завдання;
  - g) теорія, що пояснює сутність і прогнозує розвиток складних процесів у сфері освіти (виховання).

Тема 2. Програма педагогічного дослідження

- Розділи програми дослідження:
  - a) методологічний – обґрунтування актуальності теми, формулювання проблеми, визначення об'єкта і предмета, мети і завдань дослідження, формулювання основних понять (категоріального апарату), попередній системний аналіз об'єкта дослідження та формулювання робочої гіпотези);
  - b) процедурний – стратегічний план дослідження, а також план та основні процедури відбору й аналізу первинних даних.
- Технологія роботи над методологічним розділом програми дослідження:
  - a) обґрунтування актуальності;
  - b) формулювання проблеми дослідження;
  - c) обґрунтування об'єкта дослідження;
  - d) визначення предмета дослідження;
  - e) обґрунтування мети дослідження (уявлення про результати);
  - f) визначення завдань дослідження;
  - g) обґрунтування гіпотези.
- Технологія роботи над процедурним розділом програми:
  - a) розроблення стратегічного плану дослідження;
  - b) розроблення плану та основних процедур відбору й аналізу первинних даних.

Тема 3. Порядок організації та проведення дослідно-експериментальної роботи

- Характеристика етапів організації та проведення дослідно-експериментальної роботи:
- a) підготовчий (постановка проблеми);
- b) вихідна діагностика, збір інформації;
- c) моделювання і проектування;
- d) проведення дослідно-експериментальної роботи у ЗНЗ;
- e) підсумкове діагностування;
- f) завершальний.

Змістовий модуль 2. Розроблення програми дослідно-експериментальної роботи у загальноосвітньому навчальному закладі: крок за кроком

Тема 4. Науковий апарат дослідження

- Вимоги до вибору теми дослідно-експериментальної роботи (актуальність; важливість для теорії та практики; перспективність; проблемність; відповідність сучасним концепціям розвитку суспільства та людини; досвід і зацікавленість дослідника).
- Правила формулювання теми дослідно-експериментальної роботи.
- Визначення об'єкта і предмета, цілей та завдань педагогічного дослідження.
- Обґрунтування задуму та гіпотези, контр-гіпотези.
- Класифікація гіпотез:
- a) причинно-наслідкові (припущення про те, що певне явище є причиною появи іншого);
- b) статистичні (припущення про те, що явища знаходяться у певних кількісних взаємозв'язках);
- c) віртуальні (припущення про саму можливість існування явища).
- Конструювання та реалізація методики перевірки гіпотези.

Тема 5. Критерії успішності та фактори ризику дослідно-експериментальної роботи

- Критерій оцінки динаміки і результатів педагогічного експерименту (актуальність; наукова обґрунтованість; новизна; практична спрямованість; ресурсне забезпечення).
- Критерій успішності протікання перетворень (нормативно-правове та ресурсне забезпечення; ступінь мотиваційної готовності; ефективність заходів; психологічна комфортність учасників; динаміка просування до запланованих результатів).
- Критерій досягнення (результативності) основної діяльності: навчальної, спортивної, творчо-дослідницької (залежно від типу і спрямованості освітнього закладу або напрямку, що вивчається). Підкритерії: рівень розвитку; вихованості; здоров'я; психологічного комфорту; соціальної адаптації або готовності жити у відкритому суспільстві.
- З'ясування проблем проектування дослідно-експериментальної роботи в ЗНЗ:
- a) відсутність ініціативного колективу (група як тимчасове явище, а не реальні учасники);
- b) неможливість залучення до роботи над програмою експерименту незацікавлених педагогів;
- c) незнайоменість або фрагментарна ознайомленість авторів проекту із ситуацією в загальноосвітньому навчальному закладі, регіоні, країні з визначеної теми;
- d) необізнаність із теоретичною базою роботи педагогів;
- e) за можливої небезпеки негативного перебігу експерименту чи втрати актуальності теми для освітньої установи, з'ясування іншої проблеми та переключення на іншу тему;
- f) невміння педагогів трактувати негативний результат експерименту як позитивний, адже він застерігає інших педагогів від неправильного шляху.
- Методологічні помилки в педагогічних дослідженнях, їх класифікація за видами:
- a) дослідницьких дій і процедур (помилки: конструювання дослідницького апарату, гіпотез і прогнозів, аналізу й висновків, аргументації та інтерпретації, систематизації та класифікації тощо);

- b) наукових норм або норм наукової діяльності (логічні, етичні, фактичні (фактологічні), текстові (текстуальні)).

Тема 6. Вимоги до окремих видів наукових публікацій. Наукове повідомлення

- Науковий діалог. Діалогова позиція наукового наставника. Роль ученого-наставника у формуванні мовної особистості молодого дослідника.

- Наукова стаття як один із видів наукових публікацій. Вимоги до змісту, форми, мови наукової статті. Основні компоненти наукової статті. Обсяг наукової статті. Види наукової статті: за змістом, читацьким призначенням, кількістю авторів. Методи написання статті: конструктивно–синтетичний; критико–аналітичний. Етапи роботи над науковою статтею, визначення мети написання статті. Відображення ключових слів назви в науковому тексті. Межі теми й обсяги наукової інформації у статті. План статті. Концептуальна інформація у вступі та у висновках. Аналіз наукового тексту. Критична оцінка результатів роботи. Компоненти вступу: постановка проблеми, її актуальність; науково-практичне значення того, що досліджуватиметься в основній частині, методи дослідження, джерельна база; аналіз останніх публікацій, в яких започатковано розв’язання означеної проблеми і на які спирається автор; виділення питань, яким присвячується стаття; формулювання мети і завдання статті. Основні тези-відповіді на завдання статті. Визначення використовуваних у статті термінів. Основна частина статті: повне обґрунтування отриманих результатів. Висновки статті: узгодженість між назвою, метою, завданнями і висновками. Досягнення мети статті. Перспективи наступних розвідок з питань, що розглядаються. Самоконтроль виконаної роботи на змістовому, логічному, мовностилістичному рівнях. Цитування у статті. Мовні кліше в науковій статті: для передачі мотивації актуальності теми і важливості дослідження; розгляду історії та сучасного стану розробки питання в науковій літературі; формулювання мети і завдань, викладу суті дослідження. Лексико–граматичні конструкції для оформлення власного бачення проблеми. Мовні засоби для передачі впевненості, критики, незгоди, спростування, припущення. Мовні кліше для висновків, пропозицій. Мовні огріхи в науковій статті.

- Навчальна книга: алгоритм створення та характеристика структури. Функції навчальної книги (управління процесом засвоєння змісту освіти; інформаційна; систематизаційна; трансформування; стимулювальна; координаційна; закріплення матеріалу та самоконтроль; раціоналізації; самоосвіти; виховна. Методи викладення: індуктивний; дедуктивний; евристичний; алгоритмічний. Основні вимоги до навчальної книги: точність, послідовність, переконливість; фундаментальність, науковість і доступність викладу матеріалу; цільова спрямованість; системність; добір фактичного матеріалу; безперервність (послідовність) окремих видів підготовки протягом усього терміну навчання. Алгоритм роботи автора над створенням навчальної книги. Структура підручників та навчальних посібників: назва; анотація; зміст (перелік розділів); передмова; вступ; основний текст; післямова; додатки; словник базових та основних понять; література; питання, тести для самоконтролю; предметний, іменний покажчики (апарат для орієнтації в матеріалах книги). Особливості подачі кожного структурного елемента навчальної книги.

- Методичні рекомендації: структура, оцінка якості. Вимоги до оформлення передового педагогічного досвіду.

Наукове повідомлення. Усна наукова комунікація. Мовні відмінності усної і письмової форм наукового мовлення. Тема як предмет наукової розмови (доповіді, виступу).

- Композиційно–логічна побудова усної наукової доповіді, повідомлення, виступу.

- Наукові конференції, наукові дискусії, творчі диспути як апробація результатів експериментального дослідження. Правила коректного ведення дискусії. Наукова полеміка. Коректні полемічні прийоми. Етикет публічного захисту наукової роботи. Мовна поведінка здобувача (виклад змісту, переконання опонентів, висловлення згоди /незгоди, вдячності).

– Комп'ютерна презентація наукового виступу. Мета і ознаки електронної презентації наукового виступу: поліадресатність; варіативність. Підкреслення, виділення тексту кольором, великими буквами, шрифтами (курсивом, жирним, напівжирним, підкресленим), використання рисунків, фотографій, художніх ілюстрацій.

Тематичний план

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин					
	усьо-го	у тому числі				
		л	п	лаб	інд	с.р.
1	2	3	4	5	6	7
Змістовий модуль 1. Потенціал дослідно-експериментальних практик у загальноосвітніх навчальних закладах						
Тема 1. Нові результати педагогічного дослідження	2					2
Тема 2. Програма педагогічного дослідження	2		2			
Тема 3. Порядок організації та проведення дослідно-експериментальної роботи	2					2
<i>Разом за змістовим модулем 1</i>	6		2			4
Змістовий модуль 2. Розроблення програми дослідно-експериментальної роботи у загальноосвітньому навчальному закладі: крок за кроком						
Тема 4. Науковий апарат дослідження	2					2
Тема 5. Критерії успішності та фактори ризику дослідно-експериментальної роботи	2					2
Тема 6. Вимоги до окремих видів наукових публікацій. Наукове повідомлення	2					2
<i>Разом за змістовим модулем 2</i>	6					6
<i>Усього годин</i>	12					10

Робоча програма

Змістовий модуль 1. Потенціал дослідно-експериментальних практик у загальноосвітніх навчальних закладах

Теми практичних занять

Тема 1. Нові результати педагогічного дослідження

1. Результат педагогічного дослідження.
2. Види нових результатів педагогічного дослідження та їх характеристика:
  - a) педагогічні факти;
  - b) педагогічні поняття;
  - c) відомі наукові поняття у контексті нових істотних ознак;
  - d) закономірності, причинно-наслідкові зв'язки;
  - e) способи діяльності (педагогічної, управлінської, дослідницької тощо);
  - f) концепція як теоретична основа розв'язання важливого практичного завдання;
  - g) теорія, що пояснює сутність і прогнозує розвиток складних процесів у сфері освіти (виховання).

Завдання для самоконтролю

1. Визначте поняття «педагогічне дослідження», «види нових результатів педагогічного дослідження», «педагогічні факти», «педагогічні поняття», «педагогічні закономірності», «концепція», «теорія».
2. Охарактеризуйте види нових результатів педагогічного дослідження.
3. Підготуйте схему-таблицю (у довільній формі) основних педагогічних теорій.
4. Визначте основні ідеї «педагогіки співробітництва» та обґрунтуйте установки співробітництва, значущі у вашій практичній діяльності.
5. Обґрунтуйте основні проблеми вітчизняної педагогічної терміносистеми.
6. Розкрийте структуру педагогічної теорії та її функції.

Основна рекомендована література: 3; 4; 5; :4; 5; 6; 7; 8; 10; 17; 26.

Тема 2. Програма педагогічного дослідження

1. Розділи програми дослідження:
  - a) методологічний – обґрунтування актуальності теми, формулювання проблеми, визначення об'єкта і предмета, мети і завдань дослідження, формулювання основних понять (категоріального апарату), попередній системний аналіз об'єкта дослідження та формулювання робочої гіпотези);
  - b) процедурний – стратегічний план дослідження, а також план та основні процедури відбору й аналізу первинних даних.
2. Технологія роботи над методологічним розділом програми дослідження:
  - a) обґрунтування актуальності;
  - b) формулювання проблеми дослідження;
  - c) обґрунтування об'єкта дослідження;
  - d) визначення предмета дослідження;
  - e) обґрунтування мети дослідження (уявлення про результати);
  - f) визначення завдань дослідження;
  - g) обґрунтування гіпотези.
3. Технологія роботи над процедурним розділом програми:
  - a) розроблення стратегічного плану дослідження;
  - b) розроблення плану та основних процедур відбору й аналізу первинних даних.

Завдання для самоконтролю

1. Визначте поняття «програма педагогічного дослідження», «актуальність дослідження», «проблема дослідження», «об'єкт дослідження», «предмет дослідження», «мета дослідження», «завдання дослідження», «гіпотеза».
2. Порівняйте методологічний та процедурний розділи програми дослідження.
3. Проілюструйте розділи програми педагогічного дослідження на прикладі власного дослідження.
4. Сформулюйте правила формулювання: об'єкта дослідження; предмета дослідження; мети дослідження; завдань дослідження; гіпотези.

Основна рекомендована література: 3; 4; 5; :4; 5; 6; 7; 8; 12; 17.

Тема 3. Порядок організації та проведення дослідно-експериментальної роботи

1. Характеристика етапів організації та проведення дослідно-експериментальної роботи:
  - a) підготовчий (постановка проблеми);
  - b) вихідна діагностика, збір інформації;
  - c) моделювання і проектування;
  - d) проведення дослідно-експериментальної роботи у ЗНЗ;
  - e) підсумкове діагностування;
  - f) завершальний.
2. Основні завдання кожного етапу та його результати.

Завдання для самоконтролю

1. Розкрийте зміст понять «моделювання», «програмування», «проектування».
2. Визначте зміст роботи, основні завдання та результат підготовчого етапу організації та проведення дослідно-експериментальної роботи.
3. Визначте, якому етапу організації та проведення дослідно-експериментальної роботи властиві такі завдання: з'ясування та усвідомлення труднощів у педагогічній діяльності; опрацювання науково-методичної, психолого-педагогічної літератури; з'ясування актуальних педагогічних проблем, класифікація їх; формулювання актуальних педагогічних проблем; визначення учасників педагогічного експерименту.
4. На якому етапі здійснюється методичний супровід організації та проведення дослідно-експериментальної роботи.
5. У чому різниця між моделлю та проектом? На якому етапі вони розробляються?

6. Розкрийте сутність етапу «Проведення дослідно-експериментальної роботи».
7. Порівняйте підсумкове діагностування та завершальний етап організації та проведення дослідно-експериментальної роботи.

Основна рекомендована література: 3; 4; 5; :4; 5; 6; 7; 8; 12.

Змістовий модуль 2. Розроблення програми дослідно-експериментальної роботи у загальноосвітньому навчальному закладі: крок за кроком

Тема 4. Науковий апарат дослідження

1. Вимоги до вибору теми дослідно-експериментальної роботи (актуальність; важливість для теорії та практики; перспективність; проблемність; відповідність сучасним концепціям розвитку суспільства та людини; досвід і зацікавленість дослідника).
2. Правила формулювання теми дослідно-експериментальної роботи.
3. Визначення об'єкта і предмета педагогічного дослідження.
4. Формулювання цілей та завдань педагогічного дослідження.
5. Обґрунтування задуму, гіпотези, контргіпотези.
6. Класифікація гіпотез:
  - а) причинно-наслідкові (припущення про те, що певне явище є причиною появи іншого);
  - б) статистичні (припущення про те, що явища перебувають у певних кількісних взаємовідносинах);
  - в) віртуальні (припущення про саму можливість існування явища).
7. Конструювання та реалізація методики перевірки гіпотези.

Завдання для самоконтролю

1. Розкрийте зміст понять «проблема», «проблемна ситуація».
2. Порівняйте поняття «методологія», «метод», «методика».
3. Вкажіть джерела визначення практичних труднощів у педагогічній діяльності.
4. Розкрийте сутність актуальних методичних, педагогічних, соціально-педагогічних, освітньо-валеологічних труднощів, що існують у практиці загальноосвітніх навчальних закладів.
5. Обґрунтуйте актуальні педагогічні проблеми для ЗНЗ та класифікуйте їх за такими параметрами: масштаб, гострота, тип тенденції, швидкість розвитку.
6. Розкрийте зміст понять «правило обсягу гіпотези», «анкетування», «тест», «опитування».
7. Порівняйте поняття «проблема педагогічного дослідження» та «тема педагогічного дослідження».
8. Розкрийте вимоги до вибору теми дослідно-експериментальної роботи.
9. Визначте правила формулювання теми дослідно-експериментальної роботи.
10. На прикладі актуальної педагогічної проблеми – функціонування малокомплектної школи – сформулюйте теми для науково-експериментального дослідження.
11. Обґрунтуйте об'єкт, предмет, мету, завдання, задум та гіпотезу власного педагогічного дослідження.
12. До теми «Моделювання технології навчання в малих різновікових групах у малокомплектній школі» сформулюйте гіпотезу та контргіпотезу. Визначте, до якого виду належать запропоновані гіпотези.
13. Вкажіть шляхи визначення гіпотези.
14. Обґрунтуйте призначення головної та альтернативної гіпотез.

Основна рекомендована література: 3; 4; 5; :4; 5; 6; 7; 8; 12.

Тема 5. Критерії успішності та фактори ризику дослідно-експериментальної роботи

1. Критерій оцінки динаміки і результатів педагогічного експерименту.
2. Критерій успішності перебігу перетворень.
3. Критерій досягнення (результативності) основної діяльності.
4. Проблеми проектування дослідно-експериментальної роботи в ЗНЗ:

5. Методологічні помилки в педагогічних дослідженнях, їх класифікація за видами:
  - a) дослідницьких дій і процедур (помилки: конструювання дослідницького апарату, гіпотез і прогнозів, аналізу й висновків, аргументації та інтерпретації, систематизації та класифікації тощо);
  - b) наукових норм або норм наукової діяльності (логічні, етичні, фактичні (фактологічні), текстові (текстуальні)).

Завдання для самоконтролю

1. Визначте критерії, за якими здійснюється аналіз успішності дослідно-експериментальної роботи.
2. Доповніть перелік підкритеріїв критерію досягнення (результативності) основної діяльності: а) рівень розвитку школярів; .....
3. Розкрийте фактори ризику дослідно-експериментальної роботи та запропонуйте шляхи їх профілактики.
4. Наведіть приклади методологічних помилок у педагогічних дослідженнях, класифікуйте їх за видами.
5. Обґрунтуйте логічні правила формулювання понять.
6. Розкрийте сутність методологічної помилки джерела.
Основна рекомендована література: 3; 4; 5; :4; 5; 6; 7; 8; 12; 14; 26.

Тема 6. Вимоги до окремих видів наукових публікацій. Наукове повідомлення

1. Наукова стаття як один із видів наукових публікацій. Вимоги до змісту, форми, мови наукової статті.
2. Основні компоненти наукової статті. Обсяг наукової статті.
3. Види наукової статті: за змістом, читацьким призначенням, кількістю авторів.
4. Методи написання статті: конструктивно-синтетичний; критико-аналітичний.
5. Етапи роботи над науковою статтею, визначення мети написання статті. Відображення ключових слів назви в науковому тексті. Межі теми і обсяги наукової інформації у статті. План статті. Концептуальна інформація у вступі і у висновках.
6. Аналіз наукового тексту. Критична оцінка результатів роботи. Компоненти вступу: постановка проблеми, її актуальність; науково-практичне значення того, що досліджуватиметься в основній частині, методи дослідження, джерельна база; аналіз останніх публікацій, в яких започатковано розв'язання означеної проблеми і на які спирається автор; виділення питань, яким присвячується стаття; формулювання мети і завдання статті. Основні тези-відповіді на завдання статті. Визначення використовуваних у статті термінів. Основна частина статті: повне обґрунтування отриманих результатів. Висновки статті: узгодженість між назвою, метою, завданнями і висновками. Досягнення мети статті. Перспективи наступних розвідок з питань, що розглядаються. Самоконтроль виконаної роботи на змістовому, логічному, мовностилістичному рівнях.
7. Цитування у статті. Мовні огріхи в науковій статті.
8. Навчальна книга: алгоритм створення та характеристика структури.
9. Функції навчальної книги (управління процесом засвоєння змісту освіти; інформаційна; систематизаційна; трансформування; стимулювальна; координаційна; закріплення матеріалу та самоконтроль; раціоналізації; самоосвіти; виховна)
10. Методи викладення: індуктивний; дедуктивний; евристичний; алгоритмічний.
11. Основні вимоги до навчальної книги: точність, послідовність, переконливість; фундаментальність, науковість і доступність викладу матеріалу; цільова спрямованість; системність; добір фактичного матеріалу; безперервність (послідовність) окремих видів підготовки протягом усього терміну навчання.
12. Алгоритм роботи автора над створенням навчальної книги.
13. Структура підручників та навчальних посібників: назва; анотація; зміст (перелік розділів); передмова; вступ; основний текст; післямова; додатки; словник базових та основних

понять; література; питання, тести для самоконтролю; предметний, іменний покажчики (апарат для орієнтації в матеріалах книги).

14. Особливості подачі кожного структурного елемента навчальної книги.
15. Методичні рекомендації: структура, оцінка якості.
16. Вимоги до оформлення передового педагогічного досвіду.
17. Усна наукова комунікація. Мовні відмінності усної і письмової форм наукового мовлення. Тема як предмет наукової розмови (доповіді, виступу).
18. Етапи підготовки наукового виступу. Іntenція, диспозиція, елокуція, меморія, акція, релаксація. Іntenція (винайдення). Формування задуму, визначення мотивації виступу. Тема, ідея, концепція виступу. Вимоги до назви теми виступу: лаконічність, зрозумілість, конкретність. Мета виступу. Збір, систематизація, критичне осмислення науково-довідкового друкованого й електронного матеріалу. Запис прочитаного. Вимоги до записів. Посилання на літературні джерела. Етапи виступу. Прийоми контакту з аудиторією. Аналіз відповідей на запитання аудиторії. Спільне і відмінне в науковій статті і науковому виступі. Недоліки наукових виступів.
19. Наукові конференції, наукові дискусії, творчі диспути як апробація результатів експериментального дослідження.
20. Правила коректного ведення дискусії. Наукова полеміка. Коректні полемічні прийоми. Етикет публічного захисту наукової роботи. Мовна поведінка здобувача (виклад змісту, переконання опонентів, вираження згоди /незгоди, вдячності).
21. Комп'ютерна презентація наукового виступу. Мета і ознаки електронної презентації наукового виступу: поліадресатність; варіативність. Підкреслення, виділення тексту кольором, великими буквами, шрифтами (курсивом, жирним, напівжирним, підкресленим), використання рисунків, фотографій, художніх ілюстрацій. Комунікативне завдання адресата при сприйнятті електронного тексту, розташованого в мережі Інтернет: перехід від пасивного до активного засвоєння наданої в тексті інформації. Інтерактивне спілкування з авторами наукових текстів

Завдання для самоконтролю

1. Вкажіть спільне і відмінне між текстом наукової статті та анотацією, рефератом і рецензією.
2. Порівняйте методи написання статті (конструктивно–синтетичний та критико–аналітичний).
3. Обґрунтуйте алгоритм роботи над науковою статтею.
4. Наведіть приклади мовних кліше в науковій статті.
5. Наведіть приклади лексико–граматичних конструкцій для оформлення власного бачення проблеми.
6. Наведіть приклади мовних огріхів у науковій статті.
7. Розкрийте алгоритм створення навчальної книги та охарактеризуйте її структуру.
8. Проілюструйте можливості різних методів викладення в навчальній книзі.
9. Розкрийте особливості подачі кожного структурного елемента навчальної книги.
10. Порівняйте оформлення методичних рекомендацій та передового педагогічного досвіду.
11. Визначте мовні відмінності усної і письмової форм наукового мовлення.
12. Розкрийте композиційно-логічну побудову усної наукової доповіді, повідомлення, виступу.
13. Обґрунтуйте основні структурні елементи виступу.
14. Наведіть приклади лексико–граматичних конструкцій у науковій доповіді.
15. Розкрийте правила коректного ведення дискусії.
16. Визначте сутність наукової полеміки.
17. Розкрийте сутність поняття суперечка як основа професійної дискусивно-полемічної мови.
18. Визначте некоректні прийоми суперечки.

19. Розкрийте особливості комп'ютерної презентації наукового виступу.

Основна рекомендована література: 1; 2; 13; 15; 18; 21; 22; 23; 24; 25.

Завдання для самостійної роботи

1. Підберіть необхідні нормативно-правові матеріали для управління дослідно-експериментальною роботою. Класифікуйте їх на різних рівнях управління: державному, регіональному, ЗНЗ.
2. Оформіть перспективний педагогічний досвід (власний чи за аналізом діяльності педагога ЗНЗ).
3. Розробіть опорний конспект на тему «Розроблення програми дослідно-експериментальної роботи у загальноосвітньому навчальному закладі: крок за кроком».
4. Розробіть програму педагогічного дослідження на індивідуальну тему.
5. Розкрийте основні функції та різновиди наукового стилю.
6. Укладіть словник термінів із теми наукового дослідження.
7. Підготуйте рецензію на наукову статтю з науково-педагогічної проблеми.
8. Підготуйте наукову статтю з фахової проблематики.
9. Підготуйте презентацію результатів експериментальної роботи.
10. Підготуйте науковий виступ за результатами експериментальної роботи.
11. Розробіть структуру навчальної книги з проблеми дослідження.
12. Підготуйте методичні рекомендації за результатами експериментальної роботи.

Практичні завдання для самоконтролю

1. На основі аналізу науково-методичної літератури та практики окреслити 3-5 актуальні проблеми для експериментальних досліджень у ЗНЗ.
2. Здійснити порівняльний аналіз технології педагогічного дослідження з точки зору педагогів-дослідників.
3. Створити каталог віртуальних наукових спільнот із педагогічних досліджень.
4. Сформулювати банк анотацій методів педагогічного дослідження.
5. Розробити план-проспект робочої книги педагога-експериментатора.
6. Старити банк прикладів програм педагогічних досліджень.
7. Розробити алгоритм організації та проведення дослідно-експериментальної роботи у схемах.
8. Підготувати електронну презентацію: «Найтипівіші методологічні помилки в педагогічних дослідженнях».
9. Розробити poradnik «Як підготувати наукову статтю, навчальну книгу, методичні рекомендації».
10. Підготувати методичні рекомендації «Ефективні прийоми презентації результатів наукового дослідження».

Тестові завдання для діагностування когнітивного рівня з проблеми

А. Вам пропонується ряд визначень понять і варіанти відповідей, одна з яких правильна. Виберіть правильну, на Вашу думку, відповідь.

1. Проаналізуйте поняття «педагогічний експеримент», визначте найповніші ознаки:

1. Науково поставлений досвід у галузі навчальної чи виховної роботи, спостереження досліджуваного педагогічного явища в спеціально створених і контрольованих дослідником умовах.
2. Проводиться в штучних умовах, де експериментатор має можливість доцільно вибирати параметри, штучно створювати такі умови, які б забезпечували наукову чистоту експерименту і оптимальне просування дослідника до істини.
3. Засіб навчання і зміст освіти.

4. Метод пізнання, за якого досліджувані особи не знають про те, що вони вивчаються педагогом чи психологом.

5. Метод пізнання психічної реальності, за якого психічні явища вивчають у спеціально створених умовах.

2. Серед запропонованих нижче складових науково-методичної статті, виберіть ту, яка порушує алгоритм її написання:

1. Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання проблеми і на які спирається автор, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми.

2. Постановка проблеми у загальному вигляді, її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями.

3. Формулювання цілей статті (постановка завдання).

4. Обґрунтування авторської концепції.

5. Висновки та пропозиції.

3. Серед запропонованих нижче положень, виберіть те, що порушує алгоритм організації дослідно-експериментальної роботи педагога:

1. Визначення методики дослідження.

2. Визначення мети, завдань.

3. Формулювання гіпотези дослідження.

4. Розробка авторської моделі дослідження.

5. Аналіз констатуючого стану досліджуваного педагогічного явища.

4. Предмет дослідження – це:

g) Явище або процес, обрані для пізнання.

h) Відношення між досліджуваними явищами.

i) Проблемна ситуація, що обрана для дослідження.

j) Властивості явищ, процесів, дослідження з певною метою відносно їх ставлення до об'єкта.

k) Кінцевий результат дослідження.

5. Об'єкт дослідження – це:

1. Підприємство або галузь.

2. Процес чи явище, яке породжує проблемну ситуацію й обране для дослідження.

3. Те, на що спрямований процес пізнання.

4. Навколишній матеріальний світ і його відображення в свідомості людини.

5. Фактори, що досліджуються.

6. Підручник – це:

1. Видання, що містить матеріал з методики викладання навчальної дисципліни.

2. Навчальне видання, що містить системний виклад навчальної дисципліни, відповідає навчальній програмі й офіційно затверджений як даний вид видання.

3. Видання, призначене надати інструктивно-методичну допомогу в практичній діяльності педагогічним працівникам, інформує про новітні освітні технології.

4. Видання, що містить методичні матеріали щодо планування та організації навчально-виховного процесу.

5. Навчальне видання, що офіційно затверджено як даний вид видання.

7. Навчальний посібник – це:

1. Навчальне видання, що містить системний виклад навчальної дисципліни, відповідає навчальній програмі й офіційно затверджений як даний вид видання.

2. Видання, що містить матеріал з методики викладання навчальної дисципліни.

3. Видання, що містить методичні матеріали щодо планування та організації навчально-виховного процесу.

4. Видання, призначене надати інструктивно-методичну допомогу в практичній діяльності педагогічним працівникам, інформує про новітні освітні технології.

5. Навчальне видання, що доповнює або частково (повністю) замінює підручник, офіційно затверджений як даний вид видання.

8. Інформаційно-методичний збірник – це:

1. Навчальне видання, що доповнює або частково (повністю) замінює підручник, офіційно затверджений як даний вид видання.
2. Навчальне видання, що містить системний виклад навчальної дисципліни, відповідає навчальній програмі й офіційно затверджений як даний вид видання.
3. Видання, призначене надати інструктивно-методичну допомогу в практичній діяльності педагогічним працівникам, інформує про новітні освітні технології.
4. Видання, що містить методичні матеріали щодо планування та організації навчально-виховного процесу.
5. Видання, що містить матеріал з методики викладання навчальної дисципліни.

9. Навчально-методичний посібник – це:

1. Видання, що містить матеріал з методики викладання навчальної дисципліни.
2. Навчальне видання, що містить системний виклад навчальної дисципліни, відповідає навчальній програмі й офіційно затверджений як даний вид видання.
3. Видання, призначене надати інструктивно-методичну допомогу в практичній діяльності педагогічним працівникам, інформує про новітні освітні технології.
4. Видання, що містить методичні матеріали щодо планування та організації навчально-виховного процесу.
5. Навчальне видання, що офіційно затверджено як даний вид видання.

Б. Вставити пропущені слова у наведених визначеннях понять.

10. Характерними ознаками педагогічного експерименту є:

- а) точна фіксація вихідного рівня, умов перебігу та результатів експерименту; б) упровадження запланованих змін; в) .....; г) .....; д).....; є).....

11. Основними завданнями підготовчого етапу експерименту є:.....

12. Назвіть зміст роботи методиста на кожному етапі дослідно-експериментальної роботи:

1.	2.	3.	4.	5.	6.
Підготовчий (постановка проблеми)	Вихідної діагностики, збору інформації	Моделювання і проектування	Проведення дослідно-експериментальної роботи	Підсумкове діагностування	Завершальний

Рекомендована література

1. Білоус М. Екологія українського слова. Практичний словник-довідник / М. Білоус, О. Сербенська. – Львів : Вид. центр ЛНУ імені Франка, 2005. – 88 с.
2. Введение в научное исследование по педагогике: Учеб. пособие / Ю. К. Бабанский, В.И. Журавлев, В. К. Розов и др. / Под ред. В. И. Журавлева. – М.: Просвещение, 1988.
3. Вопросы методологии в педагогике и педагогическом образовании: сборник научных статей. – СПб. – Тюмень: Учреждение РАО ИПО – ТОГИРРО, 2011- 140 с.
4. Гончаренко С. У. Методика навчання і наукових досліджень у вищій школі / С. У. Гончаренко. – Київ: Вища школа, 2003. – 323 с.
5. Давыдов В. П. Методология и методика психолого-педагогического исследования / В. П. Давыдов, П. И. Образцов, А. И. Уман. – М. : Логос, 2006. – 128 с.
6. Загвязинский В. И., Атаханов Р. Методология и методы психолого-педагогического исследования. – 2-е изд.: М.: Академия, 2005. – 208 с.
7. Загвязинский В. И., Поташник М. М. Как учителю подготовить и провести эксперимент: Методическое пособие. – М.: Педагогическое общество России, 2004. – 144 с. (Серия: Образование XXI в.)
8. Кловак Г. Т. Педагогіка наукової школи : навч.-метод. посіб. / Г. Т. Кловак. – Чернігів : Чернігівський державний центр науково-технічної і економічної інформації, 2004. – 208 с.

9. Кожухова Т. В. Основи психолого-педагогічного дослідження. – Харків: вид-во НФаУ: Золоті сторінки, 2002. – 240 с.
10. Колесников, А.С. Тезаурус педагогического образования. Т.1.: Философия и методология образования: компаративный аспект /А.С. Колесников; под общ. ред. И.И. Соколовой. – СПб.: ФГНУ ИПООВ РАО, 2012. – 166 с.
11. Коновалова Н.Д. Повышение профессиональной компетенции учителя через исследовательскую деятельность [Электронный ресурс] / URL: <http://www.profistart.ru/ps/blog/19522.html>
12. Котюрова М. П. Культура научной речи: Текст и его редактирование : учеб. пособие / Котюрова М. П. – Пермь, 2005. – 125 с.
13. Методология исследования в профессиональном педагогическом образовании: сб. материалов / под общ. ред. И.И. Соколовой. – СПб.: ФГНУ ИПООВ РАО, 2013.
14. Михайлова О. Г. Українське наукове мовлення. Лексичні та граматичні особливості : навч. посіб. / Михайлова О. Г., Сидоренко А. А., Сухопар В. Ф.– Х., 2000. – 97 с.
15. Образование и педагогика. Тезаурус. – ИНИНФО-2006. – [WWW document]. http://www.mgoru.ru/ininfo/r1_thesaurus.htm (20 січня 2007 р.).
16. Овчинникова Е.Г. Обучение учителей планированию опытно-экспериментальной работы: Дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 : Москва.1998. – 209 с.
17. Педагогическое образование: современные проблемы, концепции, теории и практика: сб. науч. ст. / под общ. ред. И.И. Соколовой. – СПб.: Учреждение РАО ИПО, 2010. – 492 с.
18. Практичний словничок нормативних висловів / Упоряд. А. Сербенська. – Львів : НТШ, 2002. – 35с.
19. Сербенська О. Культура усного мовлення : практикум : навч. посіб. / О. Сербенська. – К. : Центр навч. літератури, 2004. – 216 с.
20. Синельникова Л. Н. Современный научный дискурс (рассуждения с пристрастием). [Электронный ресурс] – Режим доступа: <<http://russia.org.ua/fair/forumruss/reports/3e4b8b54cb15f/>>. – Загол. з екрану. – Мова рос.
21. Скрипник М. І. Педагогічний дискурс проблеми формування змісту підготовки педагога-дослідника //Режим доступу www.academia.edu/.../ПЕДАГОГІЧНИЙ_ДИСКУРС_ПРОБЛЕМИ_Ф..
22. Скрипник М.І. Науково-методичне забезпечення дослідно-експериментальної роботи педагогів у загальноосвітньому навчальному закладі / М.І.Скрипник // Заступник директора школи. – 2013. - № 2. – С. 9 – 20.
23. Скрипник М.І. Розробляємо програму дослідно-експериментальної роботи в загальноосвітньому навчальному закладі: крок за кроком / М.І.Скрипник // Заступник директора школи. – 2013. - № 1. – С. 9 - 20.
24. Українсько-російський словник наукової термінології /за заг. ред. Л. О. Симоненко. – К.; Ірпінь : ВТФ «Перун» , 2004. – 416 с.
25. Успешный педагог: монография / О. Б. Даутова, С. Ф. Касаткин, Н. П. Колесник, А. С.. Мищенко, Л. Г. Панфилова, Н. М. Полетаева, Н. В. Циммерман ; под. общ. ред. И. И. Соколовой, О. Б Даутовой – СПб.: ФГНУ ИПООВ РАО, 2013. – 112.

МОДУЛЬ. ПРОФЕСІЙНО-ОСОБИСТІСНИЙ РОЗВИТОК

Удосконалення компетентності педагогічних, науково-педагогічних працівників та керівників закладів освіти з інформальної освіти та професійно-особистісного розвитку, сприяння професійному й особистісному розвитку в умовах соціальних трансформацій, уміння навчатися впродовж усього життя.

СПЕЦКУРС: НАУКОВО-МЕТОДИЧНИЙ СУПРОВІД РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ ФАХІВЦІВ В УМОВАХ ВІДКРИТОЇ ОСВІТИ

Категорія: для всіх категорій слухачів за різними моделями навчання

Розробник: проф.В.В. Сидоренко

Зміст спецкурсу

1. Анотація спецкурсу.
2. Тематичний план викладу та засвоєння матеріалу спецкурсу.
3. Зміст спецкурсу за темами.
4. План лекції.
5. План навчального тренінгу.
6. Проблемно-пошукові питання для самостійної та індивідуальної роботи слухача.
7. Комплекс тестових завдань для самоконтролю й самооцінки.
8. Глосарій ключових слів.
9. Рефлексійна анкета.
10. Рекомендована література для самостійної діяльності, поглиблення фахових компетенцій.

1. АНОТАЦІЯ СПЕЦКУРСУ

Актуальність спецкурсу визначається цивілізаційно-історичними й освітніми викликами ХХІ століття, зростаючою роллю людиноцентрованої освіти та необхідністю забезпечити її випереджувальне значення, необхідністю підготовки педагога-майстра, акмепрофесіонала, конкурентоздатного на ринку освітніх послуг фахівця.

Теоретичні й практико-зорієнтовані аспекти спецкурсу спрямовано на неперервний розвиток педагогічної майстерності керівних і педагогічних працівників на всіх етапах міжкурсового періоду, зокрема таких складників, як професіоналізм, професійно-педагогічна компетентність, творчість, технологічна культура. Розглядаються критерії і рівні розвитку педагогічної майстерності фахівців в умовах відкритої освіти. Запропоновано технології вдосконалення педагогічної техніки сучасного педагога, його вербального і невербального професійного іміджу.

Передбачено розроблення програми (акмеограми, індивідуальної освітньої траєкторії, акмеокarti та ін.) неперервного професійного розвитку педагогічних працівників протягом усього життя шляхом формальної, неформальної та інформальної освіти.

Розроблено проблемно-пошукові запитання і завдання для самостійної та індивідуальної роботи слухача.

Матеріали спецкурсу спрямовано на *розвиток освітологічної, інтегральної, науково-методичної, управлінської, інноваційно-дослідницької, компетентності з інформальної освіти*

та професійно-особистісного розвитку, андрагогічної, акмеологічної та ін. компетентностей фахівців.

Спецкурс розраховано на 12 годин, із яких 2 год. – лекція, 2 год. – навчальний тренінг, 8 год. – самостійна робота слухача.

Спецкурс розроблено для керівних і педагогічних кадрів освіти, методичних служб усіх рівнів, організаторів системи післядипломної педагогічної освіти, слухачів курсів підвищення кваліфікації педагогічних працівників на всіх етапах курсової підготовки за різними моделями навчання.

Після опрацювання теоретичних матеріалів, виконання практико-зорієнтованого блоку спецкурсу слухач оперуватиме цілісною таксономією цілей, тобто

буде знати:

- ✓ нові ролі, функції, настанови, цінності педагогічного працівника в нових соціокультурних умовах;
- ✓ розмежовувати поняття «педагогічна майстерність», «професіоналізм», «професіоналізм діяльності», «професіоналізм особистості», «професійна компетентність», «компетенції педагога», «педагог-майстер», «акмепрофесіонал»;
- ✓ структуру педагогічної майстерності, її складові компоненти (традиційні та інноваційні, зумовлені викликами відкритої освіти й суспільства);
- ✓ рівні педагогічної майстерності й основні навчальні потреби відповідно до кожного з рівнів;
- ✓ дієві шляхи формування та вдосконалення педагогічної майстерності відповідно до індивідуальних потреб, мотивації, компетентнісного досвіду фахівців;
- ✓ технології науково-методичного супроводу розвитку педагогічної майстерності в умовах післядипломної освіти.

➤ **уміти (навички):**

- ✓ усвідомлювати власний рівень педагогічної майстерності;
- ✓ здійснювати оцінку власних професійних компетенцій;
- ✓ визначати ефективні шляхи професійно-особистісного розвитку, самореалізації і самовдосконалення;
- ✓ створювати диференційований мережевий освітній простір для професійного розвитку педагогічних працівників відповідно до їхнього компетентнісного досвіду, освітніх запитів, потреб, розробленої позитивно-гармонійної «Я-концепції»;
- ✓ забезпечити розвиток зазначених компетентностей, компетенцій.

➤ **володіти настановами до:**

- ✓ професійного розвитку упродовж життя; самомотивації, інноваційності мислення, креативності, рефлексії власної професійно-педагогічної діяльності професійного самовдосконалення.

Ключові слова

Професійний розвиток, науково-методичний супровід, науково-методичне забезпечення, нова якість професійної діяльності, педагогічна майстерність, професіоналізм діяльності, професіоналізм особистості, професійно-педагогічна компетентність, акмеологічні технології, акмеологічне проектування, відкрита освіта, індивідуальна траєкторія професійного розвитку, андрагогічний цикл, система післядипломної педагогічної освіти.

Реалізація завдань для досягнення результатів спецкурсу здійснюється шляхом:

- Самостійного опрацювання слухачами навчального матеріалу.
- Виконання контрольних-діагностичних матеріалів, спрямованих на вдосконалення вмінь і навичок на практиці застосовувати набуті теоретичні знання.
- Учасності в контрольній-оцінювальній блоці спецкурсу з метою використання здобутих знань, умінь (навичок) у професійно-педагогічній діяльності.
- Написанні та захисту на підсумковому етапі курсової роботи/проекту (на вибір).

2. ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН ВИКЛАДУ ТА ЗАСВОЄННЯ

МАТЕРІАЛУ СПЕЦКУРСУ

№ з/п	Тематичний план	Форми заняття, кількість годин			
		Лекції	Навчальний тренінг	Самостійна робота	Разом
1.	Педагогічна майстерність як соціально-педагогічний, науково-теоретичний, науково-методичний та акмеологічний феномен	2		4	6
2.	Науково-методичний супровід розвитку педагогічної майстерності: інноваційні шляхи і технології		2	4	6
	Разом	2	2	8	12

Зміст спецкурсу за темами

ТЕМА 1. Педагогічна майстерність як соціально-педагогічний, науково-теоретичний, науково-методичний та акмеологічний феномен (лекція).

ТЕМА 2. Науково-методичний супровід розвитку педагогічної майстерності фахівців: інноваційні шляхи і технології (навчальний тренінг).

План лекції

Педагогічна майстерність як соціально-педагогічний, науково-теоретичний, науково-методичний та акмеологічний феномен. Типологія поглядів на природу і зміст педагогічної майстерності, спільне і відмінне в різних наукових підходах (технологічний, особистісний, діяльнісний, комплексний).

Категорійно-методологічна кореляція педагогічної майстерності з іншими поняттями (педагогічна майстерність, професіоналізм діяльності і професіоналізм особистості, професійно-педагогічна компетентність, новаторство, творчість, професійна кваліфікація, професійна вмільність).

Роль елементів педагогічної майстерності у забезпеченні ефективності професійно-педагогічної діяльності. Особливості професійних знань педагога-майстра: комплексність, технологічність, людиноцентризм, особистісна забарвленість, відкритість новому і відсутність прагматизму.

Складники (професійно-педагогічна компетентність, технологічна культура, педагогічний артистизм, педагогічна творчість, акмелінгвістична майстерність, професійно-педагогічне спілкування із суб'єктами взаємодії) і критерії педагогічної майстерності (доцільність, продуктивність, діалогічність, оптимальність, творчість). Рівні розвитку педагогічної майстерності педагогічних працівників в системі післядипломної освіти (репродуктивний, оптимальний, досконалий, продуктивно-технологічний або творчо-інноваційний).

Технології вдосконалення педагогічної техніки сучасного педагога, його вербального і невербального професійного іміджу. Бар'єри майстерної професійно-педагогічної діяльності в умовах сучасного освітнього процесу.

План навчального тренінгу

Технологія науково-методичного супроводу як педагогічна система, що гарантує досягнення певної мети через чітко визначену послідовність дій, змісту, методів, спроектованих на розв'язання проміжних цілей і наперед визначений кінцевий результат, забезпечує максимальну активність педагогічних працівників в освітньому процесі, відповідає інтересам і запитам на знання.

Функції науково-методичного супроводу: навчальна, консультативна, сервісна, коучингова, адаптаційна, експертна, рефлексивна, компенсаторна, фасилітативна. Напрями сервісних послуг для розвитку педагогічної майстерності (предметно-методичний, професійно-

кваліфікаційний, соціальний, експертний, маркетинговий, інформаційно-комунікаційний, моніторинговий, психолого-мотиваційний, консалтинговий, коучинговий).

Акмеологічне проектування, акмеологічна експертиза, акмеологічний аналіз як інноваційні технології науково-методичного супроводу розвитку педагогічної майстерності в системі неперервної освіти.

Програма неперервного акме-орієнтованого розвитку педагога в міжкурсовий період. Акме-синергетичне проектування професійного саморозвитку і самовдосконалення. Підготовка технологічного портфоліо як інноваційної технології розвитку педагогічної майстерності.

Інформація для опрацювання

Для формування та вдосконалення знаньсвих компетенцій познайомтесь із теоретичними аспектами модуля.

ТЕМА 1. Педагогічна майстерність як соціально-педагогічний, науково-теоретичний, науково-методичний та акмеологічний феномен

*Зводити «майстерність» лише до професіоналізму,
лише до вищої форми оволодіння «технікою» роботи,
до вищої форми операційності праці – означає помилятися,
звужувати зміст майстерності до механічного смислу.*

О.І. Субетто

ПІДТЕМА І.

ПЕДАГОГІЧНА МАЙСТЕРНІСТЬ І ПЕДАГОГІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ

Головною особливістю сучасної післядипломної педагогічної освіти як складноорганізованої, відкритої, нелінійної синергетичної системи є те, що вона знаходиться в стані постійного оновлення й неперервного розвитку, виступаючи потужним генератором і поширювачем нових перспективних ідей, менеджером інноваційного клімату, транслятором майстерного професійно-педагогічного досвіду. Цілісна мережева інфраструктура ППО реагує на швидкозмінні суспільні й освітні виклики ХХІ століття, забезпечуючи випереджувальний, прогностичний, системний, людиноцентрований, компетентісно орієнтований тощо характер науково-методичного супроводу професійного розвитку педагогічних працівників, підтримку їхніх професійних ініціатив.

У відкритому просторі післядипломної освіти професійний розвиток педагогічних працівників становить складний багаторівневий, пролонгований, поетапний і амбівалентний (оскільки можна спостерігати його нерівномірність і гетерохронність на всіх стадіях, порушення лінійності, послідовності й впорядкованості, етапи біфуркації) процес, що включає усебічно-гармонійне становлення кваліфікованого фахівця, професіонала, особистості з акмеологічною позицією, що включає послідовні періоди (етапи, фази) його самотворення, самореалізації і самовдосконалення, зміни та перетворення психологічної структури професійно-педагогічної діяльності, мотиваційної сфери, ціннісно-світоглядних орієнтирів, набуття професійно значущих компетенцій, засвоєння та реалізацію інноваційних професійних ролей і функцій.

У сучасному постіндустріальному суспільстві постає проблема формування педагога **інноваційного типу**, якому притаманні такі якості, як: гнучка адаптація у змінних життєвих ситуаціях, самостійне набуття необхідних знань, уміння застосовувати їх на практиці; самостійне критичне мислення, уміння бачити труднощі та шукати шляхи їх раціонального подолання; здатність генерувати нові ідеї та творчо їх втілювати; уміння правильно та оперативно працювати з інформацією та оперувати нею; здатність налагоджувати позитивні стосунки з колективом, родиною, навколишнім середовищем; висока моральність, відповідальність за себе та за долю суспільства.

Професію педагога можна розглядати з різних ракурсів:

1. **З глобальних** – навіщо вона суспільству;
2. **З позиції учня** – чого чекає дитина від педагога, ким він є для неї;
3. **З позиції самого педагога** - якими є його обов'язки, як він їх розуміє.

Головними сферами життя суспільства є: виробництво, наука, мистецтво. Виробництво – основа життя суспільства, воно забезпечує засоби існування. Наука дає нові знання, технології, що допомагають розвивати виробництво. Мистецтво створює духовну атмосферу життя. Наука, мистецтво впливають на виробництво та вдосконалюють його. Але самі по собі наука і мистецтво не розвиваються, потрібні люди, які вбирають досвід минулого і розвивають науку, мистецтво і виробництво далі. **Тому саме професійно-педагогічна діяльність і покликана залучати молоде покоління до накопичення суспільного досвіду.**

Уявлення про ідеального педагога – майстра, акме професіонала - характеризується чималою кількістю якісних показників. Головніші з них:

- «**вченість**», зазвичай – вітчизняна, за національністю її носія;
- **доступність методів педагога**, тобто «методичність» знань як здібність ці знання ефективно викладати;
- **розуміння природи дитини**, бачення в ній задатків майбутніх здібностей як придатність для певного виду майбутньої діяльності;
- **моральність педагога** як зразок поведінки для вихованців, хоч в цілому роль, що відводилася йому, була незначною – він лише передавач знань шляхом використання правильної методи;
- **естетичність** як необхідне постійне вміння фахівця включати в процес педагогічної дії позитивні почуття прекрасного і піднесеного, рідше – комічного, наповнюючи дію потребою-спонукую до кожного учня до набування статусу суб'єкта педагогічної дії.

Педагог в особистісно-орієнтованому освітньому процесі стає автором (співавтором) цілей, змісту, форм і методів педагогічної взаємодії, творцем такої освітньої ситуації, в якій реалізуються його особистісні функції і затребувана особистість суб'єктів.

Педагогічна майстерність формується в педагогічній діяльності, проте не зводиться лише до вищої форми оволодіння «технікою» роботи та операційністю праці, оскільки зумовлена **особистістю педагога**, його **індивідуальними потенційними ресурсами** (педагогічне покликання, педагогічна обдарованість), **педагогічними спеціальними здібностями, професійно-особистісними якостями, ціннісно-світоглядними орієнтаціями – діяльнісно-особистісний погляд** (В. Сидоренко, О. Субетто, В. Загвязинський, І. Зязюн, Б. Степанишин, Г. Хозяїнов).

В умовах особистісної, людиноцентрованої орієнтації освіти сама **педагогічна дія має авторську природу**, бо педагогічна технологія не може штучно привноситися ззовні, а повинна народитися у власному досвіді педагога. Крім того, особистість педагога є одним із джерел цілепокладання, а це означає, що зміст особистісно орієнтованої освіти, включаючи в себе особистісний досвід самого педагога, в іншій формі, як авторській, існувати не може. Набування особистісного досвіду, тобто досвіду рефлексії, вибору життєвих цінностей, прийняття відповідальних і нестандартних рішень можливе лише в ситуації, яка затребує вияви особистісної позиції педагога. Створення такої ситуації – також процес авторський, що вимагає вияву суб'єктивності педагога, домінантної сили освіти, яка за допомогою своїх засобів розвиває інтелект і підвищує рівень компетентності людини в будь-якій галузі діяльності.

За даними У. Уйтхеда, Д. Шена, будь-яка діяльність є ціннісно-орієнтованою, ціннісно-обґрунтованою. Д. Шен стверджує, що особистість, на основі ціннісного вибору в процесі нагромадження життєвого досвіду конструює особистісну концепцію «теорію – в дії, яка виявляється в діяльності».

Зміст педагогічної професії виявляється в професійній діяльності, що здійснюють її представники і яка називається педагогічною. **Педагогічна діяльність** – це особливий вид соціальної діяльності, що передбачає передачу від старших поколінь до молодших накопичених людством культури і досвіду, створення умов для їх особистісного розвитку і підготовки до виконання певних соціальних ролей у суспільстві.

До структури педагогічної діяльності належать такі компоненти: мета діяльності (формування гармонійної особистості *homo sinergiosus* (людини спільнодіючої) і *homo spiritus* (людини духовної); суб'єкт (педагогічний працівник, методична служба); об'єкт (педагогічний працівник, учень); сукупність дій і операцій, за допомогою яких реалізується діяльність

(способи, прийоми впливу); результат діяльності (рівень сформованості необхідних рис і якостей особистості).

Вищим рівнем педагогічної діяльності є **педагогічна майстерність**.

Можна бути професійно компетентним педагогом, тобто вільно орієнтуватися в предметній сфері, системно сприймати і діяти в педагогічній реальності, мати особистісно-гуманітарну орієнтацію (на відміну від технократичної), уміти узагальнювати і передавати свій досвід іншим колегам, бути здатним до рефлексії, володіти сучасними педагогічними технологіями, але при цьому не бути майстром, а залишатися добротним ремісником. Щоб бути майстром, необхідно володіти особистісною професійною неповторністю і унікальністю, своїм стилем діяльності, концептуальністю професійного мислення.

Педагогічна майстерність є індивідуальним внеском у педагогічну культуру суспільства, і лише повне усвідомлення механізмів власної педагогічної дії уможливорює передачу майстерності іншим (І.А. Зязюн). Тому у справжнього майстра-педагога з'являється своя авторська система, своя школа, свої послідовники.

Професійно-педагогічна діяльність – це діяльність педагогічного працівника, змістом якої є таке керівництво діяльністю суб'єктів освітнього процесу, яке забезпечує розвиток головних сфер його особистості.

Педагогічна майстерність – це вищий рівень педагогічної діяльності, який проявляється у тому, що у визначений час педагог досягає оптимальних результатів.

Педагогічна майстерність – комплекс властивостей особистості, що забезпечує високий рівень самоорганізації професійної діяльності на рефлексійній основі.

До таких важливих властивостей, якими повинен володіти педагог-майстер, і які взаємозалежні між собою, ми відносимо:

- **гуманістичну спрямованість діяльності** (ідеали, інтереси, ціннісні орієнтації);
- **його професійну компетентність**;
- **педагогічні здібності**: комунікативність, перцептивність (розуміння інших), динамізм особистості (активність, гнучкість впливу), емоційна стабільність (саморегуляція), оптимістичне прогнозування (віра в позитивне в кожній людині, у перспективу її розвитку), творчість .
- **педагогічну техніку**: внутрішню (вміння володіти своїм фізичним, психічним, емоційним станом; голосом, мімікою) та зовнішню (вміння впливати на інших).

ПІДТЕМА 2.

ПЕДАГОГІЧНА МАЙСТЕРНІСТЬ ЯК ФЕНОМЕН: КАТЕГОРІЙНИЙ СТАТУС, КОРЕЛЯЦІЙНІ ЗВ'ЯЗКИ В СИСТЕМІ ПЕДАГОГІЧНИХ ДЕФІНІЦІЙ

На науково-теоретичному рівні **педагогічну майстерність** визначаємо як **інтегративну систему, органічно взаємопов'язаними підсистемами якої виступає педагогічний професіоналізм і художньо-педагогічна творчість**. Підґрунтя професіоналізму діяльності і професіоналізму особистості становить професійна кваліфікація, професійно-педагогічна компетентність, педагогічна культура, кваліфікаційна категорія, професійна вмілість у навчально-пізнавальній, виховній, методичній, комунікативній, діагностичній та інших сферах, що окреслюється набором компетенцій.

Феномен педагогічної майстерності вивчається нами в декількох вимірах.

Як **науково-методичний феномен**, педагогічна майстерність виступає проекцією системи підготовки майстра, акмепрофесіонала в умовах післядипломної педагогічної освіти, що передбачає розробку інноваційного науково-методичного супроводу й акметехнологічного навчально-методичного комплексу його професійно-особистісного зростання за індивідуальною освітньою траєкторією на основі механізмів випереджувального менеджменту, удосконалення традиційних і впровадження перспективних моделей і форм підвищення кваліфікації, андрагогічних підходів, метатехнологій, методів навчання тощо.

З точки зору **акмеологічного феномену педагогічну майстерність** визначаємо як **відкриту, самоорганізувальну, багаторівневу** і водночас **керовану систему**, розвиток якої забезпечується певними зовнішніми і внутрішніми механізмами функціонування, зокрема

оволодіння фахівцем у вищому навчальному закладі основами педагогічної майстерності, подальшого професійного вдосконалення, розширення діяльнісної сфери та спектру інноваційних ролей і функцій (**діяльнісний аспект**), самовдосконалення (**особистісний аспект**); прагнення до неперервного професійно-особистісного розвитку (**мотиваційний аспект**); яка характеризується такими закономірностями, як **неперервність, динамізм, системність, циклічність, синергізм, амбівалентність, сенситивність** тощо; розвиток включає становлення кваліфікованого спеціаліста, особистості з акмеологічною позицією, яка проходить **етапи професійної адаптації, набуття емпіричного досвіду, формування і вдосконалення педагогічної майстерності, творчого самовираження і самореалізації, акме-професіоналізму**; проявляється в етапах, фазах, стадіях, рівневій варіативності вираження, що становлять єдиний міжкатегоріальний цикл і детермінуються певними організаційно-педагогічними й науково-методичними умовами (соціальне замовлення на професійну підготовку компетентного фахівця; багатоваріантність, диференційованість освітніх програм і проектів розвитку педагогічної майстерності та ін.), акмеологічними чинниками (неперервне навчання шляхом формальної, неформальної та інформальної освіти, інноваційний досвід виконання професійних ролей і функцій, високий рівень самоорганізації діяльності на рефлексивній основі, стійка мотивація та ін.), але передусім найвищою формою компетентної активності особистості, що ґрунтується на інтелекті, афекті і волі (І.А. Зязюн). Для післядипломної педагогічної освіти використання принципів акме-синергетичного підходу уможливило організацію диференційованого акмеологічного освітнього простору, в якому відбувається неперервний розвиток майстра у професійно-діяльнісній, індивідуально-особистісній і мотиваційно-рефлексивній сферах.

За **структурно-функціонального виміру** досліджується внутрішня організація категорійно-поняттєвої системи педагогічної майстерності, ієрархія і взаємозв'язки підсистем, структурних компонентів, що її утворюють, механізми внутрішнього і зовнішнього функціонування в умовах післядипломного простору. Розвиток педагогічної майстерності розглядаємо із системних позицій, у зв'язку із формуванням підсистем педагогічного професіоналізму (професійної кваліфікації, професійно-педагогічної компетентності, педагогічної культури) і художньо-педагогічної творчості. Кожна з підсистем характеризує **фази або періоди професійного розвитку** в умовах післядипломної освіти, допомагає виявити позитивні і негативні тенденції і спрямувати професійно-особистісний розвиток відповідно до суспільних вимог і власної стратегії досягнення вершинних результатів. Відповідно педагогічний професіоналізм і педагогічну творчість витлумачуємо як **акме-форми (або вершинні форми) розвитку педагогічної майстерності** на конкретному етапі професіоналізації, кожна з яких засвідчує рівень розвитку педагогічної майстерності педагогічного працівника.

У **діяльнісному вимірі** розглядувані педагогічні категорії виступають інтегральними комплексними характеристиками продуктивної професійно-педагогічної діяльності педагогічного працівника, що визначають нову якість педагогічної дії для вирішення актуальних педагогічних завдань, виконання функціональних обов'язків та інноваційних ролей, вияв творчої самоактуалізації. Виходячи із цих міркувань, набуття педагогічної майстерності доцільно розглядати **найвищим рівнем у професійному становленні і професійно-педагогічній діяльності, найвищим ступенем педагогічного професіоналізму** (Ю.І. Завалевський, Н.І. Клокар, І.А. Колесникова, О.А. Лавріненко, Т.В. Нікішина, Т.М. Сорочан та ін.).

Якщо характеризувати **особистісний вимір розвитку педагогічної майстерності** педагогічного працівника в системі післядипломної освіти, то наукові категорії «педагогічна майстерність», «педагогічний професіоналізм», «художньо-педагогічна творчість» окреслюють сформованість акмеологічних інваріантів у структурі особистості, вияв професійно-педагогічної суб'єктності, творчої активності, інтегративний особистісний ресурс тощо.

Розглянемо категоріально-методологічне співвідношення понять.

Професіоналізм як «складне функційне утворення» (Л.В. Абдаліна) стає не тільки ключовим поняттям теорії педагогічної праці, але передусім стратегічним орієнтиром, центральним об'єктом розвитку сучасної системи післядипломної освіти, що виражається в державному замовленні готувати педагога високого рівня кваліфікації, компетентного, конкурентоспроможного на ринку освітніх послуг, фундатора освітніх інновацій та ініціатив, здатного активно зреалізовувати освітні проекти національного масштабу. У Типовому положенні про атестацію педагогічних працівників України професіоналізм педагога розглядається як показник ефективності і результативності його професійно-педагогічної діяльності (участь у конкурсах фахової майстерності, продукування оригінальних та інноваційних ідей, володіння освітніми підходами і технологіями, упровадження передового педагогічного досвіду, здійснення науково-методичної і науково-дослідної діяльності тощо) та навчально-виховного процесу зокрема (забезпечення засвоєння учнями навчальних програм, підготовка учасників/переможців олімпіад, конкурсів та ін.). На основі результатів професійно-педагогічної діяльності педагогічного працівника протягом міжкурсового періоду, досягнутого рівня професіоналізму йому присвоюється кваліфікаційна категорія («спеціаліст», «спеціаліст другої категорії», «спеціаліст першої категорії», «спеціаліст вищої категорії») і/або педагогічне звання («старший учитель», «учитель-методист»).

Незважаючи на широковживаність поняття професіоналізму в системі післядипломної освіти, досі **немає єдиного наукового осмислення його сутності і сталої інтерпретаційної парадигми**, до того ж термін часто підмінюється (навіть при атестаційних процедурах) близькими, проте не ідентичними за значеннями категорійними дефініціями. Причину цього вбачаємо передусім у багатогранному і міждисциплінарному характері категорії педагогічної майстерності, розпливчастості і невизначеності категорійно-поняттєвої ієрархії її підсистем (педагогічного професіоналізму і художньо-педагогічної творчості), кореляційних зв'язків у межах термінологічного поля.

Грунтовний аналіз наукових досліджень з питання педагогічного професіоналізму, узагальнювальний розгляд методологічних підходів щодо сутності і структури розглядуваної педагогічної категорії дозволив виробити власне бачення проблеми. Виходячи із вищезазначених міркувань, **професіоналізм** (від лат. *profitter* – оголошую своєю справою) педагогічного працівника доцільно розглядати як інтегральну характеристику його професійно-педагогічної діяльності, сформовану в системі післядипломної освіти (у процесі навчання на курсах підвищення кваліфікації, участі у заходах міжатестаційного циклу, самоосвітньої і практичної роботи), що полягає у здатності компетентно, кваліфіковано, продуктивно-творчо здійснювати метадіяльність відповідно до стратегічних завдань освітньої галузі і на рівні професійних стандартів. Педагогічний професіоналізм має складну ієрархічну структуру, що включає діяльнісний, індивідуально-особистісний і акме-орієнтований рівні. Його підґрунтя закладають професійна кваліфікація, професійно-педагогічна компетентність, кваліфікаційна категорія, професійно-педагогічна культура, професійна вмілість або вправність у навчально-пізнавальній, виховній, методичній, комунікативній, діагностичній та інших сферах, що окреслюється набором компетенцій.

Професійна кваліфікація (від лат. *qualis* – який, якої якості, *facio* – роблю) визначає рівень академічної (освітньо-кваліфікаційний рівень) і післядипломної професійної підготовки педагогічного працівника (модель курсової підготовки, науково-дидактичне стажування, друга вища освіта, аспірантура та ін.), сформованих компетентностей за предметним полем спеціальності для якісного виконання функціональних обов'язків на рівні професійних стандартів, що уможливорює присвоєння певного тарифного розряду, кваліфікаційної категорії (і/або педагогічного звання). У динамічному суспільстві неможливо досягти раз і назавжди потрібного рівня кваліфікації, тому стає зрозумілим значущість підвищення кваліфікації як форми ціннісно-сміслового, змістового і технологічного збагачення професійної діяльності. У системі післядипломної освіти мають бути розроблені чіткі вимоги до професійної кваліфікації відповідно до інноваційних завдань освітньої галузі у вигляді еталона, моделі, зразка між досягнутим результатом і бажаним, реальним і наперед заданим.

Професійно-педагогічна компетентність виступає складовою професіоналізму діяльності і професіоналізму особистості. Компетентнісна сутність професіоналізму, з одного боку, передбачає технологічну спрямованість професійно-педагогічної діяльності педагогічного працівника, що криється у комплексному поєднанні знань, ціннісних орієнтацій, педагогічних і спеціальних здібностей, компетентнісного досвіду, акмеологічної професійної позиції тощо, а з іншого, як інтегральна характеристика особистості розкриває міру включеності в активну творчу співдію, свідчить про рівень фахової, методичної підготовки, здатність виконувати кваліфіковано функціональні обов'язки, проявляти ініціативу, самостійність, творчість у прийнятті рішень. Професійно-педагогічна компетентність має конкретно-історичний характер, тому її структурне й змістове наповнення динамічне, відповідає сучасним вимогам освіти і соціокультурним викликам зокрема. Варто зазначити, що розглядувана професійно-особистісна характеристика професіоналізму може **вимірюватися кількісно** (рівень чи категорія) та **якісно** (сформованість компетентностей, набуття компетенцій) тільки під час практичної діяльності вчителя відповідно до розроблених і нормативно прийнятих критеріїв.

Таким чином, професійна кваліфікація і професійно-педагогічна компетентність – соціально-трудова характеристика, що задають межі і рівень функційних дій особистості в професії, визначаються нормативно і контролюються соціумом під час різного роду атестаційних акцій, причому професійна компетентність виступає не тільки мірилом професіоналізму, а й визначальним фактором, від якого залежить успішність реалізації як соціальних, професійних функцій, так і всієї життєдіяльності особистості. **Педагогічна майстерність означає перехід на новий рівень ефективності, оптимальності, творчості, гармонійної організації професійно-педагогічної діяльності.**

Професійна вмільність або вправність педагогічного працівника визначається через обсяг компетенцій у навчально-виховній, методичній, комунікативній, організаторській, діагностичній тощо сферах професійно-педагогічної діяльності. Цей структурний компонент педагогічного професіоналізму Б.І. Степанишин інтерпретує «не лише як узвичаєні вчительські вміння, а як постійний пошук, природний і лабораторний експерименти, у процесі яких учитель осмислює себе, самоаналізує, систематизує свої здобутки й узагальнює їх».

Професійно-педагогічна культура як «особистісне новоутворення виступає інтегральним показником розвитку професіоналізму». Вона віддзеркалює рівень сформованості компонентів професійно-педагогічної діяльності, зокрема компетентностей, способів вирішення навчально-виховних завдань, індивідуально-творчого стилю діяльності і взаємодії, та реалізацію потенційних ресурсів особистості, педагогічних і спеціальних здібностей, можливостей, тобто розкриває особливості професійної діяльності і особистості майстра, акмепрофесіонала. Водночас професійно-педагогічна культура є проявом загальнолюдської культури, що синтезує створені людством та органічно включені в освітній процес ціннісно-світоглядні орієнтири, морально-етичні принципи, аксіологічні установки, мотиви. Виступаючи динамічною системою, розглядувана складова професіоналізму безпосередньо реагує на соціокультурні зміни, що корелюють вибір пріоритетів у сфері професійно-педагогічної культури, аксіологічних, духовно-інтелектуальних, технологічних, особистісно-творчих компонентів.

Здобута педагогічним працівником під час атестаційних процедур **кваліфікаційна категорія** визначає рівень його професійної підготовки (кваліфікації) у системі післядипломної педагогічної освіти, набуття необхідних професійно значущих компетенцій, що виявляється у результативності професійно-педагогічній діяльності за посадою відповідно до нормативних зразків та еталонних моделей професійно-педагогічної діяльності. Треба зауважити, що кваліфікаційна категорія чи педагогічне звання не завжди прозоро віддзеркалюють рівень професіоналізму і педагогічної майстерності, не є запорукою високоякісного виконання функціональних обов'язків, продуктивності надання освітніх послуг.

Перераховані диференційні ознаки педагогічного професіоналізму, виділені компоненти його структури свідчать про те, що за своїм структурно-змістовим наповненням **поняття педагогічної майстерності близьке до акмеологічної категорії «професіоналізм діяльності»**. Таку схожість убачаємо передусім у *стабільній високопродуктивній діяльності*

майстра, сформованій гуманістичній позиції, компетентному виконанні професійних обов'язків і ролей у контексті оновленої освітньої парадигми, технологічній культурі, різноманітності використовуваних інноваційних освітніх підходів і технологій, акмеологічній спрямованості професійно-особистісного розвитку. Варто також зазначити, що педагогічний професіоналізм і педагогічна майстерність є **інтегративним особистісним ресурсом**, який безпосередньо залежить від міри його творчої професійної активності в професійно-педагогічній діяльності. Спільною домінантою для розглядуваного категорійно-термінологічного контексту є те, що компетентність, професійна вмільість, професіоналізм і педагогічна майстерність набуваються завдяки наполегливому і неперервному навчанню педагога в системі післядипломної освіти, власній самоорганізації і бажанню вдосконалюватися протягом життя.

Тлумачення сутності, змісту, структурних параметрів педагогічного професіоналізму, визначення його категоріальної кореляції з педагогічною майстерністю, професійно-педагогічною компетентністю і художньо-педагогічною творчістю у наукових колах набуло **неоднозначної, іноді навіть суперечливої інтерпретації**. Зокрема віднаходячи спільне і відмінне між педагогічними категоріями, Л.В. Абдаліна професійну компетентність і професіоналізм позиціонує як функцію освіти й досвіду, оскільки їх можна об'єктивно спостерігати, із певною точністю вимірювати як індивідуальне ціле з метою забезпечення якості, цілеспрямовано формувати засобами неперервної освіти, моделювати «компетентного вчителя» і «вчителя-професіонала», при цьому педагогічна майстерність виконує функцію педагогічного мистецтва, педагогічного таланту й педагогічної обдарованості (Л.В. Абдаліна, І.Ф. Харламов), тобто не піддається вимірюванню, її не можна сформувати у пересічного педагога. Висунута наукова гіпотеза потребує суттєвої корекції. Свою думку обґрунтуємо. По-перше, спираючись на праці Н.В. Кузьміної, Н.В. Кухарева, результати проведеного експериментального дослідження і власний науково-педагогічний досвід, **педагогічну майстерність вважаємо вершинним результатом неперервної наполегливої творчої праці педагогічного працівника над удосконаленням власної системи професійно-педагогічної діяльності, формуванням компетентностей, професійної кваліфікації і професійної культури**, розвитком індивідуальних акмеологічних інваріантів, актуалізації професійного потенціалу. Стратегіями розвитку педагогічної майстерності можна озброїти педагога за умови, якщо він «прагне всією душею і діями до цього» (Н.В. Кузьміна, Н.В. Кухарев), працює за покликанням і любить дітей (О.С. Рапацевич, Г.І. Хозяїнов), якщо в системі післядипломної педагогічної освіти створено **диференційований акмеологічний професійний простір для реалізації потенційних ресурсів, неперервного професійно-особистісного розвитку**. По-друге, **розвиток педагогічної майстерності становить складний багаторівневий процес**, що включає становлення кваліфікованого спеціаліста, професіонала, особистості зі сталою акмеологічною позицією, який проходить етапи професійної адаптації, набуття емпіричного досвіду, формування і вдосконалення педагогічного професіоналізму, творчого самовираження і самореалізації, педагогічної майстерності. Процес професійно-особистісного розвитку **амбівалентний**, оскільки можна спостерігати його нерівномірність і гетерохронність на всіх стадіях, порушення лінійності, послідовності і впорядкованості, етапи біфуркації (професійний розвиток у новій точці росту), деструктивні тенденції. Тобто **педагогічна майстерність як відкрита самоорганізувальна і водночас керована система** складається із взаємопов'язаних, взаємодоповнювальних компонентів, зокрема фаз, стадій, етапів, рівнів набуття, формування, розвитку і вдосконалення. По-третє, педагогічну майстерність, як педагогічний професіоналізм і професійно-педагогічну компетентність, можна розвивати в умовах післядипломної освіти за умови впровадження інноваційної технології науково-методичного супроводу. Із цієї метою нами розроблено, теоретично обґрунтовано та експериментально перевірено **багаторівневу циклічну науково-методичну систему розвитку педагогічної майстерності в післядипломному освітньому просторі**. Таким чином, розвиток педагогічної майстерності в системі післядипломної освіти – це **акме-синергетичний керований процес**, який піддається спостереженню, вимірюванню, аналізу, подальшому прогнозуванню.

Обов'язковою підсистемою педагогічної майстерності, крім педагогічного професіоналізму, вважаємо **педагогічну творчість**, в якій також органічно переплітаються діяльнісний, індивідуально-особистісний та акме-орієнтований аспекти. Творчість розглядаємо як одну з обов'язкових, професійно значущих характеристик продуктивної професійно-педагогічної діяльності педагогічного працівника.

Отже, розгляд педагогічної майстерності як феномену дозволяє презентувати педагогічну майстерність як інтегративну систему, органічно взаємопов'язаними підсистемами якої є педагогічний професіоналізм і педагогічна творчість, які зумовлюють неперервний вершинний рух педагогічного працівника до професійно-особистісного розвитку в умовах післядипломної освіти. Професійну кваліфікацію, професійно-педагогічну компетентність, професійно-педагогічну культуру розглядаємо як нормативно необхідні компоненти професійно-педагогічної діяльності. Визначення концептуально-методологічних засад педагогічного професіоналізму, художньо-педагогічної творчості і педагогічної майстерності, які інтегрують у своєму складі інші підструктури, дозволяє стверджувати, що категорії окреслюють ступінь праксеологічної продуктивності педагога, що проявляється у високорезультативній діяльнісній сфері, новій якості дії в контексті педагогічної культури, творчому виконанні інноваційних ролей і функцій. Проаналізовані критерії, як показало дослідження, у більшості випадків слугують чітким засобом розрізнення категорій педагогічного професіоналізму і педагогічної майстерності. Педагогічну майстерність є інтегративною системою, органічно взаємопов'язаними підсистемами якої визначено педагогічний професіоналізм і педагогічну творчість. Треба наголосити на важливій закономірності циклічного процесу розвитку педагогічної майстерності, адже сформовані в умовах відкритої освіти професійно-педагогічна компетентність, професіоналізм і художньо-педагогічна творчість не обов'язково призводять до набуття педагогічної майстерності, тобто компетентний, обізнаний, творчий у професійно-педагогічній сфері, професіонал може так і не стати справжнім майстром на педагогічній ниві.

ПІДТЕМА 3.

РІВНІ І ПОКАЗНИКИ РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ

У світовій системі підвищення кваліфікації педагогічних працівників виводиться так звана «формула якості», тобто спектр професійно особистісних якостей, якими має володіти сучасний фахівець: майстерність, моральність, професіоналізм, ініціатива, здатність творити, адаптуватися, генерувати ідеї, бути динамічною і оптимістичною особистістю та ін. Значущим також, на нашу думку, є здатність педагога до навчання протягом усього життя (формування компетенції освіти протягом життя). Європейські фахівці компетентним педагогом вважають особистість, яка має високий рівень міжособистісної, психолого-педагогічної та організаційної взаємодії з учнями, організації діяльності учнів, колег, середовища й самого себе.

Виділяємо **чотири рівні володіння педагогічною майстерністю**.

Репродуктивний рівень педагогічної майстерності, або дуже низький, передбачає *вміння педагога вирішувати дидактично-методичні задачі шляхом застосування раніше засвоєних прийомів, розроблених методичних рекомендацій, зразків, методичних законів та правил*. Основою діяльності педагога стає теоретичний еталон, що відтворюється, копіюється без урахування умов, в яких вирішується та чи інша задача; регламентується добір, інтерпретація та виклад навчального матеріалу. Діяльність включає лише репродуктивні дії, переважно традиційно-стереотипні прийоми та засоби навчання. Характер планування діяльності визначено формальними вимогами: без будь-якого аналізу, опори на досягнуті результати, рефлексії. Немає необхідної методичної підготовки, педагог не знає необхідної нормативної бази, на якій ґрунтується навчально-виховний процес. Мету занять визначає без урахування суб'єктного досвіду, підготовленості школярів. Навчальну літературу використовує мінімально. На уроці переважає пасивна модель (монологічна) спілкування з учнями, традиційні методи одностороннього пояснення; діти пасивно сприймають інформацію. Елементи організаційної структури заняття не обґрунтовані, не чіткі. Не володіє способами оптимізації освітнього процесу, не використовує можливостей предмета для морального виховання учнів. Не вдосконалює своєї методики викладання.

Адаптивний рівень педагогічної майстерності педагога, або низький, характеризується *відтворенням засвоєних способів діяльності, при цьому комбінуючи, трансформуючи й обираючи відповідно до конкретної навчальної ситуації*. Вирішує дидактично-методичні задачі не тільки за теоретичним еталоном, а й враховуючи конкретні умови навчання – об'єкти навчальної ситуації, які він самостійно виявляє в процесі аналізу. Недоліком роботи є невміння аналізувати динамічні ситуації, формувати й оперативно вирішувати нові дидактично-методичні задачі. Може успішно вирішувати практичні задачі, залишаючи поза увагою питання прогнозування розвитку й виховання. Планування діяльності здійснюється на основі безсистемного аналізу суб'єктного досвіду учасників освітнього процесу, результатів попередньої діяльності, неглибоких знань на рівні підготовленості учнів до сприйняття нового. Педагог упроваджує, але без успіху, нові форми й методи організації освітнього процесу. Не розширює знань, задовольняючись тим, що отримав під час навчання в педагогічному закладі. Практикує, але без успіху, активні форми навчання; погано володіє способами оптимізації освітнього процесу.

Локально-моделювальний, або середній рівень педагогічної майстерності, передбачає вміння педагога *ефективно вирішувати дидактично-методичні задачі, щоб досягти мети – поєднати в освітньому процесі практичний, освітній, розвивальний та виховний аспекти, максимально врахувати реальну навчальну ситуацію, використати найновіші дослідження сучасної педагогічної науки*. Проте педагог не виходить за межі загальновідомих традиційних та інноваційних технологій, рішення не вирізняються оригінальністю, творчістю, не ставить пошукових задач, не експериментує. Педагог виконує державні навчальні програми, озброюючи учнів міцними знаннями, уміннями, навичками, установками. Запроваджує елементи оптимізації суб'єктів освітнього процесу. Удосконалює традиційну методику викладання, за необхідності шукає нові форми й методи організації суб'єктів освітнього процесу. Зростання педагогічної майстерності обмежується потребами сьогоdnішнього дня. Мета і завдання діяльності обґрунтовані, але не визначені рівні засвоєння знань і відповідних форм та методів роботи. Переважають традиційні методи і прийоми навчально-пізнавальної діяльності. Активізація діяльності суб'єктів освітнього процесу здійснюється без глибокого дидактичного обґрунтування.

Системно-моделювальний, або високий рівень педагогічної майстерності. Педагог володіє стратегією навчання суб'єктів освітнього процесу певним компетентностям. Моделює індивідуальну траєкторію розвитку кожного суб'єкта освітнього процесу, рівень засвоєння з теми, форми й методи навчально-пізнавальної діяльності. Переважають проблемно-пошукові методи навчання, що відповідають потребам, мотивам та інтересам вихованців.

Творчий рівень, або дуже високий. Педагог-інноватор, самомотивований не на репродукцію, а на експеримент, дослідження, новаторство, постійний педагогічно-методичний пошук. Професійні знання, педагогічна креативність, потреба в професійній самоактуалізації, творча позиція уможливають здатність змінювати досвід методичної діяльності, що перестав бути продуктивним за певних педагогічних обставин, упроваджувати в практику оригінальні засоби і способи навчальної взаємодії із суб'єктами освітнього процесу для їхнього творчого розвитку. Уміє модифікувати передовий педагогічний досвід, перекомбінувати вже відомі елементи, прийоми, методи навчальної діяльності, створювати об'єктивно нові, оригінальні форми, прийоми і засоби навчання та їх нестандартні комбінації, нові педагогічні технології, що забезпечують високу результативність та якість навчально-виховного процесу. Здатність до педагогічної імпровізації в ході втілення педагогічного задуму; мобільно регулює і коригує педагогічний процес. Методична підготовка дозволяє легко змінювати форми проведення занять. Характер планування визначається самонастановою на досягнення оптимальних результатів. Враховує результати попередньої діяльності; чітко й логічно визначає шляхи закріплення та подальшого розвитку досягнутого; передбачає послідовне усунення недоліків. Використовує диференційований та особистісно зорієнтований підходи до організації освітнього процесу.

ТЕМА 2. НАУКОВО-МЕТОДИЧНИЙ СУПРОВІД РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ: ІННОВАЦІЙНІ ШЛЯХИ І ТЕХНОЛОГІЇ

Мальколм Ноулз, автор книги «Сучасна практика навчання дорослих», уперше простежив співвідношення сфери навчання дорослих і неперервної освіти. Безперечним є той факт, що структуроване навчання – не лише отримання формальної освіти, закінчення вишу; особливе місце займає післявузівська, міжкурсова діяльність педагогічного працівника, його участь у неперервній освіті, навчання протягом життя, здатність до самопроектування і саморозвитку. Професійна діяльність охоплює систематичний процес постійного пошуку, особистісної реалізації, віднаходження власного професійного почерку.

Інноваційною технологією для неперервного професійного розвитку педагогічних працівників в системі післядипломної освіти є **науково-методичний супровід**, що дозволяє подолати відірваність курсового і післякурсного періодів як єдиного андрагогічного циклу, створити диференційовані умови для опанування педагогом позиції суб'єкта професійного самовдосконалення і самореалізації, засвоєння інноваційних професійних ролей і функцій на рівні вітчизняних і світових стандартів.

У термінологічному ланцюгу «забезпечення», «супроводження», «підтримка», «супровід», «постачання» надаємо перевагу поняттю *«науково-методичний супровід професійного розвитку фахівців»*. Свою позицію обґрунтовуємо тим, що цей різновид професійної фасилітативної підтримки, взаємодопомоги, суб'єкт-суб'єктної взаємодії, інтерактивного взаємонавчання передбачає гуманістичну, людиноцентровану спрямованість професійного розвитку педагогічних працівників протягом усього міжкурсного періоду. Осердям освітнього процесу виступає педагог, активний суб'єкт творчої самотрансценденції з певними професійними потребами, запитами, потенційними можливостями, що закономірно передбачає сукупність диференційованих форм, методів, прийомів, метатехнологій, організаційно-педагогічних, науково-методичних, дослідно-експериментальних та соціальних заходів, які допоможуть успішно вирішувати професійні завдання, долати протиріччя в професійно-педагогічній діяльності.

Під **науково-методичним супроводом** розуміємо педагогічну технологію, що полягає у створенні мережевого диференційованого акмеологічного освітнього простору, де відбувається професійна взаємодія рівноправних партнерів на принципах людиноцентризму, гуманізму, фасилітативності, індивідуалізації, відбувається неперервний професійний розвиток педагогічних працівників за індивідуальними освітніми траєкторіями. Поділяємо точку зору тих науковців, зокрема О.Я. Савченко, Т.М. Сорочан, О.В. Часнікової та ін., які педагогічну технологію науково-методичного супроводу інтерпретують як педагогічну систему, що гарантує досягнення певної мети через чітко визначену послідовність дій, змісту, методів, спроектованих на розв'язання проміжних цілей і наперед визначений кінцевий результат, забезпечує максимальну активність слухачів в освітньому процесі, відповідає інтересам і запитам на знання.

Науково-методичний супровід забезпечує фасилітативну підтримку духовного, професійно-фахового, інтелектуально-особистісного розвитку педагогічних працівників, їхньої творчої ініціативи на всіх етапах міжкурсного періоду, максимально індивідуалізує навчання, допомагає кожному суб'єкту досягти професійної акме-вершини. Розбудова цілісної системи науково-методичного супроводу має ґрунтуватися на засадах науковості, прогностичності, гнучкості, мобільності, випереджувального характеру науково-методичного обслуговування, неперервності, принципах андрагогіки і гуманізму, акмеології і синергетики, менеджменту й маркетингу. За врахування зазначених принципів процес професійного розвитку фахівців стає взаємодією рівноправних партнерів, творчою лабораторією спільних пошуків і впровадження освітніх інновацій в систему професійно-педагогічної діяльності.

Серед **функцій науково-методичного супроводу** професійного розвитку педагогічних працівників визначаємо такі: навчальну, консультативну, сервісну, коучингову, адаптаційну, експертну, модераційну, акмеологічну, коригувально-рефлексійну, компенсаторну, фасилітаційну тощо. Особливостями технології є її проєктованість, цілісність, поетапність,

системність, демократичність, варіативність, адресність, синергійність, інноваційне управління та ін.

У системі післядипломної освіти система різновекторних послуг для професійного розвитку педагогічних працівників зреалізовується в дорадницькому, коучинговому, предметно-методичному, професійно-кваліфікаційному, соціальному, експертному, маркетинговому, інформаційно-комунікаційному, моніторинговому, психолого-мотиваційному тощо напрямках. Розглянемо й деталізуємо виділені напрями науково-методичного супроводу в їх різноманітності й варіативності, адресній спрямованості.

Дорадницький напрям науково-методичного супроводу передбачає надання спеціально підготовленим фахівцем кваліфікованої поради, допомоги, роз'яснення, інформаційної підтримки щодо вирішення професійних завдань, подолання професійних утруднень тощо. Отже, дорадницьких напрям науково-методичного супроводу пов'язаний із сферою консультативних послуг, які надаються консультаційною організацією (ППО, Р(М)МК, педагогічними консалтинговими й навчально-тренувальними центрами та ін.) тим чи іншим замовникам (споживачам, клієнтам) у вигляді інформаційного, науково-методичного продукту. Широкий спектр консультаційних продуктів охоплює як *нематеріальні* (зادля розширення освітнього й культурного світогляду педагогічних працівників, формування в них сталої акмеологічної позиції), так і *матеріальні* (на паперовому, електронному та інших носіях у вигляді науково-методичної продукції, зокрема програм, проектів, методичних рекомендацій, електронних посібників, індивідуального професійно-педагогічного досвіду та ін.) Педагогічний працівник самостійно або з допомогою обирає проблемне поле для дорадницького супроводу, віднаходячи найбільш суперечливі й непродуктивні моменти в професійно-діяльній, індивідуально-особистісній і мотиваційній сферах професійного розвитку. Науковці (Н.В. Гузій, В.І. Саюк, В.В. Сидоренко, Д.В. Щербина та ін.) виокремлюють такі **види сучасних дорадницьких послуг**, акцентуючи увагу на їх формі, методології розроблення, змісті, технологіях реалізації, зокрема:

- *консультування* (від лат. *consultare* – радитись, піклуватися) *дитини* в ситуаціях дидактичних ускладнень, розвитку творчих обдарувань та успішної інтеграції в соціумі;
- *консультування сім'ї* в проблемах навчання, виховання і розвитку дитини;
- *консультування педагогічних працівників* у питаннях науково-методичного менеджменту, моніторингу якості освіти, підготовки науково-методичного забезпечення, атестації та підвищення кваліфікації, узагальнення, поширення і трансляції майстерного професійно-педагогічного досвіду, виявлення професійних труднощів, проблем, конкретизацію перспективних аспектів у професійно-педагогічній діяльності, внесення позитивних змін;
- *консультування управлінського персоналу закладів освіти* різних освітньо-кваліфікаційних рівнів щодо формування корпоративної культури педагогічного колективу, маркетингової діяльності й аудиту.

Поширеними формами дорадницьких послуг є **консалтинг** (від англ. *consalting* – консультування), що передбачає аналіз, обґрунтування перспектив використання освітніх інновацій з урахуванням предметної галузі і запитів суб'єкта, та **супервізія**, що дозволяє авторитетному досвідченому спеціалісту (дораднику освітньої сфери) стимулювати фахівців до професійного розвитку протягом життя, опановувати професійно-педагогічну діяльність на рівні суспільних і освітніх викликів із вибором змісту, форм, терміну, параметрів навчання. Результатом дорадницьких послуг має стати набуття педагогічним працівником нових професійно значущих знань, сформованість акме-мотивації до неперервного професійного розвитку.

Коучинговий (від англ. *coaching* – наставляти, тренувати, надихати) **напряму науково-методичного супроводу** забезпечує висококваліфіковані індивідуальні тренування педагогічних працівників для досягнення значущих для них професійної мети, завдань, мобілізації внутрішнього потенціалу, розвитку необхідних професійних здібностей і навичок, освоєння передових стратегій, метатехнологій для отримання найвищого професійно значущого результату. Педагогічний коучинг передбачає системність, вертикальну і горизонтальну

цілісність освітнього процесу; інтеграцію формальної, неформальної та інформальної освіти, навчальної, практичної й самоосвітньої діяльності; урахування професійних потреб педагогічних працівників тощо. У системі післядипломної педагогічної освіти використовують різні види його, зокрема коучинг адміністративний, життєвий, індивідуальний, проектний, ситуативний, транзитивний.

Професійно-кваліфікаційний напрям науково-методичного супроводу передбачає надання педагогічному працівнику адресної диференційованої допомоги, методичних рекомендацій щодо неперервного професійного розвитку на всіх етапах міжкурсового періоду, підвищення професійної кваліфікації (від лат. *qualis* – який, якої якості, *facio* – роблю), розвитку компетентностей за предметним полем спеціальності для якісного виконання функціональних обов'язків на рівні професійних стандартів, що уможливорює присвоєння фахівцю під час атестаційних процедур певного тарифного розряду, кваліфікаційної категорії (і/або педагогічного звання). Професійна кваліфікація педагога зумовлена рівнем академічної підготовки (освітньо-кваліфікаційний рівень), професійної акмединаміки протягом міжкурсового періоду (модель курсової підготовки, стажування, друга вища освіта, аспірантура та ін.), сформованих компетентностей за предметним полем спеціальності і набутих компетенцій. У динамічному суспільстві неможливо досягти раз і назавжди потрібного рівня кваліфікації, тому стає зрозумілим значущість підвищення кваліфікації як форми ціннісно-смыслового, змістового й технологічного збагачення професійної діяльності.

Предметно-методичний напрям науково-методичного супроводу спрямований на надання педагогу адресної допомоги в організації освітнього процесу відповідно до соціокультурних викликів, вимог тієї чи іншої освітньої галузі Державного стандарту. Розглядуваний напрям передбачає, по-перше, *оновлення теоретичного, технологічного й методичного складників професійно-педагогічної діяльності* педагогічного працівника, що включає ознайомлення зі структурою, типологіями і методичними варіантами сучасного уроку, технологіями викладання, новаторськими методиками роботи, із законами і закономірностями, методами і прийомами оптимізації освітнього процесу відповідно до можливостей і потреб усіх суб'єктів; по-друге, – *процес концептуалізації новітніх дидактичних ідей*, практичного трансформування в педагогічну практику наукових психолого-педагогічних досліджень, науковий пошук, розробку, експериментальну перевірку ефективності, життєспроможності зразків перспективного педагогічного досвіду, пошук шляхів удосконалення, раціоналізації і модернізації навчальних програм, методик та ін., використання їх у нових цілях і умовах тощо; по-третє, – *створення, апробацію, упровадження й поширення в освітній практиці авторського педагогічного продукту*, зокрема концепцій, теорій, систем, моделей, персонал-технологій, принципів, методів, прийомів, авторської методики, вироблення індивідуально-творчого стилю, авторської системи професійно-педагогічної діяльності. Науково-методичний менеджмент професійного розвитку педагогічних працівників здійснюється шляхом розроблення і трансляції через ресурсні центри зразків і технологій нових освітніх ідей, нововведень в освітньому процесі (мета, зміст, принципи, структура, форми, методи, засоби, технології навчання і виховання), носієм яких є педагог-майстер, акмепрофесіонал; проведення постійно діючих семінарів, інструктивно-методичних нарад з актуальних питань освіти, консультацій, творчих дискусій, майстер-класів, парків педагогічних технологій, вебінарів, авторських шкіл, веб-квестів, аукціонів творчих ідей, фестивалів, ділових і рольових ігор, психолого-педагогічних брейнстормінгів тощо. Кінцевим продуктом професійно-педагогічної діяльності педагогічного працівника протягом міжкурсового періоду може бути методична розробка, методичні рекомендації, науковий звіт про результати дослідження, комп'ютерна презентація про реалізацію положень власної концепції, авторська програма, підручники, посібники, комплекси, хрестоматії, дидактичні матеріали, статті, збірки творчих робіт, проекти та ін.

Метою надання **соціальних послуг** є розвиток правової компетентності педагогічних працівників, забезпечення їхнього правового й соціального захисту, надання нормативно-правової підтримки, формування правової свідомості, громадянської і суспільно значущої позиції тощо.

Експертний напрям науково-методичного супроводу спрямовано на експертизу й апробацію навчально-методичного забезпечення освітнього процесу, зокрема підручників, навчальних (навчально-методичних, практико-орієнтованих та ін.) посібників, методичних матеріалів, авторських навчальних програм тощо, а також якості й продуктивності розробленого протягом міжкурсового періоду методичного продукту (професійних проектів, кейсів, портфоліо та ін.).

Маркетинговий напрям науково-методичного супроводу передбачає систематичне вивчення і задоволення освітніх запитів, потреб педагогічних працівників щодо якості надання освітніх послуг у системі післядипломної освіти, результативності міжкурсового періоду, дієвості науково-методичного забезпечення професійного розвитку фахівців.

Інформаційно-технологічне суспільство ставить перед системою післядипломної педагогічної освіти завдання підготовки фахівця, який уміє орієнтуватися в швидкозмінних інформаційних потоках, застосовувати раціональні прийоми пошуку, аналізу, адекватного відбору, систематизації та використання професійно значущої інформації, ефективно взаємодіяти з медіа-простором, створювати нові елементи медіа-культури, отже, бути медіа-грамотним і медіа-компетентним. **Інформаційно-комунікаційний напрям науково-методичного супроводу** пов'язаний із розвитком інформаційної компетентності педагогічних працівників. Забезпечує інформаційну підтримку професійного розвитку фахівців шляхом створення єдиної інформаційно-технологічної інфраструктури системи післядипломної педагогічної освіти, включаючи освітянську телекомунікаційну мережу, освітні сайти, навчальні освітні портали, інформаційні бази даних, електронні каталоги, Інтернет-ресурси тощо.

Моніторинговий напрям (від лат. *monitor* – попереджувальний, той, що попереду; англ. *monitoring* – контроль, відстеження) включає комплекс процедур спостереження (збір, обробка, зберігання і поширення інформації), поточного оцінювання важливих перетворень в освітній системі, а також спрямування цих перетворень на досягнення визначених параметрів професійного розвитку педагогічних працівників, виявлення тенденцій і закономірностей, акмеологічних чинників (зовнішніх і внутрішніх), відслідковування професійної акмединаміки протягом усіх етапів міжкурсового періоду. Моніторингові процедури також спрямовано на визначення якості освіти школярів/студентів, їхніх навчальних досягнень, простеження результативності в конкурсному русі (інтелектуальні змагання, предметні олімпіади, МАН, турніри та ін.) на різних рівнях (районному (міському), обласному, всеукраїнському).

Психолого-мотиваційний напрям передбачає психолого-андрагогічну діагностику педагогічних працівників на засадах соціоніки і кваліметрії, яка вміщує комплекс моніторингових і корекційно-рефлексивних процедур, засобів і методів, прийомів і правил, що дозволяють вимірювати, відстежувати і діагностувати акмединаміку професійного розвитку фахівців, рівні і критерії сформованості рівня педагогічної майстерності, особистісні якості і мотиваційно-ціннісні настанови. За допомогою певних діагностичних психолого-андрагогічних процедур відбувається актуалізація професійно значущих характеристик педагога, його індивідуальних здібностей, освітніх потреб, особливостей інтелектуальної саморегуляції, балансу конвергентних і дивергентних здібностей, пізнавального стилю, ціннісних орієнтацій тощо. Недаремно С.І. Змєйов психолого-андрагогічну діагностику розглядає як важливий, самостійний і відносно тривалий етап процесу навчання, протягом якого проводиться велика, складна попередня спільна робота тих, хто навчає, і тих, хто навчається. На думку дослідників (Ю.І. Завалевський, С.І. Змєйов, Н.І. Клокар, В.І. Пуцов, К.М. Старченко та ін.), комплекс психолого-андрагогічних процедур має охоплювати: 1) визначення освітніх потреб дорослих учнів, тобто потреби в оволодінні знаннями, уміннями, навичками, якостями й ціннісними орієнтаціями, що передбачені прогностичною функціональною моделлю компетентностей та якими треба оволодіти для вирішення завдань, виконання певних соціальних ролей; 2) виявлення обсягу і характеру їхнього життєвого досвіду; 3) з'ясування фізіологічних і психологічних особливостей тих, хто навчається; 4) виявлення когнітивного і навчального стилів фахівців. Діагностичний супровід професійного розвитку фахівців здійснюється за

використання *методів емпіричних* (тестування, анкетування, бесіда та ін.), *обсерваційних* (самоспостереження), *праксиметричних* (аналіз ефективності результатів, оптимізація управління освітнім процесом тощо), *методу реконструкції перспективного педагогічного досвіду*, *методу вивчення методичних продуктів професійно-педагогічної діяльності*, *експертно-діагностичної оцінки зовнішніх спостерігачів і самооцінки* тощо. Психолого-мотиваційний напрям науково-методичного супроводу реалізується не стільки у вивченні чи дослідженні, скільки у вимірюванні освітніх потреб, створюючи важливу умову для професійного розвитку особистості – критичне осмислення результатів оцінювання як особистої потреби, формування сталої акмеологічної професійної позиції і акмеологічної культури, прагнення підняти себе до рівня вершинних професійних еталонів.

Отже, інноваційну технологію науково-методичного супроводу обґрунтовуємо як найбільш дієву для неперервного професійного розвитку педагогічних працівників у системі післядипломної освіти, що дозволяє створити мережевий диференційований акмеологічний освітній простір з ознаками векторності, цілісності, акме-синергетичності, інтерактивності, множинності освітніх траєкторій, інноваційності й адресної спрямованості сервісних послуг, в якому гармонізується стан суб'єкта, спрямовуються у конструктивне русло взаємовідносини із соціальним середовищем, збільшуються можливості включення до процесу професійного розвитку з максимальною самореалізацією і саморозвитком, підвищується прояв цілеспрямованої творчої активності та професійної ініціативи.

Термін «технологія» грецького походження (від гр. *techne* – майстерність і *logos* – слово, вчення), що в дослівному перекладі витлумачується як знання про майстерність. Попри неоднозначність науково-педагогічних поглядів на поняття «технологія» (пор. погляди В.П. Беспалька, І.М. Дичківської, В.І. Загвязинського, І.А. Зязюна, В.Ф. Паламарчук, О.М. Пехоти, О.І. Пометун, І.І. Прокоп'єва, О.Я. Савченко, Г.К. Селевка, С.О. Сисоєвої, В.О. Сластьоніна, О.М. Степанова, Д.В. Чернілевського та ін.), усі дослідники одностайні в тому, що вибір її – означає вибір стратегії, пріоритетів, системи взаємодії, тактик навчання й стилю роботи всіх суб'єктів освітнього процесу.

Технологія навчання дорослих (ТНД) – це система науково обґрунтованих андрагогічними й акмеологічними принципами навчання дій дорослих людей, які навчають і навчаються, здійснення яких із високим ступенем достовірності гарантує досягнення встановлених цілей. ТНД передбачає планування, організацію, застосування та оцінювання процесу й результатів навчання. Складниками її є концепція, зміст освіти, процесуальна характеристика, відповідне науково-методичне забезпечення та ін. Критеріальними показниками ТНД виступає гарантована результативність освітнього процесу; позитивні зміни в розвитку суб'єктів, адекватні поставленим цілям; цілеспрямованість, заздалегідь спроектований і гарантований результат; керованість; системність дидактичних засобів; відтворюваність тощо.

Серед метатехнологій науково-методичного супроводу розвитку педагогічної майстерності в умовах післядипломної освіти менш дослідженими є акмеологічні або акметехнології.

Акмеологічні технології (акметехнології) – технології освіти дорослих, спрямовані на реалізацію особистісних і професійних здібностей педагогічного працівника як суб'єкта професійно-педагогічної діяльності, розвиток його внутрішнього потенціалу, адаптаційних можливостей в сучасному соціокультурному середовищі, пошук ефективних шляхів професіогенезу за індивідуальною освітньою траєкторією, самореалізацію на рівні професійного й особистісного акме. Причому *психологічний аспект* (емоції, воля, сприйняття, мислення, психічна регуляція та ін.), *фізіологічний* (функційні стани, індивідуальні відмінності та ін.) та *медичний* (психотерапія, психогігієна, психопрофілактика, психокорекція та ін.) аспекти акмеологічних технологій дозволяють моделювати і розвивати інтелектуальну, емоційну, вольову культуру психічної активності педагогічного працівника; *соціально-психологічний, педагогічний, управлінський, етичний* – комунікативну і професійну культуру ділового й міжособистісного спілкування, професійно-педагогічної взаємодії; *екологічний, правовий, соціологічний аспекти* – соціальну й морально-етичну нормативність тощо.

Завданням акметехнологій є сформувати й закріпити в самосвідомості особистості необхідність у неперервному розвитку педагогічної майстерності шляхом самопізнання, самовдосконалення, самореалізації, що досягається спеціальними прийомами і техніками, здійснити акмеологічний вплив, який сприяє розкриттю творчого потенціалу фахівця, його внутрішніх резервів. Акмеологічні технології самопізнання, саморозвитку і самореалізації, за допомогою яких педагогічний працівник розвивається як суб'єкт професійно-педагогічної діяльності, складають технологічну основу його позитивно-гармонійної Я-концепції, що включає «Я-образ», «Я-учинок», «Я-ставлення», «Я-настанову». Недаремно дослідники розглядають акмеологічні технології в освіті дорослих як чинник підвищення якості й ефективності системи післядипломної освіти, збільшення попиту на освітні послуги, зміни мотиваційної готовності й здатності педагогічних працівників до навчання протягом життя, отже, як довгострокові інвестиції в майбутнє.

Серед акмеологічних технологій розвитку педагогічної майстерності виокремлюємо такі: акмеологічне проектування, акмеологічний аналіз, складання акмеограми (індивідуальної освітньої траєкторії), акмеологічне моделювання, акмеографічний опис, психолого-андрагогічна діагностика, акмеологічне консультування, тренінги (професійного розвитку, акмеологічні, сенситивності, акмелінгвістичної майстерності, комунікативності, емпатійності, саморегуляції, лідерства, креативних якостей та ін.) тощо. Розглянемо детальніше акмеологічні технології, що є більш ефективними в освіті дорослих.

Акмеологічне проектування – це акмеологічна технологія, що передбачає процес створення проекту, прототипу, праобразу майбутнього об'єкта, стану і способів його перетворення в реальний продукт більш високого рівня професіогенезу шляхом попереднього осмислення й прогнозування. Це триєдина діяльність, яка включає: положення початку змін в об'єкті проектування, відстеження ходу змін в об'єкті й внесення коректив на підставі порівняння можливого й дійсного станів системи. Отже, педагогічний працівник досліджується у функційному стані, який неперервно змінюється, розвивається, удосконалюється в різні періоди професіогенезу.

Акмеологічний аналіз – акметехнологія, що включає створення образу майбутнього явища або особистості, на основі якого виявляють акмеологічні умови, чинники або акмеологічні ресурси (зокрема *внутрішні (суб'єктивні або психофізіологічні)* та *зовнішні (об'єктивні або соціально-професійні)*), які сприяють досягненню педагогічної майстерності, або, навпаки, перешкоджають цьому процесу, будуються прогнози та вибираються шляхи і способи формування особистості і професіонала. Акмеологічний аналіз проводять на основі порівняльного аналізу таких показників: найбільш важливі професійні якості, ступінь їх вираження протягом всіх етапів міжкурсового періоду; мотиви професійно-педагогічної діяльності, досягнення в професійній сфері; професійні еталони.

Акмеологічна експертиза – це комплексна оцінка педагогічного працівника з метою виявлення рівня його педагогічної майстерності та пошуку резервів для вдосконалення професійно-педагогічної діяльності на всіх етапах міжкурсового періоду. Формами неперервного професійного розвитку фахівців виступають такі, як-от: мотиваційно-планувальна, дослідницько-пошукова, практично-експериментальна, науково-методична, контрольно-оцінювальна, кооперативна, психолого-мотиваційна тощо

Акметектонічний аналіз (від грец. *akme* – вершина, розквіт, зрілість; *tektonike* – будівельне мистецтво, майстерність; акметектоніка) – комплексна акмеологічна науково-методична система оцінювання, корекції, моделювання й розвитку професійного акме суб'єкта професійно-педагогічної діяльності. Це усвідомлений внутрішньо особистісний рух до оптимуму (еталона), що дозволяє на основі самопізнання, саморозвитку, самореалізації визначити джерело, рушійну силу професійного розвитку. Змодельований еталон суб'єкта професійно-педагогічної діяльності визначаємо як образ акме або сукупність найвищих якісних показників ціннісно-світоглядних, інтелектуальних, емоційно-чуттєвих, мотиваційних, вольових, комунікативних характеристик і складників психічного, фізіологічного й духовного здоров'я суб'єкта діяльності як професіонала, що отримані в процедурах оцінювання, корекції та акмединаміки розвитку.

Акмеологічне моделювання (розроблення акмеологічної моделі, конструювання еталона) передбачає розроблення віртуального зразка (еталона, акме-образу), що визначає інноваційні функціональні ролі сучасного педагога як виразника соціокультурних змін, відтворює ті компоненти, властивості, інваріативні параметри, що формують акмепрофесіонала, майстра та які соціально зумовлені професійними нормами, як-от: професійно-кваліфікаційні й особистісні вимоги до педагогічного працівника, таксономія педагогічних цілей (стратегічні або загальні, конструктивні, операціональні), функції (інформаційна, діяльнісна, креативна, розвивальна), професійно значущі компетентності, здібності і якості, професійно-педагогічні ціннісні орієнтації (загальнопедагогічні, особистісно-розвивальні, предметно-діяльнісні, професійно-прагматичні), рівні професійного розвитку (репродуктивний, оптимальний, досконалий, продуктивно-технологічний), акмеологічна спрямованість розвитку (акмеологічна професійна позиція, акме-мотивація, акмеологічна культура) та ін. Також передбачено акмеологічні чинники, організаційно-педагогічні і науково-методичні умови впровадження акмеологічної моделі в систему післядипломної освіти, етапи реалізації, метатехнології педагогічного професіогенезу, напрями науково-методичного супроводу, дескриптори у формі очікуваних результатів тощо.

Акмеограма є засобом стимулювання й перманентного моніторингу розвитку педагогічної майстерності, що забезпечує цілісність процесу підготовки конкурентоздатного на ринку освітніх послуг фахівця. На відміну від професіограми, де фіксуються вимоги до професійно-педагогічної діяльності й особистості педагога (психофізичні якості), необхідні для виконання типових професійних завдань, акмеограма уможливорює формування спеціаліста інформаційного суспільства як *суб'єкта власного саморозвитку до рівня найвищих досягнень, який готовий мобільно, продуктивно й творчо вирішувати інноваційні освітні завдання, обирати шляхи професіогенезу за індивідуальною освітньою траєкторією*. Включає аналіз видів професійно-педагогічної діяльності, її мети, мотивів, засобів, структуру, функції, алгоритми дій і операцій, опис акмеологічних інваріантів у суб'єктивних характеристиках професійно-педагогічної діяльності, в її якостях, що забезпечує поступальний розвиток, професійне самовдосконалення спеціаліста, його просування до високих рівнів професіоналізму (за А.О. Деркачем, А.К. Марковою, С.С. Пальчевським). Акмеограма завжди індивідуальна, складається для конкретного фахівця й спрямована на усвідомлений рух педагога до професійного оптимуму (еталона), що дозволяє на основі самопізнання визначити джерело, рушійну силу самотрансценденції.

Тренінг акмеологічний передбачає вдосконалення особистості фахівця, його професійних мотивів і цінностей, професійної самосвідомості. Під час тренінгу акмеологічного відбувається формування окремих видів професійно-педагогічної діяльності або професійно-педагогічного спілкування, прийомів оволодіння емоційними станами в професійно-педагогічній діяльності; стимулювання вміння взаємодіяти з колегами, батьками (тренінг формування команди), а також розвиток професійних здібностей, удосконалення професійних умінь тощо. Включає не тільки відпрацювання зовнішніх прийомів, «технік», діяльнісних умінь, але й вироблення професійно важливих якостей професіонала, майстра, зокрема мотивів, свідомості, мислення тощо. Таким чином, основним завданням і особливістю тренінгу акмеологічного є опанування педагогічним працівником комунікативними, особистісно-організаційними, психокорекційними, розвивальними й професійними психотехнологіями та переведення їх на рівень навичок у змодельованих ігрових ситуаціях.

Отже, акмеологічні технології обґрунтовуємо є найбільш продуктивними для розвитку педагогічної майстерності педагогічних працівників у системі післядипломної освіти, що дозволяють створити мережевий диференційований акмеологічний освітній простір з ознаками неперервності, векторності, цілісності, акме-синергетичності, інтерактивності, множинності освітніх траєкторій, інноваційності й адресної спрямованості сервісних послуг, в якому гармонізується стан суб'єкта, спрямовуються в конструктивне русло взаємовідносини із соціальним середовищем, збільшуються можливості включення до процесу професійного

розвитку з максимальною самореалізацією і саморозвитком, підвищується виявлення цілеспрямованої творчої активності й професійної ініціативи.

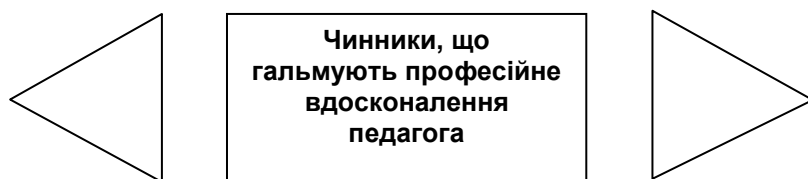
Проблемно-пошукові питання для самостійної та індивідуальної роботи слухача

1. Як Ви вважаєте, чи можна вважати компетентного, знаючого, гуманного педагога майстром своєї справи? На Вашу думку, які ще характеристики необхідні для досягнення педагогічному працівнику педагогічної майстерності?

2. Чи завжди педагогічний стаж і педагогічний досвід є показниками професійної майстерності педагога? З'ясуйте умови такого співвідношення на прикладах з власної педагогічної діяльності.

3. Які чинники сприяють Вашому професійному самовдосконаленню, творчому саморозвитку і самореалізації? Назвіть окремо ті, що залежать тільки від Вас (*внутрішні чинники*), і ті, що зумовлені Вашим соціально-професійним оточенням (*зовнішні чинники*).

4. Які, на Вашу думку, нові функції і ролі виконує педагогічний працівник в нових соціокультурних умовах порівняно із традиційною парадигмою, якими новими компетенціями володіє?

5. Чи можна ототожнювати поняття «науково-методичний супровід» і «науково-методичне забезпечення» розвитку педагогічної майстерності? У чому, на Ваш погляд, полягає специфіка науково-методичного супроводу професійного розвитку педагога в нових соціокультурних умовах?

6. Які методологічні підходи мають бути підґрунтям до організації розвитку педагогічної майстерності впродовж життя?

7. Познайомтесь із комунікативно-ситуативним завданням. Якої помилки, на Ваш погляд, припустився педагог? Які компетенції набули в педагогічного працівника низького рівня сформованості? Розробіть поради-рекомендації щодо планування його подальшої діяльності, аргументуючи прикладами з власного перспективного досвіду.

«...я писала величезні списки про те, що маю зробити на уроці. Мені здавалося, що маленьких завдань треба назбирати якомога більше. Про всяк випадок: раптом діти швидко все зроблять, а до дзвоника ще п'ять хвилин, і – о жах! – мені нічого буде їм запропонувати. Проте жодного разу не було, щоб ми закінчили до дзвоника. ...Діти не встигали зробити навіть третину моїх завдань. ...Які плани? Які дзвоники? Які списки? Який початок уроку і який може бути кінець? Ось цим вашим списком – та по голові дитині. Так?.. Одне речення можна писати п'ять – шість уроків. Але ж справа не в цьому, а в тому, як розвивається сюжет, яким буде плін життя...» (З роздумів методиста // Завуч. – 2016. – № 3 (45). – С. 11).

8. У кожного педагога в професійно-педагогічній діяльності виявляються індивідуальні труднощі. Спробуйте сформулювати їх для себе і проаналізувати їх можливі причини (Якщо у вас немає досвіду практичної діяльності, зробіть спробу спрогнозувати проблеми і труднощі, які очікують Вас на професійній ниві, ураховуючи свої індивідуальні особливості).

9. Визначте завдання і функції методичних служб як науково-методичних осередків освітнього простору районів і міст в організації розвитку педагогічної майстерності в умовах неперервної освіти.

10. Які традиційні та інноваційні технології науково-методичного супроводу неперервного розвитку педагогічної майстерності протягом міжкурсового періоду Ви використовуєте в професійно-педагогічній діяльності?

11. Які навчально-методичні матеріали супроводжують Ваш професійний розвиток упродовж усього міжкурсового періоду?

12. Які форми, технології науково-методичної роботи є дієвими, продуктивними у Вашій професійно-педагогічній діяльності для розвитку педагогічної майстерності впродовж життя?

13. Заповніть анкету «Оцінка реалізації потреб педагога в професійному в розвитку й саморозвитку». Опрацюйте результати, плануючи подальші кроки професійного розвитку на всіх етапах міжкурсового періоду.

Анкета

«Оцінка реалізації потреб педагогічного працівника в розвитку й саморозвитку»

Шановні колеги!

Відповідаючи на питання анкети, поставте, будь ласка, бали, що відповідають Вашій думці:

5 – якщо дане твердження повністю відповідає дійсності

4 – скоріше відповідає, ніж ні

3 – і так, і ні

2 – скоріше не відповідає

1 – не відповідає

№	Перелік професійних знань, умінь і настанов педагогічного працівника	Оцінна шкала				
		1»	2»	3»	4»	5»
1.	Я прагну вивчити себе					
2.	Я залишаю час для розвитку, як би не був (була) завантажений(а) справами					
3.	Перешкоди, які виникають у професійній діяльності, стимулюють мою активність					
4.	Я шукаю зворотний зв'язок із суб'єктами навчального процесу, оскільки це допомагає пізнати й оцінити себе					
5.	Я аналізую свою діяльність, виділяючи для цього спеціальний час					
6.	Я аналізую свої почуття і досвід					
7.	Я багато читаю					
8.	Я широко дискутую з питань, що мене цікавлять					
9.	Я вірю у свої можливості					
10.	Я прагну бути більш відкритою людиною					
11.	Я усвідомлюю той вплив, що справляють на мене учні, колеги, батьки, адміністрація					
12.	Я керую своїм професійним розвитком і одержую позитивні результати					
13.	Я одержую задоволення від освоєння нового					
14.	Відповідальність не лякає мене					
15.	Я позитивно ставлюсь щодо просування по службі					

Підрахуйте суму балів.

Від 55 балів і більше – Ви активно реалізуєте потреби у саморозвитку і самореалізації. Так тримати!

Від 36 до 54 балів – у Вас відсутня сформована система у саморозвитку і самореалізації. Під лежачий камінь вода не тече! Почніть із найпростішого: проаналізуйте, що заважає Вам рухатись вперед, що залежить від Вас, а що від колег, адміністрації. Продумайте, як нейтралізувати ці бар'єри у своїй професійній діяльності. Заплануйте конкретні шляхи, що допоможуть побачити динаміку зростання Вашої педагогічної майстерності: відвідайте майстер-клас колеги, критично проаналізуйте власну професійно-педагогічну діяльність, оберіть пролонговану інноваційну модель курсової підготовки.

Від 15 до 35 балів – Ви перебуваєте в стадії зупиненого саморозвитку. Згадайте загальновідоме: «Учитель живе доти, доки він вчиться». Спробуйте виявити ті бар'єри, які заважають Вам саморозвиватись і самореалізовуватись. Дайте відповідь на запитання, чому у Вас настає педагогічне старіння? Зробіть перший крок: проведіть за новою формою, освітньою технологією виберіть інноваційну методичну тему, актуальну попрацюйте над плануванням розвитку самоосвітньої, методичної, комунікативної компетентності. Усе залежить тільки від Вас і Вашого бажання не зупинятися на досягнутому, **А РУХАТИСЬ ТІЛЬКИ ВПЕРЕД.**

14. Дайте відповіді на запитання бліц-опитування «Розвиток педагогічної майстерності в умовах післядипломної освіти». За результатами зробіть виражені і обґрунтовані висновки щодо подальшого професійного розвитку шляхом формальної, неформальної, інформальної освіти.

Бліц-опитування

«Розвиток педагогічної майстерності фахівців в умовах післядипломної освіти»

Прізвище, ім'я та по батькові _____

Місце роботи _____

Посада _____

1. Виберіть 10 найбільш вагомих, на Вашу думку, показників досягнення високого рівня педагогічної майстерності:

№	Показник педагогічної майстерності вчителя-словесника	+
1.	Знання предмета	
2.	Методична грамотність педагогічного працівника	
3.	Досвід творчої професійно-педагогічної діяльності	
4.	Знання нормативно-правової бази	
5.	Педагогічний стаж	
6.	Високий рівень професійної компетентності і предметних компетенцій	
7.	Уміння моделювати освітній процес	
8.	Ораторське мистецтво	
9.	Уміння забезпечити результативність і якість роботи	
10.	Володіння педагогічною технікою	
11.	Культура мовлення і культура мислення	
12.	Кваліфікаційна категорія	
13.	Використання в професійно-педагогічній діяльності інформаційно-комунікаційних технологій	
14.	Авторитет в учнів, колег, батьків	
15.	Діагностування власного професійного рівня, можливостей, потреб, мотивації	
16.	Неперервне вдосконалення педагогічної майстерності	

17.	Творчий, нестандартний підхід до вирішення освітніх завдань	
18.	Застосування інноваційних освітніх підходів і технологій	
19.	Педагогічна імпровізація	
20.	Акторська майстерність	
21.	Комунікативний потенціал	
22.	Ерудиція, загальна культура	
23.	Любов до своєї професії	
24.	Зовнішній імідж	
25.	Власна педагогічна система, сформований педагогічний почерк	
26.	Психолого-педагогічні знання	
27.	Особистісно зорієнтована, суб'єкт-суб'єктна взаємодія із суб'єктами освітнього процесу	

2. Оберіть 5 найбільш ефективних для Вас форм розвитку педагогічної майстерності протягом усього міжкурсового періоду:

№	Форми розвитку педагогічної майстерності	+
1.	Самоосвітня діяльність	
2.	Курси підвищення кваліфікації з актуальних питань професійного розвитку	
3.	Районне (шкільне) методичне об'єднання в	
4.	Постійно діючі семінари, круглі столи	
5.	Відкриті уроки, майстер-класи колег	
6.	Участь у творчих групах	
7.	Матеріали фахової періодици, теле-, радіопередачі	
9.	Інтернет-ресурси	
10.	Проведення предметних тижнів (декад)	
11.	Участь у професійних конкурсах «Учитель року», «Кращий працівник року»	
12.	Наставництво, консультування	
13.	Знайомство із перспективним педагогічним досвідом	
14.	Підготовка учнів до участі в конкурсах, олімпіадах	
15.	Систематична робота над методичною темою (методичним проектом)	
16.	Науково-дослідна діяльність	
17.	Співпраця з кабінетом (кафедрою) ІППО	
18.	Рефлексія власної діяльності	
19.	Складання плану (проекту) власного професійного саморозвитку	
20.	Творча позаурочна діяльність	

3. Позначте ті зовнішні чинники, що гальмують розвиток майстерності

Фактори, що гальмують Ваш професійний розвиток	+
Відсутність наставників, однодумців у навчальному закладі	
Нестабільність і періодичність підвищення кваліфікації	
Безсистемність, формалізм роботи шкільного методоб'єднання	
Відсутність системи морального й матеріального стимулювання	
Атмосфера пасивності, байдужості в колективі	
Відсутність науково-методичного супроводу, адресної допомоги	
Недостатня поінформованість про нові завдання, ролі, функції	
Відсутність курсів підвищення кваліфікації з актуальних питань	

4. Назвіть документ, який супроводжує Ваш неперервний професійний розвиток протягом усього міжкурсового періоду

Назва документа	+
Щоденник міжкурсового періоду	

Залікова книжка слухача	
Кредитна книжка	
Індивідуальний план саморозвитку	
Проект професійного саморозвитку і самореалізації	
Індивідуальний освітній маршрут міжкурсового періоду	
Ваш варіант: _____	

15. Назвіть Вашу методичну тему, над якою Ви працюєте в міжкурсовий період. Чим вона актуальна для навчального закладу, в якому Ви працюєте? Відповідно до Вашої методичної теми змодельовати програму розвитку педагогічної майстерності. Сплануйте відповідно до Вашої методичної теми форми роботи і методи, які забезпечуватимуть підвищення професійно-особистісного рівня, якості і результативності освітнього процесу. Заповніть таблицю (тільки ДРУГУ КОЛОНКУ).

**ПРОГРАМА РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ ПЕДАГОГА В
МІЖКУРСОВИЙ ПЕРІОД**

МЕТОДИЧНА ТЕМА: „ ”

№ п/п	Перелік форм і методів роботи в міжкурсовий період	I РІК		II РІК		III РІК		IV РІК		V РІК	
		Оцінка Освітньої діяльності за роками	Самооцінка	Оцінка Освітньої діяльності	Самооцінка	Оцінка Освітньої діяльності	Самооцінка	Оцінка Освітньої діяльності	Самооцінка	Оцінка Освітньої діяльності	Самооцінка
I.	МОТИВАЦІЙНО-ПЛАНУВАЛЬНА ТА САМООСВІТНЯ ДІЯЛЬНІСТЬ										
1.											
2.											
3.											
II.	ДОСЛІДНИЦЬКО-ПОШУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ										
III	ПРАКТИЧНО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ДІЯЛЬНІСТЬ										
IV.	КООПЕРАТИВНА ТВОРЧА ДІЯЛЬНІСТЬ										
У.	УЧАСТЬ У МЕТОДИЧНІЙ РОБОТІ										
VI.	КОНТРОЛЬНО-ОЦІНЮВАЛЬНА ДІЯЛЬНІСТЬ										

16.3 моделюйте програму науково-методичного супроводу неперервного розвитку педагогів в міжкурсовий період, беручи до уваги інноваційні ролі і функції, спланувавши форми роботи і методи, які забезпечуватимуть підвищення професійного рівня педагогічних працівників, реалізацію завдань міжкурсового періоду.

**ПРОГРАМА НАУКОВО-МЕТОДИЧНОГО СУПРОВОДУ
НЕПЕРЕРВНОГО РОЗВИТКУ ПЕДАГОГА В МІЖКУРСОВИЙ ПЕРІОД**

Роль і функції науково-методичного супроводу розвитку педагогічної майстерності	Форми роботи з педагогічними працівниками в міжкурсовий період			
	Пропедевтичний етап	Власне курсовий		Післякурсний Етап
		Очний	дистанційний	

Комплекс тестових завдань для самоконтролю й самооцінки

1. Чи вірним є твердження, що рівень засвоєння навчального матеріалу безпосередньо залежить від обраних і використовуваних педагогом методів:

А)		Так
Б)		Ні

2. Зазначте основні ролі, що виконує сучасний педагог:

А)		Фасилітатор
Б)		Управлінець
В)		Наставник
Г)		Дослідник
Г)		Керівник освітнього процесу

3. Із поданого переліку оберіть шляхи, що сприятимуть розвитку педагогічної майстерності:

А)		Аналіз відкритих уроків, позакласних заходів
Б)		Наставництво
В)		Проведення уроків і позакласних заходів
Г)		Самоосвітня діяльність
Г)		Курси підвищення кваліфікації
Д)		Стан здоров'я
Е)		Рівень суб'єктного досвіду учнів, володіння ними певними компетентностями

4. Єдність знань, умінь і відношень у процесі професійної діяльності, спосіб досягнення мети, що визначаються вимогами посади, ситуації, конкретними професійними завданнями та цілями навчального закладу – це:

А)		Компетентність
Б)		Компетенція
В)		Педагогічна майстерність
Г)		Педагогічний досвід
Г)		Стиль педагогічної діяльності
Д)		Комунікативна стратегія

5. Систематична й цілеспрямована діяльність педагога, спроектована на розширення й поглиблення знань, умінь, визначення установок, підвищення рівня певних складових професійної компетентності – це:

А)		Самоосвіта
Б)		Самоактуалізація
В)		Самоустановка
Г)		Цілепокладання
Г)		Прогнозування

6. Назвіть інноваційні компетентісно зорієнтовані технології:

А)		Пояснювально-ілюстративна технологія
Б)		Технології особистісно зорієнтованого навчання
В)		Модульно-рейтингова технологія навчання
Г)		Диференційоване навчання
Г)		Технологія групової навчальної діяльності
Д)		Програмована технологія навчання

7. Оберіть обов'язкові елементи педагогічної майстерності педагогічного працівника:

А)		Гуманістична спрямованість освітнього процесу
Б)		Педагогічна техніка
В)		Професійна мобільність
Г)		Любов до дітей, своєї професії
Г)		Педагогічна ситуація

8. Педагогічний напрямок, за якого в центрі уваги є особистість, вироблення відповідних технологій і методів навчання, спрямованих на індивідуальну траєкторію розвитку, вироблення вмінь, навичок, установок, ставлення як до суб'єкта взаємодії:

А)		Креативний
Б)		Антропологічний
В)		Культурологічний
Г)		Соціологічний
Г)		Особистісно зорієнтований

9. Виберіть різновид професійної компетентності, що включає вміння педагога прогнозувати хід педагогічного процесу, конструювати траєкторію і здійснювати індивідуальний розвиток суб'єктів, передбачати розвиток колективу, динаміку його структури.

А)		Соціальна
Б)		Рефлексивно-аналітична
В)		Аутопсихологічна
Г)		Комунікативно-ситуативна

10. Зовнішніми бар'єрами для формування та вдосконалення рівня педагогічної майстерності, розвитку креативних якостей є:

А)		Низький соціальний статус педагогічної професії
Б)		Стихійне, неусвідомлене професійне становлення вчителя
В)		Низький професійний рівень педагога, недостатні знання з педагогіки, психології, методики предмета, інноваційних форм і методів роботи
Г)		Акцент на нормативно-регламентованому компоненті методичної діяльності, ігнорування інноваційного
Г)		Відсутність методичної підтримки з боку керівництва

8. ГЛОСАРІЙ КЛЮЧОВИХ СЛІВ

Досвід – відображення в людській свідомості об'єктивного світу, що базується на сприйманні довкілля.

Індивідуальна освітня траєкторія (ІОТ) – це специфічна інновація в системі післядипломної педагогічної освіти, що передбачає особливо організований диференційований акмеологічний освітній простір з орієнтацією на пошук і засвоєння педагогом індивідуальних освітніх проєктів (програм) розвитку педагогічної майстерності, підвищення кваліфікації за варіативними та інваріативними кредитними (змістовими) модулями, блоками тощо частково чи повністю самостійного, прискореного чи пролонгованого навчання.

Мобільність професійна – можливість і здатність учителя української мови і літератури успішно переключатися на інший вид професійно-педагогічної діяльності. Професійна мобільність передбачає володіння вчителем-словесником системою узагальнених професійних прийомів, уміння ефективно їх застосовувати для виконання будь-яких завдань у суміжних галузях

Мотивація – система мотивів або стимулів, яка спонукає людину до конкретних форм діяльності або поведінки. Мотивами можуть виступати уявлення й ідеї, почуття й переживання, що виражають матеріальні й духовні потреби людини. Одна й та сама діяльність може здійснюватись за різних мотивів.

Науково-методичний супровід – педагогічна технологія, що полягає у створенні диференційованого акмеологічного освітнього простору, в якому відбувається професійна взаємодія рівноправних партнерів на принципах людиноцентризму, гуманізму, фасилітативності, індивідуалізації, здійснюється неперервний розвиток педагогічної майстерності за індивідуальною освітньою траєкторією протягом усього життя.

Неперервна освіта, або освіта протягом усього життя (lifelong education), продовжена освіта (continuing education) – процес, що охоплює базову і післядипломну освіту, остання включає навчальну (самоосвіта, курси підвищення кваліфікації, виконання міжкурсових завдань тощо) і практичну діяльність педагога.

Педагогічна дія – а) елемент професійно-педагогічної діяльності; б) педагогічно доцільний, спланований чи імпровізований учинок педагога, що спричиняє зміну педагогічної ситуації або особистісні зміни.

Педагогічний досвід – це сукупність засвоєних, практично виважених знань, прийомів і навичок педагогічної діяльності, що динамізують дидактичний процес і дають педагогу можливість обирати найбільш оптимально-результативні форми й методи залежно від мети, завдань, установок навчального процесу, формують індивідуальний педагогічний почерк, визначають творчий портрет педагогічного працівника.

Педагогічна майстерність – це комплекс властивостей особистості, що забезпечує самоорганізацію високого рівня професійної діяльності на рефлексивній основі. **Майстерність** можна розглядати як найвищий рівень пед. д-ті (якщо ми характеризуємо якість результату) або як вияв творчої активності особистості педагога (психологічний механізм успішної діяльності).

Професіоналізм діяльності – якісна характеристика суб'єкта праці, що відображає високу професійну кваліфікацію і компетентність (інтегративного особистісного ресурсу), різноманітність ефективних професійних навичок і вмінь, у тому числі тих, які ґрунтуються на творчих рішеннях, володіння сучасними алгоритмами і способами вирішення професійних завдань, що дозволяє здійснювати професійно-педагогічну діяльність із високою і стабільною продуктивністю (Л.В. Абдаліна, Н.В. Гузій, А.О. Деркач, В.Г. Зазикін, Н.І. Клокар, Н.В. Кузьміна, Н.В. Кухарев, С.С. Пальчевський тощо). Про професіоналізм діяльності свідчить постійно поповнювальна і збагачувальна система знань, умінь, навичок, розширення діапазону професійних завдань, зростання ефективності професійно-педагогічної діяльності, що набуває продуктивно-перетворювального, творчого характеру. Це лише один із аспектів (інший – професіоналізм особистості) досягнення професійних вершин у цілісному розвитку педагога в системі післядипломної педагогічної освіти.

Професіоналізм особистості – якісна характеристика суб'єкта праці, яка засвідчує високий рівень професійно важливих та особистісно-ділових якостей, акмеологічних варіантів, зокрема креативності, суб'єктності як вияву активності у професійно-педагогічній діяльності, автентичного характеру спрямованості особистості, мотиваційної сфери і ціннісних орієнтацій,

зорієнтованих на прогресивний розвиток фахівця (Л.В. Абдаліна, Н.В. Гузій, А.О. Деркач, В.Г. Зазикін, Н.І. Клокар, С.С. Пальчевський та ін.). Про професіоналізм особистості йдеться тоді, коли розглядається здатність суб'єкта діяльності гнучко, творчо, мобільно застосовувати особистісні ресурси, зокрема професійно важливі (увага, пам'ять, терплячість тощо) та особистісно-ділові якості (організованість, відповідальність, ініціативність, креативність тощо.) для успішного вирішення професійних завдань.

Професіоналізм (від лат. *profession* – професія < *profiteer* – оголошую своєю справою) – інтегральна характеристика професійно-педагогічної діяльності, сформована в системі післядипломної педагогічної освіти (у процесі навчання на курсах підвищення кваліфікації, участі у заходах міжтестастійного циклу, самоосвітньої і практичної роботи), що полягає у здатності вчителя-словесника компетентно, кваліфіковано, продуктивно-творчо здійснювати метадіяльність відповідно до стратегічних завдань, на рівні світових і вітчизняних професійних стандартів. Педагогічний професіоналізм має складну ієрархічну структуру, що включає діяльнісний, індивідуально-особистісний і акме-орієнтований рівні.

Розвиток педагогічної майстерності – цілеспрямований, пролонгований і поетапний процес фахового становлення та самореалізації педагога в системі післядипломної педагогічної освіти, що характеризується неперервністю, системністю, динамізмом, циклічністю, синергізмом і передбачає ефективний науково-методичний і акметехнологічний супровід за індивідуальною освітньою траєкторією з урахуванням наявного професійного досвіду, освітнього рівня, навчальних потреб, мотиваційних детермінантів тощо.

Траєкторія професійного розвитку – це окреслення перспективи формування й подальшого професійного зростання педагога, напрямків, засобів, форм підвищення кваліфікації, прогнозування ймовірних ризиків на цьому шляху та засобів їх подолання.

Шлях професійного розвитку передбачає поступове, поетапне й не завжди лінійне професійне зростання від педагога-репродуктора до майстра, інноватора.

Рефлексійна анкета

1. Які нові знання, уміння, компетенції Ви отримали, поглибили, удосконалили?
2. В якій сфері професійно-педагогічної діяльності Ви зможете їх використовувати?
3. З якими труднощами зіткнулись під час опрацювання матеріалів спецкурсу?

Рекомендована література

для самостійної діяльності, поглиблення фахових компетенцій

1. Деркач А.А. Акмеологические основы развития профессионализма / Анатолий Алексеевич Деркач. – М.: Моск. психолого-соц. ин-т; Воронеж: МОДЭК, 2004. – 752 с.
2. Деркач А.А. Педагогическое мастерство тренера / Анатолий Алексеевич Деркач, Анатолий Анатольевич Исаев / Предисл. Н.В. Кузьминой, А.Ц. Пуни, А.В. Тарасова. – М.: Физкультура и спорт, 1981. – 375 с.
3. Завалевський Ю. Формування вчителя як конкурентноспроможного фахівця за умов модернізації освітньої галузі України [Текст] / Ю.Завалевський / Нова педагогічна думка: науково-методичний журнал // Матеріали Всеукраїнської конференції «Підготовка вчителя як конкурентноспроможного фахівця в умовах модернізації освіти в Україні». – Рівне: РОППО. – 2008. – № 4. – С. 70-75.
4. Калашникова С.А. Навчання дорослих на основі компетентнісно-орієнтованого підходу [Текст] : навчально-методичні матеріали / С.А. Калашнікова – К, 2008. – 57 с.
5. Клокар Н. Андрагогічна модель підвищення кваліфікації педагогів на засадах диференційованого підходу [Текст] / Н. Клокар // Післядипломна освіта в Україні. – 2008. – № 2. – С. 23-28.
6. Кузьмина Н.В. Акмеология качества профессиональной деятельности специалиста / Н.В. Кузьмина, С.Д. Пожарский, Л.Е. Паутова. – СПб.–Коломна-Рязань, 2008. – 376 с.
7. Кузьмина Н.В. Психологическая структура деятельности учителя (Тексты лекций) / Нина Васильевна Кузьмина, Николай Васильевич Кухарев. – Гомель: Гомельский гос. ун-т, 1976. – 57 с.

8. Маркова А.К. Акме в профессиональном развитии человека / Аэлита Капитоновна Маркова / Акмеология : учебник. Изд. 2-е, перераб. / Под общ. ред. А.А. Деркача. – М.: Изд-во РАГС, 2006. – С. 294-305.
9. Олійник В.В. Наукові основи управління підвищенням кваліфікації педагогічних працівників профтехосвіти : монографія / Віктор Васильович Олійник. – К.: Міленіум, 2003. – 594 с.
10. Олійник В.В. Освіта впродовж життя: як і чому вчити дорослих? [Електронний ресурс] / Віктор Васильович Олійник. – Режим доступу: [www. URL: http://www.apsu.org.ua/ua/information/press/956784](http://www.apsu.org.ua/ua/information/press/956784).
11. Олійник В.В. Теоретико-методологічні засади управління підвищенням кваліфікації педагогічних працівників профтехосвіти: автореф. дис... д-ра. пед. наук: 13.00.01 / Віктор Васильович Олійник; Київ. нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова. – К., 2004. – 45 с.
12. Палтышев Н.Н. Секреты педагогического мастерства / Николай Николаевич Палтышев // Директор школы : науч.-метод. журнал. – 2000. – № 8. – С. 104-110.
13. Сидоренко В.В. Акмеограма як засіб самооцінювання й професійного саморозвитку педагогічних працівників протягом міжтестастійного циклу / В. Сидоренко // матеріали Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції «Особливості впровадження Національної рамки кваліфікацій у післядипломну освіту»: зб. наук. праць за матеріалами Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції 26 листопада. 2015 р., м. Харків / за заг. ред. Л.Д. Покроєвої, Т.В. Дрожжиної, М.Є. Смирнової. – Харків: Харківська академія неперервної освіти, 2015. – С. 9-13.
14. Сидоренко В. Науково-методична діяльність педагогічних працівників у системі післядипломної освіти / В.В. Сидоренко // Школа. – 2012. – № 7(79) – липень. – С. 15-17.
15. Сидоренко В. Науково-методичний сервіс для розвитку педагогічної майстерності / В.В. Сидоренко // Методист. – 2012. – № 11. – листопад. – С. 34-39.
16. Сидоренко В.В. Педагогічна майстерність учителя української мови і літератури в системі післядипломної освіти : акме-синергетичний аспект : термінологічний словник-довідник / автор-укладач В.В. Сидоренко. – Донецьк: Каштан, 2013. – 100 с.
17. Сидоренко В.В. Розвиток педагогічної майстерності вчителя української мови і літератури в системі післядипломної освіти : монографія / В.В. Сидоренко. – Донецьк: Каштан, 2012. – 492 с.
18. Сидоренко В.В. Феномен педагогічної майстерності вчителя в концептуальних вимірах творчої спадщини В.О. Сухомлинського / В.В. Сидоренко // Рідна школа. – 2012. – № 7(991). – липень. – С. 39-43.
19. Сидоренко В.В. Феноменологія педагогічної майстерності вчителя-словесника / В.В. Сидоренко / Педагогічна творчість, майстерність, професіоналізм у системі підготовки освітянських кадрів: здобутки, пошуки, перспективи : монографія / кер. авт. кол. Н.В. Гузій; Мін-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т імені М.П. Драгоманова. – К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2015. – С. 156-199.
20. Сорочан Т. Місія та функції андрагогіки у системі післядипломної педагогічної освіти / Тамара Михайлівна Сорочан // Післядипломна освіта в Україні : міжгалуз. наук.-освітній журнал. – 2012. – № 2(21). – грудень. – С. 92-96.
21. Сорочан Т.М. Підготовка керівників шкіл до управлінської діяльності : теорія та практика : монографія / Тамара Михайлівна Сорочан. – Луганськ: Знання, 2005. – 384 с.
22. Сорочан Т. Післядипломна педагогічна освіта у добу змін (регіональний аспект) / Тамара Михайлівна Сорочан // Освіта на Луганщині : наук.-метод. журнал. – 2009. – № 1(30). – С. 10-17.
23. Сорочан Т. Регіональна післядипломна педагогічна освіта : пошук нових стратегій і моделей розвитку / Тамара Михайлівна Сорочан // Післядипломна освіта в Україні: міжгалуз. наук.-освітній журнал. – 2008. – грудень. – С. 11-14.
24. Субетто А.И. Сочинения. Ноосферизм. Том четвёртый. Кн. 2. Ноосферное или Неклассическое человековедение : поиск оснований [Текст] / Александр Иванович Субетто / Под ред. Л.А. Зеленова. – СПб. – Кострома: КГУ им. Н.А. Некрасова, 2006. – 1000 с.

25. Хозяинов Г.И. Педагогическое мастерство преподавателя : метод. пособ. [Текст] / Геннадий Иванович Хозяинов. – М.: Высш. шк., 1988. – 168 с.
26. Харламов И.Ф. О педагогическом мастерстве, творчестве и новаторстве / И.Ф. Харламов // Педагогика. – 1992. – № 5-6. – С. 11-15.
27. Як стати майстерним педагогом [Текст] : навчально-методичний посібник / за ред. Л.І. Даниленко. – К.: ТОВ «Етіс плюс», 2007. – 184 с.
28. Sydorenko V.V. Zasady naukowo-metodyczne rozwoju mistrzostwa pedagogicznego nauczyciela języka ukraińskiego i literatury w wykształceniu podyplomowym / V.V. Sydorenko // Nauka i Studia : Sp. z o.o.: pedagogiczne nauki. – 2013. – № 15(83) – P. 55-59.
29. What Teachers Should Know and Be Able to Do : report of NBPTS. – National Board for Professional Teaching Standards, 2002. – 22 p.
30. White R. Motivation reconsidered : the concept of competence / R. White // Psychological review. – 1959. – № 66. – P. 297-333.

РОЗДІЛ IV

РОБОЧІ НАВЧАЛЬНІ ПРОГРАМИ ТЕМ (СПЕЦКУРСІВ) МІЖДИСЦИПЛІНАРНИХ МОДУЛІВ

МОДУЛЬ. МЕНЕДЖМЕНТ І ЛІДЕРСТВО

Ознайомлення із цілями, завданнями, принципами, документами щодо входження системи освіти України до європейського освітнього простору на умовах партнерства; удосконалення управлінської компетентності, сприяння професійному й особистісному розвитку в умовах соціальних трансформацій, розвиток управлінської культури, лідерських якостей.

ТЕМА: НАУКОВО-МЕТОДИЧНИЙ   МЕНЕДЖМЕНТ   ОСВІТНІХ ІННОВАЦІЙ

Категорія слухачів: *для всіх категорій слухачів за різними моделями навчання*
Розробник: *проф. В.В. Сидоренко*

Зміст

1. Анотація.
2. Тематичний план викладу та засвоєння матеріалу.
3. Зміст навчальної теми за підтемами.
4. План тренінгу.
5. Проблемно-пошукові питання для самостійної та індивідуальної роботи слухача.
6. Глосарій ключових слів.
7. Рефлексійна анкета.
8. Рекомендована література для самостійної діяльності, поглиблення фахових компетенцій.

Анотація

Інноваційна діяльність визначається на сьогодні як іманентна характеристика післядипломної педагогічної освіти, цілісна мережева інфраструктура якої забезпечує випереджувальний, прогностичний, системний, людиноцентрований, компетентнісно зорієнтований тощо характер науково-методичного супроводу розвитку педагогічних працівників, підтримку їхніх професійних ініціатив, нових ідей, концепцій, моделей, методик, підходів і технологій, методів і прийомів організації освітнього процесу.

У темі експліковано сутність науково-методичного менеджменту освітніх інновацій як пріоритетного напрямку науково-методичного супроводу професійного розвитку педагогічних

працівників у системі післядипломної освіти. Здійснено теоретико-методологічну інтерпретацію термінів «інноваційна діяльність», «освітня інновація», «нововведення», «науково-методичний менеджмент освітніх інновацій».

Освітні інновації розглянуто як форму, результат, продукт інноваційної пошуково-творчої професійної діяльності педагогічного працівника. Обґрунтовано професійно значущі характеристики педагога-інноватора, показники сформованості рівня його інноваційної культури. Визначено пріоритетні завдання, етапи, напрями, шляхи реалізації науково-методичного менеджменту освітніх інновацій в умовах післядипломної педагогічної освіти.

Матеріали теми спрямовано на розвиток *освітологічної, професійно-педагогічної, дидактичної, андрагогічної компетентностей* педагогічних працівників.

Тему розраховано на 4 години, із яких 2 год. – навчальний тренінг, 2 год. – самостійна робота слухача. Розроблено проблемно-пошукові запитання і завдання для самостійної та індивідуальної роботи слухача.

Тему розроблено для керівних і педагогічних кадрів освіти, методичних служб усіх рівнів, організаторів системи післядипломної педагогічної освіти, слухачів курсів підвищення кваліфікації педагогічних працівників на всіх етапах курсової підготовки за різними моделями навчання.

Тематичний план викладу та засвоєння матеріалу

№ з/п	Тематичний план	Форми заняття, кількість годин			
		Лекції	Навчальний тренінг	Самостійна робота	Разом
1.	Підтема 1. Освітні інновації як форма, результат, продукт інноваційної пошуково-творчої професійної діяльності педагогічного працівника в умовах нової української школи Підтема 2. Науково-методичний менеджмент освітніх інновацій: зміст, завдання, напрями реалізації		2	2	4
	Разом		2	2	4

Зміст за підтемами

Підтема 1. Освітні інновації як форма, результат, продукт інноваційної пошуково-творчої професійної діяльності педагогічного працівника в умовах розбудови нової української школи. Основні професійно значущі характеристики педагога-інноватора.

Підтема 2. Науково-методичний менеджмент освітніх інновацій: зміст, завдання, напрями реалізації. Етапи проектування та впровадження освітніх інновацій. Шляхи реалізації науково-методичного менеджменту освітніх інновацій.

План навчального тренінгу

«Освітня інновація» (англ. innovation, від лат. innovatio – оновлення, зміна) як цілеспрямований процес певних змін (частково модифікаційних або кардинальних) в освіті (освітній галузі) на основі соціокультурних викликів постіндустріальної епохи, досягнень психолого-педагогічної науки, вивчення, аналізу й узагальнення передового перспективного досвіду, що спричиняють професійно-педагогічну дію нової якості, пошук продуктивних форм, методів, технологій організації освітнього процесу та спрямовані на ефективне вирішення професійних завдань, забезпечення високого результату тощо.

Кореляція термінів «інноваційна діяльність», «освітня інновація», «нововведення», «науково-методичний менеджмент освітніх інновацій».

Освітні інновації як форма, результат, продукт інноваційної пошуково-творчої професійної діяльності педагогічного працівника, що зреалізуються а) у навчальному процесі у вигляді методів, прийомів, форм, технологій, методик навчання та ін., б) у вихованні, сприяючи створенню гармонійного особистісно зорієнтованого простору, організації професійно-педагогічної взаємодії з усіма суб'єктами, формуванню ціннісного світогляду, виробленню продуктивних моделей спілкування та ін., в) у професійних настановах педагогічного працівника на творче, нестандартне, оригінальне виконання професійних завдань тощо.

Показники сформованості рівня інноваційної культури педагогічного працівника (мотиваційно-цільовий, когнітивний показник, операційний, регулятивно-корекційний).

Науково-методичний менеджмент (від англ. *management* – управління) освітніх інновацій як галузь інтегрованої практико-теоретичної діяльності суб'єктів науково-методичної роботи, що передбачає ефективне управління інноваційною діяльністю педагогічних працівників із використанням андрагогічних технологій науково-методичного супроводу впровадження освітніх інновацій; процес цілеспрямованого впливу суб'єкта управління (керівника) на інший об'єкт управління – соціальну систему, що перебуває в стані постійного розвитку, внаслідок якого відбувається не лише його якісна зміна та підвищення рівня конкурентоспроможності, а й підвищується рівень залучення інвестицій та інновацій.

Завдання науково-методичного менеджменту освітніх інновацій: спрямування на постійне переведення об'єктів у якісно новий стан; соціальну, матеріальну й психологічну підтримку педагогів; створення правових, організаційних і психологічних умов забезпечення експериментальної діяльності; участь у міжнародних освітніх проектах; підключення до комп'ютерної мережі Інтернет; розширення і поглиблення функціональних обов'язків учасників процесу тощо.

Етапи проектування та впровадження освітніх інновацій у професійно-педагогічній діяльності педагогічного працівника: пошуковий або пропедевтичний, діагностичний, прогностично-моделювальний, проектувальний, діяльнісний, узагальнювальний.

Шляхи реалізації науково-методичного менеджменту освітніх інновацій: надання консалтингових послуг, що передбачає аналіз, обґрунтування перспектив використання освітніх інновацій з урахуванням предметної галузі і запитів суб'єкта; розробку й трансляцію через ресурсні центри зразків і технологій інноваційної професійно-педагогічної діяльності, нових освітніх ідей, нововведень в освітньому процесі; створення авторських шкіл педагогічної майстерності, шкіл-лабораторій, творчих майстерень; управління цілісною системою науково-методичних проектів; організацію банків або фондів педагогічних інновацій на рівні району, міста, області, країни тощо.

Проблемно-пошукові питання для самостійної та індивідуальної роботи слухача

1. Хто такий педагог-інноватор і в чому проявляються особливості його професійної діяльності в умовах розбудови нової української школи?
2. Які інноваційні підходи і технології зреалізовує педагог в сучасному освітньому процесі?
3. Які показники вказують на сформованість інноваційної культури педагогічного працівника?
4. Що таке науково-методичний менеджмент освітніх інновацій?
5. Як зреалізовується технологія науково-методичного менеджменту освітніх інновацій у системі ППО?
6. Які етапи проходить процес проектування та впровадження освітніх інновацій у професійній діяльності педагогічних працівників?
7. Проаналізуйте, які інноваційні освітні підходи і технології Ви впроваджуєте в сучасний освітній процес? Які напрями науково-методичного менеджменту зреалізовуються на рівні методкабінету (центру), навчального закладу, ППО?

Таблиця

Самоменеджмент освітніх інновацій

№	Освітні інновації, що впроваджуються педагогами самостійно	Науковці, методисти методкабінету (центру), навчального закладу, що здійснюють методичне консультування
1.		
2.		
3.		

8. Дайте відповіді на питання комплексної «Використання інноваційних освітніх технологій у професійно-педагогічній діяльності»

Комплексна анкета

«Використання інноваційних освітніх технологій у професійно-педагогічній діяльності»
(відповідь позначте + або обведіть)

1. Використання інноваційних освітніх технологій, на Ваш погляд, зумовлене:

- А) педагогічною модою;
- Б) вимогами керівництва навчального закладу;
- В) конкурентоспроможністю педагога на ринку праці;
- Г) викликами суспільства й освіти;
- Г) зовнішнім незалежним оцінюванням;
- Д) інше _____

2. Вибір інноваційної технології – це:

- А) ініціатива самого педагога, вияв його методичної креативності;
- Б) рішення методичного об'єднання;
- В) рішення адміністрації закладу;
- Г) запорука модернізації освітнього процесу;
- Г) забезпечення результативності і якості освітнього процесу;
- Д) інше _____

3. Освітня технологія, на Вашу думку, має відповідати таким критеріям:

- А) концептуальність і системність дидактичних засобів;
- Б) опора на інформаційно-комунікаційні технології;
- В) гарантована результативність освітнього процесу, позитивні зміни в розвитку учнів, адекватні поставленим цілям;
- Г) посилення діагностичних функцій;
- Г) очікуваний результат не випадковий, а гарантований, заздалегідь спроектований;
- Д) інше _____

4. Інтерактивний урок – це форма навчання, за якої:

- А) гнучко й варіативно використовуються різноманітні прийоми, методи навчання, не характерні для традиційного уроку;
- Б) широко використовуються інформаційно-комунікаційні технології;
- В) здійснюється взаємодія учасників освітнього процесу, об'єднаних спільною навчальною метою;
- Г) збільшується пізнавальна самостійність учнів, мотивується потреба самовдосконалення та самореалізації;
- Г) здійснюється впровадження інноваційних засобів діагностики й контролю;
- Д) інше _____

4. Коли необхідно розпочинати використання інноваційних технологій на уроках:

- А) після самостійного вивчення;
- Б) при узгодженні з колегами;
- В) після узгодження з адміністрацією;

- Г) за підготовки на курсах підвищення кваліфікації за обраною технологією;
 Г) за умови джерела фінансування;
 Д) інше _____

5. Чого Ви очікуєте від суб'єктів освітнього процесу (себе, учнів) при застосуванні активних технологій:

- А) забезпечення результативності освітнього процесу;
 Б) особистого задоволення роботою;
 В) суспільного визнання;
 Г) більшої активності та самостійності учнів, створення разом із ними на кожному уроці спільного освітнього продукту;
 Г) формування конкурентоздатної, життєспроможної особистості;
 Д) інше _____

6. Що для Вас є перешкодою в розробці й застосуванні інтерактивних технологій:

- А) брак часу;
 Б) відсутність стимулювання в навчальному закладі, методичної допомоги, підтримки в колективі;
 В) більша витрата часу для моделювання уроку, виготовлення дидактичного матеріалу;
 Г) відсутність необхідних теоретичних і практичних знань щодо застосування інноваційних технологій;
 Г) відсутність курсів підвищення кваліфікації щодо засвоєння конкретних інноваційних технологій;
 Д) інше _____

7. Визначте чинники й умови, що сприяють упровадженню інноваційних технологій на уроках:

- А) робота методичного об'єднання;
 Б) власна ініціатива й методична креативність педагога;
 В) орієнтація всього педагогічного колективу на модернізацію освітнього процесу;
 Г) курси підвищення кваліфікації з даної проблеми;
 Г) вичерпна інформація про інноваційну педагогічну діяльність, ролі й напрямки діяльності педагога та учнів за використання технологій тощо;
 Д) інше _____

8. Якими критеріями Ви оперуєте, вибираючи ту чи іншу активну технологію:

- А) суб'єктний досвід учнів;
 Б) мета, завдання уроку;
 В) ступінь складності навчального матеріалу;
 Г) ступінь новизни навчального матеріалу;
 Г) забезпечення диференціації та індивідуалізації навчання;
 Д) інше _____

9. Які інноваційні освітні технології Ви найчастіше використовуєте в освітньому процесі (позначте +):

№ з/п	Інноваційна освітня технологія	НІКОЛИ	РІДКО	ІНОДІ	ЧАСТО	ЗАВЖДИ	МОЖУ ПОДІЛИТИСЯ ДОСВІДОМ
А)	кооперативне навчання						
Б)	інтерактивне навчання						
В)	алгоритмізоване навчання						

Г)	особистісно-зорієнтоване навчання						
Г)	розвивальне навчання						
Д)	технології навчання як дослідження						
Е)	критичне мислення						
Є)	модульне навчання						
Ж)	інша освітня технологія: ✓						
Загальні висновки, пропозиції, рекомендації							

9. За допомогою анкети проаналізуйте власну готовність до переходу на викладання за активними технологіями. На основі отриманих результатів сплануйте власну професійну діяльність щодо опанування, впровадження освітніх інновацій, підвищення рівня інноваційної культури на певних етапах міжкурсового періоду.

Анкета для самооцінки готовності педагога до переходу на викладання за активними технологіями

Оцінна шкала професійних знань, умінь, настанов педагога, необхідних для роботи за активними (інтерактивними, кооперативними, груповими, методами критичного мислення тощо) технологіями:

- «1» – не маю уявлення про ці знання і вміння;
- «2» – маю лише певні, несистемні уявлення про знання і вміння;
- «3» – моїх знань недостатньо для успішного впровадження інноваційної технології;
- «4» – маю знання, вміння, навички, яких, напевно, буде досить для успішного впровадження нової активної технології;
- «5» – маю вичерпні знання, вміння, навички, достатні для успішного впровадження активних освітніх технологій.

Перелік професійних знань, умінь і настанов педагога	Оцінна шкала				
	«1»	«2»	«3»	«4»	«5»
1	2	3	4	5	6
ЗНАННЯ:					
проблем, які можуть бути вирішені за інтерактивною технологією					
результатів, які можуть отримані після застосування інтерактивних технологій					
сутності активної технології					
методів і прийомів, які використовуються для реалізації технології					
методів навчальної роботи учнів					
етапів освоєння нової технології					
УМІННЯ РОЗРОБЛЯТИ ПРОГРАМНО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ:					
модифікований варіант навчальної програми:					
✓ розвивальної спрямованості;					
✓ спрямованості, що соціалізує;					
✓ для кооперативної системи навчання;					
✓ для навчання з використанням проектних технологій;					
✓ для інших технологій					
календарно-тематичне планування					
поурочне планування					
плани уроків різних типів, передбачених технологією					
навчальні модулі					
наочні матеріали для самостійної роботи учнів					

Індивідуальні диференційовані завдання для учнів					
завдання для гомогенних і гетерогенних навчальних груп					
систему диференційованих самостійних вправ для засвоєння учнями навчального матеріалу					
тексти завдань для поточного й підсумкового контрольного оцінювання					
критерії оцінки навчальної діяльності учнів					
тестові завдання					
завдання із використанням інформаційно-комунікаційних технологій					
УМІННЯ ВИРІШУВАТИ ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ:					
застосовувати необхідні прийоми і методи					
аналізувати урок із використанням активних технологій, виявляти перспективи й недоліки					
навчати учнів новим прийомам діяльності за активною технологією					
створювати фасилітативний формат навчальної діяльності					
оцінювати результативність використання активних технологій за допомогою методів педагогічної діагностики					
НАСТАНОВИ ДО:					
інноваційної культури, нешаблонності мислення					
Креативності					
володіння компонентами інноваційної компетентності, аналізу й рефлексії					
самовдосконалення, постійного професійно-особистісного розвитку, освіти впродовж усього життя					
критичного мислення					
Ініціативності					

Рефлексійна анкета

1. Які нові знання, уміння, компетенції Ви отримали, поглибили, удосконалили?
2. В якій сфері професійно-педагогічної діяльності Ви зможете їх використовувати?
3. З якими труднощами зіткнулись під час опрацювання матеріалів спецкурсу?

Глосарій ключових слів

Готовність до інноваційної професійно-педагогічної діяльності – особливий особистісний стан, який передбачає наявність у педагога мотиваційно-ціннісного ставлення до професійно-педагогічної діяльності, володіння ефективними способами і засобами досягнення педагогічних цілей, здатність до педагогічної творчості й рефлексії.

Інновативність (від лат. *innovatio* – оновлення, зміна) – емоційно-оцінне ставлення педагога до нововведень, відмінність у сприйнятливості суб'єктів до інновацій, нових ідей, досвіду.

Інноваційне мислення – вищий ступінь пізнання, усвідомлення протиріч, які виникають у суспільних та професійних відносинах, їх творче вирішення на основі усвідомлення відповідності чи невідповідності нового потребам та інтересам особистості педагога, учня тощо. Особливістю інноваційного мислення є те, що воно інноваційно адаптивне, передбачає у суб'єкта вибіркове ставлення до об'єктів інноваційних змін як результат ранжування способів вирішення проблеми за ознакою оптимальності.

Інновація:

- ✓ оновлення, зміни, впровадження нового/новизни (Л.Г. Вікторова) [Вікторова Л.В. Инновационные процессы в образовании // Инновации в образовании. – 2002. – №2. – С.6];
- ✓ процес створення, розповсюдження, засвоєння і використання нововведень (З.А. Абасов) [Абасов З.А. Понятийно-терминологический аппарат инновационной педагогической деятельности // Философия образования. – 2006. - №1(15). – С. 57];

- ✓ кінцевий результат творчої діяльності у вигляді нової чи удосконаленої продукції, нового чи вдосконаленого технологічного процесу (В.І.Слободчиков) [Слободчиков В.И. Проблемы становления и развития инновационного образования // Инновации в образовании. – 2003. - №2. – С. 5];
- ✓ реалізоване нововведення, яке постійно вдосконалюється в процесі впровадження. У широкому розумінні «інновація» – це синонім успішного розвитку певної сфери діяльності на базі різноманітних нововведень (О.Є.Остапчук) [Остапчук О.Є. Інноваційні процеси в освіті: пошук істини триває // Підручник для директора. – 2003. – № 4. – С. 3];
- ✓ комплексний процес створення, розповсюдження і використання нового практичного засобу для формування у того, хто навчається, інноваційного мислення та інноваційної культури (В.Ф. Самохін, В.П.Черноліс) [Самохин В.Ф., Чернолес В.П. Педагогические инновации в системе профессионального образования: цели и сущность // Инновации в образовании. – 2006. – № 6. – С. 8];
- ✓ кінцевий результат інноваційної діяльності, втілений у вигляді нового змісту, форми організації навчально-виховного процесу або вдосконаленого технічного засобу навчання, який використовується у практичній діяльності, а також у новому підході до соціальних послуг в освіті... Головна ознака інновації: позитивні соціальні і (або) економічні зміни, які виникають в роботі освітніх установ в результаті спеціально організованої інноваційної діяльності... По суті мова йде про впровадження нововведення в практику та визначення його соціально-економічного ефекту (В.М. Полонський) [Полонский В.М. Инновации в образовании (методологический анализ) // Инновации в образовании. – 2007. – №2. – С. 4-13.; 2007. – №3. – С.4-12];
- ✓ новизна, що істотно змінює результати освітнього процесу, створюючи при цьому удосконалені чи нові: освітні, дидактичні, виховні системи; зміст освіти; освітні педагогічні технології; методи, форми, засоби розвитку особистості, організацію навчання і виховання; технології управління навчальними закладами, системою (Л.І. Даниленко) [Даниленко Л.И. Управление процессом здійснення інноваційної діяльності в системі загальної середньої освіти // Післядипломна освіта в Україні. – 2003. – №3. – С. 70].

Інновація – цілеспрямовані зміни, що вносять у систему підготовки і підвищення кваліфікації фахівця нові елементи та викликають її перехід з одного стану в інший шляхом реалізації прогресивних ідей, моделей, технологій, прийомів, методів, засобів або замінюють ті, що стали непродуктивними, застарілими.

Інновація в навчанні – уведення нового в мету, зміст, методи і прийоми навчання, організацію професійно-педагогічної діяльності; зміни в стилі мислення.

Інновація освітня (англ. *innovation*, від лат. *innovatio* – оновлення, зміна) – цілеспрямований процес певних змін (частково модифікаційних або кардинальних) в освітній галузі на основі соціокультурних викликів постіндустріальної епохи, досягнень психолого-педагогічної науки, вивчення, аналізу й узагальнення перспективного педагогічного досвіду, що спричиняють нову якість професійно-педагогічної дії, пошук ефективних форм, методів, технологій організації освітнього процесу та спрямовані на забезпечення високого освітнього результату.

Інновація педагогічна – зміни в змісті й технологіях навчання і виховання, нововведення в професійно-педагогічну діяльність для підвищення її ефективності.

Освітні інновації стосуються реальної практичної діяльності освітнього закладу, конкретного педагога; їх трансляція в інше освітнє середовище завжди викликає труднощі, оскільки інший навчальний заклад має відмінний від попереднього рівень інноваційності, інше бачення вирішення будь-якої проблеми, інше ставлення до нового, традицій та інновацій. Тому спроби перейняти досвід учителів-новаторів не завжди є вдалим.

Педагогічні інновації передбачають нове в педагогічній науці, що характеризується високим рівнем узагальненості та є науково-теоретичним відкриттям [Абасов З.А. Понятійно-

Рекомендована література

для самостійної діяльності, поглиблення фахових компетенцій

1. Гузій Н.В. Майстерність, творчість, професіоналізм в історії педагогічної думки : метод. рекомендації / Наталія Василівна Гузій. – К.: НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2002. – 20 с.
2. Гура О.І. Педагогіка вищої школи : вступ до спеціальності : навч. посіб. / Олександр Іванович Гура. – К.: Центр навч. літ-ри, 2005. – 224 с.
3. Даниленко Л. Інноваційні зміни в організації підвищення кваліфікації / Лідія Іванівна Даниленко // *Вересень : науковий часопис : освітня політика : педагогіка і психологія*. – 2009. – № 3-4(48-49). – вересень. – С. 25-32.
4. Загвязинский В.И. Учитель как исследователь / Владимир Ильич Загвязинский. – М.: Знание, 1980. – 96 с.
5. Закон України «Про інноваційну діяльність» [Електронний ресурс]. – 4 липня 2002 р. – № 40-IV. – Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2002, № 36, ст. 266. – Режим доступу: [www. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/40-15](http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/40-15).
6. Зимняя И.А. Ключевые компетенции – новая парадигма результата современного образования [Электронный ресурс] / Ирина Алексеевна Зимняя. – Режим доступа: [www. URL: http://www.eidos.ru/journal/2006/0505.htm](http://www.eidos.ru/journal/2006/0505.htm).
7. Климов Е.А. О становлении профессионала : приближение к идеалам культуры и сотворение их (психологический взгляд) : уч. пособ. / Евгений Александрович Климов. – М.: Моск. псих.-соц. ин-т, 2006. – 176 с.
8. Мариновська О.Я. Формування готовності вчителів до проектно-впроваджувальної діяльності : теорія і практика : монографія / Оксана Яківна Мариновська. – Івано-Франківськ: Симфонія форте; Полтава: Довкілля-К, 2009. – 500 с.
9. Сидоренко В.В. Акмеограма як засіб самооцінювання й професійного саморозвитку педагогічних працівників протягом міжтестастійного циклу / В. Сидоренко // матеріали Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції «Особливості впровадження Національної рамки кваліфікацій у післядипломну освіту» у м. Харкові, 26 листопада 2015 р.: зб. наук. пр. / за заг. ред. Л.Д. Покроєвої, Т.В. Дрожжиної, М.Є. Смирнової. – Х.: ХАНО, 2015. – С. 9-13.
10. Сидоренко В.В. Науково-методичний менеджмент освітніх інновацій в умовах післядипломної педагогічної освіти / В.В. Сидоренко // *Науковий вісник УМО: електронне видання*. – К.: ДВНЗ «Університет менеджменту освіти», 2016. – Вип. 1. – Ч. 1. – Електрон. опт. диск [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://umo.edu.ua>. – С. 240-254.
11. Сидоренко В.В. Розвиток педагогічної майстерності вчителя української мови і літератури в системі післядипломної освіти : монографія / В.В. Сидоренко. – Донецьк: Каштан, 2012. – 492 с.
12. Устинова Н.В. Розвиток творчого потенціалу вчителя в системі післядипломної педагогічної освіти : дис. ...канд. пед. наук: 13.00.04 / Н.В. Устинова; [Центральний ін-т післядипломної пед. освіти НАПН України]. – К., 2006. – 232 с.

**ТЕМА: КУЛЬТУРОВІДПОВІДНЕ
ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ**

УПРАВЛІННЯ

ЯКІСТЮ

Категорія слухачів: *для методичних працівників (методистів з дошкільної освіти)*

Розробник: *проф. В.В. Сидоренко*

Зміст

1. Анотація навчального модуля.
2. Тематичний план викладу та засвоєння матеріалу.
3. Зміст навчального модуля за темами.
4. План тематичної дискусії.
5. Проблемно-пошукові питання для самостійної та індивідуальної роботи слухача.
6. Комплекс тестових завдань для самоконтролю й самооцінки.
7. Глосарій ключових слів.
8. Рефлексійна анкета.
9. Рекомендована література для самостійної діяльності, поглиблення фахових компетенцій.

Анотація

Актуальність навчального модуля визначається: сучасними тенденціями розвитку суспільства, зростаючою роллю освіти та необхідністю забезпечити її випереджальне значення для розвитку суспільства, сучасними тенденціями розвитку системи освіти.

Мета модуля: формування професійних компетенцій методичних працівників з дошкільної освіти, інноваційних видів, принципів і методів культуровідповідної управлінської діяльності як запоруки якості дошкільної освіти.

Після опрацювання теоретичних матеріалів, виконання практико-зорієнтованого блоку змістового модуля слухач оперуватиме цілісною таксономією цілей:

Систематизувати знання слухачів щодо:

- змісту, закономірностей управління дошкільним закладом, його функцій у контексті культури;
- інноваційних видів, принципів і методів культуровідповідної управлінської діяльності;
- шляхів удосконалення управлінського механізму в освітньому дошкільному закладі: розробка і впровадження навчально-методичного комплексу – положень, принципів і цілей закладу і колективу, моделі змісту дошкільної освіти та особливостей освітнього процесу, навчальних програм, планів, способів реалізації освітнього процесу;
- здійснювати аналіз сучасних тенденцій розвитку системи дошкільної освіти й забезпечувати їх урахування в щоденній професійній діяльності методиста дошкільної освіти;
- реалізовувати культуровідповідне управління процесом впровадження педагогічних інновацій у практику дошкільного закладу;
- використовувати модернізовані методи управління, інноваційні технології, методи управління відповідно до потреб, мети, завдань з метою підвищення ефективності роботи методиста і педагогічного колективу;
- розробляти комплексно-цільову програму організації і реалізації інновацій дошкільного закладу;
- розробляти й впроваджувати навчально-методичний комплекс дошкільного закладу як спосіб реалізації управління в контексті культури.

Матеріали навчального модуля спрямовано на **розвиток методологічної, професійно-педагогічної, дидактичної, андрагогічної, психолого-фасилітативної та ін. компетентностей** педагогічних працівників.

Навчальний модуль розраховано на 4 години, із яких 2 год. – тематична дискусія, 2 год. – самостійна робота слухача.

Навчальний модуль розроблено методичних працівників, зокрема методистів з дошкільної освіти на всіх етапах курсової підготовки за різними моделями навчання.

Тематичний план викладу та засвоєння матеріалу

№	Тематичний план	Форми заняття, кі лькість
---	-----------------	---------------------------

з/п		Тематична дискусія	Самостійна робота	Разом
1.	Теоретико-методологічні основи управління. Визначення змісту понять «управління», «керівництво», «менеджмент».	1	2	3
2.	Культуровідповідні характеристики функцій управління. Культурологічний зміст дошкільної освіти та особливості освітнього процесу.	1		1
	Разом	2	2	4

Зміст

ПІДТЕМА 1. Теоретико-методологічні основи управління. Визначення змісту понять «управління», «керівництво», «менеджмент».

ПІДТЕМА 2. Культуровідповідні характеристики функцій управління: організаційно-управлінська, планування, координуюча та стимулююча. Основні характеристики дошкільних закладів освіти як освітніх організацій: відкриті системи, що враховують всі зміни, які відбуваються в соціальній сфері, адаптуються до них, трансформують у новий зміст навчання, нові стратегії взаємодії між учасниками управлінського і навчально-виховного процесу, мають стратегічне мислення, бачення майбутнього, організаційну культуру, командний принцип роботи, вільний обмін інформацією, функціонують на основі гуманістичного менеджменту.

ПІДТЕМА 3. Визначення культурологічного змісту дошкільної освіти та особливостей освітнього процесу. Розроблення комплексно-цільової програми організації і реалізації інновацій дошкільного закладу; розроблення і впровадження навчально-методичного комплексу дошкільного закладу як способу реалізації управління в контексті культури.

План тематичної дискусії

1. Які нові функції (ролі), уміння (навички), цінності методиста дошкільної освіти зумовлені впровадженням принципів культуровідповідного управління?
2. Як Ви розумієте зміст понять «управління», «керівництво», «менеджмент»?
3. Що таке культуровідповідна модель управління ДНЗ? Які ще моделі управління ДНЗ Вам знайомі?
4. Назвіть культуровідповідні характеристики функцій управління дошкільним закладом. Чи є інноваційна діяльність показником культуровідповідного управління?
5. Які пріоритетні напрями діяльності методиста дошкільної освіти за впровадження культурологічного підходу в систему роботи закладу?
6. Які принципи культуровідповідної діяльності методиста дошкільної освіти?
7. Яким вимогам має відповідати планування навчально-виховного процесу в ДНЗ за культуровідповідною моделлю управління?

Критерії оцінювання участі слухачів у тематичній дискусії

Критерії оцінювання тематичної дискусії	Кількість балів
Повнота відповідей на запропоновані запитання	1
Зв'язок відповідей, наданих прикладів із власним компетентнісним досвідом	1
Уміння творчо адаптувати матеріали модуля змісту роботи	0,5
Уміння вести конструктивний діалог	1

Відповіді на зауваження, запитання, пропозиції лектора, колег	0,5
Активність слухача, творча позиція, самостійність	1
УСЬОГО	5 балів

**Проблемно-пошукові питання для самостійної
та індивідуальної роботи слухача**

1. Назвіть культуровідповідні характеристики функцій управління дошкільним закладом. Чи є інноваційна діяльність показником культуровідповідного управління? Відповіді оформіть у вигляді таблиці.

Показники культури управління

№	Культуровідповідні характеристики функцій управління дошкільним закладом	Функції методиста з дошкільної освіти	Функції суб'єктів ДНЗ	Характеристики освітнього процесу
1.				
2.				
3.				
4.				
5.				

2. Яким вимогам має відповідати планування навчально-виховного процесу в ДНЗ за культуро відповідною моделлю?

3. Розробіть навчально-методичний комплекс дошкільного закладу як спосіб реалізації управління в контексті культури, зокрема положення, принципи й цілі дошкільного закладу і колективу, моделі змісту дошкільної освіти та особливостей освітнього процесу, способи реалізації освітнього процесу.

**Навчально-методичний комплекс дошкільного закладу як спосіб
управління в контексті культури**

Положення, принципи й цілі дошкільного закладу	Положення, принципи й цілі педагогічного колективу	Способи реалізації освітнього процесу: навчальні плани, програми

**Комплекс тестових завдань для
самоконтролю й самооцінки**

1. Діяльність, спрямована на постановку педагогічних задач, які вдосконалюють зміст, структуру, систему освіти, вироблення нестандартних, оригінальних шляхів з метою розвитку суб'єктів освітнього процесу - це:

А)		Педагогічна креативність
Б)		Методична креативність
В)		Професійна компетентність
Г)		Професійні компетенції

2. Оберіть форми підбиття підсумків дослідної діяльності педагогічних працівників:

А)		Критерії, норми, використовувані в ході
----	--	---

		діяльності
Б)		Комп'ютерна презентація результатів дослідження
В)		Апробація в інноваційному режимі ідей вихователів-інноваторів
Г)		Аналіз, самоаналіз уроків
Г)		Участь у роботі методичних об'єднань

3. Назвіть інноваційні моделі навчання дорослих:

А)		Навчання через співробітництво
Б)		Навчання через дію
В)		Кооперативне навчання
Г)		Технології на основі ефективності керування

4. Завданнями щодо підготовки сучасного фахівця є:

А)		Уміння критично мислити, ідентифікувати наявні проблеми та визначати шляхи їх оптимального вирішення
Б)		Уміння забезпечувати результативність і якість своєї роботи
В)		Уміння відмовлятися від тих технологій, форм, методів навчання, що перестали бути результативними
Г)		Уміння передбачати зміни та гнучко реагувати на них, адаптуватися
Г)		Уміння самостійно набувати необхідних для професійної діяльності знань, умінь, унастанов

5. Рівень сформованості професійних якостей вихователя, що забезпечує здатність виконувати відповідні стандартизовані виробничі завдання:

А)		Рівень педагогічної кваліфікації
Б)		Педагогічний досвід
В)		Рівень професійної компетентності
Г)		Педагогічний стаж

6. Стимулювальними чинниками професійного зростання, підвищення рівня професійної компетентності вихователя ДНЗ є:

А)		Нові виклики суспільства
Б)		Самоосвітня діяльність
В)		Нові виклики освіти
Г)		Довіра колег, адміністрації навчального закладу, методоб'єднання
Г)		Чітко сформована позитивно-гармонійна «Я-концепція»
Д)		Можливість експериментувати, виявляти ініціативу

Глосарій ключових слів

❖ **Інновація** — створення та впровадження різного виду нововведень, які породжують значні зміни в освіті та інших галузях.

❖ **Культура управління** – складне інтегральне поняття, що має міждисциплінарний статус (теорія управління, освіти, культура). Сутність сучасної управлінської культури полягає в її діалогічному характері, попередженні відчуження між суб'єктами і об'єктами управлінської системи, у підпорядкованості їх зусиль, цінностей і відповідальності у досягненні цілей, на одержання якості освіти.

❖ **Культурологічний підхід до управління** сприяє системному вирішенню проблем сучасного ДНЗ, його переводу зі стану функціонування у режим розвитку.

❖ **Показники культури управління:** цілеспрямованість і доцільність при використанні державних освітніх стандартів; системне бачення “суб'єктів” педагогічного процесу (у планах, програмах, концепціях); варіативність програм; альтернативність технологій, яка гарантує оптимальність, якість, ефективність рішень; використання статистики в управлінні.

❖ **Менеджмент** – частина управління, яка характеризується впливом суб'єкта на людей, багатьма авторами визначається як менеджмент (М. Альбері, В.Г. Афанасьєв, М. Мескон, Ф. Хедоурі, Р.Х. Шакуров та ін.). Фахівець у галузі управління персоналом називається менеджером, це система організації колективної праці, ефективного використання ресурсів.

❖ **Навчально-методичний комплекс** – проект освітнього процесу ДНЗ. Він включає три рівні:

I рівень (макро) – формулювання та пояснення педагогічної ідеї (місії) дошкільного закладу, принципів і стратегічних цілей, формування “проблемного поля”;

II рівень (мезо) – визначення особливостей навчального процесу;

III рівень (мікро) – розробка навчальних програм, планів, способів реалізації освітнього процесу.

❖ **Системний підхід в управлінні дошкільними закладами пов'язаний з необхідністю:** проникнення у закономірності педагогічного процесу, який складається з багатьох підсистем; визначення системоутворюючого елементу та змісту управлінської, дидактичної, виховної, науково-теоретичної, суспільно-педагогічної підсистем; забезпечення різнорівневої злагодженості, координації та інтеграції сумісних дій педагогічного колективу в процесі вирішення проблем, цілей, завдань підсистем; використання на практиці теоретичних основ управління для забезпечення ефективного виконання управлінських функцій, реалізації відповідних принципів і методів.

❖ **«Управління»**

🔔 цілеспрямований вплив суб'єкта на об'єкт з метою досягнення результату; створення умов для розвитку педагогічної системи освітнього закладу;

🔔 складні ієрархічні відносини між суб'єктами та об'єктами управління;

🔔 отримання продукту у вигляді управлінського рішення тощо.

В найбільш загальному вигляді управління можна визначити як соціальний вид діяльності, вплив суб'єкта, який управляє, на об'єкт, яким управляють, що реалізується в певних, послідовних, взаємопов'язаних діях з метою досягнення запланованого результату.

❖ **Управління** – це соціальна діяльність, яка реалізується у послідовних, пов'язаних між собою діях, спрямованих на необхідний результат, в процесі якої передбачається взаємодія та зміна систем, яка управляє та якою управляють.

Рефлексійна анкета

1. Які нові знання, уміння, компетенції ви отримали, поглибили, удосконалили?
2. В якій сфері професійно-педагогічної діяльності ви зможете їх використовувати?
3. З якими труднощами зіткнулись під час опрацювання матеріалів навчального модуля?

Рекомендована література

для самостійної діяльності, поглиблення фахових компетенцій

1. Зирянова, О. Діагностика професійної компетентності педагогічних працівників

[Текст] / О. Зирянова // Завуч. – 2005. – № 1. – С. 9-13.

2. Калашникова, С.А. Навчання дорослих на основі компетентнісно-орієнтованого підходу [Текст] : навчально-методичні матеріали / С.А. Калашнікова – К, 2008. – 57 с.

3. Клокар, Н. Андрагогічна модель підвищення кваліфікації педагогів на засадах диференційованого підходу [Текст] / Н. Клокар // Післядипломна освіта в Україні. – 2008. – № 2. – С. 23-28.

4. Кремень, В.Г. Підготовка в умовах переходу загальноосвітньої школи на новий зміст, структуру і 12-річний термін навчання [Текст] / В.Г. Кремень // Освіта. – 2003. – № 4-25. – С. 2-4.

МОДУЛЬ. СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ

Удосконалення психологічної (фахової) компетентності педагогічних, науково-педагогічних працівників та керівників закладів освіти, сприяння їхньому професійному й особистісному розвитку в умовах соціальних трансформацій. Модуль передбачає здобуття додаткових знань і умінь (відповідно до професійно-кваліфікаційних характеристик фахівця) у галузі психології, педагогіки, акмеології, ознайомлення з науково-теоретичними підходами до розуміння впливу наук на формування соціальної компетентності особистості, її життєспроможності тощо.

ТЕМА: ПСИХОЛОГІЯ ДІЯЛЬНОСТІ Й ОСВІТНІЙ МЕНЕДЖМЕНТ

Категорія слухачів: усі категорії слухачів

Розробник: доц. Я.Л. Швень

Зміст

- план навчального тренінгу;
- самостійна робота слухачів;
- комплекс тестових (практичних) завдань для самоконтролю;
- рекомендована література

План навчального тренінгу

«ПСИХОЛОГІЯ ДІЯЛЬНОСТІ Й ОСВІТНІЙ МЕНЕДЖМЕНТ»

1. Планування освітньої діяльності: проектування змісту навчання; вибір методів навчання.
2. Мотивація освітнього процесу: мотивування студентів до навчання; методи і прийоми мотивації навчання; стимулювання освітньої діяльності.
3. Організація освітньої діяльності: організація навчання й використання різноманітних форм і методів; засоби й умови освітньої діяльності.
4. Контроль навчання: психологія оцінювання; особливості тестового контролю
5. Управління навчання студентської групи: характеристика студентського віку; індивідуально-типологічні особливості студентів в управлінні навчанням.
6. Педагогічні ситуації. Чинники ефективного освітнього менеджменту. Прийняття управлінських рішень в управлінні навчанням.

Самостійна робота слухачів

1. Наведіть приклади хибних формулювань навчальних цілей, навчальних цілей різних типів.
2. Конкретизуйте одну з життєвих чи навчальних цілей та зобразіть її у вигляді ієрархічного «дерева».
3. Порівняйте поняття «зміст освіти» і «зміст навчання»: надайте їх визначення, покажіть співвідношення.
4. На прикладі однієї з дисциплін, що ви викладаєте, покажіть: 1) наявність чотирьох компонентів змісту освіти, 2) основні елементи змісту навчання; 3) способи та умови їх засвоєння, 4) реалізацію функцій змісту освіти; 5) приклади предметів навчальної діяльності.

5. Назвіть особливість психіки людини, що дістає вияв у відомому вислові К.Маркса, що «бджола мистецтвом будівлі своїх стільників осоромлює деяких людей-архітекторів, але найгірший архітектор відрізняється від найкращої бджоли тим, що перш ніж побудувати чарунку з воску, він уже побудував її у своїй голові».

6. Дайте визначення поняттям «метод навчання», «методичний прийом». У чому полягає їх особливість?

7. Наведіть приклади класифікацій методів навчання. У чому їхня відмінність?

8. Доведіть, чому жоден метод навчання не може використовуватися як універсальний.

Комплекс тестових (практичних) завдань для самоконтролю

1. Як можна визначити поняття «активність», як воно пов'язане з діяльністю? Що впливає на навчальну активність? Наведіть приклади з власної практики.

2. Наведіть приклади використання прийомів активізації навчання із практики.

3. Сформулюйте й порівняйте поняття «мотивація» та «мотивування».

4. Проаналізуйте, які прийоми самомотивації використовуєте ви і які вам можна було б ще взяти на озброєння в майбутньому.

5. Обґрунтуйте сутність поняття «стимул», визначте спільне і відмінне між поняттями «мотив» і «стимул».

6. Назвіть види стимулів і наведіть приклади використання на ваших заняттях.

7. Напишіть есе «Методи стимулювання у вишій майбутнього».

Рекомендована література

1. Вуддок М., Френсис Д. Раскрепощенный менеджер. — М.: Дело, 1991. — С. 216—240.
2. Гірник А., Бобро А. Конфлікти: структура, ескалация, залагодження. — Вид. 2-е. — К.: Основи, 2004. — 172 с.
3. Ковальський Теодор Дж. Проблемні ситуації в керуванні освітою. — Пер. з англ. А. Камянець. — Львів: Літопис, 2003. — 253 с.
4. Кулюткин Ю. Н., Сухобская Г. С. Моделирование педагогических ситуаций. — М., 1981 — 120 с.
5. Леонтьев А. А. Педагогическое общение. — М.: Знание, 1979.
6. Лозова В. І., Троїчко Г. В. Теоретичні основи виховання і навчання. — Харків: Харківський педагогічний університет ім.Г.С.Сковороди, 1997. — 338 с.
7. Мескон М. Х., Альберт М., Хедоури Ф. Основы менеджмента. — М.: Дело, 1992. — 701 с.
8. Немов Р. С. Психология. — М.: Просвещение, 1995. — Кн.2. Психология образования. — 496 с.
9. Подласый И. П. Педагогика. Новый курс: Учебник для студ. пед. вузов: В 2-х кн. — М.: Гуманитар. изд.: центр ВЛАДОС, 1999. — Кн.1: Общие основы. Процесс обучения. — 575 с.
10. Скотт Дж.-Гр. Конфликты, пути их преодоления. — К.: Внешторгиздат, 1991.
11. Тюріна В. О., Ващенко І. В. Конфлікти і управлінська діяльність: навч. посіб. — К.: Знання, 1999. — 222 с.
12. Чистякова Т. А. Педагогический конфликт и способы его преодоления. — Л.: Знание, 1987. — 16 с.
13. Якунин В. А. Педагогическая психология: учеб. пособие / Европ. ин-т экспертов. — СПб.: Изд-во В. А. Михайлова; Полиус, 1998. — С. 231-247.

ТЕМА: СТРЕС-МЕНЕДЖМЕНТ У ДІЯЛЬНОСТІ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ

Категорія слухачів: усі категорії слухів

Розробник: доц. Левченко В.В.

Анотація

Тема спрямована на формування уявлення про предмет і понятійний апарат психології стресу; дозволяє розглянути стрес як фізіологічний і психологічний стан людини. Тема знайомить слухачів із концепціями вивчення психологічного стресу, причинами виникнення стресу й формами прояву стресових станів, впливами стресу на успішність діяльності й здоров'я. Визначаються особливості професійних стресів, методи саморегуляції стресових станів в сучасних умовах.

Основними завданнями вивчення теми є: ознайомити з основними теоретичними конструктами психології стресу, його впливу на психічне і соматичне здоров'я, закономірностей його розвитку, чинників, сприяючих його модифікації в еустрес або дистрес, особливостей професійних стресів, методів саморегуляції і психотерапії стресових станів. Тема має міждисциплінарний характер. Вона інтегрує відповідно до свого предмету знання з інших освітніх і наукових галузей: психологічних, педагогічних, філософських тощо.

Компетентності

Отримані знання зумовлять формування професійної компетентності, оволодіння способами пізнання навколишньої дійсності, професії і самого себе для самореалізації в професійній діяльності шляхом індивідуалізації педагогічної підготовки та особистісно-професійного розвитку педагога.

Метою навчальної теми є: навчити слухачів застосовувати набуті теоретичні знання з психології стресу в практичній професійній діяльності, надавати допомогу особам, що пережили стресову ситуацію.

Завдання полягають у необхідності:

- опанувати проблеми адаптації особистості в філософському, психологічному, педагогічному аспектах;
- дати знання про особливості і сутність стресу;
- сформулювати уявлення про програми психологічної допомоги в ситуації стресу;
- придбати практичні навички з управління стресом.

Слухач повинен уміти:

- орієнтуватись в спектрі проблем, що виникають внаслідок стресових ситуацій;
- надавати допомогу особам, що пережили стресову ситуацію;
- інтегрувати знання і вміння з предметно-фахових дисциплін і використовувати сформовані знання та вміння у педагогічній практиці.

Слухач повинен знати:

- основні поняття психології стресу; теоретичні моделі стресових розладів, види, рівні реакцій на стресову ситуацію;
- значення сімейного та інтерперсонального контексту при психологічних травмах, особливості переживання травматичного досвіду в дитячому віці;
- сутність основних психологічних проблем, з якими стикається людина, яка пережила травматичну ситуацію;
- особливості копінг-стратегій у подоланні стресу.

Загальна кількість годин та їх розподіл

Згідно з навчальним планом бюджет навчального часу на вивчення теми становить **8** години. Для 1 етапу навчання: практичний семінар – 6 год., самост. робота - 2 год.

План

1. Поняття про стрес як стан, механізми організації і специфіка взаємодії в системі «людина – середовище». Спільний адаптаційний синдром, його фази.
2. Саморегуляція як діяльність, спрямована на підтримання здатності повноцінно функціонувати, розвиватись і взаємодіяти.
3. Види стресу і його вплив на життя людини. Фізіологічні механізми в організмі при розвитку дистресу.

4. Стратегії подолання стресу. Модель антистресової програми. Індивідуальна стійкість до стресу.

Зміст теми

Питання 1. Поняття про стрес як стан, механізми організації і специфіка взаємодії в системі «людина – середовище». Спільний адаптаційний синдром, його фази.

Питання 2. Саморегуляція як діяльність, спрямована на підтримання здатності повноцінно функціонувати, розвиватись і взаємодіяти.

Питання 3. Види стресу і його вплив на життя людини. Фізіологічні механізми в організмі при розвитку дистресу.

Питання 4. Стратегії подолання стресу. Модель антистресової програми. Індивідуальна стійкість до стресу.

Навчально-методичне забезпечення

Слухачі мають доступ до повнотекстових електронних варіантів методичних вказівок до самостійної роботи. На паперових носіях на кафедрі є методичні вказівки до самостійної роботи.

Рекомендована література, методичне забезпечення та ресурси

Основна література

1. Бермант-Полякова О.В. Посттравма: диагностика и терапия / О.В. Бермант-Полякова – СПб.: Речь, 2006. – 248 с.
2. Василюк Ф.Е. Психология переживания / Ф.Е. Василюк – М.: Изд. МГУ, 1984.–200 с.
3. Васютин А.М. Психохирургия, или Психотехники нового поколения / А.М. Васютин – Ростов н/Д.: Феникс, 2004. – 560 с.
4. Тарабрина Н.В. Практикум по психологии посттравматического стресса / Н.В. Тарабрина – СПб., Питер, 2001.– 272 с.

Додаткова література

- 1.Александровский Ю.А. Психогении в экстремальных ситуациях / Александровский Ю.А., Лобастов О.С., Спивак Л.И., Щукин Б.П. – М.: Пресс, 1991. – 321 с.
- 2.Зиновьева Н.О. Психология и психотерапия насилия. Ребенок в кризисной ситуации / Зиновьева Н.О., Михайлова Н.Ф. – СПб.: Речь, 2005.–248 с.
- 3.Калшед Д. Внутренний мир травмы. Архетипические защиты личностного духа / Д. Калшед. – М.: Академический проект, 2007. – 368 с.
- 4.Козлов В. В. Работа с кризичной личностью: Методическое пособие / В.В. Козлов. – М.: Психотерапия, 2007. – 336 с.
- 5.Малкина-Пых И.Г. Экстремальные ситуации: Справочник практического психолога / И. Г. Малкина-Пых – М.: Изд-во Эксмо, 2006.–960 с.
- 6.Меновщиков В.Ю. Психологическое консультирование. Работа с кризисными и проблемными ситуациями / В.Ю.Меновщиков.–М.: Смысл, 2005.–182 с.
- 7.Осипова А.А. Справочник психолога по работе в кризисных ситуациях / А.А.Осипова –Р.н.Д.: Феникс, 2005.–315 с.
- 8.Пушкарев А.А., Доморацкий В.А., Гордеева Е.Г. Посттравматическое стрессовое расстройство: диагностика, психофармакотерапия, психотерапия / Пушкарев А.А., Доморацкий В.А., Гордеева Е.Г. –М.: Изд-во Института психотерапии, 2001.–128 с.
- 9.Соловейчик М.Я. Кризис и основы кризисной интервенции // Мастерство психологического консультирования / А.А. Бадхен, А.М. Родина (ред.)–СПб., Европейский дом, 2002.–240 с.

Інформаційні ресурси

Вачков І.В. Введення в професію «психолог», 2004 [Електронний ресурс] / І. В. Вачков, І. Б. Гріншпун, Н. С. Пряжников. – Режим доступу: <http://medbib.in.ua/vvedenie-professiyu-psiholog627.html>

Питання для тестування

1. Способи інтерпретації реальності як унікальні та специфічні чинники кризових станів.
2. Екзистенційні виміри та кризові переживання особистості.

3. Психологічні аспекти переживання кризи професійного розвитку.
4. Психологічна криза в контексті духовного зростання особистості.
5. Психологічні аспекти перебування в екстремальних природних умовах.
6. Психологічні аспекти перебування в екстремальних суспільно-культурних умовах.
7. Психічне захворювання та стигматизація як чинники кризових переживань особистості.
8. Мотиваційні, ціннісні та світоглядні чинники і ресурси в переживанні психологічної кризи.
9. Внутрішні ресурси у переживанні травматичних подій та кризових ситуацій.
10. Духовність особистості у переживанні нею психологічної кризи.
11. Тілесно-орієнтована психотерапія в роботі психокорекційної групи осіб, що пережили кризову ситуацію.
12. Арт-терапія при роботі з особами, що пережили кризову ситуацію.
13. Способи активації прихованих внутрішніх ресурсів особистості.
14. Самосвідомість та Я-концепція особистості в контексті кризових переживань.
15. Творчість як чинник подолання психологічної кризи особистості.
16. Невизначеність як чинник та ресурс у переживанні психологічної кризи людиною.
17. Робота з екзистенціальними переживаннями осіб, що пережили кризову ситуацію.
18. Когнітивно-поведінковий підхід в роботі з особами, що переживають психологічну кризу.
19. Методи саморегуляції психологічного стану особистості, їх різновиди та особливості застосування.
20. Ресурсність особистості та її психологічні детермінанти.
21. Способи запобігання виникненню деструктивних кризових переживань.
22. Часовий вимір існування як чинник та ресурс кризових переживань особистості.

ТЕМА: НОРМАТИВНА І ДЕВІАНТНА ПОВЕДІНКА: ПСИХОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ

Категорія слухачів: викладачі університетів, академій, інститутів без педагогічної освіти; викладачі коледжів, технікумів; методисти ВНЗ, методисти ПТНЗ

Розробник: доц. Левченко В.В.

Анотація

Предметом вивчення теми є опанування слухачами теоретичних і практичних знань з області психології девіантної поведінки, основами методологічних підходів щодо визначення основних детермінант девіантної поведінки; з'ясування особливості прояву різних типів девіантної поведінки: делінквентної, аддиктивної та девіантної поведінки на базі гіперздібностей. Необхідність вивчення теми стимулюється потребами в проведенні діагностичної, профілактичної роботи з особами, які схильні до різних типів девіацій.

Міждисциплінарні зв'язки: педагогічна психологія, соціальна психологія, вікова психологія, педагогіка, соціологія, філософія.

Компетентності

Отримані знання зумовлять формування професійної компетентності, оволодіння способами профілактичної роботи з особами, які схильні до різних типів девіацій.

Метою навчальної теми є: розглянути уявлення про предмет, психології девіантної поведінки як прикладної галузі психології; дослідити концепції, які пояснюють природу виникнення різних форм девіацій. З'ясувати психологічні особливості прояву делінквентної поведінки, аддиктивної поведінки, агресії і т.ін. Вивчити основні методи виявлення різних форм девіацій, а також засоби їх профілактики.

Завдання навчальної дисципліни полягають у необхідності: є ознайомлення слухачами з сучасними методами психологічної та соціально-психологічної діагностики основних проявів девіантної поведінки, різновидів девіацій в педагогічному середовищі та способи

профілактичної роботи у подоланні девіацій, вміннями застосовувати знання у практичній діяльності.

Слухач повинен **уміти**:

- пояснювати причини виникнення різних форм девіацій;
- проводити анкети щодо діагностики відношення молоді до різних форм девіантної поведінки;
- проводити роботу серед дітей та молоді з профілактики різних типів девіантної поведінки.

Слухач повинен **знати**:

- психологію девіантної поведінки: її причини, види, вікові, статеві, етнічні особливості;
- класифікацію різних форм девіантної поведінки;
- користуватись засобами профілактики девіацій в педагогічному середовищі.

Загальна кількість годин та їх розподіл

Згідно з навчальним планом бюджет навчального часу на вивчення теми становить 6 годин. Для 1 і 3 етапу навчання: спецкурс – 4 год., самост. робота - 2 год.

План

- Основні підходи до класифікації девіантної поведінки.
  - Соціальні відхилення та їх детермінація. Соціальні та соціально-педагогічні фактори девіантної поведінки.
  - Вплив сімейного виховання на прояви девіантної поведінки особистості.
  - Вікові та статеві відмінності девіантної поведінки.
  - Порівняльний аналіз креативної особистості і девіантної.
  - Делінквентна поведінка. Агресія та аутоагресія.
  - Загальна характеристика залежної поведінки.
  - Психолого-педагогічний супровід профілактики і корекції девіантної поведінки.
- Визначення індивідуальних копінг-стратегій особистості.

Навчально-методичне забезпечення

Слухачі мають доступ до повнотекстових електронних варіантів методичних вказівок до самостійної роботи, презентацій. На паперових носіях на кафедрі є методичні вказівки до самостійної роботи.

Рекомендована література, методичне забезпечення та ресурси

Основна література

1. Гидденс Э. Социология / Энтони Гидденс. – М. : УРСС, 2005. – 632 с.
2. Гилинский Я.И. Девиантология: социология преступности, наркотизма, проституции, самоубийств и других «отклонений» / Я.И. Гилинский. – [2-е изд., испр. и доп.]. – СПб. : Издательство Р.Асланова «Юридический центр Пресс», 2007. – 528 с.
3. Егоров А.Ю. Расстройства поведения у подростков : клинико-психологические аспекты / А.Ю. Егоров, С.А. Игумнов. – СПб. : Речь, 2005. – 436 с.
4. Змановская Е.В. Девиантология: (Психология отклоняющегося поведения) : Учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / Е.В. Змановская. – [2-е изд., испр.] – М. : центр «Академия», 2004. - 288 с.
5. Менделевич В.Д. Психология девиантного поведения : Учебное пособие / В.Д. Менделевич. – СПб. : Речь, 2005. – 445с.
6. Рудакова И.А. Девиантное поведение / И.А. Рудакова, О.С. Ситникова, Н.Ю. Фальчевская. – Ростов-на-Дону : «Феникс», 2005. – 156 с.

Додаткова література

1. Арефьев А.Л. Девиантные явления в среде учащейся молодежи / А.Л. Арефьев // Народное образование. – 2003. - №7. – С. 193-200.
2. Еникеева Д.Д. Популярныe основы психиатрии / Д.Д. Еникеева. – Д. : Сталкер, 1997. – С. 261-422.

3. Завацька Н.Є. Теоретичні підходи та основні методи психотерапії uzалежненої поведінки: соціально-психологічний аспект. Монографія / Н.Є. Завацька. – Київ : Український видавничий консорціум, 2008. – 260 с.

4. Леонова Л.Г. Вопросы профилактики аддиктивного поведения в подростковом возрасте / Л.Г. Леонова, Н.Л. Бочкарева. – Новосибирск : Новосибирский медицинский институт, 1998. – 60 с.

5. Личко А.Е. Подростковая наркология : Руководство / А.Е. Личко, В.С. Битенский. – СПб. : Медицина, 1991. – 167 с.

Інформаційні ресурси

Змановская Е.В. Девиантология: (Психология отклоняющегося поведения) : Учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений [Електронний ресурс] / Е.В. Змановская. - Режим доступу: <http://medbookaide.ru/books/fold1002/book2109/content.php>.

Запитання для самоперевірки

1. Підходи до визначення поняття «девіантна поведінка».
3. Поведінкова норма, девіації, патологія.
5. Поведінка як психологічна категорія і як властивість індивіда.
6. Основні ознаки девіантної поведінки.
7. Соціальна норма: поняття, критерії визначення.
8. Види соціальних норм.
9. Поняття соціальних відхилень.
11. Екзистенціально-гуманістичний підхід В.Франкла, А.Маслоу, Е.Фромма до причини виникнення девіацій.
12. Вплив сімейного виховання на виникнення поведінкових розладів.
13. Поняття адаптації, її види.
14. Делінквентна поведінка як тип девіантності. Особливості делінквентної поведінки.
15. Типи підлітків, які схильні до правопорушень.
16. Агресія і агресивна поведінка. Індивідуально-психологічні особливості прояву агресії.
17. Адиктивна поведінка: поняття, види.
18. Психологічні засоби профілактики і корекції різних видів девіантної поведінки.
19. Методи психологічної діагностики поведінкових розладів.
20. Що таке копінг – поведінка та копінг-стратегія?
21. Розлади поведінки у підлітків на фоні різних особливостей

ТЕМА: СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ АДАПТАЦІЇ ТА СОЦІАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ: ВІКОВІ АСПЕКТИ

Категорія слухачів: викладачі університетів, академій, інститутів без педагогічної освіти; викладачі коледжів, технікумів; методисти ВНЗ, методисти ПТНЗ

Розробник: доц. Левченко В.В.

Анотація

Тема дозволяє розглянути особистість як суб'єкт власної життєдіяльності, суспільну істоту, яка наділена свідомістю і представлена психологічними характеристиками, стійкими, соціально зумовленими, виявляються у суспільних зв'язках, відносинах з навколишнім світом, іншими людьми, визначають поведінку людини.

Тема розкриває основні характеристики процесу соціалізації – стадії, механізми, інститути, засоби; дозволяє визначити поняття «соціальна установка», «соціальна роль», «статус» особистості, їхні основні психологічні характеристики і значення для розвитку особистості в суспільстві.

Тема має міждисциплінарний характер. Вона інтегрує відповідно до свого предмету знання з інших освітніх і наукових галузей: психологічних, педагогічних, філософських тощо.

Компетентності

Отримані знання зумовляють формування професійної компетентності, оволодіння способами пізнання навколишньої дійсності, професії і самого себе для самореалізації в професійній діяльності шляхом індивідуалізації педагогічної підготовки та особистісно-професійного розвитку педагога.

Метою навчальної теми є: розглянути соціально-психологічні особливості формування особистості, з'ясувати основні механізми соціалізації, охарактеризувати соціально-рольові характеристики особистості. Вивчити основні характеристики спілкування, як соціально-психологічного феномену. З'ясувати особливості формування та прояву групової сумісності та згуртованості.

Завдання навчальної дисципліни полягають у необхідності:

- опанувати проблеми адаптації і соціалізації особистості в філософському, психологічному, педагогічному аспектах;
- дати знання про особливості і сутність процесу соціалізації суб'єктів навчального процесу;
- сформувати уявлення про програми психологічної допомоги щодо розвитку соціально-психологічних характеристик особистості та групи.

Слухач повинен уміти:

- узагальнювати й систематизувати накопичені сучасною психологією й суміжними науками знання про психічний і професійний розвиток людини;
- актуалізувати знання, вміння та навички з педагогіки, забезпечуючи процес соціалізації в різних вікових періодах, на різних етапах професійного становлення;
- виявляти механізми впливу в процесі спілкування;
- аналізувати реальні практичні ситуації щодо прояву в них соціально-психологічних явищ;
- створити умови для ефективного соціально-психологічного впливу на особистість в процесі спілкування;
- інтегрувати знання і вміння з предметно-фахових дисциплін і використовувати сформовані знання та вміння у педагогічній практиці.

Слухач повинен знати:

- соціальну психологію особистості, великих та малих груп;
- основні підходи до вікової періодизації особистості;
- види, структуру спілкування як соціально-психологічного феномену в педагогічній діяльності;
- формування психологічної сумісності та групової згуртованості групи, особливості прийняття групових рішень;
- психологічні особливості керівництва та лідерства;
- застосовувати критерії, показники, рівні соціалізації в професійній діяльності.

Загальна кількість годин та їх розподіл

Згідно з навчальним планом бюджет навчального часу на вивчення теми становить 8 години. Для 1 етапу навчання: практичний семінар – 6 год., самост. робота - 2 год.

План

- Поняття «адаптації», «соціалізації».
- Основні підходи до вікової періодизації.
- Стадії життєвого і професійного шляху особистості.
- Особистість в структурі групових відносин.
- Ефективність адаптації і соціалізації студентської молоді в освітньому середовищі ВНЗ.

Зміст теми

- **Питання 1.** Поняття «адаптації», «соціалізації».

Процес соціалізації як основа формування соціальної зрілої особистості, здатної до вирішення певних завдань. Соціалізація індивіда як присвоєння суспільного досвіду. Реалізація індивідуально-психологічних особливостей особистості в умовах сумісної діяльності. Основні характеристики процесу соціалізації. Статусно-рольові характеристики особистості. Соціальна установка.

- **Питання 2.** Основні підходи до вікової періодизації.

Поняття про рушійні сили розвитку психіки. Проблема вікової періодизації як стратегія побудови системи виховання і навчання. Ознаки для характеристики вікового періоду: соціальна ситуація розвитку; новоутворення; провідна діяльність.

Питання 3. Стадії життєвого і професійного шляху особистості.

Теорії розвитку особистості. Фактори професійного розвитку особистості. Стадії професійного розвитку. Зрілість професійна як період професійного життя людини, що характеризується досягненням повного професійного розвитку. Складові професійної зрілості. Психологічний портрет зрілої особистості. Ставлення до себе, до інших, до світу - критерій зрілості.

Питання 4. Особистість в структурі групових відносин.

Розвиток особистості в групі. Статусно-рольові характеристики особистості. Процес спілкування як основна потреба особистості. Комунікативна сторона спілкування. Вербальна та невербальна комунікація. Спілкування як взаємодія. Форми поведінки особистості в міжособистісній взаємодії. Психологічні способи впливу в процесі спілкування.

Питання 5. Ефективність адаптації і соціалізації студентської молоді в освітньому середовищі ВНЗ.

Вікові особливості студентської молоді. Фактори соціалізації юнаків. Створення умов для покращення процесів адаптації студентів до освітнього середовища ВНЗ. Професійне зростання юнаків в освітньому середовищі.

Навчально-методичне забезпечення

Слухачі мають доступ до повнотекстових електронних варіантів методичних вказівок до самостійної роботи. На паперових носіях на кафедрі є методичні вказівки до самостійної роботи.

Рекомендована література, методичне забезпечення та ресурси

Основна література

1. Абульханова-Славская К. А. Стратегия человеческой жизни / К. А. Абульханова-Славская - М. : Наука, 1991. – 342 с.
2. Ананьев Б. Г. Человек как предмет познания / Б. Г. Ананьев. – СПб., 2001. – 328 с.
3. Андреева Г. М. Социальная психология : ученик для высших учебных заведений / Галина Михайловна Андреева. – [5-е изд., испр. и доп.] – М. : Аспект Пресс, 2006. – 363 с.
4. Коваленко А. Б. Соціальна психологія : підручник / А. Б. Коваленко, М. Н. Корнєв. – К. : Вид-во „Геопринт”, 2006. – 400 с.
5. Кон И. С. Ребенок и общество : учеб. Пособие / Игорь Семенови Кон. – М. : Академия, 2003. – 336 с.
6. Майерс Д. Социальная психология : [Пер. с англ.] / Дэвид Майерс. – СПб. : Питер, 2000. – 687 с.
7. Москаленко В. В. Соціальна психологія : підручник / Валентина Володимирівна Москаленко. – Київ : Центр навчальної літератури, 2005. – 624 с.
8. Орбан-Лембрик Л. Е. Соціальна психологія : навчальний посібник / Лідія Ернестівна Орбан-Лембрик – К. : Академвидав, 2005. – 248 с.
9. Петровский В. А. Личность в психологии: парадигма субъективности : учеб. пособ. / В. А. Петровский. – Ростов-н/Д : Феникс, 1996. – 512 с.
10. Эриксон Э. Идентичность: юность и кризис / Э. Эриксон. - М. : Педагогика, 1996. – 351 с.

Додаткова література

1. Андреева Г. М. Психология социального познания / Г.М. Андреева – М. : Аспект Пресс, 2000. – 288 с.
2. Кириченко А. В. Современные психологические технологии влияния на личность в профессиональных целях / Науч. ред. А. А. Деркач. – М. : Наука, 2003. – 237 с.
3. Крейг У. Теории развития. Секреты формирования личности / У. Крейг. - 5-е междунар. изд-е. – СПб., 2002. – 541 с.
4. Москаленко В. В. Социализация личности: (Филос. аспект) / Валентина Владимировна Москаленко. – К. : Вища школа, 1986. – 200 с.
5. Практикум по социальной психологии / Под ред. Ирины Сергеевны Клециной. – СПб. : Питер, 2008. – 256 с. (Серия «Практикум»).
6. Радугин А. А. Социальная психология : учебное пособие для высших учебных заведений / А. А. Радугин, О. А. Радугина. – М. : Библионика, 2006. – 496 с.
7. Уманский Л. И. Методы экспериментального исследования социально-психологических феноменов / Л. И. Уманский // Методология и методы социальной психологии; [Под ред. Е. В. Шороховой]. – М. : Наука, 1977. – С. 54-71.
8. Хекхаузен Х. Мотивация и деятельность / Х. Хекхаузен. - М. : Педагогика, 1986. – 463 с.
9. Хьелл Л. Теории личности: основные положения, исследования и применение / Л. Хьелл, Д. Зиглер. – СПб. : Питер, 1998. – 608 с.

Інформаційні ресурси

Вачков І.В. Введення в професію «психолог», 2004 [Електронний ресурс] / І. В. Вачков, І. Б. Гріншпун, Н. С. Пряхников. – Режим доступу: <http://medbib.in.ua/vvedenie-professiyu-psiholog627.html>

Форма підсумкового контролю – оцінка за результатами випускної роботи.

Питання для тестування

1. Поняття особистості в психології.
2. Проблема соціалізації індивіда: механізми соціалізації, інститути соціалізації.
3. Стадії соціалізації за Г.М.Андреевою та А.В.Петровським.
4. Поняття «адаптації», «деадаптації».
5. Чинники та засоби соціалізації.
6. Соціальна установка, структура аттитюда.
7. Функції соціальної установки.
8. Соціально-рольові характеристики особистості.
9. Соціальна роль: види соціальних ролей, види рольової ідентичності.
10. Статус та позиція індивіда в системі міжособистісних відносин.
11. Поняття спілкування в педагогічній діяльності.
12. Види і рівні спілкування.
13. Поняття про комунікацію та її різновиди.
14. Засоби комунікації. Вербальна та невербальна комунікація.
15. Бар'єри спілкування.
16. Поняття про взаємодію, різновиди взаємодії.
17. Способи та механізми впливу в процесі спілкування.
18. Поняття агресії та способи її уникнення.
19. Групові норми і нормативна поведінка.
20. Вплив меншості на групу.
21. Механізм психологічного впливу - зараження, наслідування, навіювання. Конформізм та неконформізм.
22. Проблема лідерства і керівництва в малій групі.
23. Види лідерства і стилі управління колективом. Проблема прийняття групового рішення. Етапи прийняття рішення.

ТЕМА: ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ КОНФЛІКТАМИ В ДІЯЛЬНОСТІ ПРАЦІВНИКІВ ОСВІТНІХ УСТАНОВ

Категорія слухачів: викладачі університетів, академій, інститутів без педагогічної освіти; викладачі коледжів, технікумів; методисти ВНЗ, методисти ПТНЗ

Розробник: доц. Левченко В.В.

Анотація

Предметом вивчення теми є опанування слухачами теоретичних і практичних знань з області конфліктології та психолого-педагогічних технологій й методів щодо фахового розв'язання соціальних і педагогічних конфліктів. Тема «Технологія управління конфліктами в діяльності працівників освітніх установ» включає практику вивчення, дослідження, розв'язання та попередження соціальних і педагогічних конфліктів.

Міждисциплінарні зв'язки: конфліктологія, педагогічна психологія, соціальна психологія, соціологія, філософія, психологія ділового спілкування.

Компетентності

Отримані знання зумовлять формування професійної компетентності, оволодіння способами попередження конфліктів і конструктивними засобами вирішення конфліктних ситуацій в педагогічному середовищі.

Метою навчальної теми є: розглянути уявлення про конфлікт в педагогічному середовищі; дослідити основні стратегії вирішення конфліктів та моделі поведінки особи в конфліктній взаємодії; у взаємодії з іншими курсами сформувати готовність фахівця до виконання своїх майбутніх професійних функцій на засадах: засвоєння сучасних методів та засобів діяльності, що ведуть до підвищення мотивації виконання професійних обов'язків; освоєння сучасних форм психолого-педагогічного забезпечення науково-методичних процесів.

Завдання навчальної дисципліни полягають у необхідності: є ознайомлення слухачами з сучасними методами психологічної та соціально-психологічної діагностики основних стратегій поведінки особистості в конфлікті, різновидів конфліктів в педагогічному середовищі та способи конструктивної поведінки у вирішенні конфліктів, вміннями застосовувати знання у практичній діяльності.

Слухач повинен **уміти:**

- актуалізувати знання, вміння та навички технології ефективного ділового спілкування;
- використовувати знання моделей поведінки особистості в конфліктних ситуаціях та переговорних процесах;
- володіти технологіями профілактики та конструктивного вирішення конфліктів в педагогічному середовищі.

Слухач повинен **знати:**

- стратегії вирішення конфліктів;
- класифікацію конфліктів;
- доцільно застосовувати технології ефективного спілкування;
- користуватись засобами профілактики конфліктів в педагогічному середовищі.

Загальна кількість годин та їх розподіл

Згідно з навчальним планом бюджет навчального часу на вивчення теми становить 8 годин. Для 1 і 3 етапу навчання: практичний семінар – 6 год., самост. робота - 2 год. Для дистанційного етапу – 6 год.

План

Питання 1. Конфлікт: поняття і предмет вивчення.

Питання 2. Основні стратегії поведінки особистості в конфлікті.

Питання 3. Технології ефективного спілкування і раціональної поведінки в конфлікті.

Навчально-методичне забезпечення

Слухачі мають доступ до повнотекстових електронних варіантів методичних вказівок до самостійної роботи, презентацій. На паперових носіях на кафедрі є методичні вказівки до самостійної роботи.

Рекомендована література, методичне забезпечення та ресурси

Основна література

1. Анцупов А. Я. Конфликтология / А. Я. Анцупов, А. И. Шипилов. – М. : ЮНИТИ, 1999. – 446 с.
2. Анцупов А. Я. Проблема конфликта: аналитический обзор, междисциплинарный библиографический указатель / А. Я. Анцупов, А. И. Шипилов. – М. : ЮНИТИ, 1992. – 364 с.
3. Бандурка А. М. Конфликтология / А. М. Бандурка, В. А. Друзь. – Харьков : Университет внутренних дел, 1997. – 321 с.
4. Гришина Н. В. Психология конфликта / Н. В. Гришина. – СПб. : Питер, 2000. – 279 с.
5. Здравомыслов А. Г. Социология конфликта / А. Г. Здравомыслов. – М. : Аспект Пресс, 1996. – 235 с.
6. Зеркин Д. П. Основы конфликтологии: Курс лекций / Д. П. Зеркин. – Ростов н/Д : Феникс, 1998. – 186 с.
7. Конфликтология / Под ред. А. С. Кармина. – СПб. : Лань, 1999. – 310 с.

Додаткова література:

1. Зейгарник Б. В. Теория личности К. Левина / Б. В. Зейгарник. – М. : изд-во МГУ, 1977. – 216 с.
2. Кричевский Р. Л. Психология малой группы: теоретический и прикладной аспекты / Р. Л. Кричевский, Е. М. Дубовская. – М. : изд-во МГУ, 1991. – 320 с.
3. Саркисян Б. Победа на переговорах / Б. Саркисян. – СПб. : Лань, 1998. – 240 с.
4. Сулимова Т. С. Социальная работа и конструктивное разрешение конфликтов / Т. С. Сулимова. – М. : ИПП, 1996. – 175 с.
5. Фишер Р. Подготовка к переговорам / Р. Фишер, Д. Эртель. – М. : Наука, 1996. – 320 с.
6. Фишер Р. Путь к согласию, или переговоры без поражения / Фишер Р., Юри У. – М. : Наука, 1990. – 155 с.
5. Кириченко А. В. Современные психологические технологии влияния на личность в профессиональных целях / Науч. ред. А. А. Деркач. – М. : Наука, 2003. – 237 с.

Інформаційні ресурси

Словник з конфліктології – Режим доступу: <http://www.litmir.me/br/?b=222888>

Форма підсумкового контролю – оцінка за результатами випускної роботи.

Питання для тестування

1. Конфлікти в навчальних закладах.
2. Основні засоби вирішення міжетнічних конфліктів.
3. Механізми запобігання насильства в конфліктах.
4. Особливості розвитку поглядів на конфлікт в стародавні часи.
5. Конфлікти і трансактний аналіз.
6. Алгоритм діяльності керівника по управлінню конфліктом.
7. Теорія когнітивного дисонансу Л. Фестінгера.

8. Особливості виникнення конфліктів, пов'язаних з діяльністю педагога.
9. Девіантна поведінка як фактор конфліктності.
10. Кризові періоди в розвитку сім'ї. Психотравмуючі наслідки подружніх конфліктів.
11. Соціально-психологічні причини групових конфліктів.
12. Специфіка прояву причин міжособистісних конфліктів в різних видах професійної діяльності.
13. Функції конфліктів в організації.
14. Види конфліктів в сфері управління.
15. Психологічні особливості конфліктних типів поведінки.
16. Візуалізація конфлікту.
17. Ефективна стратегія поведінки в конфлікті.
18. Фрустрація як критична життєва ситуація.
19. Акцентуації характеру та конфліктність особистості.
20. Соціальні ролі особистості.
21. Психологічний контекст управління конфліктами.
22. Форми прояву конфліктогенів між батьками та дітьми.

ТЕМА: ФОРМУВАННЯ СПРИЯТЛИВОГО СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО КЛІМАТУ В СТУДЕНТСЬКІЙ ГРУПІ

Категорія: *викладачі університетів, академій, інститутів без педагогічної освіти; викладачі коледжів, технікумів; методисти ВНЗ*

Розробник: *Я.Л. Швень*

Зміст навчального тренінгу

- план практичного заняття;
- самостійна робота слухачів;
- комплекс тестових (практичних) завдань для самоконтролю;
- рекомендована література

План навчального тренінгу

«Формування сприятливого соціально-психологічного клімату в студентській групі»

1. Сутність соціально-психологічного клімату та його співвідношення зі студентською групою. Вплив соціально-психологічного клімату на ефективність освітньої діяльності студентів. Структура соціально-психологічного клімату та чинники, що впливають на його формування. Види соціально-психологічного клімату, характеристика сприятливого соціально-психологічного клімату.
2. Методики для діагностики соціально-психологічного клімату в студентській групі.
3. Формування сприятливого соціально-психологічного клімату в студентській групі (корекційно-розвивальна програма)
  - вступ (знайомство; вивчення очікувань слухачів; визначення мети і завдань тренінгу; правила роботи);
  - міні-лекція «Поняття про соціально-психологічний клімат та його роль в студентському середовищі»;
  - метод незакінчених речень «Соціально-психологічний клімат – це...»;
  - групова дискусія «Як співвідносяться між собою поняття: соціально-психологічний клімат, морально-психологічний клімат, моральна атмосфера, духовна атмосфера»;
  - робота в групах «Як соціально-психологічний клімат впливає на освітню ефективність студентів?»;
  - творче завдання з презентацією «Подати у вигляді mind map структуру соціально-психологічного клімату»;

- аналітичне завдання «Як впливає на формування соціально-психологічного клімату гомогенний або гетерогенний склад колективу? (необхідно врахувати стать, вік)»;
- міні-лекція «Психологічні умови формування сприятливого соціально-психологічного клімату в студентській групі»;
- психологічний практикум (визначити індивідуально-психологічні особливості: самооцінка, асертивність, локус контролю);
- творче завдання «Ідеальний соціально-психологічний клімат у студентській групі: як цього можна досягти і роль в цьому викладача»;
- рефлексія тренінгу, підбиття підсумків.

Самостійна робота слухачів

Рекомендації з діагностики (опрацюйте на вибір 4 методики і здійсніть самоаналіз):

Методики оцінки психологічної атмосфери в колективі (за А. Ф. Фідлером);

Оцінка мікроклімату студентської групи (В. М. Завьялова);

Вивчення психологічного клімату в навчальній групі;

Діагностика ділового, творчого і морального клімату в колективі;

Експрес-діагностика поведінкового стилю в конфліктній ситуації;

Експрес-діагностика стійкості до конфліктів;

Діагностика особистісної агресивності і конфліктності (Є. П. Ільїн, А. О. Ковалев).

Рекомендована література

1. Алешина Ю.Е. и др. Спецпрактикум по социальной психологии: опрос, семейное, индивидуальное консультирование / Ю. Е. Алешина. - М.: Изд-во Московского унта, 1989,-89с.
2. Аникеева Н.В. Психологический климат в коллективе / Н. В. Аникеева. - М.: Педагогика, 1989.-246с.
3. Бурлачук Л.Ф., Савченко Е.П. Психодиагностика (психодиагностический инструментарий и его применение в условиях социальных служб) / Л. Ф. Бурлачук. - К., 1995
4. Технології роботи організаційних психологів: Навч.посіб. для студентів вишів та слухачів ін-тів ППО / За наук. Ред. Л. М. Карамушки. – К.: Фірма «ІНКС», 2005. – 366 с.
5. Моченов Г. В., Ночевник А. М. Конфліктні ситуації й організаційні структури колективу / Г. В. Моченов. — Тернопіль, 1993.
6. Обозов Н. Н., Щёкин Г. В. Психология работы с людьми: Советы руководителю / Н. Н. Обозов. — К., 1990.
7. Парыгин Б. Д. Социально-психологический климат коллектива: пути и методы изучения / Б. Д. Парыгин. — Л., 1981.
8. Платонов Ю. П. Психология коллективной деятельности / Ю. П. Платонов. -М., 1998.
9. Практикум по общей, экспериментальной и прикладной психологии: Учеб. пособие / В. Д. Балин, В. К. Гайда, В. К. Гербачевский и др. // Под общей ред. А. А. Крылова, С. А. Маничева. — СПб., 2000.
10. Практикум по психодиагностике. Психодиагностика мотивации и саморегуляции. — М., 1990; Любимов А. Ю. Мастерство коммуникации. — М., 1999.
11. Реан А. А., Коломинский Я. Л. Социальная педагогическая психология / А. А. Реан. — СПб., 1999.
12. Регуляция социально-психологического климата трудового коллектива / Под ред. Б. Д. Парыгина. — Л.: Наука, 1986; Райгородский Д. Я. Практическая психодиагностика. Методы и тесты. Учеб. пособие. — Самара, 2000.
13. Фетискин Н. П., Козлов В. В., Мануйлов Г. М. Социально-психологическая диагностика развития личности и малых групп / Н. П. Фетискин и др. — М., Изд-во Института Психотерапии. 2002. - 490 с.

МОДУЛЬ. ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИЙ

Ознайомлення педагогічних, науково-педагогічних працівників та керівників закладів освіти із методологічними аспектами організації самостійної роботи в середовищі дистанційного навчання; використання інформаційно-комунікаційних технологій у професійно-педагогічній діяльності, інформаційно-комунікаційними засобами, що функціонують у суспільстві, знаковими системами, елементами культури комунікації; набуття бази знань та вмінь для ефективного впровадження інформаційних технологій у роботу закладів освіти.

СПЕЦКУРС: МАСОВІ ОН-ЛАЙН ВІДКРИТІ КУРСИ

Категорія: методисти районних (міських) методичних кабінетів, викладачі коледжів, академій та університетів

Розробник: проф. Л.Ф. Панченко

Мета спецкурсу

МООС (massive open online course) – різновид онлайн курсу, у якому може брати участь велика кількість учасників (до 50000), при цьому передбачається відкритий вільний доступ до всіх матеріалів через Інтернет. Зовсім нещодавно з'явився навіть спеціальний термін «професор масового відкритого онлайн курсу» або «професор 2.0».

Мета спецкурсу: розглянути та обговорити можливості феномена МООС як нового напрямку розвитку освітніх ресурсів, альтернативної форми підвищення кваліфікації викладачів на основі аналізу змісту навчальних курсів різних проектів МООС (Coursera, Udacity, edX та ін.), а також надати слухачам особистого досвіду участі в таких курсах.

Питання для вивчення:

1. Визначення властивостей масового он-лайн відкритого курсу.
2. Типологія МООС. Порівняння двох різновидів МООС, сМООС і хМООС.
3. Платформи масових он-лайн відкритих курсів Coursera, Udacity, edX та ін.
4. Європейський досвід створення МООС.
5. Платформа Прометеус – перший український проект з МООС.
6. Педагогічні основи навчання на МООС за версією Cousera.
7. Спеціалізації як новий напрям розвитку МООС.
8. Можливості курсів МООС для підвищення кваліфікації викладача вищої школи.
9. Критика МООС.

Тематичний план

№ з/п	Назва тем	Форма заняття, кількість годин		
		Лекція	Практичне Заняття (дискусія)	Разом
1	Масові відкриті он-лайн курси як напрям розвитку освітніх ресурсів	2		2

2	Платформи масових он-лайн ку сів		2	2
	Разом	2	2	4

Завдання до практикуму (дискусії)

Завдання 1. Дослідники виділяють наступні риси освітнього простору системи відкритої освіти:

- Розмаїття освітніх маршрутів.
- Побудова стосунків з іншими людьми на основі взаємоповаги, творчості і етичної самоцінності.
- Представлення на суд освітньої спільноти продуктів своїх роздумів, діяльності, творчості.
- Дедалі зростаючий комунікативний потенціал з можливістю зберігання архівів та актів комунікаційної взаємодії.
- Регульована та нерегульована частини освітнього простору.

Обговоріть в групі, як одна з цих рис (за номером варіанту) втілилися в реальності у вашому особистому освітньому проекті з використанням інформаційних технологій, або проекту організації, України, світу, зокрема масових он-лайн відкритих курсів.

Представте результати обговорення.

Завдання 2. З 60-х років минулого століття й донині **SWOT-аналіз** широко застосовується у процесі стратегічного планування, що полягає в розділенні чинників і явищ на чотири категорії:

- сильних (Strengths)
- і слабких (Weaknesses) сторін проекту,
- можливостей (Opportunities), що відкриваються при його реалізації,
- та загроз (Threats), пов'язаних з його здійсненням. Цей акронім може бути представлений візуально у вигляді таблиці:

	Позитивний вплив	Негативний вплив
Внутрішнє середовище	Strengths (сильні сторони)	Weaknesses (слабкі сторони)
Зовнішнє середовище	Opportunities (можливості)	Threats (загрози)

Внутрішній стан компанії, ресурсу, проекту відображається в основному в S і W, а зовнішній — в O і T. Об'єктом SWOT - аналізу може бути не тільки організація, а й інші соціально-економічні об'єкти та педагогічні: галузі економіки, міста, державно-громадські інститути, наукова сфера, політичні партії, некомерційні організації, окремі фахівці, персони, освітні програми, масові он-лайн-відкриті курси. Зробіть свій SWOT аналіз феномена МООС.

Представте результати аналізу.

Завдання 3. *Зареєструйтеся* на декількох з платформ МООС, та оберіть категорію курсів, яка вас цікавить у професійному плані. Ознайомтеся з курсами в цій категорії, зареєструйтеся на окремі курси, ознайомтеся з їх сілабусами та матеріалами, форумом та оцінюваннями рівними по рангу. Порекомендуйте курси, які будуть корисні вашим одногрупникам. Порекомендуйте курси для ваших студентів або слухачів. Аргументуйте свій вибір.

Рекомендована література

1. Андреев А. А. Проблемы подготовки современного преподавателя высшей школы [Электронный ресурс] / А. А. Андреев // Вопросы информатизации образования. 2008. – вып. 18. – Режим доступа : http://www.npstoik.ru/vio/inside.php?ind=articles&article_key=291
2. Бугайчук К. Л. Массовый открытый дистанционный курс: понятия, особенности проведения та перспективы использования в навчальному процесі системи МВС /

- К. Л. Бугайчук // Інформаційні технології і засоби навчання. – 2011. – № 6. – Режим доступу: http://www.nbuiv.gov.ua/e-journals/ITZN/2011_6/11bklnps.pdf
3. Вайндорф-Сысоева М. Е. Виртуальная образовательная среда: категории, характеристики, схемы, таблицы, глоссарий : учеб. пособие / М. Е. Вайндорф-Сысоева . – М. : МГОУ, 2010. – 102 с.
4. Кухаренко В. Н. Инновации в E-learning: массовый открытый дистанционный курс /В. Н. Кухаренко // Высшее образование в России. – 2011. – № 10. – С.93–99.
5. Панченко Л. Ф. Аналіз соціальних мереж як напрям освітніх вимірювань / Л. Ф. Панченко // Науковий часопис національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова. Серія №5. Педагогічні науки: реалії та перспективи. – Випуск 41 : збірник наукових праць / за ред. проф. В. П. Сергієнка. – К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2013. – С. 111 – 117.
6. Панченко Л. Ф. Масовий відкритий онлайн курс як альтернативна форма підвищення кваліфікації викладача вищої школи / Л. Ф. Панченко // Education and pedagogical sciences. – 2013.– №1(156). – С.19 – 28.
7. Панченко Л. Ф. До питання розширення освітнього простору викладача і студента / Л. Ф. Панченко // Наукові записки. – Серія: Педагогічні науки. – 2013. – Вип. 121. – Ч.І. – Кіровоград : РВВ КДПУ ім.В. Винниченка. – С. 10 –13.
8. Прометеус <http://courses.prometheus.org.ua>
9. Тыртый С. А. Формирование виртуальной мобильности преподавателя высшей школы в процессе повышения квалификации : дис. канд. пед. наук : 13.00.08 / С. А. Тыртый. – Ростов-на-Дону, 2009. – 217 с.
10. Фокин Ю. Г. Преподавание и воспитание в высшей школе: Методология, цели и содержание, творчество : учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / Ю. Г. Фокин. – М. : Академия, 2002. – 224 с.
11. Baker T. J. Connectivism and Connected Knowledge: Participating in a MOOC /Thomas Jerome Baker. – 2012. – 171 p.
12. Canvas network [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.canvas.net>
13. Canvas network: courses [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.canvas.net/courses/mooc-mooc>
14. Carson S. The Massive Open Online Professor / Stephen Carson, Jan Philipp Schmidt [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.academicmatters.ca/print-issues/professor-2-0/>
15. class-central [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.class-central.com/>
16. Computer for Data Analysis [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.coursera.org/course/compdata>
17. Coursera [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.coursera.org
18. edX [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.edx.org/>
19. Eyring H. J. The Innovative University: Changing the DNA of Higher Education from the Inside Out /Henry J. Eyring. (Jossey-Bass Higher and Adult Education). – 2011. – 513 с.
20. Future learn [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.futurelearn.com/>
21. Machine Learning [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://class.coursera.org/ml/class/index>
22. Model Thinking [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://class.coursera.org/modelthinking-2012-002/class/>
23. Pedagogical Foundations [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.coursera.org/about/pedagogy>
24. Seamens G. MOOCs are really a platform [Електронний ресурс] /G.Seamens. – Режим доступу : <http://www.elearnspace.org/blog/2012/07/25/moocs-are-really-a-platform/>
25. SNA [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://class.coursera.org/sna-2012-001/class/index>
26. Udacity [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.udacity.com

27. ICT Competency Standards for Teachers. Implementation Guidelines Version 1.0. [Електронний ресурс]. – Unesco, 2008. – Режим доступу : <http://unesdoc.unesco.org/images/0015/001562/156209E.pdf>
28. Data Scientist – Growth [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.coursera.org/about/jobs/o9n9Yfwn>
29. Illich I. Deschooling Society / I. Illich. – London : Calder and Boyars, 1971 . – 150 p.

СПЕЦКУРС: ЦИФРОВИЙ СТОРІТЕЛЛІНГ

Категорія: методисти районних (міських) методичних кабінетів, викладачі коледжів, академій та університетів

Розробник: проф. Л. Ф. Панченко

Мета спецкурсу

Сторітеллінг – калька з англійського storytelling, де story = історія, telling = розповідати. Розповідь цікавих історій. Цифрові історії використовують в своїй діяльності педагоги, психологи, маркетологи, політики, журналісти, лікарі та фахівці інших професій.

Мета спецкурсу: розглянути та обговорити можливості цифрового *Сторітеллінгу* як нового напрямку розвитку освітніх ресурсів, визначити його складники та найбільш популярні засоби для освітян, а також надати слухачам особистого досвіду проектування власних історій за допомогою сучасних цифрових сервісів.

Питання для вивчення:

1. Визначення властивостей сторітеллінгу.
2. Прийоми сторітеллінгу.
3. Види історій
4. Взаємозв'язок педагогіки, технології та контенту
5. Етапи створення цифрових історій.
6. Планування історії: скрипти, розкадровка.
7. Цифрові інструменти для створення історій:
  - a. Ресурси для планування та організації цифрових історій
  - b. Ресурси для пошуку медіа файлів для цифрових історій
  - c. Ресурси для безпосереднього створення
  - d. Місця, де їх можна публікувати
  - e. Місця для співробітництва та коментування цифрових історій
8. Powtoon як інструмент сторітеллінгу

Тематичний план

№ з/п	Назва теми	Форма заняття, кількість годин		
		Лекція	Практичне Заняття (дискусія)	Разом
1	Цифровий сторітеллінг як напрям розвитку освітніх ресурсів	2		2
2	Програмне забезпечення та інтернет-сервіси для сторітеллінгу		2	2
	Разом	2	2	4

Завдання до практикуму (дискусії)

Завдання 1. Багато цікавих історій у цифрі можна знайти на сайті prezi, сервісі, який воляє користувачам переміщуватися за слайдами, з ефектами кінозйомки, коли камера

напливає, то віддаляється. А самі слайди можуть містити, текст, відео, картинки тощо.

(<https://prezi.com/x1atwu2wpd3b/edtech-introduction-to-digital-storytelling-fall-2013/>)

Оберіть історію, яка вам подобається, продемонструйте її в групі, обговоріть її теми та засоби, які застосовано автором.

Завдання 2. Обговоріть 7 Елементів цифрового Storytelling та їх важливість для орення цікавої історії.

1. Точка зору	Яка основна суть розповіді і яка перспектива автора?
2. Драматичне питання	Ключове питання, яке тримає увагу глядача і буде дана відповідь до кінця цієї історії.
3. Емоційний зміст	Серйозні проблеми, які оживають в особистому і потужний спосіб і підключає аудиторію до історії.
4.Голос у подарунок	Спосіб персоналізації історії, щоб допомогти аудиторії зрозуміти контекст.
5. Сила саундтрека	Музика або інші звуки, які підтримують і прикрашають історію.
6. Економіка	Використання такого контенту, щоб розповісти історію без перевантаження глядача.
7. Стимуляція	Ритм історії, і як швидко чи повільно вона прогресує.

Запропонуйте власну історію та її детальний опис за допомогою скрипта.

Завдання 3. Зареєструйтеся на декількох сервісах для створення сторітеллінгу. Ознайомтеся з їх можливостями та реалізуйте власну історію за попередньо складеним планом. Поділіться історію з однокурсниками. Обговоріть її позитивні сторони та недоліки. Порекомендуйте інструменти, які ви застосовували, та які будуть корисні вашим одногрупникам. Порекомендуйте інструменти для ваших студентів або слухачів. Аргументуйте свій вибір.

Рекомендована література

1. Ермолаева Ж.Е., Лапухова О.В. 5 сюжетов в педагогическом сторителлинге <http://www.eduneo.ru/5-syuzhetov-v-pedagogicheskom-storitellinge/>
2. Панченко Л. Ф. Масовий відкритий онлайн курс як альтернативна форма підвищення кваліфікації викладача вищої школи / Л. Ф. Панченко // Education and pedagogical sciences. – 2013. – №1(156). – С.19 – 28.
3. Панченко Л. Ф. До питання розширення освітнього простору викладача і студента / Л. Ф. Панченко // Наукові записки. – Серія: Педагогічні науки. – 2013. – Вип. 121. – Ч.І. – Кіровоград : РВВ КДПУ ім.В. Винниченка. – С. 10 –13.
4. Прометеус <http://courses.prometheus.org.ua>
5. Скрайбінг под микроскопом. Часть 8. Сервис PowToon <http://murmansk-nordika.blogspot.ru/2013/08/8-powtoon.html>
6. 8 приемов сторителлинга http://murmansk-nordika.blogspot.ru/2015/06/blog-post_16.html
7. http://www.unesco.org/education/tlsf/mods/theme_d/mod21.html Teaching and learning for a sustainable future:a multimedia teacher education programme
8. Potential Applications of Digital Storytelling in Education Frank van Gils University of Twente, Electrical Engineering http://wwwhome.ctit.utwente.nl/~theune/VS/Frank_van_Gils.pdf
9. Bernard R. Robin Digital Storytelling: A Powerful Technology Tool for the 21st Century Classroom//Theory Into Practice, 47:220–228, 2008 The College of Education and Human Ecology, The Ohio State University ISSN: 0040-5841 print/1543-0421 online

Посилання на ресурси:

- Animoto <http://animoto.com/>
- Loopster <http://www.loopster.com/>
- Prezi <http://prezi.com/>

- Voki <http://www.voki.com>
  - WeVideo <https://www.wevideo.com/>
  - Xtranormal <http://www.xtranormal.com/>
  - LittleBird Tales <http://littlebirdtales.com/>
  - My StoryMaker <http://www.carnegielibrary.org/kids/storymaker/embed.cfm> Storybird <http://storybird.com/>
  - StoryJumper <http://www.storyjumper.com/>
- Voki <http://www.voki.com>

РОЗДІЛ V

ПУБЛІКАЦІЇ ВИКЛАДАЧІВ КАФЕДРИ ФІЛОСОФІЇ І ОСВІТИ ДОРΟΣЛИХ У ВІДКРИТОМУ ІНФОРМАЦІЙНОМУ ПРОСТОРИ

1. Єрмоленко А.Б. Вимоги та можливості вітчизняної системи освіти: подолання протиріч / Андрій Борисович Єрмоленко // зб. наук. праць за матеріалами Всеукраїнської науково-практичної Інтернет конференції «Особливості впровадження Національної рамки кваліфікацій у післядипломну освіту» 26 листопада 2015 р., м. Харків праць / за заг. ред. Л.Д. Покроєвої, Т.В. Дрожжиної, М.Є. Смирнової. – Х.: Харківська академія неперервної освіти, 2015. – С.17-21 – Режим доступу: URI: <http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/106582>.

2. Єрмоленко А.Б. Вища освіта України: цілеспрямованість та результативність / Андрій Борисович Єрмоленко // зб. матеріалів III регіональної науково-практичної конференції «Професійна компетентність педагога в умовах оновлення змісту освіти та вимог ринку праці» / Андрій Борисович Єрмоленко. – Вінниця: ТОВ "Вінницька міська друкарня", 2017. – С. 19-24. – Режим доступу: URI: <http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/706356>

3. Єрмоленко А.Б. Дебатні технології: педагогічна практика / Андрій Борисович Єрмоленко // Післядипломна освіта в Україні, 2015. – №1(36). – С. 81-85 – Режим доступу: URI: <http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/11239>.

4. Єрмоленко А.Б. Освітні трансформації в Україні: виклики та протиріччя / Андрій Борисович Єрмоленко // Нові технології навчання, 2016. – №88 частина 2. – С. 95-98 – Режим доступу: URI: <http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/706355>.

5. Єрмоленко А.Б. Розвиток національного освітнього простору в контексті надбань Теорії поколінь / Андрій Борисович Єрмоленко // Вісник національного університету оборони, 2014. – №3(40). – С. 82-87 – Режим доступу: URI: <http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/11251>.

6. Єрмоленко А.Б. Сучасні акценти освіти дорослих: зарубіжний досвід / Андрій Борисович Єрмоленко. // Науковий вісник УМО: Електронне видання. – К.: ДВНЗ «Університет менеджменту освіти», 2016. – Вип. 1. – Ч. 1. – С.75-87 – Режим доступу: URI: <http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/166084>.

7. Ілляхова М. В. Сутність та специфіка креативної діяльності у системі неперервної освіти / М. В. Ілляхова // Вісник післядипломної освіти : зб. наук. пр. / Ун-т менедж. освіти НАПН України, редкол. : О. Л. Ануфрієва [та ін.]. — К., 2005. — Вип. 10(23); голов. ред. В. В. Олійник. — К. : АТОПОЛ, 2014. — С. 37–46. — Режим доступу: <http://lib.iitta.gov.ua/26620/1/%D0%86%D0%BB%D0%BB%D1%8F%D1%85%D0%BE%D0%B2%D0%B0%208.pdf>.

8. Ілляхова М. В. Синергетичні принципи розвитку креативної особистості у процесі неперервної освіти / М. В. Ілляхова // International scientific professional periodical journal «THE UNITY OF SCIENCE» / publishing office Friedrichstrabe 10–Vienna — Austria, 2014. — P. 38–42. (зарубіжне видання). — Режим доступу: [file:///C:/Users/test/AppData/Local/Temp/Rar\\$DI00.582/The%20Unity%20of%20Scince.pdf](file:///C:/Users/test/AppData/Local/Temp/Rar$DI00.582/The%20Unity%20of%20Scince.pdf).

9. Ілляхова М. В. Модус андрагогіки у синергетичній моделі освіти / М. В. Ілляхова // Синергетика і освіта : монографія / за ред. акад. В. Г. Кременя. — К. : Ін т обдаров. дитини НАПН України, 2014. — С. 114–137. — Режим доступу: <http://lib.iitta.gov.ua/26661/1/%D0%86%D0%BB%D0%BB%D1%8F%D1%85%D0%BE%D0%B2%D0%B0-%D0%9C.pdf>.

10. Ілляхова М. В. Синергія творчості в образах темпоральності / М. В. Ілляхова // Синергетика і творчість : монографія / за ред. акад. В. Г. Кременя. — К. : Ін-т обдаров. дитини, НАПН України, 2014. — С. 93-118. — Режим доступу: <http://lib.iitta.gov.ua/26663/1/%D0%86%D0%BB%D0%BB%D1%8F%D1%85%D0%BE%D0%B2%D0%B0%20%D0%9C1.pdf>.

11. Ілляхова М.В. Проект андрагогіки: подолання дивергенції постнекласичних освітніх практик / М. В. Ілляхова // Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Г. Сковороди» — Додаток 4 до Вип. 31: Тематичний випуск «Проблеми емпіричних досліджень у психології». — К.: Гнозис, 2014 — С. — 314–320. — Режим доступу: <http://lib.iitta.gov.ua/26649/1/%D0%86%D0%BB%D0%BB%D1%8F%D1%85%D0%BE%D0%B2%D0%B0%204.pdf>.

12. Ілляхова М.В. Значення темпоральних образів при дослідженні процесу неперервної освіти / М. В. Ілляхова // Гілея: науковий вісник : Збірник наукових праць. — К., 2013. Випуск 88 — 2014. — С. — 112 —124. — Режим доступу: file:///C:/Users/test/Downloads/gileya_2014_88_67.pdf.

13. Ілляхова М.В. Розвиток креативної компетентності педагогічних працівників у системі післядипломної освіти: спецкурс / М. В. Ілляхова. — НАПН України, ДВНЗ «Ун-т менеджменту освіти». — К., 2015. — 68 с. — Режим доступу: http://lib.iitta.gov.ua/26588/1/%D0%86%D0%BB%D0%BB%D1%8F%D1%85%D0%BE%D0%B2%D0%B0_%D1%81%D0%BF%D0%B5%D1%86%D0%BA%D1%83%D1%80%D1%81.pdf.

14. Ілляхова М.В. Освітні потенціал постмодерної людини: креативність чи спустошення? / М. В. Ілляхова // Освітні та культурні ефекти критичного мислення: від класичного формату до сучасності : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, 22 жовтня 2014 року, м. Київ. — К.: Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2014. — С. — 53-60. — Режим доступу: <http://lib.iitta.gov.ua/26647/1/%D0%86%D0%BB%D0%BB%D1%8F%D1%85%D0%BE%D0%B2%D0%B0.pdf>.

15. Катюк Я.Л. Готовність науково-педагогічних працівників ВНЗ до дистанційного навчання як наукова проблема / Я. Л. Катюк // Матеріали XXXIII Міжнародної краєзнавчої конференції молодих учених, присвяченої 100-річчю з дня народження Героя України, академіка П. Т. Тронька (1915-2011). — Харків, ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2016. — С. 20-21. — Режим доступу: http://lib.iitta.gov.ua/166109/1/%D0%9A%D0%B0%D1%82%D1%8E%D0%BA_%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%96.pdf.

16. Катюк Я.Л. Деонтологические принципы в развитии личности методиста / Я. Катюк // *Perspectiva academică: [în vol.] / Instituția de Învăț. Superior Privat Univ. „Perspectiva-INT”*; red. șt.: Aliona Meriacre; coord.: Arina Kraijdan, Anton Moraru. — Chișinău: Universitatea „PerspectivaINT”, 2015 (Tipogr. „Alina Scorohodova”) — ISBN 978-9975-4061-8-5. Vol. V. — 2015. — 349 p. — Texte: lb. rom., engl., rusă. — Rez.: lb. engl. — Bibliogr. la sfârșitul art. și în subsol. — 200 ex. — ISBN 978-9975-3045-5-9 (Tipogr. „Alina Scorohodova”). — Режим доступу: <http://lib.iitta.gov.ua/11445/1/%D0%BA%D0%B0%D1%82%D1%8E%D0%BA.pdf>

17. Катюк Я.Л. Зміст соціокультурної підготовки методичних працівників у світлі андрагогічних ідей / Я. Л. Катюк // Вісник Національного університету оборони України. Зб-к наук. праць. — К., НУОУ, 2012. — Вип. 4 (28). — С. 42-46. — Режим доступу: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?Z21ID=&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=njuu_all&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21COLORTERMS=0&S21P03=I&S21STR=%D0%9673167%2F2012%2F4.

18. Катюк Я.Л. Психологічний аналіз змісту професійної діяльності викладача-андрагога / Я.Л. Катюк // Вісник Інституту розвитку дитини : зб.наук.праць. Серія : Філософія. Педагогіка. Психологія. — Вип. 26. — 2013. — 146-151. — Режим доступу: <http://lib.iitta.gov.ua/8154/1/%D0%9F%D1%81%D0%B8%D1%85%D0%BE%D0%BB.%D0%B0>

D0%BD%D0%B0%D0%BB%D1%96%D0%B7%20%D0%B7%D0%BC%D1%96%D1%81%D1%82%D1%83.pdf.

19. Катюк Я.Л. Анализ профессиональной позиции преподавателя-андрагога в системе последипломного образования / Я. Л. Катюк // *Perspectiva academică : [comunicările participanților conf. et. Interuniv. Desfășurate pe cadrul Univ. «Perspectiva-INT» cu tema «Cetățeanii activi, solidaritate și coeziune pentru dezvoltare», 25-26 aprilie 2013]*. Ch.: Univ. «Perspectiva-INT», 2013. – 126-134.

20. Катюк Я.Л. Розвиток культури ділового мовлення педагогічних працівників у системі післядипломної освіти : спецкурс / Я.Л.Катюк ; НАПН України, Ун-т менедж. освіти. – К., 2013. – 54 с. – Режим доступу: file:///C:/Users/Family/Desktop/_doc.pdf

21. Катюк Я. Л. Вплив інформальної освіти на розвиток професійної самосвідомості майбутніх психологів / Я. Л. Катюк // *Вісник Національного університету оборони України. Збірник наукових праць*. - К.: –УОУ, 2013. – Вип. 4 (35). – С. 62-66. – Режим доступу: <http://lib.iitta.gov.ua/8153/1/%D0%92%D0%BF%D0%BB%D0%B8%D0%B2%20%D1%96%D0%BD%D1%84%D0%BE%D1%80%D0%BC%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%BE%D1%97%20%D0%BE%D1%81%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%B8.pdf>.

22. Особистісно-орієнтована підготовка майбутніх психологів у системі післядипломної педагогічної освіти : посібник / П. В. Лушин, Н. Ю. Волянчук, О. В. Брюховецька, Я.Л. Катюк та ін.; НАПН України, Ун-т менедж. освіти. – К., 2015. – С. 127-152 (у співавторстві). – Режим доступу:

<http://lib.iitta.gov.ua/8185/1/%D0%9F%D0%BE%D1%81%D1%96%D0%B1%D0%BD%D0%B8%D0%BA%20%D0%9D%D0%94%D0%A0%20%D0%9B%D1%83%D1%88%D0%B8%D0%BD%20%D0%9F.%D0%92.%202015.pdf>.

23. Катюк Я.Л. Особливості психолого-педагогічної підготовки офіцерів-вихователів у системі післядипломної освіти / Я. Л. Катюк // *Науковий журнал «ScienceRise». Спецвипуск «Педагогічна освіта»*. – 2015. – № 6(5). – С. 17-20. – Режим доступу: <http://journals.uran.ua/sciencerrise/article/view/44548>.

24. Катюк Я.Л. Особливості формування професійної самосвідомості майбутніх психологів засобами особистісно-орієнтованих технологій / Я. Л. Катюк // *Вісник інституту розвитку дитини. Серія: Філософія. Педагогіка. Психологія : Збірник наукових праць / Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова*. – К. : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2014. – Вип. 33. – С. 133-139. – Режим доступу:

<http://lib.iitta.gov.ua/8072/1/%D0%A1%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%8F%20%D0%9A%D0%B0%D1%82%D1%8E%D0%BA%20%D0%AF.%D0%9B..pdf>.

25. Катюк Я.Л. Особистісно-орієнтовані засади розвитку професійної самосвідомості майбутніх психологів у системі післядипломної педагогічної освіти / Особистісно-орієнтована підготовка майбутніх психологів у системі післядипломної педагогічної освіти : посібник / П. В. Лушин, Н. Ю. Волянчук, О. В. Брюховецька та ін.; НАПН України, Ун-т менедж. освіти. – К., 2015. – С. 127-152. – режим доступу: http://lib.iitta.gov.ua/11438/1/%D0%9A%D0%B0%D1%82%D1%8E%D0%BA_%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%8F.pdf.

26. Катюк Я.Л. Особистісно-орієнтована післядипломна освіта методистів позашкільних навчальних закладів: зміст і сутність / Я. Л. Катюк // *Сучасна педагогіка та психологія: від теорії до практики: матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Запоріжжя, 26-27 серпня 2016 року*. – Запоріжжя, Класичний приватний університет. – С. 115-117. – Режим доступу:

http://dspace.nau.edu.ua:8080/bitstream/NAU/22412/1/%D0%9A%D0%9F%D0%A3_%D0%BF%D0%B5%D0%B4%D0%B0%D0%B3%D0%BE%D0%B3%D0%B8_%D0%B0%D0%B2%D0%B3%D1%83%D1%81%D1%82_2016.pdf#page=115.

27. Катюк Я.Л. Особистісно-орієнтована післядипломна освіта методистів позашкільних навчальних закладів: зміст і сутність / Я. Л. Катюк // *Сучасна педагогіка та психологія: від теорії до практики: матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Запоріжжя,*

26-27 серпня 2016 року. – Запоріжжя, Класичний приватний університет. – С. 115-117. <http://repo.knmu.edu.ua/bitstream/123456789/14623/1/%D0%A1%D1%83%D1%87%D0%9F%D0%B5%D0%B4%D0%B0%D0%B3%D0%BE%D0%B3%D0%B8%D0%BA%D0%B0%20%D0%90%D0%BB%D0%B5%D0%BA%D1%81%D0%B5%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE.pdf>.

28. Катюк Я.Л. Підготовка офіцерів-вихователів ліцеїв з посиленою військово-фізичною підготовкою до соціально-психологічної адаптації учнів в умовах складних суспільно-політичних подій / Я. Л. Катюк // Матеріали Міжнародної конференції "Психологічна допомога особистості в кризових соціокультурних умовах" 29-30.10.2015, м. Київ. – Режим доступу: <http://lib.iitta.gov.ua/166085/1/%D0%BA%D0%B0%D1%82%D1%8E%D0%BA.pdf>.

29. Катюк Я.Л. Психологічна готовність науково-педагогічних працівників ВНЗ як наукова проблема / Я. Л. Катюк // Тези доповідей Всеукраїнського Круглого столу «Відкрита освіта: від теорії до практики» в рамках VI Міжнародної електронної Науково-практичної конференції «Теорія і практика дистанційного навчання в освіті» (29 жовтня 2015 р., м. Київ) / автори-упорядники Л. Л. Ляхощка, Л. Г. Кондратова, Л. В. Калачова [за заг.ред. Л. Л. Ляхощкої]. – К. : ДВНЗ «Ун-т менеджменту освіти» НАПН України, 2015. – С. 35-36. – Режим доступу: <http://lib.iitta.gov.ua/11441/1/%D0%9A%D0%B0%D1%82%D1%8E%D0%BA.pdf>.

30. Катюк Я.Л. План проведення воркшопу з проблеми професійної деонтології методиста / Я. Л. Катюк // Матеріали XXIX Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції ««Проблеми та перспективи розвитку науки на початку третього тисячоліття у країнах Європи та Азії» // Збірник наукових праць. – Переяслав-Хмельницький, 2016. – С. 40-43. – Режим доступу: <http://conferences.neasmo.org.ua/ru/art/3324>.

31. Катюк Я.Л. Позитивне самоставлення як чинник розвитку професійної самосвідомості педагогічних працівників / Я. Л. Катюк // Вісник Інституту розвитку дитини : зб. наук. праць. Серія : Філософія. Педагогіка. Психологія. – Вип. 14. – 2011. – С. 131-136. – Режим доступу: <http://www.twirpx.com/file/1713114/>

32. Катюк Я.Л. Проблеми та умови розвитку професійної самосвідомості керівників ПТНЗ / Я. Л. Катюк // Науково-методичний журнал „Нова педагогічна думка”. – № 2. – 2010. – С. 66-68. – Режим доступу: <http://www.stattionline.org.ua/pedagog/106/19454-problemi-ta-umovi-rozvitku-profesijno%D1%97-samosvidomosti-kerivnikiv-ptnz.html>.

33. Катюк Я. Л. Психологічні особливості діяльності керівників професійно-технічних навчальних закладів / Я. Катюк // Соц. психологія. - 2009. - № 1. - С. 131-136. – Режим доступу: [http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?Z21ID=&I21DBN=REF&P21DBN=REF&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=fullweb&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=U=&S21COLOR TERMS=0&S21STR=%D0%A7461.41\\$](http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?Z21ID=&I21DBN=REF&P21DBN=REF&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=fullweb&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=U=&S21COLOR TERMS=0&S21STR=%D0%A7461.41$).

34. Катюк Я. Л. Психологічні передумови вивчення культури ділового мовлення у системі підвищення кваліфікації / Я. Л. Катюк // Вісник післядипломної освіти : зб. наук. праць. Вип. 5(18). – 2011. – С. 245-252. – Режим доступу: <http://umo.edu.ua/vipusk-5-18/katjuk-ja-ja-psikhologichni-peredumovi-vivchennja-kuljturi-dilovogho-movlennja-u-sistemi-pidvishhennja-kvalifikaciji>.

35. Катюк Я. Л. Психолого-андрагогічний супровід майбутніх психологів у системі післядипломної педагогічної освіти / Я. Л. Катюк // Вісник інституту розвитку дитини. Серія: Філософія. Педагогіка. Психологія : Збірник наукових праць / Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова. - Київ : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2015. – Вип. 37. – С. 109-113. – Режим доступу: <http://lib.iitta.gov.ua/8157/1/%D0%9F%D1%81%D0%B8%D1%85%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D0%BE%20%20%D0%B0%D0%BD%D0%B4%D1%80%D0%B0%D0%B3%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%87%D0%BD%D0%B8%D0%B9%20%D1%81%D1%83%D0%BF%D1%80%D0%BE%D0%B2%D1%96%D0%B4.pdf>.

36. Катюк Я.Л. Психолого-андрагогічні умови розвитку професійної компетентності працівників методичних служб у процесі підвищення кваліфікації / Я. Л. Катюк // Вісник післядипломної освіти : зб. наук. праць / Ун-т менеджменту освіти НАПН України ; редкол. : О.

Л. Ануфрієва (та ін.). – Вип. 12(25). – К., 2015. – С. 80-90. – Режим доступу: http://lib.iitta.gov.ua/11242/1/%D0%9A%D0%90%D0%A2%D0%AE%D0%9A%20%D0%AF.%D0%9B_%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%8F.pdf.

37. Катюк Я.Л. Соціально-психологічні особливості навчання працівників методичних служб у процесі підвищення кваліфікації / Я. Л. Катюк // Післядипломна освіта в Україні. – 2015. – № 1 – С. 79-81. – Режим доступу: <http://lib.iitta.gov.ua/11440/1/%D0%9A%D0%B0%D1%82%D1%8E%D0%BA%20%D0%AF..pdf>.

38. Катюк Я.Л. Сучасні особливості та перспективи перезавантаження післядипломної освіти в Україні / Я. Л. Катюк // Science and Innovation in the XXI century: problems and solutions. Collection of Conference Papers of International Scientific-Practical Conference (29.09.2015, the United Kingdom, London). – u-conferences.org. / Centre for Scientific and Practical Studies, 2015. – P. 15-18. <http://repo.knmu.edu.ua/bitstream/123456789/11105/3/TishScience.pdf>.

39. Катюк Я.Л. Сучасні проблеми становлення професійної самосвідомості майбутніх психологів у системі післядипломної педагогічної освіти / Я. Л. Катюк // Післядипломна освіта в Україні. – К., 2012. – С. 16-25. – Режим доступу: <http://lib.iitta.gov.ua/8163/1/%D0%A1%D1%83%D1%87%D0%B0%D1%81%D0%BD%D1%96%20%D0%BF%D1%80%D0%BE%D0%B1%D0%BB%D0%B5%D0%BC%D0%B8%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%BB%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F%20%202012.pdf>.

40. Катюк Я.Л. Теоретичні аспекти андрагогічної деонтології в контексті розвитку професіоналізму працівників методичних служб [електронний ресурс] / Я. Л. Катюк. – Режим доступу: http://virtkafedra.ucoz.ua/el_gurnal/pages/vyp17/Katuk.pdf.

41. Катюк Я.Л. Упровадження ідей скрайбінгу як інноваційної технології в систему післядипломної освіти / Я.Л. Катюк // матеріалт Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції «Застосування технологій бенчмаркінгу в організації навчального процесу в системі післядипломної педагогічної освіти», 18.11.2016. – Режим доступу: http://conf-hano.at.ua/news/ja_l_katjuk_uprovadzhennja_idej_skraybingu_jak_innovacijnoji_tekhnologiji_v_sistemu_pisljadiplomnoji_pedagogichnoji_osviti/2016-11-18-695.

42. Катюк Я.Л. Mind maps як сучасна технологія навчання дорослих у післядипломній педагогічній освіті / Я. Л. Катюк // Таврійський вісник освіти. Науково-методичний журнал. – 2015. – № 3(51) – С. 110-114. – Режим доступу: https://scholar.google.com.ua/citations?view_op=view_citation&hl=ru&user=NYGxgIgAAAAJ&citation_for_view=NYGxgIgAAAAJ:MXK_kJrxJIC.

43. Кравчинська Т. С. Аналіз впливу задоволеності основних потреб керівників дошкільних навчальних закладів на розвиток мотивації професійної діяльності [Електронний ресурс] / Т. С. Кравчинська // Scientific Journal «ScienceRise» № 4/5 (9). 2015. – С. 69–73. – Режим доступу : <http://journals.uran.ua/sciencerise/issue/view/2450> (дата звернення 12.04.2017). – Назва з екрана.

44. Кравчинська Т. С. Аналіз особливостей мотивації професійної діяльності керівників дошкільних навчальних закладів [Електронний ресурс] / Т. С. Кравчинська // Імідж сучасного педагога : Всеукраїнський науково-практичний освітньо-популярний журнал. – Полтава. – 2014. – Вип. № 6 (145). – С. 11–14. – Режим доступу : http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILE=&2_S21STR=isp_2014_6_4 (дата звернення 12.04.2017). – Назва з екрана.

45. Кравчинська Т. С. Етапи професіогенезу методистів районних методичних кабінетів у вимірі сучасного суспільства [Електронний ресурс] / Т. С. Кравчинська // Збірник наукових праць «Педагогічні науки». – Херсон, 2016. – Вип. 70. – Том 2. – С. 66–69. – Режим доступу : <http://ps.stateuniversity.ks.ua/arkhiv-vidannya?id=17> (дата звернення 12.04.2017). – Назва з екрана.

46. Кравчинська Т. С. Критерії професійного розвитку методистів районних методичних кабінетів у вимірі сучасного суспільства [Електронний ресурс] / Т. С. Кравчинська // Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи: зб. наук. пр. / [редкол. Л.Б. Лук'янова (голова) та ін.]; Ін-

т пед. освіти і освіти дорослих НАПН України. – К., 2016. – Вип. 1 (12). – С. 138 – 144. – Режим доступу : <http://lib.iitta.gov.ua/706385/> (дата звернення 12.04.2017). – Назва з екрана.

47. Кравчинська Т. С. Модель управління формуванням мотивації професійної діяльності педагогічних працівників дошкільних навчальних закладів [Електронний ресурс] / Т. С. Кравчинська // Електронне наукове фахове видання «Теорія та методика управління освітою» – Випуск 1 (15) 2015. – Режим доступу : http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILE=&2_S21STR=ttmuo_2015_1_15 (дата звернення 12.04.2017). – Назва з екрана.

48. Кравчинська Т. С. Мотивація професійної діяльності педагогічних працівників як функція управління [Електронний ресурс] / Т. С. Кравчинська // Нові технології навчання : наук.-метод. зб. / Інститут інноваційних технологій і змісту освіти МОН України. – К., 2014. – Вип. 80. – С. 121–126. – Режим доступу : <http://lib.iitta.gov.ua/26662/> (дата звернення 12.04.2017). – Назва з екрана.

49. Кравчинська Т. Особливості управління дистанційним навчанням [Електронний ресурс] / Т. Кравчинська // Proceedings of the international academic congress «European research area: status, problems and prospects» / Proceedings of the International Academic Congress «European Research Area: Status, Problems and Prospects» Latvia, Riga, 01–02 September 2016, p. 69–70. – Режим доступу : <http://novaosvita.com.ua/wp-content/uploads/2016/09/Congress-Riga2016.pdf> (дата звернення 12.04.2017). – Назва з екрана.

50. Кравчинська Т. С. Розвиток мотивації професійної діяльності керівників дошкільних навчальних закладів як чинник задоволеності роботою [Електронний ресурс] / Т. С. Кравчинська // Scientific Journal «ScienceRise» № 9/5 (14). 2015. – С. 31–36. – Режим доступу : <http://journals.uran.ua/sciencerrise/article/view/50652> (дата звернення 12.04.2017). – Назва з екрана.

51. Кравчинська Т. С. Управління мотивацією професійної діяльності педагогічних працівників : основні теоретичні підходи [Електронний ресурс] / Т. С. Кравчинська // Вісник післядипломної освіти : зб. наук. пр. – Вип. 10(23) / К. : АТОПОЛ, 2014. – С. 77–87. – Режим доступу : <http://lib.iitta.gov.ua/26679/> (дата звернення 12.04.2017). – Назва з екрана.

52. Кравчинська Т. С. Чинники розвитку мотивації професійної діяльності керівників дошкільних навчальних закладів [Електронний ресурс] / Т. С. Кравчинська // Обрії : науково-педагогічний журнал. – Івано-Франківськ. – 2015. – Вип. № 1 (40). – С. 27–30. – Режим доступу : http://www.ippo.if.ua/images/stories/Obrii_2013/obrii_15_1.pdf (дата звернення 12.04.2017). – Назва з екрана.

53. Левченко В.В. Актуалізація ресурсів у процесі професійно-особистісної адаптації в ситуації життєвих змін // Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи: зб. наук. пр. / [редкол. Л.Б. Лук'янова (голова) та ін.]; Ін-т пед. освіти і освіти дорослих НАПН України. – К., 2016. – Вип. 1 (12). – С. 50-55. – Режим доступу: http://ipood.com.ua/data/Naukovi_VYDANNIA/Adult_Education/ARHIV/2016_1.pdf.

54. Левченко В.В. Вплив художніх емоцій на особистісне ставлення до природи / В.В. Левченко // Теоретичні і прикладні проблеми психології: збірник наук. праць СНУ ім. В. Даля, №1(27). – 2012. – С. 104-111. – Режим доступу: http://lib.iitta.gov.ua/706397/1/Levchenko_V.pdf.

55. Левченко В. В. Особистісна ідентичність у процесі адаптації в ситуації життєвих змін / В.В. Левченко // Духовність особистості: методологія, теорія і практика: збірник наукових праць / Гол. Редактор Г.П. Шевченко. – Вип. 1 (70). – Сєверодонецьк: вид-во СНУ імені Володимира Даля, 2016. – 224 с. С. 78-86 – Режим доступу: <http://oaji.net/articles/2016/690-1468592987.pdf>.

56. Левченко В. В. Особливості особистісної ідентичності у процесі соціально-психологічної адаптації / В. В. Левченко // Психолого-педагогічні та політичні проблеми у трансформаційних процесах українського суспільства: збірник матеріалів III Всеукраїнської науково-практичної конференції. – Кременчук, 20–21 квітня 2016 р. – Режим доступу: <http://lib.iitta.gov.ua/706398/1/%D0%9B%D0%B5%D0%B2%D1%87%D0%B5%D0%BD%D0%BA>

%D0%BE_%D0%A2%D0%95%D0%97%D0%98%20%D0%9A%D1%80%D0%B5%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D1%87%D1%83%D0%BA.pdf..

57. Левченко В.В. Особливості прояву ресурсів в системі професійно-особистісної адаптації / В.В. Левченко // Генеза буття особистості: збірник матеріалів III Міжнародної науково-практичної конференції. – Київ, 20 грудня 2016 р. [електронний ресурс]. – Режим доступу: http://inpsy.naps.gov.ua/files/pdf/1_1481981174.pdf.

58. Левченко В.В. Психолого-педагогічні засади зниження гіперактивності у дітей [Текст] / В.В. Левченко, О.О. Левченко // Освіта на Луганщині: науково-методичний журнал. Луганський інститут післядипломної педагогічної освіти, №1 (38). – 2013. – С. 67-73. [електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://drive.google.com/file/d/0B71jk87ILsszc052NjdNU2tMam8/view>.

59. Левченко В. В. Психолого-педагогічні особливості реалізації акмеологічного підходу в освіті дорослих / В. В. Левченко // Теоретичні і прикладні проблеми психології: збірник наук. праць СХУ ім. В. Даля. – Видавництво Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля, 2015. - №2(37). – 226-232. [електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://lib.iitta.gov.ua/11372/2/%D0%9B%D0%B5%D0%B2%D1%87%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE%20%D0%92.%D0%92.%C2%A0%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%8F.pdf>

60. Левченко В.В. Соціально-психологічні засади зниження проявів гіпердинамічного синдрому у дітей шкільного віку [Текст] / В.В. Левченко // Теоретичні і прикладні проблеми психології: збірник наук. праць СХУ ім. В. Даля, №1(30). – Луганськ : Видавництво Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля, 2013. – С. 172-179. - Режим доступу: <http://lib.iitta.gov.ua/11371/1/%D0%9B%D0%B5%D0%B2%D1%87%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE.pdf>.

61. Левченко В.В. Філософсько-психологічні аспекти дослідження екологічного мислення [Текст] / В.В. Левченко // Теоретичні і прикладні проблеми психології: збірник наук. праць СХУ ім. В. Даля, №1(33). – Луганськ : Видавництво Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля, 2014. – С. 212-218. [електронний ресурс]. – Режим доступу: http://lib.iitta.gov.ua/11373/1/%D0%9B%D0%B5%D0%B2%D1%87%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE_%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%8F.pdf

62. Наумова В.Ю. Андрагогічні засади підвищення кваліфікації методистів районних (міських) методичних кабінетів / В.Ю.Наумова // Європейський Союз – Україна: освіта дорослих: збірник матеріалів Форуму до Міжнародних днів освіти дорослих в Україні. – К.; Ніжин: Видавець ПП Лисенко М.М., 2015. – С. 154 – 155. – Режим доступу: <http://lib.iitta.gov.ua/26633/>

63. Наумова В.Ю. Діяльність викладача-андрагога в системі підвищення кваліфікації педагогічних працівників / В.Ю.Наумова // Матеріали Всеукраїнської інтернет-конференції «Актуальні проблеми університетської та професійної післядипломної освіти в кризових умовах». – м. Київ, ДВНЗ «Університет менеджменту освіти», 2015. – [Електронний ресурс]: Режим доступу: <http://umo.wedes.com.ua/> – Загол. з екрану. – Мова укр.

64. Наумова В.Ю. Колективний пошук оригінальних ідей / В.Ю.Наумова // Технології професійного розвитку педагогів: методичний poradnik; авт. колектив / Упорядники: Тамара Михайлівна Сорочан, Марина Іванівна Скрипник; електронний навч.-метод. посіб.; Держ. вищ. навч. зал. «Ун-т менедж. освіти». – Створено в НМЦ «Агроосвіта», 2016. – [Електронний ресурс]: Режим доступу: http://umo.edu.ua/images/content/institutes/cipo/kafedra_fod/elektr_zbirn/Golovna/Golovna.htm – Загол. з екрану. – Мова укр.

65. Наумова В. Навчання у веб-класі: як це працює? / В. Наумова // Педагогічна газета. – 2015. – № 4 (липень – серпень). – С. 6. – Режим доступу: <http://lib.iitta.gov.ua/706389/>

66. Наумова В.Ю. Розвиток професійної компетентності викладачів вищої школи в умовах формальної і неформальної освіти // Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи: зб. наук. пр. / [редкол. Л. Б. Лук'янова (голова) та ін.]; Ін-т пед. освіти і освіти дорослих НАПН України. – К.; Ніжин: Видавець ПП Лисенко М.М., 2016. – Вип. 1 (12). – С. 40 – 45. – Режим доступу: http://ipood.com.ua/data/Naukovi_VYDANNIA/Adult_Education/ARHIV/2016_1.pdf або: <http://lib.iitta.gov.ua/706353/>

67. Ніколенко Л.Т. Компетентнісний підхід у системі післядипломної педагогічної освіти / Л.Т.Ніколенко // Особливості впровадження Національної рамки кваліфікацій у післядипломну освіту: зб. наук. праць за матеріалами Всеукраїнської науково-практичної Інтернет конференції 26 листопада 2015 р. – С. 21-26. – Режим доступу: <http://lib.iitta.gov.ua/106583/>

68. Ніколенко Л. Т. Особливості навчання дорослих у системі післядипломної освіти / Л.Т.Ніколенко // Європейський Союз – Україна: освіта дорослих: збірник матеріалів Форуму до Міжнародних днів освіти дорослих в Україні. – К.; Ніжин: Видавець ПП Лисенко М.М., 2015. – С. 156 – 159. – Режим доступу: <http://lib.iitta.gov.ua/107233/>

69. Ніколенко Л.Т. Розвивальні технології – умова розвитку особистості учня» / Л.Т.Ніколенко // Наукова спадщина Григорія Костюка і сучасні проблеми особистісно орієнтованої освіти: зб. матер. Всеукр. науково-метод. інтернет-конфер. / уклад. О.Е.Жосан. – Кропивницький: Ексклюзив-систем, 2016. – С. 304 – 310. – Режим доступу: <http://lib.iitta.gov.ua/706407/>

70. Панченко Л.Ф. Вивчення особливостей МООС як напрям науково-дослідної роботи студентів та викладачів / Л.Ф. Панченко // зб. наукових праць Бердянського державного педагогічного університету . Педагогічні науки. – 2013. – № 3. – С. 88-93. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znbdpu_2013_3_18.

71. Панченко Л.Ф. Використання мультиагентних систем у навчанні. – Режим доступу: www.nbuv.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/Vlush/Ped/2011_13_2/4.pdf.

72. Панченко Л. До питання розширення освітнього простору викладача і студента [Електронний ресурс] / Л. Панченко // Наукові записки [Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка]. Сер. : Педагогічні науки. - 2013. - Вип. 121(1). – С. 10-13. – Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nz_p_2013_121\(1\)_5](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nz_p_2013_121(1)_5).

73. Панченко Л. Ф. Моделювання інформаційно-освітнього середовища університету засобами факторного аналізу [Електронний ресурс] / Л. Ф. Панченко // Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки. - 2013. - № 10(3). - С. 6-17. - Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/vluf_2013_10\(3\)_3](http://nbuv.gov.ua/UJRN/vluf_2013_10(3)_3).

74. Панченко Л.Ф. Електронне портфоліо студента [Електронний ресурс] / Л.Ф. Панченко // Вісник Львівського державного університету безпеки життєдіяльності. - 2013. - № 7. - С. 281-284. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vldubzh_2013_7_45

75. Панченко Л.Ф. Моделювання структурними рівняннями як інструмент педагогічного дослідження [Електронний ресурс] / Л. Ф. Панченко // Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки. – 2013. – № 18(1). – С. 108-115. - Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/vlup_2013_18\(1\)_14](http://nbuv.gov.ua/UJRN/vlup_2013_18(1)_14).

76. Панченко Л.Ф. Моделювання структурними рівняннями як складник підготовки докторів філософії / Панченко Л.Ф., Разорьонова М.В. //Науковий вісник Донбасу. – 2016. – № 1-2. – Режим доступу: [http://nvd.luguniv.edu.ua/archiv/2016/N1-2\(33-34\)/5.PDF](http://nvd.luguniv.edu.ua/archiv/2016/N1-2(33-34)/5.PDF).

77. Панченко Л.Ф. Нові тренди аналізу даних / Л. Ф. Панченко // Науковий вісник Донбасу. – 2013. – № 4(24). – Режим доступу : <http://nvd.luguniv.edu.ua/archiv/NN24/13plftad.pdf>.

78. Панченко Л.Ф. Особливості спеціалізацій в масових он-лайн відкритих курсах // Десята міжнародна конференція «Нові інформаційні технології в освіті для всіх (ІТЕА-2015)». 26-27 листопада 2015 року. Київ, Україна. (електронний збірник праць). <https://issuu.com/iteaconf>.

79. Панченко Л.Ф. Педагогічний супровід розвитку навчально-дослідницької діяльності студентів в інформаційно-освітньому середовищі університету [Електронний ресурс] / Л.

Ф. Панченко. // Науковий вісник Донбасу. - 2011. - № 3. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvd_2011_3_14.

80. Панченко Л.Ф. Підготовка майбутніх фахівців з інформаційних технологій до здійснення навчальної аналітики /Л.Ф.Панченко // Вісник Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського. Серія "Педагогічні науки". – 2015. – Вип. 1 (2). – С. 89–96. visnikped.kdu.edu.ua/statti/2015_1_80-1-15.pdf.

81. Панченко Л.Ф. Підготовка студентів університету до аналізу соціальних мереж [Електронний ресурс] / Л. Ф. Панченко. // Науковий вісник Донбасу. - 2012. - № 4. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvd_2012_4_35.

82. Панченко Л.Ф. Сучасні засоби моделювання системної динаміки / Л. Ф. Панченко // Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки. - 2012. – № 15(2). – С. 43-50. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vlup_2012_15%282%29__8.

83. Панченко Л. Університетський портал як складова інформаційно-освітнього середовища університету [Електронний ресурс] / Л. Панченко // Рідна школа. - 2013. - № 3. - С. 23-31. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/rsh_2013_3_6

84. Сидоренко В.В. (2015). Акмеограма як засіб самооцінювання й професійного саморозвитку педагогічних працівників протягом міжквестаційного циклу / В. Сидоренко // матеріали Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції «Особливості впровадження Національної рамки кваліфікацій у післядипломну освіту»: зб. наук. праць за матеріалами Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції 26 листопада 2015 р., м. Харків / за заг. ред. Л.Д. Покроєвої, Т.В. Дрожжиної, М.Є. Смирнової. – Харків: Харківська академія неперервної освіти, 2015. – С. 9-13. – Режим доступу: <http://lib.iitta.gov.ua/10942/>.

85. Сидоренко В. (2016) Акмеологічні технології в освіті дорослих / В.В. Сидоренко // Науковий часопис НПУ імені М.П.Драгоманова. – Вип. 26 (36). – Сер. 16 «Творча особистість учителя: проблеми теорії і практики»: зб. наук. пр. / ред. кол.: Н.В. Гузій (відп. ред.). – К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2016. – С. 38-42. – Режим доступу: <http://lib.iitta.gov.ua/107265/>

86. Сидоренко В.В. (2012) Деструктивні моделі комунікативної стратегії і тактики в організації педагогічного спілкування вчителя української мови і літератури / В.В. Сидоренко // Наукова скарбниця освіти Донеччини. – Донецьк. – 2012. – № 2(11). – С. 51-54. – Режим доступу: <http://lib.iitta.gov.ua/11442/>

87. Сидоренко В.В. (2012) Екзистенціальні вимоги до розвитку мовно-мовленнєвої майстерності вчителя української мови і літератури у творчій спадщині В.О. Сухомлинського Василь Сухомлинський у діалозі з сучасністю: здоров'я через освіту. // матеріали V Міжнародних та XV Всеукраїнських педагогічних читань. – 2012. – С. 77-82. – Режим доступу: <http://lib.iitta.gov.ua/11447/>

88. Сидоренко В.В. (2013) Експертиза авторського акметехнологічного комплексу розвитку педагогічної майстерності вчителя української мови та літератури в післядипломній освіті // Nauka i Studia: pedagogiczne nauki. – № 33(101). – С. 88-93. – Режим доступу: <http://lib.iitta.gov.ua/26689/>

89. Сидоренко В.В. (2016) Інноваційні напрями науково-методичного супроводу професійного розвитку педагогічних працівників у системі післядипломної освіти Інформаційний збірник для директора школи та завідуючого дитячим садком. – № 7-8 (48). – 2016. – С. 22-29. – Режим доступу: <http://lib.iitta.gov.ua/107232/>.

90. Сидоренко В.В. (2016) Інформаційний менеджмент молодого науковця In: Студентська науково-практична конференція «Дні науки – 2016: наука і практика в професійній діяльності фахівців у межах I Всеукраїнського фестивалю студентських наукових робіт «Молодь науки -2016: теоретичні і прикладні аспекти наукової діяльності», 18 травня 2016, м. Київ. – Режим доступу: <http://lib.iitta.gov.ua/166097/>

91. Сидоренко В.В. (2013) Кваліметричний аналіз об'єктів розвитку педагогічної майстерності вчителя української мови і літератури: критерії, макропараметри і рівні їх

оцінювання // Наукова скарбниця освіти Донеччини. – №4. – 2013. – С. 35-42. – Режим доступу: <http://lib.iitta.gov.ua/106465/>

92. Сидоренко В. (2014) Лінгводидактична технологія кооперативного навчання: ретроспективний аналіз / В.В. Сидоренко // Українська мова і література в школі: наук.-метод. журнал. – Київ, 2014. – № 7. – С. 19-26. – Режим доступу: <http://lib.iitta.gov.ua/11324/>

93. Сидоренко В. (2015) Лінгводидактичні засади навчання синтаксису й пунктуації української мови учнів 8-9 класів в умовах оновленої освітньої парадигми / В. Сидоренко // Українська мова і література в школі: наук.-методичний журнал. – К., 2015. – № 1. – С. 7-19. – Режим доступу: <http://lib.iitta.gov.ua/11323/>

94. Сидоренко В.В. (2012) Майстер-клас як ефективна форма розвитку педагогічної майстерності вчителя української мови і літератури в системі післядипломної освіти / В.В. Сидоренко // *materiały VIII Międzynar. nauk.-prakt. konf. «Nauka i inowacja – 2012»* (07-15 października 2012 r.). – Vol. 10. *Pedagogiczne nauki : Przemysł: Nauka i studia*, 2012. – S. 98-100. – Режим доступу: <http://lib.iitta.gov.ua/view/divisions>.

95. Сидоренко В.В. (2016) Майстер-клас як засіб для розвитку праксеологічної продуктивності науково-методичних працівників. Педагогічний коучинг як технологія професійного розвитку науково-методичних працівників в просторі післядипломної освіти / В.В. Сидоренко / Технології професійного розвитку педагогів: методичний poradnik; авт. колектив / Упорядники: Тамара Михайлівна Сорочан, Марина Іванівна Скрипник; навч.-метод. посіб.; Держ. вищ. навч. зал. «Ун-т менедж. освіти». – Створено в НМЦ «Агроосвіта», 2016. (Примітка: методичний poradnik розміщено на сторінці кафедри філософії і освіти дорослих у розділі «Наукова діяльність кафедри»). – Режим доступу: umo.edu.ua/.

96. Сидоренко В. (2015) Методичний коментар щодо вивчення української мови і літератури в 5-11 класах загальноосвітніх навчальних закладів у 2015-2016 навчальному році з урахуванням змін у навчальних програмах // Українська мова і література в школі: наук.-метод. журнал. – 2015. – № 4. – С. 8-12. – Режим доступу: <http://lib.iitta.gov.ua/view/divisions>.

97. Сидоренко, В.В. (2013) Мовленнєва техніка як культуротворчий компонент акмелінгвістичної майстерності вчителя української мови і літератури *Materiály IX mezinárodní vědecko-prakt. konf. «Aktuální vymoženosti vědy – 2013»* (27 června – 05 červenců 2013 r.). – Díl 10. *Pedagogika. Tělovýchova a sport*. – С. 9-12. – Режим доступу: <http://lib.iitta.gov.ua/26677/>

98. Сидоренко В.В. (2010) Навчальна програма очно-дистанційних курсів підвищення кваліфікації вчителів української мови та літератури за темою: «Інтерактивне навчання в курсі «Українська мова та література» / В.В. Сидоренко. – Донецьк: Каштан, 2010. – 72 с. – Режим доступу: <http://lib.iitta.gov.ua/26678/>.

99. Сидоренко В.В. (2016) Навчальні книги нового покоління: якими їм бути? / В.В. Сидоренко // Шкільна бібліотека. – 2016. – № 7. – С. 4-7. – Режим доступу: <http://lib.iitta.gov.ua/view/divisions>.

100. Сидоренко В. (2015) Науково-методичне забезпечення навчання української літератури в старшій школі: освітні виклики, сучасний стан і перспективи на майбутнє / В. Сидоренко // Українська мова і література в школі: наук.-метод. журнал. – К., 2015. – № 3. – С. 26-35. – Режим доступу: <http://lib.iitta.gov.ua/11247/>

101. Сидоренко В.В. (2016) Науково-методичний менеджмент освітніх інновацій в умовах післядипломної педагогічної освіти / В.В. Сидоренко // Науковий вісник УМО: електронне видання. – К.: ДВНЗ «Університет менеджменту освіти», 2016. – Вип. 1. – Ч. 1. – Електрон. опт. диск [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://umo.edu.ua>. – С. 240-254.

102. Сидоренко, В.В. (2016) Науково-методичний супровід професіогенезу педагогічних працівників: інноваційні напрями, функції, акметехнології In: I Всеукраїнська науково-практична Інтернет-конференція «Професійний розвиток фахівців у системі освіти дорослих: історія, теорія, технології», 27 квітня 2016 рік, м. Київ, Україна. <http://lib.iitta.gov.ua/107266/>

103. Сидоренко, В.В. (2013) Науково-методичний супровід розвитку педагогічної майстерності вчителя української мови і літератури в системі післядипломної освіти // *Nauka i Studia*. – № 15 (83). – С. 55-59 – Режим доступу: <http://lib.iitta.gov.ua/11448/>

104.Сидоренко В.В. (2014) Організаційні та науково-методичні засади реалізації технології педагогічного коучингу в системі післядипломної освіти / В.В. Сидоренко // Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди». – Дод. 4 до Вип. 31, Т. II (10). – Тем. вип. «Міжнародні Челпанівські психолого-педагогічні читання» (з нагоди 100-річчя урочистого відкриття Г.І. Челпановим І-го Психологічного інституту). – К.: Гнозис, 2014. – С. 300-306. – Режим доступу: <http://lib.iitta.gov.ua/11250/>.

105.Сидоренко В.В. (2013) Педагогічна майстерність учителя української мови і літератури в системі післядипломної освіти : акме-синергетичний аспект : термінологічний словник-довідник / автор-укладач В.В. Сидоренко. – Донецьк: Каштан, 2013. – 100 с. – Режим доступу: <http://lib.iitta.gov.ua/11452/>

106.Сидоренко В.В. (2014) Педагогічна майстерність учителя української мови і літератури як науково-теоретичний феномен: категорійний статус, кореляційні зв'язки в системі педагогічних дефініцій / В.В. Сидоренко // Наукова скарбниця освіти Донеччини. – Донецьк. – 2014. – № 2 (13). – С. 13-19. – Режим доступу: <http://lib.iitta.gov.ua/view/divisions>.

107.Сидоренко В.В. (2012) Педагогічний артистизм учителя української мови і літератури як невід'ємна складова його педагогічної майстерності / В.В. Сидоренко / матеріали за 8-а междунар. научна практ. конф. «Новини на научния прогрес» (17-25 август 2012 г.). – Т. 5. – Режим доступу: <http://lib.iitta.gov.ua/view/divisions>.

108.Сидоренко В.В. (2014) Педагогічний коучинг як інноваційна технологія науково-методичного супроводу професійно-особистісного розвитку вчителя в системі післядипломної освіти / В.В. Сидоренко // Наукова скарбниця освіти Донеччини. – Донецьк. – 2014. – № 3 (14). – С. 13-19. – Режим доступу: <http://lib.iitta.gov.ua/106529/>

109.Сидоренко В.В. (2011) Періодизація професіогенезу вчителя української мови і літератури в просторі післядипломної освіти / В.В. Сидоренко // Наукова скарбниця освіти Донеччини. – Донецьк. – 2011. – № 2(9). – С. 82-88. – Режим доступу: <http://lib.iitta.gov.ua/view/divisions>.

110.Сидоренко В.В. (2014) Положення «Про педагогічний коучинг у системі післядипломної освіти» / В.В. Сидоренко. – Донецьк: Витоки, 2014. – 63 с. – Режим доступу: <http://lib.iitta.gov.ua/11234/>.

111.Сидоренко В.В. (2010) Професійно-особистісне зростання вчителя-словесника на засадах кредитно-модульної системи : навч. посіб.: У 3 ч. / В.В. Сидоренко. – Донецьк: Каштан, 2010. – Ч. I. – 226 с. – Режим доступу: <http://lib.iitta.gov.ua/26728/>.

112.Сидоренко В.В. (2010) Професійно-особистісне зростання вчителя-словесника на засадах кредитно-модульної системи : Щоденник курсового періоду: навч. посіб.: У 3 ч. / В.В. Сидоренко. – Донецьк: Каштан, 2010. – Ч. II. – 44 с. – Режим доступу: <http://lib.iitta.gov.ua/11449/>.

113.Сидоренко В.В. (2010) Професійно-особистісне зростання вчителя-словесника на засадах кредитно-модульної системи : Щоденник міжкурсів періоду: навч. посіб.: У 3 ч. / В.В. Сидоренко. – Донецьк: Каштан, 2010. – Ч. III. – 36 с. – Режим доступу: <http://lib.iitta.gov.ua/11450/>.

114.Сидоренко В. (2014) Технологія кооперативного навчання в процесі формування комунікативної компетентності учнів 5-7 класів (дидактичний інструментарій) / В. Сидоренко // Українська мова і література в школі наук.-метод. журнал. – Київ, 2014. – № 8. – С. 8-15. <http://lib.iitta.gov.ua/11249/>

115.Сидоренко В.В. (2014) Технологія кооперативного навчання як продуктивний засіб формування учня-комуніканта в умовах неперервної мовної освіти In: Анотовані результати науково-дослідної роботи Інституту педагогіки за 2014 рік: Методика навчання української мови. Педагогічна думка, м. Київ. – 2014. – С. 206-208. – Режим доступу: <http://lib.iitta.gov.ua/106534/>

116.Сидоренко В.В. (2013) Типологія поглядів на поняття педагогічної майстерності вчителя української мови і літератури: онтологічний аналіз / В.В. Сидоренко // Золоті сторінки

освіти: електронний журнал. – 2013. – № 8(24). – Режим доступу: <http://zolotistorinki.edu.tf>.

117.Сидоренко В.В. (2015) Українська мова та література. 5-11 класи: методичні рекомендації щодо організації навчально-виховного процесу в 2015-2016 навчальному році з коментарем провідних фахівців / Сидоренко В.В., Котусенко О.Ю., Фасоля, А.М. – 2015. – С. 24-31. – Режим доступу: <http://lib.iitta.gov.ua/11266/>

118.Сидоренко В.В. (2011) Упровадження інноваційних освітніх підходів і технологій у систему роботи вчителя української мови і літератури / В.В. Сидоренко // Новітні технології підготовки фахівців вищої школи в сучасних умовах : зб. наук. пр. / матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. «Сучасні технології підготовки спеціаліста вищої школи в сучасних умовах» у м. Горлівці, 2-4 листопада 2011 р. / під заг. ред. В.В.Сулицького. – Горлівка, 2011. – С. 6-12. – Режим доступу: <http://lib.iitta.gov.ua/view/divisions>.

119.Сидоренко В.В. (2012) Феномен педагогічної майстерності вчителя в концептуальних вимірах творчої спадщини В.О. Сухомлинського / В.В. Сидоренко // Рідна школа. – 2012. – № 7(991). – липень. – С. 39-43. – Режим доступу: <http://lib.iitta.gov.ua/26533/>.

120.Сидоренко В.В. (2016) Феноменологія педагогічної майстерності вчителя в умовах післядипломної освіти / В.В. Сидоренко // Післядипломна освіта в Україні. – К., 2016. – № 1. – С. 28-34. – Режим доступу: <http://lib.iitta.gov.ua/view/divisions>.

121.Сидоренко В.В. (2015) Феноменологія педагогічної майстерності вчителя-словесника в умовах трансформаційних освітніх процесів В.В. Сидоренко / Педагогічна творчість, майстерність, професіоналізм у системі підготовки освітянських кадрів: здобутки, пошуки, перспективи : монографія / кер. авт. кол. Н.В. Гузій; Мін-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т імені М.П. Драгоманова. – К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2015. – С. 156-199. – Режим доступу: <http://lib.iitta.gov.ua/11203/>

122.Сидоренко В. (2015) Формування акмелінгвістичної майстерності вчителя-словесника в системі неперервної педагогічної освіти // Українська мова і література в школі: наук.-метод. журнал / В. Сидоренко. – 2015. – № 4. – С. 39-48. – Режим доступу: <http://lib.iitta.gov.ua/11201/>

123.Сидоренко В. (2015) Формування синтаксичної й пунктуаційної компетентностей учнів 8-9 класів засобами технології кооперативного навчання / В. Сидоренко // Українська мова і література в школі: наук.-метод. журнал. – Київ, 2015. – № 2. – С. 7-14. – Режим доступу: <http://lib.iitta.gov.ua/11246/>.

124.Скрипник М.І. (2013) Дослідження проблем професіоналізму науково-педагогічних працівників у андрагогії //Наукові записки Київського університету туризму, економіки і права. Серія: філософські науки / Гол. ред. С.Пазенок. – К: КУТЕП, 2013. – Випуск 15. – 305 с. – С. 165 – 177. – Режим доступу: www.academia.edu/8708239/Дослідження_проблем або <http://lib.iitta.gov.ua/view/divisions>.

125.Скрипник М. (2016) Здобутки українських науково-педагогічних шкіл – джерела освітніх інновацій. – Режим доступу: <http://ippobuk.cv.ua/index.php/2012-12-11-20-55-13>.

126.Скрипник М. І. (2013) Інтерактивні технології в післядипломному навчанні: довідник / М. І. Скрипник ; НАПН України, ДВНЗ «Ун-т менедж. освіти». – К., 2013. – 202 с. – Режим доступу: [ib.iitta.gov.ua/7010/1/Довідник_ДО_ВИДАННЯ.pdf](http://lib.iitta.gov.ua/7010/1/Довідник_ДО_ВИДАННЯ.pdf).

127.Скрипник М. І. (2016) Интерактивные технологии ВНЗ скороч Черкасы - SlideShare <https://www.slideshare.net/innagerasimenko5/ss-57478243>

128.Скрипник М. І. (2016) Методологія педагогічного дослідження та практичної андрагогіки до модуля «Професійний розвиток науково-педагогічних працівників» освітньо-професійної програми підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників за напрямом 0101 Педагогічна освіта: навч.-метод. посіб. / М. І. Скрипник; Держ. вищ. навч. зал. «Ун-т менедж. освіти». – К.: Електронний носій, 2016. – 95 с.

129.Скрипник М. І. (2014) Парадигмальні засади експериментальних досліджень науково-педагогічних працівників системи післядипломної освіти. – Режим доступу: irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?...2..

- 130.Скрипник М. І. (2014) Педагогічний дискурс проблеми формування змісту підготовки педагога- дослідника. – Режим доступу: www.academia.edu/.../ПЕДАГОГІЧНИЙ_ДИСКУРС_ПРОБЛЕМИ_ФОРМУВАНН...
- 131.Скрипник М.І. (2015) Проектування технологій навчання у процесі підготовки науково-педагогічних працівників. - В зб. Теорія і практика підготовки науково-педагогічних кадрів в Україні: зб. наук. пр.. – Режим доступу: [www.academia.edu/...](http://www.academia.edu/)
- 132.Скрипник М. І. (2016) Рецепція ідей українських науково-педагогічних шкіл у теорію і практику професійного розвитку фахівців / М.І.Скрипник // Післядипломна освіта в Україні. – 2016. - № 2. – С. 5-10.
- 133.Скрипник М. І. (2014) Рецепція проблем професіоналізму педагога в андрагогічних дослідження. – Режим доступу: www.stattionline.org.ua › Педагогіка › Нова педагогічна думка.
- 134.Скрипник М.І. (2013) Розробляємо програму дослідно-експериментальної роботи в загальноосвітньому навчальному закладі: крок за кроком / М.І.Скрипник // Заступник директора школи. – 2013. - № 1. – С. 9 - 20. – Режим доступу: scholar.google.com.ua/citations?user=aPiWCkAAAAAJ&hl=ru АБО Режим доступу: chito.in.ua/mi-skripnik--zastupnik-direktora-shkoli--2013---s-9-20.html.
- 135.Скрипник М.І. Сучасність – критерій діяльності Інституцій післядипломної педагогічної освіти / М.І. Скрипник // Всеукраїнська науково-практична Інтернет-конференція «Застосування технологій бенчмаркінгу в організації навчального процесу в системі післядипломної педагогічної освіти». – Режим доступу: conf-hano.at.ua/news/2016-.
- 136.Скрипник М. І. (2015) Applications psychological and pedagogical training of teaching staff in post-graduate education // Наукові записки Київського університету туризму, економіки і права. Серія: філософські науки. – №19. – Р. 298-313. – Режим доступу: <http://lib.iitta.gov.ua/view/divisions>.
137. Скрипник М. І. (2013) Develop a program the experimental work in secondary schools: step by step // Заступник директора школи. – № 1. – Р. 9-20. – Режим доступу: <http://lib.iitta.gov.ua/view/divisions>.
138. Скрипник М.І. (2015) Model training of teaching staff in the system of postgraduate education / Особливості впровадження Національної рамки кваліфікацій у післядипломну освіту: зб. наук. праць за матеріалами Всеукраїнської науково-практичної Інтернет конференції 26 листопада 2015 р. pp. 42-44. – Режим доступу: <http://lib.iitta.gov.ua/view/divisions>
139. Скрипник М. І. (2015) Paradigm principles of academic teaching staff training // Вісник післядипломної освіти. – № 1 (34). – Р.136-146. – Режим доступу: <http://lib.iitta.gov.ua/view/divisions>.
140. Скрипник М. І. (2015) Psycho-pedagogical training of research and teaching staff in postgraduate education: praxiological dimension // Нові технології навчання. – № 84. – Р. 66-72. – Режим доступу: <http://lib.iitta.gov.ua/view/divisions>.
141. Скрипник М. І. (2015) Studies of professionalism of teaching staff in andragogic // Проблеми освіти. – №2(83). – Р. 194-199. – Режим доступу: <http://lib.iitta.gov.ua/view/divisions>.
142. Скрипник М. І. (2015) Practical andragogics in Postgraduate Education: conceptual interpretation of categories // Післядипломна освіта в Україні. – № 2. – Режим доступу: <http://lib.iitta.gov.ua/view/divisions>.
143. Скрипник М.І. (2016) Украинский опыт разработки элективных программ подготовки научно-педагогических кадров в системе последипломного образования / М.И. Скрипник // Международная заочная научно-практическая конференция «Трансформация содержания и технологий дополнительного педагогического образования в условиях реализации компетентностного подхода» (29 ноября – 09 декабря 2016 г.). – Режим доступу: forum.academy.edu.by/.../32-ukrainskij-opyt-razrabotki-ele...
144. Чернишова, Є.Р. and Гузій, Н.В. and Ляхощкий, В.П. and Ануфрієва, О.Л. and Регейло, І.Ю. and Саюк, В.І. and Скрипник, М.І. and Снісаренко, О.С. and Чернишова, М.О. and Штомпель, Г.О. (2014) Terminological dictionary on fundamentals of scientific and scientific-

pedagogical staff training for postgraduate pedagogical education. – К.: ДВНЗ «Університет менеджменту освіти». – Режим доступу: <http://lib.iitta.gov.ua/view/divisions>.

145. Чернишова Є.Р. and Скрипник М.І. (2014) Preparation of the teaching staff, graduate students and applicants: modernization of the learning process in post-graduate education [Teaching Resource] (Unpublished). – Режим доступу: <http://lib.iitta.gov.ua/view/divisions>

146. Сорочан Т.М. (2009). Антикризисний менеджмент загальноосвітнього навчального закладу // Директор школи, ліцею, гімназії. – №3. – 2009. – С. 108-111. – Режим доступу: <http://lib.iitta.gov.ua/703969/>

147. Сорочан Т.М. (2008) В. Сухомлинський: поради сучасному керівникові // Освіта на Луганщині. – №2. – 2008. – С. 4-8. – Режим доступу: <http://lib.iitta.gov.ua/703946/>

148. Сорочан Т.М. (2010). Безперервна освіта педагогів: управлінський аспект // Післядипломна освіта в Україні. – №2. – 2010. – С. 73-75. – Режим доступу: <http://lib.iitta.gov.ua/703964/>

149. Сорочан Т.М. (2015) Інфраструктура навчального закладу в теорії та практиці управління освітою // Проблеми освіти. – № 2 (83). – 2015. – С. 180-185. – Режим доступу: <http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/26727>.

150. Сорочан Т.М. (2013) Концепція науково-методичної роботи в добу освітніх змін: традиції, інновації, перспективи розвитку // Методист. – № 2(14). – С. 7-12. – Режим доступу: <http://lib.iitta.gov.ua/703966/>

151. Сорочан Т.М. (2013) Концепція та визначення напрямів діяльності «Школи успіху»: управлінський аспект // Освіта на Луганщині. – № 2 (39). – 2013. – С. 31-35. – Режим доступу: <http://lib.iitta.gov.ua/26585/>

152. Сорочан Т.М. (2012) Місія та функції андрагогів у системі післядипломної педагогічної освіти // Післядипломна освіта в Україні. – №2(21). – С. 92-96. – Режим доступу: <http://lib.iitta.gov.ua/703965/>

153. Сорочан Т.М. (2011) Наступність професійного розвитку вчителів у системі університетської та післядипломної освіти // Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. – № 20 (231). – 2011. – С. 274-284. – Режим доступу: <http://lib.iitta.gov.ua/703944/>

154. Сорочан Т.М. (2012) Науково-методична робота в регіональній системі післядипломної педагогічної освіти // Освіта на Луганщині. – № 1. – 2012. – С. 11-18. – Режим доступу: <http://lib.iitta.gov.ua/703967/>

155. Сорочан Т.М. (2009) Післядипломна педагогічна освіта у добу змін (регіональний аспект) // Освіта на Луганщині. – № 1. – 2009. – С. 10-17. – Режим доступу: <http://lib.iitta.gov.ua/703948/>

156. Сорочан Т.М. (2008) Професійна діяльність андрагогів: сучасний погляд // Директор школи, ліцею, гімназії. – № 4. – 2008. – С. 27-32. – Режим доступу: <http://lib.iitta.gov.ua/703947/>

157. Сорочан Т.М. Професійний розвиток керівників і педагогічних працівників загальноосвітніх навчальних закладів у післядипломній педагогічній освіті регіонального рівня (за матеріалами Луганського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти) : монографія. – Луганськ: СПД Резніков В.С. – Режим доступу: <http://lib.iitta.gov.ua/26581/>

158. Сорочан Т.М. (2010) Професіоналізм та компетентності вчителів у контексті післядипломної освіти // Освіта на Луганщині. – № 2. – 2010. – С. 7-12. – Режим доступу: <http://lib.iitta.gov.ua/703950/>

159. Сорочан Т.М. (2008) Регіональна післядипломна педагогічна освіта: пошук нових стратегій та моделей розвитку Післядипломна освіта в Україні, 2. стор. 11-15. – Режим доступу: <http://lib.iitta.gov.ua/703949/>

160. Сорочан Т.М. (2009) Сучасні технології шкільного менеджменту: опорний конспект для слухачів курсів підвищення кваліфікації керівників загальноосвітніх навчальних закладів. – Луганськ: СПД Резніков В.С. ISBN 978-966-8195-29-7. – Режим доступу: <http://lib.iitta.gov.ua/703942/>

161. Сорочан Т.М. (2008) Управління школою за В. Сухомлинським: погляд із сьогодення // Наукові записки. – Серія: Педагогічні науки. – 78 (2). – С. 252-257. – Режим доступу: <http://lib.iitta.gov.ua/703945/>

162. Технології професійного розвитку педагогів: методичний poradnik; авт. колектив / Упорядники: Тамара Михайлівна Сорочан, Марина Іванівна Скрипник; навч.-метод. посіб.; Держ. вищ. навч. зал. «Ун-т менедж. освіти». – Створено в НМЦ «Агроосвіта», 2016. (Примітка: методичний poradnik розміщено на сторінці кафедри філософії і освіти дорослих у розділі «Наукова діяльність кафедри»). – Режим доступу: uto.edu.ua/

РОЗДІЛ VI

СПИСОК

ПУБЛІКАЦІЙ СПІВРОБІТНИКІВ КАФЕДРИ, ЯКІ ВНЕСЕНО ДО БАЗИ ЄДЕБО

№ з/п	Прізвище, ім'я, по батькові автора	Назва (мовою оригіналу)	Характер праці	Вихідні дані	Рік	Обсяг сторінок	Обсяг власних сторінок	Співавтори праці
1	2	3	4	5	6	7	7	8
1.	Єрмоленко Андрій Борисович	Вимоги та можливості вітчизняної системи освіти: подолання протиріч	стаття	зб. наук. праць за матеріалами Всеукраїнської науково-практичної Інтернет конференції «Особливості впровадження Національної рамки кваліфікацій у післядипломну освіту» 26 листопада 2015 р., м. Харків праць / за заг. ред. Л.Д. Покроєвої, Т.В. Дрожиної, М.Є. Смирнової. – Х.: Харківська академія неперервної освіти, 2015. – С.17-21	2015	5	5	
2.	Єрмоленко Андрій Борисович	Дебатні технології: педагогічна практика	стаття	Післядипломна освіта в Україні, 2015. – №1(36). – С. 81-85	2015	5	5	-
3.	Єрмоленко Андрій Борисович	Досвід застосування дебатних технологій у педагогічній практиці	стаття	Воєнно-історичний вісник: зб. наук. пр. Національного університету оборони України. – К.: Компринт, 2014. – 2(12). – С. 77-83	2014	7	7	
4.	Єрмоленко Андрій Борисович	Концептуально-правові засади сучасної освіти України	стаття	Післядипломна освіта в Україні, 2013. – № 1. – С. 7-11	2013	5	5	

5.	<i>Єрмоленко Андрій Борисович</i>	Неформальна складова сучасної вітчизняної освіти дорослих – вимоги часу	стаття у фаховому виданні	Вісник національного університету оборони, 2012. – 4(29). – С. 32-37	2012	6	6	
6.	Єрмоленко Андрій Борисович	Розвиток національного освітнього простору в контексті надбань Теорії поколінь	стаття у фаховому виданні	Вісник національного університету оборони, 2014. – №3(40). – С. 82-87	2014	6	6	
7.	Єрмоленко Андрій Борисович	Світоглядні засади розвитку вищої освіти в контексті євроінтеграції України	стаття	Нові технології навчання, 2016. – №86. – Ч. 2. – С. 264-268	2016	5	5	
8.	Єрмоленко Андрій Борисович	Сучасні акценти освіти дорослих: зарубіжний досвід	стаття	Науковий вісник УМО: Електронне видання. – К.: Університет менеджменту освіти, 2016. – Вип. 1. – Ч. 1. – С.75-87	2016	13	13	
9.	Єрмоленко Андрій Борисович	Філософія вітчизняної освіти: політико-правові засади	стаття у фаховому виданні	Вісник національного університету оборони, 2013. – 3(34). – С. 42-47	2013	6	6	
10.	Єрмоленко Андрій Борисович	Філософія освіти: вітчизняний ракурс	стаття у фаховому виданні	Вісник національного університету оборони, 2013. – 2(33). – С. 52-56	2013	5	5	
11.	<i>Ілляхова Марина Володимирівна</i>	Андрагогічні принципи підготовки вчителів до роботи з обдарованими дітьми	стаття у фаховому виданні	Проблеми підготовки сучасного вчителя : збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені П. Тичини. – Умань : ПП Жовтий О.О., 2014. Вип. 4. – С. 167-177	2014	10	10	
12.	<i>Ілляхова Марина Володимирівна</i>	Андрагогічні принципи формування креативної особистості	стаття у фаховому виданні	Обдаровані діти – інтелектуальний потенціал держави: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, 16-20 вересня 2014 року, м. Київ. – К.: Ін-т обдаров. дитини, 2014. – С. 252-259.	2014	7	7	
13.	<i>Ілляхова Марина Володимирівна</i>	Глобальні тенденції і проблеми розвитку освітньо–економічного потенціалу	стаття	Філософія фінансової цивілізації: людина у світі грошей: матеріали	2015	8	8	

		України		VI Міжнародних філософсько-економічних читань / редколегія. відп. секретар З.С. Скрипник. – Львів, 2015. С. 145–153.				
14.	<i>Ілляхова Марина Володимирівна</i>	Дивергенція постнекласичної освіти	тези	Міжнародна наукова конференція «Дні науки філософського факультету – 2014», 15–16 квіт. 2014 р. : [матеріали доповідей та виступів] редкол.: А.Є. Конверський [та ін.]. – К. : Київський університет», 2013. – Ч. 6. – С. 20-23.	2014	3	3	
15.	<i>Ілляхова Марина Володимирівна</i>	Динаміка творчого процесу у вимірах синергетики	стаття	Освіта: творчий процес чи соціальна технологія : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, 19 березня 2014 року, м. Київ. – К.: Інститут обдарованої дитини, 2014. – С. 31-37.	2014	6	6	
16.	<i>Ілляхова Марина Володимирівна</i>	Загальні принципи нооекономіки як стратегії конструювання нової соціально-економічної реальності	стаття	Філософія фінансової цивілізації: людина у світі грошей: Матеріали V Міжнародних філософсько-економічних читань (28-29 травня 2012 р, Ірпінь) / Редколегія. Відп. секретар З.С. Скрипник. – Львів, 2012. – С. 145-153.	2012	8	8	
17.	<i>Ілляхова Марина Володимирівна</i>	Значення темпоральних образів при дослідженні процесу неперервної освіти	стаття у фаховому виданні	Гілея: науковий вісник : зб. наук. пр. – К.: Гілея, 2014. – Вип. 88 (9) – С. 268-273.	2014	5	5	
18.	<i>Ілляхова Марина Володимирівна</i>	Модус андрагогіки у синергетичній моделі освіти	монографія	Синергетика і освіта : монографія / за ред. акад. В. Г. Кременя. – К.: Ін-т обдаров. дитини НАПН України, 2014. – С. 114-137	2014	347	23	В.Кремень, В. Ільїн, Ф.Власенко Л.Войнаровська, Г. Ільїна, М. Ліпін, С.Пролеєв, О.Твердов

								ська, В.Шамрай, О.Шморгун
19.	<i>Ілляхова Марина Володимирівна</i>	Навчально-методичне забезпечення підвищення кваліфікації слухачів за напрямом «Працівники методичних служб»	навчальний посібник	Навчально-методичне забезпечення підвищення кваліфікації слухачів за напрямом «Працівники методичних служб» (в двох частинах) / за наук. ред. Ващенко Л. М. – К. : ДВНЗ «Університет менеджменту освіти» НАПН України, 2013. – 206 с.	2013	206	30	Т.Бойченко, Т. Пустова, Л. Горяна, А.Єрмоленко В. Дивак, Я.Катюк, В.Карамушка, В.Наумова С.Ніколаєнко, В. Пуцов, М. Скрипник, Л. Тарусова
20.	<i>Ілляхова Марина Володимирівна</i>	Освітні потенціал постмодерної людини: креативність чи спустошення?	стаття	Освітні та культурні ефекти критичного мислення: від класичного формату до сучасності : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, 22 жовтня 2014 року, м. Київ. – К.: Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2014. – С. 53-60.	2014	7	7	
21.	<i>Ілляхова Марина Володимирівна</i>	Основні домінанти сучасного освітнього простору	стаття у фаховому виданні	Гілея: науковий вісник: зб. наук. пр. – К.: ВІР УАН, 2013. – Вип. 75 (№8). – С. 416-419.	2013	3	3	
22.	<i>Ілляхова Марина Володимирівна</i>	Особливості розвитку креативної компетентності менеджерів освіти	стаття	Евристичний потенціал мислення в умовах інформаційного світу: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, 13 листопада 2015 року, м. Київ. – К.: Інститут обдарованої дитини. – С. 52-58.	2015	6	6	
23.	<i>Ілляхова Марина Володимирівна</i>	Перспективи розвитку післядипломної педагогічної освіти як дисипативної	тези	Всеукраїнська електронна науково-практична конференція «Відкрита та	2016	1	1	

		системи		дистанційна освіта: від теорії до практики» 25-27 жовтня 2016 року, м. Київ. – Режим доступу: https://ppo.mk.ua/course/view.php?id=36 .				
24.	<i>Ілляхова Марина Володимирівна</i>	Проект андрагогіки: подолання дивергенції постнекласичних освітніх практик	стаття у фаховому виданні	Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Г. Сковороди» – Додаток 4 до Вип. 31: Тематичний випуск «Проблеми емпіричних досліджень у психології». – К.: Гнозис, 2014. – С. 314-320.	2014	6	6	
25.	<i>Ілляхова Марина Володимирівна</i>	Процеси самоорганізації в освітньому просторі	стаття	Людина в модифікаціях інформаційного світу: синергетичний аспект: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, 23 жовтня 2012 року, м. Київ. – К.: Ін-т обдаров. дитини, 2012. – С. 80-85.	2012	5	5	
26.	<i>Ілляхова Марина Володимирівна</i>	Розвиток креативної компетентності у системі неперервної освіти	тези	збірник матеріалів науково-практичної конференції «Наукові засади підвищення кваліфікації керівних навчальних закладів» / НАПН України, Ун-т менедж. освіти. – К., 2014. – С. 27-28.	2014	1	1	
27.	<i>Ілляхова Марина Володимирівна</i>	Розвиток креативної компетентності педагогічних працівників у системі післядипломної освіти	програма	НАПН України, ДВНЗ «Ун-т менеджменту освіти». – К., 2015. – 68 с.	2015	68	68	
28.	<i>Ілляхова Марина Володимирівна</i>	Розвиток креативної особистості в умовах інноваційного оновлення освіти	тези	Матеріали конференції. – К.: Інститут обдарованої дитини. 2015. – С. 144-147.	2015	3	3	
29.	<i>Ілляхова Марина Володимирівна</i>	Синергетичний образ часу: можливість конструювання	стаття	Синергетика і освіта : матеріали Міжнародної	2012	6	6	

		бажаного майбутнього		науково-практичної конференції, 15 березня 2012 р., м. Київ. – К.: ТОВ «Інформаційні системи», 2012. – С. 299-305.				
30.	<i>Ілляхова Марина Володимирівна</i>	Синергетичні засади розвитку андрагогіки	стаття	Евристичний потенціал мислення в умовах інформаційного світу: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, 13 листопада 2013 року, м. Київ. – К.: Інститут обдарованої дитини. – С. 52-58.	2013	6	6	
31.	<i>Ілляхова Марина Володимирівна</i>	Синергетичні принципи розвитку креативної особистості у процесі неперервної освіти	стаття в провідному закордонному виданні	International scientific professional periodical journal «THE UNITY OF SCIENCE» / publishing office Friedrichstrabe 10. – Vienna – Austria, 2014. – P. 38-42.	2014	5	5	
32.	<i>Ілляхова Марина Володимирівна</i>	Синергія креативних та когнітивних стратегій управління у системі неперервної освіти	стаття	Освіта: творчий процес чи соціальна технологія : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, 27 травня 2015 року, м. Київ. – К.: Інститут обдарованої дитини, 2015. – С. 31-37	2015	6	6	
33.	<i>Ілляхова Марина Володимирівна</i>	Синергія творчості в образах темпоральності	монографія	Синергетика і творчість : монографія / за ред. акад. В. Г. Кременя. – К.: Ін-т обдаров. дитини, НАПН України, 2014. – С. 93-118	2014	379	25	В.Кремень, В. Ільїн, Ф.Власенко, Л.Войнаровська, Г. Ільїна, М. Ліпін, С.Пролеєв, О.Твердовська, В.Шамрай, О.Шморгун
34.	<i>Ілляхова Марина Володимирівна</i>	Структурні компоненти креативної компетентності	стаття у фаховому	Гілея: науковий вісник. Збірник наукових праць. –	2015	3	3	

		менеджерів освіти	виданні	К.: ВІР УАН, 2015. – Випуск 75 (№8). – С. 316-319				
35.	<i>Ілляхова Марина Володимирівна</i>	Сутність та специфіка креативної діяльності у системі неперервної освіти	стаття у фаховому виданні	Вісник післядипломної педагогічної освіти: зб. наук. пр. – Вип. 10(23). – С. 37-46	2014	9	9	
36.	<i>Ілляхова Марина Володимирівна</i>	Сучасне сприйняття європейських стандартів освіти в Україні	стаття в провідному закордонному виданні	International Scientific-practical conference of pedagogy and psychology «Scientific genesis» the 8 of August 2014 Geneva (Switzerland). – Vol. 1. – P. 244-247	2014	3	3	
37.	<i>Ілляхова Марина Володимирівна</i>	Сучасні підходи в освітньому просторі	тези	Міжнародна наукова конференція «Дні науки філософського факультету – 2013», 16-17 квіт. 2013 р. : [матеріали доповідей та виступів] редкол.: А.Є. Конверський [та ін.]. – К.: Київський університет, 2013. – Ч. 6. – С. 236-239	2013	3	3	
38.	<i>Ілляхова Марина Володимирівна</i>	Сучасні підходи до формування системно-креативного мислення в освіті	стаття	Творчість як спосіб пізнання дійсності: синергетична парадигма : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, 20 березня 2013 року, м. Київ. – К.: Інститут обдарованої дитини, 2013 – С. 84-91	2013	7	7	
39.	<i>Ілляхова Марина Володимирівна</i>	Теоретична модель сприйняття часу та управління ним	стаття у фаховому виданні	Гілея: науковий вісник. зб. наук. пр. – К.: ВІР УАН, 2012. – Вип. 58 (3). – С. 342-348	2012	6	6	
40.	<i>Ілляхова Марина Володимирівна</i>	Теоретичні засади формування креативної компетентності особистості в умовах становлення інноваційної освіти	стаття	Верифікація когнітивних практик та самореалізація особистості : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, 21 жовтня 2015 року, м. Київ. – К. : Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2015. – С. 56-64	2015	8	8	

41.	<i>Ілляхова Марина Володимирівна</i>	Теоретичні засади формування креативної компетентності педагогічних працівників	тези	Всеукраїнська науково-практична інтернет-конференція «Особливості впровадження Національної рамки кваліфікацій в післядипломну освіту», 26 листопада 2015 року, м. Київ. – Режим доступу - http://edu-post-diploma.kharkov.ua та http://umo.edu.ua	2015	3	3	
42.	<i>Ілляхова Марина Володимирівна</i>	Темпоральна структура ідентичності	стаття у фаховому виданні	Українознавство. –1(42), 2012. – С. 101-105	2012	4	4	
43.	<i>Ілляхова Марина Володимирівна</i>	Технології професійного розвитку педагогів: методичний poradnik	навчальний посібник	Технології професійного розвитку педагогів: методичний poradnik; авт. колектив / упорядники: Тамара Михайлівна Сорочан, Марина Іванівна Скрипник; навч.-метод. посіб.; ДВНЗ «Ун-т менедж. освіти». – Створено в НМЦ «Агроосвіта», 2016. – Режим доступу: http://umo.edu.ua/images/content/institutes/cipo/kafedra_fod/elekt_r_zbirn/Golovna/Golovna.htm	2016	180	10	Сорочан Т.М., Скрипник М.І., Сидоренко В.В., Левченко В.В., Катюк Я.Л., Єрмоленко А.Б., Наумова В.Ю.
44.	<i>Ілляхова Марина Володимирівна</i>	Формування креативної компетентності як основи розвитку інноваційної економіки	стаття	Філософія фінансової цивілізації: людина у світі грошей: матеріали V Міжнародних філософсько-економічних читань (10-12 травня 2014 р., Львів) / Редколегія. відп. секретар З.С. Скрипник. – Львів, 2014. – С. 145-153	2014	8	8	
45.	Катюк Ярослава Леонідівна	Актуальні тенденції підвищення кваліфікації методистів позашкільних навчальних закладів	стаття	матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Психологія та педагогіка: історія розвитку,	2016	6	6	

				сучасний стан та перспективи досліджень» 16-17 вересня 2016 року, Південна фундація педагогіки. – Одеса. – С. 80-85				
46.	Катюк Ярослава Леонідівна	Анализ профессиональной позиции преподавателя-андрагога в системе последипломного образования	стаття в провідному закордонному виданні	Perspectiva academică : [comunicare participativă] conf. et. Interuniv. Desfășurată pe cadrul Univ. «Perspectiva-INT» cu tema «Cetățenie activă, solidaritate și coeziune pentru dezvoltare», 25-26 aprilie 2013]. Ch.: Univ. «Perspectiva-INT», 2013. – 126-134	2013	9	9	
47.	Катюк Ярослава Леонідівна	Вплив інформальної освіти на розвиток професійної самосвідомості майбутніх психологів	стаття у фаховому виданні	Вісник Національного університету оборони України. зб. наук. пр. - К.: УОУ, 2013. – Вип. 4 (35). – С. 62-66	2014	5	5	
48.	Катюк Ярослава Леонідівна	Готовність науково-педагогічних працівників ВНЗ до дистанційного навчання як наукова проблема	тези	матеріали XXXIII Міжнародної краєзнавчої конференції молодих учених, присвяченої 100-річчю з дня народження Героя України, академіка П. Т. Тронька (1915-2011). – Харків, ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2016. – С. 20-21	2016	2	2	
49.	Катюк Ярослава Леонідівна	Деонтологические принципы в развитии личности методиста	стаття в провідному закордонному виданні	Perspectiva academică : [comunicare participativă] conf. et. Interuniv. Desfășurată pe cadrul Univ. «Perspectiva-INT» cu tema «Cetățenie activă, solidaritate și coeziune pentru dezvoltare», 16-17 aprilie 2014]. Ch.: Univ. «Perspectiva-INT», 2014. – P. 18-22	2014	5	5	
50.	Катюк Ярослава Леонідівна	Змістовний аналіз андрагогічної компетентності працівників методичних служб	стаття	Актуальні проблеми здоров'язбереження в молодіжному середовищі XXI століття : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (15-16 листопада 2013 року, м. Київ) /	2013	7	7	

				упор. Л. Г. Горяна, Н. О. Терентьева. – Черкаси : Видавець Чабаненко Ю.В., 2013. – С. 59-65				
51.	Катюк Ярослава Леонідівна	Зміст соціокультурної підготовки методичних працівників у світлі андрагогічних ідей	стаття у фаховому виданні	Вісник Національного університету оборони України. зб. наук. пр. – К., НУОУ, 2012. – Вип. 4 (28). – С. 42-46	2012	5	5	
52.	Катюк Ярослава Леонідівна	Mind maps як сучасна технологія навчання дорослих у післядипломній педагогічній освіті	стаття	Таврійський вісник освіти. Науково-методичний журнал. – 2015. – № 3(51) – С. 110-114.	2015	5	5	
53.	Катюк Ярослава Леонідівна	Навчально-методичне забезпечення підвищення кваліфікації слухачів за напрямком «Працівники методичних служб»	навчальний посібник	ДВНЗ «УМО». – К., 2013. – 206 с.	2013	206	206	Т.Є. Бойченко, В.В. Дивак, В.І.Пуцов, Я.Л. Катюк та інші, усього 13 осіб; за наук. ред. Ващенко Л.М.
54.	Катюк Ярослава Леонідівна	Навчальні методики воркшопу в післядипломній педагогічній освіті	стаття	Стан та перспективи розвитку педагогіки та психології в Україні та світі: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, Україна, 2-3 вересня 2016 року. – К.: Київська наукова організація педагогіки та психології, 2016. – С. 38-43	2016	6	6	
55.	Катюк Ярослава Леонідівна	Організація інформативно-комунікативного простору	програма	Дошкільне виховання : навчально-методичний комплекс / за ред. І.І.Загарницької. – К. : Національний педагогічний ун-т імені М.П.Драгоманова, 2012. – С. 208-216	2012	9	9	
56.	Катюк Ярослава Леонідівна	Особистісно-орієнтована підготовка майбутніх психологів у системі післядипломної педагогічної	навчальний посібник	НАПН України, Ун-т менедж. освіти. – К., 2015. – 222 с.	2015	222	26	П. В. Лушин, Н.Ю.Воляннюк, О.В.Брюховецька,

		освіти						Я.Л.Катюк та ін.
57.	Катюк Ярослава Леонідівна	Особистісно-орієнтована післядипломна освіта методистів позашкільних навчальних закладів: зміст і сутність	тези	Сучасна педагогіка та психологія: від теорії до практики: матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Запоріжжя, 26-27 серпня 2016 року. – Запоріжжя, Класичний приватний університет. – С. 115-117	2016	3	3	
58.	Катюк Ярослава Леонідівна	Особливості психолого-педагогічної підготовки офіцерів-вихователів у системі післядипломної освіти	стаття у фаховому виданні	Науковий журнал «ScienceRise». Спецвипуск «Педагогічна освіта». – 2015. – № 6(5). – С. 17-20	2015	4	4	
59.	Катюк Ярослава Леонідівна	Особливості формування професійної самосвідомості майбутніх психологів засобами особистісно-орієнтованих технологій	стаття у фаховому виданні	Вісник інституту розвитку дитини. Серія: Філософія. Педагогіка. Психологія : зб. наук. пр. / Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова. – К. : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2014. – Вип. 33. – С. 133-139	2014	7	7	
60.	Катюк Ярослава Леонідівна	Підготовка офіцерів-вихователів ліцеїв до соціально-психологічної адаптації кадетів ліцеїв з посиленою військово-фізичною підготовкою	тези	Соціально-економічні та гуманітарні аспекти світових інноваційних трансформацій: Матеріали I Міжнародної науково-практичної конференції викладачів і аспірантів, 30 березня 2016 р. – К.: ДВНЗУ «Університет менеджменту освіти», 2016. – 1 електрон.опт.диск [електронний ресурс]. – Режим доступу: http://umo.edu.ua/materiali-konferencij-nimp/i-mizhnarodna-naukovo-practichna-konferenc-30-03.-C.332-334 .	2016	3	3	
61.	Кравчинська Тетяна Сергіївна	Аналіз впливу задоволеності основних потреб керівників	стаття у фаховому	Scientific Journal «ScienceRise» № 4/5 (9). 2015. – С. 69–73,	2015	5	5	

		дошкільних навчальних закладів на розвиток мотивації професійної діяльності	виданні	[Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://journals.urau.ua/scienceris/issue/view/2450				
62.	<i>Кравчинська Тетяна Сергіївна</i>	Аналіз ефективності впровадження моделі управління формуванням мотивації професійної діяльності педагогічних працівників дошкільних навчальних закладів	стаття у фаховому виданні	Проблеми освіти : Наук. – метод. зб. / Інститут інноваційних технологій і змісту освіти МОН України. – К., 2015. – Вип. 83. – С. 137–142	2015	6	6	
63.	<i>Кравчинська Тетяна Сергіївна</i>	Аналіз особливостей мотивації професійної діяльності керівників дошкільних навчальних закладів	стаття у фаховому виданні	Імідж сучасного педагога : Всеукраїнський науково-практичний освітньо-популярний журнал. – Полтава. – 2014. – Вип. 6 (145). – С. 11–14	2014	4	4	
64.	<i>Кравчинська Тетяна Сергіївна</i>	Етапи професіогенезу методистів районних методичних кабінетів в умовах неперервної післядипломної освіти	тези	Сучасна наука : теорія і практика / Матеріали IX Міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 2016. – С. 28–30	2016	3	3	
65.	<i>Кравчинська Тетяна Сергіївна</i>	Етапи професіогенезу методистів районних методичних кабінетів у вимірі сучасного суспільства	стаття у фаховому виданні	Збірник наукових праць «Педагогічні науки». – Херсон, 2016. – Вип. 70. – Том 2. – С. 66–69, [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ps.stateuniversity.ks.ua/arkhiv-vidannya?id=17	2016	4	4	
66.	<i>Кравчинська Тетяна Сергіївна</i>	Комплекс методик для моніторингу мотивації професійної діяльності керівників дошкільних навчальних закладів : для керівників районних (міських) відділів освіти	методичні рекомендації	НАПН України, Ун-т менедж. освіти. – К., 2015. – 26 с.	2015	26	26	
67.	<i>Кравчинська Тетяна Сергіївна</i>	Модель управління формуванням мотивації професійної діяльності педагогічних працівників дошкільних навчальних	стаття у фаховому виданні	Електронне наукове фахове видання «Теорія та методика управління освітою» – Випуск 1 (15) 2015, [Електронний ресурс]. – Режим доступу :	2015	14	14	

		закладів		http://umo.edu.ua/images/content/nashi_vydanya/metod_upr_osvit/v_17/13.pdf				
68.	<i>Кравчинська Тетяна Сергіївна</i>	Мотивація професійної діяльності педагогічних працівників як функція управління	стаття у фаховому виданні	Нові технології навчання : наук.-метод. зб. / Інститут інноваційних технологій і змісту освіти МОН України. – К., 2014. – Вип. 80. – С. 121–126	2014	6	6	
69.	<i>Кравчинська Тетяна Сергіївна</i>	Оптимізація управління мотивацією професійної діяльності педагогічних працівників дошкільних навчальних закладів : методичні рекомендації	методичні рекомендації	НАПН України, Ун-т менедж. освіти. – К., 2015. – 55 с.	2015	55	55	
70.	<i>Кравчинська Тетяна Сергіївна</i>	Основні мотиви професійної діяльності педагогічних працівників дошкільних навчальних закладів	тези	Сучасна наука : теорія і практика / Матеріали шостої Всеукраїнської науково-практичної заочної конференції, м. Запоріжжя, 2014. – С. 114–116	2014	3	3	
71.	<i>Кравчинська Тетяна Сергіївна</i>	Особливості інклюзивної дошкільної освіти	тези	Матеріали методологічного web-семінару «Інклюзивна освіта : проблеми та перспективи (практика, дослідження, методологія)» / Інститут післядипломної освіти інженерно-педагогічних працівників ДВНЗ «Університет менеджменту освіти» НАПН України. – Біла Церква : ІПО ІПП ДВНЗ «УМО», 2014. – С. 50–52	2014	3	3	
72.	<i>Кравчинська Тетяна Сергіївна</i>	Особливості управління дистанційним навчанням	тези	Proceedings of the international academic congress «European research area: status, problems and prospects» / Proceedings of the International Academic Congress «European Research Area: Status, Problems and Prospects» Latvia, Riga, 01-02	2016	2	2	

				September 2016, p. 69-70, [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://novaosvita.com.ua/wp-content/uploads/2016/09/Congress-Riga2016.pdf				
73.	<i>Кравчинська Тетяна Сергіївна</i>	Особенности взаимосвязи внутренней и внешней мотивации управленческой деятельности руководителей украинских дошкольных учебных учреждений	стаття в провідному закордонному виданні	збірник наукових прац Академії паслядипломної адукації. Вып. 13 / 3-41 / Рэдкал. : А. П. Манастырны (гал. рэд.) [і інш.]; ДУА «Акад. паслядиплом. Адукації». – Мінск : АПА. 2015. – С. 100-109.	2015	10	10	
74.	<i>Кравчинська Тетяна Сергіївна</i>	Особенности мотивации управленческой деятельности руководителей украинских дошкольных учебных учреждений	стаття в провідному закордонному виданні	Менеджмент в образовании» / филиал АО «НЦПК «Орлеу» «Республиканский институт повышения квалификации руководящих и научно – педагогических работников системы образования Республики Казахстан – 2014. – Вып. 3 (74). – С. 107-114	2014	8	8	
75.	<i>Кравчинська Тетяна Сергіївна</i>	Розвиток мотивації педагогічних працівників – успішність професійної діяльності	навчальний посібник	Технології професійного розвитку педагогів: методичний poradnik; авт. колектив / упорядники: Тамара Михайлівна Сорочан, Марина Іванівна Скрипник; навч.-метод. посіб.; ДВНЗ «Ун-т менедж. освіти». – Створено в НМЦ «Агроосвіта», 2016. – Режим доступу: http://umo.edu.ua/images/content/institutes/cipo/kafedra_fod/elekt_r_zbirn/Golovna/Golovna.htm	2016	180	24	Сорочан Т.М., Скрипник М.І., Сидоренко В.В., Левченко В.В., Катюк Я.Л., Єрмоленко А.Б., Наумова В.Ю.
76.	<i>Кравчинська Тетяна Сергіївна</i>	Розвиток мотивації професійної діяльності керівників дошкільних навчальних закладів як чинник	стаття у фаховому виданні	Scientific Journal «ScienceRise» № 9/5 (14). 2015. – С. 31–36, [Електронний ресурс]. – Режим доступу :	2015	6	6	

		задоволеності роботою		http://journals.urau/sciencerise/article/view/50652				
77.	<i>Кравчинська Тетяна Сергіївна</i>	Сутність та критерії управління мотивацією професійної діяльності педагогічних працівників дошкільних навчальних закладів	тези	Молода наука України. Перспективи та пріоритети розвитку / матеріали XVI Всеукраїнської з міжнародною участю науково-практичної заочної конференції, м. Київ, 2014. – С. 186-189	2014	4	4	
78.	<i>Кравчинська Тетяна Сергіївна</i>	Сучасний стан управління мотивацією професійної діяльності педагогічних працівників	тези	Особистість у сучасній освіті : проблеми навчання та розвитку : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції / Інститут післядипломної освіти інженерно-педагогічних працівників (м. Донецьк) ДВНЗ «Університет менеджменту освіти» Національна академія педагогічних наук України: ІПО ІПП (м. Донецьк) ДВНЗ «УМО», 2014. – С. 134-135	2014	2	2	
79.	<i>Кравчинська Тетяна Сергіївна</i>	Управління мотивацією професійної діяльності педагогічних працівників : основні теоретичні підходи	стаття у фаховому виданні	Вісник післядипломної освіти : зб. наук. пр. – Вип. 10(23) / К. : АТОПОЛ, 2014. – С. 77-87	2014	11	11	
80.	<i>Кравчинська Тетяна Сергіївна</i>	Чинники розвитку мотивації професійної діяльності керівників дошкільних навчальних закладів	стаття у фаховому виданні	Обрії : науково-педагогічний журнал. – Івано-Франківськ. – 2015. – Вип. № 1 (40). – С. 27–30, [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ippo.if.ua/images/stories/Obrii_2013/obrii_15_1.pdf	2015	4	4	
81.	<i>Левченко Вікторія Володимирівна</i>	Вплив художніх емоцій на особистісне ставлення до природи	стаття у фаховому виданні	Теоретичні і прикладні проблеми психології: збірник наук. праць СНУ ім. В. Даля, №1(27). – 2012. – С. 104-111	2012	8	8	

82.	<i>Левченко Вікторія Володимирівна</i>	Естетика та етика Г.Сковороди: минуле та сучасне	монографія	Луганськ: Світлиця, 2007. – 152 с.	2007	152	106	Ісаєв В.Д.
83.	<i>Левченко Вікторія Володимирівна</i>	Особистісна ідентичність у процесі адаптації в ситуації життєвих змін	стаття у фаховому виданні	Духовність особистості: методологія, теорія і практика: зб. наук. пр. / гол. редактор Г.П. Шевченко. – Вип. 1 (70). – Сєверодонецьк: СЛУ імені Володимира Даля, 2016. – 224 с. С. 78-86	2016	9	9	
84.	<i>Левченко Вікторія Володимирівна</i>	Особливості особистісної ідентичності у процесі соціально-психологічної адаптації	тези	Психолого-педагогічні та політичні проблеми у трансформаційних процесах українського суспільства: збірник матеріалів ІІІ Всеукраїнської науково-практичної конференції. – Кременчук, 20-21 квітня 2016. – С. 92-94.	2016	3	3	
85.	<i>Левченко Вікторія Володимирівна</i>	Психолого-педагогічні засади зниження гіперактивності у дітей	стаття у фаховому виданні	Освіта на Луганщині: науково-методичний журнал. Луганський інститут післядипломної педагогічної освіти, №1 (38). – 2013. – С. 67-73.	2013	7	7	
86.	<i>Левченко Вікторія Володимирівна</i>	Соціально-психологічні засади зниження проявів гіпердинамічного синдрому у дітей шкільного віку	стаття у фаховому виданні	Теоретичні і прикладні проблеми психології: збірник наук. праць СЛУ ім. В. Даля, №1(30). – Луганськ: Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля, 2013. – С. 172-179	2013	8	8	
87.	<i>Левченко Вікторія Володимирівна</i>	Психологічні особливості навчальної мотивації студентів-психологів в умовах дистанційної освіти	тези	Вітчизняна наука на зламі епох: проблеми і перспективи розвитку: Матеріали ХІ Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції 30-31 січня 2015 р. – Переяслав-Хмельницький	2015	3	3	

88.	<i>Левченко Вікторія Володимирівна</i>	Психолого-педагогічні особливості реалізації акмеологічного підходу в освіті дорослих	стаття у фаховому виданні	Теоретичні і прикладні проблеми психології: зб. наук. пр. СХУ ім. В. Даля. – Східноукраїнський національний ун-т імені Володимира Даля, 2015. - №2(37). – С. 226-232	2015	7	7	
89.	<i>Левченко Вікторія Володимирівна</i>	Психолого-педагогічні особливості реалізації акмеологічного підходу в освіті дорослих	тези	Сучасні проблеми гуманітарної науки і практики: філософський, психологічний та соціальний виміри: Матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції молодих учених, аспірантів і студентів 26-27 жовтня 2015 р. – Сєвєродонецьк. – С. 56-58	2015	3	3	
90.	<i>Левченко Вікторія Володимирівна</i>	Становлення природничо-наукової картини світу як чинник розвитку екологічної свідомості особистості	стаття в провідному закордонному виданні	матеріали VIII Международной научно-практической конференции «Восточное партнерство 2012», Sp. Z o.o. «Nauka I studia», (Przemysli, Польша).	2012	5	5	
91.	<i>Левченко Вікторія Володимирівна</i>	Філософсько-психологічні аспекти дослідження екологічного мислення	стаття у фаховому виданні	Теоретичні і прикладні проблеми психології: збірник наук. праць СХУ ім. В. Даля, №1(33). – Луганськ : Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля, 2014. – С. 212-218.	2014	7	7	
92.	<i>Наумова Вікторія Юріївна</i>	Андрагогічні засади організації навчання в процесі підвищення кваліфікації методистів районних (міських) методичних кабінетів	стаття	Європейський Союз – Україна: освіта дорослих: збірник матеріалів Форуму до Міжнародних днів освіти дорослих в Україні. – К.; Ніжин: Видавець ПП Лисенко М.М., 2015. – С. 154 - 155.	2015	2	2	
93.	<i>Наумова Вікторія Юріївна</i>	Діяльність викладача-андрагога в системі підвищення кваліфікації	тези	матеріали Всеукраїнської інтернет-конференції «Актуальні проблеми	2015	1	1	

		педагогічних працівників		університетської та професійної післядипломної освіти в кризових умовах» . – [Електронний ресурс]: – Режим доступу: http://umo.wedes.com.ua				
94.	Наумова Вікторія Юріївна	Досягнення	стаття	Освіта дорослих: енциклопедичний словник / за ред. В.Г.Кременя, Ю.В.Ковбасюка; [упоряд.: Н.Г.Протасова, Ю.О.Молчанова, Т.В.Куренна; ред.рада: В.Г.Кремень, Ю.В.Ковбасюк, Н.Г.Протасова та ін.]; Нац. акад. пед. наук України, Нац. акад. держ. упр. при Президентові України [та ін.]. – К.: Основа, 2014, – 496 с. – С. 114.	2014	1	1	
95.	Наумова Вікторія Юріївна	З досвіду організації самостійної роботи слухачів курсів підвищення кваліфікації на дистанційному етапі навчання	тези	матеріали Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції «Особливості впровадження Національної рамки кваліфікацій в післядипломну освіту». – [Електронний ресурс]: – Режим доступу: http://http://conf-hano.at.ua/news/2015-11	2015	1	1	
96.	Наумова Вікторія Юріївна	Інтелектуальний розвиток	стаття	Освіта дорослих: енциклопедичний словник / за ред. В.Г.Кременя, Ю.В.Ковбасюка; [упоряд.: Н.Г.Протасова, Ю.О.Молчанова, Т.В.Куренна; ред.рада: В.Г.Кремень, Ю.В.Ковбасюк, Н.Г.Протасова та ін.]; Нац. акад. пед. наук України, Нац. акад. держ. упр. при Президентові України [та ін.]. – К.: Основа, 2014, – 496 с.	2014	2	2	

				– С. 178-179.				
97.	Наумова Вікторія Юріївна	Колективний пошук оригінальних ідей	стаття	Технології професійного розвитку педагогів: методичний poradnik; авт. колектив / Упорядники: Тамара Михайлівна Сорочан, Марина Іванівна Скрипник; електронний навч.-метод. посіб.; Держ. вищ. навч. зал. «Ун-т менедж. освіти». – Створено в НМЦ «Агроосвіта», 2016. – [Електронний ресурс]: – Режим доступу: http://umo.edu.ua/images/content/institutes/cipo/kafedra_fod/elekt_r_zbirn/Golovna/Golovna.htm	2016	10	10	
98.	Наумова Вікторія Юріївна	Культура ділової комунікації методиста	стаття	Шкільна бібліотека, 2016. – №7. – С. 14-15.	2016	2	2	
99.	Наумова Вікторія Юріївна	Навчання у веб-класі: як це працює?	стаття	Педагогічна газета. – 2015. – № 4. – С. 6	2015	1	1	
100.	Наумова Вікторія Юріївна	Творча праця вчителя крізь призму педагогічних ідей В.О.Сухомлинського	тези	Наукова спадщина Василя Сухомлинського у контексті розвитку освіти особистості впродовж життя: зб. матер. Всеукр. науково-метод. конференції, присвяченої 98-річчю від дня народження В.Сухомлинського, 28–29.09.2016 / Уклад. О.Е.Жосан. – Кропивницький: Ексклюзив-систем, 2016. – С.284-286	2016	3	3	
101.	Наумова Вікторія Юріївна	Феномен емоційного вигорання	стаття	Освіта дорослих: енциклопедичний словник / за ред. В.Г.Кременя, Ю.В.Ковбасюка; [упоряд.: Н.Г.Протасова, Ю.О.Молчанова, Т.В.Куренна; ред.рада: В.Г.Кремень, Ю.В.Ковбасюк, Н.Г.Протасова]	2014	1	1	

				та ін.]; Нац. акад. пед. наук України, Нац. акад. держ. упр. при Президентів України [та ін.]. – К.: Основа, 2014, – 496 с. – С.443				
102.	<i>Ніколенко Лідія Тимофіївна</i>	Андрагогічна компетентність викладача у системі післядипломної освіти	стаття	зб. матер. Всеукр. наук.-метод. інтернет-конфер., м. Кіровоград. 20 -28.04.2015 р. / уклад. О.Е.Жосан. – Кіровоград: КЗ «КОІПО імені Василя Сухомлинського», 2015. – С. 248-251	2015	4	4	
103.	Ніколенко Лідія Тимофіївна	Андрагогічні засади підготовки вчителів до експертизи навчальної літератури	стаття	зб. матеріалів міжнародної наукової конференції . – Кіровоград, КЗ «КОІПО імені Василя Сухомлинського», 2013. – С.116-121	2013	6	6	
104.	<i>Ніколенко Лідія Тимофіївна</i>	Науково-методичний супровід формальної, неформальної та інформальної освіти	стаття	Післядипломна освіта в Україні. – 2016.– №1. – С.57-59	2016	3	3	
105.	<i>Ніколенко Лідія Тимофіївна</i>	Неформальна та інформальна освіта в самоосвітній діяльності педагога	стаття	Інформаційний збірник для директора та завідуючого дитячим садочком. Здоров'язбережувальні технології: теорія і практика впровадження: інформаційне видання. – № 6(18)РА. – Освіта України. – С. 118-132	2016	14	14	
106.	<i>Ніколенко Лідія Тимофіївна</i>	Особливості навчання дорослих у системі післядипломної освіти	стаття у фаховому виданні	Європейський Союз – Україна: освіта дорослих: збірник матеріалів форуму до Міжнародних днів освіти дорослих в Україні. – К. – С. 156-159	2014	4	4	
107.	<i>Ніколенко Лідія Тимофіївна</i>	Порівняння традиційної та андрагогічної моделей навчання педагогів у системі післядипломної освіти	стаття	Післядипломна освіта в Україні. – 2015. – № 1. – С. 37-41	2015	5	5	

108.	<i>Ніколенко Лідія Тимофіївна</i>	Професійний розвиток фахівців у системі освіти дорослих: історико-педагогічний аспект	стаття у фаховому виданні	Імідж сучасного педагога. – 2016. – №4. – С. 25-27	2016	3	3	
109.	<i>Ніколенко Лідія Тимофіївна</i>	Професійний розвиток педагога у системі післядипломної освіти в контексті наукової спадщини В.О. Сухомлинського	стаття	зб. матеріалів Всеукраїнської науково-методичної конференції присвяченій 98-річниці В. О. Сухомлинського, 2016. – С. 278-284	2016	6	6	
110.	<i>Ніколенко Лідія Тимофіївна</i>	Розвивальні технології – умова розвитку особистості учня	стаття	Наукова спадщина Григорія Костюка і сучасні проблеми особистісно орієнтованої освіти: зб. матер. Всеукр. науково-метод. інтернет-конфер. / уклад. О.Е. Жосан. – Кіровоград : Ексклюзив-систем, 2016. – С. 304-310	2016.	6	6	
111.	<i>Ніколенко Лідія Тимофіївна</i>	Самоосвітня діяльність педагога в системі післядипломної освіти	стаття у фаховому виданні	Імідж сучасного педагога. – 2013. – № 8-9(137-138). – С.30-33	2013	4	2	Крилевець М.В.
112.	<i>Ніколенко Лідія Тимофіївна</i>	Самоосвіта як умова саморозвитку педагогів у системі післядипломної освіти	стаття	Післядипломна освіта в Україні. – 2013. – № 1. – С. 28-31	2013	4	4	
113.	<i>Ніколенко Лідія Тимофіївна</i>	Формування рефлексивної культури методистів у системі підвищення кваліфікації	стаття у фаховому виданні	Імідж сучасного педагога. – 2013. – №8 (147). – С. 32-34	2013	3	3	
114.	<i>Панченко Любов Феліксівна</i>	Аналіз соціальних мереж як напрям освітніх вимірювань	стаття у фаховому виданні	Науковий часопис національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова. Серія №5. Педагогічні науки: реалії та перспективи. – Вип. 41 : зб. наук. пр. / за ред. проф. В. П. Сергієнка. – К. : НПУ імені М.П. Драгоманова, 2013. – С. 111-117	2013	6	6	
115.	<i>Панченко Любов Феліксівна</i>	До питання розширення освітнього простору викладача і студента	стаття в фаховому виданні	Наукові записки. – Серія: Педагогічні науки. – 2013. – Вип. 121. – Ч.І. – Кіровоград : РВВ КДПУ ім.В. Винниченка.	2013	4	4	

				– С. 10–13				
116.	<i>Панченко Любов Феліксівна</i>	Електронне портфоліо студента	стаття у фаховому виданні	Вісн. Львів. держ. ун-ту безпеки життєдіяльності. – 2013. – №7. – С.281-284	2013	4	4	
117.	<i>Панченко Любов Феліксівна</i>	Інфографіка в освіті	стаття	Сучасні тенденції навчання природничо-математичних та технологічних дисциплін у загальноосвітній та вищій школі» http://www.kspu.kr.ua/ua/ntmd/konferentsiy/suchasni-tendentsii-navchannia-pryrodneycho-matematychnykh-ta-tekhnohichnykh-dystsyplin-u-zahalnoosvitnii-ta-vyshchii-shkoli/sektsiia-5	2016	1.2.1.	9	РазорьоноваМ.В.
118.	<i>Панченко Любов Феліксівна</i>	Інформаційно-освітнє середовище сучасного університету	монографія	Луганськ : ЛНУ імені Тараса Шевченка, 2010. – 280 с.	2010	1.2.2. 80	280	
119.	<i>Панченко Любов Феліксівна</i>	Компьютерный анализ данных	навчальний посібник	Луганськ: ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2010. – 188 с.	2010	1.2.3. 88	94	АдаменкоЕ.В.
120.	<i>Панченко Любов Феліксівна</i>	Масовий відкритий онлайн курс як альтернативна форма підвищення кваліфікації викладача вищої школи	стаття у фаховому виданні	Education and pedagogical sciences. – 2013. – №1(156). – С.19-28.	2013	9	9	
121.	<i>Панченко Любов Феліксівна</i>	Особливості спеціалізацій в масових онлайн відкритих курсах	стаття	Нові інформаційні технології в освіті для всіх (ІТЕА-2015). - Матеріали X Міжн .наук.-практ. конф (26-27 листопада 2015 року. Київ, Україна). – С.90-95. https://issuu.com/iteaconf/docs/2_itea_2014_ua	2015	1.2.4.	6	
122.	<i>Панченко Любов Феліксівна</i>	Практикум по анализу данных	навчальний посібник	Луганск: ЛНУ имени Тараса Шевченко, 2013. – 269 с.	2013	269	269	
123.	<i>Панченко Любов Феліксівна</i>	Університетський портал як складова інформаційно-	стаття у фаховому	Рідна школа. – 2013. – №3(999). – С.23-32.	2013	10	10	

		освітнього середовища університету	виданні					
124.	Сидоренко Вікторія Вікторівна	Акмелінгвістична майстерність вчителя української мови і літератури: шляхи формування і вдосконалення в умовах післядипломної освіти	стаття у фаховому виданні	Вища освіта України. – Дод. 3 до № 1, Т. II. – Тем. вип. «Міжнародні Челпанівські психолого-педагогічні читання» (з нагоди 150-річчя з дня народження Г.І. Челпанова). – К., 2012. – С. 365-370.	2012	6	6	
125.	Сидоренко Вікторія Вікторівна	Акмелингвистическое мастерство учителя- словесника в системе последипломного образования: коммуникативные атрибуты речи	стаття в провідному закордонному виданні	Вектор науки Тольяттинского гос. ун-та. Сер.: педагог., психолог. – 2013. – № 2(13). – С. 273-276.	2013	4	4	
126.	Сидоренко Вікторія Вікторівна	Акмеограма як засіб самооцінювання й професійного саморозвитку педагогічних працівників протягом міжатестаційного циклу	тези	матеріали Всеукраїнської науково- практичної Інтернет- конференції «Особливості впровадження Національної рамки кваліфікацій у післядипломну освіту»: зб. наук. праць за матеріалами Всеукраїнської науково- практичної Інтернет- конференції 26 листопада 2015 р., м. Харків / за заг. ред. Л.Д. Покроєвої, Т.В. Дрожиної, М.Є. Смирнової. – Харків: Харківська академія неперервної освіти, 2015. – С. 9-13.	2015	5	5	
127.	Сидоренко Вікторія Вікторівна	Акмеологічні інваріанти педагогічної майстерності вчителя української мови і літератури в умовах післядипломної освіти	стаття в провідному закордонному виданні	materiály VIII mezinárodní vědecko-prakt. konf. «Přední vědecké novinky – 2012» (27 srpna – 05 září 2012r.). – Díl 6. Pedagogika. Psychologie a sociologie. Politické vědy: Praha. Publishing House «Education	2012	4	4	

				and Science» s.r.o. – S. 9-12.				
128.	Сидоренко Вікторія Вікторівна	Акмеологічні технології в освіті дорослих	стаття у фаховому виданні	Науковий часопис Н імені М.П.Драгоманова. Вип. 26 (36). – Сер. 16 «Тво особистість учителя: проблеми теорії і практики»: зб. наук. пр. ред. кол.: Н.В. Гузій (відп. ред. К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2016. – С. 38-42.	2016	5	5	
129.	Сидоренко Вікторія Вікторівна	Акмеологічні фактори розвитку педагогічної майстерності вчителя української мови і літератури в післядипломному просторі	стаття	Всебічний та гармонійний розвиток особистості: актуальні проблеми сучасності: зб. наук. пр. / матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. «Всебічний та гармонійний розвиток особистості: актуальні проблеми сучасності» у м. Горлівці, 27 квітня 2012 р. / під заг. ред. В.В. Суліцького. – Горлівка, 2012. – С. 171-174	2012	4	4	
130.	Сидоренко Вікторія Вікторівна	Вивчення прислівників у 7 класі загальноосвітньої школи (система вправ до ведення уроків)	навчальний посібник	Донецьк: ДонНУ, 2001. – 36 с.	2001	36	20	О.С. Шевчук.
131.	Сидоренко Вікторія Вікторівна	Впровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу в інституті післядипломної педагогічної освіти	навчальний посібник	Компетентісно орієнтований підхід у системі післядипломної педагогічної освіти : проектна діяльність : практико зорієнтований посіб. / за заг. ред. О.І.Чернишова, Л.Г.Чернікової. – Донецьк: Витоки, 2008. – С. 17-42.	2008	25	25	
132.	Сидоренко Вікторія Вікторівна	Деструктивні моделі комунікативної стратегії і тактики в організації педагогічного спілкування вчителя української мови і літератури	стаття у фаховому виданні	Наукова скарбниця освіти Донеччини. – Донецьк. – 2012. – № 2(11). – С. 51-54.	2012	4	4	

133.	Сидоренко Вікторія Вікторівна	Діагностика розвитку педагогічної майстерності словесника-україніста як інноваційний вектор надання якісних маркетингових послуг в післядипломному просторі	стаття у фаховому виданні	Вісник післядипломної освіти : зб. наук. пр. / Ун-т менедж. освіти НАПН України. – Вип. 7(20). / голов. ред. В.В. Олійник. – К.: АТОПОЛ, 2012. – С. 203-209.	2012	7	7	
134.	Сидоренко Вікторія Вікторівна	Екзистенціальні вимоги до розвитку мовно-мовленнєвої майстерності вчителя української мови і літератури у творчій спадщині В.О. Сухомлинського	стаття у фаховому виданні	Василь Сухомлинський у діалозі з сучасністю: здоров'я через освіту // матеріали V Міжнародних та XV Всеукраїнських педагогічних читань, м. Донецьк, 12-13 жовтня 2012р. – У 4-х т. – Т. 3. – Донецьк: Витоки, 2012. – С.77-82.	2012	6	6	
135.	Сидоренко Вікторія Вікторівна	Експериментальне дослідження розвитку педагогічної майстерності вчителя української мови і літератури в післядипломній освіті : об'єкти виміру, параметри і критерії їх оцінювання	стаття	матеріали II Всеукр. наук.-практ. конф. «Сучасні технології підготовки спеціаліста вищої школи в сучасних умовах» у м. Горлівці, 2-4 листопада 2011 р. / під заг. ред. В.В. Суліцького. – Горлівка, 2013. – С. 6-12.	2013	7	7	
136.	Сидоренко Вікторія Вікторівна	Індивідуальні освітні траєкторії розвитку педагогічної майстерності вчителя української мови і літератури в післядипломному просторі	стаття в провідному закордонному виданні	International Conference Strategy of Quality in Industry and Education VIII Міжнарод. конф. «Стратегия качества в промышленности и образовании» (8-15 червня 2012 р., Варна, Болгарія) : матеріали. У 3-х томах. Т. III. Упорядники: Т.С. Хохлова та ін. – Дніпропетровськ-Варна, 2012. – С. 347-350	2012	4	4	
137.	Сидоренко Вікторія Вікторівна	Інноваційні напрями науково-методичного супроводу професійного розвитку	стаття	Інформаційний збірник для директора школи та завідуючого дитячим	2016	8	8	

		педагогічних працівників у системі післядипломної освіти		садком. – К.: РА «Освіта України». – 2016. – № 7-8(48). – С. 22-29				
138.	Сидоренко Вікторія Вікторівна	Кваліметричний аналіз об'єктів розвитку педагогічної майстерності вчителя української мови і літератури: критерії, макропараметри і рівні їх оцінювання	стаття у фаховому виданні	Наукова скарбниця освіти Донеччини. – Донецьк. – 2013. – № 4. – С. 35-42.	2013	8	8	
139.	Сидоренко Вікторія Вікторівна	Комунікативна професіограма вчителя української мови і літератури в умовах післядипломної педагогічної освіти	стаття	Науково-теоретичний і прикладний аспекти сучасного викладання української мови та літератури в школі // матеріали обласного семінару-практикуму «Науково-теоретичний та прикладний аспекти сучасного викладання української мови і літератури в школі» у м. Донецьку, 18-20 жовтня 2011 р. – Донецьк: Каштан, 2011. – С. 90-101	2012	12	12	
140.	Сидоренко Вікторія Вікторівна	Лінгводидактична технологія кооперативного навчання: ретроспективний аналіз	стаття у фаховому виданні	Українська мова і література в школі: наук.-метод. журнал. – Київ, 2014. – № 7. – С. 19-26.	2014	8	8	
141.	Сидоренко Вікторія Вікторівна	Лінгводидактичні засади навчання синтаксису й пунктуації української мови учнів 8-9 класів в умовах оновленої освітньої парадигми	стаття у фаховому виданні	Українська мова і література в школі: наук.-методичний журнал. – К., 2015. – № 1. – С. 7-19.	2015	13	13	
142.	Сидоренко Вікторія Вікторівна	Майстер-клас як ефективна форма розвитку педагогічної майстерності вчителя української мови і літератури в системі післядипломної освіти	стаття в провідному закордонному виданні	materiały VIII Międzynar. nauk.-prakt. konf. «Nauka i inowacja – 2012» (07-15 października 2012 r.). – Vol. 10. Pedagogiczne nauki : Przemysł: Nauka i studia, 2012. – S. 98-100.	2012	3	3	
143.	Сидоренко Вікторія Вікторівна	Майстер-клас як засіб для розвитку праксеологічної продуктивності науково-	навчальний посібник	Технології професійного розвитку педагогів: методичний порадник; авт.	2016	180	40	Сорочан Т.М., Скрипник М.І., Сидоренко В.В.

		методичних працівників. Педагогічний коучинг як технологія професійного розвитку науково-методичних працівників в просторі післядипломної освіти		колектив / упорядники: Тамара Михайлівна Сорочан, Марина Іванівна Скрипник; навч.-метод. посіб.; ДВНЗ «Ун-т менедж. освіти». – Створено в НМЦ «Агроосвіта», 2016. – Режим доступу: http://umo.edu.ua/images/content/institutes/cipo/kafedra_fod/elekt_r_zbirn/Golovna/Golovna.htm				Левченко В.В., Катюк Я.Л., Єрмоленко А.Б., Наумова В.Ю.
144.	Сидоренко Вікторія Вікторівна	Методичний коментар щодо вивчення української мови і літератури в 5-11 класах загальноосвітніх навчальних закладів у 2015-2016 навчальному році з урахуванням змін у навчальних програмах	стаття у фаховому виданні	Українська мова і література в школі: наук.-метод. журнал. – 2015. – № 4. – С. 8-12	2015	5	5	
145.	Сидоренко Вікторія Вікторівна	Методологічні і методичні вектори інноваційної діяльності вчителя суспільно-гуманітарних дисциплін в умовах оновленої освітньої парадигми: від професійної компетентності до педагогічної дії нової якості	стаття	Педагогічна скарбниця Донецчини: наук.-метод. журнал. – 2014. – № 1. – С. 46-49.	2014	4	4	
146.	Сидоренко Вікторія Вікторівна	Мовленнєва техніка як культуротворчий компонент акмелінгвістичної майстерності вчителя української мови і літератури	стаття в провідному закордонному виданні	materiály IX mezinárodní vědecko-prakt. konf. «Aktuální vymoženosti vědy – 2013» (27 června – 05 července 2013 r.). – Díl 10. Pedagogika. Tělovýchova a sport: Praha. Publishing House «Education and Science» s.r.o. – S. 9-12	2013	4	4	
147.	Сидоренко Вікторія Вікторівна	Навчальна програма очно-дистанційних курсів підвищення кваліфікації вчителів української мови та літератури за темою:	програма	Донецьк: Каштан, 2010. – 72 с.	2010	72	72	

		«Інтерактивне навчання в курсі «Українська мова та література»						
148.	Сидоренко Вікторія Вікторівна	Навчальні книги нового покоління: якими їм бути?	стаття	Шкільна бібліотека. – 2016. – № 7. – С. 4-7	2016	4	4	
149.	Сидоренко Вікторія Вікторівна	Науково-методична діяльність учителя української мови та літератури	стаття	Школа. – 2012. – № 7(79) – липень. – С. 15-17	2012	3	3	
150.	Сидоренко Вікторія Вікторівна	Науково-методична система розвитку педагогічної майстерності вчителя української мови і літератури в післядипломній педагогічній освіті: регіональні виміри	стаття у фаховому виданні	матеріали Всеукр. наук.-практ. конференції з міжнародною участю «Управління інноваційним розвитком освіти: глобальний та національний виміри» у м. Суми, 2 квітня 2012 р. // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. – Суми: СумДПУ ім. А.С.Макаренка, 2012. – № 3(21). – С. 292-299	2012	8	8	
151.	Сидоренко Вікторія Вікторівна	Науково-методичне забезпечення навчання української літератури в старшій школі: освітні виклики, сучасний стан і перспективи на майбутнє	стаття у фаховому виданні	Українська мова і література в школі наук.-метод. журнал. – Київ, 2015. – № 3. – С. 26-35.	2015	10	10	
152.	Сидоренко Вікторія Вікторівна	Науково-методичний менеджмент освітніх інновацій в умовах післядипломної педагогічної освіти	стаття	Науковий вісник УМО: електронне видання. – К.: ДВНЗ «Університет менеджменту освіти», 2016. – Вип. 1. – Ч. 1. – Електрон. опт. диск [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://umo.edu.ua . – С. 240-254.	2016	15	15	
153.	Сидоренко Вікторія Вікторівна	Науково-методичний сервіс для розвитку педагогічної майстерності вчителя-мовника	стаття	Методист. – 2012. – № 11. – листопад. – С. 34-39.	2012	6	6	
154.	Сидоренко Вікторія Вікторівна	Науково-методичний супровід розвитку педагогічної	стаття в провідному	матеріали за VIII Междунар. научна практ. конф.	2013	4	4	

		майстерності вчителя української мови і літератури в системі післядипломної освіти	закордонному виданні	«Научный потенциал на свете – 2013». – Том 8. Педагогические науки: България, София. Бял ГРАД-БГ, 2013. – С. 81-84.				
155.	Сидоренко Вікторія Вікторівна	Нова якість майстерної професійно-педагогічної дії вчителя української мови і літератури в системі післядипломної освіти	стаття у фаховому виданні	Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. – Суми: СумДПУ ім. А.С.Макаренка, 2012. – № 5(23). – С. 280-290	2012	10	10	
156.	Сидоренко Вікторія Вікторівна	Організаційні та науково-методичні засади реалізації технології педагогічного коучингу в системі післядипломної освіти	стаття у фаховому виданні	Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди». – Дод. 4 до Вип. 31, Т. II (10). – Тем. вип. «Міжнародні Челпанівські психолого-педагогічні читання» (з нагоди 100-річчя урочистого відкриття Г.І.Челпановим І-го Психологічного інституту). – К.: Гнозис, 2014. – С. 300-306.	2014	7	7	
157.	Сидоренко Вікторія Вікторівна	Організація і методика проведення експериментального дослідження розвитку педагогічної майстерності вчителя української мови і літератури в системі післядипломної освіти	стаття в провідному закордонному виданні	materiały IX Międzynarod. nauk.-prakt. konf. «Nauka i inowacja – 2013» (07-15 października 2012 r.). – Vol. 10. Pedagogiczne nauki: Przemysł, Polska: Nauka i studia, 2013. – P. 54-60	2013	7	7	
158.	Сидоренко Вікторія Вікторівна	Педагогічна майстерність учителя української мови і літератури в системі післядипломної освіти : акме-синергетичний аспект : термінологічний словник-довідник	навчальний посібник	Донецьк: Каштан, 2013. – 100 с.	2013	100	100	
159.	Сидоренко Вікторія Вікторівна	Педагогічна майстерність учителя української мови і літератури як науково-	стаття у фаховому виданні	Наукова скарбниця освіти Донеччини. – Донецьк, 2014. – № 2 (13). – С. 13-19	2014	7	7	

		теоретичний феномен: категорійний статус, кореляційні зв'язки в системі педагогічних дефініцій						
160.	Сидоренко Вікторія Вікторівна	Педагогічна майстерність учителя як акмеологічний феномен	тези	матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції «Педагогічна творчість, майстерність, професіоналізм : проблеми теорії і практики підготовки та перепідготовки освітянських кадрів», м. Київ, 25 листопада 2015 р. / уклад. Н.В. Гузій, В.І. Саюк. – К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2015. – С. 14-19	2015	6	6	
161.	Сидоренко Вікторія Вікторівна	Педагогічний артистизм учителя української мови і літератури як невід'ємна складова його педагогічної майстерності	стаття в провідному закордонному виданні	матеріали за 8-а междунар. научна практ. конф. «Новини на научния прогрес» (17- 25 август 2012 г.). – Т. 5. Педагогически науки. – България, София: Бял ГРАД- БГ ООД, 2015. – Р.28-31	2012	4	4	
162.	Сидоренко Вікторія Вікторівна	Педагогічний коучинг як інноваційна технологія науково-методичного супроводу професійно- особистісного розвитку вчителя в системі післядипломної освіти	стаття у фаховому виданні	Наукова скарбниця освіти Донецчини. – Донецьк.– 2014. – № 3 (14). – С. 13-19	2014	7	7	
163.	Сидоренко Вікторія Вікторівна	Підготовка вчителя української мови і літератури в системі післядипломної педагогічної освіти	монографія	Компетентнісний підхід у неперервній освіті / за наук. ред. І.Г. Єрмакова. – Донецьк: Каштан, 2012. – С. 204-237	2012	33	33	
164.	Сидоренко Вікторія Вікторівна	Положення «Про педагогічний коучинг у системі післядипломної освіти»	навчальний посібник	Донецьк: Витоки, 2014. – 63 с.	2014	63	63	
165.	Сидоренко Вікторія Вікторівна	Професійно-особистісне зростання вчителя-словесника на засадах кредитно-модульної системи : навч. посіб.: у 3 ч.	навчальний посібник	Донецьк: Каштан, 2010. – Ч. I. – 226 с., Ч. II. – 44 с., Ч. III. – 36 с.	2010	Ч. I. – 226 с. Ч. II. – 44 с.	Ч. I. – 226 с. Ч. II. – 44 с.	

						Ч. III. – 36 с.	Ч. III. – 36 с.	
166.	Сидоренко Вікторія Вікторівна	Професійно-педагогічна компетентність учителя української мови і літератури в системі післядипломної освіти : метакомпетентності, предметні компетентності, компетенції	стаття	Післядипломна педагогічна освіта як технологія розвитку фахової компетентності // матеріали Всеукраїнської електронної науково-практичної конференції в м. Донецьку, 03-30 жовтня 2013 року / редкол.: О.І. Чернишов та ін. – Т. 2. – Донецьк : Витоки, 2013. – С. 29-44	2013	16	16	
167.	Сидоренко Вікторія Вікторівна	Професійно-педагогічна компетентність як сутнісна складова педагогічної майстерності вчителя української мови і літератури в системі післядипломної освіти	стаття у фаховому виданні	матеріали Міжнар. наук.-практ. конференції «Професійна підготовка студентів-філологів у контексті поліпарадигмального наукового знання» у м. Суми, 3-5 квітня 2014 р. // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. – Суми: СумДПУ ім. А.С.Макаренка, 2014. – № 6(24). – С. 115-125	2014	11	11	
168.	Сидоренко Вікторія Вікторівна	Професійно значущі складові педагогічної майстерності вчителя української мови і літератури як відгук на цивілізаційно-історичні та освітні імперативи XXI століття	стаття у фаховому виданні	матеріали IV всеукр. наук.-практ. конференції «Актуальні проблеми культури української мови і мовлення» у м. Острозі, 6-7 листопада 2014 р. / Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Психологія і педагогіка» / ред. кол. І.Д.Пасічник, Р.В.Каламаж, І.М.Хом'як та ін. – Острог: Острозька академія, 2014. – Вип. 29. – С. 90-96	2014	7	7	

169.	Сидоренко Вікторія Вікторівна	Психолого-педагогічні й науково-методичні засади сучасного підручника з української літератури для старшої школи	стаття у фаховому виданні	Проблеми сучасного підручника : зб. наук. праць / [ред. кол.; наук. ред. – О.М. Топузов]. – К.: Педагогічна думка, 2015. – Вип. 15. – С. 67-80	2015	14	14	
170.	Сидоренко Вікторія Вікторівна	Реалізація науково-методичної системи розвитку педагогічної майстерності вчителя української мови і літератури в процесі експериментальної роботи	стаття у фаховому виданні	Наукова скарбниця освіти Донеччини. – Донецьк. – 2013. – № 3. – С.90-99	2013	10	10	
171.	Сидоренко Вікторія Вікторівна	Реалізація принципів особистісно зорієнтованого підходу в процесі формування синтаксичної компетентності учнів 8-9 класів	стаття	Методичні студії: зб. наук. пр. Вип.4 / Укл.: Михайло Вінтонів (наук. ред.) та ін. – Вінниця: ДонНУ, 2015. – С. 24-34	2015	11	11	
172.	Сидоренко Вікторія Вікторівна	Розвиток акмелінгвістичної майстерності вчителя української мови і літератури в системі післядипломної освіти	стаття	матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф. «Інновації як чинник суспільного розвитку: теорія і практика», м. Суми, 30-31 травня 2012 р.: у 2 ч. – Суми: НІКО, 2012. – С. 91-93	2012	3	3	
173.	Сидоренко Вікторія Вікторівна	Розвиток педагогічної майстерності вчителя української мови і літератури в системі післядипломної освіти	монографія	Донецьк: Каштан, 2012. – 492 с.	2012	492	492	
174.	Сидоренко Вікторія Вікторівна	Розвиток педагогічного професіоналізму викладача вищої школи	стаття у фаховому виданні	Нові технології навчання: наук.-метод. зб. / Ін-т інноваційних технологій і змісту освіти МОН України. – К., 2015. – Вип. 87. – С. 28-36	2015	9	9	
175.	Сидоренко Вікторія Вікторівна	Системоутворювальні складові педагогічної майстерності вчителя української мови і літератури: художньо-педагогічна творчість	стаття в провідному закордонному виданні	матеріали за VIII Междунар. научна практ. конф. «Научният потенциал на света – 2012» (17-25 септември 2012 г.). – Том 8. Пед. науки: България, София. Бял ГРАД-БГ, 2012. – Р. 81-84	2012	4	4	
176.	Сидоренко Вікторія Вікторівна	Складові педагогічної майстерності вчителя	стаття в провідному	materialy VIII mezinárodní vědecko-prakt. konf. «Zprávy	2012	4	4	

		української мови і літератури в умовах післядипломної освіти	закордонному виданні	vědecké ideje – 2012» (27 října – 05 listopadu 2012 r.). – Díl 14. Pedagogika: Praha. Publishing House «Education and Science» s.r.o., 2012. – P. 33-36				
177.	Сидоренко Вікторія Вікторівна	Сучасний учитель української мови і літератури як агент соціокультурних змін: інноваційні ролі і функції в післядипломному просторі	стаття в провідному закордонному виданні	materiały VIII mezinár. vědecko-prakt. konf. «Dny vědy –2012» (27 března-05 dubna 2012 r.). – Díl 31. Pedagogika: Praha. Publishing House «Education and Science» s.r.o., 2012. – P.33-36	2012	4	4	
178.	Сидоренко Вікторія Вікторівна	Таксономія педагогічних цілей майстерної професійно-педагогічної діяльності вчителя української мови і літератури в системі післядипломної освіти	стаття в провідному закордонному виданні	materiały VIII Międzynar. naukowo-prakt. konf. «Wschodnie partnerstwo – 2012» (07-15 września 2012 r.). – Vol. 7. Pedagogiczne nauki. Psychologia i socjologia: Przemysł. Nauka i studia, 2012. – P.16-20	2012	5	5	
179.	Сидоренко Вікторія Вікторівна	Технологія кооперативного навчання в процесі формування комунікативної компетентності учнів 5-7 класів (дидактичний інструментарій)	стаття у фаховому виданні	Українська мова і література в школі наук.-метод. журнал. – Київ. – 2014. – № 8. – С. 8-15	2014	8	8	
180.	Сидоренко Вікторія Вікторівна	Технологія кооперативного навчання як продуктивний засіб формування учня-комуніканта в умовах неперервної мовної освіти	стаття	анотовані результати науково-дослідної роботи Інституту педагогіки за 2014 рік. – К.: Педагогічна думка, 2014. - С. 206-208	2014	3	3	
181.	Сидоренко Вікторія Вікторівна	Типологія поглядів на природу і зміст педагогічної майстерності вчителя української мови і літератури	стаття у фаховому виданні	Наукова скарбниця освіти Донеччини. – Донецьк. – 2012. – № 4 (13). – С. 13-19	2012	7	7	
182.	Сидоренко Вікторія Вікторівна	Типологія поглядів на поняття педагогічної майстерності вчителя української мови і літератури: онтологічний аналіз	стаття	Золоті сторінки освіти: електронний журнал. – № 8(24). – Режим доступу: http://zolitistorinki.edu.tf	2013	23	23	

183.	Сидоренко Вікторія Вікторівна	Удосконалення мовленнєвої техніки вчителя української мови і літератури в умовах післядипломної педагогічної освіти	стаття в провідному закордонному виданні	materialy VIII Międzynar. nauk. - 2012 prakt. konf. «Perspektywiczne opracowania są nauką i technikami – 2012» (07-15 listopada 2012 r.). – Vol. 7. Pedagogiczne nauki: Przemysł. Nauka i studia. – 2012. – С. 56-59	2012	4	4	
184.	Сидоренко Вікторія Вікторівна	Українська мова та література. 5-11 класи: методичні рекомендації щодо організації навчально-виховного процесу в 2015-2016 навчальному році з коментарем провідних фахівців	стаття	X.: Ранок, 2015. – С. 24-31	2015	8	8	
185.	Сидоренко Вікторія Вікторівна	Учителем школа стоїть	стаття	Донецчина. – 1 жовтня. – 2013. – № 64(15813). – С. 46-49	2013	4	4	
186.	Сидоренко Вікторія Вікторівна	Учитель української мови і літератури як елітарний тип національно-мовної особистості	стаття	матеріали обласного семінару-практикуму «Мова – глибина тисячоліть» у м. Донецьку, 8 листопада 2012 р. – Донецьк: Каштан, 2013. – С. 90-101.	2013	12	12	
187.	Сидоренко Вікторія Вікторівна	Феномен педагогічної майстерності вчителя в концептуальних вимірах творчої спадщини В.О. Сухомлинського	стаття у фаховому виданні	Рідна школа. – № 7(991). – липень. – 2012. – С. 39-43	2012	5	5	
188.	Сидоренко Вікторія Вікторівна	Феноменологія педагогічної майстерності вчителя	монографія	Педагогічна творчість, майстерність, професіоналізм у системі підготовки освітянських кадрів: здобутки, пошуки, перспективи : монографія / кер. авт. кол. Н.В. Гузій; Мін-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т імені М.П. Драгоманова. – К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2015. – С. 156-199	2015	43	43	
189.	Сидоренко Вікторія Вікторівна	Феноменологія педагогічної майстерності вчителя в умовах післядипломної освіти	стаття	Післядипломна освіта в Україні. – 2016. – № 1. – С. 28-34	2016	7	7	

190.	Сидоренко Вікторія Вікторівна	Форми розвитку педагогічної майстерності вчителя української мови і літератури в контексті нової освітньої парадигми	стаття	матеріали III Міжнар. освітнього Форуму «Особистість в єдиному освітньому просторі» м. Запоріжжя, 26-29 квітня 2012 р: зб. наук. тез / наук. ред. В.В. Пашков та ін. – Т. 2. – Запоріжжя: Фінвей, 2012. – С. 241-244	2012	4	4	
191.	Сидоренко Вікторія Вікторівна	Формування акмелінгвістичної майстерності вчителя-словесника в системі неперервної педагогічної освіти	стаття у фаховому виданні	Українська мова і література в школі: наук.-метод. журнал. – 2015. – № 4. – С. 39-48	2015	10	10	
192.	Сидоренко Вікторія Вікторівна	Формування праксеологічної продуктивності вчителя соціально-гуманітарних дисциплін в умовах оновленої освітньої парадигми: від професійної компетентності до нової якості педагогічної дії	стаття у фаховому виданні	Педагогічна скарбниця Донеччини: наук.-метод. журнал. – 2013. – № 1. – С. 46-49	2013	4	4	
193.	Сидоренко Вікторія Вікторівна	Формування синтаксичної й пунктуаційної компетентностей учнів 8-9 класів засобами технології кооперативного навчання	стаття у фаховому виданні	Українська мова і література в школі: наук.-метод. журнал. – Київ. – 2015. – № 2. – С. 7-14	2015	8	8	
194.	Сидоренко Вікторія Вікторівна	Художньо-естетична спрямованість розвитку педагогічної майстерності вчителя української мови і літератури в системі післядипломної освіти	стаття в провідному закордонному виданні	materialy VIII Międzynar. nauk.-prakt. konf. «Aktualne problemy nowoczesnych nauk – 2012» (07-15 czerwca 2012 r.). – Vol. 18. Pedagogiczne nauki: Przemysł. Nauka i studia, 2012. – P. 67-71	2012	5	5	
195.	Сидоренко Вікторія Вікторівна	Художньо-педагогічна творчість як визначальний компонент розвитку педагогічної майстерності вчителя української мови і літератури	стаття у фаховому виданні	Наукова скарбниця освіти Донеччини. – Донецьк. – 2012. – № 3. – С. 51-56	2012	6	6	
196.	Сидоренко Вікторія Вікторівна	Шляхи удосконалення професійної компетентності	навчальний посібник	Донецьк: Каштан, 2010. – 193 с.	2010	193	193	

		вчителя української мови та літератури в умовах особистісно зорієнтованого навчання						
197.	Сидоренко Вікторія Вікторівна	Workshop (майстерня) «Концепція неперервної літературної освіти в старшій школі: освітні виклики, сучасний стан і перспективи»	стаття у фаховому виданні	Українська література в загальноосвітній школі: наук.-метод. журнал. – 2015. – № 5. – С. 16-20	2015	5	5	
198.	Sydorenko V.V.	Examination copyright akmetehnolohichno complex of the development of pedagogical skills of a teacher of Ukrainian language and literature in the post-graduate education	стаття в провідному закордонному виданні	Nauka i Studia : pedagogiczne nauki. –2013. – № 33(101). – P. 88-93	2013	6	6	
199.	Sydorenko V.V.	Methodological vectors of innovative development of pedagogical skills of a teacher of Ukrainian language and literature in the post-graduate education	стаття в провідному закордонному виданні	Nauka i Studia : Sp. z o.o.: pedagogiczne nauki, psychologia i socjologia. – 2012. – № 19(64). – P. 21-27	2012	7	7	
200.	Sydorenko V.V.	Zasady naukowo-metodyczne rozwoju mistrzostwa pedagogicznego nauczyciela języka ukraińskiego i literatury w wykształceniu podyplomowym	стаття в провідному закордонному виданні	Nauka i Studia : Sp. z o.o.: pedagogiczne nauki. – 2013. – № 15(83). – P. 55-59	2013	5	5	
201.	Скрипник Марина Іванівна	Вступ до теорії інтерактивних технологій післядипломного навчання	стаття	Післядипломна освіта в Україні – 2012. – № 2. – С. 85-89.	2012	4	4	
202.	Скрипник Марина Іванівна	Дослідження проблем професіоналізму науково-педагогічних працівників у андрагогіці	стаття у фаховому виданні	Проблеми освіти. – 2015. – №83. – Ч. II. – С. 194-199.	2015	5	5	
203.	Скрипник Марина Іванівна	Експериментальна діяльність науково-педагогічних працівників: підготовка вчителів до комунікації в умовах соціокультурних викликів	стаття	Режим доступу: Вісник психології і педагогіки [Електронний ресурс] Педагогічний інститут Київського університету імені Бориса Грінченка, Інститут психології і соціальної	2013	12	12	

				педагогіки Київського університету імені Бориса Грінченка. – Випуск 12. – К., 2013. – Режим доступу до збірника : http://www.psyh.kiev.ua/Збірник_наук._праць._Випуск_12				
204.	Скрипник Марина Іванівна	Здобутки українських науково-педагогічних шкіл – джерела освітніх інновацій	стаття	Режим доступу: http://ippobuk.cv.ua/index.php/2012-12-11-20-55-13	2016	10	10	
205.	Скрипник Марина Іванівна	Закономірності та принципи формування змісту підготовки науково-педагогічних працівників у системі післядипломної освіти	стаття	Післядипломна освіта в Україні. – 2013. – № 2 (23). – С. 95-101	2013	7	7	
206.	Скрипник Марина Іванівна	Інновації в післядипломній освіті: аксіологічна модель підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників	стаття у фаховому виданні	Наукові записки Київського університету туризму, економіки і права. Серія: філософські науки / гол. ред.. В.С.Пазенок. – К: КУТЕП, 2013. – Вип. 16. – 362 с. – С. 72-87	2013	14	14	
207.	Скрипник Марина Іванівна	Інформаційно-аналітична система управління методичною роботою у загальноосвітньому навчальному закладі	стаття у фаховому виданні	Горизонти освіти Психологія. Педагогіка (Горизонты образования. Психология. Педагогика). – 2012. – № 2. – С. 80-93	2012	13	13	
208.	Скрипник Марина Іванівна	Інтерактивні технології в післядипломному навчанні: довідник	навчальний посібник	/М.І.Скрипник ; НАПН України, Держ. вищ. навч. закл. «Ун-т менедж. освіти». – К. : ДВНЗ «Ун-т менеджменту освіти» НАПН України, 2013. – 144 с.	2013	144	144	
209.	Скрипник Марина Іванівна	Інтерактивні технології навчання: методологічні аспекти вивчення в андрагогіці	стаття у фаховому виданні	Наукові записки Київського університету туризму, економіки і права. Серія: філософські науки / Гол. ред.. В.С.Пазенок. – К: КУТЕП, 2014. – Вип. 16. – 362 с. – С. 72-87	2014	16	16	

210.	Скрипник Марина Іванівна	Мистецтво бути педагогом	навчальний посібник	Упоряд. Л.Галіцина. – К.: Ред. загальнопед. газ., 2006. – 134 с.	2006	134	134	
211.	Скрипник Марина Іванівна	Навчально-методичне забезпечення змісту професійної освіти	методичні рекомендації	НАПН України, ДВНЗ «Університету менеджменту освіти». – К., 2012. – 48 с.	2012	48	48	
212.	Скрипник Марина Іванівна	Напрями досліджень проблем освіти дорослих	стаття	Режим доступу: http:// umo.edu.ua/katalog/793-elektronne-naukove-fahove-vydannja-qteorija...	2013	10	10	
213.	Скрипник Марина Іванівна	Науково-методичне забезпечення дослідно-експериментальної роботи педагогів у загальноосвітньому навчальному закладі	стаття	Заступник директора школи. – 2013. – №2. – С. 9-19	2013	10	10	
214.	Скрипник Марина Іванівна	Парадигмальні засади психолого-педагогічної підготовки науково-педагогічних працівників	стаття у фаховому виданні	Вісник післядипломної освіти: зб. наук. пр. / Ун-т менедж. освіти НАПН України; О.Л.Ануфрієва [та ін.]. – К., 2015. – Вип. 14 (27) / голов. ред. В.В.Олійник. – К.: АТОПОЛ ГРУП, 2015. – 260 с., С. 136-146	2015	10	10	
215.	Скрипник Марина Іванівна	Педагогіка туризму	навчальний посібник	К.: Слово, 2004. – 296 с.	2004	254	254	Фоменко Н.А., ЦехмістроваГ.С., Федорченко В.К.
216.	Скрипник Марина Іванівна	Передумови організації дослідно-експериментальної роботи у загальноосвітньому навчальному закладі	стаття	Заступник директора школи. – 2013. – № 1. – С. 4-9	2013	5	5	
217.	Скрипник Марина Іванівна	Перспективні напрями експериментальної роботи науково-педагогічних працівників системи післядипломної освіти	стаття	Післядипломна освіта в Україні. – 2013. - № 1 (13). – С. 94-98	2013	4	4	
218.	Скрипник Марина Іванівна	Підготовка науково-педагогічних кадрів, аспірантів та здобувачів: модернізація процесу навчання в системі післядипломної освіти:	методичні рекомендації	за наук. ред. Євгенії Родіонівни Чернишової; Держ. вищ. навч. закл. «Ун-т менедж. освіти». – К., 2014. – 151 с.	2014	151	140	Є.Р.Чернишова

		методичні рекомендації для системи післядипломної освіти						
219.	Скрипник Марина Іванівна	Правова педагогіка	навчальний посібник	Н. Фоменко, М. Скрипник, О. Фатхутдінова ; [за наук. ред. Н. А. Фоменко] ; К. ун-т туризму, економіки і права. – Херсон : Олді-Плюс, 2015. – 324 с.	2015	324	250	Н. Фоменко, О.Фатхутдінова
220.	Скрипник Марина Іванівна	Практична андрагогіка в післядипломній педагогічній освіті: категорійно-понятійне тлумачення	стаття	Післядипломна освіта в Україні. – 2015. – № 2. – С. 34-38	2015	5	5	
221.	Скрипник Марина Іванівна	Практична андрагогіка в післядипломній педагогічній освіті: Науково-методичний посібник. Книга 1. Евтагогіка: практична андрагогіка для самоосвіти андрагога	навчальний посібник	Євгенія Родіонівна Чернишова, Марина Іванівна Скрипник; Тамара Михайлівна Сорочан; Держ. вищ. навч. закл. «Ун-т менедж. освіти». – Луцьк: Вежа-Друк, 2015. – 124 с.	2015	124	110	Є.Р.Чернишова, Т.М.Сорочан
222.	Скрипник Марина Іванівна	Практична андрагогіка в післядипломній педагогічній освіті: Науково-методичний посібник. Книга 2. Дидактичне портфоліо андрагога	навчальний посібник	Євгенія Родіонівна Чернишова, Марина Іванівна Скрипник; Держ. вищ. навч. закл. «Ун-т менедж. освіти». – Луцьк: Вежа-Друк, 2015. – 76 с.	2015	76	70	Є.Р.Чернишова
223.	Скрипник Марина Іванівна	Проектування технологій навчання у процесі підготовки науково-педагогічних працівників	стаття	Теорія і практика підготовки науково-педагогічних кадрів в Україні: зб. наук. пр.; НАПН України, Ун-т менедж. освіти. – К.: СПД-ФО «Рудник В.А.», 2012.- 350 с., С. 168-183	2012	350	15	
224.	Скрипник Марина Іванівна	Психолого-педагогічна підготовка науково-педагогічних працівників у післядипломній освіті: праксеологічний вимір	стаття у фаховому виданні	Нові технології навчання: наук.-метод. зб. / Інститут інноваційних технологій і змісту освіти МОН України. – К., 2015. – Вип. 84. – К.: «Агроосвіта», 2015. – 220 с., С. 66-72	2015	6	6	

225.	Скрипник Марина Іванівна	Розробляємо програму дослідно-експериментальної роботи у загальноосвітньому навчальному закладі: крок за кроком	стаття	Заступник директора школи. – 2013. – № 1. – С. 9-19	2013	10	10	
226.	Скрипник Марина Іванівна	Структурування змісту підготовки науково-педагогічних працівників у системі післядипломної освіти	стаття у фаховому виданні	Наукові записки Київського університету туризму, економіки і права. Сер.: філософські науки. / Гол. ред. В.С. Пазенок. – К.: КУТЕП, 2015. – Вип. 20. – 388 с.	2015	14	14	
227.	Скрипник Марина Іванівна	Технологія організації дослідно-експериментальної роботи в загальноосвітньому навчальному закладі: крок за кроком	методичні рекомендації	Методичні рекомендації для системи післядипломної педагогічної освіти / Марина Іванівна Скрипник; Держ. вищ. навч. закл. «Ун-т арк.114ж. освіти». – К., 2014. – 80 с.	2014	80	80	
228.	Скрипник Марина Іванівна	Термінологічний словник з основ підготовки наукових та науково-педагогічних кадрів післядипломної педагогічної освіти	навчальний посібник	Навчальний посібник у сфері підгот. наук. та наук.-пед. кадрів / [С. Р. Чернишова [та ін.]] ; Нац. акад. пед. наук України, Ун-т менеджменту освіти. - Київ : [б. в.], 2014. - 228 с.	2014	228	10	Є.Р.Чернишова, Н.В.Гузій, В.П.Ляхоцький, О.Л.Ануфрієва, І.Ю.Регейло, В.В. В.Саюк, О.С.Снісаренко, Г.О. Штомпель
229.	Скрипник Марина Іванівна	Туризмологія: концептуальні засади теорії туризму	монографія	К.: Академія, 2013. – 368 с. – (Серія «Монографія»). – С. 130-163	2013	368	20	В.С.Пазенок, Н.А.Фоменко, Г.С.Цехмістрова
230.	Сорочан Тамара Михайлівна	Інноваційний педагогічний досвід діяльності методичних кабінетів	навчальний посібник	Луганськ: Знання, 2007. – 240 с.	2007	240	96	Цимбал І.І., Дьяченко Б.А., Рудіна О.М., Омельченко О.П. Ткаченко Л.М., Ткачова Т.М.
231.	Сорочан Тамара Михайлівна	Інформаційні технології та електронні засоби навчального призначення – ознака сучасного уроку.	навчальний посібник	Луганськ: Знання	2006	504	112	Дьяченко Б.А. Цимбал І.І., Дубовик О.С., Воротникова І.П. Щоткіна А.М.

232.	Сорочан Тамара Михайлівна	Інфраструктура навчального закладу в теорії та практиці управління освітою	стаття у фаховому виданні	Проблеми освіти: науково-методичний зб. – Інститут інноваційних технологій і змісту освіти МОН України. – К., 2015. – Вип. 83. – Ч. 2.	2015	7	7	
233.	Сорочан Тамара Михайлівна	Концепція науково-методичної роботи в добу освітніх змін: традиції, інновації, перспективи розвитку	стаття	Методист. – 2013. – № 2(14) – С. 7-12	2013	5	5	
234.	Сорочан Тамара Михайлівна	Концепція та визначення напрямів діяльності «Школи успіху»: управлінський аспект	стаття у фаховому виданні	Освіта на Луганщині. – 2013. – №2. – С. 31-35.	2013	5	5	
235.	Сорочан Тамара Михайлівна	Кроки до освіти майбутнього. Досвід інноваційної діяльності навчальних закладів системи загальної середньої освіти Луганської області	навчальний посібник	Луганськ: Знання, 2008. – 284 с.	2008	284	161	Цимбал І.І., Дьяченко Б.А., Рудіна О.М., Тунтуєва С.В., Бахмут О.А.
236.	Сорочан Тамара Михайлівна	Лідерство як управлінська компетентність: навчальний посібник для проведення тренінгу	навчальний посібник	Національне агентство з питань державної служби. Школа вищого корпусу державної служби. – К.: ДВНЗ «Університет менеджменту освіти», 2015. – 34 с.	2015	34	24	В.В. Ковальчук Л.О. Бабенко Л.В. Юзвенко
237.	Сорочан Тамара Михайлівна	Місія та функції андрагогів у системі післядипломної педагогічної освіти	стаття	Післядипломна освіта в Україні. – 2012. – № 2 (21). – С. 92-96.	2012	5	5	
238.	Сорочан Тамара Михайлівна	Навчальні плани авторських та проблемних курсів підвищення кваліфікації педагогічних працівників	методичні рекомендації	Луганськ: Знання, 2006. – 118 с.	2006	118	56	Данильєв А.О.
239.	Сорочан Тамара Михайлівна	Науково-методична робота в регіональній системі післядипломної педагогічної освіти	стаття у фаховому виданні	Освіта на Луганщині. – 2012. – №1. – С. 11-18.	2012	7	7	
240.	Сорочан Тамара Михайлівна	Організація курсів підвищення кваліфікації педагогічних працівників за дистанційною формою навчання	навчальний посібник	Луганськ: Знання, 2004. – 207 с.	2004	207	78	Данильєв А.О., Рудіна О.М., Бондарева Л.М.,
241.	Сорочан Тамара Михайлівна	Організація та розбудова громадсько активної школи як	навчальний посібник	Всеукраїнський фонд “Крок за кроком”. – К.: СПД-ФО	2007	172	35	Сльникова Г.В, Даниленко Л.І.,

		осередку розвитку громади		Парашин К.С., 2007. – 127 с.				Клокар Н.І., Софій Н.З., Ворон М.В.
242.	Сорочан Тамара Михайлівна	Освітній менеджмент в умовах змін	навчальний посібник	Луганськ: СПД Резніков В.С., 2011. – 308 с.	2011	308	73	Калініна Л.М., Карамушка Л.М., Шиян Р.Б.
243.	Сорочан Тамара Михайлівна	Освітня виставка: презентація педагогічних інновацій	навчальний посібник	Луганськ: СПД Резніков В.С., 2013. – 103 с.	2013	103	92	Данильєв А.О.
244.	Сорочан Тамара Михайлівна	Педагогічний портрет менеджера освіти	навчальний посібник	Луганськ: Знання, 2004. – 322 с	2004	322	322	
245.	Сорочан Тамара Михайлівна	Підготовка керівників шкіл до управлінської діяльності: теорія та практика	монографія	Луганськ: Знання, 2005. – 384 с.	2005	384	384	
246.	Сорочан Тамара Михайлівна	Післядипломна педагогічна освіта: можливі відповіді на виклики модернізації	стаття	Післядипломна освіта в Україні. – 2015. – № 2 (37). – С. 9-12.	2015	4	4	
247.	Сорочан Тамара Михайлівна	Післядипломна педагогічна освіта у вимірі стратегії змін// Вища освіта України в умовах глобалізації суспільства: монографія/ редкол.: Горяна Л.Г., Терентьєва Н.О.; за наук. Ред. М.Б.Свтуха.	монографія	К.: Агроосвіта	2015	25	25	
248.	Сорочан Тамара Михайлівна	Підготовка педагогов к реализации инклюзивного образования в системе повышения квалификации: компетентностный подход	стаття в провідному закордонному виданні	Инклюзивное образование – доступное образование – безбарьерная среда: материалы второй международной научно-практической конференции, г.Якутск, июнь 2014. – Якутск: Издательский дом СВФУ, 2014. – 257-263	2014	6	6	
249.	Сорочан Тамара Михайлівна	Практична андрагогіка в післядипломній педагогічній освіті. Кн.1: Евтагогіка: практична андрагогіка для самоосвіти андрагога	навчальний посібник	Луцьк, : Вежа-Друк. – 124 с.	2015	124	30	Є.Р. Чернишова, М.І. Скрипник
250.	Сорочан Тамара Михайлівна	Проектні технології у виховній роботі навчальних закладів Луганщини	навчальний посібник	Луганськ: Знання. – 526 с.	2007	526	137	Цимбал І.І., Дьяченко Б.А., Рудіна О.М.,

								Омельченко О.П. Касьянова О.В., Михайлова Л.М.
251.	Сорочан Тамара Михайлівна	Професійний розвиток керівників і педагогічних працівників загальноосвітніх навчальних закладів у післядипломній педагогічній освіті регіонального рівня (за матеріалами Луганського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти)	монографія	Луганськ: СПД Резніков В.С., 2013. – 524 с.	2013	524	293	Данильєв А.О., Дьяченко Б.А., Рудіна О.М.
252.	Сорочан Тамара Михайлівна	Професійне управління сучасною школою	навчальний посібник	Луганськ: Знання, 2003. – 123 с.	2003	123	123	
253.	Сорочан Тамара Михайлівна	Професіоналізм педагога в контексті післядипломної освіти	стаття	Методист. – 2012. – № 5. – С. 57-61.	2012	4	4	
254.	Сорочан Тамара Михайлівна	Стратегія розвитку навчального закладу: розробка, планування, реалізація	навчальний посібник	Луганськ: СПД Резніков В.С., 2011. – 152 с.	2011	152	112	Цимбал І.І
255.	Сорочан Тамара Михайлівна	Сучасні технології шкільного менеджменту. Опорний конспект для слухачів курсів підвищення кваліфікації керівників загальноосвітніх навчальних закладів	навчальний посібник	Луганськ: СПД Резніков В.С., 2009. – 180 с.	2009	180	180	
256.	Сорочан Тамара Михайлівна	Тематика випускних робіт, творчих проєктів і рефератів для слухачів курсів підвищення кваліфікації педагогічних працівників	методичні рекомендації	Луганськ: Знання, 2006. – 330 с.	2006	330	52	Данильєв А.О., Рудіна О.М., Тіхонова М.І., Терещенко В.К., Дубовик О.С., Завадич В.М., Бондарева Л.М., Маймула Г.М
257.	Сорочан Тамара Михайлівна	Технопарк для вчителів (запровадження інновацій у навчально-виховний процес школи)	навчальний посібник	Луганськ: Знання, 2006. – 360 с.	2006	360	231	Цимбал І.І., Дьяченко Б.А., Рудіна О.М., Данильєв А.О.

								Ткаченко Л.М Воротнікова І.М ихайлова Л.
258.	<i>Сорочан Тамара Михайлівна</i>	Управління профільною школою	навчальний посібник	Луганськ: Знання, 2007. – 334 с.	2007	334	175	Цимбал І.І., Дьяченко Б.А., Рудіна О.М., Ткаченко Л.М., Ткачова Т.М.
259.	<i>Сорочан Тамара Михайлівна</i>	Управління школою – діяльність професійна: Посібник для директорів середніх загальноосвітніх навчальних закладів	навчальний посібник	Луганськ: Знання, 2003. – 56 с.	2003	56	56	
260.	<i>Сорочан Тамара Михайлівна</i>	Шкільне методичне об'єднання – осередок професійного зростання педагогів: досвіду роботи заступників директора навчального закладу	навчальний посібник	Луганськ: Знання, 2008. – 576 с.	2008	576	328	Цимбал І.І., Дьяченко Б.А., Рудіна О.М., Ткаченко Л.М., Бахмут О.А.

Навчально-методичне видання

СОРОЧАН Тамара Михайлівна
СИДОРЕНКО Вікторія Вікторівна
СКРИПНИК Марина Іванівна
ЄРМОЛЕНКО Андрій Борисович
ІЛЛЯХОВА Марина Володимирівна
КРАВЧИНСЬКА Тетяна Сергіївна
ЛЕВЧЕНКО Вікторія Володимирівна
НАУМОВА Вікторія Юріївна
НІКОЛЕНКО Лідія Тимофіївна
ПАНЧЕНКО Любов Феліксівна
ШВЕНЬ (КАТЮК) Ярослава Леонідівна

КУРИКУЛУМ ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ
ПЕДАГОГІЧНИХ, НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ
ТА КЕРІВНИКІВ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ ГАЛУЗІ ЗНАНЬ 01
ПЕДАГОГІЧНА ОСВІТА:
ЗБ. РОБОЧИХ НАВЧАЛЬНИХ ПРОГРАМ

Авторська редакція